

F. M. Dostoievski
CRIMA ȘI PEDEAPSĂ

Roman în şase părți cu epilog

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul I

Într-o zi din zilele dogorîtoare de la începutul lunii iulie, un Tânăr ieși pe înserate din cămăruța în care sta cu chirie la niște locatari din ulicioara S. Și, ajuns în stradă, se îndreptă încet și oarecum nehotărât spre podul K.

Pe scară avusese noroc să se strecoare fără a se întâlni cu gazda. Cămăruța lui se afla la mansarda unei clădiri înalte, cu patru etaje, și semăna mai degrabă cu un dulap decât cu o odaie. Iar gazda care-i închiriase această chilie, cu masa și curațenia în preț, locuia cu câteva trepte mai jos, într-un apartament separat. De câte ori ieșea din odaie, Tânărul era nevoie să treacă prin fața bucătăriei, a cărei ușă era mai întotdeauna larg deschisă spre scară, și, de fiecare dată, avea o senzație bolnăvicioasă de teamă, de care îi era rușine și care îl făcea să se încrunte. Era dator vândut gazdei și se temea să dea ochii cu ea.

Nu că ar fi fost laș sau sfios din fire, dimpotrivă, dar de la o vreme se afla într-o stare de încordare și iritare nervoasă vecină cu ipohondria. Se închise în el însuși și se izolase într-atâta de toată lumea, încât ajunsese să se teamă nu numai de întâlnirea cu gazda, dar de orice relații cu oamenii. Îl copleșea sărăcia, deși în ultima vreme nici aceasta nu-l mai apăsa. Nu-și mai vedea deloc de ocupațiile zilnice, mai mult chiar: nici nu voia să mai știe de ele. De fapt, nu se temea cătuși de puțin de gazda, orice planuri ar fi clocit împotriva lui. Dar decât să se opreasca pe scară, să asculte tot soiul de nerozii despre acele nimicuri ale vieții de toate zilele, de care nu se sinchisea, și să audă cererile insistente de a achita chiria, amenințările, văicărelile ei, iar el să se scuze, să mintă, căutând să scape — nu, mai bine să se strecoare ca o pisică pe scara și s-o șteargă neobservat.

De altminteri, de astă dată, după ce ajunse în strada, el singur se mira de teama lui de a-și întâlni creditoarea.

„Când te gândești ce faptă pun eu la cale, și să-mi fie frica de asemenea fleacuri! se gândi el, zâmbind ciudat. Hm... da... Totul, totul e în mâinile omului și el lasă totul să-i scape numai și numai din pricina lașității... asta este o axiomă... Sunt curios să știu: de ce anume se tem mai tare oamenii? Să facă un pas nou, să rostească un cuvânt nou,

nemairostit, de asta se tem ei mai tare!... Dar văd că am început să trăncănesc... și de aceea nu fac nimic, pentru că trăncănesc! S-ar putea însă sa fie tocmai pe dos: trăncănesc fiindcă nu fac nimic. Am ajuns un palavragiu în luna asta din urmă, de când tot zac zile întregi în ungherul meu și mă gândesc la... fantasmagorii! La să vedem pentru ce am pornit-o la drum? Sunt eu în stare să fac *asta*? Să fie *asta* ceva serios? Nu, nu este deloc serios. E numai un joc al închipuirii, cu care caut să mă amăgesc: o nălucire! Da, s-ar putea să nu fie decât o nălucire!"

Afara era o căldură copleșitoare, zăpușeala, lumea se înghesuia pe trotuare, pretutindeni se zăreau grămezi de var, de cărămizi, schele, praf, și peste tot domnea acea putoare specifică din timpul verii, binecunoscută oricărui locuitor al Petersburgului, căruia nu-i da mâna să-și închirieze o vilă la țara; acestea toate impresionară neplacut nervii și aşa destul de zdruncinați ai Tânărului. Duhoarea nesuferită a crâșmelor, foarte numeroase în acea parte a orașului, și bețivii, pe care-i întâlnea la tot pasul, deși era zi de lucru, întăreau coloritul trist și respingător al priveliștii. O clipă, trăsăturile fine ale Tânărului oglindiră un sentiment de adânc dezgust. Era deosebit de frumos: înalt, cu trup subțire și mlădios, avea ochi negri, splendizi, și părul blond-închis. El făcu doi, trei pași, apoi căzu într-o adâncă visare, sau mai bine zis, într-un fel de toropeală; mergea înainte fără să vadă nimic în jurul lui și, de altfel, nici nu voia să vada. Din când în când numai mormăia câte ceva, căci, după cum recunoscuse el singur mai înainte, luase obiceiul să monologheze. Totodată era conștient de faptul că gândurile i se încurcau uneori și că era grozav de slabit: de două zile nu mâncase aproape nimic.

Era atât de prost îmbrăcat, încât altul în locul lui, fie chiar un om deprins cu haine mizerale, desigur că s-ar fi rușinat să iasă în strada, ziuă, cu astfel de zdrențe. De altfel, cartierul era atât de săracăcios, încât ar fi fost greu să se mire cineva de orice fel de străie. Vecinătatea pieței Sennaia, numeroasele localuri dubioase și populația, alcătuită aproape numai din lucrători, mici meseriași, îngrămădită în străzile și ulicioarele acestui cartier din centrul Petersburgului, scoteau uneori la iveală, împreștiând decorul, figuri atât de stranii încât nu te mai putea mira să întâlnești una cât de ciudată. Iar în sufletul Tânărului nostru se adunase atâta amar de dispreț, atâta ură, încât, în pofida sensibilității sale exagerate, caracteristică la acea vîrstă, nu se rușina câtuși de puțin de zdrențele pe care le purta. Altceva ar fi fost dacă s-ar fi întâlnit cu prietenii sau cu colegii de altădată, pe care, în genere, îi oculea... Cu toate acestea, când un bețiv — care, cine știe din ce pricina și încotro, eră dus în clipa aceea pe strada într-o haraba cu un cal uriaș de povara — îi strigă: „Hei, tu, pălarier neamț!”, răcnind cât îl ținea gura și arătându-l cu degetul, Tânărul se opri locului și duse mâna la pălarie cu un gest febril. Era un țilindru cumpărat de la Zimmerman, dar ponosit, decolorat, numai găuri și pete, fără boruri și strâmbat caraghios într-o parte. și îl cuprinse nu rușinea, ci un sentiment cu totul diferit, aproape de spaimă.

„Eram sigur, îngăimă el, zăpăcit, eram sigur! Nici nu se putea ceva mai rău! O prostie ca asta, un fleac fără însemnatate poate strica toate socotelile! Da, pălaria asta prea bate la ochi... E ridicola și tocmai de aceea bate la ochi... La zdrențele mele s-ar potrivi o șapca, și chiar una pleoștită și veche, în orice caz nu bazaconia astă. Nimeni nu poartă astfel de pălării;

asta atrage atenția de la o poșta și cine o vede o data n-o mai uita... da, o ține minte, i se întipărește în cap, și asta poate fi un indiciu care să te trădeze. Într-o asemenea împrejurare trebuie să fii cât mai șters, să treci cât mai neobservat... Amănuntele sunt foarte importante, da, da, amănunte!... Ele te dau întotdeauna de gol și strică totul..."

Nu avea mult de mers; știa căți pași avea de făcut din poarta casei lui până acolo: exact șapte sute treizeci. Într-o zi numărase pașii, pe vremea când visa numai despre acest lucru. Pe atunci, el însuși nu credea că ar putea înfăptui acest vis, ci doar se lasa ațâțat de îndrăzneala lui monstruoasă și atrăgătoare totodată. De atunci trecuse o lună, începuse să vada lucrurile altfel; și cu toate monologurile biciuitoare despre șovăiala și neputința lui, se obișnuise totuși, fără voie, să privească visul „monstruos” ca pe ceva cu puțință de împlinit, deși tot se îndoia că ar fi în stare să-l înfăptuască. De fapt, se ducea acum să facă o *repetiție* a acțiunii sale, și emoția creștea în el cu fiecare pas. Tremurând nervos, cu inima pierită, se apropiе de o casă enormă, care cu o latură dadea spre canal, iar cu cealaltă spre strada X. Era o casă de raport, alcătuită din apartamente mici, locuite de tot soiul de meseriași — croitori, tâmplari, bucătărești, niște nemți, domnișoare fără ocupație precisă, mici funcționari etc. Oamenii care intrau și ieșeau mișunau sub cele două bolți și în cele două curți interioare ale imobilului. Casa avea trei sau patru portari. Tânărul fu încântat de faptul că nu se întâlnise cu nici unul și izbuti să se strecoare neobservat pe poartă și pe scara din dreapta — o scară îngustă și întunecoasă, „de serviciu”; dar toate acestea le știa mai dinainte, le studiase de mult, și ambianța îi convinea; în bezna care domnea pe scară nu erau de temut nici privirile cele mai iscoditoare. „Dacă de pe acum mi-e frică, ce-ar fi dacă aş veni *într-adevăr* aici pentru ceea ce vreau să fac?”... se întrebă el fără voie, urcând la etajul trei. Acolo, drumul îi fu tăiat de niște hamali, foști soldați, care scoteau mobilele dintr-o locuință. Știa că apartamentul era ocupat de un funcționar neamț, familist. „Așadar, neamțul se mută, și la etajul trei, pe scara și pe palierul acesta nu va mai rămâne cătva timp alt locatar decât bătrâna. E bine de știut... pentru orice întâmplare...”, se gândi el din nou și sună la ușa bătrânei. Soneria țârâi atât de slab, de parcă ar fi fost de tinichea, nu de aramă. Aproape toate soneriile din apartamentele unor astfel de case sună la fel. Dar, de când nu mai fusese pe acolo, Tânărul nostru îi uitase sunetul, și acum clinchetul acesta ciudat îi aminti parca ceva, îl făcu să-și închipuie clar... și tresări: nervii îi erau foarte slabici. Peste puțin, ușa se întredeschise și, prin crăpătura îngustă, locatara scruta cu vădită neîncredere pe noul venit; numai ochii îi străluceau în întuneric. Văzând lume multă pe scară, femeia prinse inimă și deschise ușa. Tânărul trecu pragul unui antrețel întunecos, despărțit în două de un paravan care ascundea o bucătărie minusculă. Tăcută, bătrâna se înfipse în fața lui și-l privea cercetător. Era de vreo șaizeci de ani, măruntică, uscătiva, cu un nas ascuțit și niște ochișori ageri, plini de răutate. Era cu capul gol, iar părul bălan, presărat ici-colo cu fire cărunte, era uns din belșug cu ulei. Gâtul, lung și subțire, ca o labă de găină, și-l înfășurase într-o cârpă de flanelă, iar pe umeri, cu toată zăpușeala, i se bălangănea o scurteică de blană, ponosită și decolorată. Bătrâna tușea și icnea întruna. Pesemne că Tânărul îi aruncase o privire ciudată, căci aceeași neîncredere de mai înainte i se citi o clipă în ochi.

— Sunt Raskolnikov, student. Am fost la dumneavoastră acum o lună, se grăbi el să îngâne, înclinându-se ușor, fiindcă își amintise că trebuie să fie cât mai amabil.

— Știu, maică, știu, îmi amintesc foarte bine că ai mai fost pe aici, zise bătrâna răspicat, fără să-și dezlicească privirea cercetătoare de pe obrazul lui.

— Da... Și am venit pentru o treabă de același fel... urmă Raskolnikov, surprins și tulburat de neîncrederea bătrânei.

„Poate că aşa e de felul ei, dar nu mi-am dat seama rândul trecut", se gândi el cu un sentiment neplacut.

Bătrâna tăcea, stând parca în cumpăna, apoi se dadu mai de o parte și-i arăta ușa care da înspri odaie, făcându-i loc să treacă.

— Intră, maică.

Odaia în care pătrunse Tânărul avea tapet galben, perdeluțe de muselina, mușcate la ferestre și, în clipa aceea, era luminată din plin de razele soarelui asfințit. „Și, atunci, soarele o să lumineze tot aşa!"... îi trecu involuntar prin minte, în timp ce-și rotea grăbit privirea prin odaie, ca să studieze și să memoreze, pe cât era cu putință, așezarea lucrurilor.

Camera nu avea însă nimic deosebit. Mobila de lemn galben, foarte veche, era alcătuită dintr-un divan cu spătar uriaș, o masă ovală în fața divanului, o toaletă cu oglinoara între cele două ferestre, câteva scaune înșirate de-a lungul pereților și două-trei poze ieftine, în rame galbene, reprezentând niște domnișoare nemțoace cu porumbei în mâini. Astă era tot. În colț, în fața unei icoane mici, ardea o candela. Era foarte curat: și mobila și podelele erau lustruite, totul strălucea. „Munca Lizavetei", se gândi Tânărul. În toata locuință nu ai fi putut găsi un fir de praf. „Numai la văduvele bătrâne și răutăcioase se vede asemenea curățenie", urmă el în gând și se uită cu coada ochiului, cu curiozitate, la perdeluța de stamba care ascundea ușa spre cea de-a doua odaiță. În aceasta odaiță, în care el nu pătrunse niciodată, se aflau patul bătrânei și scrinul. Apartamenul nu avea decât aceste două încăperi.

— Ce dorești? întreba cu asprime bătrâna, intrând în odaie și proptindu-se, ca și mai înainte, în fața lui, ca să-l poată privi drept în ochi.

— Am adus un amanet, iată-l!

Raskolnikov scoase din buzunar un ceas bătrânesc, plat, de argint. Pe capacul din spate era gravat globul terestru. Lanțul era de oțel.

— Păi și sorocul celuilalt a trecut. Sunt trei zile de când a trecut luna.

— Am să vă platesc dobânda pe încă o lună; vă rog să mai așteptați.

— Dacă vreau — aștept, dacă nu — vând chiar azi amanetul, cum mi-o placea!

— Cât îmi dați pe ceas, Aleona Ivanovna?

— Numai fleacuri aduci, maica, fleacuri, mai-mai că nu am ce da pe ele. Rândul trecut ți-am dat pe inel două bumăști, și cu o rubla și jumătate poți cumpăra unul nou de la giuvaergiu.

— Dați-mi patru ruble pe ceas, am să-l răscumpăr, este o amintire de la tatăl meu. În curând trebuie să capăt niște bani.

— O rublă și jumătate cu dobânda înainte, dacă vrei.

— O rublă și jumătate! exclamă Tânărul.

— Cum dorești...

Și bătrâna îi întinse ceasul. Tânărul îl luă, furios, gata să plece; dar se

răzgândi: își aduse aminte că nu avea unde se duce și că nu venise pentru bani.

— Dați-mi banii! făcu el grosolan.

Bătrână vârî mâna în buzunar sa scoată cheile și trecu în odaia de alaturi, după perdea. Rămas singur în mijlocul încăperii, Raskolnikov, foarte atent, trăgea cu urechea, urmărind-o în gând. O auzea pe bătrâna descuind scrinul. „Probabil sertarul de sus, cumpăni el. Cheile, aşadar, le poarta totdeauna în buzunarul drept... O singura legătură, pe un inel de otel... Este una de trei ori mai mare decât celelalte, și e dințată; asta nu poate fi de la scrin... Trebuie să mai fie o cutie sau o ladiță... Da, da, asta-i interesant de știut. Toate ladițele au asemenea chei... De altfel, ce ticăloșie..."

Bătrâna se înapoie.

— Ține, maică: dacă socotim dobânda zece copeici de rubla pe lună, pentru o rubla și jumătate, pe o lună înainte, face cincisprezece copeici. Pentru cele două ruble de rândul trecut, socotind la fel, trebuie să capăt douăzeci de copeici. Asta face cu totul treizeci și cinci de copeici, aşa că mai ai de primit pentru ceas o rublă și cincisprezece copeici. Na, ține-le!

— Cum? Am ajuns la o rublă și cincisprezece copeici?

— Taman atâta.

Raskolnikov, fără să mai discute, luă banii. Se uita țintă la bătrâna și nu se grăbea să plece, ca și cum ar fi vrut să mai spună sau să mai facă ceva, nici el nu știa ce anume...

— Zilele acestea s-ar putea să vă măi aduc ceva, Aleona Ivanovna... ceva bun... de argint... o tabacheră... trebuie numai s-o iau de la un prieten... și tăcu, încurcat.

— Om mai vorbi când ăi aduce-o, maica.

— Rămâneți cu bine... Dumneavoastră tot singurica sunteți acasă... surioara lipsește? Întreba el cât mai nepăsător, ieșind în antretele.

— Ce treaba ai cu ea?

— Nimic deosebit. Am întrebat și eu aşa, într-o doară. Şi dumneavoastră, gata... Rămâneți cu bine, Aleona Ivănovna!

Tânărul părăsi locuința, foarte tulburat. Şi această tulburare sporea cu fiecare clipă. Pe scară se opri de câteva ori, ca și cum l-ar fi mirat ceva pe neașteptate. În sfârșit, ajuns în strada, exclamă:

„O, Doamne! Ce dezgustător!... Se poate ca eu... Nu, nu, este o prostie, o absurditate! adaugă el cu hotărâre. Cum a putut să-mi treacă prin minte o idee atât de monstruoasa? De ce infamie sunt capabil? Esențial este că e o infamie, o ticăloșie, e mărșav, mîrșav!... Şi eu, o lună întreagă..."

Dar nici cuvintele, nici exclamațiile nu-i puteau exprima emoția.

Senzatia aceea de nemărginit dezgust, care-l apăsase și-l tulburase încă de la venire, ajunsese la paroxism, era de-o intensitate atât de violentă, încât nu mai știa ce să facă sa scape de acest chin. Mergea pe trotuar, clatinându-se ca un om beat, fără să vada trecătorii, lovindu-se de ei, și nu se dezmetici decât în altă strada. Se uita primprejur și văzu că se află în dreptul unei cărciumi, un fel de hrubă, a cărei scara începea de-a dreptul din strada. În clipă aceea, doi bătrâni ieșiră pe ușa și, sprijinindu-se unul pe celalalt și înjurându-se unul pe altul, începură să urce scara. Fără să stea pe gânduri, Raskolnikov coborî în beci. Niciodată nu intrase într-o cărciumă, dar acum i se învârtea capul și-l mai chinuia și o sete arzătoare.

Avea o poftă de o bere rece, cu atât mai mult cu cât trecea neașteptata lui slabiciune pe seama foamei. Se aşeza într-un colț întunecos și murdar, la o masa slinoasă, ceru o sticla cu bere și sorbi cu nesaț primul pahar.

Numaidecăt își simți inima mai usoara și mintea mai limpede. „Fleacuri! se gândi el plin de încredere. N-avea nici un rost să mă simt rușinat! E o slabiciune fizică, nimic mai mult! Un singur pahar de bere, o bucată de pesmet și mintea se luminează, gândurile se limpezesc, intențiile se precizează! Ptiu, cât de neînsemnate sunt toate!... Dar în pofida acestui scuipat plin de dispreț, se înviorase, eliberat parcă dintr-o data de o povară îngrozitoare, și îi privea prietenos pe cei ce se aflau în cărciuma. Și totuși, chiar în clipa aceea, simțea nelamurit ca pornirea aceasta de a interpreta lucrurile în bine era și ea ceva bolnavios.

În cărciumă rămăsese lume puțina. În afara de cei doi bețivi cu care se întâlnise pe scara, un grup întreg — vreo cinci bărbați și o femeie, unul dintre ei cu o armonica - părăsi localul. După plecarea lor se făcu liniște, și localul deveni mai spațios. Nu se mai afla în sala decât un cetățean cam afumat, târgoveț, după înfățișare, care sedea în fața unei sticle de bere, și tovarășul lui, un individ gras, de statura uriașă, cu barbă cărunta și cojoc lung. Acesta se întrecuse cu băutura și atipise pe bancă; în răstimpuri, ca prin somn, își desfăcea brațele, pocnea din degete, își sălta partea de sus a trupului, fără să se ridice de pe lavița, și tot îngâna un cântecel nerod, cercând — cu tot dinadinsul — sa-și amintească urmarea...

Of, un an, bătut pe muche, Soața mi-am iubit... Of, un an... sau, trezit din buimăceala, îngăima:

M-am tot dus pe o străduță Și-am găsit fostă-mi drăguță...

Nimeni însă nu-i împărtășea veselia; până și tovarășul lui îl asculta tăcut, privind toate aceste explozii de voioșie cu dușmanie și neîncredere. În afara de aceștia doi, mai era un mușteriu, un fost slujbaș, după înfățișare. Sedia la o altă masă, cu sticla în față, sorbind rar băutura și privind în jur. Omul acesta părea și el frământat de ceva.

Capitolul II

Raskolnikov nu era obișnuit cu lumea și, după cum am mai spus, fugă de oameni, mai ales în ultima vreme. Acum, însă, se simțea atras de ei. În sufletul lui se petrecea ceva nou parca, și totodată se trezea în el nevoie de a fi printre oameni. Ultima lună, plină de tristețe, de încordare și de apăsătoare neliniște îl obosise atât de mult, încât dorea să răsuflă măcar o clipă într-alt mediu, oricare ar fi fost, și de aceea, cu toată murdaria ce-l încorcura, rămase cu placere în cărciumă.

Cărciumarul nu sta în sala, dar una-două intra în local, coborând dintr-o altă încăpere pe o scară interioară, așa că i se vedea mai întâi cizmele elegante unse cu dohot, cu căptușeala roșie răsfrântă peste carâmb. Purta o podiovă și o jiletca de atlaz negru, neînchipuit de soioasă; cravata nu avea, iar obrazul lui părea uns cu ulei, ca un lacăt de fier. La tejghea stătea un băiețandru de vreo paisprezece ani; altul, mai mic, servea mușteri. Pe

tejghea se zăreau niște castraveți tăiați mărunt, felii mici de pește și pesmeți de pâine neagră; toate acestea răspândea un miros greu. Aerul era înăbușitor, aproape de nesuferit; duhnea atât de puternic a băutură, încât te puteai îmbăta numai de duhoare după cinci minute petrecute acolo.

Se întâmpla uneori în viața să întâlnești oameni cu desăvârsire necunoscuți care te interesează nitam-nisam de la prima vedere, mai înainte chiar de a fi schimbat o vorbă cu ei. Această impresie o făcu asupră lui Raskolnikov acel mușteriu care sedea singur la masa și părea un fost slujbaș. Măi Tânziu, amintindu-și de această primă impresie, o luă drept presimțire. Se uită mereu la el, poate din pricina că și omul îl privea stăruitor și părea dornic să intre în vorbă. Pe toți ceilalți din local, cu cărciumar cu tot, slujbașul acesta îi privea cu nepăsare, ba chiar plăcuit și cam de sus, ca pe niște oameni inferiori ca situație și cultură, cu care nu ai ce vorbi. Omul acesta era trecut de cincizeci de ani, de statură mijlocie, îndesat, cu părul cărunt și o chelie mare; avea obrazul buhăit și gălbjevit, aproape verzui, de betiv inveterat, cu pleoapele umflate de sub care străluceau niște ochișori roșii, mici ca două crăpături, dar plini de vioiciune; ceea ce te izbea în înfățișarea lui era că în acei ochi inteligenți, cu privirea plina de bun-simț, se aprindeau uneori licării de exaltare vecina cu nebunia. Era îmbrăcat într-un frac negru, vechi, jerpelit și fără nasturi; unul singur se mai ținea, cu care își încheia haina, voind, pesemne, să păstreze buna-cuvînță. Jiletca de nanchin lasa să se vada un plastron mototolit, murdar, pătat de băutura. Ca toți slujbașii, nu purta barbă, însă obrajii lui nu mai fuseseră bărbieriți de multe zile, aşa încât erau năpădiți de țepi deși, cenușii. Până și mișcările lui păstrau ceva din gravitatea funcționarească. Părea însă tulburat; își ciufulea părul și, uneori, parca prada unei nemărginite tristeți, își sprijinea pe masa uda și năclită coatele rupte și-și lasa capul în palme. În sfârșit, omul se uita ținta la Raskolnikov și-i spuse cu glas tare, răspicat:

— Pot să-mi permit, stimate domn, să intru în vorbă cu domnia voastră? Căci sub haina modestă, ochiul meu încercat recunoaște în persoana dumneavoastră un om cult și neobișnuit cu băutură. Eu am prețuit întotdeauna cultura îmbinată cu sentimentele înalte, de altminteri sunt consilier titular. Mă numesc Marmeladov, consilier titular. Îmi îngăduiți întrebarea: ați fost funcționar?

— Nu, eu studiez... răspunse tunarul; oarecum surprins de tonul ciudat, pompos al interlocutorului său și de faptul că îi vorbea aşa, de-a dreptul.

Și cu toate că numai cu câteva clipe în urmă simțise în treacăt dorință de a se apropia de oameni, oricine ar fi ei, la primul cuvânt ce-i fu adresat se trezi în el vechea senzație neplăcută de enervare și dezgust pe care o simțea de câte ori un străin intră sau numai încerca să intre în vorbă cu el.

— Așadar, sunteți student, sau ați fost student! exclamă funcționarul. Eram sigur! Experiența, stimate domn, vechea mea experiență! Și, mulțumit de sine, își atinse fruntea cu degetul. Ați fost student sau v-ați ocupat în general de chestiuni științifice! Permiteți...

El se scula, clatinându-se pe picioare, își lua sticluța și paharul și se așeză pieziș la măsuța lui Raskolnikov. Era afumat, dar vorbea destul de vioi și chiar emfatic, numai din când în când se încurca nițeluș sau lungă frazele. Se repezise spre Raskolnikov cu atâta aviditate de parcă nici el, de

o luna întreagă, nu mai vorbise cu nimeni.

— Stimate domn, începu Marmeladov aproape solemn, sărăcia nu este un viciu, acesta este un adevăr. Mai știu, și asta nu este mai puțin adevărat, că nici beția nu este o virtute. Dar mizeria, stimate domn, mizeria este un viciu. În sărăcie mai păstrăm încă noblețea sentimentelor înăscute. În mizerie, însă, nu le mai păstrează nimeni și niciodată. În mizerie, omul nici nu este măcar alungat din societatea umană cu bățul, ci măturat cu târnul, ca să fie și mai umilitor. Și pe bună dreptate, fiindcă în mizerie, chiar eu, cel dintâi, sunt gata orișicând să mă insult pe mine însuși. De aici — cârciuma! Stimatul meu domn, acum o lună de zile domnul Lebezianikov a bătut-o pe soția mea și soția mea nu-i de teapa mea! Pricepeți? Și apoi, permiteți-mi să vă întreb, aşa, din pură curiozitate: ați avut vreodată ocazia să vă petreceți noaptea pe Neva, în șlepurile cu fân?

— Nu, n-am avut acest prilej, răspunse Raskolnikov. Ce sunt aceste șlepuri?

— Ei bine, eu vin de acolo, de cinci nopți acolo dorm...

Omul își umplu paharul, îl dadu pe gât și căzu pe gânduri.

De hainele lui și în păr se prinseseră, într-adevăr, ici-colo fire de iarbă uscată. După cât se vede, de cinci zile nu se dezbrăcuse și nu se spălase. Îi erau murdare măi ales mâinile, roșii, unsuroase, cu unghiile îndoliate.

Toată sala ascultă vorbele lui, deși nu cu prea multă atenție. Băieții începură să chicotească în dosul tejghelei. Cârciumarul coborî din odaia de sus, pesemne înadins ca să asculte ce va spune „măscăriciul”, și se aşeză deosebit, căscând alene, cu ifos. Măimeladov părea binecunoscut prin partea locului. De altminteri, și felul lui de a vorbi, pompos, îl căpătase desigur în urmă numeroaselor discuții cu diverșii necunoscuți pe care-i întâlnea prin cârciumi. La unii bețivi acest obicei ajunge o necesitate, mai ales la bețivilor care acasă la ei sunt ținuți din scurt, cu asprime. Și tocmai de aceea, în societatea tovarășilor de chef ei parcă încearcă mereu să se justifice și, dacă se poate, să trezească chiar stimă.

— Măscăriciule! zise tare cârciumarul. De ce nu muncești, de ce nu te duci la slujbă, dacă ești funcționar?

— De ce nu mă duc la slujbă, stimatul meu domn? răspunse Marmeladov, adresându-se lui Raskolnikov, ca și cum acesta i-ar fi pus întrebarea. Pentru ce nu mă duc la slujbă? Credeți oare că nu mă doare inima că mă târăsc fără rost ca un vierme în țărâna? Oare n-am suferit eu când, acum o lună, domnul Lebezianikov a snopit-o în bătaie pe soția mea, iar eu zăceam beat — n-am suferit eu oare? Permiteți, tinere, vi să întâmplă vreodată... hm... de pilda, să cereți un împrumut fără nici o speranță?

— Mi s-ă întâmplă... adică, cum fără nici o speranță?

— Cu desăvârșire fără speranță, știind dinainte că nu vă veți alege cu nimic. De pilda, știți cât se poate de bine că cutare cetățean, loial și folositor societății, pentru nimic în lume n-o să vă dea băni, căci, permiteți-mi să vă întreb, de ce vi i-ar da? Știe prea bine că nu-i va mai vedea niciodată. Din mila? Dar domnul Lebezianikov, care e la curent cu ideile noi, ne-a explicat deunăzi că, în vremea noastră, mila este interzisă chiar de știință și că se obișnuiește acest lucru în Anglia, unde se aplică economia politică. Și atunci, dată-mi voie să vă întreb, pentru ce mi-ar da

bani? Și, uite, cu toate că știi dinainte că n-are să-ți dea nimic, totuși te duci și...

— La ce bun să te măi duci? îl întrerupse Raskolnikov.

— Păi, dacă nu ai la cine, daca nu ai unde să te duci? Căci orice om trebuie să aibă măcar un loc pe lume unde să se poată duce! Fiindcă vine o clipă când îți trebuie neapărat o ieșire... Când propria mea fiică s-a dus pentru cea dintâia oară cu condicuța, atunci m-am tot dus și eu... (știți, fie-mea are condicuța...), adaugă el, în paranteză, aruncând o privire cam neliniștită Tânărului. Nu-i nimic, stimate domn, nu-i nimic! se grăbi să declare numaidecât, cu liniște prefăcută, în timp ce băieții de la tejghea pufneau de râs și însuși cărciumarul surâdea. Nu-i nimic! Nu mă rușinez când văd că lumea da din cap, fiindcă lucrul e cunoscut de toți, și tot ce este ascuns se da în vîleag; iar toate acestea nu mai trezesc în sufletul meu dispreț, ci smerenie. Fie și aşa! „lată omul!” Permiteți, tinere: ați putea dumneavoastră... Dar nu, trebuie să exprim în cuvinte mai tari, mai plastice, nu — *ați putea*, ci — *ați îndrăzni*, uitați-vă acum la mine, să afirmați că nu sunt porc?

Tânărul nu răspunse.

— Bine, urmă grav oratorul, căutând să ia un aer cât mai demn cu putință și așteptând să se stingă în odaie chicoteala stârnită de vorbele lui. Fie, sunt un porc, dar ea e o cucoana! Eu sunt un animal, dar Katerina Ivanovna, soția mea, este o persoana cultă și fiica de ofițer de stat-major. Fie, eu sunt un ticălos, dar dânsa are un suflet mare, plin de sentimente nobile, este o persoană cu educație. Și cu toate acestea... o, daca i-ar fi mila de mine! Bunul meu domn, bunul meu domn, trebuie doar ca omul să aibă măcar un singur locșor unde să găsească mila! Katerina Ivanovna, însă, cu toate că e o doamnă plină de mărinimie, este nedreaptă... Și, cu toate că îmi dau seama singur că atunci când mă trage de păr o face din bunătatea inimii dumisale (căci, repet fără să mă rușinez, nevesta mea mă trage de păr, tinere, stăru Marmeladov cu un aer și mai demn, auzind aceleași chicotelii), dar, Doamne, ce s-ar întâmpla dacă măcar o data s-ar îndura... Dar, nu! Nu! Toate acestea sunt vorbe zadarnice și nu face să mai vorbim! Ce sa mai vorbim!... Căci nu o singura data am avut ce mi-am dorit și nu o data i-a fost mila de mine, dar... aşa sunt eu, sunt o bruta.

— Ba bine că nu! spuse cărciumarul, căscând.

Marmeladov izbi hotărât cu pumnul în masa.

— Așa sunt eu! Știți dumneavoastră, domnul meu, că eu i-am băut până și ciorapii? Nu pantofii, căci asta poate că ar părea mai firesc, dar ciorapii! I-am băut ciorapii! I-am băut și salutul din lână de angora, șaluțul care i-a fost daruit demult, șaluțul care era numai al ei și nu al meu! Locuim într-o magherniță friguroasă, și în iarna asta ea a răcit și a început să scuipe sânge. Avem trei copilași. Katerina Ivanovna muncește din zori până în seara — freacă, spala, curăță copilașii, fiindcă din tinerețe a fost învățata cu curățenia; și are pieptul slab, e predispusă la oftica, și eu simt toate acestea. Credeți poate că nu le simt? Și cu cât beau mai mult, cu atât simt mai tare. Tocmai de aceea beau, fiindcă băutura mă face să simt și să compătimesc... Beau, ca să sufăr mai tare! Și, cuprins parca de deznădejde, omul își pleca fruntea pe masa. Tinere! urma el, ridicându-și din nou capul. Pe chipul dumitale citesc o oarecare durere. Am citit-o de cum ai intrat și de aceea ți-am vorbit numaidecât. Căci, spunându-ți

povestea vieții mele, n-am făcut-o ca să mă condamn la stâlpul infamiei în fața acestor derbedei ce vor să se distreze și care, de altminteri, cunosc povestea mea, ci fiindcă eu caut un om sensibil și cult. Află deci că soția mea a fost crescută într-un pension aristocratic și că la terminarea școlii a dansat cu șalul în fața guvernatorului și a altor personalități oficiale, fapt pentru care a fost distinsă cu medalia de aur și o diploma de onoare. Medalia... medalia am vândut-o... demult... Hm!... Cât despre diploma de onoare, o mai are și astăzi și o păstrează în siper; chiar acum câteva zile a arătat-o gazdei noastre. Ele două se cearta mereu, dar i-a arătat-o, bucurioasă să se poată lauda și ea în fața cuiva și sa vorbească despre zilele fericite de altădată. Eu n-o condamn, nu, căci e singurul lucru care î-a mai rămas — amintirea, pe când din toate celelalte s-a ales praful și pulberea. Da, da, este o doamnă ce se aprinde ușor, mândră și neînduplecata. Spala pe jos, mânâncă pâine neagra, dar nu admite să se poarte cineva necuvâncios cu dânsa. Tocmai de aceea n-a vrut să înghită grosolania domnului Lebeziatnikov, și când el a snopit-o în bătaie, a căzut la pat, dar nu din pricina bătăii, ci din pricina jignirii. Am luat-o văduva cu trei copii, unul mai mic decât celalalt. Se măritase întâia oara, din dragoste, cu un ofițer de infanterie, și fugise cu el din casa părinteasca, îl iubea nespus de mult, dar el a început să joace cărti, a fost dat în judecata și din asta î s-a tras și moartea. Către sfârșitul vieții o bătea; dar dânsa nu se lasa mai prejos, știu sigur, și chiar am documente; totuși, și azi îl mai pomenește cu lacrimi în ochi, mă muștră din pricina lui și mi-l da de pilda, iar eu mă bucur, mă bucur nespus, că măcar în închipuire crede că a fost fericita odată... După moartea lui, ea a rămas cu trei copii mici, într-un județ îndepărtat și sălbatic, unde mă aflam și eu pe vremea aceea: trăia într-o mizerie atât de neagra, că eu, care am văzut multe în viață, nu-s în stare să o descriu. Familia o renegase. și apoi, era mândră, prea mândră.... Atunci, bunul meu domn, eu, care eram văduv, ca și dânsa, și aveam de la prima soție o fata de paisprezece ani, am cerut-o în căsătorie, căci n-am putut să trec nepăsător pe lângă atâtă suferință. Va puteți închipui cât de mare i-a fost nenorocirea, dacă dânsa, instruită, bine crescută, dintr-o familie nobila, a primit să mă ia de bărbat! și m-a luat! Plângând, blestemând și frângându-și mâinile dar m-a luat! Căci n-avea unde să se ducă. Întelegeți, stimate domn, ce înseamnă asta, să nu mai ai unde te duce? Nu. Încă nu puteți întelege ce înseamnă asta... Un an întreg mi-am făcut datoria cu sfîrșenie și nu m-am atins de... (el arata cu degetul litra de vin) căci am și eu simțire. Dar nici aşa nu i-am putut fi pe plac; apoi mi-am pierdut postul și nu din vina mea, ci fiindcă s-a redus schema, și atunci am început iar!... E un an și jumătate de când, după multe peregrinări și nenoroace, am ajuns, în sfârșit, în această capitală măreață, împodobită cu nenumărate monumente. și aici am găsit un post... L-am găsit și l-am pierdut. Întelegeți? De data asta l-am pierdut din vina mea, fiindcă m-a biruit năravul... Azi stăm într-un ungher pe care-l închiriem de la Amalia Lipevehsel, dar din ce trăim și ce platim - nu știu. Acolo, în afara de noi, mai stă și alta lume... O Sodoma respingătoare... hm... da... între timp a crescut și fie-mea din prima căsătorie; căt a îndurat dânsa, fie-mea, din pricina mamei sale vitrege, am să trec sub tăcere. Căci, deși Katerina Ivanovna e însăși personificarea mărinimiei, este o ființă irascibila, se aprinde din te miri ce și apoi da-i cu gura... Da! Ei, ce să mai vorbim

despre toate astea!

După cum va puteți lesne închipui, Sonia n-a învățat mai nimic. Am încercat — sunt patru ani de atunci - sa-i dau lecții de geografie și istorie universală; dar fiindcă nici eu nu eram prea tare în aceste materii și-mi lipseau și manualele potrivite, iar cărțile pe care le-am avut... hm... ei bine, acele cărți nu le mai avem astăzi; aşa că să-si împărtășească și cu învățătură ei. Ne-am oprit la Cirus, regele Persiei. Mai târziu, când s-a făcut mai mare, a citit câteva romane, iar acum, de curând, grație domnului Lebeziatnikov, a mai citit o carte: *Filosofia lui Lewes* — o cunoaștești? A citit-o cu mult interes, ba ne-a împărtășit și nouă frânturi din această lectură. Asta e toată cultura ei. și acum, bunul meu domn, să vă pun o întrebare, cum să ar zice, particulara: mult poate să câștige o fata săracă și cinstită muncind cinstit?... Chiar muncind din zori până în noapte, domnul meu, dacă este cinstita și nu are cine știe ce talent, nu poate câștiga nici cincisprezece copeici pe zi! și pe deasupra consilierul de stat Klopstok, Ivan Ivanovici — poate-l cunoaștești? - nu numai ca nu i-a achitat nici până astăzi cusutul celor șase cămăși de olanda, dar a insultat-o, a alungat-o, bătând din picior, și i-a aruncat un cuvânt necuvios, fiindcă — zicea dânsul — gulerul n-a fost croit pe măsura și e strâmb. Iar acasă copilașii sunt flamânci... Katerina Ivanovna umbla prin odaie, frângându-și mâinile, și pe obraz îi apar pete roșii, cum se întâmplă la boala dumneaei, și o ocărăște: „Leneșo, stai aici la căldurică, mânânci și bei!... Da' ce mâncare, ce băutură, când uneori câte trei zile în sir nici copilașii nu vad o coaja de pâine uscată?! Zăceam atunci... ei da, ce mai! Zăceam beat mort, și am auzit-o pe Sonia mea întrebând (e tăcută din fire, nu răspunde niciodată și are un glascior blajin... e bălaioară, cu obrăjorul slabuț, palid): „Ce să fac, Katerina Ivanovna, cum să mă hotărâsc pentru treaba aceea?“ Căci Daria Franțevna, o femeie stricată, binecunoscută de poliție, i-a pus gând rău; de vreo trei ori i-a tot trimis vorba prin gazda noastră. „Ei și? i-a răspuns Katerina Ivanovna în bătaie de joc. Mare comoara, n-am ce zice! Ce să păzești atâtă?!“ Dar n-o învinuia, n-o învinuia, stimate domn! Ea nu judeca atunci, era nervoasă, bolnava, vedea copiii plângând de foame... a spus-o ca să-o jignească pe Sonia și nicidcum să-o îndemne la rău... Așa e firea Katerinei Ivanovna; daca, de pilda, copiii plâng, fie chiar de foame, ea îi ia la bătaie... Pe la orele șase, am văzut-o pe Sonia cum să-a sculat, și-a pus băsmăluța, pelerina și a plecat de acasă, iar la nouă să-a întors înapoi. A venit, să-a apropiat de Katerina Ivanovna și, fără o vorba, a pus pe masa în fața ei treizeci de ruble. Măcar gura să fi deschis, măcar să se fi uitat la dânsa — nimic; a luat broboada noastră verde, de ștofă subțire (avem noi o broboadă de familie), și-a tras-o peste cap, peste ochi, și să-a culcat în pat, cu fața la perete, numai umerașii și trupușorul îi tresăreau ușor... Iar eu, ca și măi înainte, zăceam beat mort... și am văzut atunci, tinere, am văzut-o pe Katerina Ivanovna apropiindu-se de patul Sonecikăi, tăcută, și ramânând toata seară în genunchi la picioarele ei, și sărutându-i picioarele, și nevoind cu nici un preț să se scoale, și le-am mai văzut până la urmă adormind amîndouă... îmbrățișate... da... iar eu... eu zăceam beat mort...

Marmeladov amuți, de parcă i să ar fi pus un nod în gât. Apoi își umplu grăbit paharul, îl bău pe nerăsuflare și plescăi din limbă de placere.

— De atunci, stimate domn, urmă el după această tăcere, în urma unei împrejurări neplacute și din pricina denunțului unor persoane răuvoitoare,

la care a contribuit și Daria Franțevna, pentru că, pretindea ea, nu i s-a arătat respectul cuvenit, fiică-mea, Sofia Semionovna, a fost silită să-și scoată condicuță și n-a mai putut să rămână cu noi. Gazda noastră, Amalia Feodorovna, n-a vrut să admită sa mai stea cu noi (deși tot ea fusese de partea Dariei Franțevna altădată), și nici domnul Lebeziatnikov... hm... Tocmai din pricina Soniei s-a întâmplat și povestea aceea dintre el și Katerina Ivanovna. Pe vremuri, chiar domnul Lebeziatnikov i-a tot aținut calea Sonecikăi, acum, însă, s-a pus deodată la ambiiție; zicea: „Cum adică, eu, un om cult, să stau în aceeași casă cu una ca ea?” Katerina Ivanovna n-a tăcut, i-a luat apărarea Soniei... și atunci... Acum Sonecika vine pe la noi numai seara, de o ajută la treabă pe Katerina Ivanovna și-i da cele de trebuintă pentru trai, pe cât poate... Locuiește la croitorul Kapernaumov, a subînchiriat la el o odaiță; Kapernaumov e șchiop și gângav, are o familie foarte numeroasă, și toți copiii lui sunt gângavi ca el... Până și nevastă-sa e bâlbâită... Stau înghesuiți într-o singura încăpere, iar Sonia își are acolo colțul ei, despărțit printr-un perete de scânduri... Hm... Sunt săraci lipiți și gângavi... da... A doua zi dimineața m-am sculat, mi-am pus zdrențele, am întins mâinile către cer și m-am dus la Excelența sa Ivan Afanasievici. Îl cunoașteți pe Excelența sa Ivan Afanasievici? Nu?... Ei, atunci nu știți ce înseamnă pâinea lui Dumnezeu. Ceară, curata ceară în fața Domnului nostru; se topește ca ceară!... După ce a binevoit să mă asculte, i-au venit lacrimi în ochi. „Fie, Marmeladov, mi-a zis, cu toate ca mi-ai înșelat încrederea... te iau încă o dată pe răspunderea mea personală, chiar aşa a spus, nu uita asta, și acum - du-te!” Am sărutat praful de pe picioarele lui, în gând, firește, căci în realitate n-ar fi îngăduit aşa ceva, el fiind un demnitar cult și cu idei moderne; m-am înapoiat acasă și când am anunțat că din nou am un post și voi primi leafa... Doamne, ce-a mai fost atunci!...

Marmeladov tăcu foarte tulburat. În clipa aceea, un grup de cheflii, beți turta, intrau în local; în prag răsună o flașnetă, tocmită de ei, și un glas de copil de șapte ani îngânând răgușit *Sătucul*. Cârciuma se umplu de larma. Cârciumarul și băieții se grăbiră să servească mușterii. Fără să-i pese, Marmeladov își urma povestirea. Alcoolul i se urcase la cap și, cu cât se afuma mai tare, cu atât era mai vorbăreț. Amintirea succesului avut de curând la serviciu îl însuflețea și-i lumina obrazul. Raskolnikov îl asculta cu atenție.

— Asta a fost acum cinci săptămâni, stimate domn... da. Katerina Ivanovna și Sonecika - cum au aflat, Doamne! - parcă ne-am văzut în împărăția cerului! Altădată zăceam ca un animal și nu auzeam decât vorbe grele! Acum, însă, umblau pe vârfuri, căutau să astâmpere copiii, cică: „Semion Zaharici a ostenit la slujba, se odihnește, ssst!” Când plecam la serviciu, îmi dadeau cafea cu caimac. Auzi dumneata, au făcut rost de caimac adevărat! și de unde au luat cele unsprezece ruble și cincizeci de copeici ca să mă echipeze ca lumea — nu știu! Mi-au luat cizme, plastroane de percal — de-o frumusețe! — uniforma, și asta toate în cea mai bună rânduială, pentru unsprezece ruble și cincizeci de copeici. În prima zi, când m-am înapoiat de la serviciu, Katerina Ivanovna a pregătit două feluri de mâncare: supă și carne sărata cu sos de hrean, lucru nemaipomenit! Rochii nu are... n-are de nici unele, și totuși s-a gătit de parcă avea de gând să se ducă în vizită; și nu cine știe ce lucru mare, dar

se pricepe să facă orice din nimic; se piaptănă, își pune un guleraș curat, manșete, și parcă-i alta, întinerește, se face mai frumoasa. Sonecika, porumbița tatii, ne ajuta numai cu banii; zicea că, până una alta, nu se cade să vina pe la noi mai des, doar poate pe înserate, ca să nu o vada nimeni. Auzi dumneata?! Într-o zi, când am venit la prânz să mă odihnesc, m-am culcat și - ce credeți? Pe Katerina Ivanovna n-a mai răbdat-o inima, abia trecuse o săptămână de când se certase rău de tot cu gazda noastră, cu Amalia Feodorovna, și acum o poftise la o cafea. Doua ceasuri au tot stat și au tot sușotit amândouă. Acu, zicea Katerina Ivanovna, Semion Zahărîci e la serviciu și are leafă, ba s-a prezentat și Excelenței sale, iar Excelența sa a ieșit să-l întâmpine, a poruncit ca toată lumea să aștepte, și pe Semion Zahărîci l-a condus de mâna, înaintea celorlalți, în cabinetul lui. Auzi, auzi dumneata? „Eu, firește, nu ţi-am uitat meritele, Semion Zahărîci, a spus Excelența sa; cu toate ca te-ai ținut de patima aceea usuratică, fiindcă îmi promiți să te lași de ea și pentru că, pe deasupra, în lipsă dumitale, treburile au mers prost (auzi, dumneata!) am încredere, a zis, în cuvântul dumitale de onoare.” Toate acestea Katerina Ivanovna le-a născocit, drept să vă spun, dar nu din usurință sau ca să se laude, nu! Credea tot ce spunea, se alina cu născocirile ei, zău aşa! Si eu n-o condamn, nu, n-o condamn!... Iar acum șase zile, când i-am adus prima mea leafă, douăzeci și trei de ruble și patruzeci de copeici (leafa mea întreagă) mi-a zis: „Drăgălașul meu”! — aşa a zis. Si asta între patru ochi, mă înțelegi? Ce mai drăgălaș a găsit, ce soț sunt eu? Si totuși, m-a ciupit de obraz și mi-a zis „drăgălașul meu”!

Marmeladov se opri, voi să zâmbească, dar bărbia începu deodată să-i tremure. Se stăpâni. Cârciuma, aspectul lui de om decăzut, cele cinci nopți pe șlepurile cu fân, litra de votcă și, totodată, dragostea lui bolnăvicioasă pentru nevastă, pentru familie, îl năuceau pe Raskolnikov. Îl asculta cu încordare, dar și cu durere. Îi era ciuda că se rătăcise în localul acela.

— Stimate domn, stimate domn!... exclamă Marmeladov, după ce își măi stăpâni tulburarea. Toate acestea poate că au să vă pară vrednice de râs, aşa cum le par și altora; poate că vă plăcăesc numai, povestindu-vă amănuntele stupide și nenorocite ale vieții mele de familie, dar pentru mine n-au nimic de râs! Căci eu le simt pe toate... Toată ziulica aceea ruptă din rai, toată seara aceea am visat lucruri minunate: cum am să le orânduiesc toate, cum am să-i îmbrac pe copilași și am să asigur liniștea neveste-mii, cum am să-mi smulg copila din brațele desfrâului și am să-o readuc în sânul familiei... Si multe, multe altele... Visurile astea nu pot fi condamnate, domnule! Ei, după toate astea (Marmeladov tresări deodată, ridica fruntea și se uita întă la Raskolnikov), exact a două zi după ce am făurit aceste visuri (adică acum cinci zile și cinci nopți), pe înserate, am șterpelit prin vicleșug și înșelaciune, ca un tâlhar de drumul mare, cheia de la sipetul Katerinei Ivanovna, am luat de acolo tot ce a mai rămas din leafa (cât anume nu-mi amintesc), și acum, priviți-mă: asta-i tot! Sunt cinci zile și cinci nopți de când am fugit de acasă și sunt căutat; s-a isprăvit cu slujba, uniforma a rămas la cârciuma de la Podul Eghipetski, în locul ei am căpătat zdrențele astea... și totul s-a sfârșit!

Marmeladov se izbi cu pumnul în frunte, scrâșni din dinți, strînse pleoapele și se sprijini greu cu cotul de masa. Dar, peste o clipă, chipul i se schimbă pe neașteptate, el se uita la Raskolnikov cu un fel de șiretenie

forțată, râse și adaugă:

— Azi am fost la Sonia, m-am dus să-i cer bai de votca, să-mi treacă mahmureala! He-he-he !

— Și ți-a dat? striga unul dintre nou-veniți, de la masa vecină, izbucnind într-un râs zgomotos.

— Litra astă am cumpărat-o pe banii ei, zise Marmeladov, adresându-se numai lui Raskolnikov. Mi-a dat cu mâna ei treizeci de copeici, tot ce mai avea în casa, am văzut-o cu ochii mei... Nu mi-a spus nimic, m-a privit în tăcere, nimic mai mult... Nu pe pământ, colo sus... sunt asemenea ochi care îi plâng și-i jelesc pe oamenii păcătoși, îi plâng fără să-i dojenească, fără să-i dojenească! Și când nu ești dojenit te doare, te doare mai rău... Treizeci de copeici! Da. Și doar avea nevoie de ele, nu-i aşa? Ce crezi dumneata, dragă domnule? Acum ea trebuie să fie curățică. Și curățenia astă deosebita costa bani, pricepi dumneata? Pricepi? Trebuie să-și cumpere și ea dresuri, altfel nu se poate; are nevoie de fuste scrobite, de pantofiori mai acătării, să-și poată arata piciorușul când trece peste o băltoacă. Pricepi, pricepi oare dumneata, domnule, ce înseamnă această curățenie? Ei, și eu, tatăl ei, i-am stors treizeci de copeici ca să-mi treacă mahmureala! Și îi beau! Ba i-am și băut!... Spune acum, spune, cui să-i fie mila de unul ca mine? Hai? Dumitale ți-e mila de mine? Da sau ba? Spune, îți este mila? He-he-he!

Făcu o mișcare să-și umple paharul, dar nu mai avea cu ce.

Sticla era goală.

— De ce i-ar fi mila de tine? striga cărciumarul, răsărind alaturi.

Răsunăra râsete și chiar înjurături. Râdeau și înjurau și cei care ascultaseră și cei care nu ascultaseră, văzând numai cum arata fostul funcționar.

— Să-i fie mila! Pentru ce să-i fie mila? striga deodată Marmeladov, sculându-se în picioare, cu brațul întins înainte, cuprins de exaltare, ca și cum abia ar fi așteptat aceste cuvinte. De ce să-i fie mila de mine, zici tu? Ai dreptate, nu merit mila! Ar trebui să fiu răstignit, răstignit pe cruce și nu daruit cu mila! Dară tu, judecătorule, răstignește-l pe păcătos, dar răstignindu-l, da-i mila ta! Atunci eu singur am să vin la tine ca sa fiu răstignit, căci nu mi-e sete de veselie, ci de lacrimi și durere mi-e sete! Tu, negustorule, crezi poate că m-am înveselit cu litera ta de votca? Durere, durere am căutat în fundul cănii, durere și lacrimi, și le-am găsit și le-am sorbit cu nesaț! Iar mila are să aibă de noi acela carele pre toți îi daruiescă cu mila lui și carele pre toți și pre toate le înțelege, el, singurul judecător. Va veni ziua de apoi și el mă va întreba: „Unde este copila care s-a jertfit pentru mama ei vitregă, ofticoasă și rea, și pentru niște copilași străini? Unde este copila care nu s-a îngrozit de netrebnicia tatălui ei pământesc, un bețiv fără căpătăi, și a fost milostiva cu el?!” Și va mai spune: „Vino în împărăția mea. Te-am iertat o data... Te-am iertat o dată... Și-ți iert și acum păcatele tale multe, pentru ca mult ai iubit...” Și o va ierta pe Sonia mea, o va ierta, știi bine... Am simțit-o în inima mea când am fost deunăzi la ea!... Și are să-i judece pre toți și are să-i ierte pre cei buni și pre cei răi, și pre cei înțelepți și pre cei smeriți... Iar când va fi isprăvit cu toți ceilalți, va grăbi către noi: „Veniti și voi, va spune, veniti, voi betivanilor, veniti, voi cei slabii de înger, veniti, voi păcătoșilor!” Și noi vom ieși și ne vom opri în fața lui fără frică. Și va spune el: „Sunteți niște porci! Aveți chip de animale și apucături aidoma lor, dar veniți și voi în împărăția mea!” Atunci vor grăbi

cei preaînțelepti, vor grai cei deștepți: „Doamne, pentru ce-i primești și pe aceștia?” Și va răspunde el: „Ii primesc, v-o spun vouă, preaînțe-lepților, îi primesc, v-o spun vouă celor cu minte multă, fiindcă nici unul dintre ei nu s-a crezut vrednic să fie primit...”. Și va întinde către noi brațele, și ne vom arunca în brațele lui și vom plâng... și vom înțelege totul! Atunci abia vom înțelege totul!... Și toți vor înțelege... și Katerina Ivanovna... va înțelege și dânsa... Doamne, vie împărăția ta!

Marmeladov se lasă pe banca, istovit, frânt, fără să se uite la nimeni; uitase și unde se afla și rămase cufundat în gânduri. Vorbele lui făcură oarecare impresie; o clipă domni tăcerea, apoi răsunară aceleași râsete și sudalmi de măi înainte:

— Ce mai deștept!

— Bate câmpii!

— Zi-i funcționar și pace! S.a.m.d., ș.a.m.d.

— Să mergem, domnule, îi zise deodată Marmeladov lui Raskolnikov, ridicând capul. Du-mă acasă... Casa lui Kosel, în curte. Trebuie să mă duc... la Katerina Ivanovna.

Raskolnikov ar fi vrut să plece mai de mult și se gândise și el să-l însوțească pe Marmeladov. Picioarele acestuia se împleticeau mai rău decât limba și el se sprijini greu de brațul Tânărului. Nu aveau de făcut măi mult de două-trei sute de pași. Dar, pe măsura ce se aprobia de casă, rușinea și teama puneau tot mai mult stăpânire pe sufletul bețivului.

— Eu nu mă tem de Katerina Ivanovna... îngâna el, neliniștit. Nu mă tem că are să mă tragă de păr. Ce e trasul de păr? Un fleac! Îi-o spun eu!... Ar fi chiar mai bine să mă înhăte de păr; nu de asta mi-e frica... mă sperie... mi-e frica de... ochii ei... da... și de petele roșii care îi ies în obrajii mă tem... și de respirația ei... Ai auzit vreodată cum respiră un bolnav de boala ei... când e tulburat? Și mă mai tem de plânsul copiilor... Dacă Sonia nu le-a dus de mâncare, atunci... nu știu! Nu știu!... Dar de bătaie nu mă tem... Să știi, domnule, ca pe mine nu mă doare când mă bate, nu, nu... mă bucura... Nici nu m-aș putea lipsi de bătaie... E mai bine. Să mă bata, să-și aline durerea... e mai bine aşa... lată casa. Casa lui Kosel, un lacătuș, un neamț bogat... Du-mă acolo!

Pătrunseră în curte și urcară la catul al treilea. Era aproape unsprezece seara și cu toate că, în acel anotimp, la Petersburg noaptele sunt albe, cu cât urcau, cu atât scara era mai întunecoasă, iar sus de tot domnea bezna.

Ușa mică și afumată din capătul scării eră deschisă. Un muc de luminare lumina o cămăruță sărăcăcioasă, lungă de zece pași; o vedea toată de pe palier. Înăuntru era dezordine; zdrențe de ale copiilor trântite peste tot, un cearceaf rupt atârnat în ungherul din fund, unde, pesemne, se afla patul. În odaie erau două scaune și un divan jerpelit, îmbrăcat în mușama, iar în fața divanului o masă veche de bucătărie, din lemn de brad, nevopsită și neacoperită. Pe marginea mesei — un sfeșnic de metal cu un muc de luminare de seu, gata să se stingă. Așadar, familia Marmeladov nu avea un ungher, ci o odaie, însă această odaie eră de trecere. Ușa spre celelalte încăperi, sau cuști, în care era împărțit apartamentul Amaliei Lipevehsel era întredeschisă. De acolo se auzeau gălagie și strigăte. Cineva râdea în hohote. Se vede că jucau cărți și beau ceai. Uneori răzbăteau expresii țări.

Raskolnikov o recunoșcu numai de către Katerina Ivanovna. Era o

femeie firavă, destul de înaltă și mladioasă, dar grozav de slabită; avea părul blond-închis, încă foarte frumos, și obrajii învăpăiați de două pete roșii. Umbla de colo până colo prin odaia aceea strimtă, cu mâinile strânse la piept, cu buzele arse și răsuflarea scurtă și grea. Ochii îi străluceau că de friguri, dar privirea era aspră și fixă: la lumina ultimelor pâlpâiri ale mucului de luminare, chipul acesta fțizie și frământat făcea o impresie dureroasă. Raskolnikov socoti că ea nu are mai mult de treizeci de ani și că nu se potrivește deloc cu Marmeladov... Femeia nu auzi, nu băgă de seamă sosirea lor: părea că umbla în neștire, fără să vada și fără să auda. Aerul din odaie era înăbușitor, dar ea nu deschidea fereastra; de pe scara venea un miros nesuferit, dar ușa dinspre scara rămânea deschisă: din încăperile din fund, prin ușa crăpată, pătrundeau valuri de fum: femeia tușea, dar nu închidea ușa. Cea mai mică dintre fetițe, de vreo șăse ani, adormise chircită pe jos, cu capul înfundat în divan.

Un băiețel, cu un an măi mare, tremura și plângea într-un colț; pesemne abia fusese bătut. O fetiță mai mărișoară, de vreo nouă ani, înălțuță și subțire ca un chibrit, într-o cămașuță zdrențăroasă, iar pe umerii goi cu o pelerinuță de postav, cusută cu vreo doi ani în urmă, probabil, căci nu-i mai acoperea genunchii, se afla în același colț, lângă frățiorul ei, și-l ținea de după gât cu brațu-i lung, uscat că un băț. Se vede că încerca să-l potolească, îi șoptea ceva, îl alinta să nu măi plângă și, în același timp, cu ochii ei mari și negri, care păreau enormi pe obrăjorul slab și speriat, o urmarea cu teama pe maică-sa. Fără să intre, Marmeladov îngenunche în prag și-l împinse înainte pe Raskolnikov. Femeia, văzând un om necunoscut, se opri o clipă distrata în fața lui, trezindu-se parcă și cereând să întelegă: ce căută el acolo? Apoi își închipui, pesemne, că se ducea la locatarii din fund, odaia lor fiind una de trecere, și, fără să-i măi pese de prezență lui, se îndreptă spre ușă de la scară ca s-o încilda și, deodată, zărinde-l în prag pe bărbatul ei îngenuncheat, scoase un țipat.

— A! striga ea ca scoasa din minți. Te-ai întors! Ocnașule! Călaule!... Unde sunt banii? Arată, ce ăi în buzunare?! Și hainele sunt schimbate! Unde-ți sunt hainele? Unde sunt banii? Vorbește!...

Se repezi să-l caute prin buzunare. Marmeladov, supus și ascultător, își desfăcu brațele ca să ușureze percheziția. Nu mai avea nici o lețcaie.

— Unde sunt banii? răcni femeia. O, Doamne, i-ai băut pe toți! Mai erau douăsprezece ruble în sippet!...

Și, deodată, cuprinsa de furie, îl apuca de păr și-l trase în odaie. Ca să-i cruce efortul, Marmeladov se tăra, smerit, în genunchi după ea.

— Asta îmi face placere! Nu mă doare, mă bu-cu-ră, sti-ma-te domn! striga el, în timp ce ea îl trăgea de păr, scuturându-l, ba îl și izbi cu capul de podea.

Copilul care dormea pe jos se trezi și începu să plângă. Băiețelul nu se măi putu stăpâni în colțul lui, tresări, țipa și se repezi, îngrozit, la soră-sa, aproape zvârcolindu-se de spaimă. Fetița mai mare tremura ca varga.

— A băut! A băut tot, tot! țipa femeia, deznădajduită. Și hainele-s schimbate. Sunt flamânzi, lihniți! (Și frângându-și mâinile, arătă spre copii). O, viață blestemată! Și dumitale, nu ți-e rușine obrazului, se năpusti ea deodată asupra lui Raskolnikov. Vii de la cârciumă! Ai băut cu el, nu-i aşa? Ai băut cu el! Afără!

Tânărul se grăbi să plece, fără să scoată o vorbă. De altfel, ușa din fund

se dadu la perete și în prag se iviră câteva mutre curioase, batjocoroitoare și rânjite, cu țigări și lulele în gură, și tichii în cap. Unii erau în halate descheiate, alții atât de sumar îmbrăcați, că aproape sfidau buna-cuvîntă, câțiva țineau în mâna cărțile de joc. Ce-i distra și-i făcea să râda pe toți era că Marmeladov, în timp ce-l trăgea nevastă-să de păr, zbiera că astă îi face placere. Câțiva intrară chiar în odaie; în sfârșit, răsună o voce ascuțită și amenințătoare: însăși Amalia Lipevehsel încerca să răzbească prin mulțime, ca să restabilească ordinea, aşa cum știa dânsa! Adică pentru a suta oară s-o sperie pe biata femeie, poruncindu-i, printre înjurături, să părăsească chiar a două zi casa. Înainte de a pleca, Raskolnikov vârî mâna în buzunar, scoase câteva monede de aramă, care-i rămăseseră din rubla schimbată la cârciuma, și le puse, fără să fie văzut, pe prichiciul ferestrei. Ceva mai târziu, pe scară, îi păru rău și voi să se întoarcă.

„Ce prostie, gândi el, ei o au pe Sonia, iar de bani am și eu nevoie." Dar după o clipă de gândire înțelese că nu era cu putință să ia bănii înapoi și ca în nici un caz n-ar face-o; dadu din mâna a lehamite și porni spre casă. „Sonia are nevoie de dresuri, se gândeau el mergând pe strada și zâmbind cu venin, curățenia asta costă bani... Hm! Și când te gândești că Sonecika s-ar putea să fi rămas și ea cu mâna goală azi, fiindcă e vorba de noroc, ca la vânătoare... ca la minele de aur... și atunci, fără banii mei, ar bate cu toții din buze mâine... Bravo, Sonia! Ce izvor nesecat au descoperit totuși. Și se folosesc de el! Se folosesc! S-au obișnuit. Au plâns la început, și apoi s-au obișnuit! Ticălosul de om se obișnuiește cu toate!"

Căzu pe gânduri. „Dar dacă greșesc?! exclamă el deodată, fără să vrea. Dacă, în realitate, omul nu este *ticălos* — omul în genere, seminția umană -atunci toate celelalte nu sunt decât prejudecăți, temeri scornite de mintea noastră, și atunci nu mai este nici o stavila, toate sunt aşa cum trebuie să fie!"...

Capitolul III

A doua zi se trezi târziu, neodihnit după un somn agitat. Nu se simtea în largul lui, era nervos, înăcrit și-și privi cu ură odaia. Eră un fel de colivie minusculă, lungă de vreo șase pași, căreia tapetul galben, scorojit și plin de praf îi dadea un aspect mizer; și apoi era atât de scunda, încât un om ceva mai înalt nu s-ar fi simțit la îndemână, s-ar fi temut mereu că se lovește cu capul de tavan. Mobila se potrivea cu încăperea: trei scaune vechi și hârbuite, în colț, o masă vopsită, pe care zăceau câteva cărți și caiete acoperite de un strat gros de praf, ceea ce vădea limpede că nu se măi atinsese de ele de multă vreme nici o mâna. În sfârșit, mai era și o sofa mare, greoaie, care ocupa aproape un perete întreg și jumătate din lațimea camerei; pe vremuri, sofa fusese îmbrăcata în stambă, acum, însă, eră numai zdrențe și servea drept pat. Raskolnikov dormea adeseori îmbrăcat aşa cum era, și fără cearceaf, îneluit cu paltonul lui vechi și jerpelit de student, iar la cap cu o pernuță mică, sub care punea ce-i mai rămăsese din rufe, curate sau murdare, numai să ridice un pic căpătâiul. În față sofalei se afla o măsuță.

Ar fi fost greu să decada măi mult și să ajungă mai lasător decât era, dar în starea lui sufletească, Raskolnikov se complacea în aceasta incurie. Se retrăsesese ca o broască-țestoasă în carapacea ei și până și mutra slujnicei, care trebuia să-l servească și intra uneori în odaie, îl înfuria și-l făcea să se crispeze dureros. Așa se întâmpla cu unii monomani, obsedăți de ideea lor fixă. De două săptămâni gazda încetase de a-i mai trimite prânzul și el tot nu se învrednicise să se ducă la dânsa să-i ceară socoteala, deși rămânea zile întregi nemâncat. Nastasia, bucătăreasa și unica slujnică din casă, era încântată de aceasta stare de spirit a chiriașului: nu mai grijea și nu mai deretica în odaie decât o dată pe săptămână, când, din întâmplare, punea mâna pe matură. Tot ea îl trezi în dimineața aceea.

— Hai, scoala, ce tot dormi?! îi strigă la ureche. E noua trecute. Îți-am adus ceai, vrei? Cred că ești lihnit de foame!

Chiriașul deschise ochii, tresări și o recunoscu.

— Ceaiul e de la gazda? Întrebă el, ridicându-se încet ca un bolnav.

— De la gazda?! Nici pomeneala!

Femeia aşeză în fața lui propriul ei ceainic, crăpat, cu un rest spălăcit de ceai și două bucățele gălbui de zahăr.

— Nastasia, te rog, ia asta... zise el, căutându-se prin buzunare (dormise îmbrăcat). Și scoțând un pumn de monede de aramă: Du-te demii cumpără o franzela și ia de la mezelarie niște salam mai ieftin.

— Acușica îți aduc franzela: dar ia zi, în loc de salam, n-ai mâncă mai bine oleacă de ciorbă? Ciorbă bună, rămasă de ieri. Îți-am păstrat de la prânz, dar te-ai întors Tânziu. E foarte bună ciorba.

După ce-i aduse ciorba și Raskolnikov se aşeză să mănânce, Nastasia își făcu loc lângă el pe sofa și începu să-i turue gura. Eră de la țară și foarte vorbăreață.

— Praskovia Pavlovna vrea să facă jalbă la poliție împotrivă-ți, zise femeia.

Raskolnikov se strâmbă.

— La poliție? De ce?

— Că nu-i platești chiria și nici nu te muți. De astă.

— La naiba, asta mai lipsea, bombăni el, scrâșnind din dinți. Nu... nu mă încântă de fel... acum... E o proastă... adaugă el tare. Am să trec chiar azi pe la dânsa să stăm de vorbă.

— Nu-i măi proastă ca mine; da tu, dacă ești aşa deștept, de ce zaci colea ca un sac de tărâțe, de nu iese nici o socoteala din ce faci? Altădată ziceai că te duci să dai lecții la copii, da' acu' de ce nu mai faci nimic?

— Fac eu... răspunse Raskolnikov cu asprime și fără nici un chef de vorbă.

— Ce faci?

— Muncesc.

— Ce muncești?

— Gândesc, rosti el serios, după o scurtă tăcere.

Nastasia se porni pe râs. Era dintre acele femei care râd ușor, și, când se pornea, râdea încet, legănându-se și cutremurându-se, până se satură și ea de sătîră râs.

— Și câştigi mult cu gânditul? izbuti ea, în sfârșit, sa întrebe.

— Nu pot da lecții la copii dacă nu am cizme. Și apoi, puțin îmi pasă!

— Ba să-ți pese, că din asta trăiești!

— Lecțiile nu sănt platite. Ce să fac cu câteva copeici? urmă el fără chef, vorbind măi mult cu el însuși.

— Și tu ai vrea să faci avere, aşa, dintr-o dată? Raskolnikov îi aruncă o privire stranie, rămase o clipă tăcut, apoi spuse hotărât:

— Da, vreau să faci avere dintr-o dată.

— Ia-o mai domol, că mă sperii, prea ești fioros. Să mă duc după franzela, sau nu?

— Cum vrei.

— Na, că uitasem! Aseară, când nu erai acasă, și-a venit o scrisoare.

— O scrisoare! Mie! De la cine?

— Nu ștui de la cine o fi. I-am dat poștașului trei copeici. Mi le dai înapoi?

— Păi da-mi scrisoarea, da-mi-o, pentru numele lui Dumnezeu! strigă Raskolnikov, tulburat. O, Doamne!

Scrisoarea îi fu adusă pe dată. Firește, era de la mama lui, din gubernia R. Când o lua în mâna, Tânărul păli. Trecuse atâta amar de vreme de când nu mai primise nici o scrisoare: dar acum mai era ceva care făcu deodată să i se strângă inima.

— Nastasia, pentru Dumnezeu, pleacă; ține trei copeici și du-te, du-te mai degrabă, pentru Dumnezeu!

Plicul îi tremura în mâna; nu-i venea să-i rupă în fața femeiei, voia să rămână *singur* cu scrisoarea lui. După plecarea Nastasiei, duse plicul la buze și-l săruta; apoi cercetă lung scrisul de pe adresa, scrisul acela cunoscut și drag, mărunt și nițel oblic, al mamei lui, care, cândva, îl învățase să citească și să scrie. Întârzia să rupă plicul; parca se temea de ceva. În sfârșit, desfăcu scrisoarea; era mare, groasa, grea; două colii mari fuseseră acoperite cu un scris mărunt-mărunt:

Dragul meu Rodea,

scria mama, *au trecut mai bine de două luni de când n-am mai stat de vorbă prin scris, ceea ce m-a făcut să sufăr și chiar să nu dorm în unele nopți, tot gândindu-mă la tine. Dar sunt sigură că n-ai să-mi iezi în nume de rău această tăcere nedorită. Tu știi cit te iubesc; noi, eu și cu Dunia, nu te avem decât pe tine, tu ești totul pentru noi, speranță și credința noastră în viitor. Ce a fost pe mine când am aflat că de câteva luni ai fost nevoit să părăsești facultatea fiindcă n-ai măi avut din ce să te întreții, că n-ai măi avut nici meditații, nici alte mijloace de câștig! Cu ce te puteam ajuta din cele o sută douăzeci de ruble pensie pe an? Cele cincisprezece ruble, pe care și le-am trimis acum patru luni, le-am împrumutat, după cum știi și tu, de la un negustor din orașul nostru, Vașili Ivanovici Văhrușin, garantând tot cu pensia mea. Văhrușin este un om tare bun și a fost prieten cu tatăl tău. Dar devreme ce i-am dat o cesiune asupra pensiei mele trebuia să aștept până la achitarea datoriei, ceea ce s-a întâmplat abia acum, aşa încât, în răstimpul acesta, nu și-am putut trimite nimic. Astăzi, însă, slavă Domnului, cred că voi putea să-ți mai trimit ceva, de altminteri cred că acum ne putem lauda că ne-a surâs și nouă norocul, fapt despre care mă grăbesc să-ți scriu. Mai întâi de toate, dragul meu Rodea, află că sora ta este de șase săptămâni cu mine și că de acum înainte nu ne vom mai despărți niciodată. Slava Domnului, suferințele ei au luat sfârșit! Dar să și le spun pe toate pe rând, că să știi și tu cum s-au petrecut lucrurile și tot*

ce-am căutat să-ți ascundem până astăzi. Acum două luni, când mi-ai scris că ai auzit nu știu de la cine că Dunia are de îndurat multe grosolanii în familia Svidrigailov și mi-ai cerut lamuriri — ce răspuns aș fi putut să-ți dau? Dacă ți-aș fi scris atunci adevărul, tu erai în stare să lași totul baltă și să vîi acasă, chiar de ar fi fost să vîi pe jos, fiindcă eu îți cunosc firea și inima și știu că tu n-ai fi putut răbda ca sora ta să fie jignită. Eram disperată, dar ce puteam să fac? Nici eu n-am știut tot adevărul. Iar greutatea cea mai mare era faptul ca Dunia, când a intrat anul trecut la copii în casă aceea, a luat un avans de o sută de ruble, cu condiția să i se scada treptat din leafă în fiecare lună și, prin urmare, nu-și putea părăsi serviciul până la stingerea întregii datorii. Banii aceștia (acum îți pot spune tot, scumpul meu Rodea), Dunecika îi luase în primul rând ca să-ți poată expedia cele șaizeci de ruble de care aveai atâtă nevoie pe vremea aceea și pe care i-ai primit de la noi anul trecut. Atunci te-am mințit scriindu-ți ca banii aceștia i-ar fi economisit măi înainte, dar asta nu era adevărat, pe când acum îți spun cum a fost, fiindcă acum, din mila Domnului, toate ș-au schimbat pe neașteptate în bine, și eu vreau să știi cât de mult te iubește Duniă și ce suflet neprețuit are. Fapt este că, la început, domnul Svidrigailov se purta cu dânsa foarte grosolan, iar la masă eră ironic și chiar necuvioios... Dar nu vreau să-ți măi dau toate aceste amănunte chinuitoare, că să nu te mai necăjești de pomană, acum, când totul a luat sfârșit. Pe scurt, cu toată atitudinea binevoitoare și plină de noblețe a Marfei Petrovnă, soția domnului Svidrigailov, și a tuturor celor din casă, Dunecikai îi venea cât se poate de greu, mai ales atunci când domnul Svidrigailov, care luase la regiment obiceiul de a bea, era sub influența lui Bachus. Și ce crezi că s-ă aflat mai târziu? Închipuiește-ți că acest smintit s-a îndrăgostit de Dunia la primă vedere și a căutat să-și ascunda pasiunea, purtându-se cu dânsa grosolan și cu dispreț. Poate că i-ă fost și lui rușine, poate s-ă îngrozit singur când s-ă văzut, om în etate și cap de familie, nutrind asemenea sentimente ușuratrice, și tocmai de aceea să fi fost, fără voia lui, furios pe Dunia.

Se poate, pe de altă parte, că prin comportarea-i grosolană și batjocoroitoare, să fi vrut să ascunda adevărul de ceilalți. Până la urmă, nu s-a mai putut stăpâni și a îndrăznit să-i facă Duniei pe față propunerii mărșave; îi promitea mărea cu sarea și chiar spunea că are să-și părăsească familia ca să se ducă să trăiască cu dânsa într-un alt sat, sau, poate, în străinătate. Iți dai seama cât a suferit dânsa! Nu putea să-și părăsească slujba, asta nu numai din pricina datoriei, ci și din mila pentru Marfa Petrovnă, care ar fi putut intră la bănuiala și astfel să se fi iscat discordie în familie. De altfel, și pentru Dunecika ar fi fost o mare rușine; poți fi sigur că lucrurile nu s-ar fi petrecut fără scandal. Au măi fost și alte multe cauze, aşa încât Dunia nu spera să scape din acea casă îngrozitoare înainte de şase săptămâni. Tu o cunoști bine pe Dunia, știi cât de deșteaptă este și ce caracter dârz are. Dunecika poate să îndure multe și să găsească în inima ei — până și în cazurile cele măi critice - destulă noblețe ca să nu-și piarda tăria sufletească. Mie nici nu mi-a scris totul, nevoind să mă necăjească, deși ne scriam mereu una alteia. Dezlegarea a venit pe neașteptate. Din întâmplare. Marfa Petrovnă l-a surprins pe bărbatul ei implorând-o pe Dunia în grădină și, înțelegând toate de-andoăseleă, a aruncat vină numai asupra surorii tale, crezind-o singura

vinovată. Acolo, în grădină, a avut loc o scenă groaznică; Marfa Petrovnă chiar a pălmuit-o pe Dunia, n-a vrut să asculte nimic din ce-i spunea, a țipat o oră întreagă și, până la urmă, a poruncit ca Dunia să plece de îndată la mine, la oraș, cu o căruță țărănească, în care au fost aruncate claietă peste grămadă toate lucrușoarele ei, rufăria, rochiile, tot, aşa cum se găseau neîmpachetate și nelegate. Se pornise o ploaie cu găleată și Dunia, înjosită și ocărită, a trebuit să meargă cu un mujic, cale de șapteșprezece verste, într-o căruță fără coviltir. Gândește-te acum ce ți-aș fi putut scrie ca răspuns la scrisoarea pe care am primit-o de la tine acum două luni și despre ce eră să-ți scriu? Eram la căpătuiul puterilor; nu îndrăzneam să-ți spun adevărul, fiindcă te-ai fi simțit prea nenorocit, te-ai fi necăjit, te-ai fi revoltat și, apoi, ce puteai să faci? Poate doar să te nenorocești și tu, prin cine știe ce faptă necugetată... Pe deasupra, Dunecika mi-a interzis să-ți scriu ceva. Nu puteam să-mi umplu scrisoarea cu tot felul de nimicuri, la întâmplare, când aveam atâtă durere în suflet. O lună încheiată, tot orașul a bârfit pe seamă noastră și lumea a ajuns atât de departe, încât, din pricina privirilor disprețuitoare și a șușotelor (unii și-au permis chiar să vorbească cu glas tare în prezență noastră), nu ne mai puteam arăta cu Dunia nici măcar la biserică. Toată lumea ne-a întors spatele, nimeni nu ne mai dadea bună ziua, și am aflat chiar, din sursă sigură, că niște vânzători și niște funcționări se pregăteau să ne aducă o insultă josnică, ungând cu dohot poaria casei, aşa că și proprietarul a cerut să ne mutăm.

Vina era a Marfei Petrovna, care a ponegrit-o și a îngăduit-o pe Dunia în toate casele. Dânsa cunoaște pe toată lumea de aici din oraș și, în luna aceea, venea aproape în fiecare zi de la țară; de felul ei e cam limbută și-i place să vorbească despre viața ei de familie și, mai ales, să se plângă de bărbatul ei față de toți acei care vor să o asculte, ceea ce este foarte urât din partea ei; astfel, vesteau să răspândit în scurt timp nu numai în tot orașul, dar și în tot județul. Eu am căzut la pat, și Dunia, mititica, să-a dovedit măi tare ca mine! Trebuia să o vezi cum a îndurat toate, cum mă mângâia și mă încuraja... Este un înger! Dar, din mila Celui-de-Sus, suferințele noastre au luat sfârșit repede; domnul Svidrigailov să-a dezmeticit, să-a căit și, probabil, făcându-i-se mila de Duniă, i-ă dat Marfei Petrovna dovezi de netăgăduit asupra nevinovăției Dunecikăi, precum — scrisoarea pe care Dunia a fost silită să î-o scrie și să î-o trimite, încă înainte de a-i fi surprins Marfa Petrovna în grădină, și în care ea refuza orice explicație directă și întâlnire intr-ascuns, pe care îl cerea dânsul. La plecarea Dunecikăi, această scrisoare a rămas în mâinile lui. În ea, Dunia îl dojenea cu asprime și profunda indignare tocmai pentru lipsa de noblețe a atitudinii sale față de Marfa Petrovna, îi punea în vedere că era tată de familie și om însurat, îi arăta cât de mărșav era din partea lui să chinuiască și să nenorocească o fată și, aşa deștul de necăjită și lipsită de apărare. Într-un cuvânt, dragul meu Rodea, scrisoarea aceasta vădește ațâța frumusețe sufletească și este atât de înduioșătoare, încât am plâns ca un copil, citind-o, și nici acum nu o pot recita fără lacrimi. Apoi, în apărarea Duniei au venit și mărturiile slugilor, care, aşa cum se întâmplă de obicei, văzuseră și știuseră măi multe decât crezuse însuși domnul Svidrigailov. Marfa Petrovna a rămas cu desăvârșire înmărmurită și, după cum a mărturisit mai târziu, a fost din nou distrusa. În schimb să-a convins

pe deplin de nevinovăția Dunecikăi. A doua zi, fiind duminică, ea a venit de-a dreptul la catedrala și, în genunchi, plângând amarnic, a rugat-o pe Sfânta Născătoare să-i dea putere să îndure această nouă încercare și să-și facă datoria până la capăt. Apoi, de la catedrala, fără să mai dea ochi cu cineva, a venit întins la noi, ne-a povestit totul și, plină de căință, a îmbrățișat-o pe Dunia, vărsând lacrimi amare, și a implorat-o să-i ierte. În aceeași dimineață, fără să zăbovească, a pornit prin oraș și, plângând, a restabilit pretutindeni, pe la toate casele, cu cele mai măgulitoare expresii, nevinovăția Dunecikăi, noblețea sentimentelor și a comportării sale. Mai mult decât atât, a arătat tuturora și a citit ea însăși, cu glas tare, scrisoarea Dunecikăi către domnul Svidrigailov, ba chiar i-a lasat pe unii să copieze această scrisoare (ceea ce mi se pare de prisos). Astfel, dânsa s-a văzut silită să circule câteva zile prin oraș, fiindcă unii, văzând că alții au avut precădere, s-au supărat. A trebuit să-și facă un program și se știa dinainte ziua și casa unde Marfa Petrovna avea să citească scrisoarea, iar la citire se adunau acolo și cei care o mai auziseră de câteva ori la ei acasă și într-alte părți, după cum urmase rândul. După părerea mea multe, multe s-au exagerat, dar aşa e Marfa Petrovna din firea ei. Cel puțin a izbutit să restabilească pe deplin onoarea Dunecikăi și întreaga mărșăvie a acestei întâmplări a căzut ca o pată de neșters pe bărbatul ei, singurul vinovat, aşa încât până la urmă mi-a fost și mila de acest smintit, atât de aspru pedepsit. Dunia a fost numai decât poftită să dea lecții în unele case, dar ea a refuzat. În general, toată lumea a început deodată să-i arate o stimă deosebită.

Și toate acestea au contribuit în chip hotărâtor la acea întâmplare neașteptată care, pot să spun, schimbă acum întreaga noastră soartă. Află deci, dragă Rodea, că Dunia a fost cerută în căsătorie, și că ea, a acceptat aceasta cerere, lucru pe care țin să îți-l aduc la cunoștința cât de repede. A făcut această fără să-ți cere sfătu, dar îți vei da seama că ne-a fost cu neputință să amânăm și să așteptăm până ce vom primi răspunsul tău. De altfel, tu nu ai fi putut cumpăni situația, nefiind aici. Iată cum s-au petrecut lucrurile. Piotr Petro viei Lujin este de pe acum consilier de curte și se înrudește de departe cu Marfa Petrovna, care a contribuit mult la această logodnă. La început, el și-a exprimat, prinț-însă, dorința de a ne cunoaște, a fost primit cum se cuvine, a luat o cafea, iar a doua zi a trimis o scrisoare prin care își expunea foarte cuviincios cererea în căsătorie și ne ruga să-i dam răspunsul categoric și prompt. Este un om de afaceri, foarte ocupat, și se grăbește să plece la Petersburg, aşa încât fiecare clipă î se pare prețioasă. Bineînțeles, la început, am rămas uimite, pentru că toate acestea s-au petrecut prea repede și ne-au luat prin surprindere. Toată ziua am stat și am chibzuit împreună. Domnul Lujin este un om serios, cu situație asigurată, ocupa două posturi și are de pe acum ceva avere. Ce-i drept, e de patruzeci de ani, dar e destul de bine ca înfățișare și poate încă să placă femeilor. În general, e foarte serios și cumpătat, numai puțin cam posac și parcă un pic îngâmfat. Dar s-ar putea să pară astfel doar la prima vedere. Și te previn, dragă Rodea, când ai să-l vezi la Petersburg, fapt care se va petrece foarte curând, să nu judeci pripit și cu patima, după cum ți-e obiceiul, dacă la prima vedere n-o să-ți placă ceva la el. Și-o spun pentru orice întâmplare, deși sunt încredințată că are să-ți facă impresie bună. În afara de aceasta, ca să cunoști un om trebuie să te

apropii de el treptat și cu băgare de seama, ca să nu cazi în greșeala și să-ți formezi o idee preconcepță, care numai cu greu poate fi ștearsă și reparată ulterior. Cât despre Piotr Petrovici, el, după toate aparențele, este un om cât se poate de onorabil. De la prima lui vizită ne-a declarat că e un om serios, dar că împărtășește în multe privințe ideile „generației noi”, după cum s-a exprimat dânsul, și este dușmanul tuturor prejudecăților. A mai spus multe, fiind un pic vanitos, pare-mi-se, și placându-i să fie ascultat, ceea ce nu este un mare cusur. Eu, ce-i drept, nu prea am înțeles multe, dar Dunia m-a lamurit că, deși nu este un om prea instruit, este deștept și pare bun. Tu cunoști firea surorii tale, Rodea. Este o fată curajoasă, deșteaptă, răbdatoare și mărinimoasa, deși are o inimă arzătoare, ceea ce știu de mult. Firește, nici din partea ei, nici din partea lui, nu poate fi vorba de dragoste, dar Dunia, în afara de faptul că este o fată deșteaptă, este în același timp o ființă de-o nobilă îngereasca, și va socoti de datoria ei să facă fericirea bărbatului său, care, la rândul lui, se va îngriji de fericirea soției, fapt de care, deocamdată, nu avem nici un motiv să ne îndoim, deși recunosc că lucrurile s-au ticiuit cam prea repede. Și apoi, domnul Lujin este un om practic și, desigur, vă înțelege că fericirea căsniciei lui vă fi cu alt măi trainică, cu cât Dunecika va fi mai fericită alaturi de el. Cât despre o oarecare instabilitate a caracterului, vecchi deprinderi, sau chiar unele nepotriviri în păreri (lucru de care nu poți scăpa nici în cele măi fericite căsnicii), Dunecika mi-a spus singura că ea se încrănește în forțele ei, că nu e nici un motiv de îngrijorare și că poate să îndure multe, cu condiția, firește, ca raporturile care se vor stabili între ei să fie cinstite și drepte. De pilda, mie, la început, mi-ă părut cam aspru; dar asta s-ar putea să fie din pricina că e un om sincer și, desigur, aşa și este. Astfel, la cea de-ă doua vizită, după ce a primit răspunsul afirmativ la cererea lui în căsătorie, s-ă exprimat că și înainte de a o cunoaște pe Dunia își propuse să ia o fată cinstită, fără zestre, și neapărat una care să simțe pe pielea ei ce înseamnă greutățile materiale: fiindcă, a spus el, bărbatul nu trebuie să-i datoreze nimic soției, dar e foarte bine că soția să vada în bărbatul ei un binefăcător. Adaug că nu a folosit chiar aceste cuvinte, ci a vorbit măi drăguț, dar eu am uitat cum a spus și am reținut numai ideea; de altfel, n-a spus-o cu premeditare ci, probabil, l-ă luat gură pe dinainte în toiul discuției, aşa încât, mai pe urmă, a încercat să-și îndrepte greșeala și să șteargă impresia. Mie însă mi șă părut cam tăios și i-am spus mai târziu Duniei. Dar ea mi-a răspuns chiar cu țiuda că „vorbele nu-s totuna cu faptele”, și desigur, are dreptate. Înainte de a lua hotărârea, Dunecika n-a închis ochii deloc și, socotind că eu dorm, s-a sculat din pat și toată noaptea a umblat prin odaie; apoi a căzut în genunchi în fața icoanei și s-a rugat mult, cu înflacărare, iar a două zi, dimineață, mi-ă spus că s-a hotărât.

Am mai pomenit că Piotr Petrovici pleacă la Petersburg. Are treburi importante și vrea să deschida un birou de avocatură. El se ocupă de multă vreme de diverse reclamații și chestiuni de judecată și acum câteva zile a câștigat un proces important. Acum trebuie să plece la Petersburg fiindcă are o chestiune importantă la senat. Așadar, dragă Rodea, el ar putea să-ți fie de mare folos, în toate privințele, și am stabilit cu Dunia că tu chiar de pe acum și putea să-ți începi carieră și să-ți consideri soarta asigurată. O, dacă acest lucru s-ar realiza! Ar fi o fericire în care nu putem

vedea altceva decât bunătatea Celui-de-Sus ce se revarsă asupra noastră. Dunia numai asta visează. Noi am și îndrăznit să-i facem o aluzie lui Piotr Petrovici. El a răspuns cu prudență și a spus că, firește, cum el nu se poate lipsi de secretar, este fără doar și poate preferabil să platească leafă unei rude și nu unui străin, dacă această ruda se va dovedi capabila să-și îndeplinească serviciul (tu, și să nu fii capabil!). Dar pe loc și-ă exprimat îndoială, zicând că studiile de facultate nu-ți vor da răgaz să-ți vezi de serviciu la biroul lui. N-am insistat mai mult, dar Dunia nu se gândește decât la asta. De câteva zile e parcă într-un fel de febră și a și făcut un plan după care ai putea mai târziu să devii tovarășul și chiar asociatul lui Piotr Petrovici în treburile lui avocațești, cu atât mai mult cu cât urmezi Facultatea de drept. Eu, Rodea, sunt cu totul de aceeași părere, și-i împărtășesc toate planurile și speranțele, pentru că îmi dau seama că sunt cât se poate de realizabile. Și cu toate că Piotr Petrovici s-ă cam ferit să dea un răspuns hotărât (e explicabil, fiindcă nu te cunoaște), Dunia e convinsă că va obține toate acestea, folosindu-se de influență binefăcătoare pe care este sigură că o va avea asupra viitorului ei soț. Firește, lui Piotr Petrovici nu i-am pomenit nici un cuvânt despre aceste speranțe de viitor și, mai ales, despre faptul că poate vei ajunge cândva asociatul lui. Este un om serios și s-ar fi putut să primească cu răceleală toate acestea, socotindu-le doar niște visuri. Tot aşa nici eu, nici Duniă nu i-am suflat o vorbă cu privire la marea noastră speranță, ca ne va ajuta să te sprijinim cu bani, până când îți vei isprăvi studiile; și nu i-am vorbit, în primul rând, pentru că asta se va tace de la sine mai târziu, și el, desigur, o va propune fără vorbe de prisos (parcă i-ar putea refuza Dunecikai atâta lucru!), cu atât mai mult cu cât ai putea ajunge mâna lui dreaptă la birou și să primești acest ajutor nu că o binefacere, ci ca un salariu binemeritat. Așa vrea să aranjeze lucrurile Dunecika și eu sunt în totul de aceeași părere. În al doilea rând, nu i-am spus, fiindcă doream că la apropiata voastră întâlnire să te pun pe picior de egalitate cu el. Când Dunia i-a vorbit cu admirăție despre tine, el i-ă răspuns că înainte de a judeca un om trebuie să-l cunoști cât mai aproape și că-și rezervă dreptul de a-și forma o părere proprie, după ce te va cunoaște. Știi, neprețuitul meu Rodea, mi se pare că sunt unele motive (care, de altfel, nu se referă la Piotr Petrovici, ci mai curând la unele capricii de ale mele, de femeie bătrână), care mă fac să cred că poate aș face mai bine că după căsătoria lor să nu stau cu dânsii și să locuiesc singură, că până acum. Sunt convinsă că el este destul de nobil și de delicat ca să-mi propună să nu mă mai despart de fiică-mea, și dacă nu mi-a spus-o până acum, este, desigur, fiindcă asta se înțelege de la sine; dar eu am să refuz. Am văzut de multe ori în viață că soacrele nu prea sănătate pe placul ginerilor, iar eu nu numai că nu vreau să fiu o povară pentru cineva, dar vreau să fiu absolut liberă, cât timp mai am o bucătică de pâine ce-mi aparține și copii ca tine și ca Dunecika. Daca se va putea, mă voi instala în apropierea voastră, și ta și a ei, fiindcă, Rodea, ce a fost mă placut, am păstrat la sfârșit: află deci, dragul meu, că s-ar putea ca foarte curând să fim iarăși împreună și să ne îmbrățișăm tustrei după o despărțire de aproape trei ani! S-a stabilit categoric că Dunia și cu mine plecăm la Petersburg. Când anume - nu știi, dar, în orice caz, foarte curând; s-ar putea chiar peste o săptămână. Totul depinde de dispozițiile pe care le va da Piotr Petrovici, care, de îndată ce

se va mai descurca la Petersburg, ne va da de știre. Din unele considerente, ar vrea să grăbească, pe cât posibil, căsătoria și chiar, dacă va fi cu putință, să facă nuntă înainte de postul care vine, iar dacă nu va fi cu putință, fiindcă a rămas prea puțin timp, atunci îndată după Sfântă Măria... O, ce fericită voi fi să te strâng la pieptul meu! Pe Dunia bucuria revederii o emoționează nespus, și într-o zi a zis, în glumă, că dacă n-ar fi decât pentru atâta lucru, și încă face să se mărite cu Piotr Petrovici. Este un înger! Ea nu adaugă nimic la scrisoarea mea și m-a rugat să-ți scriu că are atât de multe să-ți spună, încât n-ar izbuti să le facă să încapă în câteva rânduri și n-ar face altceva decât să se necăjească; mi-a spus să te îmbrățișez tare, tare și să-ți transmit nenumărate sărutări din partea ei. Dar cu toate ca s-ar putea ca noi să ne vedem personal, zilele acestea am să-ți trimit ceva bani, cât am să pot măi mult. Acum, când lumea a aflat că Dunecika se mărită cu Piotr Petrovici, creditul meu a crescut pe neașteptate și știu sigur că Afanasi Ivanovici are să-mi dea, în contul pensiei, chiar și șaptezeci și cinci de ruble, aşa încât poate am să-ți trimit vreo douăzeci și cinci sau chiar treizeci de ruble. Îi-aș trimite mai mult, dar mi-e frică de cheltuielile noastre de călatorie; și cu toate că Piotr Petrovici a fost atât de drăguț, încât a luat asupră lui o parte din cheltuielile de călatorie în capitala, și anume, a propus chiar el să trimită pe socoteala lui bagajele noastre și lada cea mare (nu știu cum, prin niște oameni cunoscuți), totuși, trebuie să ținem seama că la sosirea în Petersburg nu putem rămâne fără nici un ban, măcar în primele zile. De altfel, Dunecika și cu mine am făcut socoteala exactă și a ieșit că drumul n-are să ne coste prea mult; de la noi până la calea ferată nu sânt decât nouăzeci de verste și noi, pentru orice întâmplare, ne-am și învoit cu un surugiu pe care-l cunoaștem; iar de acolo o să călatorim destul de bine cu clasă a treia. Astfel, poate n-am să-ți trimit douăzeci și cinci de ruble, ci, sigur, am să reușesc să-ți trimit treizeci. Dar ajunge, am umplut două coli cu întreaga noastră poveste și nu măi am loc. Dar câte întâmplări s-au stins! Acum, neprețuitul meu Rodea, te îmbrățișez până la revederea apropiată și te binecuvântează cu binecuvântarea mea de mamă. S-o iubești pe Dunia, pe sora ta, Rodea, s-o iubești cum te iubește și însă, și să știi că te iubește nespus, chiar măi mult decât pe ea însăși. Este un înger, Rodea, iar tu, tu ești totul pentru noi, toată nădejdea noastră, toată credință noastră în viitor. Numai să fii fericit și o să fim și noi fericiți. Oare te mai închini lui Dumnezeu, Rodea, aşa cum făceai altădată, și crezi în bunătatea fără de margini a Creatorului și Mântuitorului nostru? Tare mă tem, în sufletul meu, să nu fi căzut și tu în mrejele necredinței, atât de răspândită astăzi! Dacă este aşa, eu mă rog pentru tine. Adu-ți aminte, dragul meu, cum, pe vremea când erai copil, când trăia tatăl tău, gângureai rugile pe genunchii mei, și cât de fericiți eram cu toții pe vremea aceea. Acum, te las cu bine, sau mai bine: la revedere! Te îmbrățișez și te sărut tare, de nenumărate ori.

A ta până la mormânt, Pulheria Raskolnikova

Aproape tot timpul cât a citit scrisoarea, de la primele rânduri, ochii lui Raskolnikov fura scăldăți de lacrimi; dar când o sfârși, un zâmbet amar și răutăcios îi schimonosi fața palida și crispă. Își puse capul pe perna turtită și murdară și rămase mult timp pe gânduri. Înima îi bătea cu putere și gândurile i se învălmășeau. În cele din urmă, simți ca se înăbușă în

odaița lui strimtă, galbenă, care semăna mai curând cu un dulap său cu o lada. Și trupul și sufletul aveau nevoie de spațiu. Își luă pălaria și ieși în strada, de data asta fără teama întâlnirilor de pe scară; uitase de ele. Se îndreptă spre Vasilievski Ostrov, trecând pe bulevardul V.; umbla repede, ca mânăt de o treabă urgentă, dar înainta, după obiceiul lui, fără să vada nimic, mormăind sau chiar vorbind singur, cu glas tare, ceea ce îi mira pe trecători. Mulți îl crezură beat.

Capitolul IV

Scrisoarea mamei lui îl istovise. Dar cu privire la punctul principal, capital, cum s-ar spune, nu șovăise nici o clipă. Chiar în timpul cât citise scrisoarea, luase hotărârea și hotărârea era decisiva: „Cât voi fi eu în viață, căsătoria asta nu va avea loc. La dracu' cu domnul Lujin!”

Situată e clară, mormăi el, rânjind răutăcios și sărbătorind dinainte izbânda hotărârii lui. Nu, măicuțo, nu, Dunia, nu mă puteți însela!... Se mai și scuză că nu mi-au cerut sfatul, ca au luat hotărârea fără mine! Firește! Credeți că acum nu se mai poate desface? O să vedem noi dacă se poate său nu! Auzi dumneata, ce argument invoca - Piotr Petrovici este atât de ocupat, atât de ocupat, că nu se poate însura altfel decât din goană cailor, că să nu zic din goana trenului. Nu, Dunecika, știu și-mi dau seamă ce sănt acele *multe* lucruri pe care ai să mi le spui; știu și la ce te-ai gândit o noapte întreaga, umblând prin odaie, și pentru ce te-ai rugat în fața icoanei Maicii Domnului din Kazan, care se afla în iatacul măicuței. E greu să urci Golgota. Hm... Și aşa, te-ai hotărât definitiv, Avdotia Romanovna, să te măriți cu un om de afaceri, practic, un om cu ceva avere (*de pe acum are ceva avere, de... asta impune, e ceva serios!*), care ocupă două posturi și împărtășește ideile generației noastre noi (după cum scrie măicuța), un om care pare bun, după cum spune chiar Dunecika. Acest *pare sună grozav!* Și Dunecika se mărită pe temeiul acestui *pare!*... Minunat! Minunat!

Aș dori să știu pentru ce mi-a scris măicuța despre nouă noastră generație ? Că să-l caracterizeze pe acest domn sau cu scopul de a mă îmbuna, de a pune o vorbă bună în favoarea domnului Lujin? O, viclenelor! Ar fi interesant, de asemenea, de lamurit încă ceva: cât au fost de sincere una față de celalaltă în ziua și în noaptea care au precedat hotărârea și în zilele care au urmat? Oare și-au spus ele în *cuvinte tot ce aveau pe suflet*, ori, dându-și seama că au amândouă aceleași gânduri și sentimente, s-au înteles atât de bine tacit, că orice vorba ar fi fost de prisos? Probabil că, într-o măsură, aşa a fost; se vede din scrisoarea măicuței; el i-a părut cam tăios, *un pic*, și naiva mea măicuță să-si dezvăluie observațiile Duniei. Iar dânsa, cum era de așteptat, s-a supărat și i-a răspuns chiar cu ciuda. Firește! Cine nu s-ar înfuria (când totul este hotărât și de la sine înteles) dacă ar trebui să mai răspunda și la asemenea întrebări naive. Și apoi ce-mi tot scrie: *S-o iubești pe Dunia, Rodea, și să știi că ea te iubește nespus, chiar mai mult decât pe ea însăși...* Nu cumva o mustă în taina conștiință fiindcă s-a învoit să-si jertfească fiică în folosul băiatului? Tu ești

credință noastră în viitor, tu ești totul pentru noi! O, măicuțo!"...

Furia din sufletul lui sporea din clipă în clipă, și dacă ar fi dat ochi cu domnul Lujin, ar fi fost în stare poate chiar să-l ucida!

„Hm, este adevărat, își urma el gânduri le ce-i roiau în minte, este foarte adevărat că *pentru a cunoaște un om, trebuie să te apropii de el treptat și cu băgare de seama*; dar caracterul domnului Lujin nu-i greu de descifrat. Mai întâi de toate el este *un om serios și pare bun*; auzi dumneata, a luat asupra lui transportul lazii celei mari și a bagajelor! Se mai poate cineva îndoi de bunătatea lui? Iar ele amândouă, *logodnica* și cu mama, vor tocmai un surugiu și vor călatori cu căruța cu coviltir de rogojină (doar aşa am călatorit și eu!). Ce are a face?! Nu sunt decât nouăzeci de verste, *iar de acolo o să călatorim destul de bine cu clasa ă treia*, cam vreo mie de verste. Au dreptate: se întind cât le este plapuma. Dar dumneata, domnule Lujin, n-ai nimic de zis? E doar logodnica dumitale... Își apoi, nu se putea să nu știi ca mama ia cu împrumut, în contul pensiei sale, ca să aibă bani de drum, nu-i aşa? Firește, dumneata și Dunecika veți alcătui o întreprindere comercială, întemeiată pe avantaje reciproce și contribuție egală, deci cheltuielile se împart pe din două: fratre-frate, dar brânza-i pe bani, după cum spune proverbul. Dar până și aici omul de afaceri a reușit să le tragă nițelus pe sfoară: transportul bagajelor costă mai puțin decât călatoria, s-ar putea chiar să fie gratuit. Dar atunci, nu văd ele ce se petrece său se preface că nu văd? Căci sunt mulțumite, încântate! Își când te gândești că astea-s floare la ureche pe lângă cele ce le așteaptă în viitor! Ce-i măi grav în toată povestea asta nu este zgârcenia, nici meschinăria, ci *tonul*. Tonul care prevăștește ce fel de raporturi se vor stabili între ei după căsătorie... Își măicuța, care risipește banii în stânga și în dreapta! Cu ce are să vina la Petersburg? Cu trei carboave în buzunar sau cu două „bumăști”, cum spune cealaltă... bătrâna... hm! Din ce speră să trăiască măi târziu la Petersburg? Doar își da seama de pe acum, din cine știe ce motive, că *nu va putea* sta cu Dunia după căsătoria ei, nici măcar la început. O fi *scăpat* vreo vorba, pesemne, drăguțul de logodnic, din care s-a luminat măicuța, deși cu nici un preț n-ar mărturisi acest lucru și zice: *Am să refuz*. Își atunci, ce face, din ce speră să trăiască? Din cele o sută douăzeci de ruble pensie, din care se va scădea încă datoria către Afanasi Ivanovici? Acasă împletea băsmăluțe de iarna, cosea mânește, stricându-și ochii bătrâni. Dar acest lucru nu adaugă mai mult de douăzeci de ruble pe an la cele o sută douăzeci, asta o știi bine. Prin urmare, se bizui totuși pe noblețea sentimentelor domnului Lujin!: *Are să-mi propună singur, are să mă roage*. Așteaptă! Așa se întâmplă întotdeauna la aceste suflete admirabile, schilleriene: până în ultima clipă îl împăunează pe om, până la ultima clipă nădajduiesc că vor avea din partea lui numai bine, și cu toate că presimt contrariul, pentru nimic în lume nu și-o mărturisesc; se cutremură numai la simpla idee; se apără cu mâinile și cu picioarele de adevăr, până când omul înzorzonat de ele, le da personal cu tifla. Ar fi interesant de știut dacă domnul Lujin are decorații? Sunt gata să pariez că are *Ordinul Anna* la butonieră și că-l abordează când ia masa la diverși antreprenori și negustori. Poate că și-l va pune și la propria dumnealui nunta! Dar, lua-l-ar naiba!...

Ce să-i faci? Așa e măicuța... Dumnezeu s-o ție... Dar Dunia? Dunecika, scumpa mea, eu te cunosc prea bine! Doar aveai nouăsprezece ani când

ne-am văzut ultima oară și și-am înteles firea. Măicuța scrie că *Dunecika poate să îndure multe*. Asta o știam. Asta am știut-o încă acum doi ani și jumătate și în acești doi ani și jumătate mereu m-am gândit la asta, tocmai la faptul că *Dunecika poate să îndure multe*. Dacă l-a putut suporta pe domnul Svidrigailov cu tot ce a urmat, înseamnă că, într-adevăr, poate îndura multe, și acum, dumneaei și măicuța și-au închipuit că și domnul Lujin poate fi suportat, domnul Lujin care-și expune teoria cu privire la avantajul ce-l oferă soțiile luate din mizerie, pentru care bărbatul este un binefăcător, și și-o expune aproape la primă întâlnire. Să zicem că *l-a luat gura pe dinainte*, deși e om chibzuit (așa că s-ar putea prea bine să nu-l fi *luat gura pe dinainte*, ci să se fi grăbit să-și afirme punctul de vedere), dar Dunia, Dunia? Ea doar vede limpede ce fel de om este Lujin și știe că va trebui să trăiască cu acest om. Dar și eu știu că ea s-ar învoi mai curând să se hrănească numai cu pâine neagră și apă decât să-și vânda sufletul, că nu și-ar da libertatea sufletului în schimbul unui pic de confort. N-ar face-o nici pentru tot ducatul Schleswig-Holstein, darmite pentru domnul Lujin! Nu, Dunia era altfel din câte o știam eu și cred că nu s-a schimbat nici acum!... Ce sa vorbim! E greu să-i suporți pe Svidrigailovi! E greu să colinzi guberniile și să muncești o viață întreagă pentru doua sute de ruble pe an, și totuși, știu ca sora mea ar prefera să duca viața unui negru din colonii, sau a unui lituanian în slujba unui neamț din Ostsee, decât să-și pângărească sufletul și să-și încarce conștiința, legându-și viața de un om pe care nu-l respectă și cu care nu are nimic comun. Sa-și lege viața pentru totdeauna, numai din interes! De-ar fi domnul Lujin din aur curat, sau o nestemată de neprețuit și tot n-ar primi să-i fie ibovnică cu cununie! De ce primește totuși? Unde-i hiba? Care-i dezlegarea enigmei? E limpede: pentru ea, pentru confortul ei, nici chiar ca să scape de moarte nu s-ar vinde, dar pentru altul, uite că se vinde! Pentru o ființă dragă, adorată, să ar vinde! iată unde-i hiba: pentru fratele ei, pentru mama ei e gata să se vânda. Pentru ei ar vinde orișice! O, dacă-i vorba de asta, ar fi în stare să-și calce și pe conștiința! Libertate, liniște, chiar și conștiință, tot ar pune la bătaie! Calcă-se în picioare viața mea, numai ființele dragi să fie fericite! Măi mult decât atât, își va născoci o cazuistica proprie, luând pilda de la ieziuiți, și pentru câtva timp va izbuti poate chiar să se liniștească, să se convingă că aşa trebuie să facă pentru realizarea acestui scop măreț. Asta ești tu, Dunia, și totul e limpede ca lumina zilei. Rodion Romanovici Raskolnikov și numai el e pe primul plan, asta este! Doamne, ar putea să-l fericească, să-l țină la universitate, să-l facă asociat la biroul de avocatură, să-i asigure întreaga existență! Si poate ca, odată și odată, va ajunge un om bogat, cu vază, respectat, și poate chiar un om cu renume! Dar mama? Păi e vorbă de Rodea, de neprețuitul ei Rodea, de primul ei născut! Cum să nu-i jertfească acestui prim născut pe fața ei, fie ea chiar Dunia! O, suflete duioase și nedrepte! Ce mai: dacă-i vorba de Rodea, ați fi în stare să acceptați până și soarta Sonecikăi! Sonecika, Sonecika Marmeladova, eterna Sonecika, a cărei soartă va dainui cât lumea și pământul! Dar voi, ați cântărit voi oare jertfa, ați cântărit-o bine? Sigur? Nu vă întrece puterile? Si merita oare?

Are rost? Știi tu, Dunecika mea, ca traiul tău alaturi de domnul Lujin te pune pe aceeași treapta cu Sonecika? *De dragoste nu poate fi vorba*, scrie măicuța. Dar dacă în afară de dragoste nu poate fi vorba nici măcar de

stima, ci dimpotrivă, exista de pe acum un sentiment de sila, de dispreț, de dezgust, unde ajungem? Ajungem la acea *curățenie deosebită*. Nu-i aşa? Va dați voi seama, pricepeți, înțelegeți voi ce înseamnă aceasta *curățenie*? V-ați gândit ca aceasta *curățenie* ceruta de Lujin nu se deosebește cu nimic de *curățenia* ce se cere Sonecikăi, că poate este chiar mai groaznică, mai hidroasa, mai mărșavă, căci tu, Dunecika, totuși, îți faci socoteala că vei avea un pic de confort în plus, pe când dincolo e vorba de salvarea vieții. Scump, scump se platește aceasta *curățenie*, Dunecika! Dar dacă te vor trăda puterile, dacă vei ajunge să te căiești? Câtă durere, câtă suferință, câte lacrimi vărsate în taină, căci tu, tu nu ești Marfa Petrovna! Și mama? Ce va fi cu mama? Și acum e neliniștită, se frământă, dar atunci când va vedea limpede cum stau lucrurile? Și eu?... Cum de-ați putut gândi aşa ceva despre mine? Nu vreau jertfa ta, Dunecika, nu o vreau, măicuțo! Și cât trăiesc eu, căsătoria asta nu se va face! Mă opun!"

Raskolnikov se trezi din gândurile lui și se opri.

„Nu se va face? Dar ce ai să faci tu ca să împiedici acest lucru? Ai să-i interzici? Cu ce drept? Ce le poți promite, la rândul tău, ca să ai acest drept? Sa le încagini toata viața, tot viitorul *după ce vei isprăvi facultatea și-ți vei găsi un loc?* Foarte frumos, astă-i *viitorul*, dar astăzi? E vorba că trebuie să faci ceva chiar acum, pricepi tu? Iar tu, ce faci? Le storci de parale. Ele îți procura bani, punându-și la poprire pensia de o sută de ruble pe an și leafa domnilor Svidrigailov! De Svidrigailovi, de Afanasi Ivanovici Vahrușin cu ce le vei apăra, viitor milionar, Zeus care dispui de soarta lor? Peste zece ani? În zece ani mama va orbi tot împletind basmale și poate și din pricina lacrimilor; va cădea zdrobită de lipsurile ei fără de sfârșit; și sora? Gândește-te, ce se poate întâmpla cu sora ta peste zece ani, sau în cursul acestor zece ani? Ai ghicit?”

Își sfâșia cu un fel de amara voluptate sufletul cu aceste întrebări, care, de altminteri, nu erau noi pentru el, ci vechi și dureroase, căci și le pusese de multe ori. De multă vreme îl frământau și îi rupeau inima. Cândva, cine știe când, în sufletul lui se născuse durerea ce-l macină azi, și durerea crescuse, se adunase, iar în ultima vreme se copsisese și se concentrase, luând forma unei probleme îngrozitoare, absurde, fantastice, care îi zdrobea inima și mintea, cerând neîncetată dezlegare. Scrisoarea mamei fusese ca o lovitura de trăsnet. Era limpede că nu mai putea să se frământe, să sufere pasiv, cugetând la insolubilitatea întrebărilor, ci trebuia să facă ceva, și asta chiar îndată, pe loc. Trebuia să ia o hotărâre, orice s-ar întâmpla, oricum ar fi, sau...

„Să renunț la viața! striga el deodată, cuprins de disperare. Să-mi primesc soarta aşa cum este; să înăbuș o dată pentru totdeauna orice năzuință; să renunț cu desăvârșire la orice drept de a înfăptui, de a trai și de a iubi!”

„Înțelegeți oare, vă dați seama, stimate domn, ce înseamnă să nu ai unde te duce? Își aminti el deodată întrebarea pe care i-o pusese cu o zi înainte Marmelado. Căci orice om trebuie să aibă măcar un locșor unde să se poată duce...”

Deodată tresari: același gând ca și în ajun îi trecu ca un fulger prin minte. Dar nu tresări fiindcă îi revenise acest gând. Știuse mai dinainte, *presimțise* că se va întoarce negreșit în mintea lui, și-l aştepta. Căci gândul acesta nu era de ieri. Cu o singură diferență: acum o luna, ba poate chiar

ieri, fusese doar un vis, pe când acum... acum apăruse nu ca un vis, ci sub un aspect nou, însământător și cu totul necunoscut... și el deveni conștient de acest lucru... Simți ca o izbitură de ciocan în creier și i se întunecă în fața ochilor.

Își roti privirile, căutând ceva. Ar fi vrut să se aşeze și căută o bancă; traversa parcul K. în fața lui, la vreo suta de pași, se zarea o banca. Porni cât mai iute spre ea, dar în drum avu loc o întâmplare mărunta, care îi atrase câteva clipe întreaga atenție.

Uitându-se spre bancă, văzu în fața sa, cam la douăzeci de pași, o femeie care mergea; la început, n-o luă în seama, cum nu lăsa în seama nici unul din lucrurile întâlnite în cale. I se întâmpla de pilda, de nenumărate ori, să ajungă acasă fără să-și poată aminti drumul pe care a mers, căci, de obicei, umbra fără sa vada nimic. Dar femeia din fața lui avea ceva atât de ciudat, ca sărea în ochi la prima vedere să, puțin câte puțin, atenția lui se opri asupra ei, mai întâi fără voie, oarecum contrariindu-l, apoi tot mai stăruitor. Ar fi vrut să înțeleagă ce anume era ciudat în femeia aceea? În primul rând, părea să fie foarte Tânără, și mergea pe arșița aceea cu capul gol, fără umbreluță și fără mănuși, bălabănindu-și comic brațele. Purta o rochiță de mătase ușoară („mătăsică”), pură de asemenea foarte ciudat, abia încheiată, iar la spate, în dreptul taliei, acolo de unde începea fusta, ruptă de-a binelea, o fâșie întreaga se desprinsese și atârna, fluturând. Avea în jurul gâtului gol o băsmăluță, legată strâmb. Și pe deasupra, fata înainta cu pas nesigur, se poticnea, ba chiar se clatină. Aceasta întâlnire trezi până la urma întreaga lui atenție. O ajunse în dreptul băncii, unde ea se prăbuși cu capul pe spetează și închise ochii, părând sfârșită de oboseala. Cercetând-o, Raskolnikov își dadu pe loc seama ca era beata. Părea un lucru atât de ciudat și de monstruos, încât se întrebă chiar dacă nu-l însela vederea. Avea în fața lui aproape un copil, o fetișcană de cel mult șaisprezece ani, poate chiar numai de cincisprezece, micuță, bălaie, drăgălașă, dar aprinsă la față și chiar un pic buhăită. Părea ca fata nu-și mai dadea seama ce-i cu dânsa: sta picior peste picior, într-o atitudine nu tocmai cuviincioasă, și se vedea că aproape nu știa ce-i cu ea.

Raskolnikov nu se aşeza, dar nici nu-i venea să plece; rămase nedumerit în fața fetei. Parcul K. de obicei nu este prea frecventat, iar în ziua aceea, pe la orele două după-amiază, pe arșiță, era aproape pustiu. Totuși, la vreo cincisprezece pași, un domn se oprișe la marginea aleii, vădit dornic de a se apropiă de Tânără fata într-un anumit scop. O văzuse pesemne și dânsul de departe și o urmărise, dar prezența lui Raskolnikov îl stingherea. Arunca pe ascuns priviri furioase Tânărului nostru și aștepta, nerăbdător, plecarea acestui coate-goale nepoftit. Astă se vedea impede. Domnul, foarte elegant îmbrăcat, era un om de vreo treizeci de ani, îndesat și rotofei, cu obrajii roșii, buze rumene și mustăcioara. Pe Raskolnikov îl apuca furia; simți o dorință nestăvilită de a-l jigni pe acest filfizon gras. O părăsi pentru o clipă pe Tânără fata și se apropie de el.

— Hei, Svidrigailov! Ce cauți aici? striga el, strângând pumnii, cu gura strâmbată de rânger și spumegând de furie.

— Ce înseamnă asta? întreba răstărit domnul, încruntat și mirat în îngâmfarea lui.

— Cară-te, asta e!

— Cum îndrăznești, canalie?!

Și domnul ridică bastonul. Raskolnikov se năpusti cu pumnii asupra lui, fără să se gândească că domnul acesta gras putea să doboare doi ca el. Dar, în aceeași clipă, cineva îl apucă cu putere de brațe, pe la spate, și între ei se aşeza un sergent de strada.

— Sfârșiți, domnilor, nu vă luați la bătaie în gradina publică. Ce vrei dumneata? Cine ești? Îl întrebă el cu asprime pe Raskolnikov, văzându-l cam zdrențăros.

Raskolnikov îl cercetă cu luare-aminte. Sergentul cu mustați și favoriți cărunți avea o mutră cumsecade de soldat și o privire inteligentă.

— Tocmai de dumneata aveam nevoie, strigă el, apucându-l de braț. Sânt Raskolnikov, fost student... Asta nu strică s-o știi și dumneata... îi arunca el filfizonului, iar dumneata vino aici să-ți arat ceva... Și îl trase de mâină până în dreptul băncii. Privește, e beata moarta, adineauri mergea pe alei; cine știe cine este, dar nu pare să fie de meserie. Mai curând a îmbătat-o cineva și și-o fi bătut joc de ea... pentru prima oara... pricepi? Apoi a azvârlit-o în strada. Privește la rochia ei ruptă, privește cum e îmbrăcată: nu ș-a îmbrăcat singura, ci a fost îmbrăcată și încă de niște mâini nepricepute, de bărbat. E limpede. Și acum, uită-te aici: la filfizonul, pe care era adineauri să-l iau la bătaie; nu-l cunosc, îl vad acum întâia oara. Dar și el a văzut fata în drum, a văzut-o beata, în neștire, și acum are poftă să se apropie și să pună mâna pe ea, profitând de starea ei, ca s-o duca cine știe unde... Asta e sigur, crede-mă, nu mă înșel. L-am văzut cum se uita la ea și cum a urmărit-o, dar l-am împiedicat, și acum abia aşteaptă să plec. La te uită la el, s-a depărtat, s-a opri și se face că-și răsucește o țigară... Cum am face să-l împiedicăm? Cum am face s-o ducem acasă, gândește-te!

Sergentul pricepu situația numai decât. Domnul cel gras, firește, nu era greu de înțeles, dar rămânea fata. Sergentul se apleca s-o vada mai bine și o compătimire sinceră i se citi pe față.

— Ce păcat! zise el, dând din cap. E un copil... Și-au bătut joc de ea, aşa e. Ascultă, domnișoară, încerca s-o trezească pe fata, unde stai?

Fata deschise ochii obosiți, cu privirea împăienjenită, se uită la ei fără să înțeleagă ce o întrebau și le făcu semn cu mâna să-o lase în pace.

— Ascultă, zise Raskolnikov, uite (se căută prin buzunare și scoase douăzeci de copeici pe care le găsi că prin minune), ia banii, cheamă un birjar și spune-i s-o duca acasă. Numai de-am putea afla unde stă!

— Domnișoara, ascultă, domnișoară, încercă sergentul după ce lua banii, am să strig un birjar și am să te duc acasă chiar eu. Unde să te duc? Unde stai?

— Lasă-mă!... Ce vă legați de mine?... îngăimă copila, cu același gest de nerăbdare.

— Vai, vai, ce urât! Vai, ce rușine! Ce rușine, domnișoara! Sergentul da din cap cu dojana, cu mila și cu revoltă. Ce bucluc, domnule! se întoarse el spre Raskolnikov, cercetându-l din nou, în treacăt, din cap până în picioare. Pesemne îi păru ciudat: un zdrențăros care arunca banii!

— Unde ați găsit-o, departe? întrebă.

— Nu ți-am spus - mergea în față mea, clatinându-se, aici, prin parc. Cum a ajuns în dreptul băncii a căzut.

— Vai, ce rușine, ce urâte lucruri se petrec pe lume acum, Doamne!

Atât de tinerică și beată! Și-au bătut joc de ea, asta aşa e! Uite și rochița e ruptă... Ce desfrâu e astăzi peste tot!... O fi de familie bună, dar scăpătată... Sunt multe în ziua de azi. Pare gingășă, ca o domnișoara de neam bun... și bătrânul se apleca din nou asupra fetei.

Poate că și el avea fete „gingășe”, care puteau fi luate drept niște „domnișoare de neam bun”, cu aerele lor de fete de familie, binecrescute și cu toate fasoanele la moda.

— Totul este, se frământa Raskolnikov, să n-o lasăm să cada în mâna ticălosului acela! Altfel, are să-și bata joc și el de dânsa! Se vede cale de trei poște ce vrea! Ia te uita, ticălosul, nu măi pleacă!

Raskolnikov vorbea tare și-l arata cu mâna. Filfizonul îl auzi, fu cit pe-aici să se înfurie iarăși, dar se răzgândi și se mărgini să-i arunce o privire diprețuitoare. Apoi mai făcu agale zece pași și se opri.

— Nu-l lasăm noi să pună mâna pe ea, răspunse sergentul, gânditor. Numai de-ar vrea ea să ne spună unde ș-o ducem, altfel... Domnișoară, asculta, domnișoara!

Și omul se aplecă din nou spre ea.

Fata deschise ochii, se uita cu luare-aminte, păru că înțelege situația, se scula de pe bancă și porni înapoi, în direcția din care venise.

— Uf, nerușinăților, ce vă tot legați de mine? mormăi dânsa, făcând din nou același gest ca să fie lasată în pace.

Porni repede, clatinându-se tot atât de tare. Filfizonul o urmarea fără să o piarda din ochi, dar de pe o altă alei.

— Fiți liniștit, n-am să-l las, zise hotărât mustăciosul și plecă după cei doi. Ce desfrâu e acum pe lume! repeta el, oftând.

În clipa aceea, Raskolnikov, ca înțepat de o viespe, își schimbă total gândul.

— Ascultă! strigă el în urmă mustăciosului. Sergentul se întoarse.

— Lasă! Ce-ți pasă? Lasă! Să-și facă de cap! și-l arătă pe filfizon. Ce-ți pasă dumitale?

Fără să înțeleagă, sergentul îl privea cu gura căscată. Raskolnikov se porni pe râs.

— O-oh! oftă sergentul și, întorcându-i spatele, se luă după filfizon și fata, socotind pesemne că Raskolnikov era un nebun, sau poate și mai rău.

„Mi-a luat douăzeci de copeici, își zise Raskolnikov, furios, după ce rămase singur. Are să-i ia și celuilalt s-o lase pe fata să se ducă cu dânsul, și cu asta basta... Ce zor am avut să mă amestec, să vreau să ajut? Eu să ajut pe cineva? Am eu dreptul sa ajut? N-au decât să se mänânce de vii, ce-mi pasă mie? Și apoi, cum am îndrăznit să-i dau aceste douăzeci de copeici? Erau oare ale mele?”

Dar, cu toate aceste cuvinte ciudate, își simțea inima grea. Se aşeză pe banca părăsită. I se destrămau gândurile... În clipa aceea îi venea greu să mai judece. Ar fi vrut să adoarmă, să uite tot, apoi să se trezească și să înceapă o viață nouă...

„Biata copila! zise el, uitîndu-se la colțul băncii unde șezuse fata cu o clipă mai înainte. Are să se dezmeticească și are să plîngă, apoi are să afle maică-sa... Are s-o ia la palme, are s-o bată rău, are s-o facă de rușine, poate chiar are s-o alunge din casă... Și chiar dacă n-are s-o alunge, o Daria Franțevna oarecare are să adulmece prada numaidecât și fetița mea are să înceapă să treacă din mînă în mînă... Apoi va veni spitalul (asta li se

întâmpla mai ales celor care trebuie să se ascunda de mamele lor foarte cinstite și-și fac de cap pe ascuns), mai tîrziu - iarăși spitalul... vinul... cîrciumile... și iarăși spitalul... iar peste doi-trei ani va ajunge o epava, aşa încât toata viața ei nu va număra mai mult de nouăsprezece, poate chiar numai opt-sprezece ani... Parca n-am mai văzut fete ca dînsa? și ele cum au ajuns ce au ajuns? Tot aşa... Ptiu! Ei, și? Se zice că aşa trebuie, că un anumit procent pe an trebuie dat... diavolului, pesemne, ca să asigure sănătatea și liniștea celorlalți. Atât la suta! Ce cuvinte curățele, n-am ce zice, au născocit dumnealor! Vocabular științific, foarte linișitor. Au zis: atâta la sută, și gata, nu mai au ce să se alarmeze. Să fi fost alt cuvînt, da, firește, atunci... atunci poate ca ar fi mai nelinișitor... Poate Dunecika va fi cuprinsă și ea în acest atât la suta!... Dacă nu al anului acestuia, atunci al celui viitor?

Dar eu încotro am pornit? se întreba el deodată. Ciudat. Doar mă duceam undeva. Am citit scrisoarea și am plecat... Aha, stai, mă duceam spre Vasilievski Ostrov, la Razumihin mă duceam... acum îmi amintesc. Dar pentru ce? și cum de mi-a venit în cap să ma duc la Razumihin tocmai acum? Ciudat lucru!"

Era în culmea mirării. Razumihin era unul dintre foștii lui colegi de facultate. De notat că Raskolnikov, cât urmase la universitate, nu-și făcuse prieteni printre colegi, îi oculea pe toți, nu se ducea nicăieri și numai cu greu primea pe vreunul la el. De altfel, în scurt timp, toată lumea îi întorsese spatele. Nu lua niciodată parte la adunările studențești, nici la discuții, nici la petrecerile lor.

Învăța sărguincios, fără să-și precupețească forțele, de aceea era stimat, dar nu-l iubea nimeni. Era foarte sărac, mîndru, aproape până la trufie și puțin comunicativ; parca ar fi ascuns o taină în sufletul lui. Unora dintre colegi li se părea că-i privește de sus, ca pe niște copilandri, și că-i socotește inferiori ca intelect, cultura, interes și idei.

De Razumihin se apropiase totuși, fără să știe de ce, adică nu ca ar fi legat prietenie, ci era cu el ceva mai comunicativ, mai deschis. Cu Razumihin nici nu puteai fi altfel. Era un băiat extraordinar de vesel, de expansiv și bun până la naivitate. De altminteri, sub aceasta naivitate se ascundeau profunzimea sufletului și demnitatea. Cei mai buni dintre colegii lui își dadeau seama de acest lucru și toți îl iubeau. Nu era prost defel, deși uneori părea, întradevăr, cam naiv. Înfățișarea lui nu trecea neobservată: era lung, deșirat, cu părul negru și mai totdeauna prost bărbierit. Uneori era cam scandalagiu și avea renume de om foarte puternic. Într-o noapte, fiind într-un grup de cheflii, dintr-o singură lovitură îl doborîse pe un păzitor al ordinii publice, înalt de aproape doi metri. Putea să bea fără sfîrșit, dar putea să nu pună picătură în gură; uneori își făcea de cap în chipul cel mai nepermis, dar putea să trăiască și într-o sobrietate desăvîrșită. Ce mai era deosebit la el e că nici un fel de insuccese nu-l descurajau, și condițiile mizerabile ale vietii nu izbuteau să-l deprime. Putea să locuiască chiar și pe casă, să rabde foamea și gerurile cele mai cumplite. Era foarte sărac și se întreținea absolut singur, prin munca lui. Cunoștea o mulțime de mijloace prin care putea totdeauna să-și procure bani, bineînțeles, muncind. Într-o iarna nu făcuse de fel foc în casă, susținînd că era chiar foarte placut, fiindcă omul doarme mai bine când e frig. În ultima vreme trebuise și el să părăsească facultatea, dar se

grăbea din răsputeri să-și îndrepte situația financiara ca, în scurt timp, să poată urma mai departe. Raskolnikov nu mai fusese pe la el de vreo patru luni, iar Razumihin nu-i cunoștea adresa. Cu vreo doua luni în urma, se întîlniseră pe strada, dar Raskolnikov întorsese capul și trecuse repede pe celalalt trotuar, ca să nu fie văzut. Iar Razumihin, deși îl văzuse, trecuse înainte, nevoind să-și stingherească prietenul.

Capitolul V

„Într-adevăr, acum câtva timp am vrut să-i cer lui Razumihin ceva de lucru, să-mi găsească niște meditații sau poate altceva... Își aminti Raskolnikov, dar cu ce m-ar putea ajuta acum? Să zicem că mi-ar face rost de meditații, să zicem că ar împărți cu mine ultima copeică, presupunând că el are aceasta copeică, aşa încât să-mi iau cizme și să-mi repar hainele ca să ma pot duce la meditații... hm... Și mai departe? Ce să fac cu niște pitaci? De asta am nevoie acum? E chiar stupid că mă duc la Razumihin...“

Întrebarea - pentru ce o pornise la Razumihin - îl neliniștea mai mult decât și-o mărturisea; alarmaț, căuta să descopere un sens fatal acestui fapt în aparență atât de normal.

„Oare să fi sperat să mă salveze Razumihin din situația în care sunt? Să-mi fi pus toata nădejdea în el?“ se întreba nedumerit.

Se gîndeau, își freca fruntea și (ciudat), pe neașteptate, după îndelungata cugetare, îi răsări în minte o idee cât se poate de stranie.

„Hm... la Razumihin, rosti el deodată liniștit, ca și cum ar fi luat o hotărîre nestrămutată, am să mă duc la Razumihin, asta fără doar și poate... dar nu acum... Am să mă duc la el... a doua zi după aceea, când se va sfîrși cu aceea și când totul are să pornească pe un făgaș nou...“

Se dezmetici brusc.

„După aceea! exclamă el, sărind de pe banca. Dar oare *asta* se va întâmpla? Se va întâmpla într-adevăr?“

Părăsi banca și porni înainte, mai mult alergînd; ar fi vrut să se întoarcă înapoi acasă, dar simți deodată că-i este sila să se întoarcă acolo; fiindcă în ungherul acela, în „dulapul“ acela îngrozitor, mai bine de o luna, clocise *asta*; aşa încât porni încotro văzu cu ochii.

Treptat, tremurul nervos se preschimba în fiori puternici, de parcă l-ar fi scuturat frigurile; cu toata arșița, lui Raskolnikov îi era frig. Aproape fără să-și dea seama, îmboldit de o nevoie launtrica, se străduia să cerceteze obiectele pe care le întîlnea în cale, ca și cum ar fi căutat să-și abată atenția de la gândurile ce-l chinuiau, dar nu prea izbutea și cădea mereu în prada lor. Iar atunci când, tresăriind, își ridică fruntea și se uita împrejur, uita imediat la ce se gîndise cu o clipă mai înainte și chiar pe unde trecuse. Astfel străbătu Vasilievski Ostrov, ajunse la Malaia Neva, trecu podul și coti spre Ostroave. Mai întâi verdeața și aerul proaspăt îi mîngîiară privirea ostenita, obișnuita numai cu praful orașului, cu varul și casele uriașe care te apasă și te înăbușă. Aici nu era nici arșiță, nici duhoare, nici cîrciumi. Dar nu trecu mult și aceste senzații noi, placute lasără locul altora, bolnăvicioase și enervante. Uneori se oprea în fața câte unei vile

îmbrăcate în verdeața, privea în ograda, vedea de departe, pe balcoane și terase, femei grăbite și copii zbenguindu-se prin grădini. Îl atrăgeau mai ales florile; le privea lung. Întîlnea calești luxoase, călareți și amazoane; îi petrecea cu priviri curioase și-i uita înainte să-i piarda din văz. La un moment dat se opri să-și numere banii; mai avea aproape treizeci de copeici. „Douăzeci i-am dat sergentului, trei Nastasiei pentru scrisoare... prin urmare, lui Marmeladov i-am lasat ieri patruzeci și șapte sau chiar cincizeci de copeici, se gândi el; făcuse socoteala cu un scop anumit, dar uita numaidecât pentru ce scosese banii din buzunar. Își reaminti numai când ajunsese în fața unui local, un fel de birt, și simți că îi era foame. Intra în birt, bău un păharel de votca și înghiți câteva îmbucături de placinta umplută nici el nu știa cu ce. Isprăvi de mîncat pe drum. Nu mai băuse votca de multă vreme și, deși nu luase decât un păharel, acesta își făcu numaidecât efectul asupra lui. Picioarele i se îngreuiara și simți că-l trage la somn. Porni spre casa, dar, ajungînd la Petrovski Ostrov se opri, frînt de oboseala, parași drumul, se strecuă în tufișuri, căzu pe iarba și adormi pe loc.

Creierul bolnav făurește adesea visuri extraordinar de precise și de vii, care par grozav de reale. Uneori, imaginile ce se înfiripa sunt monstruoase, dar atmosfera din vis, împrejurările și întregul proces al reprezentării sunt atât de veridice, pline de amănunte atât de subtile și neașteptate, care corespund și întregesc într-o îmbinare atât de artistică întreagă plasmuire, încât, treaz fiind, același om nu le-ar putea închipui nici dacă ar fi un maestru de talia lui Pușkin sau Turgheniev. Aceste vise, vise bolnăvicioase, trăiesc de obicei multă vreme în conștiința și impresionează puternic organismul subrezit și surescitat.

Raskolnikov avu un coșmar înfiorător. Se făcea că era copil și se afla în orașul natal. Avea șapte ani, era zi de sărbătoare, în amurg, și se plimba cu tatăl său afara din oraș. Ziua era cenușie, aerul greu, înăbușitor; locurile erau tocmai ca acelea pe care le păstra în amintire; dar în mintea lui amănuntele erau mai șterse decât în vis. Orășelul, deschis din toate părțile, se vedea ca în palmă, nicăieri nu era nici măcar o răchită; numai departe, la capătul pamântului, orizontul părea tivit de dunga neagră a pădurii. La cîțiva pași de ultima grădina se afla o circuma mare, care îl impresiona totdeauna neplacut, ba îi inspiră chiar teama când trecea prin fața ei în plimbările lui cu tata. Acolo se înghesuia întotdeauna atâta lume care urla, rîdeă tare, înjura ori cânta atât de urît și de răgușit; se iscau și bătăi; prin împrejurimi mișunau mutre fioroase, bete... Când le vedea, băiatul se lipea de tatăl lui și tremura ca varga. De la cîrciumă se deschidea un drum de țară, totdeauna plin de colb, un colb nemaipomenit de negru. Drumul șerpua mai departe și la vreo trei sute de pași cota la dreapta, de-a lungul cimitirului orașului. În mijlocul cimitirului era o biserică de zid cu o turlă verde, unde se ducea de două ori pe an cu tatăl și mama lui la liturghie, când se făcea parastasul pentru bunica moarta de multă vreme și pe care el nu o văzuse niciodată. Cu acest prilej, aduceau de acasă un blid alb cu colivă, acoperit cu un șervet; coliva era dulce, cu orez și cu stafide înfipite în formă de cruce. Îi erau dragi biserică și icoanele ei vechi, cele măi multe fără rame, și bătrînul preot, căruia îi tremura capul. Alături de lespedea care acoperea mormîntul bunicii se afla un mormînt mai mic, al frățilorului său mort la șase luni, pe care, de

asemenea, nu-l cunoscuse și n-avea cum să-l țină minte, dar i se spusesese că a avut un frățior și de fiecare data când venea la cimitir își făcea cruce cu evlavie și respect, se închina și săruta crucea de pe mormînt. Acum se făcea ca merge cu tatăl său pe drumul cimitirului și trece prin fața cîrciumii; el se agață de mâna tatii și se uita speriat la cîrciumă. O scena ciudata îi atrage atenția: păre să fie o petrecere, fiindcă în fața cîrciumii se înghesue tîrgovețe gătite, femei cu bărbații lor și tot soiul de haimanale. Toți sunt beți, toți cântă tare, iar în fața porții sta o căruță, dar o căruță ciudată, mai bine zis un fel de camion, la care se înhamă cai mari de tracțiune și se transportă mărfuri sau butoaie cu vin. De obicei îi placea grozav să privească acești cai uriași de tracțiune, cu coame lungi și cu picioare groase, care pășeau măsurat și liniștit și cărau adevărați munți de marfă, fără nici o sforțare, ca și cum le-ar fi fost mai ușor să tragă cărui în urmă lor, decât să meargă fără el. De data aceasta, însă, ciudat lucru, la căruță aceea mare era înhamată o mîrtoagă țărăneasca, roșcata, mica și prăpădita, dintre acelea care își dau sufletul până urnameș un car cu lemne de foc sau cu fân, mai ales daca roțile se împotmolesc în noroi sau în făgașuri, și sunt crunt bătute cu biciul de mujici, uneori chiar peste bot și peste ochi; de câte ori n-a văzut el acest lucru și i se făcea mila, atât de mila că era gata să izbucnească în lacrimi și atunci măicuța îl lua de la fereastra. Deodată, se iscă zarva măre: din cîrciumă ies, chiind și cântind, cu balalaicile în mînă, niște mujici zdraveni, beți morți, cu cămăși roșii și albastre și sumane aruncate pe umeri.

— Urcați, urcați cu toții! striga unul încă Tânăr, cu grumazul gros și față cărnoasă, roșie ca sfecla. Urcați cu toții, pe toți va iau!

Din toate părțile se pornesc de îndată rîsete și strigate.

— O mîrtoagă ca asta să ne duca!

— Ai căpiat, Mikolkă, de-ăi înhamat iepușoara asta la aşa namila de car?

— Roaiba are pe puțin douăzeci de ani, fraților!

— Urcați, vă duc pe toți! strigă din nou Mikolka, sare în căruță, apuca hățurile și rămîne în picioare, în partea din față a carului. Matvei a plecat deunăzi cu murgul, strigă el din căruță, iări iapa asta, fraților, mi-a scos sufletul; îmi vine să-o omor, stric mîncarea de pomană pe ea! N-auziți?

Urcați-vă! O pornesc la galop! Are să meargă la galop!

Și mujicul iă biciul în mînă, fericit să plesnească iapa.

— Urcați-vă, ce mai stați! rîde mulțimea. N-auziți: are să meargă la galop!

— N-o fi mers la galop de vreo zece ani!

— Are să meargă!

— Nu vă fie mila, fraților! Luați bice, pregătiți-vă!

— Așa e! Dați în ea!

Rîzind și glumind, lumea se suie în căruță lui Mikolka. S-au suit vreo șase, dar ar mai putea să încapă și alții. Cheflii urcă alături de ei o muiere zdravănă și rumena. E îmbrăcată în stambă roșie ca focul, are o *kicika** pe cap, cusuta cu mărgele, și papuci în picioare: ronțăie alune și chicotește; mulțimea râde și ea, că are și de ce: cum să ducă mîrtoagă aceea prăpădită atâtă greutate și încă la galop? Doi flacăi din căruță apucă număidecăt câte un bici ca să-l ajute pe Mikolka. Răsună un „hi, hi!”, mîrtoaga se opintește, trage din răsputeri, dar nu numai la galop, nici

măcar la pas nu poate urni atâta greutate; se opintește în loc, icnește, își îndoiește spinarea sub ploaia de lovitură a celor trei bice care cad peste ea ca grindină. Rîsul celor din căruță și al celor de pe laturi se întețește; Mikolka e furios; plin de mânie, lovește în neștire în iepușoară, ca și cum ar fi crezut cu adevărat că e să poate să meargă la galop.

— Luați-mă și pe mine, fraților! strigă un flacău din mulțime, doritor să ia parte și el la petrecere.

— Urcă! Urcați cu toții! zbiară Mikolka. Are să ne duca pe toți! O omor în bătaie!

Și lovește, și lovește, și, în furia lui, nu mai știe cu ce să dea în cal.

— Tăticule, tăticule, tipă Raskolnikov, tăticule, uită-te ce fac! Tăticule, uite cum bat bietul căluț!

— Haide, haide să mergem! spuse tatăl. Ia, niște bețivi, își fac de cap, proștii! Hai să mergem, nu te mai uita!

El vrea să-l ia de acolo, dar copilul se smulge din mâinile lui, și, ieșindu-și din fire, se repede la cal. Bietului căluț i-a venit ceasul de pe urmă.

Răsufla greu, se oprește, se opintește iar, e gata să căda.

— Omorîți-l! zbiară Mikolka. Dacă-i vorbă pe aşa, îl bat până îl omor!

— Dar tu nu ești creștin, vîrcolacule?! striga un bătrân din mulțime.

— Un' s-a mai văzut ca o mîrtoagă ca astă să ducă atâta greutate? adaugă altul.

— Ai s-o dai gata! strigă ăl treilea.

— Nu te băga! E al meu! Fac ce vreau. Urcați în căruță! Urcați cu toții! Vreau să meargă la galop!...

Deodată izbucnește o explozie de rîsete care acoperă totul: iepușoără n-a mai putut răbda atâtea lovitură și, cu toată nepuțința ei, s-ă apucat să ăzvîrle din picioare. Până și bătrînul nu-și mai poate stăpîni zîmbetul: auzi dumneata, o mîrtoagă prăpădită și zvîrle din picioare!

Doi flacăi din mulțime înhață câte un bici și se apropie în fugă să lovească calul din părți, fiecare de partea lui.

— Plesnește-l peste bot, peste ochi, peste ochi! strigă Mikolka.

— Cântați, fraților! urla cineva din căruță, și toata lumea i se alatură.

Răsună un cântec de chef, o dairea și fluierăturile acompaniază refrenul. Muierușcă din căruță sparge alune în dinți și rîde.

Copilul aleargă pe lîngă căluț, se repede în față lui, vede cum este lovit peste ochi, chiar peste ochi! Plînge. Inima î se rupe de durere, lacrimile îi curg șiroaie. Unul dintre bătăuși îl atinge din greșeala peste față; dar el nu simte nimic, își frînge mâinile, tipă, se repede la bătrînul cel cărunt, cu barba albă, care da din căp și condamnă cele ce se petrec. O femeie îl ia de mâină și încearcă să-l duca de acolo; dar el și se smulge și se repede din nou la căluț.

Mîrtoaga e gata să cada, dar mai încearcă o dată cu disperare să zvîrle din picioare.

— Lua-te-ar naiba! urla, furios, Mikolka.

Aruncă biciul, se apleacă și scoate din fundul căruței o oiște lungă și groasă, o apucă de un capăt cu amîndouă mâinile și o ridică deasupra iepei.

* Podoaba pentru cap, caracteristica vechiului port rusesc, purtată de femeile măritate.

- O da gata! strigă lumea.
- E calul meu! zbiară Mikolka și lasă cu toată greutatea oiștea pe spinarea calului.
- Răsună o lovitură grea.
- Da-i, da-i! De ce te-ai oprit? striga câteva glasuri din mulțime.
- O omoară!
- Mikola își face vînt pentru a doua oară și o nouă lovitură cade cu putere pe spinarea bietei mîrtoage. Crupa i se lasă în jos, dar iapa se saltă din nou, se opinetește, trage din răsputeri, se smucește când într-o parte, când într-alta, ca să urnească greutatea; dar șase bice o lovesc năprasnic din toate părțile, oiștea se ridică și se lasă din nou, încă o dată și încă o dată, cadențat, greu. Mikolka e în culmea furiei că nu poate să doboare iapa dintr-o lovitură.
- Are viață în ea! strigă lumea.
- Acușica are să cada, fraților, acușica se ispăvește! strigă altul.
- Da-i una cu toporul, ce mai stai! Doboar-o dintr-o dată! strigă altul.
- He-ei, mînca-te-ar puricii să te mânânce! Feriți! răcnește Mikolka. Azvîrle oiștea, se apleacă din nou în căruță și scoate de acolo o ranga de fier. Feriți! urla el și cu toată puterea izbește în sărmâna căluț.
- Lovitura spinteca aerul; căluțul se clatină, crupa i se lasă în jos; mai încearcă să se smucească o dată, dar ranga îi cade din nou, greu, pe spate, și el se prăbușește, ca și când i s-ar fi retezat toate cele patru picioare deodată.
- Doboară-l! strigă Mikolka și sare în neștire din căruță. Cîțiva flacăi, roșii și beți ca și el, apucă ce se nimerește — bice, bețe, oiștea — și se repede la căluțul ce-și da sufletul. Mikolka se oprește alaturi și lovește în neștire cu ranga în spinarea bietului animal. Căluțul întinde botul, suflă greu și moare.
- L-a doborât! strigă mulțimea.
- Da' de ce n-a vrut să meargă la galop?
- E al meu! răcnește Mikolka cu ranga în mînă, și ochii îi sunt injectați de ură.
- S-a oprit privind cu părere de rău că nu mai are în cine da.
- Omule, n-ai suflet de creștin! strigă mai multe glasuri. Bietul copil nu mai știe ce face. Tipînd, își croiește drum prin mulțime, se repede la căluț, îmbrățișează botul mort, însîngerat și-l sărută, sărută ochii, buzele... Apoi sare și, nebun de mînie, se năpustește să-l lovească cu pumnisorii pe Mikolka. În clipa aceea, tatăl, care a tot încercat să-l prinda, pune în sfârșit, mâna pe el și-l scoate din mulțime.
- Hai, hai să plecam! îi spune tatăl. Să mergem acasă!
- Tăticule! Pentru ce... pentru ce au... omorât... bietul căluț? plînge el, dar răsuflarea i se taie și cuvintele izbucnesc din piept în frînturi de tipărt.
- Bețivii își fac de cap, nu e treaba noastră, să mergem! spune tatăl.
- Băiatul îl prinde cu brațele de gît, simțind o povară grea care îi apasă pieptul. Ar vrea să răsuflă, să strige și... se trezește.
- Raskolnikov se trezi lac de sudoare, cu părul ud, gîfiind, și se ridică îngrozit în capul oaselor.
- „Slavă Domnului, n-a fost decât un vis! zise el, aşezîndu-se sub copac

și răsuflînd din adîncul pieptului. Dar ce-i asta? Nu cumva am febră? Ce vis oribil!"

Își simțea trupul zdrobit, iar sufletul întunecat și neliniștit. Își sprijini coatele pe genunchi și-și lasă capul în palme.

„Doamne! exclama el. Se poate oare, se poate să iau toporul, să lovesc, să-i sparg țeasta... să alunec, călcând în sîngele cald, lipicios, să rup lacătul, să fur, să mă ascund, tremurând, plin de sînge... cu toporul?... Doamne, se poate oare? Tremura ca varga. Dar ce-i cu mine?! urma el, copleșit, cuprins iarăși de nespusă uimire. Știi doar că n-am să fiu în stare, atunci de ce mă canonesc atât? Ieri încă, aseară, când m-am dus să fac... repetiția aceea, am înțeles clar că este peste puterile mele... De ce atunci mă chinui din nou acum? De ce m-am îndoit pâna acum? Doar încă aseară, în timp ce coboram scara, mi-am spus că este o ticăloșie, o mîrșăvie, ca este josnic, josnic... Numai închipuindu-mi cum avea să fie în *realitate*, m-a cuprins scîrba și groaza...

Nu, n-am să pot, n-am să fiu în stare, e peste puterile mele! Chiar dacă toate argumentele mele ar înlatura orice îndoială, chiar dacă concluziile la care am ajuns în timpul acestei luni ar fi limpezi ca ziua, matematic exacte! Doamne, chiar aşa fiind, tot n-am să ma pot hotărî! Nu pot să-o fac, este peste puterile mele! Atunci de ce, de ce până... acum încă?"...

Se scula în picioare, privi mirat în juru-i, ca și cum ar fi fost surprins că se găsește acolo, și porni spre podul T. Era palid, ochii îi ardeau ca în friguri, își simțea trupul frînt, și totuși parca răsufla mai ușor. Își dadea seama că azvîrlise de pe umeri povara înfiorătoare care-l ăpăsase atâtă amar de vreme și-și simțea inima ușurată și împăcată. „Doamne! se ruga el... Arata-mi calea și am să renunț la... visul acesta blestemat!"

În timp ce trecea podul, privi tăcut și liniștit Neva și asfințitul soarelui învăpăiat și strălucitor. Cu toată slabiciunea, nu se simțea obosit, ca și cum buba care copseșe în tot cursul lunii, în inima lui, să-ar fi spart. Era din nou liber, liber! Se smulsese din vraja aceea rea, din farmecele acelea, scăpase de ideea halucinantă!

Mai tîrziu, când își aducea aminte de seara aceasta și de tot ce i se întîmplase în zilele acelea, clipa cu clipa, punct cu punct, trăsătura cu trăsătură, îl uimea până la superstiție o împrejurare care n-avea nimic prea deosebit în sine, dar la care se gîndise adesea mai tîrziu, și îi părea că avusese o înrîurire fatală asupra soartei lui. și anume: nu izbutea să înțeleagă și sa-și explice de ce, obosit și frînt cum era, în loc să se întoarcă de-a dreptul acasă, pe drumul cel mai scurt, cum ar fi fost logic să facă, o luase prin piața Sennaia, unde nu avea nici o treaba și nu-l atrăgea nimic. Nu era un ocol mare, dar era un ocol, și absolut inutil. Firește, de zeci de ori se înapoiase acasă fără să-și amintească străzile pe care mersese dar de ce, se întreba el întruna, de ce întîlnirea aceea atât de importantă, hotărîtoare pentru soarta lui și în același timp cu totul întîmplatoare, pe care a avut-o în piața Sennaia (unde nu avusese nici un motiv să meargă), se nimerise să fie tocmai atunci, în acel ceas, în acea clipă să vieții, când - date fiind starea de spirit și împrejurările în care se găsea - avea putința să înrîureasca atât de hotărîtor și irevocabil întreaga lui soarta? Ca și cum ar fi fost un lucru predestinat! Era aproape ora nouă seară când trecu prin Sennaia. Negustorii din dughene, tarabe, băcănii și prăvălioare trăgeau obloanele, cei cu tejghele sub cerul liber strîngeau marfa de pe mese și,

Iaolaltă cu cumpărătorii, se împrăștiau pe la casele lor. În jurul birturilor de la parterele caselor, precum și în curțile murdare și rău mirosoitoare, care dadeau în piătă, și mai cu seama prin fața cîrciumilor, mișunau tot soiul de meseriași și de telali. Lui Raskolnikov, când ieșea în strada fără un tel anume, îi placea să treacă prin aceste locuri și prin ulicioarele învecinate. Acolo nimici nu se uită cu dispreț la zdrențele lui; puteai fi îmbrăcat oricum, nimici nu se scandaliza. În apropiere de ulicioara K., în colț, un tîrgoveț și nevastă-sa vindeau, pe două mese, diverse măruntișuri: ață, şireturi, basmale de stamba etc. Se pregăteau și ei să plece acasă, dar mai întîrziaseră, stând de vorbă cu o cunoștință de-a lor, o femeie. Această era Lizavetă Ivanovna, sau - aşa cum îi zicea toata lumea - Lizavetă, sora mai mică a acelei bătrîne Aleona Ivanovna, văduvă de arhivar și cămătăreasă, la care Raskolnikov fusese cu o zi mai înainte ca să-și amaneteze ceasul și sa facă *repetiția*... De multă vreme aflase despre Lizavetă tot ce era de aflat, și dînsa, de asemenea, îl cunoștea într-o oarecare măsură. Era o femeie slabă, stîngace, sfioasa și supusa, de vreo treizeci și cinci de ani, aproape tîmpită, robită cu desăvârșire de soră-sa, și care muncea zi și noapte pentru dînsa, tremura de frică ei și se lasa chiar bătută de ea. Lizavetă sta gînditoare în fața tîrgovețului și a nevestei lui, ținînd în mâna o legătură de boarfe, și asculta cu atenție. Aceștia îi vorbeau cu însuflețire. Când Raskolnikov o zări pe Lizavetă, o senzație ciudată, asemănătoare cu o profunda mirare, puse stăpînire pe el, deși aceasta întîlnire nu avea nimic neobișnuit.

— Dumneata, Lizaveta Ivanovna, ai putea să hotărăști după cum și-i voia, spunea cu glas tare tîrgovețul. Vino mâine, pe la ceasurile șapte. Au sa vina și dumnealor.

— Mâine? repeta Lizaveta, tăărăgănat și visător, că și cum tot ar mai fi șovăit.

— Ia te uită cum te-ă băgat în sperieți Aleona Ivanovna! îi tot da înainte nevasta tîrgovețului, o muierușcă iute foc. Mă uit la dumneata: parca ai fi o copiliță. Ia te uita cum a pus stăpînire pe dumneata, și nici nu-ți este sora bună, ci numai vitregă!

— Să nu-i spui de asta data nimic Aleonei Ivanovna, o întrerupse bărbatul. Eu aşa te sfătuiesc! Sa vîi la noi fără să-i spui. E o afacere foarte bună asta. Mai tîrziu are să-și dea seama și surioara.

— Să viu?

— Vino mâine pe la șapte seara; are sa vina și din partea dumnealor și o să vă încoviți singuri cum îi măi bine.

— O să punem și samovarul, adaugă nevastă-sa.

— Bine, am să viu, spuse Lizaveta, încă șovăind, și se depărta încet.

Raskolnikov trecuse înainte și nu auzise mai mult. Trecuse încet, neobservat, căutând să nu-i scape o vorba. Uimirea, care-l cuprinsese la început, cedase treptat locul groazei, un fior îi trecu prin spate și-l cutremură. Aflase, aflase pe neașteptate, pe negîndite, că a doua zi, la ora șapte seara, Lizaveta, sora bătrînei și unică ei tovarășă de locuință, va lipsi de acasă și că, deci, bătrîna, exact la ora șapte, va ramâne singură în casă.

Până la locuință lui nu mai erau decât cîțiva pași. Intra în casa ca un condamnat la moarte. Nu se gîndeau la nimic și nici nu era în stare să gîndească; dar simți deodată, cu întreaga-i ființă, ca nu mai avea voință, nici putere de a judeca, că totul era definitiv hotărît.

Firește, chiar daca ar fi așteptat ani de zile, cu planul gata făcut, o ocazie prielnică, tot n-ar fi putut, desigur, să dea peste o împrejurare mai favorabila reușitei acestui plan, decât aceea ce i se prezenta acum. În orice caz, ar fi fost foarte greu să afle din ajun, atât de sigur, de exact și fără de risc, fără sa pună întrebări primejdioase, fără să facă cercetări că, că două zi, la cutare oră, bătrâna cutare, împotriva căreia planuia atentatul, va rămîne acasă singura de tot.

Capitolul VI

Mai tîrziu, Raskolnikov afla, din întâmplare, pentru ce anume tîrgovețul și nevasta-sa o invitaseră pe Lizaveta în ziua aceea. Nu era nimic neobișnuit, afacerea fiind dintre cele mai simple. O familie venită din provincie scăpătăse și-și vindea unele lucruri, haine etc, numai îmbrăcăminte de femeie. Si fiindcă nu era avantajos să le vînda în piața, familia respectiva căuta o precupeață, iar Lizaveta se ocupa de afaceri de acest fel: lua comisioane, ducea tratative și avea clientela mare, fiindcă era foarte cinstita și spunea ultimul preț, nu se tocmea. Vorbea puțin, după cum am mai spus, și era o femeie supusă și sperioasă...

În ultima vreme, însă, Raskolnikov devenise superstițios, și aceasta tendința stăruia în el multă vreme. Iar mai apoi, era totdeauna înclinat să creada că se întîmplase datorita unor influențe și coincidențe ciudate și misterioase. Încă în iarnă, Pokorev, un student pe care-l cunoștea, plecând la Harkov, îi daduse adresa bătrânei Aleona Ivanovna, în cazul că ar vrea să amaneteze ceva. Multă vreme Raskolnikov nu se dusese la adresa indicată fiindcă mai avea meditații și izbutea să facă față cumva cheltuielilor. Numai cu o luna și jumătate în urmă își adusese aminte de bătrâna; avea două obiecte de amanetă: un ceas vechi, de argint, al tatălui său și un inelus de aur, cu trei pietricele roșii, pe care i-l daduse ca amintire sora lui. Se gândi să duca inelușul; găsi bătrâna și, de la prima vedere, fără să știe încă nimic despre ea, simți ca se naște în el o Puternica aversiune; luă de la dînsa două „bumăști” și, la înapoiere, "intra într-un local de mâncă a treia. Ceru un ceai, se aşeză la masa și căzu pe gînduri. O idee ciudată își făcea loc în mintea lui și-l frămînta în întregime.

Alaturi de el, la o măsuță vecina, sedea un student, pe care nu-și amintea să-l fi cunoscut, și un Tânăr ofițer. Cei doi făcuseră o partidă de biliard și acum se aşezaseră să bea ceai. Deodată, Raskolnikov îl auzi pe student vorbind ofițerului despre o cămătăreasă, Aleonă Ivănovna, văduva de arhivar și îi dadu adresa ei. Până și acest fapt îi păru destul de ciudat; tocmai venea de la femeia aceea și deodată auzea vorbindu-se despre dînsa. O simplă coincidență, firește, totuși, se întâmpla că el este obsedat de o impresie foarte stranie și iată cineva, parcă anume, ar vrea să-i bătă în strună: studentul începe să vorbească despre această Aleona Ivănovna și să-i dea prietenului său fel de fel de amănunte asupra ei.

— E mare lucru femeia asta! spunea studentul. Poți oricând să-ți faci rost de bani de la ea; e putred de bogată, ar putea să dea și cinci mii dintr-o data, cu toate astea primește și amanete de o rubla. Mulți studenți se

duc la dînsa. Dar e și scorpie...

Începu să povestească cât e de rea și cu toane, că e de ajuns să întîrzi o zi și obiectul amanetat e pierdut. Da numai un sfert din prețul obiectului și ia cinci, sau chiar șapte la suta pe lună... etc... Studentului nu-i măi tăcea gura: povesti, între altele, că bătrâna are o soră, Lizaveta, pe care ea, aşa pirpirie și pricăjita cum este, o ține ca pe o sclava, o bate din te miri ce, ca pe un copil mic, deși Lizaveta e înalta de un stînjen.

— Și Lizaveta asta este un tip! spuse studentul, rîzînd tare.

Și con vorbirea urmă numai despre Lizaveta. Studentul vorbea cu vădita placere și rîdea întruna, iar ofițerul îl asculta cu mult interes și-l ruga să-o trimîtă la el să-i cîrpească rufăriă. Raskolnikov nu scăpă nici un cuvânt din ce vorbeau cei doi tineri și afla multe lucruri: Lizaveta era sora mai mică, vitregă (de la alta mama) a bătrânei; trecuse de treizeci și cinci de ani. Muncea zi și noapte pentru sora ei, îi ținea loc și de bucătăreasa și de spălatoreasă și, în afară de aceasta, cosea pentru negustorii de haine gata, ba chiar se ducea să spele pe jos, și tot ce cîştiga îi dadea soră-sii. Nu îndrăznea să ia o comanda sau să primească ceva de lucru fără învioiala bătrânei. Iar bătrâna își făcuse testamentul, fapt pe care Lizaveta îl știa, și prin acest testament nu-i lasa nici o para chioara, ci numai mobila, scăunele etc; toți banii îi lasa unei mînăstiri din gubernia N., pentru veșnica ei pomenire. Lizaveta n-avea cinul de nevasta de arhivar, ca soră-sa. Înalta ca o prăjină, prost alcătuită, cu picioare enorme, lungi și parcă răsucite, purta niște ghete scîlciate, de piele de capra, nu se găsise nimenei să ia de nevastă și rămăsese o simplă tîrgoveață, dar întotdeauna foarte curătică. Ceea ce îl miră și stîrneea mai ales ilaritatea studentului era că Lizaveta rămînea mereu însărcinată...

— Păi zici că e urîtă! spuse ofițerul.

— E negricioasă, ca un soldat costumat în femeie, dar știi, nu-i de fel urîtă. Are o față și niște ochi plini de bunătate, și o privire blînda. Dovada - place multora. E liniștită, blînda, sfioasă, supusa, poți să faci cu ea tot ce vrei. Și are un zîmbet frumos chiar.

— Mi se pare că-ți place și tie? rîse ofițerul.

— Da, de ciudata ce e. Cât despre blestemata aceea de bătrâna, aş ucide-o și aş jefui-o și te încredințez că nu m-ar mustra conștiință nici ătâtica, adaugă studentul cu înflacărare.

Ofițerul se porni pe rîs, iar Raskolnikov tresari. Cât de ciudat se împleteau aceste vorbe cu gîndurile lui!

— Stai, da-mi voie să-ți pun o întrebare serioasa, spuse studentul, tot mai întărîtă. Firește, am glumit adineauri, dar gîndește-te; pe de o parte avem o babă tîmpită, inutilă, o ființă de nimic, răutăcioasa și bolnava, de care nimeni nu are nevoie și care, dimpotrivă, mai face și rău tuturor, care nu știe nici ea pentru ce trăiește și care azi, mâine o să moară de moarte naturală. Înțelegi?... Ai înțeles?

— Înțeleg, raspunse ofițerul, privindu-și ținta tovarășul tot mai înflacărat.

— Ascultă acum: pe de alta parte, avem forțe tinere, pline de vlagă, care se prăpădesc de pomană, fără sprijin, și asta cu miile, peste tot locul! Câte fapte bune nu s-ar putea face, câte lucruri nu s-ar putea înfăptui sau îndrepta cu banii pe care bătrâna i-a hărăzit mînăstirii! Sute, poate chiar mii de existențe îndreptate pe calea cea buna; zeci de familii salvate din

ghearele mizeriei, din desfrîu, de la pieire, de la viciu, de la spitalele de boli venerice — și toate acestea cu banii batrînei. S-o omori, să-i iei banii, ca mai tîrziu, cu ajutorul lor, să te consacri binelui omenirii și cauzei comune; nu crezi tu că mii de binefaceri ar justifica o crimă, o singură crimă neînsemnată? Mii de vieți salvate de mizerie și descompunere cu prețul unei singure vieți. O singură moarte și, în schimb, sute de vieți salvate — nu vezi, e aproape o chestiune de aritmetică! Și, la urma urmelor, cât trage pe cântarul vieții existența acestei babe ofticoase, proaste și răutăcioase? Nici cât viața unui păduche, a unui gîndac, nici ațita măcar, căci bătrîna este daunătoare pentru semenii ei. Strică viața altora: deunăzi, de pilda, a mușcat-o de deget pe Lizaveta, cîț pe ce s-o lase fără el.

— Firește, ea nu merita să trăiască, răspunse ofițerul, dar ce vrei, natura...

— Eh, frate, natura o poți corecta și îndrepta, altfel ne-am îneca în prejudecăți. Altfel n-ar fi existat nici un om mare. Zicem: „datorie, conștiință” — n-am nimic împotrivă! Dar ce înțeles le dam? Stai, să-ți mai pun o întrebare. Ascultă!

— Nu, acum ascultă tu, vreau și eu să-ți pun o întrebare. Ascultă!

— Ei?

— Tu vorbești, faci pe oratorul, dar ia spune: *tu însuți* ai putea s-o ucizi pe bătrînă sau nu?

— Bineînțeles că nu! Am vorbit din punct de vedere al dreptății... Nu despre mine e vorba...

— După părerea mea, dacă tu însuți nu te poți hotărî la una ca asta, atunci toată vorbăria despre dreptate e de prisos! Hai să mai facem o partidă.

Raskolnikov era grozav de tulburat. Firește, nu erau decât aceleași discuții și idei tinerești pe care le auzise adesea, sub altă formă și pe altă temă. Dar de ce, de ce tocmai acum se întâmpla să audă exprimate aceste idei, tocmai în clipa când și în mintea lui se nășteau... *exact aceleași gînduri*? De ce tocmai acum, când abia ieșise din odaia batrînei cu germanul acestui gînd se nimerise să audă vorbindu-se despre ea? Întotdeauna i s-a părut stranie coinci-

dență! Și, într-adevăr, parca era scris ca discuția aceasta banala, auzită în local, să aibă o înrîurie covîrșitoare asupra desfășurării ulterioare a lucrurilor și a întregii lui sorți...

Întorcându-se acasă din piața Sennaia, Raskolnikov se trînti pe divan și rămase nemîscat o ora întreagă. Între timp, afară se întunecase; nu avea luminare și chiar de-ar fi avut nu i-ar fi trecut prin minte s-o aprinda. Mai tîrziu îi fu cu neputință să-și reamintească dacă în timpul acesta se gîndise la ceva sau nu. În sfîrșit, simțind din nou că-l apucă frisoanele, își dadu seama cu mulțumire că putea să se întînda pe divan. Peste puțin îl copleși un somn greu, apăsător, ca de plumb.

Dormi neobișnuit de mult și nu visa nimic. Nastasia, care intrase a doua zi pe la zece dimineață în odaia lui, abia reușî să-l trezească. Îi aduse ceai și pîine. Un ceai spălăcit, ce mai rămăsese în ceainicul ei.

— Ia te uita cum mai doarme! strigă dînsa, revoltată. Doarme și iar doarme!

Raskolnikov se săltă cu greu. Îl dorea capul; se scula în picioare,

încerca să se miște prin odaie, dar căzu din nou pe divan.

— Iar te culci? strigă Nastasia. Nu cumva ești bolnav? Raskolnikov nu-i răspunse.

— Vrei ceai?

— Mai tîrziu, șopti el cu greu, închizînd ochii și răsucindu-se cu fața la perete. Nastasia rămase în picioare alaturi.

— Te pomenești că-i bolnav, zise femeia, dar îl lasă și pleca.

Pe la ceasurile două se întoarse în odaie și îi aduse supa. Raskolnikov zacea pe divan în aceeași poziție. Nu se atinsese de ceai. Nastasia se înfurie și începu să-l scuture cu răutate.

— Ce tot dormi? striga dînsa, privindu-l în sila. Raskolnikov se ridica, se așeza în capul oaselor, dar nu-i răspunse nimic și rămase cu ochii pironiți în podea.

— Ești bolnav? întrebă Nastasia, dar nici de data aceasta nu Primi nici un răspuns.

— Barem mai du-te oleacă și te plimbă, zise ea după o scurtă tăcere, să mai iei aer. Ai să mânânci, au ba?

— Mai tîrziu... rosti el abia auzit. Du-te! și-i făcu semn să plece. Femeia mai stătu câteva clipe, privindu-l cu mila, apoi ieși din odaie.

Peste câteva minute Raskolnikov ridica ochii și privi lung ceaiul și supa. Apoi luă pîinea, o lingura și începu să mânânce.

Mîncă puțin, ăbiă două-trei linguri, înghițite fără poftă, aproape mecanic. Capul nu-l mai dorea atât de rău. După ce mîncă, se culcă din nou pe divan cu fața în jos, dar nu mai putu să adoarmă, ci zăcu nemîșcat, cu obrazul înfundat în pernă. Visă întruna niște vise foarte stranii: se făcea că e în Africa, în Egipt, într-o oază. Caravana se odihnește, cămilele stau culcate, liniștite; de jur împrejur se înalță palmierii roată, toată lumea prînzește. Iar el bea apa de-a dreptul din izvorul care curge și şopoteşte alaturi. Ce apă rece, minunată, albastră, proaspătă și răcoritoare curge pe pietricelele multicolore și pe nisipul curat, cu scânteieri de aur!... Deodată, auzi limpede bătaia unui ceas. Tresări, se dezmetici, înălță capul, se uita pe fereastra, cautînd să-și dea seama cit e ceasul și, trezit de-a binelea, sări în sus, că și când cineva i-ar fi dat brînci. Se apropie în vîrful picioarelor de ușă, o întredeschise ușurel și trase cu urechea. Înima îi bătea cu putere. Pe scară eră liniște, că și cum toată căsă ar fi adormit... îi păru ciudat, absurd, cum de putuse să doarmă, cufundat într-un fel de amorțeala, din ajun și pînă în clipa aceea, când mai erau atâtea de făcut și nimic nu fusese pregătit... Poate că bătuse ora șase? O agitație extraordinară, febrila puse stăpînire pe el, luînd locul amorțirii și toropelii somnului. De altfel, nu avea prea multe pregătiri de făcut. Caută din răsputeri să-și adune gîndurile, să nu uite nimic; dar înima îi zvîcnea atât de tare, încât răsufla cu greu. În primul rând, trebuia să făcă un laț și să-l coasă de pardesiul: asta n-avea să-i ia decât un minut. Vîrî mâna sub perna, căută prin rufăria îndesată acolo și găsi o cămășă veche, ruptă, nespălată. Rupse din ea o fîșie lată de vreo cinci centimetri și lungă de vreo treizeci. O îndoii, scoase de pe el pardesiul lung, bun încă, făcut dintr-un material tare, de bumbac (singurul lui palton) și începu să coasă cele două capete ale fîșiei pe dinăuntru, sub brațul stîng. Mînile îi tremurau, dar se stăpîni și-și duse treaba la bun sfîrșit, aşa încât atunci când își puse pardesiul nu se vedea de loc cusătura. Acul și ața fuseseră pregătite măi

demult și se aflau în sertarul mesei, într-o hîrtiuță. Cât despre laț, era o idee a lui, foarte icsusită: lațul acesta era făcut pentru topor. Doar nu putea să meargă pe strada cu toporul în mînă, iar dacă l-ăr fi ascuns sub pardesi, ar fi trebuit să-l țină cu mînă și aşa ar fi bătut la ochi. Cu ajutorul lațului însă, era de ajuns să introducă înăuntru tăișul și toporul va atîrna liniștit sub braț, tot drumul. Daca bagă mâna în buzunar poate să țină toporișca să nu se clatine; și cum pardesiul era foarte larg, un adevărat sac, nu s-ar observa că ține ceva prin buzunar. Acest laț îl născocise cu două săptămîni înainte.

După ce isprăvi pregătirile, vîrî degetele în crăpătură dintre divanul lui „turcesc” și podea, bîjbîi în colțul stîng și scoase *amanetu*/ demult pregătit și ascuns acolo. De altfel, nu era vorba de un amanet adevărat, ci de o bucătică de lemn, bine geluită, de mărimea și grosimea unei tabachere de argint. O găsise întîmplator într-una din plimbările lui, într-o curte unde, într-o aripă a casei, se afla un atelier de tîmplarie. Mai tîrziu îi adaugase o bucătică subțire și neteda de tabla - o bucătică ruptă de la cine știe ce și pe care o găsise în aceeași zi pe strada. Prinsese cele două placuțe una peste cealaltă, cruciș, cu un fir de ața, cea de fier fiind mai mică decât cea de lemn; apoi le învelise elegant într-o bucată albă de hîrtie și legase pachetul cu un nod complicat. Asta ca să ocupe câteva momente atenția bătrînei și să poată prinde clipă prielnică, în timp ce va încerca sădezlege pachetul. Adaugase placuța de metal pentru ca pachetul să cântăreasă mai greu și bătrîna să nu-și dea seama de la început că „obiectul” era de lemn. Toate acestea le păstrase sub divan pentru momentul oportun. În clipa în care scoase amanetul, cineva striga în curte:

- Ehe, e trecut de mult de șase!
- De mult! Doamne!

Raskolnikov se repezi la ușă, trase cu urechea, își luă pălaria și începu să coboare, atent și ușor ca o pisică, cele treisprezece trepte ce-l despărțeau de gazda lui. Avea de făcut lucrul cel mai important: să fure toporul din bucătărie. Ca trebuia să facă cu toporul, hotărîse demult. Mai avea și un cuțit de grădinărie; dar nu se putea bizui pe cuțit și mai ales pe puterile lui; tocmai de aceea își fixase definitiv alegerea asupra toporului. Trebuie să vorbim în treacăt despre o particularitate ciudată pe care o aveau toate hotărîrile definitive pe care le lua: cu cât erau mai definitive, cu atât păreau mai absurde și mai monstruoase. Cu toată lupta launtrică, chinuitoare, în tot răstimpul acesta n-a putut niciodată, nici o clipă, să creada că proiectele lui ar putea fi aduse la îndeplinire, cu adevărat.

Și chiar daca s-ar fi întîmpplat ca totul să fie ticluit și hotărît pînă la ultimul punct și n-ar mai fi existat nici un dubiu, probabil ca totuși ar fi renunțat, parându-i ceva absurd, monstruos și imposibil. Dar mai rămăseseră o sumedenie de puncte nerezolvate, iar îndoielile persistau. În ceea ce privește însă toporul și procurarea lui, nu se neliniștea câtuși de puțin, fiindcă era din cale-afără de ușor de rezolvat. Nastasia lipsea întruna de acasă, mai ales seara; dadea fuga ba la o vecina, ba la băcănie, iar ușa o lasa deschisă. Gazda o certa mereu pentru asta. Așadar, atunci când va sosi clipa hotărîtoare, nu avea decât să intre pe furiș în bucătărie și să ia toporul, iar mai tîrziu, peste un ceas (când totul va fi sfîrșit), să intre din nou și să-l pună la loc. Firește, se poate ca totul să nu meargă pe roate; de pilda, s-ar putea ca, venind peste o oră să pună toporul la locul lui, să dea

peste Nastasia care putea să se întoarcă între timp. Atunci trebuia să urce în odaia lui să aştepte pînă va pleca din nou. Dar daca între timp ea are nevoie de topor, observa că lipseşte şi începe să facă gălagie? Ar putea să-l bănuiască, sau, cel puţin, ar avea motiv să-l bănuiască.

Dar toate acestea erau amănunte la care nu voia încă şi nici nu avea timp să se gîndească. Se gîndeau la ceea ce era mai important, lasînd amânuntele pentru clipă când se va *hotărî definitiv*. Dar asta părea absolut irealizabil. Cel puţin aşa credea. De pilda, nu-şi putea închipui că într-o buna zi va înceta de a gîndi, se va scula şi se va duce acolo... Pînă şi *repetiţia* din zilele trecute (adică vizita pe care o făcuse cu gîndul de a repera definitiv locul acţiunii) nu fusese o *repetiţie* serioasa, ci doar aşa: „Hai să mă duc, să văd, ce să tot visez!”, şi nici nu avusese puterea să-o duca la capăt; se lasase păgubaş şi fugise, indignat de el însuşi. Cu toate acestea, din punct de vedere etic, socotea problema soluţionată: cazuistica lui se ascuţise ca o lama de brici şi nu mai găsea în mintea lui obiecţiuni raţionale; dar, n-avea încredere nici în raţiunea lui şi căuta cu încăpăţinare, ca un rob neputincios, obiecţii din afară, bîjbînd ca şi cum cineva l-ar fi obligat şi împins să facă. Ziua din ajun, plină de evenimente neprevăzute şi hotărîtoare, rezolvase dintr-o dată toata problema şi lucra asupra lui aproape mecanic: parca l-ar fi împins de la spate o putere oarba şi neînduplecata, de neînvins. Ca şi cum din nebăgare de seama sa s-ar fi prins poalele hainei într-o curea de transmisie şi acum îl trăgea şi pe el sub roata maşinii.

La început — de altfel, era mult de atunci — îl preocupase o întrebare: de ce aproape toate crimele ies la iveala şi se descoperă atât de uşor, de ce urmele lasate de mai toţi criminalii sînt atît de evidenţe? Treptat, ajunsese la diverse concluzii interesante şi — după părerea lui - cauza principala nu constă atât în posibilitatea de a tăinui crima, cât în însăşi persoana criminalului; acesta, adică mai toţi criminalii, în momentul crimei suferă de un fel de paralizie a voinţei şi raţiunii, şi de aceea se poartă cu o neglijenţă şi uşurinţă fenomenala, copilarească, şi asta tocmai în clipele când agerimea minţii şi prudentă sunt indispensabile. După părerea lui, aceasta eclipsa a raţiunii şi paralizie parţială a voinţei se datorau unei stări bolnăvicioase, morbide, care se dezvolta treptat şi ajunge la paroxism cu puţin înainte de săvîrsirea crimei, persistă cu aceeaşi intensitate în momentul crimei şi câtva timp încă, mai lung sau mai scurt, depinde - de la individ la individ — după crima: mai tîrziu, aceasta stare morbidă trece, ca orice boala. În ceea ce priveşte întrebarea dacă boala este aceea care generează crimă, sau crima în sine, prin natura ei specială, este întotdeauna însoţita de fenomene morbide - nu se simţea în stare să-o rezolve.

Ajuns la aceste concluzii, hotărîse că el personal, în aceasta Privinţă, nu se va lasa prada acestor fenomene bolnăvicioase, că va rămîne stăpîn pe raţiunea şi pe voinţa lui în tot timpul acţiunii, şi asta pentru simplu motiv că acţiunea lui „nu era o crima”... Vom lasa deoparte procesul datorită căruia ajunsese la aceasta concluzie; şi aşa am făcut destule digresiuni... să adaugam numai că greutăţile efective, pur materiale, în genere, jucau în mintea lui un rol secundar. „Este de ajuns să-ţi păstrezi prezenţa de spirit şi întreaga putere de voinţă, şi obstacolele vor fi învinse la timpul lor, pe măsură ce le voi studia mai în amănunt...“ Dar acţiunea

nu începea. El nu înceta de a se îndoi de hotărîrile lui definitive și, când a bătut ceasul, totul s-a petrecut altfel decât a crezut, întîmplator, aproape pe neașteptate.

Un fapt mărunt, cu totul neînsemnat, îl încurca grozav încă înainte de a fi coborît scara. Ajuns în dreptul bucătăriei, a cărei ușa era ca de obicei data de perete, trase cu ochiul cu grijă, ca să studieze în prealabil situația: în primul rând, să se convingă că, în lipsa Nastasiei, gazda nu intrase în bucătărie, iar daca intrase, atunci să vada daca ușa ce da în odaia ei era bine închisă și dînsa nu putea să-l vada când va intra să ia toporul. Cât de mare îi fu însă mirarea când constată că de data aceasta Nastasia nu numai că era acasă, în bucătărie, dar făcea și treabă: scotea ruful dintr-un coș și le întindea pe frînghie! Zărindu-l, femeia își întrerupse munca, se întoarse spre el și-l urmări cu privirea când trecu prin fața ușii. Raskolnikov se făcu că nu o vede și trecu că și cum n-ar fi observat nimic. Dar se isprăvise: nu avea topor! și acest fapt îl descumpăni.

„De ce-oi fi crezut eu, se gîndeă el, ajungînd în gang, că tocmai în clipa necesara ea va lipsi de acasă? De ce, de unde mi-a intrat ideea asta în cap?... Era profund contrariat, se simțea chiar umilit într-un fel. De ciuda, îi venea să se batjocorească singur. O mînie sălbatică se aprinse în sufletul lui.

În gang se opri, îngîndurat. îi era sila să iasă în strada numai de ochii lumii, să se plimbe; și-i era și mai sila sa se înapoieze în odaia lui. „Ce ocazie unică am pierdut!”, mormăi el, stînd fără nici un rost în gang în dreptul cămărușei întunecate a portarului, a cărei ușă era larg deschisa. Deodată, tresari. Sub lavița din dreapta din odaița portarului, care se afla la doi pași de el, strălucea ceva... Se uita împrejur - nu se zarea nimeni.

Pe vîrfuri, se apropie de odaie, coborî două trepte și-l strigă încetișor pe portar. „Așa și este — nu-i acasă. De altfel, trebuie să fie pe undeva pe aproape, prin curte, pentru că a lasat ușa deschisa.” Se repezi la topor (ceea ce strălucise eră într-ădevăr un topor), îl trase de sub lavița unde zacea între două bucați de lemn, îl prinse pe loc în laț, vîrî amîndouă mîinile în buzunare și ieși din odaie; nimeni nu-l văzuse! „Aici nu rațiunea, ci dracul a fost la mijloc!” se gîndi el, zîmbind ciudat. Întîmplarea îi dadu un curaj nemăsurat.

Porni la drum, mergînd încet, stăpînit, fără nici o graba, ca să nu trezească vreo bănuială. Nu se prea uita la trecători, căută chiar să nu-și opreasca ochii pe nici o față și să treacă neobservat. Deodată, își aduse aminte de pălaria lui. „Doamne-Dumnezeule! Acum două zile am avut bani și nu mi-am luat o șapca!” Un blestem îi scăpa printre dinți.

Se uita întîmplator, cu coada ochiului, într-o prăvălioară și văzu că pendula arăta șapte și zece minute. Trebuia să se grăbească și, cu toate acestea, trebuia să facă un ocol: să se apropie de casă din partea cealaltă...

Altădată, când i se întîmpla să-și închipui cum aveau să fie toate acestea, se gîndeau uneori că-i va fi grozav de frica. Acum însă nu se prea temea, ba chiar nu se temea de fel. În clipa aceasta îi veneau gînduri care nu aveau nici o legătură cu ceea ce făcea; gînduri care nu stăruiau multă vreme. Astfel, trecând prin fața grădinii Iusupov, îi veni ideea construirii unor fintîni arteziene și-și închipui cât de bine ar răcori ele aerul din toate piețele. Treptat, ajuște la convingerea că Gradina de Vară ar trebui extinsa

peste Cîmpul lui Marte și chiar unita cu Gradină Mihailovski, a palatului; ar fi frumos și extraordinar de folositor orașului. Apoi îl preocupa deodată întrebarea de ce tocmai în orașele mari, omul, nu din simpla necesitate, ci parcă anume, tinde să se aşeze în acele cartiere unde nu sunt nici grădini, nici fîntîni arteziene, și unde domnesc murdaria, putoarea și toate porcăriile din lume. Apoi își aminti deodată de plimbările pe care el însuși avea obiceiul să le facă prin Piața Sennaia și se dezmetici pentru o clipă. „Ce aiureala! gîndi el. Nu, e mai bine să nu mă gîndesc la nimic!”

„Și condamnații la moarte, când sunt duși la locul de osînda, poate că se agață cu gîndul de toate obiectele pe care le întîlnesc în cale”, îi trecu deodată prin minte, ca un fulger; alungă numai decât acest gînd... Acum se aprobia: iată casa, iată poarta. Undeva, cine știe unde, ceasul bătu o singura dată. „Ce-i asta? Să fie șapte și jumătate? Nu se poate, a luat-o înainte ceasul.”

Spre norocul lui, în gang totul merse din nou de minune. Mai mult încă, parca anume, cu o clipă înainte, un car uriaș cu fîn intrase pe poarta, ascunzîndu-l pe Raskolnikov în timp ce străbătea gangul și, de îndată ce carul intra în curte, el se strecuă pe scara din dreapta. De partea cealaltă a carului, câteva glasuri tipau și se ciorovăiau, dar nu-l observă nimeni și nu întîlni pe nimeni în calea lui. Multe ferestre care dadeau în curtea aceea uriașă, pătrata, erau deschise, dar el nu-și ridică ochii spre ele; nu se simțea în stare să-o facă. Scara care ducea spre apartamentul bătrînei era aproape, în dreapta gangului. Apuca pe scara...

Răsufla ădînc, își apăsa cu mâna inima care zvîcnea cu putere, pipăi toporul, îl îndreptă și începu să urce încet, trăgînd cu urechea la toate zgomotele. Dar și scara era absolut pustie; toate ușile erau încuiate; nu întîlni pe nimeni. La primul etaj, ce-i drept, ușa unui apartament era dată de perete; acolo lucrau niște zugravi, dar aceștia nu-i dadură nici o atenție. Raskolnikov stătu locului, să gîndi și sui mai departe. „Firește, ar fi fost mai bine dacă nu erau aici, dar... mai sunt două etaje.”

Iata și etajul trei, iată ușa, iată apartamentul de vizavi, cel neocupat. La etajul doi, locuința de sub apartamentul bătrînei părea de asemenei neocupata; carte de vizita bătută în cuișoare era scoasa, locatarul se mutase!... Raskolnikov se sufoca. Pentru o clipă îi trecu prin minte o idee: „N-ar fi mai bine să plec?” Dar nu-i dadu importanță și începu să asculte ce se petreceă în apartamentul bătrînei: acolo domnea o tăcere mormîntala. Trase cu urechea spre scara, asculta mult, atent... Se mai uita o data de jur împrejur, își luă inima în dinți, se îndrepta de spate, controla dacă toporul se ținea bine în laț. „N-oi fi prea... palid? se întreba el. N-oi fi prea emoționat? E bănuitoare... Să mai aștept... să se astîmpere inima!”

Dar inima nu se astîmpăra, dimpotrivă, parca dinadins bătea tot mai tare, tot mai tare... Nu se mai putu stăpîni, întinse încet brațul spre clopoțel și sună. Pește câteva clipe mai suna o data, ceva mai tare.

Nici un răspuns. N-avea rost să mai sune, de altfel, ar fi fost nepotrivit. Bătrîna, desigur, era acasă, dar era bănuitoare și era singura, îi cunoștea întrucâtva obiceiul... și-și lipi din nou urechea de ușă. Oare simțurile să i se fi ascuțit într-atât (ceea ce era greu de admis) sau se auzea în adevăr... dar desluși deodată, de partea cealaltă a ușii, un foșnet ușor, ca și cum cineva ar fi pus cu precauție mâna pe clanța și o rochie să fie atins de ușă. Cineva stătea cu mâna pe zavor, căutînd să rămînă neobservat și asculta,

pîndindu-l dinăuntru, ca și dînsul, de afara și poate cu urechea lipită de ușă...

Dinadins, făcu o mișcare mai zgomotoasa, mormăi ceva ca să nu dea impresia că se ascunde; apoi mai sună o dată, fără grabă, fără nerăbdare, ca un om aşezat. Mai tîrziu, când își aducea aminte de toate, aceasta clipă îi rămăsese deosebit de limpede și de viu întipărită în minte; niciodată nu și-a putut explica mai tîrziu de unde luase atâta viclenie, cu atât mai mult cu cât, din pricina emoției, mintea i se întuneca din când în când și aproape nu-și mai simțea trupul... O clipă mai tîrziu auzi trăgîndu-se zăvorul.

Capitolul VII

Ca și rândul trecut, ușa se întredeschise puțin de tot și doi ochișori ageri și bănuitori îl fixară din întuneric. Atunci Raskolnikov se zăpăci și făcu o mare greșeala.

De teama să nu se sperie bătrîna, văzînd că sunt singuri și gândind că aspectul lui n-ăre să inspire încredere, puse mâna pe clanță. Si trase ușa spre el, ca nu cumva baba să i-o încida în nas. Văzînd aceasta, bătrîna nu smuci ușa spre ea, dar nici nu luă mina de pe clanță, aşa încât Raskolnikov fu cât pe aci s-o tragă afară, pe scară, cu ușă cu tot. Iar când văzu că ea rămîne în prag, încrizîndu-i trecerea, și nu-l lasă să intre, porni înainte fără să țină seama de ea. Femeia, speriată, sări într-o parte, voi să spună ceva, dar nu izbuti și doar îl privea cu ochii mari.

— Buna ziua, Aleona Ivanovna (începu el cu tonul cel mai firesc cu putință, dar glasul nu i se supunea, se frînse și începu să-i tremure), v-am adus... un obiect... dar, haideți mai bine... la lumina...

Și, lasînd-o pe bătrînă acolo unde se afla, intră în odaie, fără să mai aștepte să-l poftească. Bătrîna se repezi pe urmele lui; limba i se dezlegă.

— Doamne! Ce vrei?... Cine ești? Ce dorești?

— Vai de mine, Aleona Ivanovna... doar mă cunoașteți... sunt Raskolnikov... uitați-vă, v-am adus amanetul despre care v-am vorbit acum câteva zile.

Și îi întinse amanetul.

Bătrîna se uită la pachet, dar numai decât ridica iar ochii și-i pironi asupra musafirului nepoftit, cu o privire pătrunzătoare, ciudoasă și bănuitoare. Un minut și scurse; lui Raskolnikov i se păru chiar că citește în ochii ei un fel de ironie, ca și cum femeia i-ar fi ghicit intențiile. Simți că-și pierde cumpătul, că aproape se teme, și chiar atât de tare, încât ar fi în stare - dacă-l mai privește aşa, fără să sufle o vorba, încă vreo câteva secunde - s-o ia la goana.

— Ce vă uitați la mine de parcă nu m-ați cunoaște?! se răsti el furios. Dacă vreti — luați amanetul, dacă nu — mă duc la altcineva. N-am vreme de pierdut!

Nici nu se gîndise să spună aceste vorbe, izbucniseră din gură de la sine, pe neașteptate.

Bătrîna se dezmetici, iar tonul hotărît al musafirului pesemne îi dadu curaj.

— Păi și dumneata, maică, ce te... ce-i asta? întreba ea, privind amanetul.

— O tabachera de argint; doar v-am spus rândul trecut.

Femeia întinse mâna.

— De ce ești aşa alb la față? Și-ți tremura mîinile! Ai fost cumva la baie?

— Friguri, răspunse Raskolnikov tăios. Pălești, vrei-nu vrei... dacă nu ai ce mînca, adaugă el, abia rostind cuvintele.

Puterile îl părăseau iarăși. Dar răspunsul părea verosimil; batrâna l-a amanetul.

— Ce-i asta? repeta dînsa, cercetîndu-l din nou cu atenție și cântărind pachețelul în mână.

— Un obiect... O tabacheră... de argint... uitați-vă la ea.

— Nu prea pare să fie de argint... la te uită ce-a mai înfășurat-o! Tot trudindu-se să dezlege sforicică, se îndreptă spre fereastră, la lumină (toate ferestrele erau închise, deși era zăpușeala) și, întorcându-i spatele, câteva clipe nu se mai ocupa deloc de el. Raskolnikov descheie pardesiul, desfăcu toporul din laț, dar nu-l scoase de tot, îl ținea cu mâna dreapta sub haina. Mîinile îi erau grozav de slave; simțea cu fiecare clipă cum se întepenesc și se răcesc mai mult. Se temea că va scăpa toporul... deodată capul începu să i se învîrtească.

— Ce-ai înfășurat aici? exclama, înciudata, batrâna, făcând o mișcare spre el.

Nu mai era nici o clipă de pierdut. Scoase toporul, îl ridică cu amîndouă mîinile, abia dîndu-și seama ce face, și, aproape fără nici o sforțare, aproape mecanic, îl lasă să cada cu muchia pe creștetul bătrînei. Era la capătul puterilor. Dar de îndată ce lovi cu toporul, îi reveni și puterea.

Bătrâna, după obiceiul ei, era cu capul gol. Părul bălan, ușor încăruntit și rar, uns din belșug cu ulei, era strîns împletit într-o coadă subțire, ca o coadă de șoricel, prinșă la ceafa cu o bucătică de pieptene de bagă. Lovitura nimerise drept în moalele capului, ceea ce se datora staturii sale mici. Femeia scoase un țipat slab, foarte slab, și deodată se lasă în jos; totuși mai avu timp să ducă mîinile la cap. Într-una din ele mai ținea încă „amanetul”. Atunci Raskolnikov o lovi cu toata puterea, o data, de două ori, tot cu muchia toporului, și tot în creștetul capului. Sîngele porni să curgă ca dintr-un pahar răsturnat și trupul se prăbuși pe spate. Raskolnikov făcu un pas înapoi, o lasă să cada și se apleca numai decât asupra ei; femeia murise. Ochii îi erau bulbucați, ca și cum ar fi vrut să-i sară din căp, obrazul și fruntea — încrăpătă și schimonosite spasmodic.

Raskolnikov puse toporul jos, alături de moartă, și vîrî numai decât mâna în buzunarul ei, căutînd să nu se murdarească de sîngele care curgea încă; scotocea în buzunarul drept, cel din care femeia scosese cheile rândul trecut. Era perfect lucid, nu mai simțea nici o amețeala, capul nu i se mai învîrtea, numai mîinile îi mai tremurau încă. Mai tîrziu, își amintea ca fusese cât se poate de atent și de prudent, dîndu-și osteneala să nu se murdarească de sînge... Scoase cheile numai decât: ca și data cealaltă erau prinse toate la un loc pe un ineluș de oțel. Alergă în dormitor. Eră o odaie mică, cu un iconostas mare, cu icoane multe. Lîngă peretele opus se afla un pat, foarte curat, cu plapuma vătuită din peticele de mătase. În față celuilalt perete se afla scrinul. Ciudat: de îndată ce încercă să potrivească cheile la scrin, de îndată ce le auzi clinchetul, simți un fior în spate. Fu din nou cuprins de dorința de a lasă totul balta și de a pleca.

Dar ăsta nu ținu decât o clipă; eră prea tîrziu ca să mai dea înapoi. Zîmbi chiar, fiindca-i trecuse aşa ceva prin cap, apoi îl fulgera un gînd neliniștititor. I se năzări deodată că bătrîna poate tot mai trăia încă și putea să-și vină în fire. Lasă cheile și scrinul și alerga înapoi, acolo unde zăcea cadavrul, apuca toporul, îl ridică, dar nu-l lasă să cada. Nu era nici o îndoială că bătrîna murise. Se aplecă și, cercetînd-o de aproape, văzu limpede că craniul fusese sfărâmăt și osul din creștet ușor strîmbăt într-o parte. Voi să-l pipăie cu degetul, dar își trase mâna înapoi; și aşa se vedea clar. Între timp, în jurul capului bătrînei se făcuse o băltoaca de sînge. Raskolnikov observă deodată un șnuruleț care atîrna de gîtul bătrînei; trase de el, dar șnurulețul era tare și nu voia să se rupă; era ud de sînge. Raskolnikov încercă să scoată din sîn obiectul prins de șnur, fără să-l mai rupă, dar ceva îl împiedică să iasă. Nerăbdator, ridică din nou toporul gata să taie șnurul pe loc, pe trup, dar nu îndrăzni să cu greu, după două minute, murdarindu-și mîinile și toporul izbuti să taie șnurul fără să se atingă de trupul neînsuflețit; nu greșise — era o pungă. De șnur erau prinse două cruciulițe, una de chiparos și una de aramă, și o iconiță smălțuită; alaturi se afla un fel de pungă-port-moneu de antilopa, soioasă și în partea de sus cu o margine și un inel din metal. Punga era bine umflata; Raskolnikov o vîrî în buzunar fară să-o cerceteze, zvîrli cruciulițele pe pieptul bătrînei și, luînd de data aceasta toporul cu el, se repezi din nou în iatac.

Era grozav de grăbit, apucă cheile și încerca din nou să deschida scrinul. Dar nu izbutea; cheile nu intrau în broasca. Nu că i-ar fi tremurat mîinile, dar greșea întruna: de pilda, vedea bine că cheia nu se potrivește și totuși o baga în broască. Deodată își aduse aminte și înteles că cheia cea mare, cu limba zimțată, care se tot legăna printre cele mici, nici nu era de la scrin (aşa se gîndise și rândul trecut), ci negreșit de la vreo ladiță și că tocmai în ladiță aceea poate că erau ascunse lucrurile de preț. Lasă scrinul și să vîrî sub pat, știind că bătrînele său obiceiul să țină astfel de ladițe sub pat. Într-ădevăr, găsi acolo o ladiță destul de mare, ceva mai lungă de șaptezeci de centimetri, cu capacul bombat, îmbrăcata în safian roșu și împodobita cu lanțisoare de oțel. Cheia zimțată să se potrivea la broasca și o deschise numai decât. Deasupra, învelita într-un cearșaf alb, se afla o haina de postav roșu, îmblanită cu iepure; dedesubt - o rochie de mătase; apoi un șal, iar mai jos, pînă la fund, nu părea să fie decât tot soiul de boarfe. Mai întîi, Raskolnikov încercă să-și steargă mîinile de sînge pe postavul roșu al hainei. „Tot e roșu, și pe roșu sîngere nu se cunoaște, se gîndi el, apoi își veni în fire. Doamne, nu cumva îmi pierd mintile?” își zise îngrozit.

Răscoli un pic boarfele din lada; de sub haina îmblanita aluneca un ceas de aur. Atunci se repezi să scocească lucrurile. Întrădevăr, printre ele erau amestecate obiecte de aur — brățări, lanțisoare, cercei, ace de cravată etc. Unele erau în cutioarele lor, altele numai învelite în ziar, dar înfășurate cu grijă, în foi puse în două și legate cu sforicele. Fără să întîrzie, își umplu buzunarele pantalonilor și ale pardesiului, fără să mai aleagă, fără să desfacă pachetele și cutioarele; dar nu avu timp să adune multe...

Niște pași ușori răsunău în odaia în care zăcea bătrîna. Se opri și rămase împietrit ca un mort. Dar pesemne i se năzărise numai că aude pași, căci linisteau era perfectă. Apoi, foarte discret, se auzi un tipăt ușor,

ca și când cineva ar fi gemut încet, întretăiat, și ar fi amuțit. Din nou se aşternu o tăcere de mormînt; se scurse un minut, poate două. Raskolnikov şedea pe vine lingă ladița deschisă și aştepta cu răsuflarea tăiată; deodată sări în sus, apuca toporul și dadu buzna afară din iătăc. În mijlocul odaii se afla Lizaveta, cu o legătură mare în brațe — era albă că varul; n-avea putere nici sa strige și-o privea încrmenită pe soră ei ucisa. Când îl văzu năvălind în odaie se înfiora, o cuprinse tremurul și fața i se schimonosi de groază; ridică încet brațul în sus, deschise gura fară să scoată un sunet și, încet de tot, se retrase de-a-ndaratelea într-un colț al odaii, unde se ghenui fără să-și ia ochii de la el, fără să poată striga, ca și cum n-ar mai fi avut suflare. Raskolnikov se repezi asupra ei cu toporul; buzele Lizavetei se strîmbărală jalnic, ca ale unui copil mic când se sperie la vederea unui lucru care-l îngrozește și se pregătește să țipe. Nenorocita de Lizaveta era într-atât de naiva, bătuta de soartă și fusese întotdeauna atât de terorizată, incit nu-și ridică brațul să-și apere fața, cum ar fi fost natural, căci toporul era acum în dreptul obrazului ei. Își ridică numai ușor mina stingă, dar nu pînă în dreptul feței, și o întinse încet înainte, ca și cum ar fi vrut să-l depărteze. Lovitura o nimeri drept în țeastă și tăișul despică fruntea aproape pînă în creștet. Femeia se prăbuși. Raskolnikov, pierzîndu-și capul, apuca legătura pe care o ținuse ea în mînă, apoi o zvîrli cit colo și fugi în antreu.

Groaza îl cuprindea din ce în ce mai mult, mai ales după acest al doilea omor, cu totul neprevăzut. Ar fi vrut să fugă cât mări repede. Și dacă în clipa aceea ar fi fost în stare să-și dea seama, să judece limpede și să cumpănească toată greutatea situației în care se afla, să vada cât eră de disperata, de hidoadă și de absurdă, să înțeleagă totodată prin ce greutăți mai avea de trecut și câte fărădelegi va trebui poate să mai comită ca să scape de acolo și să ajunga acasă, se prea poate că ar fi lasat totul baltă și s-ar fi dus imediat să se denunțe singur. Și aceasta nu din teama pentru el însuși, ci de groaza și dezgust față de ceea ce făptuise. Mai ales senzația aceasta de dezgust se ridică și creștea în sufletul lui cu fiecare clipă ce trecea. Pentru nimic în lume nu s-ar fi apropiat de ladiță și nici nu ar fi intrat în odaie.

Treptat însă îl cuprinse un fel de toropeala, o stare de visare puse stăpînire pe sufletul lui; avea clipe de amnezie, sau, mai bine zis, uită ce era mai important și se gîndeau la fleacuri. De altfel, când își vîrî capul în bucătărie și văzu pe banca o găleata pe jumătate plină cu apă, înțelese că trebuie să se spele pe mîini și să spele toporul. Mîinile îi erau lipicioase și pline de sînge. Vîrî tăișul în apă, apucă o bucătăica de săpun, care se afla pe prichiciul ferestrei, într-un ciob de farfurioara, și începu să se spele chiar în găleata. După ce se curăță bine, trase afară toporul, spăla fierul și frecă îndelung - timp de vreo trei minute - coada toporului, pe care se închegase sîngele; încerca chiar să-l curețe cu săpun. Apoi șterse totul cu rufe, care se uscau pe frînghia întinsă de-ă curmezișul bucătăriei, și cercetă atent toporul la fereastra. Nu rămăsesese nici o urmă, doar lemnul era încă ud. Prinse cu grija toporul la locul lui, în lațul de sub braț, apoi, pe cât se putea vedea în lumina slabă din bucătărie, își cerceta pardesiul, pantalonii și cizmele. La prima vedere nu descoperi nimic suspect; numai câteva pete pe cizme. Muie o cîrpă în găleată și-și șterse cizmele. Își dadeă seama că nu se vedea bine și că s-ar putea să mai fi rămas pete

care să băta la ochi și pe care să nu le fi observat el. Rămase, nehotărît, în mijlocul încăperii. O idee chinuitoare, întunecata, ideea că poate înnebunește și că în clipa aceea nu mai este în stare să ia o hotărîre, să se apere, ca poate trebuia să facă cu totul altceva decât ceea ce făcea acum, se ridica încet din străfundul sufletului său... „Doamne! Trebuie să fug, să fug!” șopti el și se repezi în antreu. Dar aici îl pândea ceva atât de înfiorător, o groaza atât de cumplita, cum nu simțise niciodată în viață.

Rămase stană de piatră fără să-și creada ochilor: ușa, ușa de la intrare, ușa care dadea din antreu pe scara, acea ușă la care sunase puțin mai înainte și prin care pătrunsese în locuință, era acum descuiata, ba chiar crăpata de-o palmă. Nici lacăt, nici zăvor - tot timpul, în tot acest răstimp! Bătrâna poate nu încuiase din prudentă. Dar, Doamne Dumnezeule! O văzuse doar ceva mai tîrziu pe Lizaveta! Și cum de a putut, cum de a putut să nu-și deă seama că intrase pe ușă! Că doar nu trecuse prin zid!

Se repezi la ușă și puse zăvorul.

— Dar nu, iar nu fac ceea ce trebuie! Trebuie să plec, să plec...

Ridică zăvorul, deschise ușă și trase cu urechea la cele ce se petreceau pe scară.

Ascultă un timp. Undeva departe, jos, în gang, probabil, două glasuri răcneau, certîndu-se și înjurându-se între ele... „Ce vor?”... Așteptă cu răbdare. Apoi larmă se potoli, ca și cum cineva ar fi înăbușit-o dintr-o dată; Oamenii se depărtaseră. Voi să iăsă, dar, în aceeași clipă, o ușă care da spre scară la etajul doi se dadu de perete cu zgomot și cineva începu să coboare, fredonînd un cântec. „Câtă gălagie făc cu toții!” șe gîndi el. Închise ușă și mai așteptă puțin. În sfîrșit, totul se potoli, nici o mișcare, nu măi eră nimeni. Puse piciorul pe scară, dar din nou auzi pași.

Zgomotul venea de departe, de la capătul de jos al scării. Mai tîrziu, își aducea aminte cum bănuise, dintru început, fără să știe de ce, că acești pași, se îndreptau neapărat *acolo*, spre etajul trei, la bătrâna. De unde îi venise această presimțire? Să fi fost atât de deosebit și de semnificativ sunetul acestor pași? Erau pași grei, egali, omul nu se grăbea defel. Iată-l că a trecut de etajul întîi, iată-l mai sus, pașii răsună tot mai tare și mai tare! Se aude și respirația grea a celui care urcă. Iată-l la etajul doi... A început să urce la trei... Vine aici! Raskolnikov simți că înllemneste, ca în unele coșmaruri, când ai impresia că ești urmărit de aproape de cineva care vrea să te omoare, că acuși te ajunge, și totuși rămîi întuit locului și nu-ți poți mișca nici măcar un deget.

În sfîrșit, când omul era aproape de etajul trei, Raskolnikov tresări și izbuti să se strecoare la iuțeala înapoi în locuință și să tragă ușa. Puse mâna pe zăvor și-l împinse binișor, fără zgomot. Îl ajută instinctul. Apoi se pitula lîngă ușă, ținîndu-și răsuflarea. Musafirul nepoftit ajunse la ușă. Amîndoi stăteau acum față în față, aşa cum stătuse el adineauri cu bătrâna, când îi despărțea numai ușa și el trăgea cu urechea.

Musafirul răsufla greu de câteva ori. „Trebuie să fie gras și mare”, se gîndi Raskolnikov, strîngînd toporul în mînă. Avea impresia că doarme și visează. Musafirul trase de clopoțel și sună tare.

De îndată ce clopoțelul de tinichea tîrîi răgușit, i se păru că mișcă cineva în odaie. Câteva clipe ascultă foarte încordat. Necunoscutul trase din nou de clopoțel, așteptă puțin și, nerăbdator, începu să zgîltîie din răsputeri clanța. Raskolnikov privea, îngrozit, cum saltă zăvorul și,

înfricoșat de moarte, aşteptă să-l vada sărind. Și, într-ădevăr, asta s-ar fi putut întâmpla, cătă de tare se zgîlțiiă ușa. Se gîndi să țină zăvorul cu mâna, dar *celalalt* ar fi putut să-și dea şeama. Capul parcă începuse din nou să i se învîrtească. „Am să cad!” îi fulgeră prin minte, dar necunoscutul începu să vorbească și Raskolnikov se dezmetici.

— Ce faceți acolo, dormiți, ori v-a sugrumat cineva? Afurisitelor! răcni el înfundat, ca din butoi. Hei, Aleona Ivanovna, vrăjitoare bătrîna! Lizaveta Ivanovna, frumoasa mea zînă! Deschideți! Uf, afurisitelor, ce dracu, ați adormit?

Furios, omul trase de vreo zece ori la rând de clopoțel cu toată puterea. Pesemne că era un om autoritar, care se simtea acolo ca la el acasă. În aceeași clipă, alți păși mărunți și grăbiți răsunară pe scară. Mai venea cineva. Raskolnikov nici nu-i auzi la început.

— Să nu fie nimeni acasă? strigă noul sosit cu un glas sonor și vesel, intrând în vorbă cu primul vizitator care tot mai trăgea de clopoțel. Bună ziua, Koh!

„Judecind după glas, trebuie să fie un om foarte Tânăr”, se gîndi deodată Raskolnikov.

— Dracu să știe ce-i cu ele, cât pe aci să sparg ușa, răspunse Koh. dumneata de unde mă cunoști?

— Astă-i bună! Acum două zile la „Gambrinus” ți-am cîștigat la rând trei partide de biliard.

— Aaa!...

— Va să zică ele nu sunt acasă? Ciudat. Ei, comedie! Unde s-a putut duce babornița? Am treabă cu ea.

— Pai și eu am treabă cu ea, frățioare!

— Ce-i de făcut atunci? Să plecăm. Păcat! Am crezut că o să fac rost de ceva bani! exclamă Tânărul.

— Firește că trebuie să plecăm, dar atunci de ce mi-a spus să vin? Chiar eă, vrăjitoarea, mi-a fixat oră. Am făcut un ocol. Și apoi nu înțeleg, pe unde dracu’ hoinărește! Tot anul șade acasă vrăjitoarea, clocește, zice că o dor picioarele, și acu — poftim! A apucat-o dorul de ducă!

— Să întrebăm la portar?

— Ce să întrebăm?

— Unde s-a dus și când se întoarce.

— Hm... drace... să întrebăm... Da ea nu se duce niciodată nicăieri... Omul mai trase o dată de clanță. Drace, nimic de făcut, să mergem!

— Stai! strigă deodată Tânărul. Ia te uită! Vezi cum se crapă ușa dacă tragi de clanță?

— Ei, și!

— Prin urmare, ușa nu este încuiată. Este închisă cu zăvorul, sau e pus cărligul! N-auzi cum sună zăvorul?

— Ei și?

— Păi cum de nu pricepi? Astă înseamnă că una dintre ele este acasă. Dacă ăr fi plecat amîndouă, ar fi încuiat ușa pe din afară cu cheia și n-ar fi putut pune zăvorul pe dinăuntru. Pe când acum, n-ăuzi ! cum sună? Ca să pui zăvorul pe dinăuntru trebuie să fii acasă, pricepi dumneata? Prin urmare, ele stau acasă și nu vor să deschida!

— Bre, omule, să știi că și dreptate, strigă Koh, plin de uimire. Păi atunci ce tot fac ele acolo?!

Şi începu să zgîlțiiie furios uşa.

— Stai! strigă din nou Tânărul. Nu mai trage! Aici e ceva... Doar ai sunat, ai tras de uşă şi ele n-au deschis; prin urmare — ori au leşinat, ori... — Ce?

— Uite ce: hai să-l chemăm pe portar; să le trezească el.

— Bun!

Şi amîndoi o luară din loc.

— Stai! Rămîi aici, iar eu am să dau fuga jos după portar.

— De ce să rămîn?

— Cine ştie...

— Mda... poate...

— Eu mă pregătesc să fiu judecător de instrucţie! Este clar, absolut clar, că aici s-a întîmplat ceva! strigă cu înflacărare Tânărul şi porni în fugă jos pe scară. Koh rămase locului, mai atinse iar, încetişor, clopoţelul, care sună o singură dată; apoi liniştit ca şi cum ar fi cântărit ceva şi ar fi încercat să cerceteze nu ştiu ce, mişcă clanţa, ba trăgînd-o spre el, bă dîndu-i drumul că să se încredinţeze că uşă nu eră închisă decât cu zăvorul. Gîffind, se aplecă şi încercă să se uite pe gaura cheii: dar cheia era în broască, pe dinăuntru, şi prin urmare nu se vedea nimic.

Raskolnikov sta ţintuit şi strîngea toporul în mînă. I se părea că delirează. Ar fi fost gata să se ia la bătaie cu cei care vor intra. În timpul cât cei doi băteau la uşă şi se întelegeau între ei, îi venise de câteva ori ideea să isprăvească totul dintr-o data şi sa le strige de după uşă. Uneori îi venea să-i înjure şi să-şi bătă joc de ei pînă vor deschide uşa. „Numai de-ar veni mai repede”, îi fulgeră prin minte.

— Ei, drăcie! Astă... începu Koh şi se întrerupse.

Timpul trecea, se scurse un minut, încă unul şi nu venea nimeni. Koh începu să se agite.

— Ei, drăcia dracului! urla el deodată plin de nerăbdare şi, Părăsindu-şi postul de pază, porni în jos grăbit, bocănind cu cizmele pe scară. Zgomotul paşilor se stinse.

„Doamne, ce-i de făcut?!“

Raskolnikov trase zăvorul, deschise uşa; nu se auzea nimic; apoi, fără să mai stea pe gînduri, ieşi, închise uşa cit mai bine şi porni în jos.

Coborî trei trepte când, cu un etaj mai jos, se auzi un zgomot asurzitor: unde sa se mai ascunda'?... Nu avea unde. Se întoarse în goana mare şi dadu din nou buzna în locuinţa bătrînei.

— Hei, diavole, drace! Pune mâna pe el!

Jos, cineva ţîşni dintr-un apartament şi nu alergă, ci parca se dadu de-ă dura pe scară, urlînd cât îl ținea gura:

— Mitka! Mitkă! Mitka! Mitka! Arză-te-ar focul! Strigătul se sfîrşî într-o notă piţigăiată; ultimele sunete se auziră din curte; apoi se făcu linişte. Dar în acea clipă cîştiga oameni, care vorbeau tare şi repede, începură să urce cu zgomot scara. Erau trei sau patru. Raskolnikov auzea desluşit glasul sonor al Tânărului. „Ei sunt!“

Disperat, văzînd că nu mai e scăpare, porni în întîmpinarea lor: fie ce-o fi! Dacă-l vor opri, s-a dus pe copcă, dacă-l vor lasa să treacă, tot e pierdut; îşi vor aduce aminte că l-ău întîlnit pe scară. Erau aproape; îi mai despărtea numai un etaj şi deodată — se văzu salvat! Cîteva trepte mai jos, la dreapta, se afla un apartament gol, deschis, acel apartament de la

etajul întii unde lucrau niște zugravi, care tocmai plecaseră, parcă anume. Probabil că ei fugiseră adineauri, făcând atâtă gălagie. Podelele fuseseră abia vopsite. În mijlocul camerei se afla un butoiuș, un ciob cu vopsea și pensule. Cât ai clipi, Raskolnikov se strecură prin ușa deschisă și se lipi de perete. Eră și timpul: ceilalți se aflau pe palier. Apoi cotiră în sus, strecură prin fața lui, urcând la etajul trei, tot discutînd cu glas tare. Raskolnikov aștepta puțin, ieși pe vîrfuri și alerga jos.

Nici un om pe scară! Nici un om în gang. Trecu în graba prin gang și coti la stînga, pe strada.

Știa perfect de bine că, în clipa aceea, ceilalți se aflau în locuință și se mirau că îu găsit ușa deschisă, deși numai cu puțin înainte fusese încuiată: că se uitau la cele două cadavre și că nu va trece mai mult de un minut și-și vor da seama și vor înțelege perfect că numai cu câteva clipe în urma fusese acolo un ucigaș, care izbutise să se ascunda, să se strecoare pe lîngă ei, să fuga, vor înțelege că ucigașul se pitise în apartamentul gol, în vreme ce ei urcau scara. și cu toate acestea, cu nici un preț nu trebuia să grăbească pasul, deși pînă la primă cotitură mai rămîneau o sută de pași. „Poate că ăr fi mă bine să mă furișez în vreun gang, să aștept pe scara vreunei case necunoscute? Nu, e bucluc! Să arunc toporul? Sa iau un birjar? Bucluc, bucluc!”

Iată, în sfîrșit, și ulicioara; dadu colțul mai mult mort decât viu: era pe jumătate salvat și înțelegea acest lucru: acolo mișuna lume multă, el se pierdea în mulțime că un fir de nisip și deci era greu să fie bănuit. Dar emoțiile îl istoviseră, abia de se mătineau pe picioare. Era numai broboane de sudoare, gîțul îi era ud leoarcă.

— E beat turtă! strigă cineva când ajunse în dreptul canalului.

Acum nu-și putea da seamă ce se petrece cu el; și cu cât trecea timpul, cu atât se simțea măt prost. Știa numai că atunci când ajunsese la canal se speriașe că acolo era lume mai puțină și că ăr putea fi observat mai ușor, ca fusese gata să se înapoieze în ulicioară. Cu toate că abia îl mai tineau picioarele, făcu un ocol și ajunse acasă, venind din cu totul altă direcție.

Nici când pătrunse în gangul casei lui nu-și revenise; cel puțin, abia după ce ajunse pe scară își aduse aminte de topor. Era o problemă importantă de rezolvat: trebuia să-l pună la loc și astă fără să-l vada nimeni. Firește, el nu mai eră în stare să judece că poate ar fi fost mult mai bine să nu pună toporul la locul lui, ci să-l arunce, fie chiar mai tîrziu, în vreo curte străină.

Dar avu noroc. Ușa de la odaia portarului era închisa, dar nu încuiata, deci era probabil că portarul se întorsese acasă. Raskolnikov își pierduse însă pînă într-atâtă capacitatea de a raționa, că se duse de-a dreptul la ușă și o deschise larg. Daca portarul l-ar fi întrebat: „Ce dorești?”, poate că i-ar fi întins pur și simplu toporul. Dar portarul lipsea și de data aceasta și Raskolnikov avu timp să pună toporul la locul lui sub banca; ba chiar așeză o bucătă de lemn deă-supra, aşa cum fusese când l-a luat. În drum spre odaia lui nu întîlni pe nimeni; ușa gazdei era încuiată. Ajuns sus în odaia lui, se aruncă pe divan, îmbrăcat cum era. Nu adormi, dar căzu aproape în nesimțire. Dacă cineva ar fi intrat atunci, ar fi sărit în picioare și ar fi tipat. Frînturi de gînduri i se îmbulzeau în minte, dar nu putea să prinda, nu putea urmări nici unul, oricât se străduia...

PARTEA A DOUA

Capitolul I

Aşa zăcu multă vreme. Uneori se trezea şi atunci îşi dadea seama că noaptea se lasase de mult, dar nu-i trecea prin minte să se scoale. La un moment dat, observă că se luminează de ziua. Zăcea pe divan culcat pe spate, năuc, fără să se poată descloşeşte din toropeala ce-l copleşise. Nişte urlete înfiorătoare, deznădajduite, venite din strada, îi ajunseră la ureche; de altfel le auzea în fiecare noapte pe la ceasurile trei. Ele îl treziră şi de data aceasta. „Beţivii ies din cîrciumi, se gîndi el, e aproape trei... Şi sări în sus, ca şi cum cineva l-ar fi smuls de pe divan. Cum! E aproape trei?” Se aşeză în capul oaselor şi, deodată, îşi aduse aminte de toate!

Mai întîi crezu că înnebuneşte. Simţi că îngheată; dar nu era numai frisonul accesului de friguri care-l apucase încă din somn, de data aceasta îl scuturau nişte fiori de-i clanţaneau dinţii şi se zgîltîau toate în el. Deschise uşa şi ascultă: toată casa dormea. Se uită, uimit, la el însuşi, cercetă odaia fără să înteleagă: cum de a putut aseară să lase uşa descuiată, fără să pună cîrligul, cum de a putut să se arunce pe divan nu numai îmbrăcat, dar chiar cu pălaria pe cap; pălaria căzuse pe jos şi zacea alături de pernă. „Dacă intra cineva, ce-ar fi crezut? Că sunt beat, dar...” Se repezi la fereastră. Era destulă lumină şi el începu în grabă să-şi inspecteze, din cap pînă în picioare, îmbrăcămîntea, ca să vada dacă nu cumva rămăsesese vreo urmă. Dar nu, aşa era bine: clanţanind din dinţi se dezbrăcă şi cercetă totul. Întoarse tot, pînă la ultimul fir de aţă, pînă la ultima zdreanţă şi, neîncrezător, repetă inspecţia de trei ori. Nu era nimic, părea să nu fi rămas nici o urmă; numai jos, acolo unde manşa pantalonului se rosese şi se destramase, firele care atîrnau purtau urme groase de sînge închegat. Raskolnikov apuca un briceag mare şi reteză franjurile. Asta părea să fie tot. Deodată, îşi aminti că punga şi obiectele pe care le scosese din lada bătrînei se mai aflau în buzunarele lui! Nici măcar nu se gîndise să le scoată şi să le ascunda! Nu-şi adusese aminte de ele nici în timpul când îşi cercetase hainele! Cum era cu putinţă? Se grăbi numaidecât sa le scoată şi le arunca pe masă. După ce-şi goli buzunarele, le întoarse pe dos, ca să se încredinţeze că nu mai rămăsesese nimic, apoi căra toată grămadă într-un ungher. Acolo, jos, în colţ, tapetul era rupt şi desprins de perete; el înghesui toate obiectele în gaură de sub hîrtie. „Au intrat, ţău dispărut din văz cu punga cu tot!” se gîndi el usurat, ridicându-se şi privind prosteşte colţul cu gaura care se căscase şi măi mult. Deodată însă tresari îngrozit. „Doamne! şopti el, deznădajduit. Ce fac eu? Asta înseamnă să ascunzi? Aşa se ascunde un lucru?”

Ce-i drept, nu se gîndise la obiecte; crezuse că nu va găsi decât bani şi de aceea pregătise dinainte o ascunzătoare. „Dar acum, de ce mă bucur acum? se gîndi el. Aşa se ascund lucrurile? Se vede ca-mi pierd minţiile!” Istovit, se aşeza pe divan şi îndată îl zgîltîi acelaşi frison. Automat, trase

paltonul lui străvechi de student, călduros, dar aproape numai zdrențe, care se găsea alături, pe un scaun, și se acoperi. Apoi, pierzîndu-și cu desăvîrsire cunoștință, se scufunda într-un somn cu delir.

Dar nu trecură nici cinci minute și se trezi iar, disperat, și apuca din nou hainele. „Cum de am putut să adorm când nimic nu-i făcut?! Firește, poftim: pînă acum nici n-am scos lațul de sub braț! Am uitat, am uitat un lucru atât de important! O dovada atât de serioasă.” Smulse lațul și începu să sfîșie pînza în fîșii mici, pe care le vîra sub perna, printre rufe. „Fîșii de pînza ruptă în nici un caz nu pot trezi vreo bănuială; aşa cred, da, aşa cred!” repetă el, stînd în mijlocul camerei și cercetînd din nou, cu o dureroasa sforțare de atenție, totul în jurul lui, pe podea, pretutindeni, ca să vada dacă n-a mai uitat ceva. Convingerea ca toate simțurile, pînă și memoria, pînă și simpla putință de a judeca îl trădează, îl chinuia nespus.

Oare a și început, oare a și început pedeapsa, de pe acum? Firește, firește, aşa e!” Într-adevăr, firele destrămate, pe care le tăiase de la pantaloni, zăcea pe podea în mijlocul odaiei și putea să le văda primul venit! „Unde mi-e capul? Ce se petrece cu mine?” exclamă el din nou, pierdut.

Apoi îi veni în minte ideea ciudată ca s-ar putea ca și hainele lui să fie pătate de sînge, ca s-ar putea să fie pete multe și el să nu le vada, fiindcă facultățile lui mintale sunt slabite, fărîmiță... fiindcă i se întunecă mintea... și deodată își aminti că văzuse sînge pe punga. „Vai de mine! Asta înseamnă că și buzunarul trebuie să fie murdar de sînge pentru că am vîrît înăuntru punga încă uda!” Întoarse îndată buzunarul pe dos: aşa și era! Căptușeala era pătata de sînge! „Așadar mintea nu m-a părăsit cu totul, așadar mai funcționează și rațiunea și memoria, daca eu singur mi-am dat seama de toate astea!” se gîndi el, victorios, fericit, răsuflînd adînc, din străfundul plamînilor. „Nu-i decât o slabiciune de-o clipă, pricinuită de friguri, de delir” își zise el și smulse toata căptușeala buzunarului stâng... în aceeași clipă, o rază de soare îi lumină cizma stîngă: ciorapul care ieșea din căputa găurită părea pătat. Se descălță: „Așa și este, urme de sînge! Tot vîrful ciorapului e năclait de sânge; oi fi călcat din greșeala în băltoacă... Dar acum ce să fac cu ciorapul? Unde să pun acest ciorap, franjurile tăiate de la pantaloni, buzunarul?”

Le strînse în pumn și rămase în mijlocul camerei. „în sobă? Dar ei în primul rând acolo vor căuta. Să le ard? Dar cum? Nici n-am chibrituri! Nu, mai bine să mă duc să le arunc undeva. Da! Mai bine să le arunc! repeta el, așezîndu-se pe divan. Să le arunc imediat, chiar în clipa asta, fără zăbavă!”... Dar, în loc să făcă aşa, capul îi căzu pe pernă; frisonul chinurilor îi îngheță din nou trupul; trase iarăși mantaua și se înveli. Mult timp, câtevă ore în sir, îl chinui în răstimpuri același gînd: „Acum, chiar acum, fără zgromot, trebuie să mă duc și să le arunc undeva pe toate, să nu le mai vad în fața ochilor, cât mai repede, cât mai repede!” Încerca să se ridice de pe divan, să se scoale în picioare, dar nu avea putere. O bătaie puternica în ușă îl trezi de-ă binelea.

— Deschide odată, ce, ai murit? Doarme și doarme! tipă Nastasia, bătînd cu pumnul în ușă. Zile întregi doarme ca un cîine! Adevărat cîine! Deschide odată. E trecut de zece.

— Poate ca nici nu este acasă, rosti un glas de bărbat. „Vai de mine! E vocea portarului... Ce-o fi vrând?” Raskolnikov sari în sus și se așeza în

capul oaselor. Inima îi bătea atât de tare, ca-l durea.

— Atunci cine a pus cîrligul? răspunse Nastasia. Ia te uita la el, se încuie! S-o fi temînd să nu-l fure cineva? Deschide, omule, trezește-te!

„Ce-or fi vrând? Pentru ce a venit portarul? Au aflat tot! Sa opun rezistență sau să deschid? Ei, fie ce-o fi”...

Se ridică, se apleca înainte și săltă cîrligul.

Odaia era atât de mica, încât putea să salte cîrligul fără să se miște din pat.

Nu greșise: în prag era portarul cu Nastasia.

Aceasta îi arunca o privire ciudata. Iar el se uită sfidator și deznađadajduit la portarul care îi întindea în tăcere o foaie de hîrtie cenușie, îndoita și sigilată cu ceară.

— O citătie de la secție, spuse el, dîndu-i hîrtia.

— Care secție?

— Ești chemat la poliție, la secție, cum s-ar zice. Se știe ce fel de secție.

— La poliție?... Pentru ce?...

— De un' să știu? Ești chemat - du-te.

Și portarul îl privi cercetător, apoi își roti privirile prin odaie și dadu să plece.

— Nu cumva te-ai îmbolnăvit de-a binelea? întreba Nastasia, care nu-și mai lua ochii de la el. Portarul întoarse și el capul o clipă. De ieri are fierbințeli, adaugă dînsa.

Raskolnikov nu răspunse: ținea hîrtia în mâină, fără să-o deschida.

— Nu te mai scula din pat, urma Nastasia, înduioșată, cănd că-și lasă picioarele jos din pat. Daca ești bolnav, poți să nu te duci, că n-o fi foc. Ce tot ții acolo în mâină?

Raskolnikov se uită și el: în mâină dreapta ținea franjurile tăiate de la pantalon, ciorapul și căptușeala ruptă a buzunarului. Dormise cu ele. Mai tîrziu, gîndindu-se la toate acestea, își aduse aminte că, în cursul accesului de friguri, când se trezea din delir, le strîngea tare în mâină și adormea din nou.

— Ia te uita la el: a strîns niște zdrențe și doarme cu ele, de parca ar fi cine știe ce comoara...

Și Nastasia rîse aşa cum îi era obiceiul, isteric, bolnăvicios. Raskolnikov vîrî în graba zdrențele sub manta și-si aținti privirile iscoditoare asupra ei. Deși în clipa aceea nu-i era mintea limpede, simțea că nu aşa se poarta lumea cu unul care trebuie să fie arestat. „Totuși... poliția?”

— Ar trebui să bei un ceai. Vrei? Îți aduc, că mi-ă rămas...

— Nu... mă duc, mă duc chiar acum, mormăi el sculîndu-se în picioare.

— Dar poți să cobori scara?

— Mă duc...

— Cum vrei.

Femeia ieși după portar. Raskolnikov se repezi numai decât la lumina să cerceze ciorapul și firele tăiate de la pantalon. „Pete există, dar nu se observă; totul e murdar, șters, decolorat. Cine nu știe dinainte, nu poate să vada mare lucru. Prin urmare, nici Nastasia n-a putut să observe de la distanță, slavă Domnului!”

Apoi, cu mîinile tremurânde, desfăcu cităția și începu să citească: o citi de câteva ori și, în sfîrșit, pricepu. Era o cităție obișnuită, emisă de

circumscripția de poliție, prin care era invitat să se prezinte în ziua aceea, la orele noua și jumătate, în biroul comisarului.

„Când s-a mai întâmplat una ca asta? N-am nici un fel de treburi cu poliția! Și de ce tocmai azi? se gîndeau el, chinuit de nedumerire. Doamne, de să-ar isprăvi mări repede! Căzu în genunchi ca să se roage, și-i veni să rîda - nu de rugăciune, ci de el însuși. Dacă-mi este scris să merg la pierzanie, fie, îmi e totuna! Să-mi pun ciorapul! se gîndea el deodată. Are să se murdarească de praf și că să dispară urmele. Își puse ciorapul, dar pe loc îl smulse din picior, dezgustat și îngrozit. Apoi își zise că tot nu are altul, îl puse din nou și rîse. Toate astea sunt relative, neconcludente, n-ar fi decât simple aparențe, nimic mai mult, își spuse el, cercând să se agăte de un gînd, dar tremurând din tot trupul. Uite că l-am încălțat! Am sfîrșit prin a mă încălța cu el!" De altfel, deznădejdea îi curmă rîsul numai decât. „Nu, nu mă simt în stare"... se gîndea el. Picioarele îi tremurau. „De frică, șopti el. Capul i se învîrtea și-l dorea din pricina febrei. Asta este un vicleșug! Vor să mă atragă printre-un vicleșug și apoi să mă prinda în plasă, urmă el, ieșind pe scară. Cel mai rău este că aproape aiurez... sunt în stare să îndrug acolo cine știe ce prostii..." Pe scară își aminti că lasase obiectele în gaura tapetului. „Și tocmai acum, în lipsa mea, ar putea să facă o percheziție" își zise, și se opri. Dar atât de mare îi era deznădejdea, atât de cinic, dacă se poate spune astfel, ajunsese să admită că se duce la prăbușire sigură, încât renunță să se mai gîndească și porni la drum.

„De să-ar isprăvi mări repede!"

Afară domnea o arșiță de nesuferit: nici un strop de ploaie nu căzuse în ultimele zile. Iarăși praf, cărămizi și var, din nou putoarea cîrciumilor și a băcăniilor, aceiași bețivi, aceiași zarzavagii ambulanți și birjari moțăind în birjele lor. Lumina soarelui îl izbi dureros în ochi, capul începu să i se învîrtească, aşa cum se întâmplă bolnavilor de friguri, când ies în strada pe o zi însorită.

Ajuns la colțul străzii din ajun, se uită cu o neliniște chinuitoare spre casa aceea... și pe loc întoarse ochii.

„Dacă mă întreabă, poate că am să mărturisesc", se gîndea el, apropiindu-se de poliție.

Secția era la un sfert de verstä. Abia se mutase acolo, într-o căsă nouă, la etajul trei. În localul vechi fusese o singură dată, mări demult. Intrând în gang, văzu în dreapta o scară pe care cobora un mujic cu un registru în mînă. „Un portar: aşadar, secția e aici..." și începu să urce la întâmplare. N-avea chef să întrebe de drum.

„Am să intru, am să cad în genunchi și am să spun tot..." se gîndea, ajungînd la etajul trei.

Scara era îngustă, foarte abruptă și murdară. Bucătăriile celor trei etaje dadeau pe aceasta scară și stăteau cu ușile deschise aproape toată ziua. De aceea pe scara domnea o căldură înăbușitoare. Urcau și coborau portarii cu registrele sub braț, curieri și diverse persoane de ambele sexe, pe care-i aducea nevoia. Ușa secției era de asemenea larg deschisă. Raskolnikov pătrunse în sala, unde așteptau în picioare cîțiva bărbați, și se opri. Și aici era o căldură înăbușitoare, la care se adaugă miroslul greșos de vopsea proaspătă, încă neuscătată, duhnind a ulei rînced, din odaile abia zugrăvite. Raskolnikov așteptă puțin, apoi se hotărî să înainteze și trecu în odaia vecină. Erau un șir de odaițe mici, cu tavanul jos. O nerăbdare

febrila îl împingea înainte. Nimeni nu-l băga în seamă. În cea de a doua odaiță seudeau contopiștii căre-și vedea de scripte; nu erau îmbrăcați nici ei mult mai bine decât el și aveau un aspect destul de ciudat. Raskolnikov se apropie de unul.

— Ce vrei?

Arătă citația trimisă de poliție.

— Sunteți student? Întrebă conțopistul, uitîndu-se la citație.

— Da, fost student.

Conțopistul îl cercetă din ochi, de altfel, fără pic de curiozitate. Era un omuleț cu părul ciufulit, care părea preocupat numai de-ale lui.

„De la asta nu poți afla mare lucru, fiindcă lui totul îi este indiferent”, se gîndi Raskolnikov.

— Duceți-vă dincolo, la secretar, zise conțopistul, arătînd cu degetul spre cea din urmă odaie.

Raskolnikov intra în această cameră (a patra la rând) strîmtă și plină de lume, o lume ceva mai bine îmbrăcată decât în celealte odai. Printre solicitatori se aflau două femei. Una, în doliu, îmbrăcată sărăcăios, seudea la masă în fața secretarului și scria ceea ce îi dicta acesta. Cealaltă, foarte grasă, cu pete stocojii pe obraz, arătoasă și cam luxos îmbrăcată, cu o broșă cât o farfurioară de ceai prinsă în piept, stă deoparte, în aştepare. Raskolnikov întinse secretarului citația. Aceasta o privi în treacăt și zise: „Așteptați”. Apoi se ocupă măi de departe de femeia în doliu.

Raskolnikov răsufla ușurat. „Trebuie să fie altceva la mijloc!” Puțin câte puțin, începu să prinda curaj: încerca pe cât cu putință să se îmbărbăteze și să se dezmeticească.

„Orice prostie, o imprudență cât de mica și pot să mă dau de gol! Hm... Păcat ca aici nu-i aer, adaugă el în gînd. Ce zăpușeala!... Mi se învîrtește și mai rău capul... și mintea de asemenea.”

Își simțea întreaga ființă răscolită și se temea să nu-și piarda stăpînirea de sine. Caută să-și fixeze gândurile asupra unui obiect oarecare, sa se gîndească la orice altceva, dar nu izbutea. De altfel, îl interesa nespus de mult secretarul: ar fi vrut să ghicească, după fizionomia lui, ce gânduri ascunde. Era un om foarte Tânăr, de vreo douăzeci și doi de ani, cu o față oacheșă și mobila, cam trecuta pentru vîrstă lui. Îmbrăcat după ultima moda, ferchezuit și pomădat, părul pieptănat cu cărare dusă pînă la ceafă, purta o mulțime de inele pe degetele albe, foarte îngrijite, și lanțisoare de aur la jiletică. Schimbase chiar vreo două vorbe pe franțuzește cu un străin ce se afla în odaie și le pronunțase destul de corect.

— Dumneata de ce nu iezi loc, Luiza Ivanovna? zise el în treacăt cucoanei stocojii, gătită foc, care tot mai stătea în picioare, ca și cum n-ar fi îndrăznit să se aşeze fără să fie poftită, deși scaunul era alaturi.

— *Ich danke*, răspunse dînsa și, în foșnet de mătăsuri, se lasă încet pe scaun.

Rochia ei azurie, garnisita cu dantela albă, învălui scaunul ca un val de spume, ocupînd mai bine de jumătate din camera. În aer se răspîndi un miros puternic de parfum. Dar cucoana zîmbea cu teamă și îndrăzneala totodată, și era vădit îngrijorata, părea că se sfiește de faptul că ocupa atâta loc și că miroase atât de tare a parfum.

Doamna în doliu isprăvi de scris și se ridică. Deodată, intra în odaie un ofițer: părea că sfidează pe toata lumea cu mersul și felul lui de a-și răsuci

umerii la fiecare pas. Își arunca pe masă chipiul cu cocarda și se aşeza în fotoliu. Vazîndu-l, doamna gătită sări în sus și îl făcu o reverență cu un deosebit respect; ofițerul, însă, nu-i dadu nici o atenție, iar dînsa nu mai îndrăzni să se aşeze în prezența lui. Era ajutorul comisarului; avea mustați lungi, roșcate, care stăteau țepene, orizontal, sub nas, și niște trasaturi foarte mărunte, banale, care nu exprimau nimic, decât poate o oarecare impertinență, fiindcă, cu toata modestia atitudinii, expresia feței nu cadra cu îmbrăcămîntea lui ponosita: fără să-și dea seama, Raskolnikov îl privise prea lung și prea fix, aşa încât ofițerul se simți jignit.

— Ce vrei? striga el, pesemne mirat că un coate-goale ca Raskolnikov îndrăznește să nu intre în pămînt în fața privirii sale scăpărătoare.

— Am fost chemat... cu o citație... îngînă Raskolnikov.

— Este în legătură cu reclamația pentru neplata banilor de către domnul student, se grăbi să spună secretarul, smulgîndu-se dintre hîrtiile sale. Poftim (și-i arunca un caiet, arătîndu-i un anumit pasaj), citește!

„Banii? Ce fel de bani? se gîndeau Raskolnikov. Dar... atunci nu este vorba de... nu, cu siguranță!“ Tresari de bucurie. Își simți inima usoara, nespus de usoara. Parca i se luase toată greutatea de pe piept.

— La ce oră erai citat să te prezinți, stimate domn? striga locotenentul, simîndu-se fără nici un motiv, din ce în ce mai jignit. Ai fost citat pentru ora nouă și jumătate și acum e trecut de unsprezece !

— Citația mi-a fost predată abia acum un sfert de oră, răspunse Raskolnikov cu glas tare, peste umăr, înfuriîndu-se și el deodată, spre mirarea lui, și chiar lasîndu-se cu placere în voia acestei furii. Nu-i destul că am venit bolnav, în toiul unui acces de friguri!!

— Te rog să nu tipi!

— Nici nu mă gîndesc să tip, vorbesc foarte liniștit, dumneata ești acela care-ți permiți să tipi la mine. Sunt student și nu permit nimănui să se răstească la mine.

Auzind acestea, ajutorul de comisar se aprinse atât de tare, că în prima clipă nu putu scoate un cuvînt, doar stropi de saliva îi țîșneau din gura. Sări ars.

— Te poftesc să taci! Te afli într-o instituție publică. Să nu te obrăznicești, domnule!

— Și dumneata te afli într-o instituție publică! exclama Raskolnikov. Și în afară de faptul că tipi, mai și fumezi, și prin urmare arăți că ne desconsideri pe toți.

Spunînd această, Raskolnikov simți o nespusa satisfacție. Secretarul îl privea, zîmbind. Ofițerul cel iute din fire rămase cu gura căscată.

— Asta nu te privește pe dumneata! răspunse el, în sfîrșit, nefiresc de tare. Poftim de răspunde la întrebarea ce ți se pune. Arată-i despre ce este vorba, Alexandr Grorievici. Se plînge lumea de dumneata! Nu vrei să platești! Ia te uită ce grozav e dumnealui!

Dar Raskolnikov nici nu-l măi ascultă și, apucând iute hîrtia, căuta să afle cât măi repede despre ce este vorbă. Citi o data, de două ori, și nu înțelese nimic.

— Ce-i asta? îl întrebă el pe secretar.

— Sunteți pus sub urmărire pentru neplata unei datorii pentru care ați dat o poliță. Trebuie ori să achitați datoria, toate cheltuielile, penalizările etc, ori să răspundeți în scris, specificând când veți putea achita datoria și

totodată să vă luăți obligația de a nu părăsi capitala pînă la achitarea ei, de a nu îinstrăina și de a nu tăinui averea ce o posedați. Creditorul este liber să vă scoată averea la mezat și să procedeze conform legilor în vigoare.

— Dar eu... eu nu sunt dator nimănui!

— Asta nu ne privește. Noi am primit pentru urmărire o poliță a cărei scadență a trecut de mult și care a fost protestată conform legilor: polița este în valoare de o sută cincisprezece ruble și a fost dată văduvei asesorului de colegiu Zărnițină acum nouă luni; de la văduva Zărnițină acest înscris a trecut spre încasare la consilierul de curte Cebărov și noi vă invităm să răspundeți la această sesizare.

— Dar Zărnițină este gazda mea.

— Și ce-i daca va este gazda?

Secretarul privea de sus, cu un zîmbet plin de compătimire și, totodată, oarecum victorios, pe acest novice prinț pentru prima oară în cleștele procedurii juridice. Părea ca zice: „Ei, cum te mai simți acum?” Dar ce-i păsa, ce-i pasă acum lui Raskolnikov de polița și de urmărire pentru neplata! Făcea oare să te neliniștești pentru ătâtă lucru, făcea oare să-i dai cea mai mică atenție?! Sta, citea, asculta, răspundeau, întreba chiar, dar toate acestea le făcea în chip mecanic. Triumful instinctului de conservare, senzația de a fi scăpat de un pericol iminent - iată ce-i umplea în clipa de față întreaga ființă: și aceasta, fără presimțiri, fără analiză, fără încercări de a ghici ce se va întâmpla mai departe, fără îndoieri și fără întrebări. Era clipa unei fericiri absolute, spontane, pur animalice. Dar tocmai atunci se petrecu în odaie ceva asemănător cu o furtuna cu fulgere și tunete. Ofițerul, încă zguduit de lipsa de respect ce i se arătase, fierbînd probabil de indignare și voind pesemne sa-și satisfacă amorul propriu atins, se năpusti cu tunete și fulgere la nefericita „doamna îmbrăcata luxos”, care-l privea din clipa intrării cu zîmbetul cel măi nătîng pe buze.

— Ia asculta, dezmașato! zbiera el deodată cât îl ținea gura (doamna îndoliata părăsise biroul). Ce s-a întîmplat la tine noaptea trecută? Hăi? Dezmaș, scandal, de a răsunat toata strada. Iar bătaie și beție? Vrei să ajungi la răcoare? Îi-am spus, te-am prevenit de zeci de ori că daca se mai întâmplă o data, nu te mai iert! Și tot nu te astîmperi, destrăbălato!

Hîrtia scăpă din mîinile lui Raskolnikov; o privea cu ochii căscați pe doamnă ceă luxoasa, luata în primire atât de brutal: curând însă se dumiri despre ce eră vorbă și toată povestea începu să-l distreze. Asculta cu placere, ba chiar îi venea să rîda, să rîda cu hohote... Toți nervii îi vibrau.

— Ilia Petrovici! Începu grijuliu secretarul, dar se opri să aștepte clipa prielnică, fiindcă știa din experiență că ofițerul, odată înfuriat, nu măi putea fi potolit decât doar cu forța.

Cât privește pe doamna cea luxoasa, la început aceste fulgere și trăsnete o făcură să tremure; dar ciudat: cu cât injuriile se întețeau, cu atât ea se făcea mai mieroasa, și zîmbetul cu care îi zîmbea neîncetat fiorosului ofițer era mai fermecător. Se învîrteă pe loc, făcea nesfîrșite reverențe, așteptînd cu nerăbdare să i se îngăduie, în sfîrșit, să spună și ea un cuvînt; pînă la urma prinse momentul:

— La mine n-a fost nici un fel de gălagie și bătăi, domnule capiten, începu să turuie deodată, cu iuțeala boabelor de mazăre ce se răstoarnă din sac; vorbea curgător rusește, dar cu un puternic accent german. Nici

un scandal, nici unul, dumnealui a venit beat și eu spus tot cum a fost, domnule capiten, eu nu sunt vinovat... eu am casă onorabilă, domnule capiten, cu purtări onorabil, eu nu vrei niciodată, niciodată la mine șcăndal. Dumnealui a venit beat de tot și a cerut trei butilca, apoi a ridicat picior și a început cântă pian cu picior și asta nu-i frumos într-o casa onorabil și el a spart ganz piano și asta înseamnă lipsă de manieren și eu am zis la el acest lucru. Iar dumnealui a luat butilca și a bătut pe toți la spate cu butilcă. Atunci eu am chemat repede portar și când Karl a venit dumnealui a învinețit ochi la Karl, și la Henriet a învinețit ochi, și a dat de cinci ori la mine peste obraz. Asta e nedelicat într-o casă onorabil, domnule capiten, și eu am tipat: „ajutor!” Dumnealui atunci a deschis fereastra care dai la canal și a început guiațat ca un purcel: rușine. Cum se poate guiațat la fereastră în strada ca un purcel? Pfui, pfui, pfui! Karl a luat la el de la spate de frac și a tras la el, ăsta adevărat, domnule capiten, Kärl a rupt la dînsul *seinen Rocki Aivmci* dumnealui a tipat că *man muss ihm* cincisprezece carboave amendă platim. Eu, domnule capiten, singur am dat la el cinci carboave pentru *seinen Rock*. A fost un mușteriu neonorabil, domnule Capiten, și dumnealui tot felul de scandal a făcut! Dumnealui a zis că ăre să publice *eine grosse Satire* despre mine pentru că dumnealui putut scrie în toate gazetele.

— Un scriitor, prin urmare?

— Da, domnule capiten, și ce mușteriu neonorabil, **domnule** capiten, dacă într-o casă onorabil...

— Haide, haide! Ajunge! Îți-am spus, îți-a spus...

— Ilia Petrovici!! rosti din nou semnificativ secretarul. Ofițerul îi aruncă o privire iute; secretarul își înclina ușor capul.

— ...Asculta, stimată Laviza Ivanovna, îți-o spun pentru cea din urma oară, auzi dumneata? urmă ofițerul. Dacă în casa ta onorabila va mai avea loc un singur scandal, am să te bag la tuhaus, cum se spune în limbaj nobil. Ai auzit? Auzi dumneata: un literat, un scriitor ia cinci ruble pentru pulpană ruptă într-o... „Căsă onorabila”! Auzi ce sunt în stare acești scriitori? și ofițerul îi aruncă lui Răskolnikov o privire disprețuitoare. Acum două zile, la tractir, s-a întâmplat aceeași poveste: un individ a mîncat, a băut și n-a vrut să platească. Cică „am sa fac o satiră”. Săptămână trecută un altul pe vapor a insultat cu vorbe murdare familia unui onorabil consilier de stat, pe soția și pe fiica lui. Deunăzi unul a fost dat afară pe brînci dintr-o cofetărie. Iată ce fel de oameni sunt acești studenți, scriitori, propovăduitori de tot soiul... ptiu! Hai, cară-te! într-o zi am să trec chiar eu pe la tine... atunci să te ferești! Auzi?

Cu o amabilitate febrila, făcând reverențe în toate părțile, Luiza Ivanovna se retrase de-a-ndaratelea spre ușa: dar în prag dadu cu spatele peste un ofițer prezentabil, cu față proaspăta, deschisa, și cu niște superbi favoriți blonzi. Era Nikodim Fomici, comisarul de circumscripție în persoană. Luiza Ivanovna se grăbi să facă o reverență pînă la pămînt și, cu pași mărunți și săltăreți, o zbughi afară.

— Iar gălagie, iar tunete și trăsnete, vijelie, urăgan! vorbi amabil și prietenos Nikodim Fomici către Ilia Petrovici. Iar te-ai enervat, iar te-ai aprins! Am auzit încă de pe scara.

— Ce să măi vorbim! răspunse **Ilia** Petrovici cu un aer de superioară plăcuteală (nici măcar nu rosti „ce să mai vorbim”, ci părea un fel de „e-e-

es-măi-orbim") și se muta cu hîrtiile în mînă la o altă măsă. Străbătînd odaiă, își tot mișcă teatral umerii: un paș, o mișcare, încă un păș, încă o mișcare. Iată acest domn literat, pardon, student, adică fost student, nu-și platește chiria, da polițe peste polițe, nu vrea să se mute, primim întruna plîngerî împotriva dumnealui și acest domn se scandalizează fiindcă mi-am aprins țigara în prezență dumnealui! Când pretinzi să fii respectat nu faci incorectitudini și iă priviți-l, vă rog, cum arată, cât este de vrednic de respect!

— Sărăcia nu-i un viciu, dar ce să mai vorbim! Ne cunoaștem, ești ca dinamita, te aprinzi dintr-o nimică. Iar dumneata, pesemne că te-ai simțit jignit de ceva și nu te-ăi mai putut ștăpîni, urmă Nikodim Fomici vorbind amabil lui Raskolnikov. Să știi însă că n-ăi avut dreptate; e un om cum rar se găsesc, dar dinamită, curat dinamită! Se aprinde, sare în sus, arde — și gata! A trecut. Rămîne o inima de aur și atâta tot! La regiment l-au poreclit: „locotenentul dinamită”...

— Și ce regiment, ce regiment! exclamă Ilia Petrovici, foarte mulțumit că fusese ătit de placut măgulit, dar tot măi făcând pe supăratul.

Raskolnikov simți deodată dorința de a le spune ceva cât se poate de placut.

— Vai de mine, domnule căpitan, începu el deodată să-i vorbească lui Nikodim Fomici, cu exagerată familiaritate, gîndiți-vă puțin la situația mea... Sunt gata să-i cer scuze domnului locotenent dacă cumva nu i-am arătat destul respect... Sunt un biet student, sărman și bolnav, deprimat (chiar aşa a spus „deprimat”) de sărăcie. Fost student, fiindcă nu mă măi pot întreține, dar am să primesc bani... Am mamă și soră în gubernia X... Au să-mi trimită și... am să achit tot. Gazda mea este o femeie cumsecade, dar fiindcă mi-am pierdut meditațiile și de trei luni nu-i platesc, s-a supărat pe mine, aşa că nici prînzul nu mi-l mai trimite... Nu înțeleg ce-i cu poliță asta! Mi se cere să achit această poliță? Pot eu să platesc? Judecați și dumneavoastră!...

— Asta nu ne privește... încercă din nou să intervină secretarul.

— Dați-mi voie, dați-mi voie, sunt absolut de acord cu dumneavoastră, dar permiteți-mi să va explic (reîncepu Raskolnikov nu către secretar, ci tot către Nikodim Fomici, străduindu-se din răsputeri să intre în vorbă și cu Ilia Petrovici, cu toate că acesta scotocea cu încăpăținare printre hîrtii și, disprețitor, nu-i dadea nici o atenție), permiteți-mi la rândul meu să vă explic că locuiesc la dînsa de aproape trei ani, de la venirea mea din provincie și că altădată... altădată... dar, în sfîrșit, de ce n-aș recunoaște deschis la rândul meu că, la început, îi promisesem să ma însor cu fiică dumneaei; o promisiune verbală, absolut liberă... Era o fată... de altfel, îmi placea chiar... deși nu eram îndrăgostit de dânsa... într-un cuvînt: tinerețe, adică vreau să spun că gazda mea, pe vremea aceea, îmi acorda un credit nelimitat și că, într-o oarecare măsură, am dus o viață... am fost cam usuratic...

— Nimeni nu va cere să ne relatați astfel de intimități, stimate domn, și nici nu avem vreme de pierdut, îl întrerupse grosolan și triumfător Ilia Petrovici, dar Raskolnikov îl opri, înflacărat, cu toate că simți deodată că-i vine foarte greu să măi vorbească.

— Dați-mi voie, dați-mi voie să vă explic la rândul meu cât de cât... cum s-au petrecut lucrurile... cu toate că sunt de acord cu dumneavoastră

că este de prisos să spun toate acestea: dar, acum un an, aceasta domnișoară a murit de tifos exantematic, iar eu am rămas chiriaș, aşa cum am fost. Şi când gazda mea s-a mutat în apartamentul pe care-l ocupa acum, dînsa mi-a spus... şi mi-a spus prieteneşte... că are încredere absolută în mine şi toate celelalte... dar ca dacă n-am nimic împotriva să-i dau această poliţă, în valoare de o sută cincisprezece ruble, cât aprecia dînsa datoria mea. Permiteţi: dînsa mi-a spus tocmai că dacă îi dau aceasta hîrtie are să mă crediteze din nou cât poftesc şi niciodată, niciodată — sunt propriile ei cuvinte - nu se va folosi de acest act pînă ce nu voi plati de bunăvoie... şi acum, când mi-am pierdut meditaţiile şi nu mai am ce mînca, cere să fiu pus sub urmărire pentru neplata?... Ce pot spune?

— Toate aceste amânunte sentimentale, domnule, nu ne privesc, i-o reteză brutal Ilia Petrovici. Dumneata trebuie să ne dai o declaraţie şi să semnezi obligaţia, cât despre faptui că ai fost îndrăgostit şi toate celelalte peripeţii tragice, ele nu ne interesează câtuşi de puţin.

— Haide, haide, eşti prea... crud, murmura Nikodim Fomici, luînd loc la masă şi începînd să el să semneze hîrtii.

Părea ruşinat.

— Scrieţi, îi spuse secretarul lui Raskolnikov.

— Ce să scriu? Întrebă tăios.

— Am să vă dictez.

Raskolnikov avu impresia că, după spovedania lui, secretarul parca începuse să-i vorbească măi de sus şi mai dispreţuitor, dar, ciudat, simţi deodată că nu-i mai pasa de părerea nimănuि şi că aceasta schimbare se petrecuse într-o clipă. Daca ar fi vrut să se gîndească câtuşi de puţin, atunci, fireşte, s-ar fi mirat singur de faptul ca putuse chiar să le impună să-i Înțeleagă sentimentele. De unde se iviseră aceste sentimente? Acum, chiar dacă odaia ar fi fost plina nu de ofiţeri de poliţie, ci de cei măi intimi prieteni ai lui, nu ar fi putut rosti un singur cuvânt omenos, atât de secată îi eră inimă. Senzaţia apăsătoare a unei izolari şi a unei înstrăinări chinuitoare, nesfîrşite, puse stăpînire pe sufletul lui, şi era pe deplin conştient de acest lucru. Nici josnicia confidenţelor lui sentimentale în faţa lui Ilia Petrovici, nici josnicia triumfului locotenentului nu stîrniseră în el această schimbare. O, ce-i păsa de propria lui ticăloşie, de toate aceste ambiţii, de toţi aceştii locotenenţi, nemăoaice, urmăririi pentru neplata, poliţe etc, etc? În acea clipă, dacă l-ar fi condamnat să fie ars de viu, nici atunci nu ar fi crîcnit măcar, ba chiar poate că nici nu ar fi ascultat cu atenţie sentinţă pînă la capăt. Se petreceau în el ceva cu totul nou, straniu, neaşteptat, ceva ce nu mai cunoscuse până atunci. Înțelegea sau, mai bine zis, avea senzaţia limpede, simţea cu toată fiinţa lui că, de acum înapoi, orice mărturisire sentimentală ca cea de adineauri, ba chiar orice con vorbire de la om la om nu-i mai erau îngăduite, şi nu numai cu aceştii funcţionari de poliţie, dar nici chiar cu cei apropiati lui, soră şi mamă, nu va mai putea vorbi deschis. Niciodată pînă atunci nu încercase o senzaţie atât de stranie şi de cumplita. Şi ceea ce era şi măi chinitor, e că era mai curând o senzaţie decât un gînd conştient, desluşit: o senzaţie vie, cea mai chinuitoare din câte avusese pînă atunci.

Secretarul îi dictă o declaraţie obişnuită în astfel de cazuri: „nu pot achita, promit să achit pe data de... (cândva), nu voi părăsi oraşul, nu voi

vinde și nu voi înstrăina averea mea" ș.a.m.d.

— Văd că ăbiă poți să scrii, îți cade tocul din mâna, spuse secretarul, cercetându-l cu atenție. Ești bolnav?

— Da... mi se învîrtește capul... spuneți mai departe!

— Astă-i tot: semnează.

Secretarul îi luă hîrtia și trecu la alți solicitatori.

Raskolnikov îi dadu tocul, dar în loc să se scoale și să plece, își puse coatele pe masă și-și strînse capul în mîini. Parcă îi sfredelea cineva creierul cu un burghiu. Deodată, îi veni o idee ciudată: să se ridice, să se apropie de Nikodim Fomici și să-i spună tot ce s-a petrecut ieri, să-i spună tot, tot, cu toate amânuntele, și apoi să meargă împreună la locuință lui și să-i arate obiectele ascunse în colț în gaura de sub tapet. „N-ar fi mai bine să mă mai socotesc o clipă? îi trecu prin minte. Nu, mă bine să nu mă gîndesc, să isprăvesc o dată pentru totdeauna.” Deodată însă se opri înmărmurit — Nikodim Fomici vorbea cu însuflețire cu Ilia Petrovici, și următoarele cuvinte ajunseră la urechile lui:

— Nu se poate, au să-i elibereze pe amîndoi. În primul rând, totul e neverosimil. Judeca și dumneata: dacă ei ăr fi făcut treabă astă, de ce au chemat portarul? Să se denunțe singuri? Din viclenie? Nu, prea ar fi viclean! și apoi, studentul Pestreakov a fost văzut, în clipa când intra în gang, de doi portari și o tîrgoveață: era însotit de trei prieteni, s-a despărțit de ei la intrare și, de față cu prietenii lui, l-a întrebat pe portar unde locuiește bătrîna. Ar fi întrebat el unde locuiește bătrînă dacă ar fi venit cu intenția de a o ucide? Cât despre Koh, el, înainte de a urca la bătrînă, a stat o jumătate de oră jos la argintar și a plecat de la el exact la ora opt fără un sfert. Acum judeca și dumneata...

— Dar, dați-mi voie, cum explicați atunci contradicția: ei spun că atunci când au bătut la ușă, ea fusese încuiată, iar peste trei minute, când au venit cu portarul, ușa era deschisă?

— Aici e aici! Ucigașul era înăuntru și puseșe zăvorul: și ei ar fi pus mâna pe el dacă Koh n-ar fi făcut prostia să se ducă și el după portar. În vremea asta ucigașul a izbutit să coboare și să se furișeze pe lîngă ei. Koh își face cruce cu amîndouă mîinile: „Dacă ăș fi rămăș acolo, zice, ar fi sărit la mine și m-ar fi ucis cu toporul”. Vrea să deă un acatist, după obiceiul rusesc, he-he!

— Și ucigașul n-a fost văzut de nimeni?

— Cum să-l vada? Casa este o adevărată arcă a lui Noe, se amestecă în vorba secretarul, care asculta discuția de la locul lui.

— E clar, este absolut clar! repetă aprins Nikodim Fomici.

— Nu, nu este deloc clar, obiecta Ilia Petrovici. Raskolnikov își luă pălăria și porni spre ușă, dar nu ajunse pînă la eă...

Când își reveni, văzu că șade pe un scaun, că este susținut la dreapta de un om, că în stîngă lui se afla altul, cu un pahar galben plin de apă gălbuiie, și Nikodim Fomici stă în față lui și-l privește țintă: Raskolnikov se scula.

— Ce ai, ești bolnav? întrebă destul de tăios Nikodim Fomici.

— Pe când semna declarația, abia ținea tocul în mâna, observă secretarul, aşezându-se la locul lui și reluîndu-și hîrtiile.

— De mult ești bolnav? îi strigă Ilia Petrovici de la masa lui, răsfoind de asemenea niște acte.

Se apropiase și el, bineînțeles, de bolnav, în timpul leșinului, dar se depărtaseră de îndată ce acesta își revenise.

— De aseară... bîngui Raskolnikov drept răspuns.

— Ieri ai ieșit din căsă?

— Am ieșit.

— Bolnav?

— Da.

— Pe la ce oră?

— Pe la opt seara.

— Și unde te-ai dus, dacă îmi dai voie să te întreb?

— M-am plimbat.

— Scurt și cuprinzător!

Răskolnikov, ălb că vărul, răspunde răspicat, scurt și nu-și cobora ochii negri, aprinși de febră, sub privirea lui Ilia Petrovici.

— Omul abia se ține pe picioare, și tu... Începu Nikodim Fomici.

— Nu-i nimic! făcu Ilia Petrovici cu o intonație deosebită. Nikodim Fomici voi să mă adauge ceva, dar se uită la secretar, care de asemenea îl fixa atent, și tăcu. Toți tăcură deodată în odaie, ceea ce era destul de ciudat.

— Bine, încheie Ilia Petrovici, nu vă mă reținem. Răskolnikov ieși. Auzi în urmă lui discuția însuflețită ce se încinsese între ei; cel mai clar răsuna glasul întrebător ăl lui Nikodim Fomici... Abia în strada se dezmetici de-a bineleă.

„Percheziție, percheziție, au să facă percheziție chiar acum! repeta el, grăbind spre casă. Tîlharii! Mă bănuiesc." Groaza de adineauri îl cuprinse din nou, zguduindu-l din cap până în picioare.

Capitolul II

„Dar daca au și făcut percheziția? Daca dau peste ei acasă?" lată și odaia. Nimic și nimeni; nimeni nu intrase în odaie în lipsa lui, nici măcar Nastasia nu se atinsese de nimic. Dar, Doamne Dumnezeule, cum de a putut adineauri să lase toate lucrurile în gaura aceea?

Se repezi în colțul odalii, vîrî mînă sub tapet, scoase lucrurile și începu să-și încarce cu ele buzunarele. Erau opt bucăți: două cutiuțe mici cu cercei, sau altceva de felul asta, nu prea văzu bine; apoi patru cutiuțe de marochin, ceva mai mari, un lanț înfășurat numai într-un ziar. Încă ceva, tot învelit în ziar, o decorație parcă...

Își umplu buzunarele pardesiului și buzunarul drept al pantalonului, rămas întreg, căutînd să le așeze aşa ca să se observe cât mai puțin. Luă și punga. Apoi ieși din odaie, de data asta lasînd ușa deschisa de-a binelea.

Porni repede, cu pas hotărît și, deși se simțea frînt, era perfect lucid. Se temea că va fi pus sub observație, se temea că pînă într-o jumătate de ora, pînă într-un sfert de oră chiar, se va da ordin să fie urmărit și deci trebuia neapărat — cât mai era timp — să steargă urmele. Trebuia să facă tot ce avea de făcut, atât timp cât mai avea putere și era în stare, cât de

cât, să judece... Dar unde să meargă?

Hotărîse dinainte: „Am să arunc totul în canal și aşa am să şterg orice urma, gata!”

Hotărîse acest lucru noaptea trecută, în delir, în clipele când i se limpezea memoria, încercase mereu să se scoale și să plece. „Mai repede, mai repede, să arunc totul.” Dar nu era aşa de ușor să arunci totul.

Rătacea pe cheiul canalului Ekaterinski de mai bine de o jumătate de ceas și se tot uita la treptele care duceau jos, la apă, peste tot unde dadea de ele. Dar nici gînd să-și poată duce intenția la bun sfîrșit: la capătul scărilor erau șapte plute, pe care spălatoarele spălau rufe, sau barei; pretutindeni foiau oameni, și apoi, de pretutindeni, din toate părțile cheiului putea fi văzut, observat. Oare nu ar fi părut suspect omul care ar fi coborât treptele anume ca să se opreasă să arunce ceva în apă? Și dacă cutiile, în loc să căda la fund, vor pluti pe apă? Ceea ce se va întâmpla fără îndoială. Astfel, oricine ar putea să le vada! Și fără de asta toată lumea se uita la el, îl cercetează, de parcă n-ar avea alta treaba de făcut. „De ce oare? Sau poate mi se pare mie?” se întrebă el.

În sfîrșit, se gîndi că poate e mai bine să se duca la Nevă. Acolo e lume puțină, va trece mai neobservat. În orice caz, e mai simplu pentru el și — ceea ce-i mai important — e mai departe de cartierul lui. Deodată, se întrebă mirat cum de a putut să rătaceașă o jumătate de ceas, covîrșit de durere și de neliniște, prin locurile acestea primejdioase, și nu s-a gîndit mai înainte să se ducă la Nevă! Pierduse în chip absurd mai bine de jumătate de ceas numai pentru că aşa i se năzărise în somn, în delir. Era din ce în ce mai distrat și mai uituc, și-și dadea seama de acest lucru. Hotărît, trebuie să se grăbească!

Porni spre Neva, pe bulevardul V.; pe drum însă, îi veni altă idee: „De ce să mă duc la Neva? Pentru ce să arunc lucrurile în apă? N-ar fi mai bine să mă duc undeva, foarte departe, fie și la Ostroave, și acolo, într-un loc pustiu, în pădure, sub vreun tufiș, să le îngrop pe toate și să însemn copacul?” Și cu toate că simțea că nu este în stare să judece limpede în clipa aceea, ideea îi păru foarte buna.

Dar era sortit să nu ajungă nici la Ostroave, căci ceva îi schimba planul. Părăsind bulevardul ca să ajungă în piață, zări deodată, pe stînga, intrarea unei curți înconjurată de ziduri înalte, oarbe. La dreapta intrării în curte și pînă în fundul ei, se întindea calcanul casei vecine cu trei etaje. La stînga, paralel cu acest perete, și începînd de asemenea de la intrare, se înălța un gard de uluci, care după douăzeci de pași cotea brusc la stînga. Era un loc părăsit, îngrădit din toate părțile, unde zăcea grămadă fel de fel de materiale, în fundul curții, de după gardul de uluci, se zărea colțul unei magazii de piatră, afumată și scunda, pesemne aripa unui atelier oarecare, unul de trăsuri său de lacătușerie, său altceva de felul asta; pretutindeni, începînd de la intrare, pămîntul era înnegrit de praful de cărbune. „Aici să fi bine să arunc lucrurile și să plec!” se gîndi el deodată. Nevăzînd pe nimeni în curte, străbătu gangul și zări chiar la intrare, lîngă gard, un jgheab (aşa cum se fac adesea în casele unde stau mulți muncitori din fabrici, meseriași, birjari etc); deasupra jgheabului, pe același gard de uluci, se putea citi obișnuita comică inscripție, făcută cu cretă: Murdaria oprita! Așadar, faptul că intrase în curte și se apropiase de acel loc nu putea trezi nici o bănuială. „Să arunc aici totul grămadă și să plec!”

Rotindu-și privirea în jur, vîrî mâňă în buzunar, când, deodată, lîngă peretele exterior, între poarta și jgheab, unde distanța nu trecea de un arşin, observa o piatra mare, necioplită, cam de un pud și jumătate, lipita de peretele de afara. Dincolo era strada, trotuarul, se auzeau pașii trecătorilor care mișunau totdeauna pe acolo în număr măre; ascuns de poartă, nimeni nu l-ăr fi putut vedea, decât dacă ar fi intrat în curte din strada, ceea ce se putea întâmpla ușor și deci trebuia să se grăbească.

Se apleca peste piatră, o apucă de vîrf cu ămîndouă mînile, își adună toate puterile și o răsturnă. Dedesubt se vedea o adîncitură mică, în care aruncă pe dată tot ce avea prin buzunare. Puse și punga deasupra și totuși adîncitura nu se umplu. Apoi apucă din nou piatră și dintr-o smucitură o așeză la loc; piatra reveni exact la locul ei, doar că, poate, părea ceva mai înaltă. Raskolnikov adună pămînt în jurul ei și-l bătători cu piciorul. Nu se mai vedea nimic.

Îeși, se îndrepta spre piață și, ca și adineauri, la poliție, aceeași bucurie puternică, nestăvilită puse stăpinire o clipă pe sufletul lui. „Am șters toate urmele! Cui, cui să-i treacă prin minte să vină aici să caute sub acest pietroi? Poate ca zace acolo de când s-a ridicat casa și are să măi zacă încă pe atâta. Și chiar dacă le-ar găsi: cine să mă bănuiască pe mine? S-a isprăvit! Nici o urma!” Se porni pe rîs. Da, mai tîrziu își aminti că rîsesese nervos, chicotind lung, aproape neauzit, tot timpul cât străbătuse piața. Dar ajuns în bulevardul K., unde acum două zile o întîlnise pe fată aceea, rîsul i se curmă deodată. Alte gînduri i se îmbulzeau în minte. Îi era nesuferită ideea să treacă prin față acelei bănci pe care sezuse și se gîndise atunci, după plecarea fetei, și îl înfiora gîndul că ăr putea să dea ochii cu mustăciosul căruia îi daduse atunci douăzeci de copeici. „Luă-l-ar năibă!”

Mergea, aruncând priviri furioase și distracte. Toate gîndurile i se învîrteau în jurul unui punct principal, a cărui importanță și-o mărturisea el însuși: simțea ca abia acum, pentru prima oară, în aceste două luni din urmă, rămînea față în față cu aceasta chestiune.

„La dracu' cu toate! gîndi el, cuprins deodată de un acces de mînie oarbă. Începutul e făcut. N-am încotro! La dracu' și cu viața asta nouă! Cât de absurde sunt toate, Doamne!... Cât am mințit, cât de ticălos m-am purtat astăzi! Cât de dezgustător, cât de slugarnic i-arn vorbit adineauri scîrbosului acela de Ilia Petrovici, cât m-am gudurat pe lîngă el! De altfel, toate acestea sunt fleacuri! Nu-mi pasă de nimeni, nu-mi pasă că m-am gudurat, că i-am vorbit slugarnic! Nu despre asta este vorba! Nu despre asta este vorba...”

Se opri deodată; o întrebare nouă, cu totul neașteptată și extraordinar de simplă, îl zăpăci, îl urmări, îl amărî:

„Dacă într-adevăr am făcut totul conștient și nu prostește, dacă am avut într-adevăr un tel determinat, precis, cum se face că pînă în clipa asta nici nu m-am uitat în pungă, ca să știu ce am dobîndit, pentru ce m-am chinuit, pentru ce am făcut o treabă ătît de ticăloasă, ătît de mîrșăvă, atât de josnică? Adineauri am vrut să arunc în apă punga cu toate celelalte obiecte, pe care nici nu le-am văzut măcar... Cum vine asta?

Da, aşa era. De altfel, știuse toate acestea de mai înainte și întrebarea nu era nicidcum nouă; chiar în noaptea trecută, când hotărîse să arunce totul în apă, hotărîreă fusese luată fără șovăire și fără obiecții, ca și cum

aşa trebuia să fie, ca şi cum altfel nici nu se putea... Da, ştia şi-şi amintea de toate acestea; aproape că luase această hotărîre încă de ieri, pe când sta aplecat deasupra lăzii şi scotea afară cutiuţele... Şi totuşi aşa era!...

„Asta e pentru că sunt foarte bolnav, conchise el în cele din urma, mohorât, m-am chinuit şi m-am frâmîntat fără răgaz şi acum nu ştiu nici eu ce fac... Şi aseară, şi acum două zile, şi în tot răstimpul acesta din urma m-am chinuit... Am să mă fac bine şi... n-am să mă măi chinuiesc... Dar dacă n-am să mă fac bine? Doamne, cât m-am saturat de toate astea!... Mergea înainte fără să se opreasă. Ar fi vrut să găsească o distracţie, dar nu ştia ce să facă, încotro s-o apuce. O senzaţie nouă, de neînvins, îl stăpînea tot mai tare: era un fel de dezgust fără margini, aproape fizic, faţă de tot ce vedea, faţă de tot ce-l înconjură, o senzaţie stăruitoare, violentă, plina de ură. Îl dezgustau toţi acei pe care îi întîlnea în cale, îldezgustau chipurile lor, mişcările lor. Dacă cineva ar fi încercat să-i spună o vorba, l-ar fi scuipat sau poate chiar l-ar fi muşcat...

Ajuns pe cheiul Malaia Neva, din Vasilievski Ostrov, se opri în apropiere de pod. „Stă aici, în casa asta, se gîndi el. Doamne, nu cumva am ajuns la Razumihin? Aceeaşi poveste ca şi data trecută... Si totuşi, e curios: am venit pentru că am vrut să vin sau am mers şi am tot mers şi am ajuns aici din întîmplare? Ce-mi pasă? Doar am spus... acum două zile... că după aceea, a doua zi, am să mă duc la el, iacătă, mă duc! Ce, n-am voie să mă duc la el?..."

Urca la etajul patru, unde locuia Razumihin.

Razumihin era acasă, în cămăruţa lui, şi în clipa aceea învaţă sau scria ceva; îi deschise chiar el. Nu se văzuseră de vreo patru luni. Razumihin, într-un halat ponosit, aproape numai zdrenţe, cu picioarele goale în papuci, era ciufulit, nebărbierit şi nespălat. Pe chipul lui se citea mirarea.

— Ce-i cu tine? strigă el, cercetîndu-şi prietenul din cap pînă în picioare; apoi tăcu şi fluieră uşor. Aşa de rău îti merge? Măi frăţioare, ne-ai întrecut pe toţi, adaugă el, privindu-i zdrenţele. Şezi, oi fi obosit! Şi când Raskolnikov se lasă pe divanul turcesc îmbrăcat cu muşama, care era şi mai prost decât cel pe care dormea el, Razumihin îşi dadu deodată seama că musafirul lui era bolnav. Eşti grav bolnav, ştii asta?

Îi pipăi pulsul; Raskolnikov îşi şmulşe mâna.

— Lasă... zise el. Am venit... uite despre ce e vorba: n-am nici o meditaţie... am vrut... dar nu... n-am nevoie de meditaţii...

— Asculta, măi, tu aiurezi! observă Razumihin, care-l cerceta atent.

— Nu, nu aiurez... Raskolnikov se ridică de pe divan. Urcând la Razumihin nu se gîndise că va trebui să se întîlnească cu el faţă în faţă. Acum însă, într-o singura clipă, ghici din experienţa că nu era cătuşii de puţin dispus să se întîlnească faţă în faţă cu nimeni, în toata lumea asta. De mânie, văzu negru înaintea ochilor. De îndată ce trecuse pragul, furia împotriva lui însuşi aproape că îl sufocă...

— Rămîi cu bine! zise el pe neaşteptate şi porni spre uşă.

— Stai, stai, om sucit ce eşti!

— Lasă! repetă Raskolnikov, smulgîndu-şi din nou mâna.

— Dar atunci la ce dracu' ai mai venit aici? Ai căpiat? E... aproape jignitor pentru mine. N-am să te las să pleci.

— Ascultă atunci: am venit la tine pentru că în afara de tine nu cunosc pe nimeni care m-ar putea ajuta... să încep... pentru că tu eşti mai bun

decât toți, adică mai deștept și poți să judeci... Acum însă vad că n-am nevoie de nimic, auzi, n-am nevoie de nimic, de nimic... de nici un fel de servicii și ajutorări... Eu... singur pot... Hai, ajunge! Lasați-mă în pace!

— Stai o clipă, omule, ce tot îndrugi? Curat nebun! După mine -fă cum știi. Vezi tu: nici eu n-am meditații, dar nici nu-mi pasă! Și apoi, la Tolkucii este un librărie, unul Heruvimov, care îmi ține loc de orice lecție particulară. Nu l-aș da nici pe cinci meditații în casele negustorilor. Heruvimov scoate niște ediții, niște broșurele științifice ieftine, care se vînd ca pînea calda! Și ce titluri le mai găsește! Tu spuneai întotdeauna că eu sunt un prost, dar zău ca pe lume sunt și oameni mai proști decât mine! Acum s-a vîrît în probleme sociale, curente; nu pricepe o iota, ei, și eu, bineînțeles, îl încurajez. Uite aici: două coli și mai bine de text german — după părerea mea este cel mai grosolan șarlatanism: într-un cuvînt, autorul analizează întrebarea dacă femeia este sau nu o ființă omenească... Și, bineînțeles, dovedește solemn că femeia este o ființă omenească. Heruvimov pregătește această broșură în vederea dezbaterei problemei feminine; eu o traduc; el are să lungească aceste două coli și jumătate pînă la șase coli, o să născocim un titlu pompos, care să ocupe măi bine de jumătate de pagina, și-i dam drumul cu cincizeci de copeici bucata; are să se vînda pînă la una, te asigur. Pentru traducere sunt platit cu șase carboave de coala, prin urmare, pentru întreaga lucrare am să iau vreo cincisprezece ruble; și am luat șase ruble avans. După ce isprăvim cu asta, o să traducem ceva despre balene, apoi din partea a doua din *Confesiuni* unde am notat niște intrigi plicticoase; o să le traducem și pe ele; nu știu cine i-a spus lui Heruvimov că Rousseau este un fel de Radișev. Eu, bineînțeles, nu-l contrazic, la naiba! Vrei să traduci a doua coala din Femeia este o ființă omenească, sau nu? Dacă vrei, ia textul, penițe, hârtie - astea-s pe spezele lui - ia trei ruble, de vreme ce eu pentru toata traducerea am luat șase ruble avans, adică pentru coala întîi și a doua, deci partea ta revine exact trei ruble. Când isprăvești, mai capeți trei ruble. Și, încă ceva, să nu-ți închipui cumva că-ți făc un serviciu. Dimpotrivă, cum ai intrat, mi-am și făcut socoteala ca ai să-mi fii de folos. În primul rând, stau prost cu ortografia și, în al doilea rând, la germană sunt cam chinez, aşa încât uneori mai mult născocesc decât traduc și mă mîngîi și eu cu gîndul că poate chiar astfel înfrumusețez lucrarea. Deși, cine știe, poate că mă înșel și ieșe mai prost... Ei zi, primești?

Raskolnikov luă în tăcere articolul german, luă cele trei ruble și ieși fără să spună un cuvînt. Razumihin se uita mirat în urma lui. Dar ajuns în prima strada din Vasilievski Ostrov, Raskolnikov se întoarse brusc, urcă din nou la Razumihin și, după ce puse textul german și cele trei ruble pe masa, ieși iarăși fără sa spună o vorba.

— Ce dracu', ai înnebunit?! urla Razumihin, furios. Ce-mi faci figuri din astea? Mă scoți din fire! Pentru ce dracu' ai mai venit aici?

— N-am nevoie... de traduceri... mormăi Raskolnikov, coborând scara.

— Atunci de ce naiba ai nevoie? striga de sus Razumihin. Raskolnikov cobora înainte în tăcere.

— Hei, tu? Spune cel puțin unde stai?

Nu primi nici un răspuns.

— Ei, du-te la dracu'!

Dar Raskolnikov ajunsese în strada. Pe podul Nikolaevski se dezmetici

deodată brusc din pricina unei întâmplări cât se poate de neplacute pentru dînsul. Vizitiul unei călești îl plesni tare cu biciul peste spate, pentru că era cât pe ce să-l calce, cu toate ca vizitiul îi strigase de trei sau de patru ori să se ferească. Lovitura îl înfurie atât de rău, că sari înspre parapet (cine știe de ce mergea pe mijlocul podului, unde trec trasurile și nu oamenii) și scrișni mînios, de-i clanțără dinții în gură. Bineînțeles, în jurul lui răsunară rîsete.

- Aşa-i trebuie!
- Vreun neisprăvit.
- Aşa e: se prefac că-s beți și se vîră dinadins sub roți, iar omul trebuie să răspunda pentru ei.

— Din asta trăiesc, stimabile, din asta...

Dar pe când sta rezemat de parapet, uitîndu-se furios și pierdut pe urmele căleștii care se depărta și frecându-și spinarea, simți deodată ca cineva îi vîră bani în mînă. Se uita: era o negustoreasa, o femeie în vîrstă cu boneta cum poarta negustoresele și cu ghete de piele de capra, iar alături de ea o fată cu pălarioara în cap și umbreluța verde, probabil fie-sa. „Ia, maică, în numele lui Christos.” Raskolnikov luă, și femeile trecuă mai departe. Erau douăzeci de copeici. După aspect și după haine îl putuse foarte bine lua drept un cerșetor, drept un adevărat cerșetor de strada, iăr făptui ca i se daduseră douăzeci de copeici se datora pesemne loviturii de bici, care le înduioșase pe cele două femei.

Raskolnikov strânse moneda în pumn, făcu zece pași și se întoarse cu fața spre Neva, în direcția palatului. Cerul era senin, nu se zărea nici urma de nor, iar apa părea albastră, lucru care se întâmpla atât de rar Nevei. Cupola catedralei, care de nicăieri nu se vede mai bine decât din locul acela, de pe pod, la douăzeci de pași de paraclis, strălucea puternic, și prin văzduhul străveziu puteai să deslușești limpede fiecare ornament. Durerea pricinuită de bici trecuse, și Raskolnikov o uitase de mult; un singur gînd nelamurit și neliniștit îl preocupa acum. Se opri și multă vreme privi cu luare-aminte în depărtare. Locul îi era deosebit de cunoscut. Pe vremea când mergea la facultate — mai ales la înapoierea acasă — i se întâmplase adesea, poate de o sută de ori, sa se opreasca tocmai în acest punct și să privească intens imensa panorama cu adevărat superbă; și aproape de fiecare dată încercase cu mirare aceeași impresie nelamurita: din priveliștea aceasta splendidă nu se răsfrîngea pentru el decât o inexplicabilă răceala; somptuosul tablou îi părea neînsuflețit și pustiu... Aceasta impresie sumbra și enigmatica îl mirase de fiecare dată, dar, din lipsa de încredere în sine, amânăse mereu să-i caute dezlegarea. Acum își aminti deodată de problemele și de nedumeririle lui de altădată și i se păru că nu întâmplator își adusese aminte de ele. Pînă și faptul ca se opri exact în același loc, ca și altădată, îi părea ciudat și absurd, ca și cum și-ar fi putut închipui că ar fi capabil să mai gândească și sa judece ca pe vremuri, să se intereseze de aceleași teme și tablouri care îl interesaseră... nu demult. Aproape că-i venea să râda și, în același timp, simțea că inima î se strînge dureros. I se părea că vede ca-n ceață acest trecut, gîndurile și problemele, temele și impresiile de altădată, întreaga panorama ce se desfășura în fața ochilor lui, pe el însuși și tot, tot... undeva departe, la picioarele lui, într-un abis fară fund. Ai fi zis că-și luase zborul în tarii și ca toate se stergeau din văzul lui... Făcu o mișcare involuntară cu mînă și

simți deodată moneda pe care o strîngea în pumn. Desfăcu pumnul, privi atent bănuțul, ridica brațul și-l azvîrli în apă; apoi se întoarse și porni spre casa. I se păru că în clipa aceea tăiese trecutul cu foarfecă, despartind propria lui existență de toți și de toate. Ajunse acasă pe înserate; umblase deci vreo săse ceasuri, dar pe unde fusese și pe ce drum se înapoiase - nu știa. Se dezbracă și, tremurând ca un cal istovit de fugă, se culcă pe divan, trase mantaua și adormi pe loc... Se întunecase de-a binelea când îl treziră niște tipete înfiorătoare. Doamne, ce tipete! Strigate atât de grozave, asemenea urlete, răcnete, scrișniri, plînsete, lovitură și înjuratură nu auzise și nu văzuse niciodată în viața lui. Nici nu și-ar fi putut închipui atâta brutalitate și sălbăticie. Cuprins de groaza, se ridică în capul oaselor, cu răsuflarea tăiată, chinuit. Loviturile, strigătele și înjuraturile se întăreau mereu. Apoi, spre nespusa lui mirare, recunoscu glasul gazdei. Femeia urla, plîngea, se tîngua, vorbea foarte iute, cuvinte învălmășite îi tîșneau din gură, aşa încât nu le puteai desluși, implora — pesemne să nu mă fie bătută, căci tocmai dînsa era crunt bătuta de cineva pe scara. Cel ce o bătea răcnea și el fioros, cu atâta mînie și răutate, că nu se înțelegea ce spunea, gîtuit de furie. Deodată, Raskolnikov începu să tremure ca varga — recunoscu glasul: era al lui Ilia Petrovici. Ilia Petrovici venise acolo și o bătea pe gazda lui! O izbea cu picioarele, o pocnea cu capul de trepte! Auzea clar, își dadea seama după lovitură, după tipetele femeii! Dar ce-i asta, nu cumva s-a întors lumea pe dos? La toate etajele, pe întreaga scară se strînsese lume multă, se auzeau glasuri, exclamații, unii urcau, alții coborau, alergau, trînteau ușile. „Dar pentru ce, pentru ce și cum se poate?! repeta el, temîndu-se cu adevărat că-și pierde mințile. Dar nu, prea se aude deslușit!... și dacă-i aşa, atunci vor ajunge îndată și la el, vor ajunge pentru că... e pentru aceeași pricină... pentru cele ce s-au întîmplat ieri... Doamne!" Ar fi vrut să pună cîrligul la ușă, dar n-avea putere să miște brațul... și apoi, era inutil! Groaza îi strîngea inima într-o încleștare de gheață, îi întepenea, îi chinuia... Dar iată că gălagia, care ținuse cel puțin zece minute, începu să se potolească. Gazda gemea și suspina. Ilia Petrovici tot mai amenința și înjura... în sfîrșit, iată că s-ă potolit și el; nu i se mai aude glasul. „Să fi plecat? O, Doamne!" Iată că se duce și gazda, pleacă, suspinând și plîngînd... ușa de la apartamentul ei se trîntește cu zgomot... Lumea de pe scara se împrăștie, oamenii discută, oftează, se strigă; glasurile lor când se ridică pînă la tipăt, când coboară pînă la șoaptă. Trebuie să fi fost mulți: se adunaseră aproape toți chiriașii. „Da, Doamne, să fie cu putință? și apoi, pentru ce, pentru ce a venit aici?"

Istovit, Raskolnikov căzu pe divan, dar nu măi putu încide ochii; zăcu, astfel, ca o jumătate de ceas, prada unei suferințe și unei spaime fără margini și atât de complete cum nu simtise încă niciodată. Deodată, o lumină puternică îi umplu odaiă: Nastasia intră ăducând o luminare aprinsă și o farfurie cu supă. Îl privi cu atenție și, văzînd că nu doarme, puse sfeșnicul pe masă și începu să așeze alaturi cele aduse: pîine, sare, o farfurie, o lingură.

— N-ai fi mîncat de ieri. Ai hoinărit toată ziua și doar te scutură frigurile.

— Nastasia... pentru ce au bătut-o pe gazda? Femeia îl privi lung.

— Cine a bătut-o?

— Adineauri... acum o jumătate de oră. Ilia Petrovici, ajutorul de

comisar, pe scară... Pentru ce a bătut-o atât de rău? Şi... pentru ce a. venit aici?

Nastasia îl privi, tăcuta şi încruntată, multă vreme. Privirea ei îl tulbura, bă chiar îl sperie.

— De ce taci, Nastasia? Întrebă el, în sfîrşit, cu glas stins.

— Astă-i din pricina săngelui, rosti încet femeia, că şi cum şi-ar fi vorbit sieseşi.

— Sâangele?... Ce sânge?... mormăi el, pălind şi lipindu-se de perete.

Nastasia îl privea mai departe în tăcere.

— Nimeni n-a bătut-o pe stăpână, spuse ea în cele din urmă cu glas sever şi hotărît.

El o privea abia răsuflînd.

— Dar am auzit eu... nu dormeam... eram aşezat pe pat, zise el cu şि mai multă sfială. Am ascultat mult timp... A fost aici ajutorul de comisar... Toată lumea s-a adunat pe scară, toţi chiriaşii, din toate apartamentele...

— Nimeni n-a fost pe aici. Astă-i sâangele care striga în tine. Sâangele când nu-şि găseşte ieşire şi începe să se închege, atunci ţi se năzare fel de fel... Vrei sa măñinci sau ba?

Raskolnikov nu răspunse. Nastasia stătea, uitîndu-se fix la el şi nu pleca.

— Dă-mi să beau... Nastasiuşka.

Femeia coborî în bucătărie şi peşte vreo două minute se înapoie, aducând apă într-o cană albă de faianţă; de aici încolo el nu mai ştiu nimic... îşi amintea numai că sorbise o singură înghiştitură de ăpă rece şi că restul i se vărsase pe piept, apoi îşi pierduse cunoştinţa.

Capitolul III

Cu toate acestea, nu se poate spune că a fost inconştient tot timpul cât a ținut boala: erau un fel de friguri cu stări de delir şi stări de semiconştienţă. De multe lucruri îşi amintea mai tîrziu. Ba i se părea că în jurul lui se adună lume multă, că vor să-l scoată din odaie şi să-l ducă nu ştiu unde, că se ceartă şi se ocărăsc în privinţa lui. Apoi i se năzărea că e singur în odaie, că toată lumea a plecat, că oamenii se tem de el şi numai din când în când crapă uşa să-l privească de departe, că-l ameninţă, se sfătuiesc între ei, râd şi-l întărîtă. Îşi aducea aminte că o văzuse de multe ori pe Nastasia stând la căpătîiul lui; şi încă pe un om, care îi părea foarte cunoscut, dar nu-şि putea da seama cu nici un preţ cine era, şi acest lucru îl chinuia pînă la lacrimi. Uneori, i se părea că zace de o lună încheiată; alteori, că nu trecuse nici măcar o zi. Dar despre lucrul acela uitase cu desăvîrsire; e drept că îşi amintea mereu că uitase ceva ce n-ar fi trebuit să uite, şi se chinuia, se frămînta, se căznea să-şि amintească, gema, îl apuca furia sau era covîrşit de o groază cumplita, de neîndurat. Atunci se ridica brusc în pat şi voia să fugă, dar era totdeauna cineva care-l oprea cu forţă, şi atunci îl cuprindea o slabiciune şi îşi pierdea iarăşi cunoştinţa. În sfîrşit, îşi veni în fire. Astă s-a întîmplat într-o dimineaţă, pe la orele zece. La aceasta oră, în zilele senine, soarele arunca un mănuşchi larg de raze

pe peretele din dreapta și lumina colțul de lîngă ușă. La patul lui se afla Nastasia și încă cineva, un om care-l cerceta cu curiozitate și pe care el nu-l cunoștea. Era un flacău cu caftan și bărbuță, care aducea cu un muncitor de artei. Gazda își vîrîse capul prin ușa întredeschisă. Raskolnikov se ridica într-un cot.

— Cine e, Nastasia? întreba el, arătînd spre flacău.

— Ia te uite, s-a trezit! zise dînsa.

— S-a trezit, spuse și flacăul.

Dându-și seama că și-a venit în fire, gazda închise ușa și dispără.

Fuseșe întotdeauna sfioasa și nu-i placeau discuțiile și explicațiile; avea vreo patruzeci de ani, era grasă, aproape obeză, cu sprîncenele și ochii negri, destul de placută la înfățișare și foarte blajina, aşa cum sunt de obicei oamenii grași și leneși; și pe deasupra era rușinoasa din cale-afară.

— Cine ești... dumneata? îl întrebă Raskolnikov, de astă dată de-a dreptul pe flacău.

Dar în aceeași clipă ușa se dadu de perete și, aplecându-se puțin din pricina înălțimii, intra Razumihin.

— Ce cabina de vapor! strigă el, intrând. Mă lovesc întotdeauna cu capul de pragul de sus. Și astă se cheamă locuința! Te-ai trezit, frățioare? Chiar acum mi-a spus Pașenka.

— S-a trezit, zise Nastasia.

— Chiar acum, întări flacăul, zîmbind dulceag.

— Dar dumneata cine ești? întreba deodată Razumihin. Eu, cu voia mătale, sunt Vrazumihin; nu Razumihin, cum mi se spune, ci Vrazumihin*, student, nobil, iar dumnealui, prietenul meu. Acum spune, cine ești dumneata?

— Eu sunt de la canțelaria negustorului Ŝelopaev, și am fost trimis anume aici.

— Poftim de ia loc pe scaun. Razumihin se așeza pe alt scaun, de partea cealaltă a măsuței. Bine ai făcut, frățioare, că te-ai trezit, urmă el către Raskolnikov. De trei zile n-ai pus nimic în gura. Numai nițel ceai, pe care îl-am daț cu lunguriță. De două ori l-am adus pe Zosimov. Îți mai amintești de Zosimov? Te-a consultat cu atenție și a spus că nu-i nimic grav, da-i ceva care te-a atins la cap. O febra nervoasă, un fleac, zice, alimentația a fost proasta, și s-a dat prea puțină bere și hrean, de aceea te-ai îmbolnăvit, dar că nu-i nimic, are să-ți treacă. Halal băiat Zosimov! A prins grozav meseria. Și aşa, ca să nu-ți pierzi timpul, spuse el, întorcându-se către flacău, binevoiește de spune ce treaba ai? Să știi, Rodea, că e al doilea trimis care vine din canțelaria lor. Numai ca rândul trecut a venit altul; cu acela ne-am lamurit. Cine a fost cel care a venit înaintea dumitale?

— Trebuie să fi fost acum două zile, aşa e. Alexei Semionovici o fi fost, tot de la noi, de la canțelarie.

— Dumnealui părea un om mai cu scaun la cap decât dumneata, ce zici?

— Așa e, dumnealui e mai serios.

— Laudabil; hai, da-i drumul. Ce treaba ai?

— Iata: Afanasi Ivanovici Vahrușin, despre care cred că ați auzit vorbindu-se de multe ori, în urma rugăminții măicuței dumneavoastră, a trimis la canțelaria noastră niște bani pe care trebuie să vi-i înmînăm,

începu flacăul, vorbind de-a dreptul lui Raskolnikov. Dacă v-ați revenit în fire, trebuie să va înmînăm treizeci și cinci de ruble, deoarece Semion Semionovici a fost îngrijorat despre aceasta de Afanasi Ivanovici, la rugăminte măicuței dumneavoastră, după cum s-a mai făcut și altă dată. Știați?...

— Da... îmi amintesc... Vahrușin... zise Raskolnikov visător.

— Ai auzit? Il cunoști pe Vahrușin! striga Razumihin. Cum să nu-și fi venit în fire? De altfel, acum bag de seama ca și dumneata ești un om cu scaun la cap. Da. E placut să auzi vorbe înțelepte.

— Chiar despre dumnealui e vorba, despre Vahrușin, Afanasi Ivanovici, care, la rugăminte măicuței dumneavoastră, v-a trimis și altă dată, în același fel, banii, aşa ca dumnealui n-a refuzat-o niciodată aceasta și l-a încunoștințat zilele trecute pe Semion Semionovici cum că să va dea treizeci și cinci de ruble, în aşteptarea vremurilor mai bune.

— Așa, „în aşteptarea vremurilor mai bune”, ai potrivit-o foarte bine; n-a fost rău nici ceea ce ai spus despre „măicuța dumneavoastră”. Și acum, ce zici: și-a revenit sau nu?

— După mine aşa o fi. Numai chitanță să-mi dea.

— Are să-ți dea. Ce ai acolo, registrul?

— Da.

— Ada-l încoace. Haide, Rodea, scoala! Am să te ajut; ia tocul și iscălașe, căci banii, frățioare, ne sunt acum mai dulci ca mierea.

— Nu trebuie, zise Raskolnikov, dând deoparte tocul.

— Ce nu trebuie?

* Joc de cuvinte: Razumihin - numele deriva de la verbul *vrazumit*= a convinge, a povățui; iar Razumihin - de la substantivul *razum* = rațiune.

— N-am să semnez.

— Ptiu, drace! Dar cum vrei să iezi banii? Fără chitanță?

— N-am nevoie... de bani.

— N-ai nevoie de bani! Ba să avem iertare, frățioare, eu sunt martor! Nu te neliniști, e numai aşa, iar aiurează. De altfel, aşa ceva însă împlă și când nu este bolnav...

Ești om cu judecata, o să-l ajutăm, adică, mai bine zis, o să-i ducem mâna și are să semneze. Hai, ia tocul...

— Aș putea să vin altă dată...

— Nu, nu; ce să te mai obosești! Doar ești om cu judecată... Haide, Rodea, de ce-l ții pe musafirul nostru?... Nu vezi, te aşteaptă!

Și Razumihin voia cu dinadinsul să ducă mâna lui Raskolnikov, silindu-l să semneze.

— Lasă... am să semnez singur, rosti acesta, lăudând tocul și semnul în registru.

Flacăul puse banii pe masa și pleca.

— Bravo! Și acum, frățioare, ți-e foame?

— Da, răspunse Raskolnikov.

— Nasțasia, ai supă?

- A rămas de ieri, zise Nasțasia, care stătuse tot timpul alaturi.
- Cu cartofi și cu orez?
- Cu cartofi și cu orez.
- Eram sigur de asta! Hai, adu supa și adu și un ceai.
- Bine, acușica.

Raskolnikov privea toate acestea cu nespusa mirare, înfricoșat și năucit. Hotărîse să tacă și să aştepte, să vada ce are să se mai întâmpile. „Mi se pare că nu aiurez, se gîndeia el, totul pare să fie real...”

Nastasia se înapoie peste două minute cu supa și anunță că acușii sosește și ceaiul. La supă aduse două linguri, două farfurii și tot tacâmul: solniță, piper, muștar pentru carne etc. Atâtă ordine nu mai văzuse de multă vreme. Fața de masă era curată.

— Nastasiușka, n-ar fi rău ca Praskovia Pavlovna sa ne trimită vreo două sticluțe de bere. Le-om dovedi noi.

— Ian te uita la el, ce-i trebuie! bodogăni Nastasia și ieși să-i împlinească porunca.

Încordat și rătăcit, Raskolnikov se uita la tot ce se petreceea în jurul lui. În timpul asta, Razumihin se muta pe divan și, cuprinzîndu-l stîngaci, ca un urs, cu mâna stîngă pe după gît, deși Raskolnikov ar fi putut să se ridice și singur, apropie cu dreapta o lingura de supă de gura lui, după ce sufla de vreo două ori în ea ca să nu frigă. Dar supă era abia călduță. Raskolnikov înghiți lacom o lingura, apoi încă una și încă una. Dar după ce-i dadu câteva linguri, Razumihin se opri deodată și declară că mai mult nu-i poate da pînă nu-l întreabă pe doctor.

Tocmai atunci sosi Nastasia, aducând două sticle de bere.

- Vrei ceai?
- Vreau.

— Ada ceai, Nastasia, repede, fiindcă, în ce privește ceaiul, cred că nu-i nevoie de aprobarea facultății. Iată și berea!

Razumihin se muta pe scaun, trase supă și carnea în fața lui și începu să înfulece cu o poftă de parcă n-ar fi mîncat de trei zile.

— Eu, frate Rodea, mânînc la voi în fiecare zi, bolborosi cât îi îngăduia gura plină de carne, și toate acestea datorită Pașenkăi, gazdei tale, dânsa trebăluiește și mă cinstește din toată inima. Eu, firește, nu zic nimic, dar nici nu protestez. Iată și Nastasia cu ceaiul. Ia te uită ce femeie vrednică! Nastenka, vrei bere?

- Du-te încolo!
- Dar ceai? -Fie.
- Toarnă. Stai să-ți torn eu; řezi la masă.

Și, făcând pe gazda, umplu o cană cu ceai, apoi încă una; își lasă prințul și se mută din nou pe divan. Ca și mai înainte îl cuprinse pe bolnav cu brațul pe după gît, îl săltă pe perne și începu să-i dea ceai cu linguriță, suflînd de zor în el, ca și cum ar fi fost lucrul cel mai important, salvator chiar pentru întremarea acestuia. Raskolnikov se lasă dadacit fără să scoată o vorbă, cu toate că se simțea în stare să se ridice și să se aşeze în pat, fără ajutor străin, și destul de stăpîn pe mâinile lui ca să țină linguriță sau ceașca, și poate chiar în stare să meargă. Dar un instinct ciudat, viclean, aproape animalic, îl sfătuia să-și tăinuiască deocamdată puterile, să rămînă la pînda, să se prefacă chiar, la nevoie, că n-are capul încă impede și, între timp, să tragă cu urechea și să afle ce se petrece. De

altfel, nu-și putu stăpîni multă vreme dezgustul; după ce înghiți vreo zece lingurițe de ceai, întoarse capul, respinse capricios lingurița și recăzu pe pernă. Sub capul lui erau perne adevărate, de puf, cu fețe de perna curate; băgase de seamă cu mirare acest lucru.

— Pașenka trebuie să ne trimită chiar astăzi dulceață de zmeură, să-i putem pregăti o băutura bolnavului, zise Razumihin, aşezîndu-se la locul lui și începînd iar să mănînce supa și să beă bere.

— De unde să ia zmeură? întrebă Nastasia, ținînd în cele cinci degete răschirate farfurioara cu ceai și sorbindu-l „prin zahăr”.

— Zmeura, draga mea, o va lua de la băcănie. Vezi tu, Rodea, cât timp ai fost bolnav, aici s-au întîmplat multe. După ce ai șters-o de la mine ca un hoț, fără să-mi spui unde stai, m-am înfuriat atât de rău, încât m-am hotărît să te găsesc și să te pedepsesc cum se cuvîne. M-am pus să te caut chiar în aceeași zi. Am umblat, am umblat și am tot întrebat. Uitasem unde stai acum; de altfel, nici n-am știut vreodată, dar mi-am adus aminte de locuința de altădată, știam că e lîngă Cinci Colțuri, în casa lui Harlamov. Ce-am măi căutat casa aceea a lui Harlamov! Pînă la urmă am aflat că nici nu era a lui Harlamov, ci a lui Buh. Auzi dumneata ce încurcătură în mintea mea! Eram tare furios. Așa de furios, că a doua zi m-am dus -fie ce-o fi - la biroul de adrese și închipuiește-ți: în mai puțin de două minute mi te-au găsit acolo. Ești înscriș în registru.

— Înscriș în registru?

— Firește; pe generalul Kobelev însă nu l-au putut găsi cât am fost acolo. Ei, dar asta e o poveste lungă. Și așa, cum am dat buzna aici, ți-am aflat toate treburile; știi tot, tot, frățioare; să-ți spună și dînsa; l-am cunoscut și pe Nikodim Fomici și pe Ilia Petrovici mi l-au arătat, l-am cunoscut și pe portar și pe domnul Zametov, Alexandr Grigorievici, secretar la circumscripție și, în sfîrșit, ce-i mai strășnic... am cunoscut-o pe Pașenka însăși; întreab-o pe Nastasia...

— Ai îmblînzit-o, spuse Nastasia, zîmbind cu subînțeles.

— De ce nu-ți pui zahăr în ceai, Nastasia Nikiforovnă?

— Tii, drace! strigă Nastasia, pufnind în râs. Și nici măcar nu-s Nikiforovnă, ci Petrovna, adaugă dînsa după ce-și curmă râsul.

— O să ținem minte dată viitoare. Și așa, frățioare, ca să nu lungim vorba, am vrut mai întîi să-i scutur nițel că să distrug toate prejudecățile din partea locului; dar Pașenka a învins. Eu, frățioare, nici nu mă așteptam să fie atât de... avenantă, ce zici? Ce crezi?

Raskolnikov tăcuse și nu-și luase nici o clipă privirea neliniștită de la el, tăcea și acum, și-l privea mai departe țintă.

— Chiar foarte drăguță, urma Razumihin; tăcerea lui Raskolnikov părea că nu-l tulbura defel, dimpotrivă, ai fi zis că întărea spusele lui. E foarte bine în toate privințele.

— Ce lighioană! exclamă din nou Nastasia, căreia, pesemne, îi făcea o neasemuită placere să-l asculte.

— Ce e prost, frate, e că n-ai știut de la început cum s-o iezi. Cu dânsa trebuia să procedezi altfel. Se poate spune ca are un caracter ciudat! Dar despre caracter o să vorbim alta dată... însă cum ai izbutit, de pilda, să împingi lucrurile pînă acolo, încât să îndrăznească să nu-ți trimită de mîncare? Sau, cum a fost cu polița aceea? Ai înnebunit de te-ai apucat să dai polițe? Sau, acel plan de căsătorie de pe vremea când trăia fie-sa,

Nătalia Egorovna... Știu tot! De altfel, acesta este un punct delicat și eu sunt un măgar că m-ating de el; iartă-mă, te rog. Dar, *a propos* de prostie, nu găsești, frățioare, că Praskovia Pavlovna e mai puțin proastă decât s-ar putea crede la prima vedere? Ce zici?

— M-da, strecura printre dinți Raskolnikov, privind într-o parte, înțelegînd că era mai bine să întrețină conversația.

— Nu-i aşa? strigă Razumihin, fericit că i s-a răspuns. Dar nici prea deșteaptă nu este, hai? Un caracter cu totul, cu totul neobișnuit! Eu, să-ți spun drept, frate, nu înțeleg... zău aşa... Are cel puțin patruzeci de ani. Susține însă că ar avea treizeci și șase și are tot dreptul să facă. De altfel, îți jur că o judec mai ales cerebral, metafizic, cum s-ar zice, trebuie să-ți spun că s-au legat aici între noi niște relații teribil de încurcate! Nu pricepe nimic! Dar toate acestea sunt fleacuri, cât despre dânsa, văzînd că nu mai ești student, că și-ai pierdut hainele și meditațiile, și că o dată ce a murit fiica ei nu mai avea nici un rost să te țină ca pe o ruda, s-a speriat; și cum tu, pe de alta parte, trăiai în colțul tău, fără să cauți să păstrezi relațiile de mai înainte, i-a venit ideea să te dea afară din casa. Intenția o avuse de mult, dar nu voia să piărda polița aceea. Și apoi, chiar tu ai asigurat-o că are să-o achite maică-ta...

— Asta a fost o ticăloșie din partea mea... Mama numai ca nu cerșește... am mințit numai pentru ca să mă țină în casă... și să-mi dea de mîncare, zise tare și răspicat Raskolnikov.

— Da, bine ai făcut. Dar vezi tu, tocmai atunci apare domnul Cebarov, consilier de curte și om de afaceri. Fără dânsul, Pașenka n-ar fi făcut nimic împotriva ta, prea-i sfioasa din fire; dar omul de afaceri nu-i de fel sfios și în primul rând, firește, a pus întrebarea: există vreo speranță ca polița să fie platită? Răspuns: există, fiindcă există o oarecare mămică, o mamă, care, din cele o sută douăzeci și cinci de ruble pensie, mai bine ar muri ea de foame decât să-l lase în încurcătura pe Rodenka al ei, și mai există și o surioară, care pentru frățiorul ei este gata să se vânda ca roabă. Pe asta s-a bizuit omul nostru... Ce te frămînți? Eu, frățioare, am aflat acum tot adevărul despre tine, nu degeaba și-ai deschis sufletul în fața Pașenkăi pe vremea când vă socoteați rude, și acum și-o spun frătește... Așa-i viața: omul cinstiți și cu sufletul sensibil vorbește deschis, iar omul de afaceri ascultă și la timpul prielnic te înhață. Și dînsa i-a cedat polița aceea, chipurile, contră plată, iar Cebarov a cerut formal achitarea ei, fără să se sfiască de fel. Când am prins de veste, am vrut mai întîi, pentru linistea sufletului meu, să-l scutur nițel și pe dânsul, dar tocmai atunci s-a stabilit armonia între mine și Pașenka, și am pus-o să înăbușe acțiunea în fașă, garantîndu-i că ai să-i platești tot. Am garantat pentru tine, auzi, frățioare? L-am chemat pe Cebarov, i-am vîrît zece carboave sub nas, i-am luat hîrtia și acum am cinstea să și-o prezint. Acum ești dator numai pe cuvînt! Poftim, ia-o; am și anulat-o, aşa cum scrie la carte.

Razumihin puse pe masa polița. Raskolnikov o privi și se întoarse la perete, fără a scoate un cuvînt. Razumihin păru nemulțumit.

— Văd, frate, zise el peste o clipă, că iar am nimerit prost. Am vrut să te distrez, să te înveselesc cu palavrele mele și mi se pare că n-am reușit decât să te amărăsc.

— Tu erai cel pe care nu-l puteam recunoaște în timp ce deliram? întrebă Raskolnikov, după un minut de tăcere, fără să întoarcă spre el

capul.

— Eu, ba chiar te-au apucat furiile din pricina asta, mai ales atunci când l-am adus pe Zametov.

— Pe Zametov?... Pe secretar?... Pentru ce?

Raskolnikov se întoarse brusc și-și pironi ochii asupra lui Razumihin.

— Ce ai?... De ce te sperii? Omul voia să te cunoască; chiar el și-a exprimat dorința, pentru ca i-am vorbit mult despre tine... Altfel, de la cine aş fi aflat atâtea despre tine? Bun băiat, măi frate, un om minunat... în felul lui, firește. Azi suntem prieteni, ne vedem mai în fiecare zi. Căci m-am mutat în cartierul asta. Nu și-am spus? M-am mutat de curând. Am fost de două ori împreună cu el la Laviza. Îți aduci aminte de ea, de Laviza Ivanovna?

— Am bătut câmpii în timp ce deliram?

— S-ar fi putut altfel? Nici nu mai știai pe ce lume ești!

— Și ce-am spus?

— Astă-i acum! Ce-ai vorbit? Se știe câte bazaconii spun oamenii în delir... Și acum, frate, ca să nu pierdem vremea de pomană, hai să ne vedem de treaba.

Razumihin se scula și puse mâna pe șapca.

— Ce-am vorbit când deliram?

— Ia te uită, o ține una și bună: ce-am vorbit, ce-am vorbit. Nu cumva și-e frică să nu fi trădat vreun secret? Nu te teme, n-ai scăpat nici un cuvînt despre contesa. În schimb, ai tot vorbit despre un buldog, despre niște cercei și lanțisoare, despre ostrovul Krestovski, despre nu știu care portar, despre Nikodim Fomici, Ilia Petrovici, ajutorul de comisar. Apoi te-a preocupat grozav propriul tău ciorap, grozav te mai interesai de el! Cereai întruna: dați-mi ciorapul! Zametov, el însuși, a răscolit prin toate ungherale în căutarea ciorapului tău, ba chiar și-a dat porcăria aceea cu propriile lui mînuțe, împodobite cu inele și spălate cu parfum. Abia atunci te-ai potolit și o noapte ai ținut porcăria asta în mâna: nu mai puteam să și-o smulgem. Și acum cred că măi zace undeva pe sub plapuma. Apoi ai cerut să-ți dam franjurile tăiate de la pantaloni, și ce te-ai mai rugat, cu lacrimi în ochi! Am încercat să te descoasem: ce-i cu franjurile acelea? Dar n-am putut pricepe nimic... Și acum, la treaba. Uite aici treizeci și cinci de ruble: iau din ei zece și peste vreo două ore am să-ți prezint socoteala. Între timp, am să-l înștiințez pe Zosimov, cu toate că și-a trebuie să vină, că-i trecut de unsprezece. Dumneata, Nastenka, în lipsa mea, să vii cât mai des să vezi ce face, dacă vrea să bea sau poate are nevoie de altceva... Pașenkăi am să-i spun chiar eu îndată tot ce e de trebuința. La revedere!

— Auzi dumneata: îi zice Pașenka! Al naibii strengar! mormăi Nastasia în urma lui; apoi deschise uşa, trase cu urechea, dar nu se mai putu stăpîni și fugi jos.

Era prea curioasa să afle ce-i spune stăpînă-sii; se vedea limpede că Razumihin o fermecase de-a binelea și pe ea.

De îndată ce uşa se trînti după Nastasia, bolnavul aruncă plapuma și sări ca un nebun din pat. Așteptase cu o nerăbdare febrila să-i vada plecând pentru ca, în lipsa lor, să se apuce de treabă. Dar ce treaba? Tocmai acum, ca un făcut, uitase despre ce era vorba. „Doamne, spune-mi un singur lucru: ei știi sau încă nu știi? Dacă știi și doar se prefac că nu

știu, mă păsuiesc cât sunt în pat și apoi, când m-oi întrema, vor intra la mine și vor spune că știu de mult tot și că doar s-au prefăcut că nu știu... Ce voi am să fac? Am uitat, am uitat, parca e un făcut; am uitat, cu toate că abia acum câteva clipe știam ce trebuie să fac..."

Sta în mijlocul încăperii și, cuprins de o chinuitoare nedumerire, își rotea privirile înjur; se aproape de ușă, o deschise, trase cu urechea; nu, altceva trebuia să facă. Apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte, se repezi în colțul unde tapetul era rupt, îl cerceta, vîrî mâna înăuntru, bîjbîi, dar nu, nu era asta! Se aproape de sobă, o deschise, răscoli cenușa; firele tăiate de la pantaloni și zdrențele buzunarului rupt zăcea înăuntru aşă cum le azvîrlise în ziua aceea, prin urmare nu le văzuse nimeni. Apoi își aminti de ciorapul despre care tocmai îi vorbise Razumihin. Iată-l pe divan, sub plapumă, dar îl frecase și îl murdarise într-atât, încât, firește, Zametov nu putuse să observe nimic.

„Zametov?... Secția!... Pentru ce mă cheamă la secție? Unde este citația? Stai... am încurcat: nu mă cheamă acum, m-au chemat atunci! și atunci mi-am cercetat ciorapul, iar acum... acum am fost bolnav. Dar pentru ce a venit Zametov? Pentru ce l-a adus aici Razumihin? mormăi el, neputincios, aşezîndu-se pe divan. Ce-i asta? Tot mai stăruie delirul sau totul e aievea? Pare să fie aievea... Stai, mi-am adus aminte: trebuie să fug! Să fug cât mai repede, să fug neapărat! Da... dar încotro? Unde-mi sunt hainele? N-am cizme! Le-au luat! Le-au ascuns! Înțeleg! Paltonul însă l-au uitat aici! Iata și banii pe masa, slavă Domnului! Iată și polița... Am să iau banii și am să plec, am să închiriez o altă camera și aşa au să-mi piarda urma!... Dar biroul de adrese? Au să mă descopere. Razumihin are să mă găsească. Mai bine să fug de tot... departe... în America, și să nu-mi mai pese de ei! Să iau polița... are să-mi prinda bine acolo. Ce să mai iau? Ei mă cred bolnav! Ei nu știu că pot să merg, he-he-he!... Am ghicit după ochii lor că știu tot! Numai să cobor scara! Dar dacă acolo au pus polițiști de pază? Ce-i asta, ceai? Uite că a mai rămas și bere, aproape o jumătate de sticla și e rece!"

Apucă sticla în care mai rămăsese un pahar de bere și o bău cu nesaț, dintr-o singura sorbitura, ca și cum ar fi vrut să-și stingă jarul din piept. Dar nu trecu nici un minut și berea i se urcă la cap, apoi un fior plăcut îi străbătu spatele. Se culcă și trase plapuma. Gîndurile bolnave și dezliniate i se învălmășiră și mai tare, apoi îl cuprinse o toropeala usoara, placută. Își îngropa cu desfătare capul în pernă, se înveli strîns cu plapuma moale de vată, care luase locul mantalei studențești rupte, de altădată, oftă și căzu într-un somn adînc, greu, binefăcător. Se trezi auzind ca cineva intrase în odaie. Deschise ochii și-l văzu pe Razumihin, care daduse ușa de perete și ramăsese nedumerit în prag, neștiind dacă să intre sau să plece. Raskolnikov se ridică repede pe divan și-l privi fix, ca și cum ar fi încercat să-și aducă aminte ceva.

— A, nu dormi, uite că am sosit și eu! Nastasia, adu legătura! striga Razumihin în jos, pe scara. Acuși am să-ți dau socoteala...

— Cât e ceasul? întreba Raskolnikov, uitîndu-se neliniștit în jurul sau.

— Ai dormit pe cinste, frate; s-a înserat, o fi şase. Ai dormit vreo şase ceasuri...

— Doamne! Ce-i cu mine?...

— și ce-i dacă și dormit? Să-ți fie de bine! Unde te grăbești? Să nu

întîrzii la întîlnire? Timpul e al nostru. Te aştept de trei ore, de doua ori am urcat pînă aici, dar tu dormeai. Am fost de doua ori la Zosimov: nu-i acasă, și pace. Eu m-am mutat azi, m-am mutat cu totul, împreuna cu unchiu-meu. Acum am și eu un unchi. Dar să lasam astea, la treaba!... Nastenka, adu legătură. Acuși o să vedem noi... Cum te simți, frate?

— Sunt sănătos tun, nu mai sunt bolnav... Razumihin, ești de mult aici?

— Nu ți-am spus? Te aştept de trei ceasuri.

— Nu despre asta e vorba, când ai ajuns aici?

— Când am ajuns aici?

— De când tot vii pe aici?

— Păi ți-am spus adineauri, sau nu-ți mai amintești? Raskolnikov căzu pe gînduri. Ca prin vis își amintea discuția de mai înainte. Singur nu-și putea aduce aminte și-l privi întrebător pe Razumihin.

— Hm, ai uitat! zise acesta. Mi s-a părut mie că încă nu ești în apele tale... Acu, după somn, te-ai mai refăcut... Zău, arăți mult măi bine. Bravo! Hai la treabă! Acuși ai să-ți aduci aminte de toate. Privește mai bine aici, omule!

Razumihin desfăcu legătura, care deocamdată îl interesa cel mai mult.

— Vezi tu, frățioare, tocmai asta mă frămîntă cel mai tare. Pentru ca trebuie să facem om din tine. Să o luam dară de la început: de sus. Vezi șapca asta? Începu el, scoțînd din legătura o șapca destul de drăguță, dar în același timp foarte obișnuită și ieftina. Hai s-o încercam.

— Măi tîrziu, ăltă dată, zise Raskolnikov, dîndu-i enervat mâna deoparte.

— Ba, frate Rodea, tu să nu mi te opui, măi tîrziu ăre să fie prea tîrziu; și apoi n-am sa îñchid ochii toata noaptea, fiindcă am cumparat-o fără să-ți iau măsura, pe ghicite. Perfect! exclamă el, triumfător, încercându-i-o. Ca de comanda! Pălaria, dragul meu, este lucrul cel mai important în îmbrăcămintea noastră, un fel de scrisoare de recomandare. Tolstiakov, un prieten de al meu, de piece dată când intră într-un local public, este nevoie să-și scoată „capacul” de pe cap, cu toate că ceilalți poarta pălarii și șepci. Toată lumea crede că o face din slugănicie, adevărul este că se rușinează de cuibul de pasăre ce-l poarta pe cap; e foarte rușinos din fire! Poftim, Nastenka, cele două pălarii; acest palmerston (Razumihin scoase dintr-un ungher țilindrul diform al lui Raskolnikov, căruia cine știe de ce îi spunea palmerston) și acest giuvaier! Prețuiește-o, Rodea, cam cât crezi că am dat pe ea? Nastasiușka, dumneata ce spui? se întoarse el spre femeie, văzînd că Raskolnikov nu-i răspunde.

—Ar fi dat și tu douăzeci de copeci, răspunse Nastasia.

—Proasto, douăzeci de copeci! strigă Razumihin. Azi cu douăzeci de copeci nu te-aș putea cumpăra nici măcar pe tine! Optzeci de copeici. și numai pentru că a fost purtata. Ce-i drept, m-am înțeles cu vînzătorii: dacă se rupe, la anu', îți da alta gratis, zău! și acum, să trecem la Statele Unite ale Americii, cum le spuneam noi când eram în liceu. Te previn, mă mîndresc cu pantalonii (și el desfăcu în fața lui Raskolnikov o pereche de pantaloni gri de stofă de vară), nici o păta, nici o rosătură și cât să poate de buni, deși cam purtați, la fel jiletca, la culoare, după cum cere moda. E chiar mai bine că au mai fost purtate: sunt mai moi, mai fine... Vezi tu, Rodea, ca sa faci carieră în lume, este suficient, după părerea mea, să te ții în pas cu sezonul; daca n-ai să ceri în ianuarie sparanghel, îți păstrezi

câteva ruble în buzunar, același lucru și în privința cumpărăturilor mele. Acum e sezonul de vară și am făcut cumpăraturi de vară, fiindcă la toamna și aşa sezonul va cere un material mai călduros și va trebui să-ți arunci hainele... cu atât mai mult cu cât, pînă atunci, se vor rupe de la sine. Hai, prețuiește! Cât fac după părerea ta? Două ruble și douăzeci și cinci de copeici! și ține minte, le-am luat cu aceeași condiție: îi uzezi pe ăstia, la anul primești altă pereche pe de gratis! La prăvălia lui Fedeaev nici nu se mai vinde altfel: platești o data și-ți ajunge pentru toată viața, pentru ca a doua oară nu mai calci pe acolo. Hai acum să trecem la cizme — ce spui, cum sunt? Se vede că-s purtate și materialul este de asemenea străin: le-a vîndut săptămână trecuta, la hala de vechituri, secretarul legației engleze; nu le-a purtat decât șase zile, dar avea omul mare nevoie de bani. Prețul: o rubla și cincizeci de copeci. E bine?

— Poate că nu-s pe măsura lui! se amesteca Nastasia.

— Nu sunt pe măsură! Dar asta ce-i? Razumihin scoase din buzunar cizma lui Raskolnikov, veche, găurită, scorojită, plină de noroi uscat. M-am dus pregătit. După hîzenia ăsta, vînzătorii îu dedus adevărată măsură. Toată treaba s-a făcut cu inima bună. Cât despre rufărie, ne-am înțeles cu gazda. În primul rând, trei cămăși de pînză, dar cu partea de sus la moda... și aşa: optzeci de copeici șapca, două ruble douăzeci și cinci restul hainelor, asta face trei ruble și cinci copeici; o rubla și jumătate cizmele, că-s tare bune, face patru ruble cincizeci și cinci de copeci și cinci ruble rufăria, ne-am înțeles angro aşadar: exact nouă ruble cincizeci și cinci de copeici. Poftim patruzeci și cinci de copeici, rest în pitaci de aramă, și aşa, dragul meu Rodea, îmbrăcămintea a fost reconstituită pentru că, după părerea mea, paltonul nu numai că mai poate să te servească, dar are chiar un aspect deosebit de distins; aşa e când îți comanzi hainele la Charmeur! Cât despre ciorapi și toate celelalte, le las în seama ta; mai avem douăzeci și cinci de ruble; în privința Pașenkăi și a chiriei, sa nu te neliniștești; îți-am spus doar că ne bucurăm de un credit nelimitat. și acum, frățioare, da-mi voie să te primenesc, că s-ar putea ca boala să zacă acum tocmai în cămașa...

— Lasă! Nu vreau! îl respinse Raskolnikov, care ascultase în sila relatarea forțat glumeață cu privire la cumpărarea hainelor...

— Nu se poate, frățioare! Pentru ce atunci mi-am rupt eu pingelele? stăruia Razumihin. Nastasiușka, nu te rușina, da-mi o mînă de ajutor, uite aşa!

Și, cu toată împotrivirea lui Raskolnikov, Razumihin îl primeni. Bolnavul căzu pe perna și vreo două minute nu scoase o vorbă. „Când au să mă lase în pace?” se gîndeau el.

— Cu ce bani ai cumpărat toate astea? întreba el, în sfîrșit, privind peretele.

— Bani? Asta-i buna! Păi, cu banii tăi. De dimineață a fost pe aici omul lui Vahrușin, îți-a trimis mama banii, ori ai uitat?

— Acum îmi amintesc... rosti Raskolnikov, după o lungă și ursuză tacere.

Razumihin se încruntă și-l privi îngrijorat.

Ușa se deschise și intră în odaie un bărbat înalt și trupesch, care îi păru cunoscut lui Raskolnikov.

— Zosimov! în sfîrșit! strigă Razumihin, fericit.

Capitol IV

Zosimov era un bărbat de douăzeci și sapte de ani, înalt și gras, cu obrazul umflat și palid, bine ras, cu părul blond spălăcit, lins, cu ochelari și inel mare de aur pe degetul plinuț. Purta un pardesiu larg, bine croit, pantaloni de vară de culoare deschisă; în general, toate hainele lui erau largi, îngrijite și elegante; rufăria — ireproșabila. Lanțul de la ceas - masiv. Vorbea încet, moale și, în același timp, cu un ton sigur, bine studiat; afectarea, de altfel tăinuită cu grija, se făcea simțită în fiecare clipă. Toți cei care-l cunoșteau găseau că era un om greu de mistuit, dar că-și cunoștea meseria.

— Am fost de două ori la tine, frate... S-a trezit, vezi! strigă Razumihin.

— Văd, văd; și cum ne simțim acum? îl întrebă Zosimov pe Raskolnikov, privindu-l întâi și aşezându-se pe divan la picioarele lui, unde se instala îndată cât se poate de comod.

— E prost dispus, urmă Razumihin. L-am primit adineauri și era cât pe-aci să plângă.

— Nu-i de mirare; puteați să mai așteptați cu rufăria, dacă nu avea poftă să se schimbe... Pulsul e bun. Capul tot mai doare încă, hai?

— Sunt sănătos, sunt sănătos tun! stăruie cu încăpăținare și enervare Raskolnikov și, zicând aceste vorbe, se ridică în capul oaselor, fulgerând-l cu privirea, dar pe loc recăzu pe pernă și se întoarse cu fața la perete.

Zosimov îl observa atent.

— Foarte bine... merge strună, rosti el moale. A mâncat ceva? Razumihin îi spuse ce și cum, și-l întrebă ce putea să-i mai dea de mâncare.

— Poți să-i dai tot ce vrei... supă, ceai... în afară de ciuperci și castraveti, bineînțeles... și nici carne să nu-i dai, și nici... dar e de prisos să mai vorbim... și-l privi cu înțeles pe Razumihin. Anulam doctoria, anulam toate celealte; am să văd mâine ce mai e de făcut... N-ar fi rău nici azi... ei, da...

— Mâine seară am să-l scot la plimbare în parcul Iusupov! hotărî Razumihin. Apoi o să intrăm la „Palais de Cristal”.

— Eu nu l-aș scoate deloc mâine, sau... poate, puțin... ei, dar asta o să vedem.

— Ce rău îmi pare. Tocmai astăzi îmi sărbătoresc mutarea și stau la doi pași de aici; m-ar bucura să vină și el. Măcar să stea culcat pe divan în mijlocul nostru! Tu vii? îl întrebă Razumihin. Să nu uiți, mi-ai promis.

— Poate ceva mai tîrziu. Ce ai organizat acolo?

— Mai nimic: ceai, votcă, hering. O să fie și placintă; ne adunăm mai mulți prieteni.

— Cine anume?

— Sunt mai toți de prin partea locului și aproape toți cunoștințe noi, în afară de bătrînul meu unchi, dar și el e nou printre noi, fiindcă a sosit abia ieri la Petersburg cu nu știu ce trebuie de-ale lui; ne vedem o dată la cinci ani.

— Cine e?

— Eh, el și-a făcut veacul prin provincie, ca diriginte de poștă... Acum

are o pensioară, șaizeci și cinci de ani, ce să mai vorbim... De altfel, mi-e tare drag. Are să vină Porfiri Petrovici, comisarul anchetelor din orașul nostru, un bun cunoșcător al legilor. De altfel, tu-l cunoști...

— Mi se pare că și el îți este ruda?

— De departe; ce te încrunți? Știi, v-ați certat într-o zi. Ești în stare să nu vii din pricina lui?

— Nică nu-mi pasă de el...

— Cu atât mai bine. Au să mai fie niște studenți, un profesor, un funcționar, un muzicant, un ofițer, Zametov...

— Spune-mi, te rog, ce legătura poate fi între tine sau dînsul, Zosimov arata cu capul spre Raskolnikov, și un Zametov oarecare?

— Of, ce ți-e și cu oamenii aceștia superiori! Principii!... Ești căptușit tot numai de principii; nici nu îndrăznești să faci un pas după cum ți-e voia; iar eu spun: omul să fie bun, ăsta-i principiul, de rest nu-mi pasă. Iar Zametov este un om minunat.

— Da, ia mita.

— Și ce dacă ia? Nu mă interesează! Ce-i dacă ia? strigă deodată Razumihin, înfierbîntîndu-se. Parcă eu și l-am laudat fiindcă ia mită? Am spus numai că e bun în felul lui! Iar dacă ar fi să judecăm lumea sub toate aspectele, cîți oameni cumsecade ar mai rămîne în picioare? Sunt convins că în acest caz lumea n-ar da pe mine, cu haine cu tot, mai mult de o ceapa degerată și încă ăsta numai în cazul când i s-ar oferi și persoana ta pe deasupra!...

— Prea puțin; eu aş da pentru tine două cepe...

— Iar eu pentru tine n-aș da decât una! Să mai faci spirite și altă dată! Zametov e un puști, mai trebuie tras de urechi, și tocmai de aceea e bine să-l atragem și nu să-l respingem. Nu îndrepți niciodată omul respingîndu-l, mai ales când e vorba de un băiețandru. Cu un puștan trebuie să te porți de două ori mai cu băgare de seama. Eh, voi încuiatilor, cu idei progresiste, nu pricepeți nimic! Respecta, ca să fii respectat! Daca vrei să știi, apoi noi doi avem și o preocupare comună.

— Aș fi curios să aflu care anume?

— Tot în legătura cu zugravul, adică cu vopsitorul acela... îl scoatem noi din bucluc. De altfel, nici n-are să fie greu. Căzui lui este clar, clar de tot. Noi doar o să-i grăbim eliberarea.

— Care vopsitor?

— Cum, nu ți-am spus nimic? Nu? Ba mi se pare că începusem să-ți povestesc... e în legătură cu asasinarea bătrînei cămătărese, a văduvei arhivarului acela... acum a fost arestat un vopsitor...

— Despre acel asasinat am auzit înainte să-mi vorbești tu, și cazul mă interesează... într-o anumita măsură... fiindcă... în sfîrșit, am citit în ziare! Dar despre...

— Au ucis-o și pe Lizaveta! se amesteca Nastasia, vorbindu-i lui Raskolnikov.

Rămăsesese toata vremea în odaie, rezemată de ușă, și ascultase ce se vorbea.

— Pe Lizaveta? repetă Raskolnikov, abia auzit.

— Pe Lizaveta, precupeața, n-o cunoști? Venea aici, jos. Ți-a dres o cămașă.

Raskolnikov se întoarse spre perete, alese pe tapetul galben cu

floricele albe una mai aparte, cu niște liniuțe cafenii, și începu să studieze atent: câte petale are, cum sunt crestate, câte liniuțe sunt? Simțea că-i amortesc mîinile și picioarele, parcă nici nu măi erau ale lui, dar nu încerca să facă vreo mișcare, tot privind cu încăpăținare floricica.

— Ce-i cu vopsitorul? Întrerupse Zosimov, cu vădită enervare, vorbăria Nastasiei.

Femeia oftă și tăcu.

— Păi, l-au înscris și pe el pe lista prezumtivilor ucigași! urmă cu însuflețire Razumihin.

— Sunt dovezi?

— Dovezi! Pe dracu! De altfel, îl suspectează pe temeiul unui indiciu, dar acest indiciu nu este o dovada, și asta trebuie demonstrat! Aceeași poveste ca atunci când i-au luat și i-au interogat mai întâi pe cei doi, cum le zice... da, Koh și Pestreakov. Vai, ce anchetă stupidă! Chiar dacă ești cu totul străin de chestia asta, dar tot te revolta! S-ar putea că și Pestreakov să vină azi la mine... Dar, Rodea, cunoști și tu povestea, să-a întîmplat înainte de a te îmbolnăvi, chiar în ajunul zilei când ai leșinat la secție, tocmai se vorbea despre asta...

Zosimov privi atent la Raskolnikov: acesta nu făcu nici o mișcare.

— Știi ceva, Razumihin? Mă uit la tine și mă gîndesc: prea te amesteci tu în treburile altora! spuse Zosimov.

— Ei, și o să-l scoatem totuși din bucluc! strigă Razumihin, izbind cu pumnul în masă. Știi ce mă supără mai cu seamă? Nu că se înșala, greșeala poate fi iertata; greșeala poate duce la adevăr. Nu mă revoltă faptul că oamenii aceștia să înșala și sunt atât de încrezuți, încât nu vor să admită că pot greși. Am toată stima pentru Porfiri, dar... Știi ce i-a zăpăcit în primul rând? Ușa era închisă, iar atunci când au adus portarul - au găsit-o deschisă; prin urmare, Koh și Pestreakov au ucis! Auzi logică!

— Nu te aprinde; au fost reținuți, și atâta tot; nu se putea altfel... Știi, l-am mai întîlnit pe acest Koh: cumpăra de la bătrâna amanetele nerăscumpărate, știai?

— Un şnapan! Cumpăra și polițe. Frumoasă meserie, lăua-l-ar dracii, numi pasă de el! Știi de ce mă înfuri? Mă revoltă rutina lor învechită, anchilozată... era momentul, în cazul acesta, să-o dea deoparte și să se deschida un drum nou. Numai folosind datele psihologice se poate da de urma ucigașului. „Avem fapte!” spun ei. Dar faptele nu înseamnă totul; felul de a le interpreta e cel puțin tot atât de important pentru a reuși să descoperi adevărul!

Dar tu știi să le interpretezi?

— Nu se poate să taci când simți, simți în adîncul tău, că ai putea să ajungi să se descopere... Ehe!... Cunoști toate amănuntele?

— Aștept să aud ce e cu vopsitorul acela.

— Atunci ascultă: exact a treia zi după asasinat, dimineața, pe când ei tot se mai căzneau cu interogatoriul lui Koh și Pestreakov, cu toate că amîndoi au putut să dovedească pas cu pas tot ce au făcut (era limpede ca ziua), a ieșit la iveala un fapt cu totul neașteptat. Un oarecare țăran Duškin, proprietarul cîrciumii din fața casei în care s-a petrecut crima, se prezintă la secție, aducând o cutiuță cu niște cercei de aur, și spune o întreaga poveste: „Alaltăieri, zice, pe înserate, să fi trecut puțin de ora opt (de reținut ziua și ora! îți dai seama?), lucrătorul zugrav Nikolai, care a mai

fost pe la mine ziua, a venit în fuga mare și mi-a adus cutiuța cu cercei de aur și pietricele, și mi-a cerut să-i dau două ruble și să i le primesc amanet, iar la întrebarea mea: de unde ai luat-o? a răspuns ca a găsit cutiuța pe trotuar. Eu nu l-am descusut (așa spune Duškin), i-am dat o bumașcă (o rublaadică), fiindcă m-am gîndit că dacă n-o amanetează la mine, o să se duca la altul și tot are să-i dea bani, așa ca-i mai bine sa fie în mîinile mele, că de: daca pui bine, ai de unde luă mai tîrziu, iar daca se află ceva sau se zvonește cine știe ce, o înfățișez eu un se cuvine." Firește, minciuni gogonate, fiindcă eu îl cunosc pe Duškin: e cămătar, tăinitor de obiecte furate și, de bună seamă, nu l-a jefuit pe Nikolai de un obiect de treizeci de ruble cu scopul de a-l „înfățișa". S-a speriat, asta e. Dar, la dracu, asculta mai departe - iată ce-a mai spus acest Duškin: „Pe mujicul asta,adicătelea pe Mikolai Dementiev, îl cunosc de când era copil, e din părțile noastre, din Zaraiski, că și noi tot din gubernia Reazan suntem. Nikolai nu are darul beției, dar bea și el când are cu ce, și știu că a lucrat în seara aceea ca zugrav împreuna cu Mitrei, că și Mitrei îi tot dintr-un sat cu dînsul. Cum a căpătat bumașca, a schimbat-o pe loc, a băut două păhărele unul după altul, a luat restul, și dus a fost; pe Mitrei nu l-am văzut atunci cu dînsul. A doua zi, aflai că Aleona Ivanovna și surioara dumneaei, Lizaveta Ivanovna, au fost ucise cu toporul: le cunoșteam și atunci am intrat la bănuiala cu privire la cercei, fiindcă știam că răposata dadea bani pe amanet. M-am dus la casa aceea și i-am descusut pe ai casei, așa ca pentru mine, pe îndelete, iar cea dintîi întrebare mi-a fost daca Mikolai mai era acolo? și mi-a zis Mitrei că Mikolai ș-a pus pe băutură, că a venit acasă în zori, beat turtă, a stat ca la vreo zece minute și a plecat iar; de atunci Mitrei nu l-a mai văzut și isprăvea lucrarea singur. Lucrau amîndoi pe aceeași scara cu femeile ucise, la etajul unu. Auzind astea toate, n-am spus nimănuim nimic (așa zicea Duškin), dar am căutat să aflu despre crima aceea tot ce am putut; și m-am înapoiat acasă, bănuindu-l și mai tare. Azidimineață, pe la orele opt (a treia zi, pricepi tu?), numai ce vad că vine la mine Mikolai, bine afumat, dar nu beat cât să nu priceapă ce-i spun. Se aşază pe laviță, stă și tace. Afara de el, în circiuma nu era decât un om străin și încă unul, pe care-l cunosc bine, și-l lasasem să doarmă pe laviță. Mai erau și doi băieți de-ăi noștri. «L-ai văzut pe Mitrei?» zic. «Nu, zice, nu l-am văzut.» «Și nici nu ai fost pe aici?» «Nu, zice, n-am mai fost de două zile.» «Și unde ai mers noaptea asta?» «Apoi, zice, la Peski, la cei din Colomna.» «Da cerceii, zic, de unde i-ai luat?» «L-am găsit pe trotuar.» și a spus-o așa, nu știu cum, de nu puteai să-l crezi, și fără să mi se uite în față. «Da', zic, ai auzit ce s-a întîmplat în seara aceea și în ceasul acela, pe aceeași scara?» «Nu, zice, n-am auzit nimic.» îi spun ce și cum, iar el mă asculta cu ochii holbați, și se făcuse alb ca varul la față, și numai ce-l văd că pune mâna pe șapca și da să plece. Am vrut să-l opresc pe loc: «Stai, Mikolai, zic, nu vrei să bei ceva?» și i-am făcut semn cu ochiul băiatului, să țină ușa, iar eu am ieșit de după tejghea. Aș! A țîșnit pe lîngă mine, a zbughit-o în strada și fuga în ulicioară; și dus a fost. De atuncea nu m-am îndoit defel că el e vinovatul, numai el..."

— Firește!... rosti Zosimov.

— Stai! Ascultă pînă la sfîrșit. Bineînțeles, ai noștri au pornit în goană să-l caute pe Mikolai; pe Duškin l-au reținut, au făcut o percheziție, l-au reținut și pe Mitrei; i-au luat la trei păzește și pe cei din Colomna și acum

două zile iată că mi-l aduc și pe Mikolai: puseseră mâna pe el în apropiere de bariera X., la han. Venise acolo, își scosese crucea de argint de la gât și în schimbul ei ceruse un păhăruț. I-au dat. Ceva mai târziu, o femeie s-a dus să mulgă vaca și vede, prin crăpătură, că Mikolai al nostru a legat cureaua de o grinda în sura de alaturi, s-a suit pe un lemn și da să-și pună ștreangul de gât; femeia a început să urle ca o smintită și s-a adunat lumea: „Aha, de astia-mi ești!” „Duceți-mă, zice, la cutare secție de poliție, vreau să spun tot.” Și mi l-au înfățișat cu onorurile cuvenite la secția respectivă, adică aici, în cartierul nostru. Încep să-l întrebe: „Cine ești?”, „ce ești?”, „cîți ani ai?”, „douăzeci și doi” etc. I-au pus întrebarea: „Când ai lucrat cu Mitrei, n-ai văzut cumva pe cineva pe scară în ziua de, la ora cutare?”. Și el a răspuns: „Poate să fi trecut careva, dar nu am băgat de seama”. „Nu cumva ai auzit vreun zgromot sau altceva?” „N-am auzit nimic deosebit.” „Dar tu, Mikolai, ai știut în ziua cutare, că văduva cutare și sora ei au fost ucise și jefuite în ziua cutare, la ora cutare?” „Nici n-am știut, nici n-am auzit. Abia a treia zi am aflat de la Afanasi Pavlîci, la circumă.” „Da' cerceii de unde i-ai luat?” „I-am găsit pe trotuar.” „Da' a doua zi de ce n-ai venit la lucru cu Mitrei?” „Fiindcă m-am pus pe băutura.” „Unde?” „Acolo și acolo.” „Da' de la Duškin de ce ai fugit?” „M-am speriat tare.” „De ce te-ai speriat?” „Ca mă băga la răcoare.” „Pai de ce te-ai speriat dacă nu te simți vinovat cu nimic?”... Mă crezi sau nu mă crezi, Zosimov, dar întrebarea i-a fost pusa literalmente în acești termeni, știi precis, că mi-a fost redată exact! Ce zici? Ai?

— Ce vrei, probele totuși există.

— Eu nu-ți vorbesc acum de probe, eu îți spun despre felul cum a fost pusă întrebarea, despre felul în care își înțeleg ei rolul! Ei, drace!... Și mi l-au strâns, și mi l-au strâns cu ușa pînă a recunoscut. „N-am găsit cerceii pe trotuar, i-am găsit în locuința pe care o vopseam împreuna cu Mitrei.” „Cum i-ai găsit?” „Iac-aşa. Am vopsit toată ziua aceea cu Mitrei, pînă pe la opt, și ne pregăteam să plecăm acasă. Mitrei a luat pensula și mi-a dat una peste bot cu vopsea, și pe urmă a luat-o la fuga, iară eu după el. Am fugit și am tot tipat ca un apucat, iar când am ajuns din scara în gang, am dat, din fuga, peste un portar și niște domni. Cîți erau — nu știi. Portarul m-a suduit și un alt portar de asemenea, apoi a ieșit și muierea portarului și ne-a suduit și ea, și ne-a mai ocărât și un domn cu o cucoană, care taman atunci intrau în gang, fiindcă m-am pus cu Mitka de-a curmezișul drumului: eu l-am apucat de păr și l-am trîntit pe jos și îi căram la pumni, iar Mitka, de sub mine, m-a apucat și el de păr și-mi căra la pumni, dar nu cu răutate, ci din joaca, ne hîrjoneam și noi aşa. Apoi Mitka a scăpat de sub mine și a fugit în strada, iar eu după el, dar nu l-ăm mai putut prinde, și m-am înapoiat în locuință singur, fiindcă trebuia să-mi strîng lucrurile de acolo. Strîngeam și-l tot aşteptam pe Mitrei, credeam că se întoarce. La ușa ce da în săliță, în colț, lîngă perete, calc peste o cutiuță. O ridic și văd că-i înfășurată în hîrtie. Scot hîrtia și văd niște cîrligașe mititele, scot cîrligașele acelea și ce să vezi: în cutiuță erau niște cercei...”

— După ușă? Erau în dosul ușii? În dosul ușii? strigă deodată Raskolnikov, privind cu ochii îngroziți și tulburi la Razumihin și ridicându-se încet, în coate, pe divan.

— Da... și ce-i? Ce-i cu tine? De ce ai sărit aşa? Razumihin se ridică și el de la locul lui.

— Nimic! răspunse cu glas stins Raskolnikov, lasîndu-se pe pernă și întorcându-se din nou cu fața la perete.

Toți trei tăcură un răstimp.

— A atipit pesemne și o fi tresărit din somn, zise, în sfîrșit, Razumihin, privindu-l întrebător pe Zosimov.

Acesta clatină ușor din cap, în semn că n-ar fi chiar convins.

— Haide, zi, spuse el, și ce a fost mai departe?

— Ce să fie? Cum a văzut cerceii, a uitat și de locuința, și de Mitka, și-a luat șapca și a fugit la Duškin și, după cum ți-am mai spus, a luat de la el o rubla, mințindu-l că-i găsise pe trotuar. Cum a luat banii, s-a și pus pe băut. Cât despre asasinat, o ține una și bună: „Nici n-am știut, nici n-am auzit: abia a treia zi mi s-a spus”. „Atunci de ce nu te-ai prezentat până astăzi?” „De frică!” „Și de ce ai vrut să te spînzuri?” „De gînduri negre.” „Ce fel de gînduri negre?” „Că au să mă bage la ocnă.” Asta-i toata povestea. Acu, tu ce crezi, ce au dedus ei din toată istoria asta?

- Ce să cred, e o prezumție, oricum ar fi ea. Asta-i faptul. Cum ar fi putut să-i dea drumul vopsitorului tău?

— Păi, ei l-au și înscris de-a dreptul pe lista ucigașilor! Ei nu mai au nici o îndoială.

— Stai, că nu-i chiar aşa. Ce te aprinzi? Și cerceii? Trebuie să recunoști ca dacă tocmai în aceeași zi și cam la aceeași oră cu asasinatul, niște cercei nimeresc din lada bâtrînei în mîinile lui Mikolai, pesemne că, într-un fel oarecare, au ajuns la el, nu-i aşa? Asta nu-i puțin lucru pentru ancheta.

— Cum au nimerit? Auzi întrebare: cum au nimerit?! strigă Razumihin. Și tu, medic, tu, care în primul rând ești dator sa studiezi omul și ai prilejul mai bine ca oricare altul să cunoști firea omului, tocmai tu nu vezi din toate aceste date ce fel de fire are acest Mikolai? Nu vezi tu dintru început că tot ce a mărturisit la interogatorii este adevărul curat? Cerceii au ajuns în mîinile lui exact aşa cum a spus. A călcat pe cutie și a ridicat-o!

— Adevărul curat! Dar a recunoscut chiar el că a mințit întîiași data!

— Ascultă-mă. Asculta atent. Și portarul, și Koh, și Pestreakov, și celalalt portar, și soția primului portar, și tîrgoveața, care tocmai atunci se afla în odaița portarului, și consilierul de curte Kriukov, care în clipa aceea coborâse din trăsură și străbătuse gangul la braț cu o doamna — toți, adică opt sau zece martori au declarat în unanimitate ca Mikolai îl trîntise jos pe Dmitri, și-i căra la pumni, iăr celalalt îl trăgea de par și îi căra și el la pumni. Se tăvăleau amîndoi de-a curmezișul drumului și închideau trecerea; toata lumea îi înjura, iar ei „ca doi copii mici” (expresie exactă a martorilor) tăbăra unul pe celalalt, se bat, țipă și rîd, și rîd care mai de care, cu niște mutre caraglioase, și apoi o iau la fuga pe strada ca niște copii. Auzi? Acum bagă de seama: sus cadavrele mai erau calde, auzi tu: calde, aşa au fost găsite! Dacă femeile au fost ucise de ei, sau numai de Mikolai, iar lăzile sparte și jefuite, sau daca numai au fost complici la acest jaf, atunci da-mi voie să-ți pun o întrebare: corespunde starea lor sufleteasca, adică țipetele, rîsetele, hîrjoana de copii din gang, cu topoare, sînge, viclenie de criminal, prudența, jaf? Au ucis și nu trec nici cinci sau zece minute — aşa reiese, fiindcă trupurile mai erau calde — părăsesc cadavrele și locuința larg deschisă și, știind că lumea s-a dus într-acolo, își lasă prada și se bat în drum ca niște copii, rîd de se prăpădesc, atrag atenția tuturora și toate acestea sunt confirmate în unanimitate de zece

martori!

— Firește, e cam ciudat! Pare ceva cu neputință, dar...

— Nu, frate, nu este nici un dar, iar daca cerceii care au ajuns în mîinile lui Mikolai tocmai în aceeași zi, și la aceeași oră a crimei, reprezintă o importantă proba materială împotriva lui, fapt pe care el totuși îl explica în declarația lui, și prin urmare este o prezumție discutabilă, trebuie să luam în considerație și faptele justificative, cu atât mai mult cu cât acestea sunt incontestabile. Dar, judecând după spiritul dreptului nostru, vor accepta judecătorii noștri, sau vor fi ei în stare să accepte un fapt întemeiat numai pe imposibilitatea psihologică, pe starea sufleteasca — ca un argument incontestabil care da peste cap probele materiale ale acuzării, oricare ar fi ele? Nu, nu vor accepta, nu vor accepta pentru nimic în lume, din pricina că Mikolai a găsit cutiuța și a vrut să se spînzure, fapt „care nu s-ar fi întîmplat daca omul nu s-ar fi simțit vinovat!” Iată problema capitală, iată pentru ce-mi ies din fire. Înțelege odată!

— Văd eu că te aprinzi și-ți ieși din fire. Stai, am uitat să te întreb: s-a dovedit că în adevăr cutiuța cu cerceii provenea din lada bătrînei?

— S-a dovedit, răspunse Razumihin, încruntîndu-se și vorbind în sila parca. Koh a recunoscut obiectul și l-a numit pe cel care l-a amanetat, iar individul a dovedit fără putință de tăgada că obiectul îi aparține.

— Prost. Și acum spune-mi: nu cumva l-a văzut cineva pe Mikolai în timpul când Koh și Pestreakov urcau scara, și nu s-ar putea dovedi într-un fel unde se află?

— Aici e buba: nu l-a văzut nimeni, răspunse Razumihin cu ciuda, tocmai asta e prost; nici măcar Koh și Pestreakov nu i-au observat pe cei doi zugravi, în vreme ce urcau sus, cu toate că mărturia lor nu ar avea mare greutate. „Am văzut, spun ei, o locuință deschisă, ne-am dat seama că acolo probabil lucrează cineva, dar, trecând prin fața ei, n-am dat atenție și nu ne amintim exact dacă în momentul acela lucrătorii erau înăuntru sau nu.”

— Hm! Prin urmare, nu au alta justificare decât că se băteau și rîdeau în hohote. Într-adevăr, este o dovada serioasa, dar... Da-mi voie: tu cum îți explici întreaga întîmplare? Cum îți explici găsirea cerceilor, dacă, într-adevăr, i-ă găsit sășa după cum spune?

— Cum îmi explic? Ce să-mi explic? E clar! Cel puțin calea care trebuie urmată în anchetarea cazului este clară și dovedita, și tocmai cutiuța o confirmă. Adevăratul ucigaș a pierdut acești cercei. În vreme ce Koh și Pestreakov băteau la ușa, ucigașul era sus, închis înăuntru. Koh a făcut prostia sa se ducă jos; atunci ucigașul a tulit-o din locuință și a alergat jos, fiindcă nu avea altă ieșire. Pe scără s-a ascuns de Koh, Pestreakov și portar în apartamentul gol, tocmai în clipa când Dmitri și Mikolai se fugăreau pe afara. A stat în dosul ușii în vreme ce portarul și ceilalți urcau sus, a așteptat să se stingă zgomotul pașilor și a coborât cât se poate de linistit, tocmai când Dmitri și Mikolai fugiseră în strada, lumea se împrăștiase și în gang nu mai rămăsese nimeni. Chiar daca l-a văzut cineva, nu i-a dat nici o atenție; câtă lume nu mișuna pe acolo? Cât despre cutiuță, a scăpat-o din buzunar în timp ce sta ascuns după ușa, și nu a băgat de seamă că a scăpat-o, pentru că atunci avea alte griji mai mari. Cutiuța însă dovedește clar că ucigașul s-a ascuns acolo. Și asta e tot.

— Ingenios! Nu, frate, e prea ingenios. Asta-i mai ingenios ca toate.

- Dar de ce? De ce?
— Fiindcă prea se îmbină toate... se îmbină... se potrivesc ca la teatru.
— Ehe! exclamă Razumihin, dar în clipa aceea uşa se deschise şi intră în odaie un nou musafir, pe care nici unul dintre cei de faţă nu-l cunoştea.

Capitolul V

Era un domn între doua vîrste, prezantabil, ţanţoş, cu o fizionomie circumspectă şi dispreţuitoare; acesta mai întâi se opri în prag, rotindu-şi în jur privirile, a căror expresie de mirare aproape jignitoare nici nu încerca să ascunda! „Unde am nimerit?” părea el să se întrebe. Cerceta cu neîncredere „cabina de vapor” a lui Raskolnikov, scunda şi strîmtă, afectînd o atitudine speriată, ba chiar de om oarecum ofensat. Cu aceeaşi mirare îşi opri privirea asupra lui Raskolnikov, care zacea dezbrăcat, nespălat, cu părul vâlvoi, pe divanul lui mizer şi murdar. Raskolnikov, fără să se mişte, îl privea şi el întă pe noul venit. Acesta, tot atât de nedumerit, îşi mută privirea cercetătoare asupra părului ciufulit, ne-pieptănat, asupra obrazului nerăs al lui Razumihin, care, la rândul sau, îl măsura cu privirea obraznic şi întrebător, fără a se clinti din loc. Tăcerea încordata stăruia un minut, apoi, după cum era de aşteptat, se petrecu o mică schimbare de mimică. Dându-şi seama după unele semne, de altfel destul de vădite, ca în aceasta „cabină de vapor” ifosele lui nu impresionau pe nimeni, domnul se mai îmblînzi şi-l întreba politicos, deşi tot cam de sus, pe Zosimov, rostind răspicat fiecare silaba:

- Domnul Rodion Romanici Raskolnikov, student, sau fost student?
Zosimov se foi uşor pe divan şi poate ca i-ar fi răspuns, dacă Razumihin, căruia, de fapt, nu-i fusese pusă întrebarea, nu i-ar fi luat-o înainte:

— Uite-l colea, pe divan! Dar dumneata ce vrei?
Acest familiar „ce vrei?!“ îi luă piuiful domnului afectat; făcu chiar o mişcare către cel care vorbea, dar se stapîni la timp şi se întoarse cât mai repede spre Zosimov.

— Acesta-i Raskolnikov! mormăi Zosimov, arătând cu capul spre bolnav, apoi căsca de-şi strîmbă falca şi, ducând mâna alene la buzunarul jiletii, scoase un ceas uriaş de aur, cu capacul bombat, îl deschise, se uită, şi tot atât de încet şi leneş îl puse la loc în buzunar.

În timpul acesta, Raskolnikov zacea, tăcut, pe spate şi-l privea întă, străruitor, deşi fără nici o expresie, pe noul venit. De când îşi luase privirea de la floricica de pe tapet, chipul lui, extrem de palid, exprima o nespusă suferinţă, ca şi cum abia ar fi trecut printr-o operaţie chinuitoare sau ar fi fost slobozit din nişte cazne grele. Dar, încetul cu încetul, domnul care intrase în odaie începu să-i trezească tot mai mult atenţia - întâi nedumerire, apoi neîncredere şi, în sfîrşit, aproape teamă. Iar când Zosimov îl arăta, spunînd: „Acesta-i Raskolnikov”, el se ridică deodată, de parca l-ar fi împins cineva, se aşeza în capul oaselor şi rosti cu un ton aproape sfidator, deşi cu glas slab, întretăiat:

— Da! Eu sunt Raskolnikov! Ce dorîţi?

Musafirul îl privi cu luare-aminte și rosti cu demnitate:

— Piotr Petrovici Lujin. Sper ca numele meu nu vă este cu totul necunoscut.

Dar Raskolnikov, care se aşteptase la cu totul altceva, îl privi tăcut și năuc, că și cum ar fi auzit pentru prima oară de acest nume.

— Cum, e posibil să nu fi primit încă nici o înştiințare? întreba Piotr Petrovici, oarecum jignit. Drept răspuns, Raskolnikov se lasă încet pe pernă, își puse mîinile sub cap și-și aținti ochii în tavan. Se vedea pe fața lui Lujin că era încurcat. Zosimov și Razumihin îl priveau cu și mai multă curiozitate, aşa că pînă la urma izbutiră sa-l descumpănească cu totul.

— Socoteam, eram sigur... bâigui el, că scrisoarea expediata de mine de zece zile, aproape de două săptămîni...

— Ascultă, ce stai în prag? îl întrerupse deodată Razumihin. Daca ai ceva de spus, să-ți colei; ca nu încăpeti amîndoi, dumneata și cu Nastasia, în ușă. Năstasiușka, da-te la o parte, fă-i loc să treacă! Hai, intră înăuntru, poftim un scaun. Haide, strecoără-te odată!

Razumihin își trase îndărăt scaunul, făcând puțin loc între masa și genunchi, și aștepta în aceasta poziție incomoda ca musafirul să se „strecoare” prin strâmtoarea aceea. Propunerea fusese astfel făcută, încât era greu să refuze, și musafirul, poticnindu-se, se grăbi să treacă până la scaun prin spațiul acela îngust și, după ce se așeza, îl privi neliniștit pe Razumihin.

— Nu te sfii, îl lua acesta în primire. Rodea e bolnav de cinci zile, trei zile a delirat, dar acum s-a trezit și chiar a mîncat cu pofta. Cel de colo e medicul lui, l-a examinat chiar acum, iar eu sunt colegul lui Rodea, fost student ca și el, și acum îl dadăcesc; aşa că nu trebuie să ții seama de noi și poți să spui ce ai de spus.

— Mulțumesc. Dar prezența mea și convorbirea n-au să-l obosească oare pe bolnav? îl întrebă Piotr Petrovici pe Zosimov.

— Nu, nu, gîngăvi Zosimov. Dimpotrivă, s-ar putea chiar să-l distreze, și căsca din nou.

— O, și-a revenit de mult, încă de azi-dimineață! urma Razumihin, a cărui familiaritate avea un aer de candoare atât de sincera, încât Piotr Petrovici, după o clipă de șovăială, începu să se simtă nițel mai la îndemâna, poate pentru că acest coate-goale necuvîncios apucase să se prezinte că fost student.

— Măicuța dumneavoastră... începu Lujin.

— Hm! făcu tare Razumihin și Lujin îl privi întrebător.

— Nu-i nimic, da-i drumul... Lujin ridica din umeri.

— ...Măicuța dumneavoastră, încă pe vremea șederii mele în orășelul dumneelor, începuse să vă scrie o scrisoare. După sosirea mea aici, am lasat anume să treacă vreo câteva zile fără să vin pe la dumneavoastră, ca să fiu sigur că ați fost informat despre toate; acum însă, spre mirarea mea, vad că...

— Știi, știi! îl întrerupse Raskolnikov, vădit înciudat și nerăbdator. Dumneata ești gînerică?... Știi... ajunge!...

Piotr Petrovici se simți profund jignit, dar tăcu. Căuta să priceapă ce însemnau toate acestea. O clipă se așternu tăcerea.

În vremea aceasta Raskolnikov, care se întorsese pe jumătate spre dânsul ca sa-i răspunda, reîncepu să-l examineze cu cea mai mare atenție,

cu o deosebită curiozitate, ca și cum adineauri n-ar fi avut timpul să-l vada bine, sau ar fi descoperit acum în el, pe neașteptate, ceva nou, care îl uimea; în acest scop, se săltă chiar puțin pe pernă, sprijinindu-se ca să-l vada mai bine. Înfățișarea lui Piotr Petrovici avea într-adevăr ceva deosebit, ceva care te izbea de la prima vedere și justifica pe deplin titlul de „ginerică”, ce-i fusese trîntit în obraz. În primul rând, se vedea clar, prea clar poate, că Piotr Petrovici, în aşteptarea logodnicei, se grăbise să folosească cele câteva zile de sedere în capitala pentru a se ferchezui și a se face cât mai frumos, lucru, de altfel, destul de nevinovat și de înțeles. Înă și faptul că-și arăta prea pe față, poate, mulțumirea și încrederea în sine, pricinuite de schimbarea în bine ce se petrecuse în înfățișarea lui, i se putea ierta dat fiind că Piotr Petrovici se pregătea de însurătoare. Hainele lui, abia scoase de la croitor, erau frumoase și nu li se putea reproşa nimic, poate doar faptul că erau prea noi și mărturiseau prea deschis un anumit scop. Si melonul elegant, nou-nouț, pe care-l mânuia cu atât respect și-l ținea cu o deosebită atenție, mărturisea același lucru; și mănușile liliachii superbe, veritabile mănuși Jouvăins, spuneau același lucru, numai prin faptul că nu le purta, ci le ținea de formă în mână. În îmbrăcământea lui Piotr Petrovici precumpăneau culorile deschise, tinerești. Avea un surtuc de vară foarte elegant, cafeniu-deschis, pantaloni ușori, de culoare deschisă, jiletcă asortată, rufărie fină, abia cumpărată, și o cravată subțire, de batist, cu dungi roz, și culmea: toate îi veneau perfect. Chipul lui proaspăt, frumos chiar, nu arăta cei patruzeci și cinci de ani pe care îi avea. Favoriții negri, bogați îi încadrau frumos obrazul și făceau să reiasă în chip placut albeața strălucitoare a bărbiei, îngrijit rasă. Iar părul, abia încărunțit, pieptănat și frizat la bărbier, nu-i dadea totuși acel aer caraghios și prostănac de mire neamț, pe care-l au îndeobște bărbații care și dau capul pe mâna coaforului. Si daca fizionomia lui, destul de frumoasă și impunătoare, avea într-adevăr ceva neplacut și respingător, apoi acest lucru era din alte pricini. După ce-l studie în voie pe domnul Lujin, Raskolnikov zîmbi sarcastic, se lasă pe perna și-și aținti din nou privirile în bagdadie.

Dar domnul Lujin se stăpîni, părea hotărât să nu deă deocamdată nici o atenție acestor ciudațenii.

— Îmi pare foarte, foarte rău că vă găsesc în aceasta stare, începu el, ca să curme tăcerea. Daca aş fi știut că sunteți bolnav, aş fi venit mai curând. Dar, știți, treburile... Afară de asta, în legătură cu activitatea mea de avocat, am la Curtea de Casație un proces de mare importanță, fără să mai vorbesc despre acele griji pe care le bănuiți desigur și dumneavoastră. Aștept din clipă în clipa sosirea măicuței și a surioarei dumneavoastră...

Raskolnikov făcu o mișcare, de parca ar fi vrut să spună ceva; pe față lui se citea o oarecare emoție. Piotr Petrovici se întrerupse, aștepta, dar, văzînd că Raskolnikov tace, urma:

— Mda... din clipă în clipă. Le-ăm găsit și o locuință unde să stea pînă una-alta...

— Unde? Întrebă cu voce slabă Raskolnikov.

— Foarte aproape de aici, în casa lui Bakaleev...

— E pe Voznesenski, îl întrerupse Razumihin. Doua etaje de camere mobilate; le ține negustorul Iușin; am fost pe acolo.

— Da, camere mobilate...

— O porcărie nemaipomenită; murdarie, putoare, o casă rău famată; s-au petrecut în ea diverse chestii urîte; dracu știe cine locuiește acolo!... Am fost în casa aceea cu ocazia unei afaceri scandalioase. De altfel, odaile sunt destul de ieftine.

— Fiind de puțina vreme în oraș, n-am putut, firește, avea atâtea informații, obiecta, întepat, Piotr Petrovici. Sunt două odaițe cât se poate de curate și pe urmă nu le-am închiriat decât pentru scurtă vreme... Am și găsit o locuință adevărată, adică viitoarea noastră locuință, se întoarse el spre Raskolnikov. O punem la punct acum; eu, deocamdată, stau tot într-o odaiță mobilată, la doi pași de aici, la doamna Lipevehsel, în apartamentul unui Tânăr prieten, Andrei Semionici Lebeziătnikov: chiar el mi-a indicat casa lui Bakăleev...

— Lebeziătnikov? repetă încet Raskolnikov, încercând să-și amintească ceva.

— Da, Andrei Semionici Lebeziătnikov, funcționar la minister, îl cunoașteți cumva?

— Da... adică nu, răsunse Raskolnikov.

— Iertați-mă, dar aşa am dedus după întrebarea dumneavoastră. Î-am fost cândva tutore... un Tânăr foarte simpatic... un om cu idei înaintate... Mă bucur că am ocazia să întîlnesc tineret: după tineret poți judeca ce mai e nou pe lume, și Piotr Petrovici își roti privirile asupra celor de față, nădajduind un semn de aprobare.

— În ce privință?

— În tot ce este măi serios, cum s-ar zice, în privința esenței tuturor lucrurilor, se grăbi să răspunda Piotr Petrovici, aproape fericit. Vedeți dumneavoastră, eu de aproape zece ani n-am mai fost la Petersburg. Toate aceste nouăți, reforme, idei ale dumneavoastră au ajuns, firește, și pînă la noi, în provincie; dar ca să vezi clar și să cuprinzi totul, trebuie să stai la Petersburg. Eu cred că cele mai multe lucruri noi le poți afla observînd Tânara noastră generație. Mărturisesc că mă bucură nespus...

— Ce anume?

— Întrebarea e vastă. Aș putea să greșesc, dar mi se pare că tineretul nostru are păreri mai clare, cum s-ar zice, un spirit mai critic; și da dovada de mai multă acțiune...

— Așa e, strecura printre dinți Zosimov.

— Te înșeli, nu da dovada de nici o acțiune, se legă numai decât de cele spuse Razumihin. Acțiunea nu pica din cer. Iar noi, de mai bine de două sute de ani, ne-am dezvălăt să măi fim activi... Idei se mai întîlnesc, pe ici, pe colo, se întoarse el către Piotr Petrovici. Există și dorința de a face bine, deși e o dorință copilaroașă; uneori, se găsește chiar și cinste, cu toate că ne-au năpădit fel de fel de escroci, dar acțiune — ioc! Acțiunea poartă cizme.

— Nu sunt de acord cu dumneavoastră, riposta cu vădită încântare Piotr Petrovici. Firește, se pune prea multă pasiune, se fac greșeli, dar trebuie să fim îngăduitori: pasiunea este mărturia entuziasmului pe care îl trezește un anumit țel, precum și revolta împotriva împrejurărilor vitrege exterioare care împresoară acest țel. Iar dacă s-a făcut puțin, păi nici timp nu am prea avut. Fără să măi vorbim de mijloace. Cât despre propria mea părere, dacă doriți, aș putea să spun că totuși s-a făcut ceva; idei noi, folositoare au fost răspîndite, de asemenea unele lucrări noi, folositoare, în

locul visurilor romantice de altădată; literatură capăta o nuanță din ce în ce mai matură; multe prejudecăți daunătoare său fost luate în rîs și smulse din rădacină... Într-un cuvînt, ne-am rupt categoric de trecut și, după părerea mea, astă înseamnă ceva...

— A început să cânte! Vrea să făcă impresie... făcu deodată Raskolnikov.

— Poftim? Întrebă Piotr Petrovici, care nu auzise bine, dar nu capătă nici un răspuns.

— Toate acestea sunt adevărate, se grăbi să intervină Zosimov.

— Nu-i aşa? urma Piotr Petrovici, aruncându-i o privire prietenoasă.

Trebuie să recunoașteți, urmă el, întorcându-se către Razumihin cu o oarecare nuanță de triumf și superioritate în glas (era cât pe aici să adauge: „tinere”), trebuie să recunoașteți că s-a obținut un anumit succes, sau, cum se spune astăzi, un anumit progres și în domeniul științific și în cel al realității economice...

— Banalitate!

— Nu sunt banalitate! Dacă, de pilda, pînă mai ieri mi se spunea: „lubește-ți aproapele”, și-l iubeam, ce ieșea din asta? urma Piotr Petrovici, pripindu-se cam prea vădit. ieșea că-mi rupeam caftanul în două, îl împărteam cu aproapele meu și amîndoi rămîneam pe jumătate goi, după cum spune proverbul: „Daca fugi după doi iepuri, nu prinzi nici unul”. Iar știința spune: iubește-te în primul rând pe tine însuți, căci totul pe lumea asta se bîzuie pe interesul personal. Daca te iubești numai pe tine, ai să-ți vezi bine de treburile tale și caftanul are să-ți rămînă întreg. Iar realitățile economice adaugă: cu cât se ridica într-o societate mai mulți indivizi încărcăți — adică, cu cât există măi multe caftane întregi — cu atât societatea are temelii mai solide și realizează măi bine scopul comun. Așadar, acumulind exclusiv pentru mine, eu tocmai prin aceasta acumulez oarecum pentru toți, și reușesc ca și aproapele meu să capete ceva mai mult decât un caftan rupt; și astă nu din darnicia mea personală, izolată, ci ca o consecință a bunăstării generale. Ideea astă este cât se poate de simplă, dar, din nefericire, multă vreme i-a trebuit ca să-și facă loc în mintea omului, să răzbească de sub exaltarea visătoare, deși s-ar părea că nu e nevoie să fii cine știe ce deștept ca să-ți dai seama...

— Iartă-mă, te rog, dar nici eu nu sunt cine știe ce deștept! îl întrerupse tăios Razumihin. Așă că: hai să sfârșim discuția. Am deschis-o cu un anumit scop, altminteri pălavrăgeala astă cu care încearcă să se amețească oamenii, toate aceste nesfîrșite banalități, mereu aceleași și aceleași, m-au dezgustat într-atât în ultimii trei ani, încât zău că roșesc nu numai când le spun eu, dar chiar atunci când le debitează altul în prezența mea. Dumneata, firește, te-ai grăbit să arăți ce știi — e scuzabil și nu te condamn. Eu însă n-am vrut decât să aflu cine ești, pentru că, vezi dumneata, în ultima vreme, pe arena publică s-au pripăsit atâția profitori de tot soiul, care le-au denaturat într-atât pe toate în interesul lor personal, încât le-au stricat definitiv... Așa că, destul!

— Domnul meu, începu Lujin, jignit, însă plin de demnitate, nu vreți cumva să spuneți fără încunjur cum că și eu...

— O, cum se poate!... S-ar putea să-mi permit?... Haide, ajunge! i-o reteză Razumihin și, întorcându-se pe loc spre Zosimov, reîncepea discuția de adineauri.

Piotr Petrovici fu destul de intelligent ca să primească această explicație. De altfel, hotărîse în gîndul lui să plece în două minute.

— Sper că acum, după ce ne-am cunoscut, îi spuse el lui Raskolnikov, și după ce vă veți întrema, în virtutea împrejurărilor cunoscute de dumneavoastră, prietenia noastră se va întări... Vă doresc multă sănătate...

Raskolnikov nici măcar nu-și întoarse capul. Piotr Petrovici se ridică de pe scaun.

— Au fost ucise numai de unul care amanetase ceva! spunea cu convingere Zosimov.

— Fără nici o discuție! îi ținea isonul Razumihin. Porfiri nu-și trădează gîndurile, dar îi cheamă pe toți care au amanetat la interogator...

— Îi interoghează pe cei care au amanetat ceva? întrebă tare Răskolnikov.

— Da. Și?

— Nimic.

— De unde îi ia? întrebă Zosimov.

— Pe unii i-a numit Koh, numele altora era scris pe hârtia care învelea obiectele, alții au venit singuri când au aflat...

— Ce canalie îndemânică, cu experiență, trebuie să fie ucigașul! Ce îndrăzneala! Câtă hotărîre!

— Tocmai asta nu-i adevărat! îl întrerupse Razumihin. Tocmai părerea astă vă încurcă pe toți. Iar eu vă spun că este un om neîndemânic, fără nici o experiență și care, probabil, este la primul său pas. Dacă presupunem că avem de-a face cu o canalie dibace, calculată, toată povestea devine neverosimila. Dacă presupunem însă că-i vorba de un ageamiu în materie, atunci vedem că numai întîmplarea l-a scos din bucluc. Și ce nu-i în stare să făcă întîmplarea? Când te gîndești că poate nici n-a prevăzut vreo piedică! Și cum a condus întreaga afacere? A luat obiecte în valoare de zece-douăzeci de ruble, și-a umplut buzunarele, a răscolit ladița babei, boarfele, iar în scrin, în sertarul de sus, într-o cutie s-au găsit mai bine de o mie cinci sute de ruble bani curați, în afară de bilete de bancă! Nu s-a priceput nici măcar să jefuiască, nu s-a priceput decât să ucida! A fost primul lui pas, și-o spun eu, primul lui pas; s-a pierdut cu firea! Și nu l-a salvat calculul, întîmplarea l-a salvat!

— Mi se pare că vorbiți despre asasinarea bătrînei văduve de arhivar, întîmplată acum câteva zile, se amestecă Piotr Petrovici, vorbind către Zosimov; se sculase în picioare, ținînd în mînă pălaria și mănușile, dar, înainte de plecare, voia să măi arunce câteva vorbe pline de inteligență.

Era vădit că ținea mult să producă o impresie cât mai bună - vanitatea învinse prudență.

— Da. Ați auzit?

— Firește, doar e în vecinătate...

— Cunoașteți amănuntele?

— N-aș putea spune; dar pe mine mă interesează mai ales din punct de vedere general, al problemei în sine. Fară să mai vorbesc de faptul că numărul crimelor în clasele inferioare s-a înmulțit considerabil în ultimii cinci ani; fară să mai vorbesc despre furturile și incendiile care se întîmplă peste tot locul; ceea ce îmi pare mai ciudat este că, în aceeași măsura, se înmulțesc și crimele săvîrsite de elemente din clasele superioare, se

înmulțesc, cum s-ar zice, paralel. Ba se aude ca un fost student a jefuit poșta la drumul mare; ba niște oameni, înaintați prin poziția socială, falsifica bani; la Moscova a fost prins un grup întreg de falsificatori ai ultimului împrumut cu cîştiguri, iar printre principalii complici este și un lector de istorie universală; în alta parte, un secretar de ambasada, de-al nostru, este ucis peste graniță pentru o chestiune misterioasă de bani. Și dacă acum și aceasta batrînă cămătăreasă a fost ucisa de un om de pe o treapta socială superioara, fiindcă muzicii nu amanetează obiecte de aur... Cum se poate explica aceasta decădere a păturii civilizate a societății noastre?

— Multe schimbări economice... începu Zosimov.

— Cum se explică? îi luă vorbă Razumihin. Tocmai prin vechea noastră lipsă de spirit practic s-ar explică.

— Cum aşa?

— Ce a răspuns la Moscovă lectorul dumitale la întrebarea: pentru ce a falsificat bancnotele?... „Toată lumea se îmbogățește folosind diverse mijloace. Și eu am vrut să mă îmbogățesc cât mai repede." Nu-mi amintesc exact cuvintele, dar sensul lor este acesta: pe daiboj, cât mai repede, fără prea multă bătaie de cap! Ne-am obișnuit să luăm totul de-a gata, să fim duși de mâna, să mîncăm posmagi gata muiatî. Iar când sună ceasul cel mare, fiecare arată ce poate...

— Bine, dar moralitatea? Și, cum s-ar zice, legile...

— Ce te supără? se amestecă pe neașteptate Raskolnikov. A ieșit exact după teoria dumitale!

— Cum după teoria mea?

— Încearcă să duci pînă la capăt ceea ce ai susținut adineauri și vei ajunge la rezultatul că ai tot dreptul să ucizi...

— Vai de mine!... strigă Lujin.

— Nu, nu este aşa! spuse Zosimov.

Raskolnikov era palid, respira greu, buza de sus îi tresărea.

— Toate au o măsură! urmă cu trufie Lujin. O idee economică nu înseamnă o invitație la crimă, la asasinat, și daca ar fi să presupunem numai că...

— Este sau nu adevărat că dumneata i-ai spus logodnicei dumitale... îl întrerupse din nou Raskolnikov, cu glasul tremurând de furie și în care se deslușea dorința de a jigni, este adevărat că i-ai spus, chiar în clipa când și-a primit propunerea, că te bucura mai ales faptul... că este săracă... fiindcă este mai avantajos să-ți iezi soție dintr-o familie căzută în mizerie, ca după aceea să o poți domina... și ca binefăcător al ei să-i poți reproşa, când vrei, tot binele pe care i l-ai făcut?...

— Domnul meu! strigă Lujin, enervat și furios, roșu la față și încurcat. Domnul meu... să denaturați în acest hal o idee! Iertați-mă, dar trebuie să vă spun că zvonul care v-a ajuns la ureche, sau, mai bine zis, care v-a fost adus la cunoștință, nu are nici o umbră de seriozitate și eu... bănuiesc cine a azvârlit... într-un cuvânt... această săgeată... într-un cuvânt, chiar mama dumneavoastră... Și fără asta mi-a făcut impresia că, în pofida tuturor însușirilor sale minunate, ideile ei au o nuanță exaltată și romântioasă... Și totuși, eram la o mie de verste departe de a presupune ca ar putea să înțeleagă și să vă prezinte situația sub o formă atât de denaturată... Și, în sfîrșit... în sfîrșit...

— Știi ceva? sari Răskolnikov, ridicându-se într-un cot pe pernă și privindu-l țintă, cu ochi scăpărători. Știi ceva?

— Ce anume?

Lujin se opri și aștepta cu un aer jignit și sfidator. Tăcerea ținu câteva clipe.

— Uite ce este, dacă dumneata îți mai permîti vreodată... să spui căcar un cuvînt... despre mama mea... te arunc pe scară!...

— Ce-i cu tine?! strigă Razumihin.

— Ah, aşa stau lucrurile! Lujin păli și-si mușcă buza. Ascultați, domnul meu, ce am să vă spun, începu el rar, stăpîndu-se din răsputeri și gîfiind. Chiar adineauri, de la primul pas pe care l-am făcut în odaia aceasta, mi-am dat seama de ostilitatea dumneavoastră, dar am rămas anume ca să aflu mai mult. Aș fi putut iertă multe unui om bolnav, unui om care-mi este ruda, dar acum... n-am să pot niciodată să vă...

— Nu sunt bolnav! strigă Raskolnikov.

— Cu atât mai mult...

— Du-te la dracu!

Dar Lujin părăsea acum încăperea, fără să isprăvească ce avea de spus, strecurându-se din nou între masă și scaun; de data aceasta, Razumihin se scula să-i facă loc. Fără să-l privească pe vreunul dintre ei, să-l salute căcar pe Zosimov, care îi tot făcea semne să-l lase pe bolnav în pace, Lujin ieși ținîndu-și cu grija pălaria la nivelul umărului în clipă când se apleca să treacă pragul. Până și felul în care-și mlădie spinarea cu acest prilej vădea clar ca fusese jignit de moarte.

— Dar cum se poate, cum se poate să te porți astfel?! Întrebă Razumihin, dând din cap, nedumerit.

— Lasați-mă, lasați-mă cu toții! strigă, cuprins de mânie, Raskolnikov. O să mă lasați în pace, călăilor? Nu mă tem de voi! Acum nu mă tem de nimeni, de nimeni! Cărați-vă de aici! Vreau să rămîn singur, singur!

— Hai să plecăm! zise Zosimov, făcându-i semn lui Razumihin.

— Se poate? Dar cum să-l lasăm singur în starea asta?

— Să mergem, insistă doctorul, ieșind din odaie. Razumihin stătu puțin pe gînduri, apoi se repezi pe urmele lui.

— Ar fi ieșit mai rău dacă nu l-am fi ascultat, zise Zosimov pe scara. Nu trebuie să-l irită...

— Ce-i cu dânsul?

— Ei, i-ar trebui un impuls binefăcător, ceva care să-l scoată din gîndurile lui! Adineauri era în stare... Știi, am impresia că-l roade ceva. O idee fixă, căre-l urmărește... De astă mi-e frica pentru el. Îl apasă ceva, negreșit.

— Păi, poate o fi ceva în legătură cu domnul acesta, cu Piotr Petrovici! Din discuție am înțeles că el se însoară cu sora lui și că Rodea aflase despre aceasta cu puțin înainte de a se îmbolnăvi, dintr-o scrisoare.

— Da, dracu l-a adus tocmai acum! S-ar putea să fi stricat tot. Dar tu ai observat că este indiferent la toate, tace orice i-ai spune, în afara de un singur lucru care îl scoate din sărite: asasinatul acela...

— Da, da! îi ținu isonul Razumihin. Am observat cât se poate de bine! Îl interesează, îl sperie! L-au speriat în ziua când s-a îmbolnăvit, în biroul comisarului de poliție; a leșinat acolo.

— Ai să-mi povestești amănuntit diseară cum s-au petrecut lucrurile și

după aceea am să-ți spun și eu ce cred. Mă interesează foarte mult! Am să mai trec peste o jumătate de ora să-l văd... De altfel, n-o să făcă congestie...

— Îți mulțumesc! Eu în vremea asta am să stau la Pașenka și am să-l ţin sub observație prin intermediul Nastasiei...

După plecarea lor, Raskolnikov se uită nerăbdator și supărat la Nastasia; femeia nu se grăbea să plece.

— Vrei un ceai? îl întreba dinsă.

— Mai târziu! Acum vreau să dorm! Lasă-mă...

Cu o mișcare spasmodică se răsuci la perete; Nastasia ieși din odaie.

Capitolul VI

Dar de îndată ce rămase singur, Raskolnikov se sculă, închise ușa cu cărligul, desfăcu legătura de haine adusă adineauri de Razumihin și începu să se îmbrace. Ciudat: o liniște desăvîrșită părea să fi înlocuit starea frenetică de adineauri și frica chinuitoare din ultima vreme. Era cea dintâi clipă de liniște, stranie și neașteptată. Mișcările precise și sigure vădeau o hotărîre puternica. „Astăzi, chiar astăzi!” șoptea el. Își dadea seama că este încă foarte slab, dar nemaipomenita încordare sufleteasca ajunsese la un grad de intensitate care se încercina cu acest calm perfect, cu ideea fixă, și-i dadea putere și încredere în sine: spera, de altfel, că nu va cădea în strada. După ce se îmbrăcă cu hainele noi, se uita la banii care erau pe masă, se gândi puțin, și-i vîrî în buzunar. Erau cu totul douăzeci și cinci de ruble. Luă și pitacii de arama, restul de la cele zece ruble cheltuite de Razumihin pentru haine. Apoi scoase încet cărligul, ieși din odaie, coborî scara și aruncă o privire pe ușa larg deschisa a bucătăriei: Nastasia era acolo, dar sta cu spatele la el și, aplecată, sufla în samovar. Nu auzi nimic. Și apoi, cine și-ar fi putut închipui ca are să fugă? Peste o clipă, Raskolnikov se și afla în strada.

Era ora opt seara, soarele asfințea. Afara domnea aceeași zăpușeala; dar el înghiți cu nesaț aerul îmbăcsit de praf, otrăvit de duhorile pestilențiale ale marelui oraș. Capul începu să i se învîrtească ușor; un fel de energie sălbatică se citea în ochii lui înfrigurați și pe fața supta și livida. Nu știa și nici nu se gândeau unde avea să-și îndreppte pașii; știa numai că „trebuie să isprăvească totul dintr-o dată, chiar azi, chiar acum; că altfel nu se mai întoarce acasă fiindcă nu vrea să trăiască în acest fel”. Dar cum să isprăvească? Cu ce să isprăvească? Nu avea nici cea mai mică idee și nici nu voia să se gîndească. Alunga acest gînd care-l chinuia. Simțea și știa numai că trebuia neapărat ca totul să se schimbe într-un fel sau altul, „oricum”, repeta el, cu îndîrjire, cu hotărîre deznădajduită.

După vechiul lui obicei, se îndreptă spre Sennaia, locul plimbărilor sale de altădată. Dar înainte de a ajunge acolo, zări pe trotuar, în fața unei dughene cu măruntișuri, un Tânăr flașnetar cu părul negru, cântînd o romanță sentimentală. Acompania cu flașneta pe o fată de vreo cincisprezece ani care sta înaintea lui, îmbrăcată că o domnișoară, cu crinolină și măntăluță, cu mănuși și pălarioară de păi împodobită cu o pană

roșie ca para focului; gătelile ei erau vechi și ponosite. Cu o voce dogită de cântăreață de strada, dar destul de placuta și de puternica, ea cântă romanță în aşteptarea celor două copeici pe care aveau, poate, să i le arunce cei din dugheană. Raskolnikov se opri printre cei doi-trei auditori, asculta, scoase un pitac și-l puse în mâna fetei. Ea își întrerupse brusc cântecul la nota cea mai înalta și mai sentimentală de parcă l-ar fi tăiat cineva cu cuțitul, striga scurt flașnetarului: „ajunge” și amîndoi trecură mai departe, către dugheana următoare.

— Vă place muzică de străda? îl întrebă deodată Raskolnikov pe un cetățean între două vîrste, un trecător care se vîntura pe acolo și se oprise lîngă el să asculte flașnetă. Omul îl privi, ursuz și mirat. Mie îmi place grozav, urma Raskolnikov, ca și cum ar fi vorbit despre altceva decât despre niște cântece de strada. Îmi place să aud un glas cântând în sunetele flașnetei, pe o seară rece, întunecoasă și umeda de iarnă, neapărat umeda, când trecătorii au fețele supte și bolnăvicioase, palide-verzi; sau - și mai bine - pe ninsoare, când fulgii mari, umezi cad drept de tot și nu e vânt - știți? - și vezi strălucind printre fulgi felinarele cu gaz...

— Nu știu... Mă iertați... bolborosi domnul, speriat și de întrebare, și de aerul ciudat al lui Raskolnikov, și trecu pe partea cealaltă a străzii.

Raskolnikov porni drept înainte și ajunse la colțul din Sennaia, unde își avea taraba negustorul cu nevasta care vorbiseră în seara aceea cu Lizaveta; dar ei lipseau. Recunoscând locul, Raskolnikov se opri, se uită de jur împrejur și îl întrebă pe un Tânăr cu cămașă roșie, care căsca la intrarea unei făinării:

— E aici un tîrgoveț cu nevastă-sa care fac negustorie în colț, da?

— Aici fac negoț fel de fel de oameni, răspunse flacăul, măsurându-l disprețitor de sus pînă jos.

— Cum îl cheamă?

— Cum l-au botezat.

— Nu cumva ești și tu din regiunea Zaraiski? Din ce gubernie? Flacăul îl privi din nou.

— Noi nu suntem din gubernie, înălțimea voastră, ci din județ; de plecat, a plecat frate-meu, eu am rămas acasă, aşa că nu știu nimic... Să ne fie cu iertăciune, înălțimea-voastră.

— Colo sus este vreun birt?

— Un tractir, este și biliard, ba se găsesc și contese... și încă ce măi contese!

Raskolnikov străbătu piața. În colțul străzii se înghesuiau o mulțime de oameni, numai mujici. Se vîrî unde era lume mai multă, uitîndu-se la fiecare în față. Nu știa nici el de ce simțea nevoie sa intre în vorba cu toata lumea. Dar mujicii nu-l băgau în seamă și își vedea de-ale lor, sporovăind, împărțiți în grupuri mici. Raskolnikov stătu, se gîndi puțin și porni la dreapta, pe trotuar, în direcția podului V. Străbătu piața și ajunse în ulicioară...

I se intîmplase de multe ori sa treacă prin această ulicioară scurtă, care cotea brusc și care legă Sennaia cu Sadovaia. În ultima vreme, se simțea chiar atras spre aceste locuri, mai ales când îl apucă urîtul, „că să simtă și mai puternic urîtul”. Acum intrase în ulicioară fără vreun gând anumit. Acolo se afla o casă mare, ocupată în întregime de cîrciumi și alte localuri, unde se putea bea și mâncă; prin ușile acestor stabilimente ieșeau întruna

femei ușor îmbrăcate, aşa cum făc când se duc „prin vecini”, cu capul gol și numai în rochii. Ici-colo, ele se îmbulzeau pe trotuar, mai ales în jurul scărilor care duceau la demisol, unde erau diverse localuri de petrecere. Într-unul dintre ele domnea o zarvă, de răsună întreagă strada: se auzea zdrăngănind o chitară și cântece de veselie. Un grup mare de femei se înghesuiau la intrare; unele sedea pe trepte, și altele pe trotuar, iar altele stăteau de vorbă în picioare. Un soldat beat, cu țigară în gură, se învîrtează de colo-colo, în mijlocul străzii, înjurând în gura mare. Părea că voia să intre undeva, dar uitase unde anume. Doi zdrențaroși se certau între ei; un altul, beat mort, zacea de-a curmezișul străzii. Raskolnikov se apropie de grupul mare de femei; vorbeau cu glasuri răgușite și purtau toate rochii de stambă, ghete din piele de capră, și erau cu capul gol. Unele trecuseră de patruzeci de ani, altele nu împliniseră nici șaisprezece, aproape toate aveau ochii încercănați. Fără să știe de ce, îl atrăgeau cântecele și toată zarva și gălagia care domneau acolo, jos... în mijlocul hohotelor de rîs și al chiuiturilor, în zdrăngănit de chitară îmbinat cu un glas de tenor ce cântă în falset un cântec dezmațat, cineva juca frenetic, bătînd tactul cu călcîiele. Raskolnikov ascultă atent, posomorit și îngîndurat, aplecat spre intrare, privind cu curiozitate de pe trotuar înăuntru.

Măi vardin, drăguțul meu, Geaba mă tot bați mereu!... răsună glasul subțire al cântărețului. Raskolnikov simtea o mare dorință să audă fiecare cuvînt al cântecului, ca și cum ar fi putut găsi în aceste cuvinte o dezlegare.

„Să intru? se gîndi el. Cum rîd! De beți ce sunt... Dacă m-aș îmbăta și eu?”

— Nu intrați, boierule? îl întrebă una dintre femei, cu glas destul de sonor, rămas încă proaspăt.

Era Tânără și numai că din tot grupul nu era respingătoare.

— Ia uite, ce fată drăguță! răspunse el, îndreptîndu-se de spate și privind-o.

Femeia zîmbi: complimentul îi făcuse placere.

— Și dumneavoastră sunteți foarte drăguț, zise ea.

— Ce jigărit e! spuse alta cu o voce de bas. Pesemne că a ieșit acum din spital.

— Ian priviți, toate-s fete de general, da toate-s cîrne! o întrerupse un mujic afumat, apropiindu-se cu sumanul descheiat și cu o mutră vesela și mupalită. De-o frumusețe!

— Intră daca ai venit!

— Intru, frumoaso!

Și omul se năpusti pe scără. Raskolnikov se depărta încet.

— Ascultă, boierule! strigă din urmă fata.

— Ce vrei? Ea se fîstîci.

— Mie, boierule, mi-ăr face oricând placere să petrec un ceas cu dumneavoastră, dar acu, dacă sunteți aici, parcă mi-e rușine. Dați-mi șase copeici de băut, iubite cavaler.

Raskolnikov scoase la întîmplare din buzunar trei pitaci.

— Vai, ce boier bun!

— Cum te cheamă?

— Să întrebați de Duklida.

— Frumos îți sade, zise deodată altă femeie din grup, dînd din cap cu

dojană spre Duklida. Nici nu știi cum se numește asta: să ceri aşa, pe gratis. Eu una aş intra în pămînt de ruşine...

Raskolnikov o cercetă atent pe cea care vorbea. Eră o femeie de vreo treizeci de ani, ciupită de vârsat și plină de vânătăi, cu buza de sus umflată. Își exprimase părerea dojenitoare cu liniște și seriozitate.

„Unde am citit oare, se gîndeă Raskolnikov, mergînd mai departe, că un condamnat la moarte, un ceas înainte de execuție, spunea sau se gândeaua, că dacă ăr fi silit să trăiască undeva la o mare înlătîme, pe piscul unei stânci oarecare, pierdută în ocean, pe un loc atât de îngust, încât abia i-ar fi încăput picioarele, iar jur împrejur ăr fi numai prăpăstii, valuri, întuneric etern, singurătate și furtună, și să rămînă pe spațiul acela de jumătate de metru o viață întreagă, o mie de ani, o veșnicie, tot ar fi mai bine decât să moară! Numai să trăiești, sa trăiești, să trăiești! Oricum ar fi viața - dar să trăiești!... Cât adevăr e în asta! Cât de ticălos e omul! Dar și mai ticălos este acela care pentru asta îl numește ticălos”, adaugă el după o clipă.

Ajunge într-o altă strada. „Aha! Palatul de cristal! Adineauri Razumihin a pomenit despre Palatul de cristal... Dar ce voi am să fac? Ah, da, să citeșc! Zosimov spunea ca citise în ziare...”

— Ai ziare? Întrebă el, intrând într-o circiumă destul de mare și curată, alcătuită din câteva săli, aproape goale. Doi-trei mușterii, iar în odaia din fund, patru oameni beau împreună şampanie. Lui Raskolnikov i se păra că printre ei se află Zametov. Dar nu putu să-l vada prea bine din pricina distanței.

„Ei, și?!“ se gîndi el.

— Doriți votcă? Întrebă chelnerul.

— Adu ceai. și ziare mai vechi, cele de vreo cinci zile încoace, capeți un bacăs bun.

— Înțeles. Poftim ziarul de azi. Votcă nu doriți? •

Apoi au sosit ceaiul și ziarele vechi. Raskolnikov se aşeză și începu să caute... „Izler”... Izler... Aztecii... Izler... Bartola... Măssimo... Aztecii... Izler... ptiu, drace! A, iată fapte diverse: o femeie a căzut de pe scară; un târgoveț s-a curățat din cauza băuturii; un incendiu la Peski; un incendiu în Petersburgskaia; încă unul, tot în Petersburgskaia; încă unul tot acolo; Izler, Izler, Izler, Izler... Măssimo... Iată...”

Găsi, în sfîrșit, ceea ce căuta și începu să citească; rândurile îi jucau în fața ochilor, totuși izbuti să descifreze întreaga „știre”, apoi căuta, înfrigurat, continuarea în numerele următoare. În timp ce răsfoia ziarele, mîinile i se crispau spasmodic de nerăbdare. Deodată, cineva se așeza alături de el la masa. Ridică ochii și-l văzu pe Zametov, aşa cum îl mai văzuse și înainte, cu aceleași inele, lanțisoare, cu aceeași cărare în părul negru, cîrlionțat și pomădat, cu jiletca lui de filfizon, cu surtucul cam ponosit și rufăria mototolită. Era vesel, cel puțin zîmbea vesel și blajin. Şampania îi îmbujorase puțin obrazul oacheș.

— Cum! Aici? Începu el mirat, cu tonul unuia care l-ar cunoaște de când lumea. Încă ieri Razumihin îmi spunea ca tot nu ți-ai revenit. Ciudat! Te-am vizitat de curând...

Raskolnikov știuse că Zametov se va aprobia de el. Puse ziarele deoparte și se întoarse. Un zîmbet îi juca pe buze și un fel de nerăbdare nervoasa străbătea prin acest zîmbet.

— Știu că și fost la mine, răspunse el, am auzit. Mi-ai căutat ciorapul... Știu, Razumihin e nebun după dumneata, spune că ați fost împreună la Laviza Ivanovna, individa pe care voiai să-o protejezi și pentru care îi tot făceai semne cu ochiul locotenentului Dinamită și el tot nu pricepea ce vrei, îți amintești? Cum să nu înțeleagă, doar eră un lucru clar... nu-i aşă?

— Măre zurbagiu!

— Cine, Dinamită?

— Nu, prietenul dumitale, Razumihin...

— Ce bine o duci dumneata, domnule Zametov; poți să intri fără să plătești în localurile cele mai placute. Cine te-a cinstit acum cu șampanie?

— Pai... am băut și eu... De unde ai scos dumneata că m-au cinstit?

— Ce onorariu! Dumneata tragi foloase din toate! și Raskolnikov se porni pe râs. Nu-i nimic, ești băiat bun, nu-i nimic! adaugă el, bătîndu-l pe Zametov pe umăr. Doar nu vorbesc din răutate, ci „din joaca, ne hârjoneam și noi aşă”; cum spunea lucratorul acela al dumitale, când îi căra pumnii lui Mitka; zugravul acela anchetat în cazul bătrînei.

— De unde știi?

— Ehei, eu poate știu mai multe decât dumneata.

— Ciudat mai ești... Trebuie să fii încă foarte bolnav. Rău ăi făcut că ăi ieșit din casă...

— Îți par ciudat?

— Da. Citeai ziare?

— Da.

— Scrie mult despre incendii.

— Nu, eu n-am citit despre incendii. Raskolnikov îl privi ciudat și același zâmbet ironic îi strîmbă buzele. Nu, n-am citit despre incendii, repetă el, facându-i cu ochiul. Mărturisește, dragă tinere, că mori de curiozitate să afli ce citeam!

— Defel: am întrebat și eu într-o doară. Nu evoie? De ce o tot...

— Asculta, dumneata ești un om cult, cunoști literatura, nu-i aşă?

— Am cinci clase de liceu, răspunse Zametov cu demnitate.

— Cinci clase? Auzi, ce boboc! Cu cărare, cu inele, un om bogat. Văi, ce arătos este!

Și Raskolnikov îi râse nervos drept în nas. Zămetov se dadu înapoi, dacă nu jignit, în tot cazul foarte mirat.

— Ce ciudat ești! repetă el foarte serios. Părerea mea este că dumneata măi delirezi încă.

— Delirez? Glumești, bobocule!... Va să zică sunt ciudat? Și ești curios? Nu-i aşă? Ești curios?

— Foarte.

— Să-ți spun atunci ce citeam? Ce căutam. Ia te uită ce maldar de ziare am comandat! Asta da de gîndit, nu?

— Ei, spune...

— Ești numai ochi și urechi?

— Numai ochi și urechi? Cum adică?

— Am să-ți spun mai pe urmă, iar acum, dragul meu, îți declar... nu, mai degrabă: „mărturisesc”... Nu, nici asta: „eu declar și dumneata înregistrez” — aşa e bine! Și aşa, declar că citeam, eram curios să citesc... căutăm... Raskolnikov închise ochii pe jumătate și aşteptă o clipă. Așadar, căutăm - în acest scop am venit aici — tot ce scrie despre asasinatul

bătrînei văduve de arhivar, rosti el, în sfîrșit, în șoaptă, apropiindu-și cât mai mult obrazul de cel al lui Zametov.

Zametov îl privea țintă, fără să facă vreo mișcare, fără să-și depărteze obrazul. Ceea ce-i păru ciudat mai târziu lui Zametov e că un minut întreg s-au privit astfel unul pe altul, fără o vorbă, în tăcere.

— Ei, și ce dacă citeai despre asasinat? strigă el deodată, nedumerit și enervat de purtările ciudate. Ce-mi pasă mie? Ce importanță are?

— E vorba de bătrîna aceea, urmă Raskolnikov tot în șoaptă, fără să tresără la exclamația lui Zametov. De bătrîna aceea despre care s-a vorbit atunci la birou, îți amintești, când am leșinat? Ei, acum pricepi?

— Ce-i cu asta? Ce... „să pricep”? întrebă Zametov, aproape speriat.

Obrazul grav și nemîscat al lui Raskolnikov își schimbă deodată expresia și același rîs nervos de adineauri îl scutură năprasnic, de parcă n-ăr fi fost în stare să-l stăpînească. În aceeași clipă își aduse aminte, cu o limpezime extraordinară, de acel moment, dintr-un trecut apropiat, când stătuse după ușa bătrînei, cu toporul în mînă... Zăvorul săltă, Koh și celalalt se certau și încercau să intre cu tot dinadinsul, iar lui îi venise pofta să le strige ceva, să-i înjure, să-și bătă joc de ei, să-i zădarască și să râda, să râda cu hohote!

— Ești sau nebun sau... începu Zametov și se opri deodată sub imperiul unui gând ce-i fulgerase pe neașteptate prin minte.

— Sau? Sau ce? Haide, spune! Spune!

— Nimic! se oțărî Zametov. Toate astea-s fleacuri!

Tăcură amândoi. După accesul neașteptat de râs bolnăvicios, Raskolnikov se întunecă deodată și căzu pe gînduri. Își sprijini coatele pe masa și-și lasă capul în palme. Părea că uitase cu desăvîrsire de Zametov. Tăcerea ținu destul de mult.

— De ce nu-ți bei ceaiul? Are să se răcească, zise Zametov.

— Cum? Ceaiul?... Da, poate...

Raskolnikov sorbi din pahar, puse în gură o bucătică de pâine și deodată, uitîndu-se la Zametov, își aduse aminte de toate, și parcă se trezi, iar obrazul lui își relua expresia ironică de mai înainte. Astfel continua să-și bea ceaiul.

— Multe escrocherii se fac astăzi, zise Zametov. Nu demult am citit în *Moskovskie vedomosti* că la Moscova a fost prinsă o banda de falsificatori de bani. O asociație întreaga falsifica bancnote.

— O, asta s-a întîmplat demult! Am citit încă acum mai bine de o lună, răspunse liniștit Raskolnikov. Și după părerea dumitale, aceștia sunt escroci? întreba el, zîmbind.

— Cum, nu sunt escroci?

— Aceștia? Niște copii cu caș la gură, nicidcum escroci. Auzi dumneata, sa se adune cincizeci de oameni pentru atâta lucru! Se poate? Și trei sunt prea mulți, și încă trei care să fie mai siguri unul de altul decât de ei însiși! Altfel, ajunge ca unul să scape o vorbă la beție și se duce totul de râpă! Boboci cu caș la gura! Au trimis niște oameni nepricepuți să schimbe bancnotele la bancă; o treaba ca asta s-o încredințezi primului venit! Dar să zicem că ar fi reușit să facă treaba și cu acești boboci, să zicem că ar fi schimbat bancnotele false și s-ar fi ales fiecare cu câte un milion; și după aceea? O viață întreaga fiecare să depinda de ceilalți, o viață întreaga! Mai bine te spînzuri! Ei însă nici măcar să schimbe hîrtiile la

bancă nu s-au priceput: s-a dus unul, a luat cinci mii și îi tremurau mâinile. A numărat patru mii, iar a cincea a luat-o aşa, pe încredere, ca s-o pună mai repede în buzunar și s-o steargă. Și firește că a trezit bănuiala! Totul s-a dus pe copcă din pricina unui singur prost! Se poate?

— Să-i tremure mâinile? spuse Zametov. E de înțeles și chiar firesc. Găsesc că asta i se poate întâmpla oricui. Se întâmplă să-ți pierzi cumpătul.

— Pentru atâtă lucru?

— Dumneata nu și l-am fi pierdut? Nu? Ba eu n-am fi putut! Pentru o sută de ruble recompensa să treci prinț-o aşa spaimă! Să te duci cu bancnota falsă și unde?... La banca, la funcționarii care-s specialiști la de-alde astea! Nu, eu unul m-am fi făstăcit. Dar dumneata nu te-am fi făstăcit?

Raskolnikov simți deodată dorința să-i „dea cu tifla”. Din când în când, îl treceau fiori.

— Eu am fi făcut altfel, începu el pe de parte. Eu uite cum am fi făcut: am fi numărat prima mie de vreo patru ori, de la cap la coada și de la coada la cap, am fi cercetat fiecare bancnota și m-am fi apucat de a doua mie; am fi numărat-o cam până la mijloc, am fi scos vreo hîrtie de cincizeci de ruble, m-am fi uitat la ea în zare, am fi sucit-o, iar m-am fi uitat în zare, să vad dacă nu cumva e falsă... „Mă tem, am fi zis, o ruda de-a mea, acum câteva zile, a pierdut aşa douăzeci și cinci de ruble.” Ba am mai fi născocit și o poveste. Iar când m-am fi apucat de a treia mie - nu — am fi zis: „Stai, mi se pare că am greșit pe când număram mia ailaltă, n-am numărat bine a șaptea sută, mă cam îndoiesc” și am fi lasat a treia mie și iarăși m-am fi apucat de a doua și tot aşa cu toate cinci mii. După ce am fi isprăvit, am fi scos din ultima și din a doua mie câte o hîrtie și iar m-am fi uitat în zare și iar m-am fi îndoit. „Schimbați-mi-le pe astea, vă rog.” L-am fi băgat în sudori pe funcționarul acela, l-am fi făcut să nu mai știe cum să scape de mine! Am fi isprăvit, în sfîrșit, m-am fi întors să plec și când am fi ajuns la ușă: „Scuzeți” și iar m-am fi apropiat de ghișeu, ca să întreb nu mai știau ce, să cer vreo lamurire... Așa am fi făcut!

— Uf, ce lucruri îngrozitoare spui! zise Zametov, râzând. Numai că toate asta-s vorbe goale, la o adică te-ai potici și dumneata, cu siguranță. În cazuri de asta nu numai dumneata și cu mine, dar nici un om încercat în alde asta, trecut prin ciur și prin dîrmon, nu poate garanta pentru el. Dar stai, ce să umblam aşa de parte, uite un exemplu: în cartierul nostru a fost asasinata o bătrînă. Ucigașul trebuie să fie un om îndrăzneț, a cutezat s-o facă în plina zi, cu toate riscurile, e o minune că a scăpat neprins! Și totuși, și lui i-au tremurat mâinile: n-a știut să jefuiască, și-a pierdut capul; se vede limpede din fapte...

Raskolnikov păru jignit.

— Se vede! Încercați să puneti mînă pe el acum! striga el, ațâțându-l cu răutate pe Zametov.

— Au să pună mînă pe el, nu te teme.

— Cine? Dumneata? Degeaba te ostenești! La dumneavoastră totul se rezumă la asta: să aflați omul care cheltuiește deodată prea mulți bani. Unul care n-a avut nici un sfanț și deodată începe să cheltuiască, și deci el este ucigașul! Astfel că orice copil vă poate duce de nas dacă vrea!

— Vezi că ei toți procedează aşa, răspunse Zametov. Omoară cu multă chibzuință, își riscă viața, apoi se duc la cârciuma și acolo se dau de gol. De cele mai multe ori, cheltuielile îi trădează, și sunt prinși. Nu toți sunt

atât de şmecheri ca dumneata. Dumneata nu te-ai fi dus la circiuma, bineînțeles!

Raskolnikov se încrunda și-l privi întă.

— Mi se pare ca ai prins gust și ai vrea să afli cum aş fi procedat eu în acest caz? întrebă el fără chef.

— Aş vrea, răsunse hotărît Zămetov. Îl privea și vorbea parca prea serios.

— Ții mult să știi?

— Foarte mult.

— Bine. Eu uite cum aş fi făcut... începu Raskolnikov, apropiindu-și din nou obrazul de obrazul lui Zametov și privindu-l întă în ochi, făcându-l de asta data să se înfioare. Și, coborându-și glasul până la șoaptă, urmă: Uite cum aş fi procedat - aş fi luat banii, lucrurile și, ieșind de acolo, fără să zăbovesc o clipă, m-aș fi dus undeva departe, într-un loc părăsit, împrejmuit de garduri, unde nu umbla aproape nimeni, într-o grădină de zarzavat, sau altceva de felul acesta. Aş fi ochit dinainte, în curtea aceea, vreun pietroi de vreo cincisprezece-douăzeci de kilograme, într-un colț oarecare, lângă gard, vreun bolovan care zace acolo poate de când s-a ridicat casa; aş fi săltat pietroil acela - dedesubt trebuie să fie o adâncitură — și aş fi pus toate lucrurile și banii în adâncitura aceea. După aceea aş fi aşezat pietroil deasupra la locul lui, exact cum stătuse mai înainte, ba aş mai fi bătătorit și pămîntul cu piciorul de jur împrejur, și m-aș fi cărat. Un an-doi, poate chiar trei, nu m-aș fi atins de nimic... și — poftim acum de căută ucigașul! A fost, dar s-a mistuit.

— Ești nebun, zise Zametov, vorbind, nu se știe de ce, de asemenea în șoaptă și depărtîndu-se de Raskolnikov.

Ochii acestuia scânteiau; pălise grozav; buza de sus îi tresari și începu să-i tremure. Se aplecă mai tare, cât putu, spre Zametov și începu să-și miște buzele fără să rostească vreun cuvânt; asta timp de vreo jumătate de minut. Știa ce face, dar nu se putea stăpîni. Cuvântul îngrozitor, ca și atunci cu zăvorul usii, îi tremura pe buze: acușii are să-i scape; acușii îi da drumul; acușii îl rostește!

— Dar dacă eu sunt acela care a ucis-o pe bătrînă și pe Lizăvetă? întrebă el deodată și se dezmetici.

Zametov îl privi buimac. Obrazul i se făcuse alb ca fața de masa. Gura i se strîmbă într-un zîmbet.

— E posibil oare? rosti el abia auzit. Raskolnikov îl privi furios.

— Mărturisește: erai gata s-o crezi? Nu-i aşa? Nu-i aşa?

— Deloc! Acum mai puțin ca oricând aş crede una ca asta! se grăbi să răspunda Zametov.

— Te-am prins! în sfîrșit, am prins bobocul. Prin urmare, ai crezut înainte, daca acum „mai puțin ca oricând ai crede una ca asta”?

— Nu, nu, deloc! exclama Zametov, vădit tulburat. Dumneata ai încercat să mă sperii, ca să mă aduci la asta!

— Prin urmare, nu crezi? Atunci despre ce ați vorbit când am plecat atunci de la secție? De ce m-a interogat locotenentul Dinamita când m-am trezit din leșin? Hei, tu, strigă el chelnerului, sculându-se și luîndu-și șapca, cât am de plata?

— Treizeci de copeici cu totul, răsunse acesta, venind în graba.

— Poftim încă douăzeci bacău. Ia uite ce de bani! zise el, întinzîndu-i lui

Zametov mâna tremurânda, plină cu bani. Uite: roșii, albastre, douăzeci și cinci de ruble. De unde? De unde haine noi? Doar știi și dumneata că n-am avut o lețcaie! Doar ai interogat-o, de buna seama, pe gazda mea... Haide, ajunge! *Assez causer, la o revedere... mai placuta!*...

Ieși tremurând tot, sub imperiul unei senzații de nervozitate isterică, amestecata cu voluptate frenetică, însă posomorât, istovit. Obrazul îi era crispat ca după o criza. Se simțea tot mai obosit. Forțele îi creșteau numai sub imboldul unei excitații vii și slabea tot atât de iute, pe măsură ce slabea excitația.

Rămas singur, Zametov șezu multă vreme nemîscat, adâncit în gânduri. Raskolnikov îi răsturnase pe neașteptate toate ideile ce și le făcuse asupra unui anumit punct, și acum părerea lui era formata.

„Ilia Petrovici este un idiot”, își spuse el hotărît.

Iar Raskolnikov, în clipa când deschise ușa care da în strada, se ciocni de Razumihin. Abia la un pas unul de altul se văzuseră, și erau cât pe ce să se lovească cap în cap. Câteva clipe se măsurără din ochi. Razumihin era uluit. Apoi furia, o adevărată furie, scăpără amenințător în ochii lui.

— Aha, aici erai! strigă el cât îl ținea gură. Ai fugit din pat! Și eu l-am căutat pînă și sub divan! Ne-am urcat cu toții în pod! Cât pe aici s-o iau la bătaie pe Năstasia din pricină ta... Și dumnealui, poftim unde-și face veacul! Rodka! Ce înseamnă asta? Să-mi spui tot adevărul! Mărturisește. Auzi?

— Asta înseamnă că-s sătul de voi până peste cap și că vreau să rămân singur, răspunse calm Raskolnikov.

— Singur? Când abia te ții pe picioare, când ești alb la față ca varul și gîffi! Idiotule... Ce ai făcut la „Palatul de Cristal”? Mărturisește, mărturisește chiar acum!

— Lasă-mă în pace, zise Raskolnikov și vru să treacă înainte. Astă îl scoase din sărite pe Razumihin, căre-l apucă de umăr cu putere.

— Să te las în pace? Îndrăznești să spui să te las în pace? Știi ce-am să făc cu tine? Am să te iau pe sus, am să te leg burduf și am să te duc la subsuoară acasă, unde am să te încui!

— Ascultă, Razumihin, începu Raskolnikov încet și, în aparență foarte calm, tu nu vezi că n-am nevoie de binefacerile tale? Ce placere ai să faci pe binefăcătorul față de oamenii care... cărora puțin le pasă de binefacerile tale? Față de oameni, în sfîrșit, cărora le vine greu să suporte binefacerile altuia? Pentru ce, spune, pentru ce m-ai descoperit la începutul bolii? Poate că eram fericit să mor... Nu ți-am arătat destul de limpede astăzi că mă chinuiești, că... m-am săturat de tine? Ce placere să chinuiești oamenii! Te asigur că toate acestea împiedică serios întrebarea mea, pentru că mă enervează întruna. Zosimov a plecat adineauri ca să nu mă enerveze. Lasă-mă și tu, pentru numele lui Dumnezeu! Și apoi, ce drept ai să mă reții cu forță? Nu vezi că sunt pe deplin conștient și că nu mai delirez? Învață-mă cum, cum să te conving să nu te mai ții după mine și să mă scutești de binefacerile tale? Sunt un nerecunoscător? Fie! Sunt un ticălos? Nu-mi pasă, dar lasați-mă în pace cu toții, pentru Dumnezeu! Lasați-mă în pace!

Începuse liniștit, savurând dinainte placerea ce i-o va da otrava pe care se pregătea s-o picure în vorbe, și isprăvise plin de mânie, gîffiind ca atunci când îl daduse afară pe Lujin.

Razumihin rămase nemîscat, se gândi puțin, și-i dadu drumul.

— Du-te dracului, dacă-i aşa! zise el încet, aproape meditativ. Stai! zbiera el pe neașteptate, când Raskolnikov se urni din loc. Asculta ce am să-ți spun! Îți declar că sunteți cu toții niște palavragii și niște fanfaroni! Cum aveți o suferință, cât de mică, o cloiciți ca găină oul! Până și în suferință nu faceți altceva decât să-i plagiați pe alții. Nici urmă de viață, de independență! Sunteți făcuți din alifie de spermanțet și în vinele voastre curge braga, nu sânge! Nu vă cred pe nici unul! Tot ce urmăriți, în orice împrejurare v-ați afla, este să n-aveți nimic omenesc! Sta-a-ai! striga el, și mai mâños, văzând că Raskolnikov da iarăși să plece. Ascultă până la capăt! Tu știi că astăzi se adună lumea la mine ca să sărbătorim mutarea. S-ar putea să fi și sosit o parte, dar l-am lăsat pe unchiul meu să primească musafirii, am trecut adineauri pe acasă. și dacă n-ai fi un idiot, un idiot banal, un idiot fără pereche, dacă n-ai fi o copie după original... Vezi, Rodea, recunosc că ești băiat deștept, dar ești și idiot totodată! și aşa, dacă n-ai fi idiot, ai veni la mine astă-seară, să stai cu noi, în loc să-ți rupi pingelele pe drumuri. Dacă ai ieșit din casa, ai ieșit, și nu mai avem ce face! Îi-aș da un fotoliu moale, are gazda mea... Ceai, societate placută... Dacă nu, te-aș culca pe sofa, și tot ai stă în mijlocul nostru... Are să vină Zosimov. Vrei?

— Nu.

— Te înșeli! exclamă nerăbdator Razumihin. De unde știi? Poți să răspunzi de tine? și apoi, tu nici nu înțelegi chestiile astea... și mie mi s-a întâmplat de o mie de ori să o rup cu oamenii, și, după ce am fugit de ei, am venit iarăși înapoi... Îi-e rușine și vii înapoi! Așa că ține minte: casa lui Pocinkov, etajul doi...

— Păi dacă o ții tot aşa, domnule Razumihin, numai pentru placerea de a face pe binefăcătorul, și să ajungi să te lași să te și bată oamenii.

— Pe cine să bata? Pe mine? Numai să îndrăznească cineva, că-i și succesc gâțul! Casa lui Pocinkov, numărul patruzeci și şapte, locuința funcționarului Babuškin...

— N-am să vin, Razumihin! Raskolnikov se întoarse și pleca.

— Pun rămășag că ai să vii! îi strigă din urmă Razumihin. Altfel... altfel nici nu vreau să te mai cunosc! Stai, hei! Zametov e aici?

— Este.

— L-ai văzut?

— L-am văzut.

— L-ai vorbit?

— L-am vorbit.

— Despre ce? Bine, lua-te-ar dracu să te ia, nu spune dacă nu vrei. Casa lui Pocinkov, patruzeci și şapte, locuința lui Babuškin, să nu uiți!

Raskolnikov ajunse în Sadovaia și coti după colț. Razumihin se uită după el, dus pe gânduri. Apoi, ridicând din umeri, intră în local, dar se opri pe la mijlocul scării.

„La dracu”! își spuse el aproape cu glas tare. Vorbește ca și când ar fi în toate mințile și totuși... Dar ce idiot sunt! Parcă nebunii nu vorbesc logic? și Zosimov, pare-mi-se, tocmai de aşa ceva se teme! se lovi cu degetul peste frunte. Dar dacă... pot eu să-l las singur tocmai acum? Dacă se aruncă în apă... Uf, ce greșeala am făcut! Nu, aşa nu se poate!" Alergă înapoi să-l ajungă pe Raskolnikov, dar acesta parcă intrase în pământ.

Razumihin scuipă de necaz și se înapoie iute la „Palatul de Cristal”, să-l descoasă cât mai repede pe Zametov.

Raskolnikov se duse de-a dreptul la podul N-ski, se opri pe la mijlocul lui, sprijinindu-se cu amândouă coatele de parapet, și privi în lungul apei. După ce se despărțise de Razumihin, se simțise atât de slab, că abia putuse să ajungă acolo, pe pod. Îi venea să se aşeze, sau să se culce undeva în strada. Aplecat peste parapet, urmărea mecanic ultima licărire trandafirie a asfințitului, sirul de case tot mai întunecate în amurgul ce se lasă pe nesimțite, un geam depărtat, undeva la mansarda, pe partea stângă a cheiului, incendiat o clipă de ultima rază de soare, apă neagră a canalului, da, tocmai apa o privea cu o atenție deosebită. Apoi, cercuri roșii prinseră și se roti în față ochilor, casele se clatinăram, trecătorii, cheiurile, echipajele, totul în jur începu să joace. Tresări, salvat poate din leșin de o apariție stupidă și hidroasă. Simți că cineva se oprește alături, în dreapta lui; privi și văzu o femeie înaltă, cu basma pe cap, cu obrazul galben, prelung, scofâlcit și ochii roșii, căzuți în orbite. Îl privea drept în față, probabil fără să-l vada, fără să deslușească ce se petrece în jurul ei. Apoi se sprijini cu mâna dreaptă de parapet, ridica piciorul drept și-l trecu peste grilaj; făcu același lucru cu piciorul stâng și se aruncă în canal. Apă murdara se desfăcu, înghițindu-și victimă, dar, în clipa următoare, încercata se ridică la suprafață și pluti încet la vale, dusă de curent cu capul și picioarele în apă, cu spatele în sus, cu fustă ridicată și umflată deasupra apei ca o perna.

— S-a încercat! S-a încercat! tipau zeci de glasuri; lumea venea de pretutindeni, cele două cheiuri se umpleau de spectatori; pe pod, în jurul lui Raskolnikov, se înghesuiau oamenii, împingându-l și lipindu-l de parapet.

— Doamne, e Afrosiniușkă noastră! se văita alături un glas de femeie. Oameni buni, salvați-o, dragii mei!

— Barca! Aduceți o barca! striga mulțimea.

Dar nu mai era nevoie de barcă: sergentul de strada coborâse în fugă treptele care duceau spre canal, își lepădase mantaua, cizmele și se aruncase în apa. N-avea mare lucru de făcut, curentul o ducea pe încercată la doi pași de trepte, o apuca de haine cu mâna dreaptă, cu stînga se agăță de părul ce i-l întindea un camarad și încercata fu scoasa la mal. O culcară pe treptele de granit. Ea se dezmetici repede, se aşeza și începu să strânute și să pufăie, ștergându-și fără nici un rost rochia uda cu mîinile. Nu vorbea.

— A năucit-o băutura, maică, a năucit-o de tot, se văita același glas de femeie, de data asta alături de Afrosiniușkă. Deunăzi a vrut să se spânzure — am scos-o din laț. Acum m-am dus la băcănie și am lasat fetișcană să vada de ea și ian te uita ce păcat! Îi orășeancă de-a noastră, maică, săde lângă noi, a două casă din colț, iac-aici...

Lumea se împrăștia, sergenții de strada își mai făceau de lucru cu încercata, cineva pomenise despre secție... Raskolnikov urmărea scena cu o senzație ciudată de nepăsare și răceală. Simți că i se face greață. „Nu, e dezgustător... apa... nu face...”, mormăi el printre dinți. „N-are să iasă nimic, adaugă el, n-am ce aștepta... Secție?... De ce Zametov nu este la secție? Secția e deschisă la ora zece...” Se întoarse cu spatele la balustrada și-și roti privirile împrejur. „Ei și! Poate n-ar fi rău!” hotărî el, urmăndu-se din loc și pornind înspre secție. Inima îi era pustie și surda la

toate. Nu voia să se gândească. Nu mai simțea nici anxietate, nu mai avea nici urmă din energia de adineauri, când plecase de acasă hotărît „sa sfîrșească cu toate!”. O apatie totală le luase locul.

„Și asta ar fi o ieșire, se gîndeia el, mergând încet, apatic, pe cheiul canalului. Oricum, toate ar luă sfîrșit, pentru că aşa vreau eu... Dar este oare într-adevăr o ieșire? A, ce-mi pasă?! Un metru de spațiu tot voi avea, he-he! Dar ce sfîrșit! Să fie, într-adevăr, sfîrșitul? Am să mărturisesc sau n-am să mărturisesc? Eh... drace! Sunt obosit de nu mai pot, aş vrea să mă culc, sau să mă aşez undeva cât mai repede! Ce este mai rușinos este tâmpenia lucrului! Dar nu-mi pasă! Doamne, câte prostii îmi trec prin minte!..."

Ca să ajungă la secție, trebuia să meargă drept înainte și să cotească după a doua strada la stînga; era la doi pași. Dar, ajuns la primul colț, el se opri, se gândi puțin și intră în ulicioară ca să făcă un ocol de două străzi - poate că o făcuse fără nici un scop sau poate ca să lungească cu un minut drumul și să câștige timp. Mergea cu privirile în pământ. Deodată, i se păru că cineva îi șoptește ceva la ureche. Ridică ochii și văzu că se afla în dreptul casei aceleia, în fața gangului.

Din seara aceea nu mai fusese pe acolo și nici nu trecuse prin fața ei.

O dorință inexplicabilă și de neînvins îl împinse înainte. Intră, străbătu gangul, o luă pe primă scară și începu să urce trepte cunoscute până la etajul trei. Scara strâmtă și aproape verticală era cufundată în întuneric. Se oprea la fiecare palier și se uita cu curiozitate împrejur. Pe palierul de la parter, fereastra nu avea ramă. „Atunci nu era aşa”, gîndi el. Iată și locuință de la etajul întîi, unde lucraseră Mikolașka și Mitka: „E încuiată; și ușa a fost proaspăt vopsită; prin urmare, e de închiriat. Iată etajul doi... și trei... Aici!” Rămase nedumerit: ușa apartamentului era data de perete, înăuntru erau oameni, le auzea glasurile; la una ca asta nu se așteptase defel. Șovăi o clipă, apoi urcă ultimele trepte și pătrunse în locuință.

Apartamentul era în reparație; se aflau înăuntru lucrători, ceea ce păru să-l mire grozav pe Raskolnikov. Își închipuise, cine știe de ce, că va găsi totul aşa cum lasase atunci, că va găsi poate până și cadavrele la locul lor, întinse pe podea. Si când colo, pereții erau goi, nici urmă de mobila... Straniu! Străbătu odaia pînă la fereastra și se aşeză pe prichiciul ei.

Înăuntru nu erau decât doi flacăi tineri, unul ceva mai în vîrstă, celalalt — un băiețandru. Tapetau din nou pereții cu hârtie albă, cu floricele liliachii în locul celor galbene, jerpelite și murdare de altădată. Acest lucru, cine știe de ce, îl supără grozav; privea cu dușmănie tapetele cele noi că și cum l-ăr fi nemulțumit toate aceste schimbări.

Lucrătorii întîrziăseră pesemne și acum își strângeau în grabă tapetul și se pregăteau să plece. Aproape nici nu luără în seamă apariția lui Raskolnikov și vorbeau mai departe între ei. Raskolnikov își încrucișa brațele și ascultă.

— Si a venit la mine, aşa cu noaptea-n cap, povestea cel mai în vîrstă, băiețandrului; devreme, devreme de tot, și înțolită cum nu se poate mai bine. „Ce te tot fiții, îi zic, în fața mea, ce te tot foiești?” „Eu, zice, Tit Vasilici, vreau de azi și până în vecii vecilor să rămîn la cheremul tău.” Iac-așa mi-a spus. Si ce bine era înțolită: curat jurnal de mode!

— Da ce-i ăla jurnal de mode, nene? întrebă băiețandrul. Se vedea bine că învăța de la nene-său.

— Jurnal, frățioare, sunt niște poze în culori care vin din străinătate la croitorii de pe aici, îniece sîmbătă, arătând cum să se îmbrace și partea bărbătească și partea femeiască. Ia, niște poze. Partea bărbăteasca îi zugrăvită măi mult cu haine încrăite în talie, cât despre partea femeiască, apoi pentru ele, frățioare, e aşa ceva că-ți stă mintea-n loc!

— Ce nu găsești în Piterul ista! strigă cu înflacărare băiețandrul. Numai bunică lipsește!

— În afară de ea, toate cele se găsesc, frățioare, încheie povățuitor cel mai în vîrstă.

Raskolnikov se scula și trecu în cealaltă odaie, acolo unde altădată se aflau lădița, patul și scrinul; goală, camera îi păru grozav de mică. Tapetul era același; în colț se vedea perfect locul unde stătuse chivotul cu icoane. Se opri câțiva timp să privească, apoi se întoarse la fereastra. Lucratorul mai în vîrstă îl privea chiondorîș.

— Ce doriți? îl întreba el deodată.

În loc de răspuns, Raskolnikov ieși în antreu, apoi pe scara, puse mâna pe clopoțel și suna. Clopoțelul era același și sunetul spart era același. Trase încă o data și încă o data; asculta și căuta să-și reamintească. Impresia groaznică, chinuitoare de atunci, se redeștepta în el, tot mai vie și mai ascuțită; tresărea la fiecare țirîitură a clopoțelului, cu un fel de placere tot mai mare.

— Ce vrei? Cine ești? strigă lucrătorul, ieșind din odaie. Raskolnikov trecu din nou pragul locuinței.

— Vreau sa închiriez locuința, zise el, de aceea vreau s-o vad.

— Locuințele nu se închiriază noaptea; și apoi, trebuie să veniți cu portarul.

— Ați spălat dușumelele; le vopsiți? urmă Raskolnikov. N-a rămas nici urma de sânge?

— Care sânge?

— De la bătrâna care a fost ucisă cu soră-sa. Aici era o băltoacă întreaga.

— Dar cine ești dumneata? strigă zugravul, cuprins de neliniște.

— Eu?

— Da.

— Ai vrea sa știi, hai?... Sa mergem la secție și am să-ți spun cine sunt. Lucrătorii îl priveau nedumeriți.

— Noi trebuie sa plecăm, am întârziat. Să mergem, Aleoșka. Trebuie sa închid, spuse cel mai în vîrstă.

— Sa mergem! repeta Raskolnikov cu nepăsare. Ieși primul și începu să coboare alene scara. Hei, portar! strigă el, ajuns în gang.

Câțiva chiriași stăteau în strada, la intrarea în casa, și căscău ochii la trecători: cei doi portari, o femeie, un tîrgoveț în halat și alți cîțiva.

Raskolnikov se îndrepta spre ei.

— Ce doriți? întreba unul din portari.

— Ai fost la secție?

— Chiar acum am fost. Ce doriți?

— Mai e lume acolo?

— Este.

— Și ajutorul de comisar e acolo?

— Adineauri era. Dar dumneata ce dorești ? Raskolnikov nu răspunse și

rămase locului, dus pe gânduri.

— A venit sa vada locuința, zise zugravul mai în vîrstă, apropiin-du-se.

— Care locuința?

— Apăi aceea unde lucrăm noi. Cică: „De ce ați spălat săngele? Aici s-a săvîrșit un omor, iară eu am venit sa iau casa cu chirie”. Și a tras de clopoțel, mai-mai să-l rupă. Apoi a zis: „Hai cu mine la secție, am să spun tot”. S-a legat de noi.

Portarul îl cercetă pe Raskolnikov, nedumerit și încruntat.

— Cine ești dumneata? se răsti el, căutînd să ia un aer cât mai amenințător.

— Rodion Romanici Raskolnikov, fost student, locuiesc în casa lui Șil, în ulicioara, aproape de aici, apartamentul cu numărul patrusprezece. Întrebă-l pe portar... mă cunoaște.

Raskolnikov spusese toate acestea parca alene, visător, fără să se întoarcă și scrutînd atent strada întunecoasă.

— Și pentru ce ai intrat în locuință?

— Ca s-o văd.

— Ce să vezi?

— Ce-ar fi să-l duci la secție? se amestecă deodată în vorba tîrgovețul în halat, apoi tăcu brusc.

Raskolnikov îl privi peste umăr, cu coada ochiului, apoi ceva mai atent și zise, vorbind tot aşa alene și încet:

— Să mergem!

— Chiar aşa, du-l, întări tîrgovețul, cu mai mult curaj. Dacă tot pune întrebări despre aceea, poate are ceva pe suflet, hai?

— De beat parca n-ar fi beat, da Dumnezeu să-l știe, șopti zugravul.

— Ce poftești?! strigă din nou portarul, înfuriindu-se de-a bine-lea. Ce te ții de om ca scaiul?

— Te-ai speriat când ai auzit de secție? întreba ironic Raskolnikov.

— De ce să mă sperii? Ce te tot legi de noi?

— Derbedeule! strigă baba.

— La ce să mai vorbim cu el? strigă celalalt portar, un mujic uriaș, cu sumanul descheiat și cu o legătură de chei la brâu. Cară-te... Un derbedeu, aşa e... Hai, cară-te!

Și, apucându-l pe Raskolnikov de umăr, îl împinse în strada.

Raskolnikov se poticni, era cât pe aci să cada, dar își restabili repede echilibrul. Se uită tăcut la cei de față și își văzu de drum.

— Ciudat om, zise lucrătorul.

— Tare-i ciudată lumea de astăzi, îi ținu isonul baba.

— Trebuia să-l duceți la secție, adaugă tîrgovețul.

— Ce sa ne mai încurcăm cu el? hotărî portarul cel voinic. Un derbedeu! Caută pe dracu, dar dacă te potrivești la el, pe urmă nu mă scapi... îi cunosc eu pe derbedeii ăștia!

„Așadar, să mă duc sau să nu mă duc?”, se gîndeа Raskolnikov, oprindu-se în mijlocul străzii, la răscruce, și privind de jur împrejur, ca și cum ar fi așteptat de la cineva un sfat. Dar nimeni nu-i răspunse; totul era mut și mort ca pietrele pe care călca, mort pentru el, numai pentru el... Deodată, undeva departe, poate la două sute de pași, în capătul celalalt al străzii, în întunericul care se îndesa, desluși o mulțime de oameni, larmă, strigăte... înconjurată de mulțime, era o caleașca oprită... O lumiñă licări

pe la mijlocul străzii. „Ce să fie?” Raskolnikov coti la dreapta și se îndrepta spre mulțimea aceea. Părea ca vrea să se agațe de orice, și acest lucru îl făcu să zîmbească ironic, fiindcă era ferm hotărît să se duca la secție și știa sigur că în curând totul se va sfîrși.

Capitolul VII

O trăsură elegantă, boiereasca, cu doi cai suri și iuți, era oprită în mijlocul străzii; nu era nimeni în ea, iar vizitiul, coborât de pe capră, sta alaturi; cineva ținea caii de frâu. O mulțime de oameni se îmbulzeau în jur, venise și poliția. Un agent avea în mână un felinăraș aprins și, aplecat asupra caldarîmului, lumina ceva în apropierea roților. Toată lumea vorbea, țipa, ofta; vizitiul părea nedumerit și repeta din când în când:

— Ce nenorocire! Doamne, ce nenorocire!

Raskolnikov își croi drum cât măi aproape de trăsură și văzu, în sfîrșit, obiectul acestei îngărmădiri și frămîntări. Pe pămînt zacea un om plin de sânge și fără cunoștință, strivit pesemne chiar de cai; era foarte prost îmbrăcat, dar cu haine „boierești”. Sâangele îi curgea șiroaie de pe obraz, din cap; fața îi era stîlcită, jupuită, desfigurată. Fusesese călcat de trăsură și, desigur, grav rănit.

— Doamne!... se vaită vizitiul. Cum să te păzești?! Dacă măcar aş fi mânat tare sau nu i-aș fi strigat, dar mergeam fără grabă, măsurat. A văzut toată lumea, întrebați daca nu-i aşa. Ce poți face cu un om beat!... L-am văzut trecând strada, se clatina, abia îl duceau picioarele; i-am strigat o dată, i-am mai strigat o dată și încă o dată și am ținut caii; da el s-a vîrât drept sub copitele cailor! Să o fi făcut dinadins, ori era din cale-afară de beat... Caii-s tineri, sperioși, s-au smucit, el a țipat, ei s-au speriat și mai rău, și iaca aşa s-a întîmplat nenorocirea.

— Așa a fost! răsună din mulțime glasul unui martor.

— I-a strigat, aşa e, de trei ori i-a strigat, întări alt glas.

— Da, de trei ori, toata lumea a auzit! strigă al treilea.

De altfel, vizitiul nu părea nici prea speriat, nici prea mâhnit. Trăsura era pesemne a unui om bogat și cu vază, care o așteptă undeva, de aceea poliția, firește făcea tot ce putea să grăbească lucrurile. Dar cel strivit trebuia transportat la secție și la spital. Nimeni nu-i știa numele.

Între timp, Raskolnikov răzbise prin mulțime și se aplecă deasupra omului. Felinărașul lumina cu putere față nefericitului și el îl recunoscu.

— Îl cunosc, știi cine este! striga el, făcându-și loc măi aproape. Este un funcționar, un fost funcționar, consilierul titular Marmeladov! Stă aici, aproape, în casa lui Kosel... Un medic, repede! Am să plătesc, iată! Scoase banii din buzunar și-i arată polițistului.

Era grozav de agitat.

Polițistii erau bucuroși că aflaseră numele celui strivit. Raskolnikov spuse cum îl cheamă, își dadu adresa și căuta cu înverșunare, ca și cum ar fi fost vorba de tatăl lui, să-i convingă să-l transporte cât mai repede pe Marmeladov, leșinat, acasă.

— E aici, trei case de aici, se agita el. Casa lui Kosel, un neamț bogat...

O fi pornit spre casă beat, îl cunosc... Este un bețiv... Are familie, soție, copii, mai are și o fata. Cere mai mult timp să-l duceți la spital, pe când aici, în casă, trebuie să se găsească un medic! Am să plătesc, am să plătesc!... Îl vor îngriji cei de acasă, nu e timp de pierdut, altfel în starea în care se găsește, dacă-l duceți la spital, moare pe drum...

Izbuti chiar să vâre un bacăs în mâna sergentului. De altfel, cererea lui era legală și îndreptățită: în orice caz, primele ajutoare ar fi fost astfel mai rapide. Rănitul fu ridicat și dus; se găsiră oameni care să dea o mâncă de ajutor. Casa lui Kosel era la vreo treizeci de pași. Raskolnikov mergea în spate, susținând cu grija capul rănitului și arătând drumul.

— Pe aici, pe aici! Pe scară trebuie să-l ducem cu capul înainte; întoarceți-l... aşa! Am să platesc, am să vă mulțumesc, bolborosea el.

Katerina Ivanovna, după cum îi era obiceiul, de îndată ce avea o clipă liberă, umbla dintr-un colț într-altul al odaiței, de la fereastră la sobă și înapoi, cu brațele încrucișate pe piept, vorbind singură și tușind. În ultima vreme, vorbea tot mai des și mai mult cu fetița ei mai mare, Polenka, în vîrstă de zece ani, care, deși multe nu le pricepea, își dadea totuși bine seama că mama ei avea nevoie de ea și de aceea fetița o urmărea întruna cu ochii ei mari și inteligenți și se străduia să pară că înceleze. Acum Polenka îl dezbrăcă pe frățiorul ei mai mic, care nu se simțise tocmai bine în ziua aceea, ca să-l culce. Așteptând să i se schimbe cămașuța, care trebuia spălată în aceeași noapte, băiețelul sedea drept și nemîșcat pe scaun, cu o mutră serioasă, tăcută, înținând picioarele întinse, cu călcările strîns lipite și vîrfurile desfăcute. Asculta bosumflat, căscând ochii mari, la ce vorbea mama cu sora lui și sta nemîșcat, aşa cum trebuie să stea toți copiii cuminti când sunt dezbrăcați pentru culcare. O fetiță mai mica, îmbrăcată numai în zdrențe, sta lîngă paravan și-și aștepta rândul. Ușa ce da spre scara era deschisă, ca să mai iasă fumul de tutun care pătrundea din odaile vecine și o făcea pe sărmăna ofticoasă să tușească întruna, lung și chinitor. Katerina Ivanovna parcă slabise și mai tare în ultima săptămînă, iar petele roșii din obraz erau mai aprinse ca înainte.

— Nici nu-ți poți închipui, Polenka, spunea dânsa, plimbîndu-se prin odaie, câtă veselie și belșug era la tăticu acasă și cât de rău m-a nenorocit bețivanul ăsta, care are să vă nenorocească și pe voi! Tăticul, deși civil, avea grad de colonel, era aproape guvernator, nu mai avea decât un pas ca să ajungă la asta, aşa că lumea venea la el și-i spunea: „Noi, Ivan Mihailici, va consideram de pe acum guvernatorul nostru”. Când eu... Khe! Când eu... Khe-khe-khe... O, viață blestemata! strigă dânsa, scuipînd și apucându-se cu mâna de piept. Când eu... ah, când am fost la ultimul bal... la mareșalul nobilimii... m-a văzut prințesa Bezemelnaia — care m-a binecuvîntat mai târziu, când m-am măritat cu tăticul tău, Polia - și a întrebat numaidecât: „Nu este domnișoara aceea drăgălașă care a dansat cu șalul la ieșirea din pension?”... Coase gaura; ia acul și țese-o pe loc, cum te-am învățat, că mâine... Khe... mâine... khe-khe-khe... are să-o rupă și mai rău, striga dânsa, tușind să-și spargă pieptul... Tocmai atunci sosise de la Petersburg prințul Șcegolski, *kammerjunker*... a dansat cu mine mazurca și chiar a doua zi a venit la noi să mă ceară în căsătorie; dar eu i-am mulțumit cu cele mai măgulitoare vorbe și i-am spus că inima mea este data de mult altuia. Aceasta era tatăl tău, Polia; tăticul s-a înfuriat grozav... E gata apa? Hai, ada cămașuța, dar ciorăpeii?... Lida, spuse ea

fetiței mai mici, noaptea asta ai să dormi și tu fără cămășuță; cum ai să poți... pune și ciorăpeii alături... Să-i spăl și pe ei... De ce n-o fi venind zdrențărosul acela, bețivanul? Cămașa lui e murdara ca o cârpă de șters picioarele, a făcut-o ferfeniță... I-aș spăla-o împreună cu rufăria voastră, ca să nu mă chinui două nopți la rând! Doamne! Khe-khe-khe-khe! Iarăși! Ce-i asta? striga ea, privind multimea de la ușă și oamenii care încercau să pătrunda în odaie, ducând ceva în brațe. Ce-i asta? Ce aduc? Doamne!

— Unde să-l punem? întreba polițistul, rotindu-și privirile prin odaie, în timp ce Marmeladov, plin de sânge și fără cunoștință, era adus înăuntru.

— Pe divan! Culcați-l pe divan, cu capul încoace! arată Raskolnikov.

— L-a călcăt o trăsură! Era beat! striga cineva de pe scară.

Katerina Ivanovna încremenise; era palida și răsufla greu. Copiii erau îngroziți. Micuța Lidocika tipă ascuțit și se repezi la Polenka, cuprinzând-o cu mânuțele și tremurând ca varga.

După ce-l întinse pe Marmeladov, Raskolnikov se repezi la Katerina Ivanovna:

— Liniștiți-vă, pentru Dumnezeu, nu va temeți, spunea el precipitat. Trecea strada și l-a călcăt o trăsură, nu vă temeți, are să-și revină, am spus să-l aducă aici... Am mai fost pe la dumneavoastră. Poate că vă aduceți aminte... Are să-și revină, am să plătesc!

— A găsit ce-a căutat! striga cu disperare Katerina Ivanovna, repezindu-se la bărbatul ei.

Raskolnikov își dadu seama curând ca nu era dintre femeile care leșina ușor. Cât ai clipi, strecura o pernă sub capul nefericitului, lucru la care nu se gândise nimeni; Katerina Ivanovna începu să-l dezbrace, să-l cerceteze cu de-amănuntul - emoția n-o făcea să-și piarda capul — uitând de ea însăși, încleștîndu-și buzele tremurânde și înăbușindu-și țipetele gata sa-i izbucnească din piept.

Între timp, Raskolnikov convinse pe cineva să dea fuga după doctor. Aflase că locuia un medic în casa vecina.

— Am trimis după medic, îi repeta el Katerinei Ivanovna. Nu vă neliniștiți, am să platesc. Aveți apă? Dați-mi un şerbet, un prosop, orice, mai repede; nu se știe cât de grav e rănit... E rănit, nu e mort, puteți fi sigură... Să vedem ce zice medicul!

Katerina Ivanovna se repezi la fereastră; acolo, în colț, pe un scaun rupt, era pus un lighean mare de lut, plin cu apă, pregătit de ea ca să spele la noapte rufăriă copiilor și a bărbatului ei. Katerina Ivanovna spăla singură, cel puțin de două ori pe săptămînă, uneori chiar și mai des, fiindcă ajunseseră aproape fără schimburi (fiecare membru al familiei nu mai avea decât un rând de rufe), iar Katerina Ivanovna nu suporta murdaria. Era mai mulțumită să se chinuiască până la istovire, spalând noaptea, în timp ce ceilalți dormeau, ca să se poată usca până dimineață rufelete pe frînghia întinsă în odaie și să-i poată astfel primeni pe toți, decât să vada murdarie în casă. Apuca ligheanul, ca să-l aducă după cum îi ceruse Raskolnikov, dar fu cât pe aici să cada sub greutatea lui.

Raskolnikov găsise un prosop, îl muie în apă, și începu să spele făță scăldată în sânge a lui Marmeladov. Katerina Ivanovna sta alături, răsuflînd greu și ținîndu-și mîinile apășăte pe piept. Avea și dînsa nevoie de ajutor. Raskolnikov începu să întelegă că poate făcuse rău, stăruind ca rănitul să fie transportat acolo. Sergentul de strada sta de asemenea nedumerit.

— Polia! striga Katerina Ivanovna. Da o fugă pînă la Sonia, repede. Dacă n-o găsești acasă, lasă-i vorba ca tata a fost călcat de o trăsură și să vina aici... de cum să întoarce acasă. Fugi repede, Polia! la, înfășoără-te cu șalul!

— Fuzi iute!... strigă deodată băiețelul de pe scaun și rămase din nou tăcut, căscând ochii mari, țintuit pe locul lui, cu călcîiele piciorușelor unite și vîrfurile desfăcute. Odaia se umpluse de atâta lume, că n-ai fi avut unde să arunci un ac. Polițistii plecaseră, în afara de unul, care tot încerca să împingă înapoi pe scară lumea care năvălise pe palier. În schimb, intraseră mai toți chiriașii doamnei Lipevehsel din camerele vecine; mai întîi se îmbulziseră în prag, apoi umpluseră odaia. Katerina Ivanovna fu cuprinsă de furie.

— Lasați-l măcar să moară în pace! striga ea. Ce-i, spectacol gratuit aici? Cu țigara în gura? Khe-khe-khe! Mai lipsește să intrați cu pălarie pe cap... Văd chiar pe unul cu pălarie... Afara! Aveți măcar respectul morții!

Tusea o sufoca, dar mustrarea ei avu efect. Era vădit că lumea se cam temea de Katerina Ivanovna; unul după altul, chiriașii să retraseră în odaile lor, cu acea senzație ciudată de placere, pe care, în pofida celui mai sincer sentiment de compătimire și mila, o simt oamenii cei mai de treaba când o nenorocire neașteptată îl lovește pe aproapele lor.

De altfel, la ușă răsunară glasuri, spunând că rănitul ar trebui dus la spital, că nu avea nici un rost să tulbere toată casa.

— N-are voie nici să moară omul! striga Katerina Ivanovna, și se năpusti să dea ușa de perete, ca să arunce asupra celor de afara trăsnetele și fulgerele mâniei sale, dar se ciocni în prag de doamna Lipevehsel în persoana, care abia aflase despre nenorocire și venise fuga să facă ordine. Era o nemăoaica nemaipomenit de cîrcotașă și de zurbagioaică.

— Vai, Dumnezeul meu! strigă dânsa, dând din mâini. Bărbat la dumneata beat, calul strivit. La spital! Eu proprietăreasa!

— Amalia Ludvigovna! Vă rog să va dați seama ce vorbiți, începu trufaș Katerina Ivanovna (cu gazda vorbea întotdeauna de sus, „ca să-și cunoască lungul nasului”, și nici măcar acum nu-și putea refuza aceasta placere). Amalia Ludvigovna...

— Eu spus la dumneata odata-totdeauna, să nu îndrăznești spus la mine Amal Ludvigovna; eu Amal-Ivan!

— Nu sunteți Amal-Ivan, ci Amalia Ludvigovna și cum eu nu fac parte dintre acei ticăloși care vă lingușesc ca alde domnul Lebeziatnikov, care râde acum după ușă (într-adevăr, după ușă cineva se pornise pe râs, strigînd: „s-au încăierat!”), am să vă spun totdeauna Amalia Ludvigovna, cu toate că nu pot să înțeleg în ruptul capului de ce nu va place acest nume. Vedeți și dumneavoastră ce i s-a întîmplat lui Semion Zaharovici: e pe moarte. Vă rog, deci, să închideți ușa și să nu îngăduiți nimănuia să intre. Lasați-l măcar să moară linisit! Altfel, vă încredințez că chiar mâine purtarea dumneavoastră va fi cunoscută de însuși generalul-guvernator. Prințul m-a cunoscut încă pe vremea când eram domnișoară, îl ține minte foarte bine pe Semion Zaharovici, căruia de multe ori i-a făcut bine. Toata lumea știe că Semion Zaharovici avea mulți prieteni și protectori, pe care i-a părăsit singur din nobila mândrie, dându-și seama de nenorocita lui slabiciune, dar acum (ea arăta spre Raskolnikov) ne ajută un Tânăr

mărinimos, care dispune de mijloace, are legături, și pe care Semion Zaharovici l-a cunoscut încă din copilarie, aşă că puteți fi sigură, Amalia Ludvigovna...

Spuse toate acestea pe nerăsuflare, cu o repeziciune tot mai mare, dar tușea îi curma elocvență. În aceeași clipă, muribundul se trezi, începu să geamă, iar dânsa se repezi la el. Bolnavul deschise ochii și, fără să recunoască încă și fără să înțeleagă, îl privi atent pe Raskolnikov, care sta aplecat asupra lui. Respira greu, adânc și rar; în colțurile gurii se ivi sânge; broboane de sudoare îi acopereau fruntea. Nerecunoscându-l pe Raskolnikov, își roti neliniștit ochii de jur împrejur. Katerina Ivanovna îl privea cu tristețe, dar sever, și lacrimile îi curgeau din ochi.

— Doamne! Tot pieptul îi e sfărâmat! Ce de sânge, ce de sânge! zise ea cu deznădejde. Trebuie să-i scoatem hainele! Întoarce-te puțin, Semion Zaharovici, dacă poți! striga dânsa.

Marmeladov o recunoscu.

— Un preot! horeai el răgușit.

Katerina Ivanovna se duse la fereastra, își lipi fruntea de pervaz și exclamă cu deznădejde:

— O, viața blestemata!

— Un preot! repeta muribundul după o clipă de tăcere.

— Am trimis! se răsti la el Katerina Ivanovna.

Auzindu-i glasul răstărit, bolnavul tăcu. Privirea lui sfioasa, îndurerata, o căuta prin odaie; ea se aşeză iarăși la căpătâiul lui. El se liniști, dar nu pentru multă vreme. Curând, privirea i se opri asupra micuței Lidocika (favorita lui), care tremura într-un colț ca zgâlțită de friguri și-l privea întă cu ochii ei mări și mirați, de copil.

— A... a... o arăta dânsul, neliniștit. Voia să spună ceva.

— Ce mai vrei? striga Katerina Ivanovna.

— Desculță! Desculță! bolborosi Marmeladov, arătând cu privirea-i pierduta piciorușele goale ale fetișei.

— Ta-ă-ăci! se răsti, supărată, Katerina Ivanovna. Știi tu de ce-i desculță!

— A venit doctorul, slavă tie, Doamne! strigă Raskolnikov, bucuros. Doctorul, un bătrînel neamț, îngrijit, intră în odaie, și-și roti privirile cu neîncredere; se apropi de bolnav, îi luă pulsul, pipăi cu atenție capul și, cu ajutorul Katerinei Ivanovna, desfăcu cămașa uda de sânge, dezvelindu-i toracele. Tot pieptul era sfărâmat, strivit, schilodit; în partea dreapta câteva coaste erau rupte. În stânga, în dreptul inimii, se zărea o pata mare, sinistră, neagră-gălbuiie, o lovitură grea de copită. Doctorul se încrunta. Polițistul îi spuse că bolnavul fusese prins de o roată și tîrît vreo treizeci de pași pe caldarîm.

— Mă mir că și-a revenit, îi șopti încet doctorul lui Raskolnikov.

— Ce părere aveți? întreba acesta.

— E pierdut.

— Nu mai e nici o speranță?

— Nică cea mai mică! E ultima suflare... Are o rană gravă la cap... Hm!

Poate să-i luăm puțin sânge... Dar... este de prisos... Moare neapărat în cinci sau zece minute.

— Luați-i totuși puțin sânge!

— Se poate... Dar va previn, este absolut inutil.

În clipa aceea se auziră pași, mulțimea de pe palier făcu loc și se ivi în prag preotul, un bătrînel cărunt, cu sfintele daruri în mână. Sergentul se duse să-l cheme încă de când muribundul se afla în strada. Doctorul îi ceda locul, schimbând cu dânsul o privire plină de înțeles. Raskolnikov îl ruga să mai stea puțin. Doctorul ridica din umeri, dar rămase.

Lumea se dadu la o parte. Spovedania nu ținu mult. Muribundul aproape nu-și mai dadea seama de nimic, nu mai putea vorbi, scotea numai niște sunete întreținute și nedeslușite. Katerina Ivanovna o luă pe Lidocika în brațe, îl dadu jos de pe scaun pe băiețel și, ducându-i la sobă, îngenunche și-i sili și pe copii să îngenuncheze în fața ei. Fetița tremura toata, iar băiețelul, cu genunchii goi pe podea, își ridica măsurat mânuța, își făcea cruce și bătea matănii, izbindu-se cu fruntea de dușumea, ceea ce se vede ca-i făcea o deosebită placere. Katerina Ivanovna își mușcă buzele și-și stăpîni lacrimile; se ruga și, din când în când, îndrepta cămăsuța pe copil, ba izbutise să arunce pe umerașii goi ai fetiței o basma, pe care o luă de pe scrin fără să se ridice și fără să înceteze de a se ruga. Ușa, care ducea spre camerele interioare, se deschise iarăși, împinsă de curiozitatea locatarilor, iar spectatorii de pe palier, unde se adunaseră mai toți chiriașii de pe scară, se îngheșua tot mai mult, dar nu treceau pragul. Un muc de lumânare lumina întreaga scenă.

În clipa aceea, Polenka își croi drum prin mulțime. Alergase să-și cheme sora. Intra, abia răsuflînd de fuga, își scoase șalul, o caută din ochi pe maică-să, se apropi de dânsa și-i spuse: „Vine! Am întâlnit-o în strada”. Mama o sili să îngenuncheze lângă ea. Prin mulțime își făcea loc, în tăcere și cu sfială, o fată. Apariția ei, aşa deodată, părea stranie în aceasta odaie unde sălașluiau mizeria, moartea și deznașdejdea. Deși sărăcăcios îmbrăcată, hainele ei ieftine erau bătătoare la ochi și împodobite vulgar, după gustul și moda ființelor de teapa ei, în scopuri vădite, nerușinate. Sonia se opri în prag, fără să intre în odaie, și se uită pierdută, părea ca nu-și da seama de nimic; uitase de rochia ei de mătase, viu colorată, cu trena lungă, ridicolă, și crinolină enormă, care astupa ușa, rochie cumpărată din a patra mână, tipătoare și nepotrivită cu locul; uitase și de ghetele ei de culoare deschisă, și de umbreluța de soare, de prisos noaptea, pe care o luase cu dânsa, și de pălariora rotunda de pai, Caraghioasă și împodobită cu o pană roșie ca o limba de foc. De sub pălariora aceasta pusă pe o parte, strengărește, răsărea un obrăjor slabuț, palid și speriat, cu gura întredeschisă și privirea încremenită de groază. Sonia era de vreo opt-sprezece ani, blonda, mică și slabă, dar destul de frumușica, cu niște ochi albaștri minunați. Privea întă patul și preotul și gîfîia din pricina grabei cu care venise. În sfîrșit, șoaptele și unele vorbe rostite în mulțime îi ajunseră, pesemne, la ureche; ea-și lasă ochii în pămînt, trecu pragul și intră în odaie, dar se opri tot lângă ușă.

Spovedania și împărtășania luară sfîrșit. Katerina Ivanovna se apropie din nou de patul bărbatului ei. Preotul se depărtă și, plecând, voi să-i spună un cuvânt, două, de mângâiere și povăță.

— Și cu ăştia ce am să mă fac? îl întrerupse dânsa tăios, arătându-i înciudată pe cei mici.

— Dumnezeu e milostiv; încrude-te în ajutorul Celui-de-Sus... începu preotul.

— Eh! O fi el milostiv, dar nu cu noi!

— Păcat, doamnă, mare păcat să vorbiți aşa! spuse preotul, dând din cap.

— Şi asta nu-i păcat? strigă Katerina Ivanovna, arătând spre muribund.

— Poate că acei care v-au pricinuit fără să vrea aceasta nenorocire se vor încovi să vă dea un ajutor, să va despăgubească măcăr de pierderea materială...

— Nu înțelegeți ce spun, i-o reteza Katerina Ivanovna cu un gest plăcăt. Ce fel de ajutor să-mi dea? El singur, fiind beat, s-a vîrât sub copitele cailor! Ce pierdere materială? Ce câştig? Suferința, altceva n-am văzut de la dânsul. Era bătrîn, bea tot. Ne fura și cară la circumă; ne-a băut viața, și pe a mea și pe a lor! Slavă Domnului că moare! Atâtă paguba!

— Ar trebui să-l iertați în ceasul morții, asemenea sentimente sunt un mare păcat, doamnă, un mare păcat!

Katerina Ivanovna vorbea cu preotul, fără a înceta de-a vedea de muribund; îi dadea de băut, îi ștergea sudoarea și sângele de pe frunte, îi îndrepta pernele. Din când în când, apuca să întoarcă și fața spre preot, în timp ce-i vorbea. La ultimele lui cuvinte însă, se repezi la el, scoasă din fire:

— Ei, părinte! Vorbe, vorbe goale! Să-l iert! Azi, dacă nu l-ar fi călcat trăsură, ar fi venit acasă beat, și cum nu are decât cămașa astă rufoasă și murdară pe care o poartă, el s-ar fi culcat, iar eu, cât dormea, aş fi stat să spăl zdrențele lui și ale copiilor, le-aș fi uscat la fereastră și când s-ar fi luminat de ziuă, m-aș fi aşezat să le cărpesc, astă mi-ar fi fost noaptea! Ce-mi vorbești de iertare? De altfel, eu și aşa l-am iertat!

O tuse adâncă, înfiorătoare, îi curmă vorba. Scuipă în batistă și o ărătă preotului, ținîndu-și cu cealaltă pieptul îndurerat. Batista era plină de sânge...

Preotul plecă ochii și nu răspunse.

Marmeladov intrase în agonie; nu-și lăua ochii de la Katerina Ivanovna, care se aplecase iarăși deasupra lui. Tot voia să-i spună ceva, încerca din răsputeri să miște limba, dar nu izbutea decât să bînguie vorbe nedeslușite; Katerina Ivanovna ghici că vrea să-i ceară iertare și strigă la el poruncitor:

— Taci! Nu trebuie... Știi ce vrei să spui!...

Bolnavul amuți, dar, în aceeași clipă, privirea-i rătăcită căzu pe ușă și el o văzu pe Sonia... Până atunci n-o zărise în colțul întunecat unde stătea, în umbră.

— Cine? Cine este? Întrebă el, horcăind, arătând, îngrozit, spre ușă, unde se află fie-să, și silindu-se să se ridice.

— Stai culcat! Nu te mișca! îi strigă Katerină Ivanovna. Dar muribundul, cu o sfârșitare supraomenească, se sprijini în cot. Câteva clipe privi, uluit, pe fiică-să, de parcă n-ar fi recunoscut-o. De altfel, era întâia oara că o vedea astfel îmbrăcată. Umlă, zdrobită, îmbrăcată tipător și rușinată, fată își aștepta cu smerenie rândul ca să-si ia rămas bun de la tatăl ei pe moarte.

Deodată își dadu seama cine este, o recunoșcu și o suferință nemărginită i se oglindă pe față.

— Sonia! Fetița mea! Iartă-mă! strigă bolnavul și vru să întînde brațul, dar își pierde echilibrul și se prăbușește de pe divan cu fața la pământ; lumea se repezi la el, fu ridicat și culcat din nou pe divan, dar el se sfârșea.

Sonia scoase un tipat slab, se apropie în fugă, îl îmbrățișă și încremenii

în aceasta încleștare. Marmeladov își dadu duhul în brațele ei.

— Și-a atins șelul! striga Katerina Ivanovna, văzând trupul neănsuflețit. Ce mă fac eu acum'?! Cu ce să-l îngrop'? Și lor ce să le dau de mâncare?

Raskolnikov se apropie de dânsa.

— Katerina Ivanovna, începu el, săptărîna trecuta răposatul mi-a povestit întreaga lui viață și toate împrejurările... Țin să vă asigur că a vorbit despre dumneavoastră cu cea mai mare admirărie și respect. Din seara aceea, când am aflat ce devotat v-a fost tuturora, și, mai ales, cât v-a iubit și v-a stimat pe dumneavoastră, Katerină Ivanovnă, cu toată slabiciunea lui nenorocită pentru băutură, din seară aceeaam fost prieten... Permiteți-mi acum... să contribui la ultima datorie față de răposatul meu prieten... Aici... aici sunt douăzeci de ruble, aşa mi se pare, și dacă ele vă pot fi de folos, atunci..., eu... într-un cuvânt, am să vin pe la dumneavoastră, am să vin negreșit... poate chiar mâine... Rămîneți cu bine!

Și ieși grăbit din odaie, își croi cât mai iute drum prin mulțime și ajunse pe scară; dar aici se ciocni deodată față cu Nikodim Fomici, care, aflând despre accident, venea să dea dispoziții personal. De la scena petrecuta la secție ei nu se văzuseră, Nikodim Fomici îl recunoscu număidecât.

— Dumneata? îl întreba el.

— A murit, răspunse Raskolnikov. A fost medicul, preotul, totul e în ordine. N-o tulburați prea mult pe biata femeie, și aşă e bolnavă de piept. Îmbărbătăți-o, dacă puteți... Sunteți un om bun, știu... adaugă el cu un zîmbet, privindu-l drept în ochi.

— Dar te-ai pătat cu sânge, zise Nikodim Fomici, observând căteva pete proaspete pe jiletca lui Raskolnikov.

— Da, m-am pătat... sunt plin de sânge! repeta acesta cu un aer ciudat, apoi zîmbi din nou, dadu din cap și începu să coboare scara.

Cobora încet, fără graba, scuturat de friguri și, fără să-și dea seama, stăpînit de o singura senzație, nouă, copleșitoare, senzația de revenire bruscă la viață, o viață ce pulsează în el intens și puternic. Ceva asemănător cu ce ar simți un condamnat la moarte căruia î se anunță deodată grațierea. Pe la jumătatea scării fu ajuns din urmă de preotul care se înapoia acasă. Raskolnikov îi făcu loc să treacă și schimbă cu bătrînul un salut tăcut. La ultimele trepte auzi în urma lui niște pași grăbiți. Cineva alerga după el. Era Polenka: venea în fuga și striga: „Stați! Stați!”

Se întoarse. Fetița coborî ultima scara și se opri în fața lui cu o treapta mai sus. O lumină slabă venea de afara. Raskolnikov desluși un obrăjor slabuț, dar drăgălaș, care-i zâmbea vesel, copilarește, privindu-l drept în față. Alergase după el fiindcă î se daduse o însărcinare, care, pesemne, îi făcea mare placere.

— Spuneți-mi, cum vă cheamă?... și unde stați? întreba copila grăbita, gîndind de fugă.

Raskolnikov îi puse amîndouă mîinile pe umeri și o privi fericit. De ce îi făcea atâtă placere s-o privească - n-ar fi știut să spună nici el.

— Cine te-a trimis?

— Surioara Sonia m-a trimis, răspunse copila, zîmbind și măi vesel.

— Așa gîndeam și eu, că te-a trimis surioara Sonia.

— Și mămica m-a trimis; când a auzit că mă trimite Sonia, mămica s-a

apropiat și mi-a spus: „Fugi repede, Polenka!”

— O iubești mult pe surioara Sonia?

— Mai mult ca pe toții! rosti cu deosebită hotărâre Polenka, și zâmbetul ei avea o expresie gravă.

— Dar pe mine ai să mă iubești?

În loc de răspuns, văzu obrăjorul copilei apropiindu-se de obrazul lui și buzele plinuțe țuguindu-se naiv să-l sărute. Doua brațe subțiri ca niște chibrituri îl strînsere deodată tare, tare de gât, căpșorul i se plecă pe umăr și copila plânse încet, ghemuindu-se tot mai strâns la pieptul lui.

— Mi-e mila de taticu! zise ea peste o clipă, ridicându-și obrăjorul scăldat în lacrimi și ștergându-și ochișorii cu mâinile. Numai nenorociri și nenorociri, adaugă ea pe neașteptate, cu aerul acela deosebit de serios pe care se silesce să și-l ia copiii când vor să vorbească precum „Oamenii mari”.

— Dar tăticul te iubea mult?

— O iubea mai ales pe Lidocika, urmă dânsa cu aceeași gravitate, fără să zâmbească. O iubea fiindcă e micuță și bolnavă; îi aducea bomboane, iar pe noi ne învață să citim; pe mine mă învăță gramatica și religia, adaugă ea cu demnitate. Mămica nu spunea nimic, dar știam că-i face placere, și tăticu' știa că-i face placere. Mămica vrea să mă învețe franțuzește, fiindcă sunt fata mare și e timpul să învăț serios.

— Știi să te rogi?

— Cum să nu; știm cu toții! Am învățat de mult; eu sunt mare și mă rog singura, iar Kolea și Lidocika — împreuna cu mămica, cu glas tare; mai întîi spun „Născătoarea”, apoi o rugăciune: „Doamne, miluiește și iart-o pe surioara noastră Sonia”; și încă una: „Doamne, miluiește și iartă-l pe celalalt tătic al nostru”, fiindcă tăticul nostru mai mare a murit, iar acesta e al doilea tătic al nostru, dar noi ne rugăm și pentru cel dintîi.

— Polecika, eu mă numesc Rodion; roagă-te uneori și pentru mine... spune: „iartă și pe robul tău Rodion”, mai mult nimic.

— Toata viața mea am să mă rog pentru dumneata, zise cu înflacărare fetiță și deodată începu să râda, se repezi la el și încă o dată îl strânse tare în brațe.

Raskolnikov își spuse numele, îi dadu adresa și făgădui că va veni neapărat a doua zi. Fetița se desparti de el, încântată. Trecuse de zece când Tânărul ajunse în strada. Peste cinci minute se afla din nou pe pod, în același loc unde, cu puțin înainte, încercase să se înece femeia aceea.

„Ajunge! își zise el, hotărât și solemn. Jos cu nălucirile, cu temerile închipuite, cu strigoii... Viața există! Oare n-am trăit intens acum? Nu, viața mea nu s-a stins o data cu baba aceea! Dumnezeu s-o odihnească, dar ajunge, maică, e timpul să-mi dai pace! Acum urmează împărăția rațiunii, a luminii și... și a voinței și a puterii... și mai vedem noi! O să ne măsurăm puterile! adaugă el amenințător, ca și cum ar fi vorbit unei forțe oculte, sfidând-o. Și eu care mă resemnasem să trăiesc de acum înainte pe un spațiu de un metru!... - Sunt tare slab în clipa asta, dar... cred că boala a trecut. De altfel, când am ieșit din casă știam că are să-mi treacă. Dar stai: casa lui Pocinkov e la doi pași de aici. Trebuie să mă duc neapărat la Razumihin, chiar dacă n-ar fi la doi pași... las să câștige rămășagul!... Să se bucure, nu-i nimic! Trebuie să fiu tare, tare - fără putere nu poți face nimic; și numai puterea naște putere, iată ce nu știi ei”, adaugă el

mândru, plin de încredere în el însuși, și porni într-ăcolo abia tîrându-și picioarele. Mîndria și încrederea în sine creșteau cu fiece clipă; se petrecea o mare schimbare în el, era alt om. Dar ce se întîmplase, ce-l preschimbăse într-atât? Nu știa nici el; ca omul care se agăță de un pai, i se păru deodată că „poate să trăiască, că viața mai există încă și că viața lui nu s-a stins o dată cu femeia aceea bătrână”. Poate că se pripuse cu aceasta concluzie, dar nu se gândeau la asta.

„Și, totuși, i-am cerut să pomenească pe robul Rodion... îi fulgera prin minte. Nu-i nimic, asta nu strică!” adaugă el și râse singur de asemenea gând. Era cât se poate de bine dispus.

Găsi foarte ușor locuința lui Razumihin; în casa lui Pocinkov toata lumea îl cunoștea pe nou locatar și portarul îi arăta drumul numai decât. De pe la mijlocul scării se auzeau zgomotul și larma însuflătită a unei adunări mari. Ușa care dadea pe palier era larg deschisă; răzbeau strigăte și discuții. Odaia lui Razumihin era destul de mare și se adunaseră vreo cincisprezece oameni. Raskolnikov se opri în antreu. Acolo, după o perdea, cele două slujnice ale gazdei trebăliau în jurul a două samovare mari; aveau de lucru cu sticlele, farfuriile, tăvile cu plăcintă și gustările aduse de la bucătăria gazdei. Raskolnikov trimise după Razumihin. Acesta veni în goana, încântat. De la prima privire îți dadeai seama că băuse foarte mult și, deși Razumihin nu izbutea niciodată să se îmbete, de data aceasta se vedea că întrecuse măsură.

— Ascultă, îi zise grăbit Raskolnikov, am venit numai să-ți spun că ai câștigat și că, într-adevăr, nimeni nu poate să știe ce i se va întîmpla. De intrat n-am să intru; mă simt atât de slab că abia mă țin pe picioare, aşa că îți spun buna ziua și la revedere! Dar să vîi mâine pe la mine...

— Știi ceva: am să te însوțesc pâna acasă! Dacă chiar tu spui că ești slab, atunci...

— Și musafirii? Cine-i cîrlionțatul acela care și-a vîrît acum nasul aici?

— Asta? Dracu-l știe! Un prieten de-al unchiului meu, pesemne, sau poate unul care a venit nepoftit... Am să-l las pe unchiul meu cu musafirii; este un om de neprețuit; păcat că nu poți să faci cunoștință cu el acum. Dar la dracu cu toți! Acum nu le pasa de nimeni, iar eu simt nevoia să ma aerisesc puțin, aşa că tu, frățioare, și picat la țânc, încă două minute și mă luam la bătaie cu ei. Vorbesc ăstia niște prăpăstii de-ți sta mintea în loc... Nici nu-ți închipui cum pot să bată cîmpii oamenii ăstia! De altfel, cum să nu-ți poți închipui? Părcă noi nu batem cîmpii? Dar nu-i nimic, n-au decât să spună moși pe groși... n-au sa vorbească aşa totdeauna... Așteaptă o clipă aici, să-l aduc pe Zosimov.

Zosimov se năpusti asupra lui Raskolnikov cu un fel de aviditate; o curiozitate i se citea pe chip; peste puțin față i se lumina.

— Și acum la culcare! hotărî el, cercetîndmâine, vedem noi, dar azi nu-i merge rău deloc: găsesc o schimbare mare de când nu l-am văzut. Omul, cât trăiește, tot învăță...

— Știi ce mi-a șoptit Zosimov când am ieșit? îi trânti de la obraz Razumihin, de îndată ce ajunseră amândoi în strada. Eu, frățioare, am să-ți spun deschis: sunt niște proști cu toții. Zosimov mi-a spus să flecăresc cu tine pe drum, să te trag de limba și după aceea să-i spun tot, pentru că el își închipuie că... tu... ai fi nebun, sau că ești pe cale să-ți pierzi mințile. Închipuiește-ți! în primul rând, ești de trei ori mai deștept ca dânsul, în al

doilea rând, de vreme ce nu ești nebun, nu trebuie să-ți pese de aiurelile lui, în al treilea rând, halca asta de carne este de specialitatea lui chirurg și acum s-a scrîntit cu bolile nervoase, iar în privința ta l-a întors pe dos discuția pe care ai avut-o cu Zametov.

— Zametov ți-a povestit tot?

— Tot, și foarte bine a făcut. Acum am înțeles tot adevărul și Zametov a înțeles... într-un cuvânt, Rodea... vorba este că... sunt cam afumat... Dar nu-i nimic... Vorba este că ideea asta... pricepi tu? Ideea asta le venise într-adevăr, înțelegi? Adică nici unul dintre ei nu îndrăznea s-o spună cu glas tare, pentru că e cea mai mare aiureala din câte s-au auzit vreodată, și mai ales de când l-au arestat pe zugravul acela, toate s-ău spart ca o băsică de săpun, pentru totdeauna. Dar ce să le faci dacă sunt proști? L-am cam scuturat atunci pe Zametov - fie vorba între noi, frate; dar te rog să nu faci nici o aluzie că ai ști ceva; mi-am dat seama că este foarte susceptibil din fire: s-a întîmplat la Laviza, dar astăzi, astăzi s-au lamurit toate. Principalul vinovat este acest Ilia Petrovici! El s-a folosit atunci de leșinul tău și apoi i-a fost și lui rușine de bănuiala asta; știi eu...

Raskolnikov îl asculta cu aviditate. Fiind beat, pe Razumihin îl luă gură pe dinainte.

— Am leșinat atunci fiindcă nu era aer și mirosea a vopsea de ulei, zise Raskolnikov.

— Mai începe vorba. Și nu era numai vopseaua de vină; congestia pe care ai făcut-o era în pregătire de mai bine de o luna; Zosimov e martor! Dar nici nu-ți poți închipui cât de rușinat este acum puștiul astă de Zametov! „Nu fac nici cât degetul lui cel mic!” zice. Cât degetul tău cel mic, adică. Uneori, frate, are sentimente frumoase. Dar lecția, lecția, lecția pe care i-ai dat-o astăzi la „Palatul de Cristal”, este de-o măiestrie fără pereche! Mai întâi l-ai speriat, l-ai făcut să-l apuce fiorii! L-ai adus aproape până acolo, încât să dea din nou crezare acelei absurdități monstruoase și după aceea i-ai scos limba de un cot: „Ce-ai căutat, ai găsit!” Minunat! A fost strivit, distrus! Ești un maestru, zau, și aşa le trebuie! Eh, păcat că n-am fost de față! Ce te-a mai așteptat acum! Și Porfiri ar vrea să te cunoască...

— A... și el... Dar de ce m-ați trecut în rândul nebunilor?

— Adică nu tocmai la nebuni. Eu, frate, mă tem ca ți-am un mort: a murit un funcționar... și am dat toți banii... și apoi, m-a sărutat o ființă care, chiar dacă aș fi ucis pe cineva, tot m-ar... într-un cuvînt, am văzut acolo o altă ființă... cu o pană roșie ca pară focului, dar aiurez... sunt foarte slab, sprijină-mă... uite scara...

— Ce-i cu tine? Ce-i cu tine? întrebă Razumihin, alarmat.

— Mi se cam învârtește capul, dar nu despre asta e vorba, sunt trist, atât de trist, ca o femeie... în adevăr! Privește! Ce-i asta? Vezi, vezi!

— Ce este?

— Nu vezi? Lumină în odaia mea! Vezi? Prin crăpătura...

Erau la ultima scară, în fața ușii gazdei și, într-adevăr, de jos se vedea că în chilioara lui Raskolnikov arde lumina.

— Ciudat! O fi Nastasia, zise Razumihin.

— Nu vine niciodată la oră asta și, apoi, cred că doarme de mult, dar... nu-mi pasa... Rămîi cu bine!

— Ce te-a apucat? Te însoțesc, intram împreuna!

— Știu că o să intrăm împreuna, dar aş vrea să-ți strâng mâna aici și să-mi iau rămas bun de la tine. Stai, da-mi mâna; rămîi cu bine!

— Ce ai, Rodea?

— Nimic; să mergem; ai să fii martor...

Urcând scara, lui Razumihin îi trecu prin minte că s-ar putea că Zosimov să aibă dreptate. „Eh! L-am necăjit cu flecăreală mea!” se gîndi el. Dar, apropiindu-se de ușă, auziră glasuri venind din odaie.

— Ce se petrece aici? strigă Razumihin.

Raskolnikov puse mâna pe clanța, deschise larg ușa și ramase împietrit în prag.

Pe divan stăteau mama și sora lui; de un ceas și jumătate erau acolo. Cum se face că nu se așteptase deloc la aşa ceva? Cum de nu se gândise deloc la ele când, în ziua aceea, pentru a doua oara, îi fusese anunțata venirea lor, când le știa pe drum, gata să sosească? În aceasta oră și jumătate ele o descususeră amănuntit pe Nastăsia, care sta în picioare în față lor și le înșira tot ce știa. Nu-și mai reveneau din spaimă, ăflînd că fugise bolnav, și, după cum reieșea din spusele femeii, delirând! „Doamne, ce-o fi cu el?” Plîngeau amândouă, și prin ce suferințe neînchipuite trecuseră în această oră și jumătate.

Un strigat plin de bucurie îl întîmpină în prag. Cele două femei se repeziră la el. Dar el rămase stană de piatră: ca la lumina unui fulger își dadu seama de realitate. Nu mai putea nici să le întînda brațele, ca să le strîngă la pieptul lui. Mama și sora lui îl îmbrățișau, îl sărutau, râdeau, plângneau... El făcu un pas, se clatină și se prăbuși în nesimțire pe podea.

Panică, tipete de groaza, suspine... Razumihin, care rămăsese în prag, dadu buzna înăuntru, îl apuca pe bolnav în brațele lui vînjoase, și îl culca într-o clipită pe divan.

— Nu-i nimic, nu-i nimic! striga el mamei și surorii. Nu-i decât un leșin fără nici o gravitate! Chiar acum mi-a spus doctorul că-i este mult mai bine, că este chiar sănătos! Apă! Iacă, vedetă, a început să-și vină în fire, uități-vă, își revine!...

Și, apucând-o de mâna pe Dunecika, o scutura aproape să-i scoată brațul din încheietură și o sili să se aplece că să vada că „își revine”. Mama și sora îl priveau pe Razumihin cu înduioșare și recunoștință, socotindu-l o adevărată providență; aflaseră de „acest Tânăr Îndatoritor”, cum îl numea în aceeași seară, într-o discuție intimă cu Dunia, însăși Pulheria Aleksandrovna Raskolnikova.

PARTEA A TREIA

Capitolul I

Raskolnikov se ridică în capul oaselor și se aşeză pe divan. Cu un gest moale întrerupse ūvoiul de vorbe inflacărate și dezlinăte cu care Razumihin încerca să le liniștească pe cele două femei și, luîndu-le de

mână, le cercetă din ochi, pe rând, cu luare-ăminte, vreo două minute, în tăcere. Privirea lui, plina de o nemărginită suferință, avea o fixitate aproape dementă, ceea ce o sperie pe maică-să, care începu să plângă.

Avdotia Romanova era palida, degetele îi tremurau în mâna fratelui ei.

— Duceți-vă acasă... cu dînsul, zise Raskolnikov cu glas întretăiat, arătîndu-l pe Razumihin. Pînă mâine, mâine totul va fi... Ați sosit de mult?

— În seara asta, Rodea, răspunse Pulheria Aleksandrovna, trenul a întîrziat grozav. Dar, Rodea, eu nu plec acum de-aici, pentru nimic în lume! Rămîn la noapte lînga tine...

— Nu mă chinui! spuse el, făcând un gest de enervare.

— Ramîn cu el! exclama Razumihin. N-am să-l părăsesc o clipă, invitații mei n-au decît să se ducă la dracu', să se dea cu capul de pereți! De altminteri, acasă face unchiul meu pe gazda.

— Vai, cum, cum sa va mulțumesc! începu Pulheria Aleksandrovna, strîngînd iarăși mâna lui Razumihin.

Raskolnikov o întrerupse:

— Nu pot, nu pot... repeta el iritat, nu mă chinuiți. Ajunge, plecați odată... Nu mai pot!...

206

F. M. DOSTOIEVSKI

— Sa mergem, mama, sa ieșim cel puțin din odaie, șopti Dunia speriată. Îl ucidem stînd aici, astă e limpede.

— Sa nu mă uit la el după o despărțire de trei ani! se väită Pulheria Aleksandrovna.

— Stați! le opri Raskolnikov. Mă întrerupeți întruna și-mi pierd șirul gîndurilor... L-ați văzut pe Lujin?

— Nu, Rodea, dar știe că am sosit. Am auzit că Piotr Petrovici a fost atât de bun și te-a vizitat astăzi, adaugă mamă, cu oarecare sfială.

— Da... a fost atât de bun... Dunia, i-am spus mai adineauri lui Lujin că am să-l arunc pe scări în jos și l-am trimis la dracu'...

— Rodea, ce-i cu tine?! Tu, desigur... nu vrei să spui că... începu Pulheria Aleksandrovna, îngrozita, dar, aruncând o privire spre Dunia, se opri.

Avdotia Romanova, cu ochii ațintiți asupra fratelui ei, aștepta să le explice. Știau de la Nastasia despre cearta care avusese loc în ziua aceea, atât cât putuseră să înțeleagă din felul ei încurcat de a povesti, și erau amîndouă chinuite de nedumerire.

— Dunia, urmă cu greu Raskolnikov, nu vreau să te măriți cu dînsul și de aceea trebuie chiar mâine, primul lucru, să rupi orice legătură cu omul acesta și să nu mai aud de el.

— Doamne Dumnezeule! exclamă Pulheria Aleksandrovna.

— Frate, gîndește-te la ce spui! începu cu aprindere Avdotia Romanovna, dar își luă seama. Poate că în clipa asta nu ești în stare să judeci, ești obosit, adaugă ea cu blîndețe.

— Crezi că aiurez? Nu... Te măriți cu Lujin pentru mine. Dar eu nu vreau să-ți primesc jertfa. Așa că, pînă mâine să-i scri... că te-ai răzgîndit... Să-mi dai să citesc și eu, și gata!

— Dar nu pot să fac una ca asta! strigă făta, supărata. Și apoi, cu ce drept?...

— Dunecika, tu te aprinzi ușor, lasă, vedem noi mâine... Nu vezi...

spuse mama, speriată, repezindu-se s-o potolească. Ah, hai să plecăm, e mai bine să plecam!

— Aiurează, striga Razumihin, încă amețit de băutură, altfel nu și-ar permite! Mâine toate prostiile astea au să-i iăsă din căp! Astăzi însă l-a dat afără, ce-i drept. Și celalalt s-a înfuriat... Făcea

CRIMA ȘI PEDEAPSA 207

pe oratorul, încerca să-și arate cunoștințele, dar a plecat cu coada între picioare...

— Prin urmare, este adevărat? exclama Pulheria Aleksandrovna.

— Pe mâine, frate, zise cu duioșie Dunia, să mergem, măicuța... Rămîi cu bine, Rodea!

— Auzi, surioara, repeta Raskolnikov, adunîndu-și ultimele puteri, nu aiurez: căsătoria asta este o ticăloșie. Eu sunt un ticălos, fie, dar tu nu trebuie... unul ajunge... dar, oricât de ticălos aş fi eu, dacă te măriți cu Lujin nu te mai socotesc drept sora mea. Sau eu, sau Lujin! Și-acum, duceți-vă...

— Ți-ai pierdut mintile! Ești un tiran! răcni Razumihin, dar Raskolnikov nu-i răspunse, poate că nici nu mai era în stare să răspunda.

Se culca pe divan și se întoarse cu fața la perete, istovit. Avdotia Romanovna se uita ciudat la Razumihin; ochii ei negri scânteiară, facându-l pe Razumihin să tresără. Pulheria Aleksandrovna părea înmărmurită.

— Pentru nimic în lume nu pot să plec acum, îi șopti ea cu deznădejde lui Razumihin, am să rămîn aici, pe undeva... Conduceți-o pe Dunia...

— Și o să stricați tot! îi răspunse tot în şoaptă Razumihin, pierzîndu-și răbdarea. Să ieşim pe scără. Nastasia, adu lumină! Vă jur, urmă el pe scără, vorbind cu glas scăzut, deunăzi eră să ne ia la bătaie și pe mine și pe doctor! Înțelegeți? Chiar pe doctor! Și doctorul a cedat, ca să nu-l enerveze; a plecat, iăr eu am rămas la catul de jos să-l păzesc, numai că între timp el s-a îmbrăcat și a șters-o. Are să fugă din nou, în toiul nopții, ăr putea să-și facă rău... dacă-l enervăm...

— Ce spuneți?!

— Și apoi, Avdotia Romanovna nu poate să rămână la hotel singura, fără dumneavoastră! Gîndiți-vă în ce casă ati tras. Ticălosul acela de Piotr Petrovici n-a putut să găsească o locuință mai acătării? De altminteri, știți, sănț cam cherchelit și de aceea... vorbele mele au fost căin tari... să nu le luați în seama...

208

F. M. DOSTOIEVSKI

— Dar măs putea duce la gazda lui, stăruia Pulheria Aleksandrovna, s-o rog să ne adapostească pe mine și pe Dunia în noaptea astă, nu-l pot părăsi aşa, nu pot!

Discutau pe palierul din josul scării, chiar în fața ușii gazdei lui Raskolnikov. Nastasia, de pe ultima treapta, le lumina drumul. Razumihin era grozav de surescit. Cu o jumătate de oră mai înainte, în vreme ce-l conducea pe Raskolnikov acasă, deși era vorbăreț din cale-afără și conștient că vorbește prea mult, avea mintea limpede, în pofida uriașei cantități de spirtoase înghițite în seara aceea. Acum însă starea lui aducea cu un fel de exaltare, de parca vinul i se urcase la cap cu putere îndoită. Stă în față celor două doamne, ținîndu-le de mînă, căutînd să le convingă prin argumente, de o sinceritate uimitoare, și, ca să fie mai convingător,

pesemne, întărea fiecare cuvînt rostit printr-o strașnică strîngere de mînă, în timp ce, fără pic de sfială, o sorbea din ochi pe Avdotia Romanovna. De durere, ele își smulgeau uneori mîinile din laba lui osoasa, dar el nu luă în seamă acest lucru și le strîngea și măi țăre, atrăgîndu-le tot măi aproape de el. Dacă ele i-ar fi cerut să se arunce de pe scară că să le facă un serviciu, el ar fi făcut-o fără să stea la gînduri și fără să se îndoiască că aşa trebuie să facă. Pulheriă Aleksăndrovna eră ătît de îngrijorată de boala lui Rodea, încât, deși simtea că Razumihin era cam excentric și-i strîngea prea tare mână, încădea ochii asupra acestor amânunte ciudate și-l considera pe Tânăr o adevărată providență pentru ei. Avdotia Romanovna, însă, deși o apăsa aceeași grija și deși nu eră sperioasă din fire, întîlnea cu mirare și neliniște privirile înflacărate ale prietenului fratelui ei; numai încrederea oarbă, inspirată de lucrurile povestite de Nastasia despre acest om ciudat, o împiedica s-o rupă la fugă și s-o tîrască și pe maică-sa după dînsa, ca să scape de el. Înțelegea de asemenea că, deocamdată, nu se puteau lipsi de el. De altminteri, peste vreo zece minute ea se liniști: Razumihin avea însușirea sa dea pe față într-o clipită tot ce avea pe suflet, în orice stare să fi aflat, aşa încât lumea își dadea îndată seama cu cine are de-a face.

— Nu se poate să vă duceți la gazda lui, este o absurditate! striga el, căutînd s-o convingă pe Pulheriă Aleksăndrovna. Cu toate că-i sunteți mama, dacă rămîneți aici are să se înfurie și cine știe ce are

CRIMA ȘI PEDEAPSA 209

să iăsă! Ascultați ce propun: Nastasia să stea în odaia lui, iar eu va însotesc până acasă, fiindcă aici, la Petersburg, nu puteți umbla noaptea singure pe strada; la noi, aici, în privința asta... Dar, la dracu'!... După aceea mă întorc în goană aici și peste un sfert de oră — pe cuvînt de onoare — vin cu raportul - cum e? Doarme sau nu? și celealte. După aceea, ascultați! După aceea, de la dumneavoastră, alerg la mine ăCăSă - am musafiri și toți sunt beți turta - îl iau pe Zosimov, medicul care-l îngrijește pe Rodea, e la mine acasă și nu e beat, nu e beat fiindcă el nu se îmbată niciodată! îl aduc să vada bolnavul și apoi vin iar la dumneavoastră; prin urmare, în decurs de o oră veți căpăta două rapoarte, dintre care unul de la medic, chiar de la medic, ceea ce e mult mai important! Dacă îi este rău, vă jur că vin să vă iău și să vă aduc aici, iar dacă îi merge bine -va culcați. Eu am să rămîn aici toată noaptea, pe palier, fără să prinda de veste, iar pe Zosimov am să-l pun să doarmă la găzda, că să fie la îndemînă. Spuneți și dumneavoastră: cine-i este mai de folos acum, dumneavoastră său un medic? Cred că e mult măi bine să ăibă un medic lîngă el! Așa că, să mergem acasă! La gazda nu puteți rămîne, este cu neputință; pentru mine este ușor, dar pentru dumneavoastră nu, ea n-are să vă primească pentru că... pentru că este o proasta. Are să fie geloasa pe Avdotia Romanovna, dacă vreți să știți, și pe dumneavoastră... dar pe Avdotia Romanovna negreșit. Are un caracter foarte ciudat, foarte! De altfel, și eu sunt un nătărău... Dar nu-mi pasă! Să mergem! Aveți încredere în mine, nu-i aşa? Haide, spuneți, aveți sau nu încredere în mine?

— Să mergem, măicuțo, zise Avdotia Romanovna. Are să facă aşa cum a spus, e sigur. El l-a scăpat pe fratele meu de la moarte și dacă, în adevăr, doctorul să învoiește să-și petreacă noaptea aici, ce putem dori mai mult?

— Dumneavoastră... dumneavoastră mă întelegeți... pentru că sunteți un înger! exclamă Razumihin, încântat. Să mergem! Nas-tăsiă! Fugi sus și stai lîngă el cu lumină aprinsă; mă întorc într-un sfert de ceas...

Pulheriă Aleksăndrovna, deși nu destul de convinsă, nu se măi împotrivi. Razumihin le luă pe amândouă de braț și le tîrî pe scara. Acest prieten al băiatului ei o cam neliniștea pe mamă: „O fi el

210

F. M. DOSTOIEVSKI

Îndatoritor și descurcăreț, dar te poți bizui pe făgăduielile lui, în starea în care se găsește?"

— Pricep, vă gîndiți că sunt beat! Îi ghici gîndul Razumihin. Făcea niște pași aşa de mari, că cele două doamne abia se puteau ține după el, iar el habar n-avea. Asta nu înseamnă nimic! Adică... m-am îmbătat ca un nătărău, dar nu despre asta e vorbă: nu sunt beat din pricina băuturii. Cum v-am văzut, mi s-a urcat băutura la căp... Dar nu luați în seamă ce spun! Îndrug vrute și nevrute și nu sunt vrednic de dumneavoastră... Sunt nevrednic, și asta în ultimul grad!... Cum vă duc acasă, chiar aici, la canal, îmi torn vreo două găleți de apă în cap și-mi trece... Dacă ăți ști cât de dragi îmi sunteți ainindouă!... Nu rîdeți și nu vă supărăți!... Supărăți-vă pe cine vreți, dar pe mine să nu vă supărăți! Eu sunt prietenul lui, și prin urmare sunt și prietenul dumneavoastră. Așa vreau eu... Am presimțit... Încă de anul trecut, la un moment dat... Dar nu, n-am presimțit nimic, pentru că ați picat ca din cer. Dacă vreți să știți, eu n-am să închid ochii în noaptea astă... Zosimov, adineauri, se temea să nu înnebunească... De aceea nu trebuie să-l enervam...

— Ce spuneți! exclamă mamă.

— Chiar doctorul v-a spus asta? întrebă Avdotia Romanovna, însășimîntată.

— A spus, dar se însala. I-a dat chiar o doctorie, un praf; am văzut cu ochii mei, și tocmai atunci ați sosit și dumneavoastră... Eh! Mai bine era să sosîți mâine! Bine am făcut că am plecat de acolo. Peste un ceas, Zosimov are să vă raporteze personal. El nu e beat! Și nici eu n-am să mai fiu beat... De ce m-am îmbătat în halul asta? Pentru ce m-au atras în discuția lor, afurisitii!... Și doar m-am jurat să nu mă mai bag în discuții!... Spun niște bazaconii! Cât pe aci să-i iău la bătaie. L-am lasat pe unchiul meu să prezideze adunarea... Daca vreți să mă credeți: ei au ajuns să ceară omului depersonalizarea completă, și găsesc că asta are un farmec deosebit! Îndruga verzi și uscate numai ca să nu pară ceea ce sunt, numai ca să nu-i iezi drept ceea ce sunt! Asta socotesc ei că înseamnă cel mai mare progres. Și măcar dacă toate acestea ar fi ideile lor, dar ei...

CRIMA ȘI PEDEAPSA 211

— Ascultați, îl întrerupse timid Pulheria Aleksăndrovna, dar între-ruperea ei turnă găz peste foc.

— Ce credeți dumneavoastră? zbiera Razumihin, ridicând din ce în ce glasul. Credeți poate că mă înfurie scornelile lor? Fleacuri! Mie îmi place să-i aud scornind! Scornelile mincinoase sunt unicul privilegiu pe care-l are omul față de celealte făpturi. Prin minciună, ajungem la adevăr! Sunt un om fiindcă știu să mint. Nici un ădevăr n-a fost rostit fără să se fi mințit în prealabil de cel puțin paisprezece ori, sau poate de o sută paisprezece ori, și astă ne face cinste într-o anumita măsura; dar noi, noi nu suntem în

stare nici măcar să scornim o minciună din capul nostru! Scornește ce vrei, dar să fie din capul tău și am sa te sărut din toata inima! Să minți cu originalitate este aproape mai bine decât să repeți adevărul spus de un altul; în primul caz ești om, în cel de-al doilea - papagal! Adevărul n-are să fugă, dar viață o poți baga în mormînt; și măi fost cazuri. Spuneți-mi, vă rog, ce suntem noi acum? Toți, toți fără nici o excepție, în tot ce privește știința, progresul, cultura, gîndurile, invențiile, idealurile, dorințele, liberalismul, rațiunea, experiența și în toate, toate, toate celelalte, ne aflam în clasa întii primară! Ne-am învățat și ne place să gîndească alții pentru noi — aşa ne-am obișnuit! Nu-i aşa? E drept ce spun? striga Razumihin, strigînd și scuturând mâinile doamnelor. Spuneți: aşa este?

— O, Doamne, întrudevăr, nu știu nimic, gemu biata Pulheria Aleksandrovnă.

— Așa e, aşa e... deși nu sunt cu totul de părerea dumitale, adaugă Avdotia Romanovna cu seriozitate și pe loc scoase un țipăt, atât de tare o strînse de mâna Razumihin.

— Așa? Ați spus că aşa este? Și să nu mai spuneți după asta că nu sunteți... că nu sunteți... strigă el în culmea fericirii, că nu sunteți un izvor de bunătate, de puritate, de înțelepciune și... de perfecțiune! Dați-mi mâna, dați-mi-o... și dumneavoastră, dați-mi mâna, vreau să va sărut mâinile chiar aici, în strada, în genunchi.

Și Razumihin îngenunche în mijlocul trotuarului, din fericire pustiu la ora aceea.

— Încetează, te rog! Ce faci? exclamă Pulheria Aleksandrovnă, speriată rău.

— Scoală-te, scoală-te! spuse Dunia, râyând, dar era și ea neliniștită.

— Pentru nimic în lume, nu înainte să-mi dați mâinile. Așa, acum gata, m-am sculat, să mergem! Sunt un nătărău, un păcătos, nu sunt vrednic de dumneavoastră, sunt beat și mi-e rușine... Nu sunt demn să vă iubesc, dar să se închine în fața domniilor voastre este datoria oricui, dacă nu e un dobitoc absolut! Și eu m-am închinat... lată hotelul; numai pentru asta și Rodea a avut dreptate să-l dea afară pe Piotr Petrovici al dumneavoastră! Cum a îndrăznit să vă închirieze camere într-un hotel de categoria asta? Este o rușine! Știți ce fel de oameni locuiesc aici? Și sunteți logodnica lui! Sunteți logodită, nu-i ășă? Ei, în cazul acesta, trebuie să va spun că logodnicul dumneavoastră este un ticălos!

— Ascultă, domnule Razumihin, uiți că... începu Pulheria Aleksandrovnă.

— Da, da, aveți toată dreptatea, am uitat cu cine vorbesc și mor de rușine, se dezmetici fostul student. Dar... dar... nu trebuie să vă supărați că vorbesc aşa! Pentru că o spun din toată inimă și nu pentru că... hm! Ar fi o ticăloșie; într-un cuvânt, nu pentru că v-aș... hm!... fie, nu trebuie, n-am să vă spun de ce, nu îndrăznesc!... Noi însă, cum să intrat el în odaie, am înțeles că nu este un om din societatea noastră. Nu fiindcă să venit frezat, nu fiindcă să grăbit să facă parada cu inteligența lui, ci fiindcă este o iscoada, un speculant murdar și un bufon, și asta se vede cale de o poștă. Credeți poate că este inteligent! Nu, este un prost, o minte încuiată! Spuneți și dumneavoastră, vi se potrivește el oare? O, Doamne! Vedeți dumneavoastră (el se opri deodată pe scara hotelului), cu toate că cei de la mine de acasă sunt beți turtă, sunt oameni cinstiți și chiar dacă o luăm

razna — fiindcă și eu am idei sucite - prin greșelile noastre o să ajungem odată la adevăr, căci mergem pe drumul cel drept, pe când Piotr Petrovici... nu merge pe un drum nobil. Și, cu toate că i-am făcut de ocară cât am putut, îi stimez pe toți; pînă și pe Zametov; pe acesta, dacă nu-l stimez, cel puțin îl iubesc, fiindcă este un mînzoc! Până și pe animalul acela de Zosimov îl stimez — pentru ca este un om cinstit și își cunoaște meseria... Haide, ajunge, am spus tot și mi s-a iertat tot. M-ați iertat? Haideți, să mergem. Cunosc corridorul acesta, am mai fost aici, la camera nr. 3 și avut loc un scandal... Ei, care este al dumneavoastră? Ce număr? Opt? Să încuiată ușa la noapte și să nu lăsați pe nimeni înăuntru. Într-un sfert de oră mă întorc cu raportul, iar într-o jumătate de oră cu Zosimov, o să vedeți! Rămâneți cu bine, am plecat!

— Doamne, Dunecika, ce are să fie? zise Pulheria Aleksandrovna, întorcându-se neliniștită și speriată către fie-sa.

— Liniștește-te, măicuțo, răspunse Dunis, scoțându-și pălaria și mantaua. Dumnezeu ni l-a trimis pe acest domn, cu toate că vine de-a dreptul de la chef. Ne putem bizui pe dânsul, te asigur. Tot ce a făcut până azi pentru fratele meu...

— Ah, Dunecika, cine stie dacă are să vină! Cum m-am putut îndura să-l las pe Rodea!... Ah, vai, mi-am închipuit că-l voi găsi cu totul altfel! Cât de aspru a fost, parcă nici nu l-ăr fi bucurat venirea noastră...

Lacrimile îi luncesc din ochi.

— Nu, măicuțo, nu este aşa. Nu l-ai văzut bine din pricina lacrimilor. Este nervos fiindcă-i grav bolnav - asta-i pricina.

— Ah, și boala asta! Ce o să se aleagă din toate astea? Și cum a vorbit cu tine, Dunia! zise mama, privind sfioasa în ochii fetei, ca să-i citească gândurile, dar pe jumătate împăcată de faptul că Dunia îl apără și, deci, îl iertase. Sunt sigură că mâine are să se răzgîndească, adaugă dânsa, căutând să audă din gura ei adevărul.

— Eu sunt convinsă că și mâine are să spună același lucru... în privința aceasta... o întrerupse Avdotia Romanovna. Răspunsul ei se referea la o chestiune atât de delicata, încât Pulheria Aleksandrovna nu îndrăzni să se mai refere la ea.

Dunia se apropiu de mama ei și o săruta. Aceasta o îmbrățișa strâns, în tăcere. Apoi se așeza, așteptând neliniștită înapoierea lui Razumihin și urmînd-o cu sfiala pe fiesa care, cu brațele încrucișate, așteptând ca și ea, se plimba, îngîndurată, de colo până colo prin odaie. Să se plimbe dintr-un colț într-altul cufundata în gânduri era un obicei al Avdotiei Romanovna când o frămînta vreo grija, și mama se ferea întotdeauna să o tulbere.

Firește, Razumihin, aprins de beție, era ridicol cu pasiunea lui fulgerătoare față de Avdotia Romanovna; dar dacă o priveai pe Tânăra fată, mai ales acum, când trista și gânditoare, se plimba prin odaie cu brațele încrucișate, mulți l-ar fi înțeles fără să pună acest lucru pe seama stării lui euforice. Avdotia Romanovna era uimitor de frumoasă: înalta, mladioasa, o fire tare, sigură pe ea, ceea ce se simțea în fiecare gest al ei, fără să-i stirbească totuși grația și gingășia mișcărilor. La față semăna cu fratele ei, dar o puteai numi într-adevăr frumoasă. Avea părul blond-închis, o nuanță totuși mai deschisa decât a lui; ochii aproape negri, strălucitori, mândri și, în același timp, în unele clipe, extraordinar de blânzi. Era palida, dar nu de o paloare bolnăvicioasă; și strălucea obrazul de prospețime și

sănătate. Gura era destul de mică, iar buza inferioară, proaspăta și roșie, ieșea puțin în afara, o data cu bărbia; era singura trăsătură neregulată a acestui obraz perfect - o trăsătură care-i dadea o expresie deosebită, ceva hotărât și oarecum semet. Fața aceasta era îndeobște mai curând gravă și visătoare decât veselă; în schimb, ce farmec căpăta când se însufletea și râdea vesel, tinerește, deschis! Era ușor de înțeles de ce Razumihin, înflacărat, sincer, naiv, cinstit, voinic ca un viteaz legendar, și pe deasupra beat, el, care nu săzuse niciodată nimic asemănător, și-a pierdut capul de la cea dintîi privire. Și apoi, întîmplarea parcă anume făcuse ca el să-o vada pe Dunia tocmai în clipa când avea fața transfigurată de iubire pentru fratele ei și de bucuria revederii; apoi săzuse cum îi tremura buza de indignare la porunca brutală, nerecunoscătoare și cruda a lui Rodea și nu se mai putuse împotrivi.

De altminteri, el nu mințise când, adineauri, pe scară, amețit de băutură, îi săpase vorba că prostuța de proprietăreasa a lui Raskolnikov ar putea fi geloasă nu numai pe Avdotia Romanovna, ci poate și pe Pulheria Aleksandrovna însăși. Deși aceasta din urma împlinise patruzeci și trei de ani, obrazul ei mai păstra urmele frumuseții de altădată și părea mult mai Tânără decât era, ceea ce se întâmpla adeseori cu femeile care-și păstrează până la bătrânețe seninătatea sufletească, prospețimea impresiilor și inima calda, curată și cinstită. Trebuie să spunem, în paranteză, că a păstra toate acestea este singurul mijloc de a nu-ți pierde frumusețea nici la bătrânețe. Părul începusese să-i încăruntească și să se răreasă, crețuri mici se iviseră de multă vreme, ca niște raze, în jurul ochilor, obrajii erau supți de griji și dureri, și totuși fața aceasta era minunat de frumoasa. Era portretul Dunecikăi, peste douăzeci de ani, în afara expresiei buzei inferioare, atât de caracteristica tinerei fete. Pulheria Aleksandrovna era sentimentală, fără dulcegărie, timida și îngăduitoare, dar până la o anumita limită; putea să treacă peste multe, să accepte multe, chiar dacă erau în contradicție cu părările ei, dar era o anumită limită dictată de cinste, morala și credințele ei cele mai scumpe, peste care nimic în lume nu ar fi putut să-l silească să treacă.

Exact după douăzeci de minute de la plecarea lui Razumihin, cineva bătu de două ori și grăbit în ușă; se înapoiase Razumihin.

— Nu intru, n-am timp! se grăbi să spună când se deschise ușa. Doarme dus, liniștit; totu-i în ordine, dar-ar Domnul să doarmă aşa vreo zece ceasuri! Nastasia șade lîngă el, i-am poruncit să nu se clintească de acolo până la întorcerea mea. Acum alerg să-l iau pe Zosimov; are să vină să vă raporteze personal și apoi trebuie să vă culcați; văd că sunteți frânte de oboseala.

Și Razumihin fugi pe corridor.

— Ce Tânăr servabil și... devotat! exclamă Pulheria Aleksandrovna, foarte mulțumită.

— Da, pare a fi un om de ispravă! răsunse cu oarecare căldură Avdotia Romanovna și începu iarăși să umble în lungul și latul odalii.

Cam peste un ceas, răsunăra pe corridor alți pași și o nouă bătaie în ușă. Amândouă așteptaseră, de data aceasta cu toata încrederea, îndeplinirea făgăduielii lui Razumihin; și acesta încrăpător izbuti să-l aducă pe Zosimov. Doctorul se învoia foarte ușor să părăsească cheful și să se duca să-l vada pe Raskolnikov, dar vizita la cele două doamne nu-l

atrăgea deloc, fiindcă nu punea temei pe vorbele lui Razumihin, care era beat. De cum intră însă se liniști, ba chiar se simți măgulit, căci își dadu numai decât seama că era așteptat ca un fel de oracol. În cele zece minute, cât ținu vizita lui, izbuti să-o liniștească pe Pulheria Aleksandrovna. Vorbi cu multă compătimire, dar stăpânit, cu mare seriozitate și rezervă, exact cum se cuvine să vorbească un medic în vîrstă de douăzeci și şapte de ani, când este chemat să-și spună părerea la un consult important; și aceasta fără să se abată o clipă de la subiectul principal și fără să trădeze cea mai mică dorință de a stabili relații mai personale și mai familiare cu cele două doamne. Deși remarcase de la intrare strălucitoarea frumusețe a Avdotiei Romanovna, căutase, tocmai de aceea, să nu-i dea nici o atenție, și tot timpul vizitei îi vorbise exclusiv numai Pulheriei Aleksandrovna. Toate acestea îi dadeau o mulțumire launtrica extraordinară. Despre bolnav spusese că, de fapt, în clipa de față starea lui era satisfăcătoare.

Observațiile pe care le făcuse asupra lui în cursul bolii îl îndreptățeau să creada că, în afara situației materiale foarte grele din ultimele luni, un rol important l-au jucat în starea pacientului și unele cauze morale, „adică, cum s-ar zice, starea lui este produsul complex al multiplelor influențe fizice și morale: framintări, griji, temeri, anumite gînduri... etc, etc.”

Observând în treacăt ca Avdotia Romanovna îl asculta cu mare atenție, Zosimov se întinse pe această temă. Iar la întrebarea alarmată și totuși timida a Pulheriei Aleksandrovna în legătură cu „unele presupuneri că ar fi vorba de nebunie”, răspunse, cu un zâmbet liniștit și sincer, că s-au exagerat unele vorbe spuse de el, că firește, se poate constata la bolnav o anumită idee fixă, un fel de monomanie - se întîmpla tocmai că el, Zosimov, se interesează îndeaproape de acest domeniu pasionant al medicinei - dar trebuie să ținem seama că până azi bolnavul fusese aproape tot timpul în delir și... și ca, firește, sosirea familiei aduce o diversiune fericita, îl va ajuta să se întărească și va avea asupra lui o influență binefăcătoare, „daca, bineînțeles, vom putea să-l ferim de noi zguduiri”, adaugă el, plin de importanță. Apoi se scula, saluta ceremonios și amical totodată și părăsi odaia însotit de binecuvîntările, recunoștință și rugămintile fierbinți ale celor două femei. Avdotia Romanovna chiar îi întinse mânuța, fără ca el să fi căutat să i-o strângă; pe scurt, plecă extrem de mulțumit de vizita făcută și, mai ales, de propria lui persoana.

— Mâine mai stăm de vorbă; acum culcați-vă numai decât, e timpul să va odihniți! porunci Razumihin plecând după Zosimov. Mâine am să vin cât mai devreme să va dau raportul.

— Ce fătă adorabilă este Avdotia Romanovna! spuse Zosimov cu un licăr în ochi, când ajunseră în strada.

— Adorabilă? Ai spus adorabilă? răcni Razumihin și, repezindu-se la Zosimov, îl apuca de beregata. Daca mai îndrăznești vreodată... Pricepi?... Pricepi? zbieră el, zgîltîndu-l de guler și înghesuindu-l într-un zid. Ai auzit?

— Lasă-mă, diavol betiv! se zbătu Zosimov, iar după ce acesta îi dadu drumul, îl privi cu luare-aminte și deodată se porni pe râs. Razumihin sta în fața lui cu brațele atârnând, prada unor gînduri grave și întunecate.

— Sunt un imbecil, aşa e, rosti el, posomorit ca un nor de furtuna, dar... și tu...

— Ba nu, frățioare, eu nu. Eu umblu cu picioarele pe pământ. Merseră tăcuți și abia când ajunseră la locuința lui Raskolnikov,

Razumihin, foarte tulburat, rupse tăcerea:

— Asculta, zise el. Ești un băiat de treabă, dar pe lîngă o mulțime de alte cusururi ale tale mai ești și un afemeiat - o știi prea bine - și încă un afemeiat ordinar. Da, ești ordinar, ești aiurit, slab de înger și, de prea mult răsfăț, nu-ți refuzi nimic și asta, după mine, este o ticăloșie, fiindcă te duce de-a dreptul la ticăloșii. Te-ai răsfățat într-âșa hal că, mărturisesc, nu pricep cum de izbutești să fii un medic bun și chiar plin de abnegație. Dormi pe puf (de, medic!) și te scoli noaptea din pat pentru un bolnav! Peste trei ani, n-ai să te mai scoli pentru nici un bolnav... Dar, la dracu', nu despre asta e vorba: astă-noapte dormi în apartamentul gazdei (abia am convins-o), iar eu în bucătărie; poftim, ai ocazia să-i faci cunoștință mai îndeaproape! Nu, nu e ce crezi tu! Nici umbra, frățioare...

— Dar nici nu m-am gândit la nimic.

— Aici, frățioare, e vorba numai de pudoare, discreție, sfială, o castitate fără pereche; e numai „of"-uri și „ah"-uri și se topește ca ceară! Scapă-mă de ea, în numele tuturor dracilor din lume. Are o înfățișare foarte placută!... Își am să te binecuvînteze, am să te binecuvînteze!

Zosimov râse și mai tare.

— Ian te uite cum s-a aprins! Își ce să fac cu ea?

— Te asigur că n-o să ai nici o bătaie de cap, numai să îndrugi verzi și uscate, orice poftești, să stai lângă ea și să vorbești. Își apoi, tu ești medic: tratează de mai știi eu ce boala. Îți jur că n-ai sa regreți. Are pian (știi că mă pricep un pic sa zdrăngănesc pe clape); cunosc un cântec rusesc: *Mă scald în lacrimi amare...* îi plac cântecele adevărate și... de la cântece a început; iar tu, tu ești un virtuoz, un maestru, un Rubinstein... Te asigur că n-ai să regreți!

— Dar tu, ce? I-am promis ceva? Formal? I-am spus poate că o iei de nevasta...

— Nimic, nimic, nimic! Își apoi, nu-i din alea; Cebarov a încercat să-i dea tîrcoale...

— Atunci, părăsește-o!

— Nu se poate!

— Dar de ce?

— Nu știi, dar nu se poate, și gata! E ceva care te prinde, frățioare!

— Atunci de ce-ai mai încercat s-o atragi?

— Nici n-am încercat, am fost poate atras chiar eu, din prostie, iar ei poate nici nu-i pasă dacă sunt eu sau tu, numai să-i stea cineva alături și sa ofteze... Aici, frățioare... nu știi să-ți explic, dar aici stai, tu cunoști matematicile și te mai ocupi și astăzi, știi eu... păi încearcă de fă cu dânsă un calcul integral, zău, nu glumesc, vorbesc foarte serios, ea n-are să bage de seamă: are să stea să se uite la tine, are să ofteze și tot âșa, un an întreg. Eu, între altele, i-am vorbit mult, două zile în sir, despre parlamentul prusac (căci despre ce era să-i vorbesc?), și ea suspina și se topea de placere! Numai de dragoste să nu-i vorbești — e rușinoasă foc - să te faci că te topești după ea - și asta ajunge. E cât se poate de confortabil; ca și când ai fi acasă - poți să citești, să șezi, să te culci, să scrii... Poți chiar să-riști, dar măi cu luare-aminte...

— Dar ce nevoie am de ea?

— Eh, nu știi cum să fac să mă înțelegi! Vezi tu: voi doi să potriviți de minune! M-am gândit mai demult la tine... Tu, până la urmă, tot la asta ai

să ajungii! Și atunci, e totuna dacă-i mai devreme sau mai tîrziu. Aici, frățioare, este vorba de principiul saltelelor de puf, eh! Și nu numai al saltelelor de puf! Aici ești prins în mreje; e capătul lumii, locul de ancorare, limanul liniștit, buricul pămîntului, temelia lumii sprijinite pe trei chiți, filozofia clatitelor, a plăcintei grase, cu samovare de seară, suspine domoale, cațaveici călduroase, culcuș încălzit, uite, parcă ai fi mort și totuși ai trăi, ceea ce e un dublu avantaj! Ei, dar ajunge, frățioare, nu mai știu ce vorbesc, e timpul să ne culcăm! Ascultă: eu mă trezesc uneori noaptea, aşa ca am să mă duc să văd ce face Rodion. Dar nu-i nimic, e o aiureala, totul are sa meargă strună. Nu te neliniști din cale afară, dar, dacă vrei, du-te și tu de-l mai vezi o dată. Dacă cumva observi ceva, dacă, de pilda, aiurează, sau are temperatură, sa mă trezești numai decât. De-altminteri, n-are să fie nevoie...

Capitolul II

A două zi dimineață, Razumihin se trezi după ora şapte, posomorât, plin de griji și nedumeriri noi și neprevăzute, cum nici nu-și închipuisse vreodată că ar putea să aibă. Își amintea perfect, până în cele mai mici amănunte, tot ce se petrecuse cu o seară mai înainte și înțelegea că i se întâmpla ceva neobișnuit, că era sub imperiul unei impresii necunoscute încă și cu totul deosebite de cele încercate până atunci. Totodată, își dadea seama împedea că visul care se înfiripase în mintea lui era irealizabil și atât de fără noima, încât îi era rușine și să se gândească, de aceea trecu cât mări repede la alte griji și nedumeriri mai prozaice, pe care i le lasase moștenire „acea de trei ori afurisita zi de ieri”.

Cea mai dureroasa amintire era ca se arătase aseară „josnic și grosolan”. Nu numai că fusese beat, dar, profitând de situația în care se afla Tânără fată, el — dintr-un sentiment de gelozie prostescă, ce i se năzărise dintr-o dată - îl vorbise de rău pe logodnicul ei, fără să știe ce raporturi sau ce obligații existau între cei doi logodnici, fără măcar să-l cunoască bine pe acest om. Ce drept avea să judece atât de pripit și atât de usuratic? Cine l-a chemat să fie judecător? Și apoi, o ființă ca Avdotia Romanovna putea să se mărite cu un om nedemn, numai din interes? Prin urmare, trebuia să aibă și calități. Hotelul? Dar de unde putea el, într-adevar, să știe ce fel de hotel era acela? Și apoi, el pregătea doamnelor o locuință... Ah! Cât de josnic fusese totul! A fost beat? Astă-i o justificare? Este o scuză proastă, care îl înjosește și mai rău! În vin e adevărul și adevărul s-a revărsat, „adică toata josnicia unui suflet invidios și grosolan”. Și apoi, își putea oare, cât de cât, îngădui un astfel de vis el, Razumihin? Cine era el pe lîngă o fata ca ea, el, betivanul palavragiu și grosolan de ieri? „Este cinic și ridicol numai gîndul unei apropiieri între ființe atât de deosebite!” Razumihin roși groaznic la această idee și, ca un făcut, în aceeași clipă își aminti că spusese aseară pe scară, că gazda ar putea să devină geloasă pe Avdotia Romanovna... nu, asta era de-a dreptul de neîndurat! Izbi cu toata puterea cu pumnul în plita din bucătărie, sparse o căramida și își însîngeră mâna.

„Firește, șopti el peste o clipă, cu un sentiment de adîncă umilință, firește, toate aceste ticăloșii nu se mai pot șterge, nici îndrepta! Nică gând una ca asta... De aceea trebuie să mă prezint fără să spun nimic și... și să-mi fac în tăcere datoria... fără să mă scuz, fără să spun nimic... căci, firește, acum totul e pierdut!”

Cu toate acestea, își cerceta hainele cu o deosebită grija. Nu avea alte străie, și chiar să fi avut, poate nu le-ar fi pus — ca să nu pară că s-a gătit anume. În orice caz, nu-și putea îngădui o cinică neglijență și lipsă de curătenie, nu avea nici un drept să-i jignească pe alții, mai ales când aceștia aveau nevoie de el și-l rugau să vină la ei. Își perie cu grija hainele. Rufăria o avea totdeauna destul de proaspătă, în aceasta privință era îngrijit.

Se spăla bine — Nastasia avea săpun - își spăla părul, gâtul și mai ales mîinile. Când se puse problema dacă trebuia sau nu să-și rada țepii de pe obraz (Praskovia Pavlovna avea brice foarte bune, rămase de la răposatul domn Zarnițin) problema fu rezolvată cu furie în sens negativ: „Rămîn cum sunt! Să nu creada că m-am ras ca să... ar crede-o negreșit! Pentru nimic în lume!”

„Și... și mai ales după ce m-am purtat atât de grosolan, atât de josnic, ca un obișnuit al tractirelor; și... și să presupunem că știu că sunt - fie cât de cât - un om de treaba... pot oare să mă mândresc cu atâta lucru? Orice om trebuie să fie de treabă, și încă mai ceva ca mine și totuși (îmi amintesc foarte bine) am la activul meu unele lucruri... nu că ar fi cu totul necinstitite, totuși!... Și ce idei îmi trec uneori prin minte! Hm... să le pun pe toate acestea alături de Avdotia Romanovna! Drace! Fie! Am să mă arăt dinadins josnic, trivial, cu comportări de tractir, nici nu-mi pasa! Și chiar și mai rău!...”

Zosimov, care dormise în salonul Praskoviei Pavlovna, îi întrerupse monologul.

Pleca acasă și se grăbea să-și mai vada o dată bonavul înainte de plecare. Razumihin îi raporta ca pacientul doarme dus, ca un hîrciog. Zosimov îi spuse să nu-l scoale până nu se trezește singur, și promise să vină pe la unsprezece.

— Numai să fie acasă, adaugă el. Cu un bolnav ca asta, te poți aștepta la orice. N-ai cum îl stăpîni; e greu de tratat. Nu știi, are să se duca el acolo, sau ele au să vina aici?

— Cred că ele, răspunse Razumihin, înțelegând rostul întrebării, și au să vorbească probabil despre treburile lor de familie. Eu am să plec. Dar tu, ca medic, ai firește mai multe drepturi ca mine.

— Doar nu sunt duhovnic; am să vin să-l vad și apoi am să plec imediat; am și aşa destula treabă.

— Un singur lucru mă neliniștește, îl întrerupse Razumihin, încruntat, aseară, de beat ce eram, m-a luat gura pe dinainte și pe drum i-am spus lui fel de fel de prostii... vrute și nevrute... între altele i-am spus ca te temi că ar fi... înclinat spre nebunie...

— Și doamnelor le-ai spus același lucru.

— Știi, am făcut o mare prostie! Bate-mă, dacă vrei! Dar spune-mi, crezi serios asta?

— Fleacuri, nu ți-am spus? Nimic serios! Tu, când m-ai adus la el, mi l-ai zugrăvit ca pe un monoman... Aseară, am mai turnat gaz peste foc, tu

adică, povestind despre... vopsitorul acela; frumoasă discuție, când poate tocmai povestea asta i-a tulburat mintile! Dacă aş fi știut atunci tot ce să petrecut la secție și că o canalie... l-a jignit, bănuindu-l! Hm... atunci nu aş fi îngăduit discuția aceea. Monomanii ăstia fac din Tânăr armăsar, vad că aievea tot ce li se nazăre... Din cele povestite de Zametov aseară, cazul mi s-a lamurit pe jumătate. Ce să mai vorbim! Am cunoscut un ipohondru, un bărbat de vreo patruzeci de ani, care nefiind în stare să îndure ironiile cotidiene cu care-l necăjea la masa un băiețel de opt ani, l-a ucis, înjunghiindu-l! Iar în cazul nostru, gîndește-te câte s-au adunat: el numai zdrențe, în fața unui comisar de poliție obraznic, boala care începea și o bănuială ca asta, trântită aşa de la obraz. Un ipohondru furios! Înind seama de orgoliul sălbatic, extraordinar, s-ar putea că tocmai acesta să fi fost punctul de plecare al bolii!... Drace!... Trebuie să-ți spun, însă, că Zametov ăsta este într-adevar un băiat simpatic, numai că... hm... a făcut **rău** că a vorbit aseară despre toate acestea. E prea limbut!

— Dar cui i-a vorbit? Tie și mie?

— Și lui Porfiri.

— Și ce-i dacă i-a spus și lui Porfiri?

— Ascultă, tu te bucuri de trecere pe lângă mama și sora lui? Ar trebui să-i vorbească mai cu prudență azi...

— Au să se înțeleagă! răspunse fără chef Razumihin.

— De ce oare s-a repezit aşa la acest Lujin? Un om cu parale, tinerei se pare că nu-i displace... și apoi, ele nu au para chioara, ai?

— Ce mă tot descoși? striga Razumihin, enervat. De unde vrei să știu daca au para chioara sau nechioară? Intreabă-le tu, poate află mai ușor...

— Uf, tare ești prost uneori! Nu ți-au trecut încă fumurile de aseară... La revedere; mulțumește-i pentru mine Praskoviei Pavlovna pentru găzduire. S-a încuiat, i-am spus buna ziua prin ușă, dar n-a răspuns, măcar că era sculată de la șapte; am văzut când i s-a adus samovarul din bucătărie... N-am avut cinstea să-i vad față...

Fix la ora nouă, Razumihin își făcu apariția la hotelul lui Bakaleev. Cele două doamne îl așteptau de mult cu o nerăbdare febrilă. Se sculaseră pe la șapte sau poate chiar mai devreme. El intră în odaie, întunecat ca un nor, saluta cu stîngăcie și se înfurie pe el însuși, bineînțeles. Își greșise socoteala: Pulheria Aleksandrovna se repezi la el, îl apucă cu amîndouă mîinile și fu cât pe-aci să i le sărute. Razumihin arunca o privire sfioasă Avdotiei Romanovna, dar obrazul acesta mîndru avea în clipă aceea o expresie atât de recunoscătoare și de prietenosă, atât de plină de respect (în locul privirilor ironice și al disprețului involuntar, prost camuflat, la care se așteptase), încât își pierdu cumpătul. S-ar fi simțit desigur mai bine daca ele l-ar fi întîmpinat cu ocări. Din fericire, avea subiect de conversație și se grăbi să se agațe de el.

Auzind că „el încă nu s-a trezit”, dar că „să n-aibă nici o grija”, Pulheria Aleksandrovna declară că era chiar mai bine aşa „pentru că trebuia neapărat, neapărat, să discute în prealabil ceva cu Razumihin”. Apoi urma întrebarea dacă acesta își luase ceaiul și invitația să-l ia împreună; căci nici ele nu gustaseră nimic în așteptarea lui. Avdotia Romanovna sună, la chemarea ei sosi un individ murdar și jerpelit, căruia îi porunci să aducă ceaiul; acesta fu adus după un timp destul de lung, dar atât de prost servit și de murdar, încât doamnele se rușină. Razumihin înjură energetic hotelul,

dar, aducându-și aminte de Lujin, tăcu stinherit și se bucura nespus când întrebările Pulheriei Aleksandrovna începură să plouă asupra lui. Scăpîndu-l din încurcătura.

Răspunzând la întrebările ei, vorbi vreo trei sferturi de ora, mereu întrerupt, descusut pe îndelete, și izbuti să comunice faptele cele mai importante, semnificative, din câte știa că i se întîmplaseră lui Rodion Romanovici în cursul ultimului an de viață, încheind cu descrierea amănunțita a bolii. De fapt, trecu sub tăcere unele lucruri care trebuiau lăsate deoparte, între altele nu pomeni o vorba despre scena de la secție și despre urmările ei. Fu ascultat cu aviditate, și, când crezu ca isprăvise și le satisfăcuse curiozitatea, văzu că pentru ele parcă abia începuse să vorbească.

— Spune-mi, spune-mi, cum crezi... ah, iartă-mă, până acum nici nu știi care ți-e numele? spuse cu înfrigurare Pulheria Aleksandrovna.

— Dmitri Prokofici.

— Și aşa, Dmitri Prokofici, aş vrea foarte mult să aflu... cum vede el... în general... lucrurile, adică, înțelege-mă, nu știi cum să-ți spun ca să fie mai clar: ce-i place și ce nu-i place? E întotdeauna aşa de nervos? Ce dorințe, ce visuri are? Spune-mi, dacă poți. Sub ce anume influență se găsește în clipa de față? Într-un cuvânt, aş vrea să știu...

— Vai, măicuțo, cum ar putea cineva să răspunda dintr-o data la toate? spuse Dunia.

— Of, Doamne, nu m-am așteptat deloc, dar deloc, să-l găsesc aşa cum l-am găsit, Dmitri Prokofici.

— Cât se poate de natural, răspunse Dmitri Prokofici. N-am mamă, dar unchiul meu vine în fiecare an și de fiecare data aproape ca nu ma recunoaște, deși e un om înțelept; iar în cei trei ani de când nu v-ați văzut, multă apă s-a scurs. Ce-aș putea să va spun? Îl cunosc pe Rodion de un an și jumătate: e ursuz, posomorât, mîndru, chiar trufaș; în ultima vreme (poate că era mai demult) a ajuns bănuitor și ipohondru. E mărinimos și bun. Nu-i place să-și dea pe față sentimentele și mai curând ar jigni pe cineva decât să-și arate bunătatea. Uneori, de altminteri, nu este deloc ipohondru, ci numai rece, și nimic nu-l mișcă, e aproape neomenos; s-ar zice în adevăr că în el sunt două firi opuse, care se manifestă pe rând. Uneori este grozav de tăcut, pretezează că-i ocupat, ca nu vrea să fie stînjenit, dar stă culcat toata ziua și nu face nimic. Nu e înclinat să glumească și nu din lipsă de spirit, ci parcă nu-și îngăduie să se țină de astfel de fleacuri. Nu ascultă până la sfîrșit ce i se spune. Nu se interesează de lucrurile care la un moment dat interesează pe toată lumea. Are o părere foarte, foarte bună despre el și socot că este îndreptățită. Ce să vă mai spun?... Cred că venirea dumneavoastră va avea un efect binefăcător...

— Vai, de-ar da Dumnezeu! exclamă Pulheria Aleksandrovna, foarte îngrijorata de părerea lui Razumihin despre fiul ei.

Iar acesta îi aruncă, în sfîrșit, Avdotiei Romanovna o privire mai îndrăzneață. În timp ce vorbea, se uitase mereu la dânsa, dar numai în fugă, o clipă, și număidecât își întorcea privirile într-altă parte. Avdotia Romanovna ba se așeza la masă și ascultă cu luare-aminte, ba se scula și, după obiceiul ei, începea din nou să măsoare odaia în lung și în lat, cu brațele încrucișate, buzele strânse, punând din când în când câte o

întrebare, fără să-și întrerupă mersul și căzând apoi pe gânduri. Și ea avea obiceiul să nu asculte până la sfîrșit ceea ce i se spunea. Purta o rochiță ușoară de vară, de culoare închisă, iar la gât avea o băsmăluță albă, străvezie. După unele indicii, Razumihin își dadu seama că mijloacele de care dispuneau cele două femei erau extrem de modeste. Dacă Avdotia Romanovna ar fi fost îmbrăcată ca o regină, poate că nu s-ar fi simțit intimidat față de ea, dar aşa, poate tocmai pentru că era aşa de sărăcăios îmbrăcată, și-și daduse seama de mijloacele lor restrânse, sufletul îi fu cuprins de teamă și se sfia de fiecare vorbă, de fiecare gest pe care-l făcea, ceea ce, desigur, sporea stinghereala unui om Care și aşa nu avea încredere în el.

— Mi-ați spus multe lucruri interesante despre firea fratelui meu și... le-ați spus cu totul nepărtinitori. E bine; eu credeam că-l admirăți din cale afară, zise Avdotia Romanovna, zâmbind. Poate că aveți dreptate și poate că simte nevoia unei femei în viața lui, adaugă dânsă, dusă pe gânduri.

— N-am spus aşa ceva, de altfel, poate ca aveți dreptate, numai că...

— Ce anume?

El nu iubește pe nimeni; și poate că nici n-are să iubească vreodată, spuse scurt Razumihin.

— Adică nu e în stare să iubească?

— Știți, Avdotia Romanovna, dumneavoastră îi semănați grozav, în toate privințele! zise el pe neașteptate chiar pentru el însuși, apoi, aducându-și pe loc aminte de cele ce-i spusesese despre fratele ei, se roși ca un rac și se fîstîci grozav.

Avdotia Romanovna nu-și putu stăpîni râsul, privindu-l.

— În ceea ce-l privește pe Rodea, ați putea să greșiți amîndoï, interveni Pulheria Aleksandrovna, oarecum atinsă. Nu vorbesc despre stărea lui de acum, Dunecikă. Ceea ce scrie Piotr Petrovici în biletelul acela... și ceea ce am presupus noi, s-ar putea să nu fie adevarat, dar nu vă puteți închipui, Dmitri Prokofici, ce omizar și capricios este. Ca să mă exprim mai exact; niciodată nu eram în stare să-i ghicesc firea, încă de pe când era numai de cincisprezece ani. Sunt sigură că e în stare să facă și acumă câte una care nu i-ar trăsni nimănui prin cap... Ce să măi vorbim! Știți că acum un an și jumătate m-a uluit, m-a zdruncinat, aproape să mă îmbolnăvească, atunci când i s-a năzărit să se însoare cu fată aceea... cu fiica Zarnițînei, gazda lui?

— Știți ceva amănunte despre povestea asta? Întrebă Avdotia Romanovna.

— Credeți, poate, urmă cu înflacărare Pulheria Aleksandrovna, ca l-ar fi oprit atunci lacrimile mele, rugămintile mele, boala mea, poate moartea mea pricinuită de durere, mizeria noastră? Ar fi călcat cât se poate de liniștit peste toate piedicile. Și totuși, se poate, se poate oare să nu ne iubească?

— El însuși nu mi-a vorbit niciodată nimic despre povestea aceea, răspunse precaut Razumihin. Dar am auzit câte ceva de la doamna Zarnițîna, care nici ea nu este prea comunicativa, și ceea ce am auzit ar putea să vă pară oarecum ciudat...

— Ce, ce anume ați auzit? Întrebară amîndouă femeile într-un glas.

— Poate că nici nu este ceva din cale-afară de neobișnuit. Am aflat că aceasta căsătorie, definitiv hotărîtă și împiedicată numai de moartea

logodnicei, nu-i surâdea prea mult nici doamnei Zarnițîna... în afară de asta, se zice că logodnica nu era frumoasa, adică se zice că era chiar urîțica... și bolnăvicioasă și... ciudată... de altfel, se pare că nu-i lipseau unele calități. Și cred că o fi avut, altminteri nu este de înțeles... Zestre n-avea, dar el nu-i omul care să se gîndească la partea materială... în general, este foarte greu să judeci o asemenea situație.

— Sunt convinsă că fata avea calități, spuse scurt Avdotia Romanovna.

— Să mă ierte Dumnezeu, dar eu m-am bucurat când a murit, cu toate ca nu știi pe cine ar fi nenorocit mai tare această căsătorie, pe el sau pe ea? Încheie Pulheriă Aleksandrovna.

Apoi prudent, cu sfiala și aruncând întruna priviri Dunecikăi, ceea ce o supără vădit pe fătă, începu din nou să-l întrebe despre scena ce avusese loc cu o zi măi înainte între Rodea și Lujin. Era limpede că mai ales această întîmplare o neliniștea, o speria și o făcea să tremure. Razumihin repetă aceeași poveste în toate amânuntele ei, dar adaugă de dată această concluzia lui; îl învinuia pe față pe Răskolnikov de cărui fi insultat cu premeditare pe Piotr Petrovici, de astă data nemaipunînd acest lucru pe seama bolii.

— Era hotărât la aceasta încă înainte de boala, zise el.

— Și eu tot aşa cred, spuse Pulheriă Aleksandrovna, zdrobîtă. Era însă foarte mirată de făptui că, de data aceasta, Razumihin vorbea despre Piotr Petrovici reținut și aproape cu stima. Acest lucru o miră pe Avdotiă Romanovna.

— Va să zică asta e părerea dumitale despre Piotr Petrovici? întrebă Pulheria Aleksandrovna, nemaiputînd să se stăpînească.

— Nu pot avea altă părere despre viitorul soț al fiicei dumneavoastră, răspunse cu tărie și înflacărare Razumihin, nu spun asta din banala politețe, ci pentru că... pentru că... ei, da, dacă Avdotia Romanovna l-a ales singură, de bunăvoie, pe acest om, e prea de ajuns. Și dacă l-am ocărît ieri, e că am fost beat, îngrozitor de beat și... și nebun, îmi pierdusem capul, înnebunisem de-a binelea... și azi mi-e rușine!...

Roșii și amuți. Avdotia Romanovna se aprinse la față, dar rămase tăcută. Nu spuse o vorba de când începuse discuția despre Lujin. Iar Pulheriă Aleksandrovna, fără sprijinul fiicei sale, părea că șovăie. În sfîrșit, bîiguind și uitîndu-se întruna la fie-sa, declară ca pe dînsa o neliniștește grozav o anumită împrejurare.

— Vezi dumneata, Dmitri Prokofici, începu dînsa, am să vorbesc absolut deschis cu Dmitri Prokofici, Dunecikă!

— Fără îndoială, măicuțo, întări Avdotia Romanovna.

— Uite despre ce e vorba, se grăbi mama, ca și cum cineva i-ar fi luat o povara de pe umeri, îngăduindu-i să vorbească despre necazurile ei. Astăzi, foarte devreme, am primit din partea lui Piotr Petrovici un bilețel drept răspuns la scrisorica noastră prin care ne anunțam sosirea. Vezi dumneata, ieri, el trebuia să ne aștepte la gara, aşa cum promisese. În locul lui, însă, el a trimis în întîmpi-narea noastră un servitor cu adresă acestui hotel, ca să ne însoțească și să ne anunțe că Piotr Petrovici va veni să ne vada azi-dimineață. Azi, însă, am primit acest bilețel... Citește-l singur mai bine; este acolo un punct care mă neliniștește grozav... o să vezi și dumneata care este și... aş vrea să-mi spui părerea dumitale sincera, Dmitri Prokofici! Dumneata cunoști mai bine ca oricine caracterul

lui Rodea și vei ști mai bine ca oricine să ne dai un sfat. Te previn că Dunecikă a și hotărît ce să făcă, din prima clipă, dar eu tot nu știu acum ce e mai bine de făcut și... și te-am aşteptat să vii.

Razumihin desfăcu biletul, datat din ajun, și citi următoarele:

Stimata doamnă Pulheria Aleksandrovna,

Am onoarea să vă aduc la cunoștință că o întîmplare neprevăzută m-a împiedicat să vă întîmpin la gară și am trimis în locul meu un om de încredere. Totodată, împrejurările mă silesc să renunț la placerea de a vă vedea mâine de dimineață, fiind reținut de unele treburi la senat, care nu suferă sămânăre și pentru a nu stingeri întîlnirea cu fiul dumneavoastră și fratele Avdotiei Romanovna. Voi avea cinstea să vă vizitez și să vă prezint omagiile mele în apartamentul dumneavoastră abia mâine la orele opt postmeridiän, și îndrăznesc totodată să adaug rugământea stăruitoare și nestrămutată ca la această întrevedere Rodion Romănovici sa nu ia parte, deoarece mă jignit într-un chip grosolan și fără precedent, cu ocazia vizitei ce i-am făcut ieri, aflând că este bolnav; în afară de această, doresc să am cu dumneavoastră o explicație personală, serioasă și absolut necesară, cu privire la un anumit punct despre care aş dori să afli propria dumneavoastră părere. Am onoarea totodată să vă anunț că dacă, împotriva rugămîntii mele insistente, ii voi întîlni la dumneăvoaș-tră pe Rodion Roniănovici, mă voi vedea silnit să mă retrag imediat și atunci vă rog să nu aruncați vina pe mine. Vă scriu presupunind că Rodion Roniănovici, care în cursul vizitei mele păruse grav bolnav, ca apoi peste două ore, sănătos tun, să iasă din casă, ar putea să ajungă și lă dumneavoastră. Sunt sigur de cele ce spun, pentru că l-am văzut cu ochii mei în locuința unui bețiv călcat de o trăsură și decedat în urmă acestui accident, dînd sub pretextul inmormintării, fiicei acestuia, o fată de moravuri ușoare, circa douăzeci și cinci de ruble, fapt care mă uluit, cunoșcând în ce condiții ați strins această sumă. Totodată, transmit deosebita mea stimă onorabilei Avdotiei Romanovnă și vă rog să primiți asigurările devotamentului meu respectuos,

supusă dumneavoastră slugă, P. LUJIN

— Ce să fac, Dmitri Prokofici? Întreba Pulheria Aleksandrovna gata să izbucnească în lacrimi. Cum să-i spun lui Rodea să nu vină? El ne cerea ieri cu atâta tărie să-l refuzăm pe Piotr Petrovici și, când colo, am primit ordinul să nu-l primim pe el! Dar el are să vină dinadins, de îndată ce-o află și... și atunci ce are să se întîmple?

— Cred că trebuie să faceți aşa cum a hotărît Avdotia Romanovnă, răspunse liniștit Razumihin, fără să șovăie nici o clipă.

— Vai, Doamne! Ea zice... Dumnezeu știe ce zice, că nu-mi lamurește scopul! Ea zice, că e mai bine, adică nu mai bine, ci că trebuie neapărat să vina Rodion astăzi, la ora opt, să se întîlnească cu Piotr Petrovici... Eu însă n-aș vrea să-i arăt nici scrisoarea, ci, prin vreun şiretlic, să făc în aşa fel, cu ajutorul dumitale, ca el să nu vina... pentru ca este atât de nervos... și apoi, nu pricep ce-i cu bețivanul acela care a murit și ce-i cu fie-sa, și cum de a putut să-i dea ultimii băni... pe care...

— Pe care i-ai obținut cu atâtea sacrificii, măicuțo, adaugă Avdotia Romanovnă.

— Ieri nu știa nici el ce face, zise, dus pe gînduri, Razumihin. Dacă ați ști ce a făcut ieri la tractir; de altminteri, nu-i rau ce a făcut hm! Mi-a

vorbit și mie despre un mort și despre o fată, ieri, de când mergeam spre casă, dar n-am priceput nimic. De altminteri, nici eu ieri...

— Cel mai bun lucru, măicuțo, e să mergem la dînsul și te asigur că acolo o să vedem numai decât ce este de făcut. Și apoi, e și timpul. Doamne! E trecut de zece! exclama Dunia, uitându-se la un ceas de aur cu email de toata frumusețea, pe care-l purta la gât pe un lantisor subțire, venețian, de aur, și care nu se armoniza câtuși de puțin cu îmbrăcăminteai.

„Darul logodnicului”, se gîndi Razumihin.

— Ah, da!... E timpul, Dunecika! spuse, neliniștită, Pulheria Aleksandrovna. Ar putea să creada că ținem supărare pentru cele ce s-au petrecut ieri și de aceea întîrziem. Vai, Doamne!

Vorbind, își puse în grabă măntăluța și pălaria. Dunecika se îmbracă și ea. Mănușile ei nu numai că erau uzate, dar chiar rupte, fapt pe care îl observa Razumihin numai decât, și, cu toate acestea, săracia vădita a straielor dadea celor două femei un aer de o deosebită distincție, aşa cum se întîmpla totdeauna cu cei care știu să poarte cu demnitate o îmbrăcăminte săracă. Razumihin o privea cu evlavie pe Dunecika și era mîndru să-o însotească pe strada. „Regina care-și cîrpea ciorapii la închisoare, gîndeală el, în clipa aceea arăta ca o adevărată regină, poate chiar mai mult decât în timpul celor mai somptuoase solemnități și receptii.”

— Doamne, exclama Pulheria Aleksandrovna, mi-ar fi trecut oare vreodată prin minte că am să mă tem de întîlnirea cu scumpul meu Rodea, aşa cum mă tem acum?!... Mă tem, Dmitri Prokofici, adaugă dinșa, privindu-l cu sfială.

— Nu te teme, măicuțo, zise Dunia, sărutînd-o, mai bine încre-de-te în el. Eu am încredere în el.

— Vai, Doamne! Și eu am încredere, dar n-am închis ochii toată noaptea! se väita biata femeie.

Ieșiră în strada.

— Știi, Dunecika, spre dimineață, când am atipit puțin, am visat-o pe răposata Marfa Petrovna... era toată în alb... să-a apropiat de mine, m-a luat de mînă și tot dadea din cap atât de sever, de parcă m-ar fi dojenit... O fi bine? Vai, Doamne, Dmitri Prokofici, dumneata nici nu știi: Marfa Petrovna a murit!

— Nu, nu știi; cine este Marfa Petrovna?

— A murit subit; închipuieste-ți că...

— Altă dată, măicuțo! se amestecă Dunia. Dumnealui nici nu știe cine a fost Marfa Petrovna.

— Ah, nu știi? Credeam că dumneata știi totul. Iartă-mă, Dmitri Prokofici, de două zile mi-e mintea atât de tulburată. Te socotesc o adevărată providență pentru noi și de aceea eram convinsă că știi tot ce ne privește. Te consider ca pe o ruda de aproape... Nu te supără că-ți vorbesc astfel. Vai, Doamne, ce ai la mână dreaptă? Te-ai rănit?

— Da, m-am rănit, șopti Razumihin fericit.

— Eu vorbesc uneori prea din inimă, aşa ca Dunia să îndreaptă... Dar, Doamne, în ce chilioară locuiește Rodea! S-o fi trezit? Și femeia aceea, gazda lui, socotește că asta-i odaie? Ascultă, dumneata spui că lui nu-i place să-și arate pe față sentimentele, atunci poate că am să-l plăcătesc

cu... cu slabiciunile mele?... Nu vrei să mă înveți, Dmitri Prokofici, cum să mă port cu el? Știi, simt că-mi pierd capul.

— Nu-i puneți multe întrebări dacă vedeți că se încruntă: și, mai ales, nu-l întrebați de sănătate: nu-i place.

— Vai, Dmitri Prokofici, cât e de greu să fii mamă! Dar iată și scara... Ce scară îngrozitoare!

— Măicuțo, ești palida, liniștește-te, draga mea, zise Dunia, alintând-o. De ce te frămîntă atâtă? Ar trebui să se simtă fericit că te vede, adaugă eă, cu o privire scăpărătoare.

— Stați puțin, mă duc înainte să văd dacă s-a trezit. Doamnele îl urmară încet pe scară și, ajungînd la etajul trei, în

dreptul apartamentului proprietăresei, văzură că ușa este ușor crăpată și că doi ochi negri, ageri, le cercetează pe amândouă din întuneric. Când privirile li se încrucișă, ușa se trînti deodată cu atâtă zgromot, că Pulheria Aleksandrovna abia își stăpîni un tipat de spaimă.

Capitolul III

— E sănătos! E sănătos! îi întîmpină vesel Zosimov. Venise de vreo zece minute și se așezase pe divan, în același loc ca în ajun. Raskolnikov stătea în colțul opus, îmbrăcat, ba chiar spălat și pieptănat cu grijă, ceea ce nu i se întîmplase de multă vreme. Odaia se umplu dintr-o dată, totuși Năstăsia izbuti să se strecoare înăuntru, în spatele musafirilor, ca să tragă cu urechea.

Într-adevăr, Raskolnikov era aproape sănătos, măi ales în comparație de cum fusese cu o zi înainte, dar era foarte palid, distrat și posomorit. La prima vedere ai fi zis că e un om rănit, sau unul care suferă de o puternică durere fizică: sprîncene încruntate, buze încleștate, ochi inflamați. Vorbea puțin și parcă fără chef, în sila, ca îndeplinind o obligație și, uneori, mișcările lui trădau un fel de neliniște.

Nu lipsea decât un bandaj la mînă, sau la un deget ca să crezi că-i un om căruia, de pilda, îi coace dureros un deget, sau care s-a lovit rău la o mînă, său altceva de genul acesta.

Totuși, un fel de lumină launtrică se revărsa o clipă pe acest obraz posomorit și palid când mama și sora lui intrară în odaie, apoi însă o expresie de vie suferință înlocui aerul său distrat de mai înainte. Lumina se stinsese repede, lasînd numai suferința. Zosimov, care-și observa și studia pacientul cu toata rîvna tinerească a unui medic la începutul carierei sale, văzu cu mirare că venirea familiei nu era primită cu bucurie de Raskolnikov, ci cu o stoică hotărîre de a îndura, un ceas, două, o tortură pe care nu o putea înlatura. Văzu mai apoi că aproape orice cuvînt din discuția care urmă părea că atinge și zgîndarește o rănă în sufletul pacientului; și, totodată, îl mira stăpînirea de sine a acestuia, faptul că izbutea să-și ascunda sentimentele și sa-l țină în frîu pe monomanul din el, pe care cu o zi mai înainte orice vorbă îl scotea din fire.

— Da, acum văd și eu ca sunt aproape sănătos, zise Raskolnikov sarutîndu-și cu drag mama și sora, ceea ce aprinse o rază de bucurie pe

fața Pulheriei Aleksandrovna. Și n-o mai spun ca ieri, adaugă el către Razumihin, strîngîndu-i prietenește mâna.

— Nici nu m-așteptam să-l găsesc atât de bine azi, începu Zosimov, fericit de sosirea familiei, pentru că, în cele zece minute de când se afla la Raskolnikov, nu reușise să înnoade o conversație cu bolnavul. Daca merge tot aşa, în trei-patru zile are să fie ca înainte de boala, adică aşa ca acum o lună sau două... Sau poate chiar trei? Căci aceasta boala mocnește de multă vreme în el, se pregătea de mult, nu-i aşa?... Recunoști acum că poate ai și dumneata o vina? adaugă el, zîmbind grijului, parca temîndu-se să nu-l enerveze.

— Se prea poate, răspunse cu răceala Raskolnikov.

— Spun toate acestea, urma Zosimov, prințînd chef de vorbă, pentru că întremarea dumitale definitiva depinde acum în primul rând de dumneata. Acum, când se poate vorbi cu dumneata, aş vrea să te conving că este absolut necesar să înlaturăm cauzele inițiale, cum s-ar spune, de bază, care au influențat germinarea stării bolnăvicioase; atunci ai să te faci bine, altminteri s-ar putea ca această stare să se agraveze. Eu nu cunosc cauzele inițiale, dar dumneata trebuie să le știi. Ești un om intelligent și desigur că te-ai observat. Mie mi se pare că începutul bolii coincide, într-o oarecare măsură, cu ieșirea dumitale din facultate. Nu trebuia să rămîn fără ocupație, eu cred ca munca și un tel bine stabilit și-ar fi de mare folos.

— Da, da, ai perfectă dreptate... am să caut să reintru cât mai curând la universitate și atunci toate au să meargă... strună...

Zosimov, care daduse aceste sfaturi înțelepte mai ales ca să impresioneze doamnele, rămase, firește, oarecum descumpănit când, isprăvindu-și perorația și privindu-și bolnavul, observă pe obrazul acestuia o vădita ironie. De altfel, aceasta nu ținu mai mult de o clipă. Dar Pulheria Aleksandrovna se grăbi să-i mulțumească, și îndeosebi pentru vizită ce le-o făcuse în cursul nopții la hotel.

— Cum, a fost la voi noaptea? întreba Raskolnikov, oarecum alarmat. Prin urmare, voi nici nu v-ați culcat după o călătorie atât de obosită?

— Vai, Rodea, n-am stat decât pînă la ora două. Nici acasă Dunia și cu mine nu ne culcam înainte de ora două.

— Nici eu nu știu cum să-i mulțumesc, urma Raskolnikov, încrundîndu-se deodată și plecând ochii în jos. Lasînd deoparte chestiunea bănească - iartă-mă că pomenesc despre asta (spuse el lui Zosimov) - nici nu știu cu ce am meritat aceasta atenție deosebită? Nu pot să înțeleg... și... și mi-e greu tocmai pentru că nu înțeleg: și-o spun deschis.

— Nu te enerva, zise, luîndu-și un ton vesel, Zosimov. Închi-puieste-ți că ești primul meu pacient, iar noi, doctorii tineri, care abia începem să practicam medicina, ne îndrăgim primii pacienți ca pe propriii noștri copii, unii aproape ca se îndrăgostesc de ei. Iar eu nu am încă prea mulți pacienți.

— De el nu mai vorbesc, adaugă Raskolnikov, arătîndu-l pe Razumihin, în afara de insulте și bătaie de cap, altceva n-a văzut de la mine.

— Nu-i adevărat! Ești cam sentimental azi! strigă Razumihin. Dacă ar fi avut mai mult spirit de observație, și-ar fi dat seama desigur că Raskolnikov nu era într-o dispoziție sentimentală, ci poate tocmai opusă. Acest lucru nu scăpă Avdotiei Romanovna. Ea își observa fratele cu atenție și neliniște.

— La mata, mama, nici nu îndrăznesc să mă gîndesc, urmă Raskolnikov ca și cum ar fi repetat o lecție învățata pe de rost de dimineața; abia azi am fost în stare să înțeleg cât ăi suferit ieri, aici, în aşteptarea înapoierii mele.

Spunând acestea, el îi întinse deodată în tăcere mâna soră-sii și zîmbi. Deși neînsoțit de nici o vorba, zîmbetul acesta oglindea, de data asta, un sentiment adevărat, neprefăcut. Dunia, fericita și recunoscătoare, apucă numaidecât și strînse cu căldură mâna întinsă. Era primul semn din partea lui, după cearta din ajun. Chipul mamei strălucea de fericire la vederea acestei împăcări tăcute și depline jîntre frate și soră.

— Uite pentru asta mi-e drag! șopti Razumihin, gata oricând să exagereze tot, răsucindu-se pe scaun. Are el unele gesturi!...

„Și cât de frumos a făcut astă, se gîndeă mamă, ce elanuri nobile are, cu câtă delicatețe, cu câtă simplitate ă încheiat neînțelegerea de ieri cu sora lui; i-a întins mâna într-o clipă potrivită și a privit-o cu drag... Ce ochi minunați are și ce față frumoasă! E chiar mai frumos decât Dunecika... Dar, Doamne, ce costum are, cum este îmbrăcat! Vasiă, băiatul de corvoada de la prăvălia lui Afanasi ; Ivanovici, e mai bine îmbrăcat!... Ah, cum m-aș repezi la pieptul lui, cum l-aș îmbrătișa... ce-aș mai plînge, dar mi-e frică... mi-e frică... Doamne, cum e!... Vorbește duios și totuși mă tem de el! De ce m-oi fi temînd?..."

— Vai, Rodea, nici nu-ți închipui, se grăbi ea să răspunda la observația lui, cât de nefericite am fost ieri... acum, când totul a trecut, și suntem iarăși fericiți cu toții, pot să-ți spun. Închipuiește-ți: cum am coborât din tren, am alergat aici ca să te îmbrătișăm, și femeia ăsta... a, uite-o și pe dînsa! Bună ziuă, Nastasia!... Femeia asta ne spune deodată că ești bolnav la pat, cu delir, și că ai fugit fără știrea doctorului, aşa aiurind, și că au pornit toți să te caute. Nici nu-ți închipui ce a fost pe noi! Tocmai mi-ăm adus aminte ce tragic a murit locotenentul Potancikov, un prieten al nostru, al tatălui tău — tu nu-l ții minte, Rodea — eră și el în delir, a fugit ăfără și a căzut într-o fîntînă, ăbiă a doua zi l-au putut scoate de acolo. Noi, bineînțeles, am exagerat mult. Era cât pe-aci să mergem să-l căutăm pe Piotr Petrovici, că măcar cu ajutorul lui... căci eram singure, absolut singure, se vaită ea și deodată se întrerupse, aducându-și aminte că poate eră încă primejdios să pomenești despre Piotr Petrovici, deși erau „iarăși fericiți cu toții”.

— Da, da, toate acestea sunt desigur foarte regretabile... mormăi drept răspuns Raskolnikov, dar cu un aer ătît de distrat și aproape absent, încât Dunecika îl privi, mirată. Stai, ce am vrut să vă mai spun, urmă el, forțîndu-se să-și aducă aminte, ah, da! Te rog, mama, și tu, Dunecika, să nu credeți că n-am vrut să vin eu cel dintîi astăzi la voi și că v-am aşteptat să veniți voi la mine.

— Vai, Rodea, ce tot spui?! strigă Pulheriă Aleksandrovna, la rândul ei foarte mirata.

„S-ar zice că ne vorbește astfel, fiindcă se simte obligat să facă? gîndeau Dunecika. Se împacă cu noi, ne cere iertare, ca și cum ar îndeplini o simplă formalitate, ori ăr repetă o lecție învățata pe de rost.”

— Cum m-am trezit am vrut să vin la voi, dar m-ău reținut hainele; uităsem să-i spun aseară Năstasiei... să spele... săngelul... Abia acum am putut să mă îmbrac...

— Sînge? Ce fel de sînge? se alarmă Pulheria Aleksandrovnă.

— Nu-i nimic... nu te neliniști... Aveam sînge pe haine, fiindcă ăseără, pe când rătăceam oarecum în delir, am dat peste un om călcat de o trăsură... un funcționar...

— În delir? Dar ții minte tot, îl întrerupse Razumihin.

— Așa e, răspunse, îngrijorat, Raskolnikov, îmi amintesc tot, pînă la cele mai mici amănunte, și totuși, pentru ce am făcut, pentru ce m-am dus acolo și am vorbit ce am vorbit? Nu pot să-mi explic bine.

— Un fenomen binecunoscut, interveni Zosimov, acțiuni perfecte, îndeplinite cu îndemînare, dar comanda acțiunii, centrul de unde pornește este zdruncinat și totul depinde de diverse impresii morbide. Totul se petrece ca în vis.

„Poate nu e rău să fiu considerat aproape nebun”, se gîndi Raskolnikov.

— Păi astă se întîmpla uneori și oamenilor sănătoși, observa Dunecika, privindu-l cu neliniște pe Zosimov.

— O observație destul de justă, răspunse acesta. Într-un sens, într-adevăr, noi toți, și chiar foarte des, suntem aproape nebuni, cu o mică diferență însă: „bolnăvii” sunt ceva mai nebuni decât noi; și tocmai de aceea trebuie să tragem o limită. Un om absolut sănătos aproape nu există; ăbiă dacă găsim unul la câteva zeci sau sute de mii, și încă sunt exemplare destul de slabe...

La cuvîntul „nebun”, care-i scăpase lui Zosimov din gură, fără să-și dea seama, în timp ce perora pe tema lui preferată, toți se întunecară. Numai Raskolnikov păru să nu dea nici o atenție spuselor doctorului: dus pe gînduri, cu un zîmbet ciudat pe buzele palide, cumpănea ceva în minte.

— Și ce-i cu omul acela călcat de trăsură? Te-ăm întrerupt! se grăbi Razumihin.

— Cum? repetă Raskolnikov, trezit din visare. Ah, da... m-am murdarit de sînge pe când ajutăm să fie transportat acasă... Ah, mamă, ieri am făcut o greșeala de neierat; chiar că nu eram în toate mințile! Aseară am dat toți banii pe care mi i-au trimis... soției lui... pentru înmormântare. O biată femeie nenorocită, bolnavă de piept... cu trei copii mici, flamînzi... Casa goala... măi ăre și o fătă mai mare... Poate că ai fi făcut ca mine dacă ai fi văzut-o... De altfel, eu recunosc, n-am avut nici un drept să fac asta, mai ales știind ce greu ai putut face rost de acești bani. Ca să ajuți, trebuie mai întîi să ai dreptul să faci, altfel: *Crevez, chiens, si vous n'êtes pas contents!* Raskolnikov rîse. Nu-i aşa, Dunia?

— Nu, nu este aşa, răspunse Duniă cu tărie.

— Aha! Și tu ești... cu intenții... bune!... șopti el, privind-o aproape cu ură și zîmbind batjocoritor. Ar fi trebuit să o știu... Laudabil; cu atât mai bine pentru tine... însă ai să ajungi la o limită peste Care, dacă nu treci, ai să fii nefericita, iar dacă treci - poate și mai nefericită... Dar toate astea-s fleacuri! adaugă el, furios că se înfierbîntăse fără voie. Am vrut să spun că-ți cer iertare, mama, încheie el tăios și brusc.

— Lasă, Rodea, sunt sigura că tot ce faci e bine! zise mama, fericita.

— Să nu fii chiar ătît de sigura, răspunse el, strîmbîndu-și gura într-un fel de rînjet. Se făcu tăcere. Eră ceva încordat în discuția asta, în tăcerea, în împăcarea și în iertarea asta, și toată lumea simțea acest lucru.

„Parcă s-ar teme de mine”, se gîndi Raskolnikov, privind încruntat la mama și sora lui. Puiheria Aleksandrovna, într-adevăr, cu cât tăcea mai

mult, cu atât se temea mai mult.

„Când erau departe, parcă-mi erau atât de drage”, îi fulgeră prin minte lui Raskolnikov.

— Știi, Rodea, Marfa Petrovna a murit! spuse deodată Pulheria Aleksandrovna.

— Care Marfa Petrovna?

— Ah, Doamne, Măria Petrovna Svidrigailova! Îi-am scris atât despre dînsa!

— Aaa, da, îmi amintesc... și a murit? A, nu zău? tresari el, parca trezindu-se din somn. A murit? Dar de ce?

— Închipuiește-ți, a murit subit! se grăbi Puiheria Aleksandrovna, încurajată de curiozitatea lui. și a murit exact când îi-am expediat scrisoarea, în aceeași zi! Acest om îngrozitor pare-se că a fost cauza morții ei. Se zice că ār fi bătut-o groaznic!

— Așa de rău se înțelegeau? întrebă Raskolnikov pe soră-să.

— Nu, dimpotrivă. Eră totdeauna foarte răbdator cu dînsa și chiar foarte politicos. De multe ori a fost chiar prea îngăduitor, daca te gîndești la firea ei, a răbdat timp de şapte ani... și, deodată, și-a pierdut răbdarea.

— Prin urmare, nu este un om atât de groaznic daca a știut să se stăpînească timp de şapte ani? Mi se pare, Dunecika, că tu îi dai dreptate?

— Nu, nu, este un om groaznic! Ceva mai înfiorător nici nu-mi pot închipui, se cutremură Dunia; apoi se încrunta și rămase pe gînduri.

— Asta s-a întîmplat dimineața, urmă repede Puiheria Aleksandrovna. După aceea, ea a poruncit numaidecât să se pună caii la trăsură, ca să plece îndată după prînz în oraș, cum avea obiceiul să facă în asemenea împrejurări; la masa se zice că a mîncat cu multă poftă...

— Așa bătută cum era?

— ...De fapt, aşa îi era obiceiul... și cum a isprăvit masa, ca să nu întîrzie plecarea, s-a dus să facă baie... Vezi tu, făcea hidroterăpie; la moșie āu un izvor rece - se scalda acolo regulat - dar când a intrat în apă, a avut un atac de apoplexie!

— Nu-i de mirare! zise Zosimov.

— Și a bătut-o rău?

— Acum e totuna, răspunse Dunia.

— Hm! Ce placere, mamă, să povestești astfel de lucruri, spuse, deodată iritat și parcă fără să vrea, Raskolnikov.

— Fiindcă, dragul meu, n-am știut despre ce să mai vorbesc, îi scăpă Pulheriei Aleksandrovna.

— Dar ce, vă este frică tuturor de mine? întrebă el, strîmbîndu-și gura într-un zîmbet.

— Așa e, zise Dunia, privindu-l cu asprime. Mama, suind scara, și-a făcut cruce, aşa îi era de teamă.

Fața lui Raskolnikov se crispa dureros.

— Ah, ce tot spui, Dunia? Nu te supăra, te rog, Rodea... Cum poți vorbi aşa, Dunia! bîigui, sfioasă, Pulheria Aleksandrovna. Adevărul e că pe drum am tot visat, în wagon, cum o să ne întîlnim, cum o să ne spunem totul unul altuiu... și eram atât de fericită, că nici nu știau cum a trecut timpul! Dar ce tot îndrug! Sunt fericită și acum... Degeaba vorbești, Dunia! Sunt fericită numai că te văd, Rodea...

— Lasă, mamă, șopti el, stingherit, fără să se uite la dînsa și strîngîndu-

i mână, mai avem noi timp să ne saturăm de vorbă! Spunând acestea, se tulbură deodată și se făcu ălb că varul; aceeași senzație înfiorătoare, pe care o mai avusese de curând, îi strînse inima că într-un clește de gheăță; își dadu limpede seama că mintește îngrozitor, că nu vor mai avea niciodată timp să se sature vorbind, că de acum înainte nimeni nu va mai putea vorbi deschis vreodată. O clipă impresia acestui gînd dureros fu atât de puternică, încât, uitîndu-i pe cei de făță, se scula în picioare și dadu să iasă din odaie.

— Ce-i cu tine? strigă Razumihin, apucându-l de mână. Raskolnikov se așeză și-și roti tăcut privirile prin odaie: toți se uitau la el, nedumeriți.

— De ce sunteți atât de triști cu toții? strigă el pe neașteptate. Vorbiți! De ce stăm aşa? Hai, vorbiți! Să discutăm... Ne-am adunat ca să tăcem din gura?... Hai, spuneți ceva!

— Slavă Domnului! Am crezut că iar are un acces ca ieri, spuse Pulheria Aleksandrovna, făcându-și cruce.

— Ce-i cu tine, Rodea? întrebă, neliniștită, Avdotia Romanovna.

— Nimic, mi-am adus aminte de o glumă, răspunse el, rîzînd brusc.

— Dacă e o glumă, cu atât mai bine! Și eu am crezut că... murmură Zosimov, sculîndu-se. E timpul să plec: am să caut să măi trec pe aici... dacă te găsesc...

Salută și ieși.

— Ce om minunat! spuse Pulheria Aleksandrovna.

— Da, da, un om minunat, vrednic, instruit, inteligent... începu Raskolnikov cu o grabă neașteptată și o însuflețire neobișnuită, nu-mi mai amintesc unde l-am întîlnit sătă dată înainte de boala... Mi se pare că l-am mai întîlnit... Și astăzi un om de treabă! făcu el, arătînd cu capul spre Razumihin. Îți place, Duniă? întrebă el și deodată, cine știe de ce, rîse.

— Foarte, răspunse Dunia.

— Uf, ce... îngrozitor ești! spuse Razumihin, stînjenit, aprinzîndu-se la față, și se sculă.

Pulheria Aleksandrovna zîmbi ușor, iăr Raskolnikov începu să rîda țăre.

— Încotro?

— Am... treabă.

— N-ai nici o treabă, rămîi! Zosimov a plecat și atunci crezi că trebuie să te duci și tu. Nu pleaca... Cât e ceasul? Douăsprezece? Ce ceas frumos ai Duniă! Dar de ce ați tăcut iar? Numai eu clampănesc întruna!...

— Un dar de la Marfa Petrovnă, răspunse Dunia.

— Un obiect de mare valoare, adaugă Pulheria Aleksandrovna.

— A-a-a, și ce mare e, aproape că nu seamănă cu un ceas de damă!

— Mie-mi place ăsa, zise Dunia.

„Prin urmare nu este darul logodnicului”, se gîndi Razumihin și se înveseli ca din senin.

— Credeam că e un dar de la Lujin, observă Raskolnikov.

— Nu. El nu i-a daruit nimic Dunecikăi.

— Așa! Mai ții minte, mama, că am fost îndrăgostit și că am vrut să mă însor? zise el deodată, uitîndu-se la maică-sa, mirata de întorsătură neașteptată pe care o lua discuția și de tonul cu care îi vorbea.

— Da, da, dragul meu!

Și Pulheria Aleksandrovna schimba o privire cu Dunecika și cu

Razumihin.

— Hm! Dar! Ce-ăș putea să povestesc? Aproape că nu-mi mai amintesc ce-ă fost. Eră o fata bolnăvicioasa, urmă el din nou visător, lasîndu-și ochii în joș, mereu suferindă; îi placea să deă de pomana cerșetorilor și tot visa să intre la mînăstire; într-o zi când îmi vorbea de schit, ău podidit-o lacrimile; da, da... îmi amintesc... îmi amintesc bine de tot. Era urîtică... în adevăr, nu știa de ce m-am atașat de ea; poate fiindcă era mereu bolnavă... Să fi fost șchioapă său cocoșată, cred că aş fi iubit-o și mai mult... (Raskolnikov zîmbi, îngîndurat.) Aşa... friguri de primăvară...

— Nu, nu e vorba numai de frigurile primăverii! Îl întrerupse cu însuflare Dunecika.

El își privi soră cu luăre-ăminte și încordat, dar nu părea să audă și nici să întelegeă ce spune. Apoi, tot dus pe gînduri, se scula, se apropie de mama, o sărută, se întoarse la locul lui și se aşeză.

— O măi iubești și acum! zise Pulheria Aleksandrovna, înduioșată.

— Pe dînsa? Acum? Ah, da... vorbiți despre ea! Nu. Acum, toate acestea parcă s-ăr fi întîmplat într-ältă lume... e atâtă timp de atunci. De altminteri, și tot ce se întîmplă acum, parca nu s-ar întîmpla aici... Raskolnikov privi atent în jurul lui. Și voi... parcă vă văd de la depărtare de mii de verste... Drăcu' știe ce tot îndrug! De ce mă tot descoaseți? se întrerupse el înciudat și tăcu, mușcându-și unghiile și căzînd din nou pe gînduri.

— Ce locuință urîtă āi, Rodea; e ca un cavou, zise deodată Pulheria Aleksandrovna, punînd capăt tacerii apăsătoare. Sunt sigură că o bună parte din melancolia ta se datorește locuinței.

— Locuinței? repetă el distrat. Da, locuința a contribuit mult... și eu m-am gîndit la āsta... Vai, mama, dacă ai ști ce idee ciudata āi exprimat acum, ădaugă el deodată, zîmbind misterios.

Raskolnikov abia mai putea răbda revederea, după trei ani de despărțire, cu mama și sora lui, dîndu-și seama că era cu desăvîrsire imposibil să-și împărtășească gîndurile, să lege o conversație cu ele. Totuși era un lucru despre care trebuia să vorbească împreună, ceva care nu suferea amânare și trebuia rezolvat chiar azi - după cum hotărîse el încă de dimineața, când se trezise din somn. Acum se agață fericit de acest ceva că de o ieșire.

— Uite ce este, Dunia, începu el pe un ton rece, aproape sever, desigur îmi cer iertare pentru comportarea de ieri, dar socotesc de datoria mea să-ți amintesc că-mi mențin punctul de vedere. Ai de ales: eu sau Lujin. Eu sunt un ticălos, fie, dar tu nu trebuie să fii. Unul din noi ajunge. Iăr daca te măriți cu Lujin, nu te măi consider soră mea.

— Rodea, Rodea! Iar vorbești ca ieri! exclamă, ămărită, Pulheria Aleksandrovna. Și de ce tot spui că ești un ticălos — nu pot să îndur asta! Și ieri spuneai același lucru...

— Frate! răspunse Dunia hotărît și pe un ton atât de sever. Mi se pare ca aici e o întellegere greșită din partea ta. M-am gîndit bine astă-noapte și am găsit care este eroarea. Mi se pare că tu îți închipui că eu mă jertfesc nu știa pentru cine sau pentru ce. Dar te înseli. Mă mărit pentru că vreau eu să mă mărit, pentru că mi-e greu să trăiesc aşa; după aceea, firește, m-ar bucura să pot fi de folos familiei mele, dar asta nu m-a împins să iău această hotărîre...

„Minte! gîndeau Raskolnikov, mușcându-și cu furie unghiile. Câtă

mîndrie! Nu vrea să recunoască dorință ei de-a face pe binefăcătoarea!... Ce caractere păcătoase! Iubirea lor seamănă cu ura... O, cât vă... urăsc pe toți!"

— Într-un cuvînt, mă mărit cu Piotr Petrovici, urma Dunecika, pentru că din două rele îl aleg pe cel mai mic. Am intenția să îndeplinești cinsti tot ce aşteaptă el de la mine și, prin urmare, nu-l înșel... De ce zîmbești aşa?

Ea se aprinse și în ochii ei licări mînia.

— Ai să îndeplinești tot? Întreba el, zîmbind cu răutate.

— Până la o anumita limită. Din felul și forma în care m-a petit Piotr Petrovici, am înțeles numaidecât ce vrea de la mine. Firește, el are poate o prea înalta părere despre el însuși, dar sper ca va ști să ma aprecieze și pe mine... De ce rîzi?

— Și tu, de ce roșești? Minți, sora mea, minți cu încapăținare feminina, minți ca să-mi dovedești că ai dreptate. Nu-l poți stima pe Lujin: l-am văzut și i-am vorbit. Prin urmare, te vinzi pentru bani și, prin urmare, în orice caz, faci o fapta josnica; mă bucura faptul ca, cel puțin, mai poți încă roși!

— Nu e adevărat! Nu mint!... striga Dunecika, pierzîndu-și sîngele rece. Nu m-aș mărita cu el dacă n-aș fi sigură că mă stimează și ca ține la mine; nu ma mărit cu el, daca nu sunt pe deplin convinsa ca îl pot stima și eu. Din fericire, ma pot încredința de toate acestea chiar astăzi. Căsătoria asta nu este josnica precum spui tu! Dar chiar dacă ai avea dreptate și m-aș fi hotărît să fac o ticăloșie, nu este oare o cruzime din partea ta să-mi vorbești astfel? De ce-mi ceri un eroism pe care, poate, nici tu nu eşti în stare să-l āi! Asta-i tiranie, oprimare! Dacă făc un rău, mi-l fac numai mie... încă n-am omorît pe nimeni!... Ce te uiți aşa la mine? De ce-ai pălit? Rodea, ce-i cu tine? Rodea, dragul meu!...

— Doamne! Leșină! Din pricina ta! striga Pulheria Aleksan-drovna.

— Nu, nu... fleacuri... nu-i nimic. Mi se cam învîrtește capul. N-am leșinat deloc... Numai la leșinuri va gîndiți! Hm, da... ce-am vrut să spun? În ce fel te vei încredința chiar azi daca poți să-l stimezi sau nu, și ca el... te prețuiește? Așa ai spus, nu? Mi se pare că āi spus „astăzi”? Sau n-am auzit bine?

— Măicuțo, arata-i scrisoarea lui Piotr Petrovici, zise Dunecika. Cu mîinile tremurânde, Pulheria Aleksandrovna scoase

scrisoarea. Raskolnikov o luă cu multă curiozitate. Dar, mai înainte de a o despături, se uita deodată mirat la Dunecika.

— Ciudat, rosti el încet, ca și cum o idee nouă l-ar fi surprins, de ce ma frămînt atât? Pentru ce atâta gălagie? Mărită-te cu cine vrei, la urma urmei!

Vorbea ca pentru el, dar, după ce spuse toate acestea cu glas tare, își privi un timp, cu mirare sora.

În sfîrșit, cu aceeași mirare ciudata desfăcu biletul, îl citi încet, cu luare-aminte, și-l mai reciti o data. Pulheria Aleksandrovna era în culmea neliniștii; de altminteri, toți se aşteptau la vreo ieșire.

— Ma mira, începu el după o scurta gîndire, întinzînd scrisoarea mamei, dar fără sa se adreseze cuiva anume, doar are procese, e avocat, vorbește cu ifos... și totuși, cât de agramat scrie.

Toți rămaseră nedumeriți; nu se aşteptaseră la asta.

— Ei toți scriu aşa, răspunse tăios Razumihin.

— Ai citit?

— Da.

— I-am arătat scrisoarea, Rodea... ne-am sfătuit măi adineauri, începu Pulheria Aleksandrovna, tulburata.

— Este, de fapt, stilul folosit în justiție, o intrerupse Razumihin, și astăzi încă, prin tribunale, actele se întocmesc astfel.

— În justiție? Da, da, tocmai în justiție, stil oficial... Nu că ar fi cu desăvîrșire agramat, dar nici literar nu scrie - un stil oficial.

— Piotr Petrovici nu ascunde, de altminteri, că n-ă avut parte de multă învățătura, ba chiar se lauda că și-a croit singur drumul, interveni Avdotia Romanovna, oarecum jignită de acest nou ton al fratelui ei.

— Ei, daca să lauda, are și de ce, n-am ce zice. Tu, surioara, pari cam supărata fiindcă din toată aceasta epistola am tras o concluzie cam neseroasă și crezi, desigur, că mă leg de fleacuri, ca să te zădarăsc, să-ți fac în ciuda. Departe de asta; stilul acestei scrisori m-a făcut să ajung la o concluzie care nu-i deloc lipsită de importanță în cazul de față. De pilda, expresia: „să nu aruncați vina pe mine” este foarte semnificativa și are un sens foarte clar; apoi amenințare că se va retrage pe loc daca vin și eu la voi. Această amenințare de a se retrage este un fel de a vă spune că, daca nu-i dați ascultare, are să vă lase baltă, acum, după ce v-a adus la Petersburg. Ei, și acum spune: aceste cuvinte, fiind din partea lui Lujin, pot fi oare tot atât de jignitoare daca ar fi fost scrise de el - îl arătă pe Razumihin - sau de Zosimov, de unul dintre noi?

— N-nu, răspunse Dunecikă, însuflarendu-se, am înțeles foarte bine acest lucru; am înțeles că și-a exprimat prea frust gîndul și că, poate, nu e destul de meșter în ale scrisului... Ai judecat foarte bine, frate. Nică nu m-am așteptat...

— Așa se scrie în stil juridic și el n-avea cum sa scrie altfel; de aceea, poate nici nu este de vină că s-ă exprimat atât de grosolan. Totuși trebuie să te dezamăgesc întrucâtva: scrisoarea asta mai conține o fraza care este o calomnie la adresa mea și încă una destul de meschină. Am dat ieri bani unei văduve, bolnavă de ftizie, lovita de nenorocire și nu „sub pretextul înmormântării”, ci pentru înmormântare, și nu fiicei sale, unei fete de „moravuri usoare” (pe care, de altfel, am văzut-o ieri pentru prima data în viață), ci tocmai văduvei. În toate acestea, văd o dorință cam pripită de a mă înjosi în ochii voștri și de a mă îndepărta de voi. A folosit iar stilul juridic, adică își dezvăluie prea limpede scopul, și cu o grabă plină de naivitate. Nu este un prost, dar că să te porți cu înțelepciune, nu ajunge numai să fii deștept. Toate acestea caracterizează omul și... nu cred să țină prea mult la tine. Îți le spun toate acestea ca să-ți deschid ochii, fiindcă doresc din toată inima numai binele tău...

Dunecikă nu răspunse; hotărîrea ei fusese luată măi înainte și nu aștepta decât să vina seara.

— Și atunci, tu, Rodea, ce-ai hotărît? întreba Pulheria Aleksandrovna, și mai alarmata ca adineauri de felul aşezat de a vorbi, de tonul oficial al discuției.

— Ce să hotărăsc?

— Păi ai văzut ce scrie Piotr Petrovici: să nu vii astă-seară la noi, ca el se retrage... dacă vii tu. Și de aceea te întreb ce-ai de gînd să faci...?

— Ramîne să hotărăști în primul rînd mata, dacă aceasta cerere a lui Piotr Petrovici nu te jignește, și, în al doilea rînd, Dunia, dacă nici ea nu se

simte jignita. Eu am să fac ce vreți voi, adaugă el cu răceala.

— Dunecikă a și hotărît și eu sunt cu totul de părerea ei, se grăbi să spună Pulheria Aleksandrovna.

— Eu cred, Rodea, că trebuie neapărat sa fii de față la aceasta întîlnire și te rog insistent să vii astă-seară la noi, zise Dunia. Ai să vii?

— Da.

— Și am să te rog și pe dumneata să fii la noi la oră opt, adaugă ea către Razumihin. Mama, îl poftesc și pe dumnealui...

— Foarte bine, Dunecikă. Ei, și acum, dacă ați hotărît aşa, adaugă Pulheria Aleksandrovna, fie cum vreți voi! Parcă mă simt mai ușurată: numi place sa mă prefac și să mint; măi bine să vorbim pe față... N-ăre decât să se supere acum, dacă are poftă, Piotr Petrovici!

Capitolul IV

În clipa aceea, ușa se deschise încet și o fată, cu o căutătură sfioasa, intra în odaie. Toți se întoarseră cu mirare și curiozitate spre ea. Raskolnikov n-o recunoscu la început. Era Sofia Semionovna Marmeladova. O văzuse ăseără pentru prima oară, dar în împrejurări și într-o îmbrăcăminte care-i lasaseră în memorie cu totul alta imagine. Acum se afla în față lui o fata modestă, ba chiar săracăios îmbrăcata, foarte Tânără, aproape o copila, sfioasă și plina de cuviință, cu o făță blînda și parcă puțin speriată. Purta o rochiță lucrata în casa, iar în cap o pălarioară veche, demodata; numai ca în mînă ținea, ca și ieri, umbreluța de soare. Văzînd pe neașteptate odaia plina de oameni, ea nu numai că se intimida, dar se pierdu cu totul, se sperie ca un copil mic și chiar făcu o mișcare de retragere.

— A... dumneata ești?... zise Raskolnikov, foarte mirat, și deodată se tulbură și el.

Se gîndi numaidecât că mama și sora lui știau din scrisoarea lui Lujin de existența unei fete de „moravuri usoare”. Tocmai protestase împotriva calomniei lui Lujin și declarase că o văzuse pe aceasta fată pentru prima oară în viață lui și acum, deodată, intra chiar ea în odaie. Își aminti, de asemenea, ca nu protestase defel împotriva expresiei „moravuri usoare”. Toate acestea îi trecuă vălvîrtej prin minte, într-o clipită. Se uita atent la fata care se oprise în prag și o văzu atât de umila, încât îl copleși un sentiment de nesfîrșită compătimire. Iar în clipa aceea când, speriată, ea dadu să fuga, el simți că i se strînge inima.

— Nu mă așteptam să veniți, se grăbi el să spună, poftind-o din ochi să intre. Poftiți, va rog, luați loc! Veniți, desigur, din partea Katerinei Ivanovna. Poftiți, nu, nu acolo, luați loc aici...

La intrarea Soniei, Razumihin, care sedea pe unul dintre cele trei scaune ale lui Raskolnikov, chiar lîngă ușa, se ridicase ca să-i facă loc. Mai întîi Raskolnikov îi arătase fetei locul pe divan, unde șezuse mai adineauri Zosimov, dar, amintindu-și ca divanul este o mobila cu caracter prea intim, care-i servește de pat, se grăbi să-i arate scaunul lui Razumihin.

— Tu șezi aici, îi spuse el lui Razumihin, poftindu-l în colțul unde șezuse Zosimov.

Sonia luă loc, aproape tremurând de frica, și se uita sfios la cele două doamne. Se vedea că ea singură nu întelegea cum de avea îndrăzneala să stea alaturi de ele. Și acest gînd o răscoli într-atât, încât se ridica deodată în picioare și, foarte tulburată, îi spuse lui Raskolnikov:

— Eu... Eu... am venit numai pentru o clipă, iertați-mă că v-am deranjat, începu ea, bîlbîndu-se. Vin din partea Katerinei Ivanovna, care n-ă avut pe cine să trimîtă... Katerina Ivanovna m-a trimis să va rog foarte mult să poftiți mâine la înmormântare, dimineața... la slujba... la cimitirul Mitrofanii și pe urma la noi... la dînsa... să luați o gustare... Să-i faceți cinstea... Mă trimis să va rog...

Aici, Sonia se potinși și tăcu.

— Am să cau neapărat... neapărat, răspunse Raskolnikov, sculîndu-se de asemenea în picioare și bîlbîndu-se și el, lasînd frazele neisprăvite... Faceți-mi placerea, luați loc, zise el deodată, trebuie să vă vorbesc. Poate sunteți grăbita, dar, va rog, îngăduiți-mi cîteva clipe...

Și el împinse scaunul. Sonia se aşeza din nou, arunca o privire sfioasă și pierdută spre cele două doamne și-și lasă capul în piept.

Obrazul palid lui Raskolnikov se făcu roșu; tresari și ochii i se aprinseră.

— Mamă, zise el cu glas hotărît, stăruitor, domnișoara este Sofia Semionovna Marmeladova, fiica acelui nefericit domn Marmeladov, pe care l-au strivit caii ieri sub ochii mei și despre care ți-am vorbit adineauri...

Pulheria Aleksandrovna se uita printre gene la Sonia; nu-și putea refuza aceasta mica placere, cu toata teamă pe care i-o inspira privirea plina de sfidare și stăruință a fiului ei. Dunecika o privea drept în fața, cu seriozitate și nedumerire, pe biata fată. Auzindu-se astfel prezentata, Sonia ridică ochii și se rușina și mai tare.

— Voi am să vă întreb, se grăbi Raskolnikov, cum s-au petrecut lucrurile astăzi la dumneavoastră? Nu v-a supărăt nimeni?... De pilda, poliția?

— Nu. Totul a trecut în liniste... Se știa prea bine pricina morții, aşă că ne-au lasat în pace. Numai chiriașii sunt supărați...

— De ce?

— Ca ținem mortul prea mult... e cald, miroase... aşa că azi, la vecernie, o sa-l transportam la cimitir; pînă mâine, are să rămână la capela. Katerina Ivanovna s-a opus mai întîi, dar acum vede și dînsa ca nu se poate altfel...

— Așadar, astăzi?

— Dînsa vă roagă să ne faceți cinstea să asistați mâine la slujbă și să poftiți la dînsa, la praznic.

— Prin urmare, face și praznic?

— Da, o gustare; mă însărcinat să va mulțumesc că ne-ați ajutat ieri... Fără dumneavoastră, nu am fi avut cu ce să-l înmormântăm.

Buzele și bărbia începură să-i tremure, dar ea se stăpîni și-și înghiți lacrimile, lasîndu-și degrabă ochii în pămînt.

Între timp, Raskolnikov o privea atent. Avea un obrajor slabuș și palid, cu trasaturi mărunte, cam neregulate, un năsuc și o bărbie ascuțite. N-ai fi putut să zici că e drăguța; în schimb, ochii ei albastri erau atât de limezi și, când se însuflețea, dadeau feței o expresie de bunătate atât de mare și de candidă că, fără să vrei, te simțea atras de ea. Obrazul ei, ca, de altfel, întreaga ei înfățișare, mai avea o trăsătură caracteristică: cu toate ca Sofia împlinise optprezece ani, părea mult mai Tânără, ai fi zis că e o

fetița, și astă se vedea uneori pînă și în gesturile ei, caraghios de copilarești.

— Dar cum a izbutit Katerina Ivanovna să facă față cu o sumă atât de mică? Încă să se gîndească să facă și praznic? Întrebă Raskolnikov, vrând cu tot dinadinsul să întrețină conversația.

— Sicriul e simplu de tot... și totul are să fie simplu, aşa că n-a costat scump... mai adineauri am făcut socoteala cu Katerina Ivanovna și am văzut că rămîne destul ca să-l pomenim... și Katerina Ivanovna ține atât de mult la asta. Nu se poate... e o mîngîiere pentru dînsa... știi doar cum este...

— Înțeleg, înțeleg... firește... Vă uitați la odaia mea? Mamă spune că seamănă cu un cavou.

— Ne-ați dat ieri tot ce ați avut, zise Sonecika deodată repede, aproape în șoaptă, și iarăși își lasă capul în piept.

Buzele și bărbia începură din nou să-i tremure. Locuința sără-căcioasă a lui Raskolnikov o mirase de la început și acum vorbele îi scăpaseră singure din gură. Se făcu tăcere. Ochii Dunecikăi se luminară, iar Pulheria Aleksandrovna o privi aproape cu prietenie.

— Rodea, zise dînsa, sculîndu-se, atunci ne-am înțeles, luăm masă împreună. Să mergem, Dunecika... Ar trebui să te duci să te plimbi puțin, apoi să te odihnești, să stai nițel culcat și să vii cât măi devreme la noi... Mă tem că te-am obosit...

— Da, da, am să vin, răspunse el, ridicându-se grăbit... De altfel, mai am ceva treabă...

— Cum, și o să luați masă separat? strigă Razumihin, uitîndu-se mirat la Raskolnikov. Ce tot îndrugi?

— Da, da, am să vin, firește, negreșit... Măi rămîi aici o clipă. Nu aveți nevoie de el acum, mamă? Sau, poate vi-l răpesc?

— Vai, nu, nu! Dar, Dmitri Prokofici, fă-ne placerea și vino și dumneata la masă.

— Te rog să vii, îl rugă Dunia.

Razumihin se înclină, luminîndu-se la față. O clipă toți se simțiră stingheriți.

— Rămîi cu bine, Rodea, adică, la revedere; nu-mi place acest „rămîi cu bine”. Rămîi cu bine, Nastasia... Vai, iarăși am spus „rămîi cu bine”!...

Pulheria Aleksandrovna avea de gînd s-o salute și pe Sonecika, dar, cu toată bunăvoiința, nu se putu hotărî la asta și ieși grăbită din odaie.

Avdotiă Romanovna, însă, parcă-și aștepta cu nerăbdare rândul și trecând în urma mamei sale, pe lîngă Sonia, o saluta după toate regulile politeții. Sonecika se rușina, se înclină grabnic și speriată, iar pe față ei se oglindi o impresie dureroasă, că și cum politețea și atenția Avdotiei Romanovna ar fi fost un chin copleșitor pentru ea.

— La revedere, Dunia! strigă Raskolnikov pe palier. Da-mi mînă!

— Păi ți-am măi dat-o. Ai uitat? răspunse Dunia cu duioșie, întorcându-se stingherită spre dînsul.

— Nu-i nimic, măi da-mi-o o dată!

Și el strînse cu putere degetele ei subțiri. Dunecika îi zîmbi, roși, își smulse în grabă mâna dintr-a lui și pleca după mama ei, fericita, fără să știe de ce.

— Foarte bine! zise Raskolnikov Soniei, înapoindu-se în odaie și uitîndu-

se la ea cu o privire senină. Dumnezeu să-i odihnească pe cei răposați, dar morții cu morții și viii cu viii! Nu-i aşă?

Sonia se uită cu mirare la chipul lui deodată luminat; un timp, Raskolnikov rămase tăcut, cercetînd-o cu luăre-ămintire: tot ce-i povestise despre dînsa răposatul îi trecu o clipă prin minte.

— Doamne, Dunecika! zise Pulheria Aleksandrovna în strada. Acum parca mă bucur și eu că am plecat: mă simt măi ușoară. Văi, să mă fi gîndit ieri, în vagon, că pînă și asta are să mă bucure!

— Eu repet, mamă: este încă foarte bolnav. Oare mata nu vezi? Poate că s-a îmbolnăvit, suferind pentru noi. Trebuie să fim îngăduitoare și atunci multe, multe se pot iertă...

— Tu n-ai fost însă deloc îngăduitoare! o întrerupse Pulheria Aleksandrovna cu aprindere și parca cu gelozie. Știi, Dunia, mă uitam la voi: ești leit portretul lui și nu atât la față, cât la suflet; amîndoi sunteți melancolici, amîndoi tăcuți și iuți la mânie, amîndoi mîndri și mărinimoși... Dar nu se poate ca el să fie egoist, Dunecika, nu-i aşa? Ce zici?... Și, când mă gîndesc la cele ce se vor întîmpla diseară, mi se strînge inima!

— Nu te îngrijora, mamă: are să fie ce trebuie să fie.

— Dunecika! Dar gîndește-te numai la situația noastră! Dacă Piotr Petrovici renunță? scapă imprudent Pulheria Aleksandrovna.

— Ce fel de om ar fi dacă ar face-o? răspunse tăios și disprețitor Duniă.

— Bine am făcut că ātn plecat, se grăbi s-o întrerupă Pulheria Aleksandrovna. Trebuia să se ducă undeva, avea treabă; să se ducă, să mai respire nițel aer... e ătît de înăbușitor acolo sus... dar unde să respiri aer aici? Aici și pe strada e ca într-o odaie fără fereastră. Doamne, ce oraș!... Stai, da-te la o parte, au să te strivească, transportă ceva! Un pian... zău... cum se înghesuie... Și de fata aceea mă tem tare...

— De care fată, mamă?

— De Sofia Semionovna asta, care tocmai venise...

— De ce?

— Am o presimțire, Dunia. Mă crezi sau nu, cum a intrat m-am gîndit numaidecât că tocmai aici e buba...

— Nicidcum! strigă Dunecika, înciudată. Cum ești și mata, mamă, cu presimțirile! O cunoaște abia de ieri; când a intrat nici n-a știut cine este.

— Ai să vezi!... Mă neliniștește. Ai să vezi, ai să vezi! Nu mi-a fost la îndemînă când se uita la mine; se uită și ăveă niște ochi, că era să cad de pe scaun, îți amintești, când el a început prezentările? Și apoi, nu e ciudat? Știi ce a scris Piotr Petrovici despre ea, și Rodea ne-a prezentat-o, și încă tie! Prin urmare, ține la ea!

— Multe scrie Piotr Petrovici! Și despre noi s-a vorbit, s-a scris, ai uitat? Eu sunt convinsă că este... o fată de treabă și că toate astea-s vorbe.

— Să dea Dumnezeu!

— Cât despre Piotr Petrovici, este un bîrfitor ordinar! spuse deodată Dunecika.

Pulheria Aleksandrovna rămase fără grai. Discuția se întrerupse.

— Uite despre ce e vorba, iată ce treabă am cu tine... zise Raskolnikov, trăgîndu-l pe Razumihin la fereastră...

— Atunci am să-i comunic Katerinei Ivanovna ca o să veniți... spuse grăbită Soniă, ridicându-se ca să plece.

— Îndată, Sofia Semionovna, aşteptați numai o clipă, nu ne încurcați deloc, nu avem secrete... Aș vrea să vă mai spun două vorbe... Ascultă, se întoarse el către Razumihin, fără să isprăvească, parcă tăind cu toporul. Îl cunoști pe ăla... cum îi zice... Pe Porfiri Petrovici?

— Cum să nu-l cunosc? Mi-e ruda. Dar ce este? adaugă Razumihin, foarte mirat.

— El anchetează căzui acela... asasinatul... despre care ați discutat ieri?

— Da. Și?...

Razumihin holbă ochii.

— I-a interogat pe cei cu amanete; am avut și eu două lucrușoare acolo, niște fleacuri, totuși e un ineluș al soră-mii, pe care mi-l daduse ca amintire la plecare, și ceasul de argint al tatălui meu. Toate la un loc nu fac mai mult de cinci-șase ruble, dar în la ele ca amintiri. Acum ce să fac? Nu vreau să se piarda, măi ales ceasul. Am tremurat adineauri că are să ceară mamă să-l vada, când s-a vorbit de ceasul Dunecikăi. E singurul lucru care a rămas de la tata. Mama se îmbolnăvește dacă se pierde! Aşa-s femeile! Învață-mă tu ce să făc. Știi că ar trebui să mă duc să dau o declarație. Dar n-ar fi bine să mă duc chiar la Porfiri Petrovici, ce zici? Ce crezi? Aș vrea să isprăvesc cât mai repede. Ai să vezi că mama are să întrebe de ceas încă înainte de măsă.

— În nici un caz să nu te duci la secție, ci de-a dreptul la Porfiri! strigă Razumihin, cuprins deodată de nu știi ce tulburare. Cât de fericit sunt! Dar ce mai stăm, sa mergem chiar acum, e la doi pași de aici, îl găsim negreșit!

— Fie... să mergem...

— Are să fie foarte, foarte mulțumit sa te cunoască! I-am vorbit mult despre tine cu diverse ocazii... Și ieri i-am vorbit. Să mergem!... Prin urmare, ai cunoscut-o pe bătrînă? Asta e!... Ce întorsătură minunată, minunată!... A, da... Sofia Ivanovna...

— Sofia Semionovna, îl corecta Raskolnikov. Sofia Semio-novna, omul acesta este Razumihin, prietenul meu și un om foarte de treaba...

— Daca aveți un drum de făcut... începu Sofia imimidîndu-se și mai tare, neîndrăznind să se uite nici căcar la Razumihin.

— Să mergem! hotărî Raskolnikov. Am să trec pe la dumneavoastră încă astăzi, Sofia Semionovna, dar vă rog să-mi spuneți unde locuiți?

Spuse aceste cuvinte nu încurcat, dar cu oarecare graba și ferindu-se de a întîlni privirea fetei. Sofia îi dadu adresa și se roși toata. Ieșiră tustrei.

— Nu încui? întreba Razumihin, coborând scara în urma lor.

— Niciodată!... De mai bine de doi ani vreau să cumpăr un lacăt, adaugă el cu nepăsare. Ferice de cine nu are ce încuia, spuse el Sofiei, rîzînd. Se opriră jos, în gang. Dumneata o iezi la dreaptă, Sofia Semionovna? Dar, spune-mi te rog: cum ai aflat unde stau? întreba el, dar se vedea că ar fi vrut să-i spună cu totul altceva și că ar fi vrut să se uite în ochii ei liniștiți, limpezi și nu izbutea, parcă.

— Păi i-ați dat ieri adresa Polinkăi.

— Polia? A, da... Polecika! Micuța aceea... sora dumitale? I-am dat adresa?

— Ați uitat?

— Nu... îmi amintesc...

— Eu am auzit de dumneavoastră chiar de la răposat, încă în ziua când... Numai că nu știam cum să zice și nici el nu știa... Acum însă... când am aflat cum să cheamă... am venit... și am întrebat: unde șade domnul Raskolnikov?... Nu știam ca și dumneavoastră sunteți subchiriaș... Rămîneți cu bine... Am să-i spun Kațerinei Ivanovna...

Se simțea fericita că putea, în sfîrșit, sa plece; porni cu capul în pămînt, grăbita să străbată cât mai iute cei douăzeci de pași pînă la colțul străzii, unde trebuia să ia la dreapta, să dispară din văzul lor și, rămînînd singură, să meargă iute, fără să se uite nici în dreaptă, nici în stînga, gîndindu-se, retrăind în minte și cumpănid fiecare cuvînt rostit, fiecare gest. Niciodată, niciodată în viață nu încercase ceva asemănător. O lume nouă răsărise pe neașteptate, nedeslușit, în sufletul ei. Își aminti că Raskolnikov promisese să vina la dînsa azi, poate încă în dimineața aceea, poate chiar acum!

„Numai de n-ar veni astăzi! Fă, Doamne, să nu vina astăzi! șopti ea cu inima strînsă, implorând cerul ca un copil speriat. Doamne! Să vină la mine... în odaia aceea... sa vada, o, Doamne!”

Și, firește, cufundată în gînduri, Sonia nu putea să observe că un necunoscut o urmărea cu grija, pas cu pas. O urmarea de când ieșise din gang. În momentul când tustrei se opriseră să mai schimbe două vorbe pe trotuar, domnul acesta trecea pe lîngă ei și tresari mirat, prințînd din întîmplare vorbele Soniei: „Am întrebat: unde șade domnul Raskolnikov?” Trecătorul îi cerceta pe furiș, dar cu atenție, pe toți trei, mai ales pe Raskolnikov, căruia îi vorbea Sonia; apoi privi casa și și-o însemna în minte. Toate acestea le făcu într-o clipă, din mers, cât se poate de discret, apoi trecu mai departe, mergînd ceva mai încet, ca și cum ar fi așteptat pe cineva. Pe Sonia o aștepta; văzuse că cei trei își luau rămăs bun și că Sonia se îndrepta spre casa.

„Unde-o fi stînd? Am mai văzut-o undeva, se gîndeа el, căutînd sa-și amintească chipul Soniei... Trebuie să aflu.”

La colțul străzii, el trecu drumul, se întoarse și văzu că Sonia merge pe urmele lui, pe același drum și că e atât de absorbită de gîndurile ei, încât nu vede nimic. După colț, eă coți pe aceeași strada pe care trebuia să apuce și el. O urma fără să-o piarda din ochi, dar mergînd pe celalalt trotuar; după vreo cincizeci de pași, trecu din nou strada pe partea pe care mergea Sonia, o ajunse din urmă și merse în spatele ei, păstrînd distanța de cinci pași.

Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, destul de înalt, trupeș, cu umeri lați și cam rotunjiti, ceea ce îl făcea să para adus de spate, îmbrăcat elegant și comod, avea o înfățișare impunătoare, de boier. Tinea în mînă un baston frumos, cu care izbea trotuarul la fiecare pas; mănușile erau impecabile. Obrazul lui, cu pomeții ieșiti, era destul de placut, iar după culoarea și prospețimea pielii nu părea un locuitor al Petersburgului. Părul, încă des, blond-deschis, abia începuse să încărunți, iar barba deasă și lată, care cobora că o lopata pe piept, era și mai blonda decât părul. Ochii albaștri aveau o privire rece, serioasă, fixă; buzele erau roșii. În toate amânuntele, acest bărbat se păstrase bine și părea mult mai Tânăr decât era.

Când Sonia ajunsese în dreptul canalului, rămăseseră singuri pe trotuar. Tot uitîndu-se după dînsă, domnul își dadu seama că e distrată și absorbită de gîndurile ei. Ajunsa în fața casei în care locuia, Sonia intra în

gang, iar el o urma, cam mirat. În curte fata o lăua la dreapta, în colțul unde începea scara spre locuința ei. „Hm!” făcu boierul necunoscut, și începu să urce scara pe urmele ei. Abia atunci îl observa și ea. Fata urca la etajul doi, coti pe corridor, și suna la ușa cu numărul nouă, unde scria cu cretă: „Kāperrāumov, croitor”. „Hm!” făcu iarăși necunoscutul, mirat de ciudata coincidență, și suna alaturi, la numărul opt. Cele două uși erau la șase pași una de cealaltă.

— Stați la Kapernaumov? Întrebă el și rîse, uitându-se la ea. Mi-a dres o jiletca. Eu stau alaturi, la doamna Reslih, Gertruda Karlovna. Ce potriveala!

Sonia îl privi cu atenție.

— Suntem vecini, urmă el cu deosebită voioșie. Sunt abia de trei zile în oraș. La revedere, sper să ne mai întâlnim.

Sonia nu răspunse; ușa se deschise și ea se strecuă în casă. Se simțea rușinată și parca puțin speriată...

Tot drumul pînă la Porfiri Petrovici, Razumihin se arata neobișnuit de surescitat.

— Foarte bine, frate, repeta el de câteva ori, și mă bucur! Ma bucur grozav!

„De ce te-i fi bucurând?” se întrebă în gîndul lui Raskolnikov.

— Habar n-aveam că și tu amanetai la bătrînă. E... e mult de atunci? Adică, e mult de când ai fost la ea?

„Ce tembel naiv!”

— Când am fost? Raskolnikov se opri, cautînd să-și aducă aminte. Cu vreo trei zile înainte de moartea ei, mi se pare. De altfel, eu nu pot să răscumpăr obiectele acum, se grăbi el să adauge, ca și cum ar fi fost preocupat de obiectele lui, nu am decât o rubla de argint... din pricina acelui afurisit delir de ieri!

Apasă în chip deosebit pe cuvîntul „delir”.

— Da, da, firește, să grăbi să-i cânte în strună Razumihin. Deci asta te-a... impresionat atunci într-o oarecare măsură... Știi, și în delir tot vorbeai de inele și lanțisoare... Da, da firește... Acum e limpede, foarte limpede. „Aşa, va să zică le-ă intrat în cap ideea asta! Si omul ăsta, care s-ar lasă răstignit pentru mine, să bucură ca s-a lamurit de ce pomeneam de inele în delir! Vorbele mele trebuie să fi întărit bănuielile... tuturor!”...

— O să-l găsim oare? întrebă el tare.

— Îl găsim, cum să nu-l găsim?! se grăbi să afirme Razumihin. Este un băiat simpatic, ai să vezi! E ca un urs, adică este și un om de lume, dar e și urs în unele privințe. Nu-i prost de fel, e deștept, da, chiar foarte deștept, dar are un fel al lui de a gîndi... E bănuitor, sceptic, cinic... îi place să tragă oamenii pe sfoară, adică, mai bine zis, îi place să păcălească lumea... Si, firește, se ține de metodele învechite, bazate pe probe materiale... dar își cunoaște, își cunoaște meseria... Anul trecut, a descoperit un căz, un asasinat, în care mai toate urmele fuseseră șterse! Si dorește grozav, grozav să te cunoască!

— De ce aşa de grozav?

— Adică nu tocmai... vezi tu, în vremea din urma, de când te-ai îmbolnăvit, i-am vorbit des și mult despre tine... Si el a ascultat... și când a aflat că ai urmat dreptul și că nu poți să-ți îsprăvești studiile din motive materiale, a spus: „Ce păcat!” Si eu am tras concluzia... adică nu numai asta, dar toate la un loc. Ieri, Zametov... Asculta, Rodea, ăseără am fost

beat, și-am îndrugat vrute și nevrute pe când mergeam spre casă... și mă tem că tu ai luat prea în serios spusele mele...

— Ce anume? Că ei mă socotesc nebun? Poate că au dreptate, spuse Raskolnikov, zîmbind silit.

— Da, da... adică ce spun! Nu, nu!... Dar tot ce am spus... (și despre celelalte) toate au fost niște aiureli de om beat.

— Ce te tot scuzi? Mă plăcăsești! strigă Raskolnikov cu enervare exagerată. De altfel, se prefăcea într-o anumită măsură.

— Știi, știi, înțeleg. Fii sigur că te înțeleg. Mi-e și rușine să-ți spun...

— Dacă și-e rușine, n-ai decât să tac!

Tăcură ămîndoi. Razumihin era în culmea fericirii și Raskolnikov se simțea dezgustat de această îl nelinișteau și cele ce abia îi spusesese Razumihin despre Porfiri Petrovici.

„Și în față ăstuia trebuie să mă prefac, gîndeă el, pălind, și îi zvîcneă inima în piept. Să mă prefac cât mai natural. De fapt, ca să par natural ar fi să nu mă prefac deloc. Să mă străduiesc să nu mă prefac prea mult. Nu, și străduința ăsta mi-ar da un aer nenatural... La urma urmelor, cum o fi... vom vedea... și acum... e bine său nu că mă duc acolo? Fluturele vine singur la flacără. Îmi bate inimă, ăstă-i prost.”

— În casa asta cenușie, zise Razumihin.

„Cel mai important lucru de știut este: a aflat sau nu Porfiri Petrovici că ăseără am fost la zgripturoaică ăceeă în căsă... și că am întrebat de sînge? Trebuie să aflu numai decât, de la primul păs, cum intru, să ghicesc după mutră lui; altfel... altfel... să știu bine că mă dau de gol și tot am să aflu!”

— Știi ceva? îi spuse el deodată lui Razumihin, zîmbind strengărește, îmi pare, frățioare, că de azi-dimineață ești într-o mare frămîntare. Așa-i?

— Frămîntare? Nu sunt câtuși de puțin frămîntat, tăgădui Razumihin.

— Ba da, frate, nu mă înșel. Uite, adineauri, sedeați pe scaun cum nu șezi niciodată, pe un capăt și tresăreăi întruna. Ba săreeai în sus fără nici o pricină, ba păreai supărat, ba mutra ta se făcea mai dulce ca mierea. Ai și roșit chiar; mai ales când ai fost invitat la masă, ai roșit grozav.

— Nu-i adevărat!... Ce tot îndrugi acolo?

— De ce te fișticești ca un școlar? Ptiu, drace, iar a roșit!

— Nu fi porc!

— Dar de ce te rușinezi? Romeo! Lasă, te spun eu ăzi undeva, hă-hă-hă! Ce-o să mă rîda mama... și încă cineva!...

— Stai, stai, ascultă, e foarte serios, e... dracu' știe ce, dacă e vorba pe aşa! se zăpăci de-a binelea Razumihin, înghețînd de groază. Ce-ai să le spui? Eu, frate... Ah, ce porc ești!

— Un adevărat trandafir de primăvară! Ce bine-ți săde, dacă și-ai ști: un Romeo lung de doi metri! Și cât de spălat ești azi, ți-ai curățat și unghiile, nu-i aşa? Când s-a mai pomenit una ca asta? Stai — te-ai și pomădat, Doamne, iartă-mă! la apleacă-te puțin!

— Porcule!!!

Raskolnikov rîdea atât de tare, încât părea că nici nu se măi poate stăpîni, și aşa, rîzînd, intră în apartamentul lui Porfiri Petrovici. Dinăuntru se putea auzi că intraseră rîzînd și chicoteau în antreu; tocmai asta și dorea Raskolnikov.

— Nică o vorbă aici, sau... sau... te fac pilaf! îi șopti furios Razumihin, apucându-l de umăr.

Capitolul V

Dar Raskolnikov și intrase în odaie, cu aerul unui om care căută din răsputeri să-și țină rîsul și abia izbutește să facă. În urmă lui venea Razumihin, lung, stîngaci, rușinat la culme, cu obrazul răvășit de mânie și roșu ca un rac fier. Mutra pe care o făcea să întreagă lui înfățișare erau într-adevăr destul de caraghioase în clipa aceea ca să îndreptățească rîsul lui Raskolnikov. Acesta, înainte de să fi prezentat, se înclină în față gazdei, care sta în mijlocul camerei și-l privea întrebător; își strînsese mâna, și Raskolnikov părea să-și stăpînească cu greu buna dispoziție în timp ce se prezenta. Dar abia își luase un aer mai serios și îngăimase primele vorbe de prezentare când, ca din întîmplare, se uita din nou la Razumihin și nu se mai putu stăpîni: rîsul izbucni în cascade, cu atât mai nestăvilit, cu cât îl ținuse pînă atunci înăbușit. Expresia de furie turbată cu care Razumihin ascultase acest rîs „din toata inima” dadea scenei o aparență de sincera veselie și, mai ales, o făcea să pără cât se poate de firească. Și, ca dinadins, Razumihin îi spori efectul fără sa vrea.

— Of! Diavolul astăi! zbieră el, dînd mâniș din mâna. Nimeri într-o măsuță rotunda, pe care se afla un pahar cu ceai neisprăvit. Măsuța și paharul se răsturnară cu zgomot.

— De ce să spargem lucrurile, domnilor? Facem pagubă statului! strigă Porfiri Petrovici, vesel.

Scenă se prezenta astfel: Raskolnikov rîdea atât, că își uită câteva clipe mâna în mâna gazdei, dar știa că n-ar fi părut firesc să lase mai mult și prinse momentul potrivit ca să-o retragă cât mai iute și mai natural. Razumihin, rușinat la culme de căderea măsuței și de paharul spart, privea, posomorit, cioburile: apoi ridică din umeri, se întoarse brusc la fereastră și ramase cu spatele la ei, uitîndu-se încruntat pe geam, fără să vada nimic. Porfiri Petrovici rîdea și el cu poftă, dar era vădit ca aștepta explicații. În colț, pe un scaun, ședea Zametov, care se sculase la intrarea musafirilor cu gura pînă la urechi, dar urmărea nedumerit și chiar bănuitor întreaga scenă și se uita, oarecum descumpănit, la Raskolnikov. Prezența neașteptată a lui Zametov îl impresiona neplacut pe Tânărul nostru.

„Trebue să țin seama și de asta!” se gîndi el.

— Iertați-mă, vă rog, începu el, prefăcându-se a fi foarte rușinat. Razumihin...

— Vai de mine, îmi face placere. Ați intrat atât de placut... Apoi ărătînd spre Razumihin: iar el, nici bună ziua nu mai vrea să deă?

— În adevară, nu știi de ce s-a înfuriat pe mine. L-am spus pe drum că seamănă cu Romeo și... și i-am dovedit-o... altceva nimic.

— Porcule! strigă Razumihin fără să se întoarcă.

— Trebuie să fi avut motive serioase ca să te înfurie într-atât pentru o singură vorbuliță, spuse, rîzînd, Porfiri.

— Hei, tu, anchetatorule!... Lua-vă dracii pe toți! îl întrerupse Razumihin, apoi deodată izbucni în rîs și, cu obrazul vesel, ca și cum nu să fi întîmplat nimic, se aproape de Porfiri Petrovici. Ei, gata cu prostiile! Să

trecem la treabă: ăsta-i prietenul meu Rodion Romanovici Raskolnikov; în primul rând, a auzit vorbindu-se mult despre tine și dorește să te cunoască; în al doilea rând, are o mică treabă cu tine. A, Zametov! Prin ce întâmplare ești aici? Vă cunoașteți? De când?

„Ce-o mai fi și astă?” se întrebă, alarmat, Raskolnikov. Zametov păru încurcat, dar nu din cale-afara.

— Păi, ne-am cunoscut aseară, la tine, răsunse el cu nepăsare.

— Ce potrivire! Închipuiește-ți, Porfiri, că săptămână trecuta m-a rugat să ți-l prezint, dar văd că v-ați descurcat și fără mine... Ai tutun?

Porfiri Petrovici era îmbrăcat ca acasă, în halat, papuci scîlciați și rufărie foarte curata. Era un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, scund, gras, puțin borțos chiar; se purta ras, fără mustați, fără favoriți, cu părul tuns scurt pe capul rotund și mare, cu o protuberanță spre ceafă. Fața plină, rotunda și cam cîrnă avea o culoare nesănătoasă, un galben-întunecat, dar era destul de vioaie și chiar vesela. La prima vedere, putea să pară chiar blajin, să nu fi avut ochii aceia apoși, cu licării neașteptate, adăpostiți după genele albicioase, care clipeau mereu, ca și cum Porfiri Petrovici ar fi făcut cuiva cu ochiul. Privirea aceasta era în stranie discordanță cu restul feței, care avea ceva femeiesc; de fapt, însă, expresia era mult mai serioasă decât părea la prima vedere.

Cum auzi că musafirul are „treabă” cu el, Porfiri Petrovici îl pofti de îndată să ia loc pe divan, se aşeză și el în celalalt capăt și-și aținti cu mult interes ochii asupra lui, așteptînd sa vada ce are să-i spună; o asemenea atenție te face, îndeobște, să te simți stincherit, mai ales când nu cunoști destul de bine omul care te ascultă cu ătîta curiozitate și mai ales când - după părerea ta - cele ce ai de spus nu sunt deloc la înăltîmea atenției deosebite ce ți se da. Totuși, Raskolnikov lămuri pe scurt, în câteva cuvinte clare și bine legate, foarte deslușit, scopul vizitei sale și, mulțumit de el însuși, izbuti chiar să-l observe destul de bine pe Porfiri Petrovici. Acesta, la rândul lui, nu-l slabea din ochi. Razumihin, care luase loc în fața lor, la aceeași masă, urmărea cu însuflețire și nerăbdare expunerea, uitîndu-se mereu când la unul, când la celalalt, ceea ce oarecum întrecea măsura.

„Idiotul!” îl înjură în gînd Raskolnikov.

— Trebuie să faci o declarație la poliție, zise cu un aer preocupat Porfiri, să scrii că, ăflînd despre cutare și cutare întâmplare, adică despre acest asasinat, ceri să se aducă la cunoștința anchetatorului, căruia i s-a încredințat cazul, că obiectele cutare și cutare îți aparțin și că dorești sa le răscumperi... sau sa le... în sfîrșit, au să-ți spună ei ce trebuie să scrii...

— Tocmai astă e: în clipa de față, nu prea stau bine cu banii, spuse Raskolnikov, prefăcându-se că se rușinează, și nu pot nici măcar atâta lucru... Vedeți dumneavoastră, aş dori numai să anunț că obiectele astea sunt ale mele și ca atunci când voi avea bani...

— N-are importanță, răsunse Porfiri Petrovici, ascultînd cu răceala explicațiile privitoare la starea financiară; de altfel, declarația mi-o poți adresa chiar mie, dacă vrei, în același sens, cum că, ăflînd cutare și cutare fapt, declar că obiectele cutare sunt ale mele și vă rog...

— Pe hîrtie simplă, nu? îl întrerupse grăbit Raskolnikov, părând că se interesează numai de latura bănească a chestiunii.

— O, pe cea mai simplă!

Și Porfiri Petrovici îl privi deodată, vădit ironic, printre gene, făcându-i

parcă semn din ochi. De altfel, poate că lui Raskolnikov i s-a părut numai, fiindcă acestea s-au petrecut într-o clipita. Totuși, parcă a fost ceva. Raskolnikov ar fi putut să jure că Porfiri Petrovici i-a făcut cu ochiul, dracu' știe pentru ce.

„Știe!” îi fulgeră prin minte.

— Iertăți-mă că v-am deranjat pentru atâta lucru, urma el cam descompănit. Obiectele mele nu valorează mai mult de cinci ruble, dar îmi sunt scumpe, fiind amintiri de la ființe dragi și, mărturisesc, când am aflat, m-am speriat grozav...

— De aceea ai sărit ca ars ieri, când Zosimov a spus că Porfiri cheamă la interogator pe toți debitorii bătrânei! se amesteca Razumihin cu vădită intenție.

Astă era prea mult. Raskolnikov nu se mai putu stăpîni și ochii lui negri îl fulgerară, scăpărând de mânie. Dar își reveni numaidecât.

— Mi se pare, frățioare, ca îți bați joc de mine? spuse el cu prefăcută enervare. Recunosc că poate mă preocupă prea mult niște lucruri care-ți par ţie fără nici o valoare; dar pentru atâta lucru nu mă poți socoti nici egoist, nici zgîrcit și apoi, în ochii mei, aceste două obiecte nu sunt niște nimicuri. Îi-ăm mai spus ca ceasul de argint, care nu valorează mare lucru, este singurul obiect care mi-a rămas de la tata. Puteți să rîdeți, dar a venit mama (se întoarse el deodată către Porfiri Petrovici) și dacă ărăa afla (se întoarse iar iute către Razumihin, făcând să-i tremure glasul), că ceasul s-a pierdut, îți jur că ărăa fi disperata! De, aşa-s femeile!

— Dar deloc! N-am spus-o în acest sens! Dimpotrivă! striga Razumihin, necăjit.

„E bine? Natural? N-am exagerat? se întrebă, neliniștit, Raskolnikov. Pentru ce am spus: Aşa-s femeile!”

— A venit mama dumitale? se informă, cine știe pentru ce, Porfiri Petrovici.

— Da.

— Când?

— Aseară.

Porfiri Petrovici tăcu, pe gînduri.

— Obiectele dumitale nu puteau să se piarda în nici un caz, zise el liniștit și rece. Te aşteptam de mult.

Și ca și cum nu ar fi spuș nimic, împinse cu grija scrumiera spre Razumihin, care arunca fără milă scrumul pe covor. Raskolnikov tresări. Porfiri Petrovici însă părea că nici nu se uită la el, îngrijorat de țigara lui Razumihin.

— Cu-um? L-ai aşteptat? Dar știai că el amaneta acolo? strigă Razumihin.

— Cele două obiecte care-ți aparțin - inelul și ceasul - s-au găsit la ea, învelite într-o hîrtiuță pe care e scris cu creionul numele dumitale, precum și data când le-a primit...

— Ce străsnica memorie aveți!... zîmbi, cam stînjenit, Raskol-nikov, cautînd anume să-l privească drept în ochi; dar nu se putu stăpîni să nu adauge: Am spus-o fiindcă, probabil, au fost foarte mulți care au amanetat lucruri... aşa că nu era ușor să-l țineți minte pe fiecare... Si totuși, vi-amintiți pe toți atât de precis și... și...

„Slab! Ce prostie! Pentru ce am adaugat asta?”

— Păi îi cunoaștem pe toți și dumneata ești singurul care încă n-ai binevoit să poftești pe la noi, răsunse Porfiri cu o nuanță abia simțită de ironie.

— Nu prea am fost sănătos.

— Am auzit. Am auzit, de asemenea, că ai fost tare necăjit, nu știu de ce. Și acum mi se pare că ești cam palid.

— Nu sunt palid câtuși de puțin... dimpotrivă, sunt sănătos tun! răsunse brutal și furios Raskolnikov, schimbând deodată tonul.

Furia clocotea în el și nu mai putea s-o înăbușe. „Și tocmai într-un moment de furie am să mă trădez! îi fulgeră prin minte. De ce mă torturează?...”

— Nu prea sănătos, se amestecă Razumihin. Auzi ce zice! Pînă mai ieri a zăcut în delir... Mă crezi, Porfiri? Ieri, abia se ținea pe picioare și n-am apucat, Zosimov și cu mine, să întoarcem o clipă spatele ca să-și îmbrăcat, a șters-o pe ascuns de acasă și a rătăcit, dracu' știe pe unde, pînă la miezul noptii! Și ăsta absolut inconștient, în delir, îți închipui? Este un caz extraordinar!

— Cum? Absolut inconștient? Auzi dumneata! Porfiri clatină din cap ca o babă.

— Ei, fleacuri! Nu-l credeți! De altfel, sunt sigur că nu-l credeți! îi scăpă lui Raskolnikov într-un acces de mânie.

Dar Porfiri Petrovici păru că nu auzise aceste cuvinte ciudate.

— Daca nu erai inconștient, ai fi plecat de-acasă? se înfierbîntă deodată Razumihin. Pentru ce ai ieșit din casa? Pentru ce?... Și de ce în ascuns? Recunoaște și tu că nu erai în toate mințile! Acum, când primejdia a trecut, ți-o pot spune deschis.

— Ieri m-au plăcuit de moarte, se întoarse Raskolnikov spre Porfiri, cu un zîmbet obraznic și sfidator, și am fugit să-mi caut o locuință unde să nu mă mai găsească, ba am luat cu mine și o groaza de bani. Domnul Zametov i-a văzut. Ascultă, domnule Zametov, eram aseară în toate mințile sau deliram? Rezolvă dilema!

În clipa aceea l-ar fi sugerat bucuros pe Zametov, a cărui tăcere și privire nu-i placeau deloc.

— După părerea mea, ai vorbit ca un om absolut conștient de ce spune, și chiar isteț, cu multă inteligență, numai că erai nervos din cale afară, declară pe un ton sec Zametov.

— Nikodim Fomici mi-a spus azi, se amesteca Porfiri Petrovici, că v-a întîlnit ieri, foarte tîrziu, în locuința unui funcționar care a fost călcat de o trăsura...

— Chiar și asta! prinse firul Razumihin. Spune, nu te-ai purtat ca un nebun la funcționarul acela? Ultimii bani pe care îi avea i-a dat văduvei pentru înmormântare! Dacă ai vrut să-l ajută, puteai să-l dai cincisprezece, hai, douăzeci de ruble, să-ți fi lasat și tie măcar trei ruble; dar nu, i-ai trîntit toate douăzeci și cinci!

— De unde știi, poate am găsit o comoara și nu îi-am spus nimic? Și de aceea am fost atât de generos ieri... Domnul Zametov știe că am găsit o comoară!... Mă scuzați, vă rog, spuse el lui Porfiri, cu buzele tremurânde, ca vă plăcuit de o jumătate de ceas cu vorbăria asta mărună. V-am obosit, nu?

— Văi de mine, dimpotrivă, dimpotrivă! Dacă ai ști cât de mult mă

interesează persoana dumitale! Mă interesează să te văd și să te ascult... și, mărturisesc, sunt încântat că ai binevoit, în sfîrșit, sa vii la mine...

— Da-ne măcar un ceai! Mi s-a uscat gîtlejul! striga Razumihin.

— Minunată idee! Poate că și ceilalți ne țin companie? Dar... n-ai vrea să iei ceva mai substanțial înainte de ceai?

— Du-te odată!

Porfiri Petrovici ieși să comande ceaiul.

În capul lui Raskolnikov gîndurile se învălmășeau vijelios. Era grozav de iritat.

„Când te gîndești că nici măcar nu se ostenește să se prefacă! Dacă nu mă cunoști defel, ce te-a făcut să vorbești despre mine cu Nikodim Fomici? Prin urmare, nici nu mai vor să ascunda că mă urmăresc ca o haită de cîini! Mă scuișă în obraz! tremură el de furie. Hai, loviți-mă, dar nu vă mai jucați cu mine ca pisica cu șoarecele! Este nepoliticos din partea dumitale, Porfiri Petrovici; s-ar putea să nu-ți permit să te joci cu mine!... S-ar putea să mă scol și să-ți trîntesc de la obraz tot adevărul; atunci o să vedeți voi cât vă disprețuiesc!...” Răsufla greu. „Dar dacă mi se pare numai? Dacă nu e decât un miraj și greșesc, mă înfurii și, din lipsă de experiență, nu-mi pot juca rolul mîrșav? Poate că tot ce spun ei o spun fără nici o intenție? Cuvintele în sine sunt foarte obișnuite, dar ele sunt pline de subînțelesuri... Ar fi putut să spună toate acestea oricând și totuși e ceva... De ce a spus Porfiri Petrovici de-a dreptul ea, vorbind despre bătrînă? De ce Zămetov a adaugat isteț, cu multă inteligență? De ce-mi vorbesc pe acest ton? Da... tonul... Cum se face că lui Razumihin nu i se pare suspect? Acestui nătărău candid nu i se pare niciodată nimic suspect. Iăr mă apucă frigurile!... Mi-a făcut adineauri Porfiri cu ochiul sau mi s-a părut numai? Mi s-a nălucit, desigur; de ce să-mi fi făcut cu ochiul? Vor să mă ațîțe, să mă scoată din fire? Sau toate nu-s decât o nălucire — sau ei știu tot!... Pînă și Zametov a fost obraznic... Dar oare Zametov a fost într-adevăr obraznic? Și-a schimbat părerea în cursul nopții. Știam eu că are să-și schimbe părerea. Se poartă ca unul de-ai casei și totuși vine aici pentru întîia oară. Porfiri nu-l consideră un musafir, stă cu spatele la el. S-au înțeles! S-au înțeles pe socoteala mea! Înainte de sosirea mea, au vorbit despre mine, asta-i sigur!... Or fi știind despre vizita mea la locuința bătrînei? Aș vrea să știu cât mai repede!... Când i-am spus adineauri că am fugit ca să-mi închiriez o locuință, s-a făcut niznai, n-a ridicat mănușa... Bine am mai întors-o cu locuința: poate să-mi prinda bine mai tîrziu!... Deliram, și pace buna!... Ha-ha-ha! Știe tot ce s-a întîmplat aseară! Numai de venirea mamei n-a știut!... Auzi, zgripturoaica scria cu creionul pînă și data!... Nu, nu, n-ai să mă prinzi! Toate astea încă nu sunt fapte, sunt numai presupuneri! Mie să-mi dați fapte! Și nici vizita la locuința bătrînei nu este un fapt, se explică perfect prin delir; știu eu ce să le spun... Dar ei știu că am fost acolo? Nu plec până nu aflu! De ce am venit aici?... Faptul că sunt furios ar putea deveni o dovada împotriva mea. Ah, cât de irascibil am ajuns! Poate că totuși e mai bine aşa: îmi joc rolul de bolnav... Ei dibuiesc încă. Au să încerce să mă încurze. De ce am venit aici?”

Toate acestea îi trecură prin minte cu iuțeala fulgerului.

Porfiri Petrovici se întoarse numai decât. Părea brusc foarte bine dispus.

— De aseară, de la cheful tău, frate, capul meu... Și în întregime parcă mă simt deșurubat, începu el să-i spună lui Razumihin, cu un ton vesel pe

care nu-l avusesese până atunci.

— Ce-a mai fost? Aseară v-am părăsit când era discuția mai interesanta. Cine a învins?

— Nimici, bineînțeles. Au ajuns la probleme eterne, au bătut cîmpii.

— Închipuiește-ți, Rodea, unde au ajuns ieri: dacă există sau nu există crimă. Îți-am spus că e mare încurcătura!

— Nimic extraordinar. Cea mai obișnuită problemă socială, răspunse distrat Raskolnikov.

— Problema n-a fost formulată astfel, observa Porfiri.

— Nu tocmai aşa, ai dreptate, se încovi numaidecât Razumihin, înfierbîntîndu-se după obiceiul lui. Ascultă, Rodion, ascultă și da-ți și tu părerea. Tin foarte mult. Aseară m-au scos din sărite și te-am tot aşteptat; le spusesem că ai să vii... Întîi au pornit de la punctul de vedere al socialistilor. E știută teoria lor: crima este protestul individului împotriva unei proaste orânduirii sociale, nimic mai mult, asta e tot; ei nu admit alte cauze!

— Nu-i adevărat! striga Porfiri Petrovici.

Părea tot mai însuflețit și rîdea mereu, uitîndu-se la Razumihin, ceea ce îl înfierbîntă și mai mult pe acesta.

— Ei nu admit alte cauze! Îl încrerupse Razumihin cu foc. Spun adevărul!... Uită-te în cărțile lor: întreaga vina o poartă „mediul” și nimic altceva! Asta este expresia lor preferată! De aici urmează concluzia că dacă societatea ar fi bine orânduită, crima ar dispărea, fiindcă, nemaiexistînd motive de protest, toata lumea, într-o clipă, ar deveni sfîntă. De fire nu se ține seama, firea este desconsiderată, ea n-are ce căuta! Teoriile lor nu admit o umanitate care se dezvolta istoric, urmînd o cale vie și transformîndu-se pînă la urma de la sine, într-o societate bine organizată, ci, dimpotrivă, un sistem social izvorît din cine știe ce cap de matematician, care organizează umanitatea și o face într-o clipă să devină sfîntă și lipsita de cusururi, fară să mai treacă prin nici un proces de transformare, fără să urmeze calea dezvoltării firești, vii, istorice! Si de aceea, ei, instinctiv, urăsc atât de mult istoria: „Istoria e numai monstruozitate și prostie”, zic ei, și pun totul pe seama prostiei! De aceea urăsc ei atât de mult procesul viu al vieții: ei nu au nevoie de suflete vii! Sufletul viu cere viață, nu vrea să se supună ca un automat, sufletul viu este suspicios, sufletul viu este retrograd! Pe când la ei, omul poate să miroasă a hoit, numai să fie suplu, ca de cauciuc - n-are suflet viu, n-are voință, e un suflet de rob și n-are să se răzvrătească! Pînă la urmă ei reduc totul la așezarea cărămidelor, la împărțirea coridoarelor și a odailor în falanster! Poftim: falansterul e gata; atâta doar că firea noastră încă nu-i coapta pentru falanster, ea vrea viață, ea nu și-ă desăvîrșit încă procesul viu și e încă prea devreme să-o înmormîntăm! Înarmat numai cu logica nu poți trece peste fire! Logica prevede trei cazuri, iar ele se numără cu milioanele! Sa tai milioanele și să reduci totul numai la o problemă de confort! Ce soluție ușoara! E șpălit de limpede. Nici măcar nu-ți cere să gîndești! Toata taina vieții se reduce la două pagini!

— Ia priviți cum s-a aprins, cum îi turuie gura! Trebuie să-l ținem de mîini, rîse Porfiri. Închipuiește-ți dumneata, se întoarse el către Raskolnikov, aseară a fost la fel, într-o singura odaie, pe șase voci, ba ne-a mai dat și punci în prealabil, îți poți închipui ce a fost! Nu, frate, nu-i

adevărat: „mediul” face mult în crimă; pot să-ți afirm acest lucru.

— Știu și eu ca înseamnă mult, dar spune-mi altceva: un bărbat de patruzeci de ani violează o fetiță de zece. Mediul l-a împins să-o facă?

— Dacă vrei, în sensul strict al termenului, poate că și mediul, răspunse Porfirii cu mare seriozitate. Crima împotriva fetiței poate fi foarte, foarte bine explicată cu ajutorul „mediului”.

Razumihin aproape că sări în aer de furie.

— Vrei să-ți argumentezi imediat, zbiră el, că și genele albe numai din cauză că biserică Ioan cel Mare are o înălțime de treizeci și cinci de stîrjeni? Am să-ți argumentezi limpede, exact, progresist, ba chiar cu o nuanță liberală! Mă prind! Pui rămășag?

— Primesc! Să auzim cum are să argumenteze!

— Se preface, diavolul! urlă Razumihin, sărind de la locul lui și dînd din mîini. Nu meriți să stea cineva de vorba cu tine! Dinadins vorbește așa, tu nu-l cunoști încă, Rodion! Și aseară le-a ținut parte numai că să ne zăpăceaască pe toți. Ce n-a spus el ieri, Doamne! Și ei nu mai puteau de bucurie!... O, el o poate ține așa două săptămâni în sir. Anul trecut ne-a convins, nu știau pentru ce, că vrea să se călugăreasca: două luni a ținut-o una și bună! Acum, nu demult, i-a venit ideea să ne încredințeze că se însoră, că totul e gata pentru nuntă. Ba și-a făcut chiar haine noi. Am început să-l felicităm. Și când colo, nici tu mireasă, nici tu nimic: pură fanterie!

— Nu-i adevărat! Hainele mi le-am făcut măi înainte. Tocmai din pricina lor mi-a venit ideea să vă duc de nas.

— Chiar atât de prefăcut sunteți? întreba Raskolnikov nepăsător.

— Credeai că nu? Așteaptă numai, am să te duc de nas și pe dumneata, ha-ha-ha! Nu, să vezi, să-ți spun tot adevărul: în legătură cu aceste probleme, crime, medii, fetițe, mi-am adus aminte chiar acum - de altfel, m-a interesat întotdeauna - un articolaș semnat de dumneata: Despre crima... așa mi se pare, am uitat titlul, nu mi-l mai amintesc exact. Acum două luni am avut placerea să-l citesc în *Cuvînt periodic*.

— Articolul meu? în *Cuvînt periodic*? întreba, uluit, Raskolnikov. Într-adevar, acum o jumătate de an, când am părăsit facultatea, am scris un articol; era în legătură cu o carte; dar l-am dus atunci la ziarul *Cuvînt săptămână* nu la *Cuvînt periodic*.

— Și totuși acolo a nimerit.

— Pai da, *Cuvînt săptămână* a încetat să apără, tocmai de aceea n-au publicat articolul...

— Așa este; dar, încetîndu-și apariția, *Cuvînt săptămână* s-a unit cu *Cuvînt periodic* și de aceea articolașul dumitale a fost publicat acum două luni în *Cuvînt periodic*. Dumneata n-ai știut?

Raskolnikov într-adevăr nu știa nimic.

— Pai atunci le poți cere banii pentru articol! Ce om ciudat! Trăiești atât de retras, că nu știi nici măcar lucrurile care te privesc direct.

— Așa este.

— Bravo, Rodka! Și nici eu n-am știut nimic! strigă Razumihin. Chiar azi am să dau o fugă la bibliotecă să cer numărul. Acum două luni zici? Din ce dată? Nu-i nimic, îl găsesc eu! Auzi, ce poveste! Și nici nu spune!

— Dar cum ați știut că este articolul meu? Era semnat cu o singura literă.

— Am aflat întîmplator, acum câteva zile, de la un redactor pe care-l cunosc... Mă interesase foarte mult articolul.

— Pe cât îmi amintesc, analizăm stărea psihologică a criminalului în timp ce săvîrșește crima.

— Da, și afirmă că ucigașul se afla întotdeauna într-o stare morbida când săvîrșește actul criminal. Foarte, foarte original, dar... pe mine, de fapt nu m-a interesat aceasta latura a articolului dumitale, ci o anumită idee strecurată la sfîrsitul lui, o idee pe care, din păcate, ai schițat-o numai foarte vag... într-un cuvînt, dacă-ți amintești, lasai să se înțeleagă că sunt unii oameni pe lume care ar putea... sau, mai bine zis, care ar avea tot dreptul să comită fel de fel de nelegiuri și crime, fără să țină seama de legi.

Această denaturare silită și premeditata a ideii îl făcu pe Raskolnikov să zîmbeasca.

— Cum? Ce? Dreptul la crimă? Și nu pentru că „l-ar copleși mediul”? Întrebă, aproape speriat, Razumihin. ^

— Nu, nu din pricina asta, răspunse Porfiri. În articolul dumnealui oamenii se împart în „obișnuiți” și „deosebiți”. Oamenii obișnuiți trebuie să se supună legilor și nu au dreptul să le calce pentru că, vedeți dumneavoastră, ei sunt oameni obișnuiți. Iar cei „deosebiți” au dreptul să comită crime și să calce orice lege, tocmai pentru că ei sunt oameni „deosebiți”. Așa spune articolul dumitale, daca nu mă înșel?

— Cum asta? Nu se poate! mormăi, nedumerit, Razumihin. Raskolnikov zîmbi din nou. Înțelese numaidecât despre ce era vorba și unde voiau să-l împingă; își aducea aminte perfect de articolul lui. Și hotărî să accepte provocarea.

— De fapt, articolul meu nu spune asta, începu el cu simplitate și modestie. Recunosc că ați redat aproape exact ideea mea, dacă dorîți, chiar foarte exact... (rosti ultimele cuvinte cu oarecare placere). Singura diferență este că nu afirm deloc că oamenii deosebiți trebuie neapărat să comită tot soiul de nelegiuri, după cum ați spus dumneavoastră. Cred că un astfel de articol nici nu ar fi publicat în presă. Am lasăt numai să se înțeleagă că un om „deosebit” ar avea dreptul... nu oficial, ci de la sine putere, ar avea dreptul să permită conștiinței sale să treacă... peste unele piedici, și asta numai când realizarea ideii lui (care uneori ar putea fi salva-toare pentru omenire) ar cere acest lucru. Ați binevoit să spuneți că articolul meu nu este clar; sunt gata să vi-l lamuresc, pe cât cu putință. Poate că nu greșesc, presupunând că tocmai asta este dorința dumneavoastră. După părerea mea, dacă descoperirile lui Kepler sau Newton, din pricina unor împrejurări, nu ar fi putut să ajungă la cunoștința oamenilor decît jertfindu-se viața unui om, a zece, a o sută și chiar a mai multora, care ar întîrziă aceste descoperiri său ar fi piedici în calea lor, atunci Newton ar fi avut tot dreptul sau chiar datoria... să-i înlature pe acești zece sau chiar o sută de oameni, ca să aducă descoperirea lui la cunoștința lumii. De aici nu rezultă că Newton ar fi avut dreptul să ucida pe cine i s-ar fi năzărit, sau să fure în fiecare zi la piață. În cursul articolului meu am dezvoltat, pe cât îmi amintesc, ideea că... legiuitorii și mării conducători ai omenirii, începînd din timpurile străvechi și con-tinuînd cu Licurgii, Solonii, Mahomezii, Napoleonii etc, toți, fără nici o excepție, au fost niște criminali, daca n-ar fi decât prin faptul ca, făcând legi noi, le-au

călcat pe cele vechi, respectate cu sfîntenie de societate, moștenite din moși-strâmoși; și, desigur, ei nu se dadeau înapoi de la vârsări de sînge (uneori cu desăvîrșire nevinovat și vârsat cu vitezie pentru legile cele vechi), dacă acest lucru le putea fi de folos. Trebuie să ținem seama de faptul ca mai toți acești mari conducători și binefăcători ai omenirii au făcut săurgă sîngele cu nemiluita. De unde trag concluzia că nu numai oamenii mari, dar toți cei care se înalță câtuși de puțin deasupra nivelului obișnuit, cei care sunt în stare să spună ceva nou, trebuie să fie neapărat, prin însăși firea lor, niște criminali - mai mult sau mai puțin, bineînțeles. Altminteri ei n-ar putea să se ridice deasupra celorlalți; iar să rămînă la nivelul celorlalți, astă desigur ei nu pot să admită, fiindcă nu le permite însuși felul în care sunt alcătuși și, după părerea mea, e chiar de datoria lor să nu admită. Într-un cuvînt, după cum vedeu, pînă aici nimic nou în articolul meu. Aceste lucruri au fost spuse și scrise de mii de ori. Cât despre împărțirea oamenilor în obișnuiți și deosebiți, pe care o fac, recunosc că este cam arbitrară, de aceea nici n-am insistat asupra cifrelor exacte. Eu cred însă în ideea mea, și anume că oamenii, prin însăși legea firii, se împart în general în două categorii: în inferiori (oameni obișnuiți), material uman care servește numai la procreare, și în oameni în adevăratul înțeles al cuvîntului, cei care au darul sau talentul de a spune în mediul lor un cuvînt nou. Firește, se pot face subdiviziuni la infinit, dar trăsăturile acestor două categorii sunt destul de caracteristice: oamenii care fac parte din prima, adică materialul uman, oamenii în genere, sunt prin firea lor conservatori, cumpătați, trăiesc în ascultare și le place să se supună. După părerea mea, ei sunt chiar datori să fie supuși, pentru că asta este menirea lor, și aici nu este absolut nimic înjositor pentru ei. Oamenii care fac parte din cea de-a două - călca legile %au sunt înclinați, prin firea lor, să le calce. Crimele acestor oameni sunt, firește, relative și de diferite grade; cei mai mulți cer, sub diverse forme, distrugerea lucrurilor de azi în numele binelui de mâine. Si dacă un astfel de om, pentru ideea lui, ar trebui să verse sînge, să treacă peste cadavre, conștiința lui, după părerea mea, ar trebui să-i poată permite să facă, proporțional, firește, cu ideea, cu ampolarea ei - va rog să notați asta. În articolul meu am vorbit despre dreptul lor la crima numai în acest sens. (Daca va amintiți, am pornit de la o problemă juridică.) De altminteri, nu trebuie să ne alarmam: masa aproape niciodată nu le recunoaște acest drept, îi spînzură, îi pedepsește (mai mult sau mai puțin) și, prin asta, își îndeplinește cu perfecta dreptate menirea conservatoare, ceea ce nu împiedica apoi ca, în generațiile următoare, aceeași masă să-i aşeze pe cei spînzurați pe un pedestal și să-i preamărească (mai mult sau mai puțin). Oamenii din prima categorie sunt totdeauna stapînii prezentului, cei din a două - stapînii viitorului. Cei dintîi conservă lumea și o înmulțesc numeric; cei din a două categorie o împing înainte și o duc spre un tel. Si unii și alții au absolut același drept la existență, într-un cuvînt, toți au aceleași drepturi și - *vive la guerre éternelle* pînă la Noul Ierusalim, firește!

- Deci crezi totuși în Noul Ierusalim?
- Cred, răspunse cu tărie Răskolnikov; spunînd acest cuvînt, și în tot cursul lungii sale tirade, își ținea ochii ațintiți într-un anume punct de pe covor.
- Si... în Dumnezeu crezi? Iartă-mi aceasta curiozitate.

- Cred, repetă Raskolnikov, ridicându-și ochii către Porfiri Petrovici.
- Și... în învierea lui Lazăr crezi?
- Cred... cred. Dar de ce va interesează?
- Crezi literalmente?
- Literalmente.
- Așa... eram curios să știu. Scuză-mă, te rog. Dar, da-mi voie, urmă el, revenind la discuțiile de mai înainte, oamenii aceștia nu sunt totdeauna trași la răspundere, unii, dimpotrivă...
- Triumfă în cursul vieții? O, da, unii își ating țelul în cursul vieții și atunci...
- Atunci trag pe alții la răspundere?
- Dacă este nevoie, și, la drept vorbind, asta se întâmplă de cele mai multe ori. În general, observația dumneavoastră este foarte subtilă.
- Mulțumesc. Dar spune-mi: cum să-i deosebim pe oamenii aceștia deosebiți de cei obișnuiți? Au un semn din naștere? Cred că ar trebui mai multă precizie, cum s-ar zice, o mai vădită diferențiere exterioară; iartă aceasta grija firească a unui om practic și loial, dar nu s-ar putea să le dam, de pilda, haine deosebite sau poate vreo insignă specială?... Întrucât, trebuie să recunoști că dacă s-ar întâmpla vreo încurcătură, dacă unuia dintr-o categorie i s-ar năzări că aparține celeilalte categorii și ar începe să „înlature toate piedicile”, după cum te-ai exprimat foarte fericit, atunci...
- O, asta se întâmplă destul de des! Aceasta observație este și mai subtilă decât cea precedenta.
- Mulțumesc...
- N-aveți pentru ce; trebuie însă să țineți seama că aceasta greșeala este cu puțință numai din partea oamenilor din prima categorie, pe care am denumit-o, poate nu prea reușit, a oamenilor „obișnuiți”. În pofida înclinației înnăscute pentru ascultare, mulți dintre ei, printr-un joc al naturii, chiar dacă ar fi niște dobitoci, se complac în a se crede oameni înaintați, meniți sa „distrugă” vechile rânduieli, se cred chemați să spună „cuvîntul nou”, și asta absolut sincer. Cât despre adevărații inovatori, pe ei adeseori nici nu-i observa sau îi disprețuiesc ca fiind înapoiați și purtători și unor idei înjosoitoare pentru umanitate. După părerea mea, însă, asta nu este o primejdie prea mare și, în adevăr, nu prea aveți motiv să vă alarmați, fiindcă ei nu merg niciodată prea departe. Firește, ar putea fi bătuți cu vergile, din când în când, ca pedeapsă că au greșit și ca să fie puși la locul lor, dar atâtă tot; și nici măcar n-au nevoie de unul care să execute sentința, fiindcă se flagelează ei singuri, căci sunt oameni foarte morali; uneori își fac acest serviciu unii altora, iar alteleori se biciuiesc cu propria lor mînă... Se pocăiesc în public -ceea ce este frumos și o pilda înlătătoare; într-un cuvînt, nu aveți nici un motiv să vă neliniștiți din pricina lor... Există o anumită lege în această privință.
- Ei, măcar sub acest raport m-ai liniștit puțin; dar mai e un lucru care mă îngrijorează; spune-mi, te rog, acești oameni care au dreptul să-i taie pe alții, oamenii „deosebiți”, se nasc în număr mare? Firește, eu sunt gata să mă înclin în fața lor, totuși, dacă sunt foarte mulți, trebuie să admită că e oarecum însășimîntător, nu-i aşa?
- O, nu va alarmați nici în aceasta privință, urmă pe același ton Raskolnikov. În general, oamenii înzestrați cu idei noi, sau măcar capabili să spună cât de cât ceva nou se nasc într-un număr nespus de restrîns,

uimitor de restrîns chiar. Este limpede că ordinea apariției acestor oameni, trebuie să fie foarte strict determinată de o lege a naturii. Firește, aceasta lege astăzi nu ne este cunoscută, dar sunt încredințat ca există și că, odată și odată, va putea fi cunoscută. Masa uriașă de oameni, materialul uman, există numai că, în cele din urmă, printr-un lung și misterios proces de încrucișări între diferitele neamuri și rase, să facă sforțarea să deă naștere, în sfîrșit, fie și în proporție de unul la mie, unui om independent. Oameni cu o independență mai largă se nasc poate unul la zece mii (vorbesc aproximativ, pentru ilustrare). Oameni și mai independenți - unul la o sută de mii. Genii se nasc unul la câteva milioane, iar marii genii, care schimba fața lumii, nu se nasc, poate, decât după trecerea a mii și mii de milioane de oameni pe pămînt. Pe scurt, n-am avut ocazia să mă uit în retorta în care se petrec toate acestea. Dar, desigur, există, și trebuie să existe, o lege anume, și nu poate fi vorba de întîmplare.

— Dar ce faceți voi, va arde de gluma! striga, în sfîrșit, Razumihin. Vă duceți de nas reciproc? Priviți-i cum își bat joc unul de altul! Vorbești serios, Rodea?

Raskolnikov își ridică obrazul palid și trist și nu-i răspunse nimic. Alături de acest obraz calm și întristat, îi păru ciudat lui Razumihin tonul vădit sarcastic, insolent, sfidator și nepoliticos al lui Porfir...

— Ei, frate, dacă vorbești serios, atunci... Firește, ai dreptate, spunând că teoria asta nu e nouă și seamănă cu acelea pe care le-am citit și auzit de o mie de ori; dar partea într-adevăr originală și care, spre groaza mea, îți aparține într-adevăr numai tie, este ca totuși admîni vârsarea de sînge. Admîni - iartă-mă, cu un fel de fanaticism... ca, în unele cazuri, conștiința să dea omului dezlegarea de a ucide. Asta este ideea principală a articolului tau. Dar dezlegarea aceasta de a ucide, data de conștiință, este - după părerea mea - mult mai îngrozitoare decât o autorizație oficială, legală de a varsă sînge...

— Absolut just, mult mai îngrozitoare, interveni Porfir.

— Nu, eu cred că te-ai exprimat greșit! N-ai vrut să spui asta. Am să-ți citesc articolul... Te-ai înfierbînat! Tu nu poți să gîndești astfel... Am să citesc neapărat.

— Articolul meu nu conține nimic din toate acestea, acolo abia am atins aceasta chestiune, spuse Raskolnikov.

Porfir nu-și găsea astîmpăr.

— Așa, așa, acum aproape înțeleg felul dumitale de a privi crima, dar... iartă-mi insistența (prea te plăcătă, zău, mă simt chiar prost), vezi dumneata: adineauri m-ai liniștit în privința greșelilor ce s-ar putea produce în cazul când cele două categorii s-ar încurca, dar... pe mine mă preocupa diverse cazuri concrete! Ce se întîmplă, de pilda, daca un bărbat, sau un Tânăr oarecare își închipuie că este un Licurg sau un Măhomed (în devenire, bineînteleș) și începe să înlature piedicile... Am în față mea o campanie lungă, își va zice el; pentru această Campanie am nevoie de bani... și se apucă să-și procure mijloace pentru ea... Înțelegi cum?

La aceste vorbe, Zametov, în colțul lui, pufni disprețuitor în semn de aprobare. Raskolnikov nici nu-și ridică ochii.

— Trebuie să recunosc, răspunse el liniștit, că astfel de cazuri într-adevăr s-ar putea întîmpla. Oamenii proști, și mai ales vanitoșii, trebuie să se prinda în această undiță; mai cu seama tineretul.

— Vezi? Şi atunci?

— Atunci, ce? zîmbi Raskolnikov. Eu nu am nici o vina. Aşa este şi aşa va fi. Uitaţi-vă, el, de pilda (şि-ă rătă cu capul pe Razumihin), îmi reproşa adineauri ca eu admit vărsarea de sînge. Ei, şि? Nu-i societatea destul de bine apărătă prin deportări, închisori, anchetatori, ocne? Şi atunci, de ce sa ne alarmăm? Prindeţi hoţul...

— Şi dacă punem mînă pe el?

— Să-i fie de bine.

— E logic. Bine, şi conştienţa lui?

— Ce va pasă de ea?

— Totuşi din spirit de umanitate.

— Cine are conştienţa sa sufere, dacă devine conştient de greşeala lui. Astă-i va fi pedeapsa — în afara de ocna, bineînțeles.

— Dar oamenii cu adevărat geniali, întrebă Razumihin, încrun-tîndu-se, acei care au dreptul să ucida, nu trebuie să sufere defel, nici pentru sîngele pe care l-au vărsat?

— Ce rost are cuvîntul: trebuie? Nu este vorba nici de permisiune, nici de interdicţie. N-au decât să sufere, dacă le este mila de victimă...

Suferinţă şi durerea sunt totdeauna legate de o conştienţă largă şi de o inimă adînc simþitoare. Oamenii cu adevărat mari cred că trebuie să se simtă foarte triştii pe pămînt, adaugă el deodată visător, pe alt ton decât cel de pînă atunci.

Ridică ochii, se uită gînditor la cei de faþă, zîmbi şि-şि lă sapca. Era mult prea liniştit în comparaþie cu felul în care intrase adineauri şi simþea acest lucru. Toată lumea se ridică.

— Ei, ai să mă înjuri ori nu, ai să te superi ori nu, dar tot nu mă pot ȣine, spuse Porfiri Petrovici, da-mi voie să-þi mai pun o mică întrebare (prea te obosesc), n-aş vrea decât să-þi expun o mică idee, şi numai aşa, ca să nu uit...

— Bine, expuneþi-vă mică idee. Raskolnikov sta în faþă lui în aşteptare, serios şi palid.

— Vezi dumneata... nu ştiu, cum să mă exprim mai bine... ideea mea e cam poznaþă... psihologică... în timpul când ai scris articolaþul acela, nu se poate - cred eu, he-he! - să nu te fi considerat -măcar cât de cât - unul dintre acei oameni „deosebiþi”, un om care rosteþte cuvîntul nou, în sensul dumitale adică... Nu-i aşa?

— Se prea poate, răspunse cu dispreþ Raskolnikov. Razumihin făcu o miþcare.

— Dar dacă-i aşa, atunci te-ai putea hotărî oare - în virtutea cine ştie căror insuccese, greutăþi său pentru a contribui la binele întregii omenirii - să treci peste acest obstacol... de pilda sa omori sau să jefuieþti pe cineva?...

Şi Porfiri parcă îi făcu din nou cu ochiul stîng, rîzînd tăcut, întocmai cum făcuse mai adineauri.

— Chiar dacă aş trece, fără îndoială, nu v-aþ spune nimic, îl sfida Raskolnikov cu dispreþ şi trufie.

— Pe mine mă interesează numai în principiu, am întrebăt ca să pătrund măi bine înþelesul articoului dumitale...

„Ah, ce cusută cu ăþă albă este viclenia lui”, gîndi Raskolnikov, dezgustat.

— Dați-mi voie să vă atrag atenția, răspunse el pe un ton sec, ca nu mă consider nici un Măhomed, nici un Napoleon... sau un alt personaj de acest fel, și prin urmare, nu vă pot da o lamențare satisfăcătoare asupra felului cum aş proceda.

— Vai de mine, dar cine la noi în Rusia nu se consideră azi un Napoleon?! spuse deodată, cu o neplacută familiaritate, Porfiri.

De data asta pînă și intonația glasului trăda un gînd ascuns.

— Oare nu cumva un Napoleon în devenire a dat-o gata săptămână trecută și pe Aleonă Ivanovna a noastră? făcu deodată, din ungherul lui, Zametov.

Raskolnikov tăcea, uitîndu-se atent și dîrz la Porfiri. Razumihin se încruntă, supărat. Își înainte i se păruse ca aceasta discuție ascunde ceva. Își roti furios privirile asupra lor. O clipă domni o tăcere apăsătoare. Raskolnikov se întoarse să plece.

— Pleci? întrebă amabil Porfiri, întinzîndu-i cât se poate de prietenos mâna. Mi-a făcut mare, mare placere să te cunoșc. Cât despre rugămintea dumitale, să n-ai nici o grija. Scrie aşa cum ţi-am spus. Ar fi bine să mai treci pe la mine... zilele astea... fie și mâine. Am să fiu singur pe la unsprezece. O să aranjăm tot... și mai stăm de vorbă... Dumneata ai fost acolo printre ultimii, poate ca ne-ai putea spune ceva... adaugă el cu aerul cel mai blajin.

— Doriți să-mi luați interogatoriul în mod oficial, după toate regulile? întrebă tăios Raskolnikov.

— Dar pentru ce? Nu-i vorba deocamdată de aşa ceva. Nu m-ai înțeles. Vezi dumneata, nu vreau să scap nici o ocazie... și am stat de vorbă cu toți acei care amanetau la ea... unora le-am luat declarații... dumneata ești ultimul. Da, propos! striga el, bucuros deodată. Ce bine că mi-am adus aminte! (Și se întoarse către Razumihin). Mi-ăi spart urechile cu Mikolașka acela... ei bine (se răsuci el din nou către Raskolnikov), sunt convins că băiatul e curat ca lacrima, dar ce să-i faci, a trebuit să-l necăjim și pe el, și pe Mitka... lata despre ce-i vorba, unde-i buba: suind scara în ziua aceea... da-mi voie: ai venit pe la opt?

— Da, răspunse Raskolnikov, simțind cu neplacere în aceeași clipă că ar fi putut să nu răspunda.

— Ei bine, suind scara pe la oră opt, n-ai văzut dumneata la etajul întîi, într-o locuință cu ușile deschise — dacă-ți amintești — doi zugravi, sau măcar pe unul dintre ei? Zugrăveau acolo, nu i-ai văzut? Este de mare, mare importanță pentru ei!...

— Zugrăvi? Nu, nu i-ăm văzut... zise Raskolnikov încet, căutînd parcă să-și amintească, și, în aceeași clipă, încordîndu-și întreaga ființă într-o tensiune chinuitoare, ca să nu-i scape nimic și să ghicească cât mări repede unde era capcana... Nu, n-am văzut și nici n-am observat ca vreun apartament să fi fost deschis... dar la etajul trei (în sfîrșit, înțelese unde era capcana și triumfa), îmi amintesc că se mută un funcționar... din apartamentul care e pe același palier cu Aleonă Ivanovna... da, da, îmi amintesc limpede... soldații tocmai scoteau un divan și m-au îngheșuit în perete... cât despre zugravi, nu, nu-mi amintesc să-i fi văzut... și pare-mi-se că nici vreo locuință deschisă nu eră. Nu, nu eră...

— Ce tot îndrugi! strigă deodată Razumihin, ca și cum s-ar fi dezmeticit și și-ar fi dat seama despre ce era vorba. Zugravii au lucrat în ziua

asasinatului, iar el a fost acolo cu trei zile înainte! Ce tot întrebi?

— Ptiu! Le-am încurcat! se plesni cu palma peste frunte Porfiri. Dracu' sa mă ia, m-am zăpăcit rău cu chestia asta! spuse el drept scuză lui Raskolnikov. Este sătît de important să aflam dacă i-a văzut cineva pe la ora opt în locuința aceea, încât fără să mă gîndesc, am crezut că dumneata mi-ai putea spune ceva... am încurcat zilele!

— Trebuie să fii mai atent! spuse Razumihin, supărat. Ultimele cuvinte fură rostite în antreu. Porfiri Petrovici îi însori cu multă amabilitate pînă la ușă. Cei doi ieșiră în strada, întunecați și ursuzi; făcură cîțiva pași fără să scoată o vorbă. Raskolnikov răsufla din adîncul plamînilor...

Capitolul VI

— Nu cred! Nu pot să cred! repeta Razumihin, uluit, căutînd din răsputeri să răstoarne argumentele lui Raskolnikov. Se apropiau de hotelul lui Bakaleev, unde Pulheria Aleksandrovna și Dunia îi aşteptau de mult.

În focul discuției, Razumihin se oprea întruna în mijlocul drumului, tulburat și emoționat și de faptul ca pentru întîia oară vorbeau deschis despre asta.

— Nu crede!... răspundea Raskolnikov, zîmbind rece și nepăsător. Tu, după cum ți-e obiceiul, n-ai observat nimic, dar eu am cântărit fiecare cuvînt.

— Ești bănuitor, de aceea ai cântărit... Hm... într-ădevăr, recunosc că tonul lui Porfiri a fost destul de ciudat și, mai ales, ticălosul ăcela de Zametov!... Ai dreptate, avea ceva, dar de ce? De ce?

— S-a răzgîndit peste noapte.

— Dar dimpotrivă, dimpotrivă! Dacă ăr fi avut ideea asta absurdă s-ar fi străduit pe cât era cu puțință să nu ărăte acest lucru, să-și ascunda cărtile ca să te prinda pe urmă... Pe când aşa, s-a purtat cu neobrăzare și fără tact.

— Dacă ăr fi avut fapte, fapte reale, sau măcar vreo bănuială înțemeiată, atunci într-ădevăr, ar fi încercat să-și ascunda jocul în speranță că va obține și alte probe (cred că de mult ar fi făcut o percheziție la mine!). Dar ei nu au fapte, nici un fapt concret, toate-s din imaginație, numai presupuneri și ipoteze neîntemeiate pe nimic real, de aceea încearcă să zăpăcească prin obrăznicie. Poate că este furios tocmai fiindcă n-are fapte concrete și l-a luat gura pe dinainte de necaz. Poate însă ăre vreo intenție anumită... Păre un om intelligent... Poate voia să mă sperie, prefăcându-se că știe... Are și el metodele lui psihologice, frate... Dar mi-e scîrbă să explic toate astea. Să le lasăm!

— Și e jignitor, jignitor! Eu te înțeleg! Dar... fiindcă tot am început să vorbim deschis (și e foarte bine că am început, în sfîrșit, să vorbim deschis — mă bucură!), trebuie să-ți mărturisesc că am văzut de mult că au aceasta idee; bineînțeles, abia schițată, dar și aşa, umbra asta de bănuială, cum de le-a venit în minte? Cum au îndrăznit? Unde, unde să ascund rădacinile? Dacă ai ști ce furie mă cuprins! Gîndește-te nuniăi: un student sărac, cu sufletul strivit de mizerie și ipohondrie, în ajunul unei boli

grave, pe care poate o și purta în el (baga bine de seamă!), bănuitor, orgolios, conștient de valoarea lui, și care timp de șase luni a stat închis în casă, fără să vada pe nimeni, îmbrăcat în zdrențe, cu cizme fără tălpi, stă în fața unor nenorociți de comisari de poliție și le îndura batjocură; apoi datoria aceea neașteptata ce-i cade pe cap, polița cu termenul depășit, a cărei achitare o cere consilierul de curte Cebarov, miroslul de vopsea rînceda, treizeci de grade Raumur de căldură, aerul închis, o droaie de oameni, conversația despre asasinarea persoanei pe care o vizitase în ajun, și toate acestea pe stomacul gol! Cum să nu leșine! și pe astă întemeiază ei totul! De aici pornesc. Lua-i-ar dracu'! îmi dau seama că e supărător, dar să fi fost în locul tău, Rodka, le-aș fi rîs în nas sau și mai bine: i-aș fi scuipat pe toți în obraz și aş fi împărțit la stînga și la dreapta vreo douăzeci de palme serioase, aşa cum se cuvine, și aş fi isprăvit povestea. Da-i dracului! Curaj! Mai mare rușinea!

„Ce bine a expus el toate acestea”, se gîndi Raskolnikov.

— Să-i dau dracului? și mâine - poftim iarăși la interogator! zise el cu amărăciune. Sa mă înjosesc, să le dau explicații? și aşa îmi pare rău că ieri, la tractir, m-am înjosit primind să stau de vorbă cu Zametov...

— La naiba! Mă duc eu singur la Porfiri! și am să-l descos, că pe o ruda; trebuie să-mi spună tot, pînă la rădacină. Cât despre Zămetov...

„în sfîrșit, să înțeles!” se gîndi Raskolnikov.

— Stai! striga Razumihin, apucându-l deodată de umăr. Stai! Te înșeli! îmi dau seama: te înșeli! Ce capcană vezi tu în asta? Spui că întrebarea cu privire la zugrăvi era o capcană? Ia gîndește-te bine: să fi fost tu acela, erai tu prost să spui că ai văzut pe cineva lucrând în locuința aceea... că i-ai văzut pe lucrători? Dimpotrivă: n-ai văzut nimic, chiar dacă i-ai fi văzut! Cine ar mărturisi dimpotrivă lui însuși?

— Dacă aş fi făcut eu acel lucru, aş fi spus neapărat că i-am văzut pe lucrători și locuința aceea, urmă fără chef și cu vădit dezgust Raskolnikov.

— Dar de ce să vorbești dimpotrivă ta însuți?

— Pentru că numai mujicul sau un om cu totul lipsit de experiență neagă, la interogator, tot. Un om cât de cât experimentat și intelligent caută — în măsura posibilităților - să recunoască toate faptele materiale, în afara faptului însuși, toate amănuntele pe care nu le poate înlatura; numai că le explică altfel, le da un sens nou și neașteptat, care le schimbă semnificația și le pune în altă lumină. Porfiri își făcuse desigur socoteala că eu îi voi răspunde în acest fel, că-i voi spune neapărat că i-am văzut pe zugrăvi — că să pără mai veridice spusele mele - și că, totodată, am să dau și o explicație personală faptului că i-ăm văzut...

— Păi și-ar fi spus imediat că în ziua aceea lucrătorii nu erau acolo și nici nu puteau fi, și că deci tu ai fost acolo în ziua asasinatului, la ora opt. Te-ar fi încurcat cu o nimică toata!

— Cred că tocmai aşa își făcuse socoteala, crezuse că n-am să am timp să mă dumiresc, că am să mă grăbesc să-i dau un răspuns cât mai verosimil și că am să uit că, venind cu două zile înainte, lucrătorii nu puteau să fie acolo.

— Dar cum să uiți?

— Nimic mai ușor! Oamenii cei mai isteți se încurca tocmai în astfel de fleacuri. Cu cât un om este mai şiret, cu atât bănuiește măi puțin că ar putea fi prins cu un lucru atât de neînsemnat. Omul cel mai isteț tocmai cu

lucrurile cele mai simple este prins. Porfiri Petrovici știe asta, nu-i atât de prost pe cât îl crezi...

— Dacă-i aşă, e un mare ticălos!

Raskolnikov nu-și putu stăpîni rîsul. Și în aceeași clipă se mira de propria lui însuflețire și de placerea cu care daduse ultima explicație, el care în discuția precedentă vorbise în sila, ursuz și dezgustat și numai pentru că era nevoie să o facă.

„Am început să prind și eu gust!” se gîndi el.

Dar aproape în același timp îl cuprinse, deodată, o neliniște, ca și cum l-ar fi săgetat un gînd neașteptat și tulburător. Neliniștea creștea mereu în el. Între timp, ajunseră în fața hotelului Bakaleev.

— Intra singur, zise el deodată, mă întorc numădecât.

— Unde te duci? Nu vezi că am și ajuns?!
— Trebuie, trebuie să mă duc; am treaba... vin peste o jumătate de ceas... Așa să le spui.

— Nu cumva și tu ți-ai pus în gînd să-mi scoți sufletul? striga el cu atâta amărăciune, cu atâtă disperare în privire, că Razumihin nu mai îndrăzni să insiste. Câteva clipe rămase în cerdac, privind posomorit în urmă lui Raskolnikov, care se depărta cu pași mari în direcția strădușei unde locuia. Apoi, strîngînd pumnii, încleștîndu-și dinții și jurându-se în sinea lui că chiar astăzi are să-l stoarcă pe Porfiri ca pe o lamie, sui repede scara ca să-o liniștească pe Pulheria Aleksandrovna, îngrijorată de întîrzierea lor prelungita.

Când Raskolnikov ajunse în dreptul casei lui, tîmpilele îi erau leoarcă de sudoare și răsuflă greu. Sui în goana scara, intra în odaia care rămăsese deschisă și se încuie numădecât, trăgînd zăvorul. Apoi se repezi ca un nebun în colțul odalii, la gaura de sub tapet în care stătuseră lucrurile, își vîrî mînă înăuntru și câteva minute scotoci cu grija, cercetînd toate ascunzătorile și cutele tapetului. Negăsind nimic, se ridica și răsuflă ădînc. Adineauri, pe când se aprobia de casa lui Bakaleev, i se năzări deodată că s-ar putea ca vreun obiect oarecare, un lanțisor, un buton sau poate numai o hîrtiuță în care fuseseră învelite obiectele și care era scrisă de mâna bătrînei s-ar putea să fi luncat în vreo crăpătură, să fi rămas acolo și să fie aruncată odată în față ca o probă materială neașteptata și de neînvins.

Rămase cufundat într-un fel de visare și un zîmbet ciudat, smerit și aproape nătîng îi rătacea pe buze. În sfîrșit, își lăsa șapca și părăsi odaia încet. Gîndurile i se învălmășeau. Coborî scara, îngîndurat, și ajunse în gang.

— Uite, chiar dumnealui este! striga tare un glas. Raskolnikov ridica ochii.

Portarul sta în fața odaiței lui și-l arata unui bărbat de statură mijlocie, un tîrgoveț după înfățișare, îmbrăcat într-un fel de halat și jiletca, și care de departe aducea cu o baba. Capul lui, cu o șapca soioasă, îi cădea nu știu cum pe piept, și avea trupul gîrbovit. Judecind după obrazul lui ofilit și stafidit, părea trecut de cincizeci de ani; ochișorii mici, umflați și cu pungi sub ei, aveau o privire posaca, aspră și nemulțumita.

— Ce este? întreba Raskolnikov, apropiindu-se de portar. Tîrgovețul îl privi chiorîș, îl cercetă pe sub sprîncene cu atenție, fără grabă; apoi se întoarse și, fără să spună un cuvînt, ieși de sub boltă în strada.

— Dar ce este? striga Raskolnikov.

— M-a tot descusut daca sade aici un student, v-a spus numele, a întrebat la cine locuiți. Când ați coborât, i-am spus că dumneavoastră sunteți și când colo - uite c-a plecat... Poftim!

Portarul părea și el oarecum nedumerit, dar nu din cale-afara și, după ce se mai gîndi puțin, se întoarse și se vîrî înapoi în cămăruța lui. Raskolnikov alergă în urma tîrgovețului și-l zări aproape numaidecât, mergînd pe partea cealaltă a străzii, cu pas mărunt, fără să se grăbească, cu ochii în pămînt și parca tot chibzuind ceva. Îl ajunse destul de repede, dar câteva clipe merse în urma lui; apoi grăbi pasul și-l privi dintr-o parte. Celalalt îl observa numaidecât, îi arunca o privire iute, apoi din nou își lasă ochii în jos. Un minut merseră unul lîngă altul fără să rostească un cuvînt.

— L-ați întrebat pe portar... de mine? întreba, în sfîrșit, Raskolnikov, dar nu prea tare.

Tîrgovețul nici nu-i răspunse, nici nu-l privi. Amîndoi tăcură câteva clipe.

— Ce-i asta... vii să întrebi... și taci... ce înseamnă asta?... urma Raskolnikov cu glasul întretăiat; parcă-i ieșeau cu greu cuvintele din gura.

De data aceasta, tîrgovețul își ridică ochii și se uita la el cu o privire amenințătoare, sinistra.

— Ucigașule! rosti el încet, dar foarte lamurit... Raskolnikov mergea lîngă el. Își simți deodată genunchii

grozav de slabii, un fior îi trecu prin spate, inima îi încremeni parca o clipă; apoi începu să bătă cu putere, de parca ar fi vrut să-i sară din piept. Așa făcură alaturi, în tacere, vreo sută de pași. Tîrgovețul nu se mai uita la el.

— Ce-ai spus?... Cum... cine este ucigaș? bîigui Raskolnikov abia auzit.

— Tu ești ucigașul, rosti celalalt, încă mai deslușit și mai cu tărie, zîmbind parca, cu un fel de răutate triumfătoare, și uitîndu-se ținta la fața palida a lui Raskolnikov și în ochii lui, care căpătaseră o privire sticloasa, de mort.

Ajuneră la o încrucișare de străzi. Tîrgovețul coti la stînga și porni înainte fără să întoarcă o clipă capul. Raskolnikov rămase pe loc, dar îl urmări mult timp din ochi. Văzu cum omul, după ce făcu vreo cincizeci de pași, se întoarse de data aceasta și se uită la el cum stătea pironit locului. Nu măi putea să-l vada bine, dar i se păru că zîmbise din nou, cu zîmbetul lui rece, răutăchos și triumfător.

Încet, încet, abia tîrându-și picioarele neputincioase, cu genunchii tremurători și parcă răzbit de frig, Raskolnikov se întoarse acăsa și se sui în odaiță lui. Își scoase șapca, o puse pe masă și vreo zece minute stătu în picioare nemîșcat. Apoi, vlaguit, se culcă pe divan și se întinse, gemînd slab, ca un bolnav. Zăcu aşa, cu ochii închiși, o jumătate de ceas.

Nu se gîndeau la nimic. De fapt, îi treceau prin minte unele gînduri, mai bine zis frînturi de gînduri, niște plasmuiră dezordonate și fără nici o legătură între ele, figurile unor oameni pe care îi văzuse în copilarie său pe care îi întîlnise o singură dată în viață, și de care altfel nu și-ar fi amintit nicicând; turla bisericii din V...; masa de biliard dintr-o circumă și un ofițer în față ei; într-un subsol, o tutungerie cu miroș de țigări de foi; un debit de băuturi spirtoase, o scară de serviciu, întunecoasă, plină de laturi și de coji de ouă, și, venind de departe, dangătul duminală clopotelor de la

biserici...

Plasmuirile se perindau și roiau vijelios. Unele îi placeau, se agăța de ele, dar ele se stingeau și simțea că-l apasă ceva înlauntrul lui, dar nu prea țare. Uneori se simțea chiar bine. Frisoanele usoare nu-l părăseau, și senzația lor era, de asemenea, uneori aproape placută.

Auzi pășii grăbiți și lui Razumihin și glasul lui; închise ochii și se prefăcu că doarme. Razumihin deschise ușa, ramase câteva clipe în prag, parcă neștiind ce hotărîre să ia. Apoi intră încetîșor în odaie și se apropie cu băgare de seamă de divan. Se auzi șoapta Nastasiei.

— Nu-l trezi; lasa-l să doarmă; ăre să mănînce măi tîrziu.

— Ai dreptate, răspunse Razumihin.

Amîndoi ieșiră fără zgomot și închiseră ușa. Se măi scurse o jumătate de ceas. Raskolnikov deschise ochii și se trînti din nou pe spate, cu brațele sub cap...

„Cine este? Cine este acel om răsărit că din pămînt? Unde a fost și ce a văzut? A văzut tot, asta-i sigur. Dar unde a stat și de unde a văzut? De ce abia acum a ieșit la suprafață? Și cum a putut sa vada? Este oare cu putință?... Hm... (se gîndeа Raskolnikov, cuprins de fiori de gheață și tresărind), dar cutiuța pe care a găsit-o Mikolai după ușă? Asta cum a fost cu putință? Probe? Îți scapă un mic amănunt, unul la o sută de mii, și - poftim probă, cât o piramida egipteană de măre! A trecut o muscă în zbor și a văzut! Dar este oare cu putință?“

Simți cu dezgust cât de prăpădit, cât de slab este fizicește.

„Trebua să știu, se gîndeа el cu un zîmbet amar, și cum am îndrăznit, cunoscându-mi firea, presimțind ce are să se întîmple, să iău toporul și să fac vârsare de sînge? Trebuia, eram dator să știu dinainte... Ei! Dar am știut, am știut!...“ șopti el cu deznădejde.

Uneori se oprea la un anumit gînd:

„Nu, oamenii aceia-s făcuți din alt aluat; adevăratul cîrmuitor, căruia îi este permis orice, distruge Toulonul, face un măcel la Paris, uită o ărmătă în Egipt, pierde o jumătate de milion de oameni în campania din Rusia, scapă cu un calambur la Vilna; iar după moarte i se înălță statui, prin urmare, totul îi este permis. Nu, astfel de oameni nu sunt din carne și oase, sunt de bronz!“

O idee neașteptata, de alta natură, căre-i veni deodată în minte, îl făcu să rîda:

„Napoleon, piramidele, Wăterloo - și văduva aceea prăpădită, dezgustătoare, bătrîna aceea, cămătăreasă cu sipetul roșu sub pat: cum se poate digeră această apropiere, chiar și de un Porfiri Petrovici?!... Nu-i de digerat!... Se opune simțului estetic: un Napoleon sub patul unei babe! Uf, ce nerozie!“

În unele clipe simțea că aiurează; dadea într-o stare de exaltare febrila.

„Baba nu înseamnă nimic! repetă el cu înflacărare și ăvînt. Sa zicem că bătrîna a fost chiar o greșeala, nu despre asta e vorba. Bătrîna n-a fost decât boala... am vrut să trec mai repede limita... eu n-am ucis un om, am ucis un principiu! Da, principiul l-am ucis, dar de depășit limita n-am depășit-o, am rămas tot de partea astălaltă! N-am știut să făc altceva decât să ucid! Și nici astă n-am izbutit prea bine, după cât se vede... Un principiu? Pentru ce prostăncul de Razumihin i-ă ocărît deunăzi pe socialisti? Sunt oameni muncitori și practici; sunt preocupăți de fericirea

generală... Nu, eu am o singură viață și ea n-are să se măi repete niciodată; nu vreau să aştept fericirea generală. Vreau să trăiesc eu! Altminteri prefer să nu mă trăiesc deloc. În fond nu voi am să trec prin față unei mame flamînde, strîngînd în buzunar rubla mea, tot aşteptînd fericirea generală. Contribui — adică — și eu cu o cărămidă la cladirea fericirii generale și mă simt împăcat. Ha-Ha! Dar atunci de ce m-ați omis tocmai pe mine?! Eu nu trăiesc decât o singură dată și vreau și eu partea mea... Eh, sunt un păduche estetic și nimic mai mult, adaugă el, izbucnind deodată într-un rîs de dement. Da, ășă e, sunt un păduche — urmă el cu o bucurie răutăcioasă, agățîndu-se de această idee, sucind-o în tot felul, jucându-se și distrânđu-se cu ea -și un păduche numai prin asta, în primul rând, fiindcă în clipă de față mă gîndesc că sunt un păduche; în al doilea rând, pentru că o lună întreagă am necăjit mărinimoasa providență, luînd-o că martor că ceea ce vreau să întreprind nu este pentru mine, pentru satisfacerea placerilor mele personale, ci în vederea unui tel măret — ha-hă! În al treilea rând, sunt un păduche pentru că, în acțiunea mea, am hotărît să procedez cu cât măi multă dreptate, cât mai calculat și mai cu măsură: am ales dintre păduchi pe cel mai nefolositor și, după ce l-am ucis, socoteam să-i iau exact atât cât mi-ăr fi trebuit ca să-mi asigur primul pas în viață, nici mai mult, nici mai puțin (restul, aşadar, ar fi rămăș pentru mănăstire, după prevederile testamentului - ha-ha!)... și sunt, sunt indiscutabil un păduche — adaugă el, scrișnind din dinți - pentru că eu sunt poate măi josnic și măi dezgustător decât însuși păduchele ucis, și fiindcă am presimțit dinainte că am să mi-o spun după ce-am să ucid! Oare se poate asemănă ceva cu oroarea asta?! O, ticăloșie! O, mîrșăvie!... O, cât de bine îl înțeleg pe prorocul cu săbia în mâna, călare pe calul lui: E voia lui Allah, deci, supune-te, făptură tremurătoare ! Are dreptate, are dreptate prorocul când aşază de-a curmezișul străzii o baterie bună și trage și în cel vinovat și în cel nevinovat, fără să catadicsească măcăr sa deă o explicație! Supune-te, făptură tremurătoare, și nu încercă să ăi voiuță, pentru că astă nu e treabă ta!... O, n-am să i-o iert, n-am să i-o iert niciodată babei!"

Părul îi eră ud de sudoare, buzele-i uscate tremurau, privirea-i nemîscată eră pironită în tavan.

„Mama, soră, cât de mult le iubeam! De ce oare acum le urăsc? Da, le urăsc fizicește, nu pot suferi prezență lor... Adineauri m-am apropiat și am sărutat-o pe mama, îmi amintesc... S-o îmbrățișez pe mama și să mă gîndesc ce-ăr fi dacă ăr află... să-i spun poate? Aș fi în stare să-o fac... Hm! ea trebuie să fie că și mine, adaugă el, făcând un efort ca să gîndească, luptînd cu delirul care-l cuprindea. O, cât o urăsc acum pe baba ăceea! Cred că dacă ăr învia cumva aș omori-o încă o dată! Biata Lizaveta! Pentru ce s-a nimerit acolo?... Ciudat: aproape nu mă gîndesc la eă, că și cum n-ăș fi ucis-o... Lizaveta! Sonia! Sărmane făpturi blajine, cu ochii blînzi... Cât de dragi îmi sunteți!... Oare de ce nu s-or fi plîngînd? De ce nu gem?... Ele dau tot... cu privirea liniștită, blînda... Sonia! Sonia! Blinda Sonia!..."

Pierdu conștiința realității; și-i păru ciudat că nu-și amintește cum a ajuns în strada. Era seară tîrziu. Întunericul se întețea, luna plină strălucea tot mai tare; aerul însă era parcă din ce în ce mai înăbușitor. Străzile erau pline de lume, meseriașii și oamenii ocupați cu diverse treburi se întorceau pe la casele lor, alții se plimbau; mirosea a var, a praf, a apă stătută.

Raskolnikov mergea trist și îngrijorat; își amintea foarte bine că ieșise din casă cu un anumit scop, că avea ceva urgent de făcut. Dar ce anume trebuia să facă — uitase. Deodată, se opri și văzu că pe partea cealaltă a străzii sta un om și-i face semn cu mâna. Trecu strada ca să ajungă la omul acela, dar el întoarse spatele și porni înainte, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, cu capul în piept, fără să se uite înapoi, fără să arate prin nimic că-l chemase într-adevăr. „M-o fi chemat, oare?” se gîndi Raskolnikov, încercând să-l ajungă din urma. Dar când distanța dintre ei nu era decât de zece pași, îl recunoscu și-l apucă frica; era tîrgovețul de adineauri, cu același halat și tot atât de gîrbovit. Raskolnikov mergea în urma lui; inima îi zvîcnea; cotiră amîndoi într-o ulicioara, dar celalalt tot nu se întorcea spre el. „O fi știind că-l urmăresc?” se gîndi Raskolnikov. Tîrgovețul intra sub boltă unei case mari. Raskolnikov se apropie grăbit și se uita, gîndindu-se că poate are să-l cheme. Își întărea deodată și făcu iarashi parcă un semn cu mâna. Raskolnikov intră și el în gang, dar tîrgovețul nu mai era în curte; prin urmare, o luase pe prima scara. Raskolnikov se repezi după el. Se auzea acum, cu două paliere mai sus, cineva care urca scara cu pași măsurați, fără să se grăbească. Ciudat, parcă ar recunoaște scara asta! Iată fereastra de la parter: cât de tristă și de misterioasă răzbate prin geam lumina lunii! Iată etajul întîi! Da! E locuința pe care o zugrăveau lucrătorii... Cum de n-a recunoscut-o imediat? Zgomotul pașilor care urcau în fața lui se stinse: prin urmare, s-a oprit sau s-a ascuns undeva. Iată etajul trei; să meargă mai departe? Ce liniște, te apuca groază... Totuși merse înainte. Zgomotul propriilor pași îl speria și-l neliniștea. Doamne, ce întuneric! Tîrgovețul acela s-o fi ascuns într-un ungher... A! Ușa apartamentului e larg deschisa; stătu puțin la gînduri și intra. În antreu era întuneric bezna, pustiu, nimeni, și atât de gol, de parca s-ar fi scos tot din casa; încetîșor, mergînd pe vîrfuri, Raskolnikov intră în salon: odaia era scăldată în razele lunii; nimic nu se schimbase: scăunele, oglinda, divanul galben, pozele din rame. O luna uriașă, rotunda, roșie-arămie privea prin geam. „Din pricina lunii e atâta liniște (se gîndi el); ce enigmatica este.” Stătea și aștepta; și cu cât aștepta mai mult, cu atât mai mare era tăcerea lunii, cu atât îi bătea măi tare inima, aproape că-l durea. Liniște. Apoi se auzi deodată un zgomot sec, ca și când cineva ar fi frînt în două o surcea, apoi iarashi totul încremeni în tăcere.

O muscă trezită din somn izbi din zbor geamul și zumzăi trist. În aceeași clipă, zări între fereastra și dulapior, în colț, o cătaveica atîrnată pe perete. „Ce caută aici cătaveica? se întreba el. Altădată nu era aici...” Se apropie încet și ghici că după cătaveică se ascunde cineva. Dadu la o parte, cu băgare de seamă, cătaveica și văzu un scaun, iar pe scaun, în colț, ședea ghemuită bătrîna, cu capul în piept, aşa că nu-i putea vedea fața, totuși ea era. Rămase nemîscata. „Se teme”, își zise el, scoase încetîșor din laț toporul și o lovi în creștet o dată, de două ori. Ciudat: femeia nu se clintea sub loviturile lui, de parcă era de lemn. Speriat, se apleca spre ea, s-o vada mai bine; dar bătrîna își ascunse și mai mult fața. El se lasă în genunchi și o privi de jos în sus, îi privi fața și înmărmuri de groaza: bătrîna ședea și rîdea, se prăpădea de rîs, dar încet, fără zgomot, că să n-o auda el. Apoi i se păru că ușa dormitorului se crapă ușor și parcă și acolo rîde și sușotește cineva. Îl cuprinse furia; începu s-o lovească cu

toată puterea pe bătrînă în cap, dar cu fiecare lovitura de topor, rîsul și șoaptele în dormitor răsunau mai tare, iar baba se cutremura toată de rîs. Fugi, dar antreul era acum plin de oameni, ușile care dadeau pe scară erau deschise și pe palier, pe scară și jos, peste tot, o mulțime de oameni, cap lîngă cap, și toți se uită la el, dar toți se feresc, stau la pînda, aşteaptă și tac... Inima î se strînge, picioarele parcă-s țintuite de podele... Vru să țipe și... se trezi.

Răsufla ădînc, dar ciudat: visul parcă tot mai continua; ușa odiai era data de perete și în prag se afla un necunoscut care-l privea cu atenție.

Raskolnikov nu avusese timp să-și deschida bine ochii și-i închise numai decât la loc. Sta culcat pe spate și nu făcea nici o mișcare. „O fi fost vis sau nu?” se întreba el și-și întredeschise ușor pleoapele, ca să se uite pe neobservate la necunoscut. Acesta se afla într-același loc și nu contenea să-l privească. Apoi trecu cu băgare de seamă pragul, închise cu grijă ușa, se apropiere de masă, mai aștepta o clipă — toate acestea fără să-și ia nici un moment ochii de la el — și încet, fără zgomot, se așeză pe scaun alături de divan, își puse pălaria pe podea, își sprijini mîinile în baston și bărbia în mîini. Se vede că se pregătea să aștepte mult. Pe cât putea să-l vada printre gene, omul nu mai era Tânăr, era gras și avea o barbă deasă, blonda, aproape albă...

Se scurseră vreo zece minute. Afară era lumină, dar se făcuse tîrziu. În odaie domnea o liniște deplină. Nici dinspre scară nu venea nici un zgomot. Doar o muscă mare zumzăia și se izbea din zbor de geam. În sfîrșit, situația ajunse de neîndurat: Raskolnikov se ridică și se așeză pe divan.

— Hai, spune ce vrei?

— Știam că nu dormi, că te faci numai, răspunse omul cu un ton ciudat, zîmbind liniștit. Da-mi voie să mă prezint: Arkădi Ivanovici Svidrigăilov...

PARTEA A PATRA

Capitolul I

„Oare visez încă?” se întreba din nou Raskolnikov, cercetîndu-l cu luare-aminte și neîncredere pe musafirul neașteptat.

— Svidrigailov? Ce prostie! Nu se poate! rosti el, în sfîrșit, cu nedumerire.

Musafirul nu părea cătuși de puțin mirat de aceasta exclamație.

— Am venit la dumneata din doua motive: în primul rând, doream să te cunosc personal, deoarece de mult mi s-a vorbit de dumneata, și încă în termenii cei mai măgulitori; în al doilea rând, sper că nu vei refuza să mă ajută într-o anumită chestiune, care o privește de-a dreptul pe sora dumitale, Avdotia Romanovna. Daca m-aș prezenta la ea singur, fără

recomandație, s-ar putea să nu mă primească, dată fiind părerea pe care și-a făcut-o despre mine; cu ajutorul dumitale însă, am toată nădejdea că...

— Slaba nădejde dinspre partea asta, îl întrerupse Raskolnikov.

— Dumnealor au sosit abia aseară, dacă-mi dai voie să întreb?

Raskolnikov nu răspunse. Știu că și eu sosit ieri. Iar eu sunt aici abia de două zile. Iată ce am să-ți spun în legătură cu aceasta, Rodion Romanovici: socotesc de prisos să încerc să mă justific, dar per-mite-mi să te întreb pe dumneata — ce crimă atât de mare am săvîrșit, dacă am sta să judecăm lucrurile sănătos, fară prejudecăți? Raskolnikov continua să-l studieze în tăcere. Am nedreptățit în Căsă mea o fata fără apărare și „am insultat-o cu propunerile mele mîrșave”, asta este? Vezi, știu dinainte ce mi se poate reproşa! Dar trebuie să te gîndești că sunt și eu om și ca *nihil humanum*... în întregime, versul sună: *homo sum, humani nihil a me alienum puto* - sunt om, nimic din ce-i omenesc nu mi-e străin... Într-un cuvînt, că am putut să simt o atracție puternică și să mă îndrăgostesc (ceea ce, firește, nu depinde de noi) și atunci se explică totul cât se poate de firesc.

Întrebarea este: sunt eu un călau sau, măi degrabă, o victimă? Și dacă eu sunt victimă? Poate că atunci când am propus obiectului pasiunii mele să fugă cu mine în Americă sau Elveția, nutream față de dînsa sentimentele cele mai respectuoase și speram astfel să orânduiesc fericirea noastră comună!... Rațiunea e uneori robită de pasiune: poate că mai mult rău mi-am făcut mie decât ei, gîndește-te!...

— Nu-i vorba dacă și său nu dreptate, îl întrerupse Răskolnikov, dezgustat. Ești pur și simplu respingător și nu vreau să știu de dumneata, te dau afară, pleacă de aici!...

Svidrigailov se porni pe rîs.

— Ehe, pe dumneata... e greu să te facă cineva să-ți schimbi părerea! zise el, rîzînd deschis. Am vrut să fac pe şiretul, dar n-a prins, nu merge cu dumneata!

— Și în clipa de față tot de şireticuri te ții.

— Ei, și? Ei, și? repetă Svidrigailov, rîzînd din toată inima. E, cum spun franțuii, *de bonne guerre*, e un şireticlic permis!... Totuși dumneata m-ai întrerupt; aşa sau altfel, repet din nou: nu ar fi avut nici un fel de neplaceri să nu fi fost întîmplarea aceea din grădină. Marfă Petrovna...

— Se spune ca și pe Marfa Petrovna tot dumneata ai dat-o gata... îl întrerupse brutal Răskolnikov. •

— Și despre asta ai auzit? De altfel, nu e de mirare... în adevăr, nu știu ce-ăș putea să răspund la această afirmație, cu toate că, în această privință, conștiința mea este absolut liniștită. Adică să nu-ți închipui că m-aș teme de ceva, totul e în perfecta regula și foarte clar: medicul legist a stabilit ca decesul a survenit în urma unui atac de apoplexie, provocat de baia făcută imediat după o masă copioasă, la care a băut aproape o sticlă de vin, și nici n-ar fi putut găsi altceva... Nu, dar m-am gîndit, mai ales în timp ce călătoream cu trenul, dacă nu cumva am contribuit moralmente la această...nenorocire, enervînd-o Său altceva de acest gen? Dar am ajuns la concluzia că n-ă fost absolut nimic. Răskolnikov rîse.

— Nu făcea să te ostenești atât!

— De ce rîzi? Gîndește-te: nu i-am tras decât două lovitură de cravașă, care nici măcar n-au lasat urme... Nu mă socoti, te rog, un cinic; știu bine

că e ticălos din partea mea și toate celelalte... dar mai știu că accesele mele de brutalitate nu-i displaceau prea mult Marfei Petrovna. Povestea cu surioara dumitale se epuizase de la A pînă la Z. De trei zile Marfa Petrovna se vedea silită să stea acasă, neavînd ce să mai povestească în orășel, și apoi plăcuisse pe toată lumea de acolo cu scrisoarea aceea (ai auzit despre lectura scrisorii, nu-i aşa?). Și deodată, aceste două lovitură de cravașă îi pica din cer!... Numaidecât a și poruncit să-i pună caii la trăsură... De altminteri, femeile sunt uneori cât se poate de mulțumite să fie jignite, cu toată indignarea lor aparentă. E ceva foarte curent și se întâmplă multora; omul, în general, simte o cumplită satisfacție să fie insultat, n-ai observat acest lucru? Mai ales femeile. S-ar putea spune că numai cu asta trăiesc.

Câteva clipe Răskolnikov se gîndi să se scoale și să plece, încheind astfel întrevederea. Dar o oarecare curiozitate, ba poate chiar un calcul îl opri.

— Îți plac bătăile? Întreba el distrat.

— Nu, nu prea, răspunse liniștit Svidrigailov. Cu Marfa Petrovna nu am păruit aproape niciodată. Am trăit în cea mai perfectă armonie, și dînsa a fost totdeauna mulțumită de mine. În cei șapte ani de căsnicie, n-am folosit cravașa decât de două ori (la sfînd deoparte un al treilea caz, de altfel, cam în doi peri): prima oară, s-a întîmplat la două luni după căsătoria noastră, îndată după ce ne-am mutat la țară, și ultima oară, în cazul de acum. Dumneata erai gata să mă crezi o bestie, un retrograd, un feudal? He-he... *À propos*: îți aduci aminte cumva, Rodion Romanovici, de un nobil — i-am uitat numele — care cu cîțiva ani în urma, pe vremea binecuvîntată când puteai să-ți exprimi mai liber părerile, a fost făcut de ocară în fața lumii întregi și în literatură, fiindcă a bătut-o în tren pe o nemțoaică? Ei, si tot în același an, dacă îți amintești, s-a publicat „articoul nerușinat” în *Vek* despre lectura aceea publică a „Nopților egiptene”... Ochi negri! O, unde ești tu, tinerețea mea de aur! Da, și părerea mea este: nu că-l compătimesc pe domnul care a bătut-o pe nemțoaică aceea, fiindcă, într-adevar, a procedat cam... și, apoi, de ce l-aș compătimi? Dar nu pot să nu declar că uneori dai peste niște „nemțoaice” atât de provocatoare, încât nici un progresist, cred, n-ar putea să garanteze că nu le-ă bate și el. Nimeni însă n-a analizat atunci problema din acest punct de vedere, cu toate că e un punct de vedere cât se poate de uman, crede-mă!

Și Svidrigailov se porni pe rîs. Raskolnikov își dadea perfect de bine seama că omul acesta avea un plan bine hotărît și era un vulpoi foarte îscusit.

— Dumneata, pesemne, n-ai vorbit de multe zile cu nimeni? Întrebă el.

— Cam asa este. Te miră că sunt atât de îngăduitor, nu?

— Mă miră că ești din cale-afară de îngăduitor.

— Fiindcă nu mă supără grosolania întrebărilor dumitale? Așa e? Dar... de ce m-aș supăra? Am răspuns cum m-ăi întrebat, adaugă el cu o uluitoare naivitate. La drept vorbind, nu mă interesează, ca să zic așa, nimic, urmă el, parca dus pe gînduri, Mai cu seama acum... Nu prea am ce face... De altminteri, ai tot dreptul să crezi că mă dau bine pe lîngă dumneata, pentru că am un anumit scop, cu atât mai mult, cu cât îi-am spus singur că am treabă cu surioara dumitale. Dar trebuie să-ți spun deschis: tare mi-e urît! Mai ales în ultimele trei zile! Încât acum mă bucura întîlnirea cu dumneata... Nu te supără, Rodion Romanovici, dar îți

mărturisesc că și dumneata îmi pari grozav de ciudat. Orice ai zice, ai ceva pe suflet; și mai ales acum, adică nu propriu-zis în clipa de față, dar de la un timp încocace... Haide, haide, am tăcut, nu te încrunta! Nu sunt chiar atât de urs cum mă crezi!

Raskolnikov îi aruncă o privire posomorită.

— S-ar putea nici să nu fii urs, răspunse el. Mi se pare chiar că ești un om din lumea bună, sau că cel puțin știi, în anumite ocazii, sa fii și cumsecade.

— Nu-mi prea pasa de părerea altora! replică Svidrigailov pe un ton sec și chiar cu o nuanță de trufie. De ce atunci nu m-aș arata gros de obraz, daca această haină i se potrivește sătul de bine climatului nostru și... și mai ales daca am înclinația fireasca de a o purta, adaugă el, rîzînd din nou.

— Am auzit totuși că ai destui prieteni pe aici. Ești doar un om, cum să ar zice, cu „relații”. Atunci ce nevoie ai de mine, ce scop urmărești?

— Ai dreptate, am prieteni, încuviață Svidrigailov, ocolind întrebarea principală. I-am și zărit pe cîțiva, de trei zile de când rătăcesc prin oraș; i-am recunoscut, cred că m-au recunoscut și ei. E și firesc, sunt bine îmbrăcat, și nu mă număr printre oamenii săraci: am scăpat și de reformă agrara; păduri și lunci inundabile, aşa că veniturile n-au scăzut; dar... n-am poftă să reiau legăturile cu ei; m-am săturat de mult; umblu de trei zile și n-am fost încă să vad pe nimeni... și, pe deasupra, orașul acesta! Cum de a putut lua ființa la noi, spune și dumneata! Oraș de funcționari și de tot soiul de seminariști! E drept că multe lucruri n-am văzut acum opt ani, pe când îmi făceam veacul pe aici... Nu mai am speranță decât în anatomie, zău!

— Ce fel de anatomie?

— Păi cluburile, Dussot, petrecerile voastre, chiar și progresul — toate astea pot să existe și fără sprijinul meu, urmă el, trecând iarăși peste întrebarea lui Raskolnikov. Nu-i mare placere să fii trișor!

— Ai fost vreodată?

— S-ar fi putut altfel? Acum opt ani eram un grup întreg, un grup de oameni foarte bine, poeti, capitaliști, tot oameni cu purtări alese, care ne petreceam tot timpul cu jocul de cărti. și apoi, și observat, în general la noi, adică în societatea noastră rusă, pezevenghii și purtările cele măi alese? Numai la țara am ajuns aşa de lasa-mă să te las. și totuși m-a băgat pe vremea aceea la răcoare, pentru datorii, un grecotei din Nejinsk. Tocmai atunci a apărut Marfă Petrovna, s-a tocmit și m-a răscumpărat pentru treizeci de mii de arginti (toată datoria se ridica la șaptezeci de mii). Ne-am cununat oficial, după care s-a grăbit să mă îngroape la țara, ca pe o comoară. Era cu cinci ani mai în vîrstă ca mine. M-a iubit mult. Șapte ani n-am ieșit din sat. și bagă de seama, toata viața a păstrat, ca un document împotriva mea, polița de treizeci de mii de ruble, pe care o iscălisem grecului și pe care o răscumpărase ea prin cineva, aşa că ar fi fost de ajuns să mă revolt și - poftim înapoi, la răcoare! și ăr fi făcut-o, cu toata dragostea ei pentru mine! Într-un suflet de femeie asemenea contradicții se împacă foarte bine între ele.

— și să nu fi fost documentul acela, ai fi dat bir cu fugiții?

— Nu știi cum să-ți spun. Documentul acela nu prea mă stingherea. N-aveam nici o poftă sa plec. Marfa Petrovna, văzînd că mă plăcăsesesc, m-a invitat chiar ea de vreo două ori să plecam în străinătate! Dar, la ce? Mai

fusesem prin străinătate și altă dată și mi se urîse și acolo. Nu că m-aș fi plăcuit, sunt multe de văzut, dar uite, de pilda, un răsărit de soare, golful napolitan, marea, te uiți și te simți deodată sătul de trist. Și ceea ce este mai dezgustător e că eşti trist și nu știi de ce! Nu, acasă, e mult mai bine: cel puțin aici arunci vina pe alții și tie îți găsești o justificare. Eu poate că aş pleca acum într-o expediție la Polul Nord *fiindcă fai le vin mau-vais* și mi-e scîrbă să mai beau, ueși, în afară de vin, altceva nu-mi rămîne. Am încercat. Se zice că, duminică, în parcul Iusupov, Berg* are de gînd să zboare cu un balon uriaș, și primește să-l însoțească cineva în schimbul unei anumite sume, este adevărat?

— Și dumneata ai zbura?

— Eu? Nu... am întrebat aşa... murmura Svidrigailov, căzînd pe gînduri. „Ce fel de om este ăsta?” se întreba Raskolnikov.

— Nu, documentul acela nu mă stîngherea, urmă Svidrigailov, tot gînditor, nu doream să plec de la țara. De altfel, e mai bine de un an de când, de ziua mea, Marfa Petrovna mi-a restituit acel document și mi-a dat pe deasupra și o suma respectabilă. Avea mulți băni. „Vezi cătă încredere am în dumneata, Arkadi Ivanovici”, zău, chiar aşa s-a exprimat din sa. Nu mă crezi? Și, știi, eu la țara am ajuns un gospodar destul de priceput; mă cunoaște lumea în regiunea noastră. Comandam cărti. La început, Marfa: Referire la un personaj real din epoca, supranumit și „balerinul aeronaut”.

Petrovna mă aproba, apoi se tot temea că am să mă năucesc cu învățătura.

— Mi se pare că-ți lipsește mult Marfa Petrovna?

— Mie? Poate. În adevăr, se prea poate. *À propos*, dumneata crezi în strigoi?

— Ce fel de strigoi?

— Strigoi în înțelesul obișnuit al cuvîntului; ce alți strigoi pot exista?

— Dar dumneata crezi?

— Poate că nu, *pour vous plaisir*. Adică nu că n-aș crede...

— Îi vezi vreodată?

Svidrigailov îi arunca o privire stranie.

— Marfa Petrovna îmi face onoarea să mă viziteze, zise el, strîmbîndu-și gura într-un zîmbet ciudat.

— Cum asta?

— De trei ori m-a vizitat. Prima data am văzut-o în ziua înmor-mîntării, o oră după ce m-am înapoiat de la cimitir. Adică în ajunul plecării mele. A doua oară, acum două zile, pe drum, în zori, în gara Malaia Vișera; și a treia oară, acum două ore, în locuința unde stau acum, în odaia mea; eram singur.

— Erai treaz?

— Absolut treaz. De trei ori a fost, și de fiecare data eram treaz. Vine, îmi vorbește câteva clipe și pleacă pe ușă; totdeauna pleacă pe ușă. Parcă se și aude când o închide.

— Tocmai mă gîndeam eu ca dumitale trebuie să ţi se întîmple astfel de lucruri! rosti deodată Raskolnikov, mirându-se el însuși de cele spuse. Era grozav de tulburat.

— Adevărat? Te-ai gîndit? întreba Svidrigailov, mirat. E cu puțință? Ei, nu ți-am spus eu că noi doi avem un punct comun? Ei?

— N-ai spus asta niciodată! răspunse, enervat, Raskolnikov.

— N-am spus? -Nu.

— Atunci mi s-a părut numai că am spus. Adineauri, când am intrat și am văzut că stai cu ochii închiși și te prefaci ca dormi, mi-am zis: „Chiar el e!”

— Ce vrei să spui cu ăsta? Despre ce vorbești? strigă Raskolnikov.

— Despre ce? În adevăr, nu știu nici eu despre ce... mormăi Svidrigailov, sincer încurcat.

O clipă tăcură amîndoi. Și amîndoi se uitau cu ochii holbați unul la celalalt.

— Ce prostii! se răsti, înciudat, Raskolnikov. Și ce-ți spune, când vine?

— Dânsa? Închipuieste-ți, vorbește despre fel de fel de nimicuri, și poate că te miră, dar tocmai asta mă înfurie totdeauna. Prima dată a intrat (eram obosit - slujba de înmormântare, veșnica pomenire, apoi litaniile, praznicul și, în sfîrșit, am rămas singur în cabinetul meu de lucru, mi-am aprins un trabuc și m-am lasat în voia gîndurilor), când numai ce văd că intră pe ușa și zice: „Arkadi Ivanovici, azi, cu grijile pe care le-ai avut, ăi uitat să întorci ceasul în sufragerie”. Ceasul acela, de șapte ani, eu îl întorceam în fiecare săptămînă, iar dacă uitam, ea îmi aducea aminte. A doua zi, eram în drum spre Petersburg. În zori, la o stație, am coborât; nu dormisem toată noaptea, eram istovit, îmi erau ochii grei, și am cerut o cafea; când mă uit, Marfa Petrovna era aşezată lîngă mine, cu un pachet de cărți în mînă: „Nu vrei să-ți ghicesc norocul la plecare, Arkadi Ivanovici?” (Strașnic știa să dea în cărți). N-am să-mi iert niciodată că n-am lasat-o să-mi dea și mie! M-am speriat și am fugit, ce-i drept tocmai sunase clopoțelul. Astăzi, după un prînz prost, adus de la birt, cu stomacul greu, şedeam și fumam, când iar mă pomenesc cu Marfa Petrovna; de data asta era gătită cu o rochie nouă de mătase verde, cu o trenă foarte lungă: „Bună ziua, Arkadi Ivanovici! Îți place rochia mea? Anișka nu mi-ar fi putut coase una ca asta.” (Anișka e croitoreasa din sat de la noi, una dintre fostele iobage, care a învățat meseria la Moscova; o fetișcană frumușică.) Și se sucea și se învîrteă în fața mea. M-am uitat la rochia ei, apoi am privit-o cu luare-aminte în față și i-ăm zis: „Ce placere, Marfă Petrovna, să te ostenești să vii ca să-mi spui astfel de nimicuri!” „Ah, Doamne, drăguță, nu are voie omul să te necăjească un pic!” Iar, eu, ca s-o zădarăsc, am zis: „Marfa Petrovna, vreau să mă însor din nou”. „Dumneata ești în stare de una ca ăsta, Arkadi Ivanovici, dar nu-ți face mare cinste: abia ți-ai îngropat nevasta și ai și pornit să te însori. Măcar de ăi alege una ca lumea, dar eu te cunosc, ai să iezi una... cine știe ce podoabă, și o să rîda toti de dumneata.” Și a ieșit, parcă-i auzeam foșnetul trenei pe dușumea. Nu-i caraghios, spune?

— De altfel, poate că toate astea nu sunt decât minciuni? spuse Raskolnikov.

— Arareori mint, răspunse Svidrigailov, dus pe gînduri, fără să pară a fi băgat în seamă grosolania întrebării.

— Măi înainte nu ți se mai întîmplase să vezi strigoi?

— Bbb... ba da, o singură dată în viață, acum vreo șase ani. Aveam un servitor, unul Filka; tocmai îl înmormântaseră, iar eu am uitat și am strigat: „Filka, pipa!” și el a intrat; s-a dus drept la dulapul unde stau pipele mele. Iar eu gîndeam în sinea mea: „Face pe supăratul”, fiindcă, nu mult înainte de a muri, ne-am luat la hartă rău de tot. „Cum îndrăznești, i-am spus, să

intră la mine cu haina ruptă în coate? Ieși afară, ticălosule!" S-a întors, și ieșit și n-a mai venit de atunci. Nu i-am spus nimic Marfei Petrovna. Am vrut să fac un parastas pentru pomenirea sufletului lui, dar mi-ă fost rușine.

— Du-te să te vada un medic.

— E de prisos să-mi spui asta, îmi dau și eu seama că sunt bolnav, cu toate că, la drept vorbind, nu știu ce-ăș putea să am; cred că sunt cel puțin de trei ori măi sănătos că dumneata. Eu nu te-am întrebat dacă crezi că pot să ăpără strigoi. Eu te-am întrebat dacă crezi că există strigoi.

— Nu, și n-am să cred pentru nimic în lume! strigă Raskolnikov aproape cu un fel de furie.

— Așa spune toată lumea de obicei, nu? murmura Svidrigailov, ca și când ar fi vorbit pentru el și privind într-o parte, cu capul puțin aplecat pe umăr. El îți spun: „Ești bolnav, prin urmare ceea ce ți se pare că vezi nu este decât delir, și nu există nimic". Dar asta nu este perfect logic. Admit că strigoii nu se arată decât oamenilor bolnavi; dar asta dovedește numai că trebuie să fii bolnav ca să-i poți vedea, și nu că n-ar există în sine.

— Bineînțeles ca nu există! stăruia cu încăpaținare Raskolnikov.

— Nu? Așa crezi dumneata? urma Svidrigailov, întorcându-și încet privirile spre el. Dar dacă ar fi să judecăm aşă (hai, ajută-mă și dumneata): strigoii sunt, sa spunem, niște frânturi, niște fragmente din alte lumi, de care țin. Omul sănătos, firește, n-are de ce să-i vada, fiindcă omul sănătos este mai material, mai pămîntean decât alții și deci, ca totul să fie normal, el trebuie să trăiască numai viața pămîntească de aici. Ei, dar dacă se îmbolnăvește, dacă se strica ordinea pămîntească normală a organismului, cât de cât, imediat începe să se manifeste posibilitatea altei lumi; și cu cât e mai bolnav, cu atât are mai multe puncte de contact cu cealaltă lume, aşa ca atunci când moare trece de-a dreptul în ea. M-am gîndit de mult la asta. Daca crezi în viața viitoare, atunci poți să admiți acest raționament.

— Eu nu cred în viața viitoare, zise Raskolnikov. Svidrigailov rămase îngîndurat.

— Dar dacă dincolo n* sunt decât păianjeni sau altceva de felul asta, zise el deodată.

„E nebun" gîndi Raskolnikov.

— Ca idee, ne reprezentam întotdeauna veșnicia drept ceva ce nu poate fi înțeles, ceva uriaș, imens! Dar de ce trebuie să fie neapărat imensă? Si dacă veșnicia nu este decât o magherniță oarecare, închipuiește-ți, o singura odaie, un fel de baie țărănească, afumata, cu pînze de păianjen prin colțuri? Eu, uneori, aşa îmi închipui ca este.

— Si niciodată, niciodată nu-ți închipui ceva mai linistitor și mai drept?! exclama Raskolnikov, cu o senzație neplacuta.

— Mai drept? De unde știm noi, poate că tocmai asta este mai drept și știi, dacă ăr depinde de mine, eu dinadins tocmai aşa aş fi făcut-o, răspunse Svidrigailov cu un zîmbet ciudat.

Un fior de gheață trecu prin trupul lui Raskolnikov la auzul acestui răspuns monstruos. Svidrigailov ridica ochii, îl privi ținta și deodată izbucni în rîs.

— Nu zău, gîndește-te numai, striga el, acum o jumătate de ceas nici nu ne cunoșteam, ne socoteam dușmani! Avem o chestiune serioasa de rezolvat, iar noi am lasat totul balta și ne-am apucat să

filozofăm! Ei, n-am spus eu ca ne asemănăm că frății?

— Dacă ești sătăc de bun, propuse Raskolnikov, enervat, per-mite-mi să te rog să-mi explică cât mai repede pentru care motiv am cinstea să te vad în fața mea... fiindcă... sunt grăbit... trebuie să ies...

— Bine. Numădecăt. Sora dumitale, Avdotia Romanovna, se mărită cu domnul Lujin Piotr Petrovici?

— Nu s-ar putea să-lăși pe sora mea în afara con vorbirii noastre și să nu-i pomenești numele? Nu înțeleg cum îndrăznești să-i rostești numele în fața mea, dacă ești în adevăr Svidrigailov?

— Dar am venit tocmai ca să vorbesc despre dînsa, cum aş putea atunci să nu-i pomenești numele?

— Bine, vorbește, dar cât mări repede.

— Sunt sigur că ți-ai să făcut o părere despre acest domn Lujin, ruda soției mele, dacă ai avut prilejul să stai de vorba cu el o jumătate de ceas, sau dacă măcar ți-a vorbit cineva despre el și ți l-a descris cu exactitate. Acest om nu se potrivește deloc cu Avdotia Romanovna. După părerea mea, Avdotia Romanovna se jertfește cu multă mărinimie și într-un chip cu totul nechibzuit pentru... pentru familia ei. Din câte știu despre dumneata, cred că ai fi bucuros dacă această căsătorie nu s-ar face, fără să dauneze stării materiale a surorii dumitale. Iar acum, după ce te-am cunoscut, sunt chiar convins de acest lucru.

— Tot ce spui e foarte naiv; iartă-mă, ar trebui să spun: neobrazat, zise Raskolnikov.

— Adică vrei să spui că-mi apar interesele. Fii liniștit, Rodion Romanovici, dacă aş fi vrut să-mi apar interesele, n-ăș fi vorbit atât de deschis, doar nu sunt un prost. În aceasta privință, aş vrea să-ți dezvălu o ciudătenie psihologică. Adineauri, încercând să-mi justific dragostea pentru Avdotia Romanovna, ți-am spus că eu însuși am fost o victimă. Ei, află că acum nu mai simt dragoste pentru ea, chiar deloc, mă și miră, fiindcă eu, într-adevăr, am fost foarte îndrăgostit de ea...

— Din trândavie și deșfrîu, îl întrerupse Raskolnikov.

— Ai dreptate, sunt un desfrînat și un trîntor. De altfel, surioara dumitale are atâta calități, că nu se poate să nu facă impresie asupra mea. După cum văd și eu astăzi, n-ă fost decât o nebunie trecătoare.

— E mult de când ți-ai dat seama?

— Am bănuit acest lucru mai demult, dar m-am convins definitiv abia acum trei zile, aproape în clipa sosirii mele la Petersburg. La Moscova încă îmi închipuiam că vin să-i cer mâna Avdotiei Romanovna și să mă declar rivalului domnului Lujin.

— Iartă-mă că te întrerup, nu-s-ar putea să scurtezi povestea și să treci de-ă dreptul la scopul vizitei dumitale? Sunt grăbit, trebuie să plec...

— Foarte bucuros. Odată sosit aici și hotărît să întreprind un anumit... voaj, am dat în prealabil unele dispoziții. Copiii mei au rămas la o mătușă de-ă lor; sunt bogăți și nu au nici o nevoie de mine. De altfel: tată sunt eu? Nu mi-am oprit decât ceea ce mi-a daruit acum un an Marfa Petrovna. Mi-ajunge sătăc. Iartă-mă digresiunile, acum trec la problema în sine. Înainte de a pleca în voajul care poate totuși va avea loc, aş vrea să îsprăvesc și cu domnul Lujin. Nu că nu l-ăș putea suferi, dar din pricina lui a fost ultima ceartă între mine și Marfa Petrovna, când am aflat că dînsă a pus la cale această căsătorie. Acum, cu ajutorul dumitale, și poate chiar în prezență

dumitale, aş dori să-o văd pe Avdotia Romanovna să-i explic, în primul rând, că de la domnul Lujin nu numai că nu va avea un avantaj, dar, dimpotrivă, se va vedea de-a dreptul păgubită. Apoi, după ce-i voi cere iertare pentru neplacerile pe care le-a avut acum câtva timp, i-aş cere îngăduință să-i ofer zece mii de ruble și să-i ușurez astfel ruptura cu domnul Lujin, ruptură care, sunt sigur, nu i-ăr fi neplacută, de ar avea posibilitatea să-o facă.

— Dar dumneata intr-adevăr ești nebun! strigă Raskolnikov, mai curând mirat decât furios. Cum îndrăznești să-mi vorbești astfel?

— Eram sigur că și începi să tipă: dar, în primul rând, țin să-ți spun că, deși nu sunt bogat, pot dispune de aceste zece mii, fiindcă nu am absolut nici o nevoie de ele. Dacă Avdotia Romanovna nu primește, cine știe cum am să le întrebuițez. Astă-i una. În al doilea rând, conștiința mea este cu desăvîrșire liniștită: îi ofer acești băni fără nici un interes. Ma crezi sau nu, dar veți afla mai tîrziu, și dumneata și Avdotia Romanovna, că-i adevărat. Vezi dumneata, eu intr-adevăr i-am pricinuit unele neplaceri și griji mult stimatei dumitale surioare Avdotiă Romanovna, și mă căiesc sincer de acest lucru; de aceea, doresc din toată inima nu să răscumpăr aceste neplaceri printr-o compensație bănească, ci pur și simplu să fac ceva folositor pentru ea, că doar nu-i scris nicăieri că trebuie să fac numai rău. Dacă propunerea mea ar ascunde vreun calcul personal cât de mic, nu i-aș oferi numai zece mii, când abia acum cinci săptămâni i-am oferit mult mai mult. În afară de asta, e probabil să mă însor foarte, foarte curând, cu o Tânără fată și deci bănuiala că aş urmări-o pe Avdotia Romanovna cade de la sine. În încheiere, voi spune că și dacă se mărită cu domnul Lujin, Avdotia Romanovna tot va primi acești băni, numai că pe altă cale... Dar nu te supăra, Rodion Romanovici, judeca liniștit, cu sînge rece. Svidrigailov vorbea cu un calm extraordinar.

— Te rog să încetezi, zise Raskolnikov. În orice caz, propunerea dumitale este de-o îndrăzneală de neierat.

— Nicidcum. Dacă ar fi aşa cum spui, atunci omul pe lumea asta n-ar putea să facă decât rău și, dimpotrivă, nu ar avea dreptul să făcă cel mai mic bine, și asta numai din pricina unui conventionalism absurd. E caraghios. De pilda: dacă aş muri și i-aș lasa această sumă prin testament surioarei dumitale, ar refuză și atunci să o primească?

— Se prea poate.

— Ei, asta nu. De altfel, dacă zici nu, nu să fie. Dar să știi că zece mii prind bine la nevoie. În orice caz, te rog să-i transmiți cele spuse Avdotiei Romanovna.

— Nici nu mă gîndesc.

— Atunci, Rodion Romanovici, mă voi vedea silit să caut să-o întîlnesc personal, ceea ce desigur o va neliniști.

— Și dacă-i transmit, n-ai să cauți să-o întîlnești?

— Nu știi, zău, ce să-ți răspund. Tăre aş dori să-mi văd o dată.

— Să nu speră ună că asta.

— Păcat. De altfel, dumneata nu mă cunoști. Poate când ne vom împrieteni mai mult.

— Crezi că ne vom împrieteni?

— De ce nu? Zîmbi Svidrigailov, luîndu-și pălaria și sculîndu-se. Nu ca aş vrea să mă impun în fața dumitale cu tot dinadinsul, și chiar venind

încoace nici nu prea credeam ca o să stăm de vorba, deși azi-dimineața... m-a izbit fața dumitale...

— Unde m-ai văzut de dimineața? se neliniști Raskolnikov.

— Întîmplator... Tot îmi pare că e ceva cu dumneata care face să ne asemănăm oarecum... Dar nu te neliniști, nu-s cîrciogar din fire; am știut să mă împac și cu măsluiorii și nici pe cneazul Svirbei, ruda mea de departe și mare demnitar, nu l-am plăcuit, am știut să-i scriu doamnei Prilukova în album despre Madona lui Rafael, și cu Marfa Petrovna am trăit șapte ani la țara, și în casa lui Viazemski, pe Sennaia, mi-am petrecut nopțile pe vremuri, și poate că am să zbor cu Berg în balonul lui...

— Bine. Și acum da-mi voie să te întreb dacă ai de gînd să pleci curând în călătorie?

— Care călătorie?

— Ei, vorbesc despre „voiaju^“ acela despre care ai pomenit chiar dumneata.

— Despre voiaj? Ah, da... chiar aşa, am vorbit despre voiaj... Ei, asta-i o problemă mai vastă... Daca ai ști ce întrebare ai pus! adaugă el deodată tare și rîse scurt. Poate că am să mă însor în loc să plec în voiaj; mi se propune o fata.

— Aici? -Da.

— Și când ai avut timp?

— Tare aş dori s-o mai vad o dată pe Avdotia Romanovna. Te rog foarte serios. La revedere! Ah, da! Cât pe aci să uit! Transmite-i surorii dumitale, Rodion Românovici, că Marfa Petrovna i-a lasat prin testament trei mii de ruble. E absolut sigur. Marfa Petrovna și-a făcut testamentul cu o săptămînă înaintea morții, de fața cu mine. Peste două-trei săptămîni, Avdotia Romanovna va putea să capete banii.

— Adevărat?

— Da. Așa să-i spui. Ei, și acum — sluga dumitale. Nu stau departe. Ieșind, Svidrigailov se ciocni piept în piept cu Razumihin.

Capitolul II

Era aproape ora opt seara; amîndoi se grăbeau să ajungă la casa lui Bakaleev, ca să sosească înaintea lui Lujin.

— Cine era asta? Întrebă Razumihin, odată ajuns în strada.

— Svidrigailov, acel moșier în casa căruia a fost insultată soră mea, pe vremea când era guvernanta. Din pricina că el s-ă legat de ea. Marfa Petrovna, nevastă-sa, a dat-o afara. Mai tîrziu, Marfa Petrovna i-a cerut iertare Duniei și acum, nu demult, a murit subit. Despre ea vorbea mama deunăzi. Nu știa de ce, mi-e frică de omul acestă. E foarte ciudat și simt că căre un plan bine definit; dar nu-mi pot da seama ce vrea... Parcă ar ști ceva... A sosit aici îndată după înmormîntarea neveste-sii. Trebuie să-păzim pe Dunia... Asta am vrut să-ți spun, auzi?

— S-o păzim? Dar ce ar putea să-i facă Avdotiei Romanovna? Iți mulțumesc, Rodea, ca mi-ai vorbit aşa... O s-o păzim!... Unde sade?

— Nu știau.

- De ce nu l-ai întrebat? Păcat! Dar nu-i nimic, am să aflu eu.
- L-ăi văzut? întreba Raskolnikov după o scurta tăcere.
- L-am văzut, l-am văzut bine.
- Ești sigur? L-ai văzut deslușit? stăruia Raskolnikov.
- Firește, mi-l amintesc foarte bine; l-aș recunoaște dintr-o mie, am o memorie bună.
- Tăcură din nou.
- Hm... asta e... mormăia Raskolnikov. Știi... gîndeam... mi se tot nazar fel de fel de lucruri... am crezut că poate n-a fost decât o iluzie.
- Despre ce vorbești? Nu prea înțeleg ce spui.
- Spuneți cu toții, urma Raskolnikov, zîmbind strîmb, ca sunt nebun; și mi s-a părut, adineauri, că poate aveți dreptate, că am înnebunit în adevăr și am văzut un strigo!
- Ce tot vorbești?
- Cine știe! Poate sunt nebun, poate că tot ce s-a întîmplat în ultimele zile nu s-a întîmplat decât în închipuirea mea...
- Eh, Rodea! Iar te-au enervat!... Dar ce ți-a spus? Pentru ce a venit? Raskolnikov nu răspunse. Razumihin se gîndi o clipă.
- Ascultă acum, sa-ți dau raportul, începu el. Am fost la tine, dar tu dormeai. Apoi am luat masa și m-am dus la Porfiri. Zametov era încă acolo. Am vrut să aduc vorba despre ce mă interesa și n-am izbutit. Nu puteam să încep cum trebuie. Ei parcă nu înțelegeau nimic și nu se simțeau încurcați defel. L-am luat pe Porfiri deoparte, l-am dus la fereastră și am început să-i vorbesc, dar nici de data asta n-a ieșit nimic; el se uita într-o parte și eu mă uitam în cealaltă. Până la urmă, i-am vîrît pumnul sub nas și i-am spus că-l fac zob, aşa, ca între rude: S-a uitat la mine și n-a zis nimic. Atunci m-am lasat păgubaș și am plecat, asta-i tot. O tîmpe-nie. Cu Zametov n-am vorbit deloc. Eram sigur că am dat greș, dar, pe când coboram scara, mi-a scăpărat deodată un gînd: de ce ne facem atâtea griji? Dacă te-ar amenința vreo primejdie sau mai știi eu ce, dar aşa? Ce-ți pasa ție! N-ai nici un amestec în toata treaba asta, aşa că nici sa nu-ți pese de ei; ce-o sa mai rîdem mai tîrziu; eu în locul tău aş încercă chiar să-i mystific. Ce rușine o să le fie! Da-i la dracu'; mai tîrziu o să putem să-i și scărmănam puțin, iar deocamdată să rîdem de ei!

— Ai dreptate! răspunse Raskolnikov. „Dar ce-ai să spui mâine?” se gîndi el. Ciudat, până atunci nu gîndise niciodată: „Ce are să zică Razumihin când are să afle?” Și gîndind aceasta, Raskolnikov îl privi cu luare-aminte. Raportul pe care i-l daduse Razumihin cu privire la vizita făcută lui Porfiri nu-l interesa câtuși de puțin; altele îl preocupau acum!

Pe corridor, dadură peste Lujin, venise exact la ora opt și căuta numărul camerei, aşa ca intrară toți trei odată, fără să se uite unul la altul și fără să se salute. Tinerii trecuă înainte, Piotr Petrovici, ca să respecte bună-cuvînță, întîrzie puțin în antreu, scoțîndu-și pardesiul. Pulheria Aleksandrovna ieși numaidecât să-l întîmpine în prag. Dunia dadea mâna cu fratele ei.

Piotr Petrovici intra și se înclina destul de amabil în fața celor două doamne, dar parcă mai serios ca de obicei. Avea aerul unui om nedumerit care încă nu și-a revenit din mirare. Pulheria Aleksandrovna părea și ea stînjenită, dar se grăbi să-i poftească pe musafiri să ia loc în jurul mesei rotunde, pe care fierbea samovarul. Dunia și Lujin se aşezără față în față,

Razumihin și Raskolnikov -în dreptul Pulheriei Aleksandrovna, Razumihin mai aproape de Lujin, Raskolnikov alături de sora lui.

O clipă se făcu tăcere. Piotr Petrovici scoase fără graba o batista fină, din care se răspândi un miros puternic de parfum, și-și sufla nasul cu aerul unui om binevoitor, dar oarecum jignit în demnitatea lui și foarte hotărît să ceară explicații. Încă din antreu îi trecuse prin minte să nu se dezbrace, ci să plece, pedepsindu-le în felul acesta cu severitate exemplara pe cele două doamne, și făcându-le să-i simtă pe loc autoritatea. Dar nu se putu hotărî. Și apoi, nu era omul căruia să-i placă situațiile neclare. Avea lucruri de lămuit; dacă ordinul lui fusese călcat atât de fățiș, înseamnă ca era ceva la mijloc și deci ar fi mai bine să afle mai întâi despre ce este vorba; cât despre pedeapsa, mai avea timp, și la urma urmei totul era în mîinile lui.

— Sper că ați călătorit bine? o întreba el cu un ton oficial pe Pulheria Aleksandrovna.

— Slavă Domnului, Piotr Petrovici.

— Mă bucura. Și nici Avdotia Romanovna nu se simte prea obosita?

— Eu sunt Tânără și rezistentă, nu oboesc, dar mamei i-a venit destul de greu, răsunse Dunecika.

— Ce să-i faci'?! Drumurile noastre naționale sunt foarte lungi. Mare și întinsă-i „maica Rusie” cum i se spune... Cu toată dorința mea n-am putut ieri să vin să vă întîmpin la gară. Sper însă că totul a mers bine.

— Vai, nu, Piotr Petrovici, am fost foarte descurajate, se grăbi să declare Pulheria Aleksandrovna cu o intonație deosebită, și cred că dacă Dumnezeu, în bunătatea lui nu ni l-ar fi trimis ieri pe Dimitri Prokofici, n-am fi știut ce să ne facem. Dumnealui este Dimitri Prokofici Razumihin, adaugă dînsa, prezentîndu-l pe Razumihin.

— Da, da, am și avut placerea... ieri, mormăi Lujin cu o căutătură piezișă și dușmănoasă spre Razumihin, apoi se încruntă și amuți.

Piotr Petrovici făcea parte dintre acei oameni care sunt extrem de amabili în societate, sau cel puțin se străduiesc să fie, dar care, în clipă când ceva nu le este pe plac, își pierd cumpătul într-atât, că păr mai degrabă niște saci cu făină decât niște tineri plini de viață, care înviorăză societatea. Tăcerea se întinse din nou: Raskolnikov tăcea cu încăpăținăre, Avdotia Romanovna socotea că nu e momentul să vorbească, Razumihin nu avea ce spune, aşa ca Pulheria Aleksandrovna fu nevoie să caute să înjghebeze o conversație.

— Ați auzit de moartea Marfei Petrovna? începu ea, recurgînd la tema ei salvatoare în asemenea caz.

— Am auzit. Am fost înștiințat imediat și am venit să vă spun că Arkadi Ivanovici Svidrigailov, îndată după înmormîntarea soției lui, a plecat în graba la Petersburg. Cel puțin, aşa mi s-a comunicat din sursa sigura.

— La Petersburg? Aici? se alarmă Dunia, schimbînd o privire cu Pulheria Aleksandrovna.

— Exact. Și, desigur, nu fără anumite intenții precise; graba plecării lui, după evenimentele precedente, da de gîndit.

— Doamne! Oare și aici vrea s-o urmărească pe Dunecika? exclama Pulheria Aleksandrovna.

— Eu cred că nu aveți de ce să vă neliniștiți prea mult nici dumneavastră, nici Avdotia Romanovna de prezența lui aici, bineînțeles, dacă

nu doriți chiar dumneavoastră să intrați în legătura cu dânsul, indiferent de motiv. Cât despre mine, voi cerceta și am să aflu curând unde locuiește.

— Ah, Piotr Petrovici, nici nu vă puteți închipui cât de rău măți speriat! se vaită Pulheria Aleksandrovna. Nu l-am văzut decât de două ori, dar mi-a părut groaznic, groaznic! Sunt sigură că el a fost pricina morții răposatei Marfa Petrovna!

— După informațiile precise pe care le am, nu se poate afirma cu toată tăria un asemenea lucru. Nu zic, poate că purtările lui insultătoare ar fi grăbit cursul lucrurilor, în oarecare măsură, poate că au contribuit, cum să ar zice, moral, la aceasta. În privința comportării lui și a caracterizării persoanei, sunt cu totul de părerea dumneavoastră. Nu știu dacă este bogat și cât anume i-a lasat Marfa Petrovna; asta o voi afla cât de curând, dar este clar că, ăflîndu-se aici la Petersburg și dispunind de oarecare mijloace materiale, se va apuca iarăși de cele vechi. Este omul cel mai desfrînat, cel mai pacătos din cîți există! Am anumite motive să cred că Marfa Petrovna, care a avut nenorocirea să se îndrăgostească de el și care i-a plătit acum opt ani datoriiile, i-a fost de mare folos în altă privință: datorită străduințelor și jertfelor ei a fost mușămalizăt, chiar de la început, un proces penal în legătură cu un asasinat fantastic, monstruos, pentru care să ar fi putut prea bine ca domnul Svidrigailov să facă o plimbare în Siberia. Acesta este omul, dacă vreți să știți.

— Vai, Doamne! exclama Pulheria Aleksandrovna. Raskolnikov asculta cu atenție.

— Aveți informații absolut sigure? Întreba Dunia, sever și autoritar.

— Repet numai ce am auzit eu însuși, în secret, de la răposata Marfa Petrovna. Trebuie să menționez că, din punct de vedere juridic, este o afacere foarte obscură. Pe vremea aceea, locuia aici, ba mi se pare că mai locuiește și acum, o oarecare Reslih, o străina care făcea cămătărie măruntă și se ocupa și de alte afaceri dubioase. Cu aceasta Reslih, domnul Svidrigailov avea de mult legături destul de intime și misterioase. Reslih avea în gazda o ruda îndepărtată, o nepoată mi se pare, o fetiță surdonată de vreo cincisprezece, sau chiar paisprezece ani, pe care această doamna n-o putea suferi și căreia îi imputa fiecare bucătică de pîine; ba chiar o bătea sălbatic. Într-o zi, fetița a fost găsită în pod, spânzurată. S-a stabilit că era vorba de o sinucidere. După procedura de rigoare, dosarul a fost închis, dar mai tîrziu s-a primit un denunț cum ca fetița a fost... bestial siluită de Svidrigailov. Ce-i drept, chestiunea era foarte obscura... Denunțul pornea de la o altă nemăoaica, o femeie stricată, al cărei cuvînt nu putea avea greutate; în cele din urma, pînă și denunțul a fost retras și datorită străduințelor și banilor Marfei Petrovna, toate s-au redus la un simplu zvon. Dar și acest zvon este foarte semnificativ. Dumneata, Avdotia Romanovna, ai auzit desigur vorbindu-se despre un oarecare Filip, servitorul lui, mort de pe urma bătăilor, acum șase ani, încă pe vremea iobăgiei?

— Am auzit, dimpotrivă, că acest Filip să ar fi spânzurat.

— Exact, dar a fost silit său, măi bine zis, împins la sinucidere de neîncetatele brutalități și persecuții ale domnului Svidrigailov.

— Asta nu știu, răspunse Dunia sec, am auzit numai povestin-du-se ceva foarte ciudat: păre-se ca acest Filip era un ipohondru, un fel de filozof al casei, oamenii spuneau că „T*-au năucit lecturile”, și că să ar fi spânzurat

măi curând din pricina ironiilor domnului Svidrigailov, decât din pricina bătăilor. De față cu mine, Arkadi Ivanovici se purta frumos cu oamenii și aceștia îl iubeau chiar, deși, într-adevăr, îl învinuiau și ei de moartea lui Filip.

— Vad că ești înclinată să-l aperi, observa Lujin, strîmbînd gura într-un zîmbet plin de subînțeles. Este un om viclean și știe să farmece femeile, după cum dovedește tristul caz al Marfei Petrovna, care a murit în împrejurări atât de ciudate. De fapt, am vrut numai să va previn, pe dumneata și pe mama dumitale, gîndin-du-mă la tentativele pe care le va încerca, fără îndoială, din nou. În ce mă privește, sunt convins că omul acesta are să sfîrșească iarăși prin a fi închis din pricina datorilor. Marfa Petrovna n-a intenționat niciodată să treacă ceva din avere pe numele lui, pentru că se gîndeau la copii, și chiar dacă i-a lasat ceva, trebuie să fie numai ătît cât să-i asigure o bunăstare cuviincioasă, cât să nu ducă lipsuri; dar cu firea și nărvurile lui n-are să-i ajungă nici pe un an.

— Piotr Petrovici, va rog, să nu mai vorbim despre domnul Svidrigailov, zise Dunia. Mi-e neplacut.

— A fost adineauri la mine, spuse brusc Raskolnikov, care până atunci nu deschise gura.

Toți se întoarseră spre el cu exclamații de mirare. Însuși Piotr Petrovici păru alarmat.

— Acum un ceas și jumătate, pe când dormeam, a intrat în odaie, m-a trezit din somn și s-a prezentat, urma Raskolnikov. Era destul de vesel, vorbea cu nepăsare și părea absolut convins ca ne vom împrieteni. Între altele, Dunia, te roagă mult să-i acorzi o întîlnire; a insistat să mijlocesc aceasta întrevedere între el și tine, și să asist la ea. Vrea să-ți facă o propunere; mi-a spus despre ce este vorba, în afara de aceasta, m-a informat oficial că Marfa Petrovna, cu o săptămână înainte de a muri, și-a lasat prin testament trei mii de ruble și că vei putea primi în scurt timp acești bani!

— Slava ție, Doamne! exclamă Pulheria Aleksandrovna, făcându-și cruce. Roagă-te pentru sufletul ei, Dunia, roagă-te!

— Asta ășa este, îi scăpă lui Lujin.

— Și, și măi departe? îl grăbea Dunia pe Raskolnikov.

— Apoi mi-a spus că nu este prea bogat și toata averea revine copiilor, care se află acum la o mătușă. Apoi a zis că sta aproape de mine, dar unde anume nu știu, n-am întrebăt...

— Și ce vrea să-i propună Dunecikăi? întreba, speriată, Pulheria Aleksandrovna. Ti-a spus?

— Da. -Și?

— Am să vă spun mai tîrziu.

După acest răspuns, Raskolnikov tăcu și se apuca să bea ceaiul. Piotr Petrovici scoase ceasul și se uita la el.

— Trebuie să plec, întrucât mai am unele treburi, aşa că n-am să va stingheresc, făcu el cu un aer cam jignit și dadu să se scoale de la masă.

— Rămîi, Piotr Petrovici, zise Dunia. A fost vorba că stai cu noi toată seara. Și apoi, chiar dumneata ai scris că vrei să ai o explicație cu mama.

— E adevărat, Avdotia Romanovna, răspunse cu emfază Piotr Petrovici, așezîndu-se din nou, dar tot mai ținînd pălaria în mînă. Am vrut, e drept, să am o explicație cu dumneata și cu mult stimata dumitale mama, și încă

una foarte importantă. Dar ca și fratele dumitale, care nu poate să explice în prezența mea unele propuneri ale domnului Svidrigailov, tot aşa nici eu nu pot să nu vreau să mă explic... în prezența altora... cu privire la unele puncte foarte importante... și apoi, rugăminte mea riguroasă și stăruitoare a fost nesocotită.

Lujin își lua un aer teatral de profunda amărăciune și tăcu, demn.

— Rugăminta dumitale ca fratele meu să nu ia parte la întâlnirea noastră nă fost satisfăcută numai în urma insistențelor mele, zise Dunia. Ai scris că fratele meu te-a jignit; eu socot că trebuie să lamurim număidecăt lucrurile și să vă împăcați. Dacă în adevăr te-ă jignit, Rodea trebuie să-ți ceară scuze, și o va face.

Piotr Petrovici începu pe loc să facă pe grozavul.

— Cu toata bunăvoița din lume, Avdotia "Romanovna, sunt unele jigniri care nu se pot uita. Totul are o limită, peste care e primejdios să treci: căci o data ce ai trecut-o, nu mai există posibilitatea să te întorci înapoi.

— De fapt, altceva am vrut să-ți spun, Piotr Petrovici, îl intrerupse, cam nerăbdatoare, Dunia, trebuie să înțeleagi că tot viitorul nostru depinde de felul cum se vor lamuri și împăca lucrurile între noi; repede sau nu? De la primul cuvînt, îți spun deschis că, dacă ții cât de cât la mine, atunci, chiar dacă ți-ar veni greu, toata această neînțelegere trebuie să înceteze chiar azi. Repet, dacă fratele meu este vinovat, el îți va cere scuze.

— Ma miră că pui problemă în acest fel, se supără Lujin, devenind tot mai nervos, ținând la dumneata, adorându-te chiar, pot în același timp să nu țin deloc la vreun membru al familiei dumitale. Pretinzând la fericirea de a avea mina dumitale, nu pot în același timp să iau asupra mea îndatoriri incompatibile cu...

— Ah, să lasăm aceste susceptibilități deșarte, Piotr Petrovici, îl intrerupse Dunia. Rămîi omul intelligent și nobil cum am socotit că ești și cum aș vrea să te socot întotdeauna. Îți-am făcut o promisiune mare, sunt viitoarea dumitale soție; încrude-te deci în mine și poți să fii sigur că voi avea putere să judec fară părtinire. Rolul de arbitru pe care mi-l asum este o surpriză pentru fratele meu, tot atât cât este și pentru dumneata. Când l-am invitat azi, după primirea scrisorii dumitale, și l-am rugat insistent să vina neapărat azi, nu i-am împărtășit intențiile mele. Înțelege că dacă nu vă împăcați, va trebui să aleg între voi: sau dumneata, sau el. Așa ați pus problema amîndoi. Nu vreau și nu trebuie să greșesc. Pentru dumneata, trebuie să rup cu fratele meu, pentru fratele meu, trebuie să rup cu dumneata. Eu vreau și pot acum să aflu sigur ce sentiment aveți față de mine: am în Rodea un frate? Am în dumneata un soț care mă iubește și ma apreciază? Sau nu?

— Avdotia Romanovna, rosti Lujin înțepat, vorbele dumitale sunt mult prea semnificative pentru mine, mai mult decăt atât, să jignesc, având în vedere poziția pe care am cinstea să-o ocup față de dumneata. Fără să mai vorbesc de comparația ciudată și jignitoare pe care o faci, aşezîndu-mă pe aceeași treapta cu... cu un Tânăr arrogант, vorbele dumitale implică posibilitatea de a călca promisiunea ce mi-a fost data. Ai spus „sau dumneata, sau el”, prin urmare chiar cu aceste vorbe îmi arăți cât de puțin însenm pentru dumneata... și eu nu pot să admit una ca asta, ținând seama de raporturile și... de îndatoririle care există între noi doi...

— Cum?! se aprinse Dunia. Pun interesul pentru dumneata alaturi de tot ce am avut pînă acum mai scump în viața, de tot ce a alcătuit sensul vieții mele până acum, și dumneata te simți jignit că te prețuiesc prea puțin?!

Râskolnikov zîmbi tăcut, sarcastic. Razumihin se înfiora, dar răspunsul Avdotiei Romanovna nu-l îmbuna pe Piotr Petrovici; dimpotrivă, părea tot mai arăgos, tot mai pornit, de parca ar fi prins gust de cearta.

— Dragostea pentru soț, pentru viitorul tovarăș de viața trebuie să fie mai mare decât dragostea pentru frate, rosti el sentențios, și apoi, în orice caz, eu nu pot fi aşezat pe aceeași treapta cu dînsul... Deși am spus adineauri că în prezența fratelui dumitale nu vreau și nu pot să explic obiectul principal al vizitei mele, acum am intenția să-o rog pe mult stimată dumitale mama ca să-mi lămurească un punct foarte jignitor pentru mine, un punct capital. Fiul dumitale, se întoarse către Pulheria Aleksandrovna, ieri, în prezența domnului Rassudkin... așa se numește, mi se pare?... Cer scuze, am uitat numele (se înclina el amabil în fața lui Razumihin.... m-a insultat, denaturând o idee pe care am exprimat-o într-o convorbire intimă cu dumneata, la cafea, și anume ca o căsătorie cu o fată săracă, o fată care știe cât de grea este viața, oferă, după părerea mea, măi multe garanții de moralitate și fericire în căsnicie decât cea cu o fată care a trăit întotdeauna în belșug. Fiul dumitale a exagerat dinadins sensul cuvintelor mele, pînă la absurd, și mi-a atribuit unele intenții urîte: cred că să făcut-o înțemeindu-se pe scrisoarea dumitale. M-aș simți foarte fericit dacă mi-ai putea dovedi că mă înșel. Te rog, deci, să-mi spui în ce termeni să redată cele spuse de mine în scrisoarea către Rodion Romanovici?

— Nu-mi amintesc, răspunse Pulheria Aleksandrovna, încurcata. I-am scris ce am înțeles. Nu știu ce ți-a spus dumitale Rodea... Se poate să fi exagerat.

— Nu ar fi putut exagera, dacă n-ar fi fost influențat de termenii din scrisoarea dumitale.

— Piotr Petrovici, zise cu demnitate Pulheria Aleksandrovna, dovada că nici eu, nici Duniă nu ara dat un sens urît vorbelor dumitale este că ne aflam aici.

— Foarte bine, mamă! o aprobă Dunia.

— Prin urmare, și de data astă tot eu sunt vinovatul! se ofensă Lujin.

— Dumneata îl acuză pe Rodion, dar dumneata în scrisoarea de azi a spus ceva neadevarat despre el, adăugă Pulheria Aleksandrovna, prințind curaj.

— Nu-mi amintesc să fi scris vreo minciuna.

— Ai scris, rosti tăios Raskolnikov, fără să se uite la el, ca am dat ieri bani nu văduvei omului călcăt de trăsură, cum a fost, ci flicei lui (pe care pînă aseară n-o văzusem niciodată). Ai scris asta ca să-mi strici relațiile cu familia mea și, ca să izbutești mai bine, ai mai adaugat și câteva calificative mîrșave despre purtarea unei fete pe care dumneata nici nu o cunoști. Tot ce ai scris a fost calomnie și murdarie.

— Să am iertare, domnul meu, răspunse Lujin, tremurând de furie, dacă am pomenit în scrisoarea mea despre starea și faptele dumitale, a fost numai ca să îndeplinești rugămintea surorii și mamei dumitale de a le scrie cum te-am găsit și ce impresie mi-ai făcut! Iar cât privește cele expuse de mine în scrisoare, te desfid pe dumneata să găsești un singur

rând mincinos. Poți susține, de pilda, că n-ai irosit banii și ca, în familia aceea, fie ea cât de nenorocită, toate persoanele sunt onorabile?

— După părerea mea, dumneata, cu toată onorabilitatea dumitale, nu faci nici cât degetul cel mic al acestei sărmane fete în care arunci cu piatra.

— Prin urmare n-ai pregeta să-o introduci în societatea mamei și a surorii dumitale?

— Am și făcut-o, dacă ți mult sa știi. Am aşezat-o azi alături de mama și de Dunia.

— Rodea! striga Pulheria Aleksandrovna. Dunecika roși. Razumihin se încrunta. Lujin zîmbi ironic și disprețuitor.

— Acum vezi și dumneata, Avdotia Romanovna, zise el, dacă există vreo posibilitate de înțelegere. Sper că acum s-a încheiat acest capitol și situația s-a lamurit o dată pentru totdeauna. Eu am să mă retrag că să nu stînjenesc această placuta întrevedere de familie și să nu împiedic comunicarea anumitor secrete... (Lujin se scula și-și lăsa pălaria.) Dar, plecând, îndrăznesc să spun că, pe viitor, sper să fiu scutit de asemenea întîlniri și, cum s-ar zice, de astfel de compromisuri. Rugămintea asta o fac în chip deosebit dumitale, onorata Pulheria Aleksandrovna, cu atât mai mult, cu cât scrierea mea era adresată dumitale, și nu altcuiva.

Pulheria Aleksandrovna se simți atinsă.

— Oare crezi că ești chiar stăpînul nostru, Piotr Petrovici? Dunia ti-a spus de ce nu ți s-a îndeplinit rugămintea: ea a avut numai intenții bune. Și apoi, mi-ai scris de parca mi-ai fi dat ordin. Oare trebuie să consideram fiecare rugămințe a dumitale drept ordin? Eu ți-as spune că dumneata, dimpotrivă, ar trebui să fii cât mai delicat și mai îngăduitor cu noi, fiind că, încrezîndu-ne în cuvîntul dumitale, am lasat tot și am venit aici, prin urmare și aşa suntem în puterea dumitale.

— Nu este tocmai aşa, Pulheria Aleksandrovna, mai ales în clipa de față, când ați aflat că o să primiți o moștenire de trei mii de ruble din partea Marfei Petrovna, care, pare-mi-șe, judecind după tonul pe care l-ați luat față de mine, sunt foarte binevenite, adaugă Lujin cu ironie mușcătoare.

— Judecind după aceasta observație, se poate într-adevăr presupune că te-ai bizuit pe lipsa noastră de apărare, observă Dunia, iritată.

— Cel puțin acum nu mă mai pot bizui pe asta și mai ales nu doresc să împiedic comunicarea propunerilor secrete ale lui Arkadi Ivanovici Svidrigailov, cu care l-a însărcinat acesta pe frățiorul dumitale și care, după cum vad, au pentru dumneata o importanță capitală și sunt poate chiar foarte, foarte placute.

— Văi, Doamne! făcu Pulheria Aleksandrovna. Razumihin se foia pe scaun.

— Și ție nu-ți este rușine, sora mea? întreba Raskolnikov.

— Îmi este, Rodea, zise Dunia și, întorcându-se, palida de mânie, către Lujin: Piotr Petrovici, ieși afara!

Se vede că Piotr Petrovici nu se aşteptase deloc la o asemenea încheiere. Avea prea multă încredere în el, în puterea lui și în lipsa de apărare a victimelor sale. Deci nu-i veni să-și creada urechilor. Păli, buzele începură să-i tremure.

— Avdotia Romanovna, dacă am să ies acum pe ușa asta, cu aceasta

urare de drum bun, atunci - să nu-ți faci nici o iluzie! - n-am să mă mai întorc niciodată. Gîndește-te bine! Eu nu-mi schimb cuvîntul.

— Ce neobrăzare! striga Dunia, sărind de la locul ei. Dar eu nici nu vreau să te mai întorci vreodată.

— Cum? Vasăzică aşa!? exclama Lujin, care până în ultima clipă nu crezuse cu putință un asemenea sfîrșit și care acum își pierduse cu deșăvîrșire stăpînirea de sine. Aşa! Dar știi dumneata, Avdotia Romanovna, că aş putea sa protestez?

— Cu ce drept îi vorbești astfel? se amestecă cu aprindere Pulheria Aleksandrovna. Cum ai putea sa protestezi? Ce drepturi ai? Cum o să o dau pe Dunia mea unui om ca dumneata? Pleacă și lasă-ne în pace! Noi suntem de vina ca am acceptat un compromis, un lucru nu tocmai drept, și cea mai mare vina o port eu...

— Dar, Pulheria Aleksandrovna, se înfierbîntă Lujin, în culmea furiei, m-ați legat cu cuvîntul dat pe care vi-l retrageți acum... și apoi... m-ați silit, cum s-ar zice, sa fac unele cheltuieli.

Această pretenție se potrivea atât de bine cu firea domnului Lujin, ca Raskolnikov, deși palid de furie și de sforțările pe care le făcea ca să se stăpînească, nu se mai putu ține și izbucni în rîs. Dar Pulheria Aleksandrovna își ieși din fire.

— Cheltuieli? Care cheltuieli? Nu cumva vorbești despre lada noastră? Dar conductorul ți-a transportat-o pe gratis. Noi l-am încurcat pe el, auzi dumneata! Gîndește-te bine la ce spui, Piotr Petrovici, dumneata ești acela care ne-ai legat și de mîini și de picioare, și nu noi pe dumneata!

— Ajunge, măicuțo, te rog, ajunge! o implora Avdotia Romanovna. Piotr Petrovici, fii bun și pleacă!

— Am să plec, dar vreau să măi spun un ultim cuvînt! rosti acesta, nemaiputîndu-șe stăpîni. Mama dumitale uita, mi se pare, că te-am cerut în căsătorie tocmai în momentul când circulau în tot orașul zvonuri rele cu privire la reputația dumitale. Disprețuind opinia publică și sălvîndu-ți reputația, eram îndreptățit să sper ca voi fi răsplătit cum se cuvine, ba chiar să cer recunoștință din partea domniilor voastre... Ochii mi s-au deschis abia acum! Văd ca am procedat foarte ușuratic, și poate am greșit nesocotind glasul societății...

— A înnebunit? urla Razumihin, sărind de pe scaun, gata să-l iă la bătaie.

— Ești un om josnic și rău! strigă Dunia.

— Nici o vorbă! Nici un gest! se interpuse repede Raskolnikov, reținându-l pe Razumihin; apoi, apropiindu-se de Lujin: Binevoiește să ieși afara, zise încet și răspicat, și nici un cuvînt mai mult, altminteri...

Piotr Petrovici îl privi câteva clipe cu obrazul palid, schimonosit de ură, apoi se întoarse și părăsi odaia, ducând în sufletul lui o ură de moarte, cum rar poate nutri cineva, împotriva lui Raskolnikov, pe care-l făcea vinovat de cele întîmplate. Trebuie să adaugam că în timp ce cobora scara, Piotr Petrovici încă își mai închipuia că totul nu este pierdut și că o împăcare cu doamnele mai este cu putință.

Lucrul cel mai extraordinar era că, pînă în ultima clipă, el nu se aşteptase la acest sfîrşit. Făcuse pe grozavul, fără să-i treacă măcar prin minte că cele două femei, sărace şi lipsite de s^ărare, ar putea să iasă de sub tutela lui. Vanitatea şi încrederea în sine sau, mai bine zis, cultul faţă de propria lui persoană, îi sporeau această siguranţă. El, Căre din nimic ajunsese cineva, avea o admiratie aproape patologică pentru el însuşi, îşi aprecia inteligenţa şi calităatile, ba chiar uneori, rămînînd singur, îşi admira şi faţa în oglinda. Dar ceea ce aprecia şi la ce ținea mai presus ca orice pe lume erau banii pe care îi cîştigase, parte muncind, parte folosind alte mijloace; banii îl puneau pe picior de egalitate cu tot ce-i era superior.

Amintindu-i cu indignare Duniei că se hotărîse să ia de soţie cu toată reputaţia proastă pe care o avea, Piotr Petrovici vorbise sincer şi chiar se simtise profund jignit de aceasta „neagra nerecunoştinţă”, deşi, când o peşise, era pe deplin convins de absurditatea acestor bîrfeli, de altfel, răsturnate în public de însăşi Marfă Petrovnă şi părăsite de toată lumea din oraşel, care o apăra cu înflacărare pe Duniă. Nici el nu ar fi negat că ştiuse acest lucru atunci. Şi cu toate acestea, se mîndrea mult cu hotărîrea pe care o uase de a o înăltă pe Dunia pînă la el, şi considera acest fapt că un fel de eroism. Prin acest reproş, Lujin îşi trăda gîndul ascuns care îl măgulise mereu, şi nu era în stare să înteleagă cum nu-i admiră alţii eroismul. Când se dusese în vizită la Raskolnikov, se dusese cu sentimentul binefăcătorului gata să culeagă roadele binefacerii lui şi să audă complimente cât se poate de dulci. Şi fireşte că acum, când cobora scara, el se considera insultat şi neînţeles în ultimul grad.

Cât despre Duniă, ea îi era necesară, nici mai mult, nici mai puţin, şi să renunţe la ea era de neconceput pentru el. Demult, cu ani în urmă, îşi făurise un vis duios de însurătoare, pentru care tot strîngea bani şi aştepta momentul prielnic. Se gîndeau în taina, cu voluptate, la o fata binecrescută şi săracă (neapărat săracă), foarte Tânără, foarte drăguşă, de familie bună, instruită, foarte sperioasă, şi care să fi trecut prin multe încercări şi nenorociri, o fata care avea să se prosterneze în faţa lui şi care toată viaţa avea să-l considere ca pe salvatorul ei, avea să se uite la el cu evlavie, avea să i se supună şi să se minuneze neîncetat de persoana lui, exclusiv de persoana lui. Câte scene, câte episoade dulci plasmuise el pe aceasta temă ispititoare şi placută, odihnindu-se în linişte după lucru. Şi iată, în sfîrşit, visul nutrit de atâta amar de vreme e gata să se înfăptuiască: frumusetea şi cultura Avdotiei Romanovna îl impresionaseră adînc; situaţia şi lipsa ei de apărare îl ademeniseră şi mai mult. Realitatea întrecea visul: avea în faţa lui o fată mîndră, dîrza, virtuoasă, mult mai instruită şi mai cultă decât el (o simţea bine), şi aceasta fiinţă îi va fi recunoscătoare toată viaţa, ca o roaba, pentru mărinimia lui, se va prosterna cu evlavie în faţa lui, iar el va fi stăpîn nelimitat şi absolut!... Ca un făcut, cu puţin înainte, după multe calcule şi tergiversări, hotărîse, în sfîrşit, să-şi schimbe cu desavîrsire cariera, să păşească într-o sferă de activitate mai înaltă şi, totodată, să intre puţin câte puţin într-o societate mai bună, la care visa de mult cu voluptate... Într-un cuvînt, hotărîse să-şi încerce norocul la Petersburg. Ştia că un bărbat poate să cîştige „foarte, foarte” mult cu ajutorul femeilor. Farmecul unei femei frumoase, virtuoase şi instruite

putea să ușureze nespus drumul ales, sa atragă simpatia, să creeze o aureola... și deodată, deodată - praf și pulbere se alegea din toate visurile lui! Ruptura urîtă și neașteptată fusese pentru el ca un răsnet. Era o glumă monstruoasă, absurdă! Făcuse un pic pe grozavul, nimic mai mult: nici nu avusese timpul să spună tot ce ar fi vrut, glumise, se aprinsese și, când colo, ce sfîrșit grav! El o și îndrăgise în felul lui pe Dunia, era stăpînul ei absolut în visurile lui și când colo!... Nu! Mâine, da, da, chiar mâine, toate acestea vor fi îndreptate, vindecate, șterse, și mai ales trebuie să-l facă una cu pămîntul pe acest mucos arrogant care poărta toata vina. Își aduse aminte cu o dureroasa strîngere de inima, aproape involuntar, de Razumihin... dar în privința lui se liniști foarte repede: „Atâtă mai lipsea, să-l pun și pe acesta pe aceeași treapta cu mine!” Dar de cine-i era într-ădevăr teamă, era Svidrigailov... într-un cuvînt, va avea de furcă...

—Nu, nu, numai eu sunt de vina! spunea Dunia, îmbrățișîndu-și și sărutîndu-și mama. M-am lasat ispitita de banii lui, dar îți jur, frate, că niciodată nu mi-am închipuit ca este un om atât de puțin demn de stima. Dacă l-aș fi cunoscut mai bine, nu qj-aș fi lasat ispitită pentru nimic în lume! Nu mă învinui, frate!

—Ne-a ferit Dumnezeu! Ne-a ferit Dumnezeu! șoptea Pulheria Aleksandrovna, aproape în neștire, ca și cum tot nu ar fi înțeles ce s-a petrecut.

Toți erau bucuroși; peste cinci minute au început chiar să rîda. Numai din când în când Dunecika pălea și-și încrunta sprîncenele, amintindu-și de cele întîmplate. Pulheria Aleksandrovna nici nu și-ar fi putut măcar închipui vreodata că se va bucura și ea; încă în dimineață aceea ruptura cu Lujin i-ar fi părut o nenorocire groaznică. Cât despre Razumihin, era în culmea fericirii. Nu îndrăznea încă să și-o exprime, dar tremură ca în friguri, ca și cum o greutate de cel puțin o sută de kilograme i-ar fi fost luata de pe inima. Acum avea dreptul să-și încchine toata viața celor două doamne, să le servească pînă la moarte... Acum totul era cu putință! Totuși, el alunga speriat aceste gînduri și se temea să-și dea frîu liber închipuirii. Numai Raskolnikov rămăsese nemîscat, ursuz, și cu gîndul parca în alta parte. El, care stăruise atit de mult ca Lujin să fie îndepărtat, părea acum că se sinchisește cel mai puțin de cele ntîmplate. Dunia gîndeа fără să vrea că el tot mai era supărat pe dînsă, iar Pulheria Aleksandrovna îl privea neliniștită, pe furiș.

— Ce ți-a spus Svidrigailov? spuse Dunia, apropiindu-se de el.

— Ah, da, da! exclama Pulheria Aleksandrovna. Raskolnikov ridica ochii.

— Vrea neapărat să-ți daruiască zece mii de ruble și dorește să te vada o singura dată în prezența mea.

— S-o vada? Pentru nimic în lume! striga Pulheria Aleksandrovna. Își cum de îndrăznește să-i ofere bani?

Apoi Raskolnikov relata (destul de rece) discuția pe care o avusese cu Svidrigailov, lasând deoparte povestea cu fantoma Marfei Petrovna, ca să nu ridice probleme de prisos și fiindcă simțea un puternic dezgust față de orice fel de discuții, în afara de cele strict necesare.

— Își tu ce i-ai răspuns? îl întreba Duniă.

— Mai întîi, i-am spus ca n-am să-ți transmit nimic. Atunci el a declarat ca va căuta prin toate mijloacele să obțină o întîlnire. A afirmat că pasiunea pe care a avut-o pentru tine n-a fost decât o nebunie trecătoare,

de care s-a vindecat... Nu vrea să te măriți cu Lujin... În general, a vorbit foarte încurcat.

— Tu cum îți explici purtarea lui? Ce impresie și-a făcut?

— Mărturisesc că nu prea-l înțeleg. Îți oferă zece mii și totuși mi-a spus că nu este bogat. Declara că vrea să plece nu știu unde, și peste zece minute uită ce a spus. Zice că vrea să se însoare, că are o logodnică... Este sigur că știe ce vrea, ca are un scop bine definit și este de crezut că acest scop este josnic! Pe de alta parte, ar fi ciudat să pornească la treabă atât de prostește, dacă ar fi avut intenții urîte... față de tine... Eu, bineînțeles, am refuzat în numele tău acești bani, o dată pentru totdeauna. În general, mi-a părut cât se poate de ciudat, ba chiar dînd unele semne de nebunie. S-ar putea însă să greșesc; poate că încearcă să ne duca de nas, și atâta tot. Pare-se ca moartea Marfei Petrovna l-a impresionat adînc...

— Odihnește în pace sufletul ei, Doamne! rosti cu evlavie Pulheria Aleksandrovna. Toata, toata viața am să mă rog lui Dumnezeu pentru sufletul ei! Ce s-ăr fi întîmplat cu noi, Dunia, fără aceste trei mii! Doamne, parca ne-au picat din cer! Ah, Rodea, gândește-te că încă azi-dimineață nu aveam decât trei ruble și ne făceam socoteala să amanetam undeva cât mai iute ceasul, ca să nu-i cerem nimic dumnealui, pînă nu s-o dumiri singur.

Pe Dunia, propunerea lui Svidrigailov părea ca o impresionare peste măsură. Ea tot mai rămăsese îngîndurată.

— Cine știe ce lucru groaznic și-a pus în gînd! rosti ea aproape în şoapta, vorbind ca pentru sine și tresăring ușor.

Raskolnikov observa această groază nemăsurată.

— Cred că voi fi silit să-l întîlnesc încă de multe ori! zise el Duniei.

— O să-l urmărim! Am să-l urmăresc! spuse cu tărie Razumihin. N-am să-l pierd din ochi. Rodea mi-a dat voie. Mi-a spus adineauri: „S-o păzești pe sora mea”. Îmi îngădui acest lucru, Avdotia Romanovna?

Dunia zîmbi și-i întinse mâna, dar îngrijorarea nu se șterse de pe chipul ei. Pulheria Aleksandrovna o privea cu sfiala: de altfel, cele trei mii de ruble o liniștiseră vădit.

Peste un sfert de oră erau toți prinși într-o convorbire însuflețită. Pînă și Raskolnikov, dacă nu vorbea, cel puțin asculta cu atenție. Oratorul era Razumihin.

— Dar pentru ce, pentru ce să plecați! strigă el cu convingere, îmbătat de fericire. Ce o să faceți în orașelul vostru? Lucrul de căpetenie e că aici sunteți toți împreună; și aveți nevoie unul de altul, aveți nevoie, înțelegeți-ma! Măcar pentru câtva timp... Iar pe mine primiți-ma în calitate de prieten, de asociat, și vă încredințez că o să punem pe picioare o afacere minunată. Ascultați, am să vă explic planul meu în toate amănuntele! Îmi venise în minte ideea asta încă de dimineață, înainte să se fi întîmplat toate astea. Iată despre ce este vorba: am un unchi (am să vi-l prezint; este un bătrînel respectabil și foarte cumsecade!), unchiul meu are o mie de ruble capital; el trăiește din pensia lui și nu are nevoie de acești bani. De doi ani se ține de mine să iau cu împrumut aceasta mie de ruble și să-i platesc șase la sută pe an. Știu eu ce înseamnă asta: pur și simplu vrea să mă ajute, acum un an însă n-aveam nevoie de nimic, iar acum abia-l aşteptam să vina, fiindcă mă hotărîsem să iau. Lîngă mia asta puneti și dumneavoastră tot o mie, din cele trei pe care le aveți; pentru început e

destul, și iată ca s-a făcut asociația noastră. Acum să vedem ce o să facem?

Și Razumihin începu să-si dezvolte planul; după părerea lui, mai toți librarii și editorii nu sunt destul de pricepuți în meseria lor și de aceea le merg prost afacerile, deși librăriile și editurile bune de obicei rentează, și chiar aduc venit mulțumitor. Tocmai la o activitate editorială visa Razumihin, care de doi ani muncea pentru alții în direcția asta, și care cunoștea deștul de bine trei limbi europene. Cu șase zile în urma îi spusese lui Raskolnikov că e cam *schwach* la germană, dar spusese asta numai cu scopul de a-l convinge să primească jumătate din traducere și cele trei ruble arvună; mintise, și Raskolnikov știa că minte.

— De ce, de ce să lasăm să ne scape afacerea asta, dacă ne-a picat din senin unul dintre mijloacele principale de realizare: banii? se înfierbîntă Razumihin. Firește, va trebui să muncim mult, și o să muncim cu toții, și Avdotia Romanovna, și eu, și Rodion... unele cărți aduc astăzi venituri mari! Iar calitatea principală a editurii noastre va fi că o să știm ce anume trebuie tradus. O să traducem, o să editam și o să învățăm în același timp. Eu pot fi de folos, pentru că am experiență. De doi ani îmi făc veacul prin edituri, cunosc toate dedesubturile; și vă asigur că nu trebuie cine știe ce filozofie ca să te pricepi la treaba asta. De ce atunci să lasăm să ne scape norocul din mînă? Eu cunosc (dar n-am spus nimănui pînă acum) două-trei cărti străine atât de bune, că numai pentru ideea de a le traduce și publica se poate lua câte o sută de ruble de fiecare, iar pentru una dintre ele n-ăș accepta nici cinci sute de ruble. Nu-i vorba că, dacă le-ăș spune editorilor, ar fi în stare să mai stea la gînduri, atâta-s de proști! Cit despre bucătăria propriu-zisă — tipărit, hîrtie, vînzare etc... - vă rog să mă însărcinați pe mine! Cunosc toate amânuntele! O să începem cu puțin și o să ajungem la lucruri mari; în orice caz, vom avea din ce să trăim și o să ne scoatem banii.

Duniei îi străluceau ochii.

— Ceea ce propui dumneata îmi place foarte mult, Dmitri Prokofici, zise dînsa.

— Eu, firește, nu prea mă pricep, îi ținu isonul Pulheria Aleksandrovna; s-ar putea să fie bine, dar asta o știe numai Dumnezeu. E ceva nou, necunoscut. Desigur că trebuie să rămînem aici, măcar câțiva timp...

Și ea se uita la Rodea.

— Tu ce crezi, frate? întreba Dunia.

— Cred că ideea este foarte bună, răspunse acesta. Bineînțeles, la început nu trebuie să ne gîndim la o firmă, dar cinci-sase cărți pot fi într-adevăr editate cu succes sigur. Știu și eu o carte care s-ar vinde foarte bine. Cât despre faptul că el are să știe să conducă întreprinderea, nu există nici o îndoială: se pricepe. De altfel, aveți tot timpul să va înțelegeți...

— Ura! zbieră Razumihin. Și acum stați: este aici, în casa asta, un apartament care aparține aceluiași proprietar. E o locuință separată, care nu comunică cu hotelul, prețul e moderat; sunt trei odaițe mobilate. Le-ăți putea închiria deocamdată. Ceasul vi-l amanetez mâine și vă aduc banii, aşa că pînă una-alta vă veți putea descurca. Principalul e ca veți fi împreună, și Rodea ar putea să stea cu voi... Dar, unde te duci, Rodea?

— Cum, Rodea, pleci? întreba, aproape speriată, Pulheria Aleksan-

drovna.

— Într-o clipă ca asta! strigă Razumihin.

Dunia își privi fratele, mirata și neîncrezătoare. Raskolnikov era cu șapca în mână, gata să plece.

— Parcă ne-am despărțit pe veci și mă înmormântați, rosti el cu un ton ciudat.

Zîmbi, dar zîmbetul lui era și mai ciudat.

— La urma urmei, cine știe, poate că e ultima oara ca ne vedem, adaugă el deodată.

Gîndul acesta abia îi trecuse prin minte, că-i și izbucnise fără să vrea din gură.

— Ce-i cu tine?! exclamă mama.

— Unde te duci, Rodea? întreba Dunia cu un accent deosebit în glas.

— Mă duc, am treaba, răspunse șovăielnic Raskolnikov, dar pe fața lui palida se citea o hotărîre nestrămutată.

— Am vrut să vă spun... când am venit aici... am vrut să-ți spun mătale mamă... și ție, Dunia, că ar fi mai bine să ne despărțim pentru câtva timp. Nu mă simt bine, am nevoie de liniște... am să vin alta data, am să vin singur, atunci când... se va putea. Nu v-am uitat și-mi sunteți drage... Dar lasați-ma! Lasați-mă singur! Așa am hotărît încă de mai înainte... Hotărîrea mea este nestrămutată... orice s-ar întîmpla cu mine, pierdut sau nu, vreau să fiu singur. Uitați-mă. E mai bine aşa... Nu căutați să aflați nimic despre mine. Când va trebui, am să vin singur sau... am să vă chem. Poate că totul se va limpezi!... Iar acum, dacă mă iubiți, renunțați să mă vedeți... Altfel, am să vă urăsc, o simt... Rămîneți cu bine!

— Doamne, Dumnezeule! striga Pulheria Aleksăndrovna.

O spaimă mare le cuprinse pe mama și pe sora lui, de asemenea și pe Razumihin.

— Rodea, Rodea! împacă-te cu noi, să fim cum am fost altădată! gemea biata mama.

Raskolnikov se întoarse încet și porni spre ușă. Dunia îl ajunse din urma.

— Frate! Cum poți să te porți astfel cu mama? șopti ea, cu ochii scăpărând de indignare.

Ei o învălui într-o privire grea.

— Nu-i nimic, am să mă întorc, am să vin mereu! bîngui el cu jumătate de glas, ca un om care nu-și da bine seama de ce spune, și ieși din odaie.

— Ești fără inima, un om rău și egoist! strigă Dunia în urma lui.

— Nu e fără inimă, e dement, dement! Și-a pierdut mințile! Nu vedeți? Daca nu-ți dai seama, atunci n-ai inima dumneata! șopti cu înfrigurare Razumihin la urechea ei, strîngîndu-i tare mâna. Mă întorc imediat! striga el către Pulheria Aleksăndrovna, mai mult moarta decât vie, și ieși în goana din camera.

Raskolnikov îl aștepta la capătul corridorului.

— Știam ca ai sa alergi după mine, zise el. Întoarce-te și rămîni cu ele... Sa vîi și mâine... și mereu. Eu... poate că am să vin și eu... dacă se va putea... Rămîni cu bine!

Și fără să-i dea mâna, se depărta.

— Unde te duci? Ce ai? Ce se petrece cu tine? Se poate să te porți aşa?!... șopti Razumihin, pierdut.

Raskolnikov se opri din nou.

— Îți spun o data pentru totdeauna: nu mă întreba nimic. N-am ce să-ți răspund... și nu veni la mine. S-ar putea să mai vin pe aici... Lasă-mă, dar pe ele... nu le lasă. Pricepi ce-ți spun?

În corridor era întuneric; cei doi se aflau lîngă o lampa. O clipă se priviră în tăcere. Și toata viața lui n-a mai putut uita Razumihin aceasta clipă. Privirea arzătoare și fixă a lui Raskolnikov se făcea tot mai intensă, voind parca să-l pătrunda până în adîncul sufletului. Deodată Razumihin tresari. Ceva straniu trecu între ei... o idee, o părere, ceva înfiorător și groaznic, umbra adevărului se strecuă între ei... Razumihin păli ca un mort.

— Acum pricepi? zise deodată Raskolnikov, cu obrazul dureros crispăt... Întoarce-te la ele, adaugă el, și ieși iute din casă...

E de prisos să descriu ce a urmat în seara aceea la Pulheria Aleksandrovna, n-am să spun cum s-a înapoiat Razumihin, cum a încercat să le liniștească pe cele două femei, cum le-a încredințat că Rodea este bolnav și trebuie să se odihnească, de câte ori a repetat că Rodea va veni negreșit la ele, ca va veni poate chiar în fiecare zi, că moralul lui este foarte zdruncinat și că trebuie ferit de orice enervare; că el, Razumihin, are să vegheze asupra lui, are să-l pună sub îngrijirea unui medic bun, cel mai bun, și la nevoie va face un consult... într-un cuvînt, din seara aceea Razumihin fu pentru ele un fiu și un frate.

Capitolul IV

Iar Raskolnikov, după ce ieși din casa, se îndreptă spre canal, de-a dreptul către casa unde locuia Sonia. Era o clădire cu două caturi, veche, verzuie. Îl găsi cu greu pe portar și obținu de la acesta vagi indicații cu privire la locuința lui Kapernaumov, croitorul. Descoperi într-un colț al curții intrarea unei scări înguste și întunecoase, urca la etajul doi și ieși pe veranda care împrejmua casa dinspre curte. În vreme ce rătăcea prin întuneric, întrebîndu-se care o fi locuința croitorului, la trei pași de el se deschise deodată o ușă; el se agăta mașinal de ea.

— Cine-i aici? Întreba un glas sfios de femeie.

— Eu... vin la dumneata, răsunse Raskolnikov, și intra într-un antrețel îngust.

Acolo, pe un scaun rupt, o luminare ardea într-un sfeșnic strîmbat, de alama.

— Dumneata! Doamne! făcu cu glas stins Sonia, rămînînd stana de piatră în prag.

— Pe unde se intră la dumneata? Pe aici?

Și Raskolnikov, căutînd să nu se uite la ea, se grăbi să intre în odaie.

Peste o clipă intră și Sonia cu sfeșnicul în mînă; puse luminarea pe masa și se opri în fața lui, uluita, cuprinsă de o tulburare de nedescris și vădit însăjătă de vizita lui neașteptata. Deodată, tot sîngele îi navalii

în obrajii palizi și ochii i se umplură de lacrimi... Se simțea grozav de stingherita, îi era rușine și totodată era nespus de fericita... Raskolnikov își luă iute ochii de la ea și se aşeza pe scaunul de lîngă masă. În treacăt, cuprinse cu privirea întreaga odaie.

Era o încăpere mare, dar cu tavanul foarte jos, singura pe care o închiria familia Kapernaumov; în peretele din stînga se afla o ușă închisa, care ducea spre locuința gazdei. În peretele opus, cel din dreapta, se afla încă o ușă, totdeauna încuiată. Acolo începea un alt apartament, cu alt număr. Odaia Soniei semăna cu o șură și avea forma unui dreptunghi strîmb, ceea ce o urîtea grozav. Un perete cu trei ferestre dadea spre canal, tăind odaia în diagonala, formînd astfel, în colțul camerei, un unghi extrem de ascuțit, în fundul căruia nu se putea desluși nimic la lumina slabă a luminării; celalalt colț era, dimpotrivă, într-un unghi obtuz. Si în toata aceasta încăpere mare aproape nu erau mobile. În colțul drept se afla un pat; alaturi, mai aproape de ușă, un scaun. În lungul aceluiși perete, lîngă ușă care ducea în locuința vecină, era aşezata o masă simplă de brad, cu o față de masa albastra; în fața mesei - două scaune împletite. La peretele opus, în preajma unghiului ascuțit, se vedea un scrin mic, simplu, care se pierdea parcă în gol. Asta era tot. Tapetul gălbui, soios și uzat se înnegrise prin colțuri: iarna trebuia, desigur, să fie umed în odaie, și mult fum. Totul vadea sărăcia, și nici măcar patul nu avea polog.

Sonia își privea în tacere musafirul, care îi cerceta cu atenție și lipsă de jenă odaia, și pînă la urmă începu să tremure de spaimă, de parca s-ar fi aflat în fața unui judecător care avea să-i hotărască soarta.

— Am venit tîrziu... E unsprezece? Întreba el fără să ridice ochii.

— Da, bîngui Sonia. Ah, da, da! se pripi ea deodată, ca și cum de răspunsul ei ar fi atîrnat totul. A bătut ceasul la gazda... am auzit... Este unsprezece.

— Am venit la dumneata pentru ultima oară, urmă Răskolnikov, posomorit, uitînd se vede că la ea venea întîia oara. S-ar putea să nu te mai vad niciodată.

— Pleci?...

— Nu știu... mâine totul...

— Atunci n-ai să vii mâine la Katerina Ivanovna? tremura glasul Soniei.

— Nu știu... Mâine dimineața se vor hotărî toate... Dar nu despre asta este vorba: am venit să-ți spun un singur cuvînt...

Își ridică spre ea privirea visătoare și deodată își dadu seama că el sedea jos, în timp ce ea tot mai stătea în picioare în fața lui.

— De ce stai în picioare? Așază-te! rosti el deodată, cu glasul schimbat, blînd și mîngîietor.

Sonia se aşeză. El o privi prietenos, aproape cu înduioșare, câteva clipe.

— Ce slabuță ești! Uite ce mînuță! E străvezie. Ai degete ca de moarta. O luă de mînă. Sonia zîmbi ușor.

— Totdeauna am fost aşa, zise dînsa.

— Chiar când erai acasă?

— Da.

— Firește, nici nu se putea altfel! rosti el întretăiat, și expresia obrazului și sunetul glasului se schimbară iarăși.

Își roti privirile prin odaie.

- Închiriezi odaia de la Kapernaumov? -Da.
— Sunt acolo, după ușa aceea?
— Da... Au o odaie la fel.
— Și stau cu toții într-o odaie? -Da.
— Mie mi-ar fi frica noaptea în odaia dumitale, spuse el, ursuz.
— Gazdele sunt foarte de treaba, oameni buni, răsunse Sonia, care parca tot nu-și venise în fire și vorbea fără să-și dea foarte bine seama ce spune. Și mobila și toate... sunt ale lor. Sunt oameni foarte buni și copiii vin mereu pe la mine...
— Sunt bîlbîți?
— Da... El se bîlbîie și e șchiop. Și soția de asemenea... Nu că se bîlbîie, dar nu poate spune deslușit cuvintele. E o femeie foarte buna, da. El a fost iobag la o curte boiereasca. Au șapte copii... și numai cel mare se bîlbîie, ceilalți sunt bolnavi... dar nu se bîlbîie... Dar de unde știi? adaugă ea, puțin mirata.
— Tatăl dumitale mi-a vorbit despre el. Mi-a povestit totul și despre dumneata... Cum ai plecat la șase și te-ai întors la nouă și cum Katerină Ivanovna a stat în genunchi în fața patului dumitale.
Sonia se rușina.
— Mi s-a părut că-l vad azi, șopti ea șovăitor.
— Pe cine?
— Pe tata. Mergeam pe strada și acolo, în colț, pe la zece, mi s-a părut că merge în fața mea. Parca era el. Am vrut chiar să mă duc la Katerina Ivanovna...
— Te-ai plimbat?
— Da... șopti Sonia și, rușinata, își pleca din nou ochii în pămînt.
— Katerina Ivanovna te bătea rau pe când ședeai la tatăl dumitale?
— Vai, nu, nu, ce spui dumneata, nu! Sonia îl privi aproape cu teamă.
— Atunci o iubești?
— Pe dânsa? Firește! răsunse Sonia tăărăganat, împreunîndu-și, cu un gest de rugă și suferință, mîinile. Ah, dumneata n-o cunoști... Dacă ai ști. E ca un copil... Aproape că și-a pierdut mintile... de durere. Și ce femeie inteligentă... și generoasa... și bună! Dumneata nu știi nimic, nimic... ah!
Sonia spuse toate acestea cu un fel de disperare: era foarte mișcată, îndurerată, și-și frîngea mîinile. Obrajii ei palizi se îmbujorără deodată și o suferință adîncă i se citea în ochi. Era limpede că Raskolnikov răscolise multe lucruri tăinuite în sufletul ei, pe care ar fi vrut să le exprime în apărarea Katerinei Ivanovna. O compătimire nesăchioasă, dacă ne putem exprima astfel, se oglindea pe fața ei.
— Ea sa mă bată! Ce spui dumneata! Doamne, ea să mă bată! Și chiar dacă m-ar fi bătut, ce-i cu asta? Ce-i cu asta? Nu știi nimic, nimic... Este atât de nenorocita, vai, cât e de nenorocita! Și bolnava... Ea caută dreptate... Are sufletul curat. Ea crede că trebuie să fie dreptate peste tot și o cere... chiar dacă ai pune-o la chinuri, ea n-o să facă un lucru nedrept. Nu vede că nu pot fi toate lucrurile drepte și se supără. Ca un copil, ca un copil! E dreaptă, dreaptă!
— Ce are să fie cu dumnetă? Sonia îl privi întrebător.
— Ei au rămas în sarcina dumitale. Ce-i drept, și înainte tot aşa a fost; și răposatul venea să-ți ceară bani de votcă să-i treacă mahmureala. Dar acum, ce are să fie?

— Nu știu, șopti trist Sonia.

— Vor rămîne acolo?

— Nu știu, e datoare gazdei și am auzit că ar fi spus că vrea să-i dea afară astăzi, iar Katerina Ivanovna spunea și dînsa că nu vrea să rămînă nici o zi acolo.

— Ce o face atât de curajoasă? Se bizuie pe dumneata?

— Vai, nu, de ce vorbești așa?... Punem totul împreuna, suntem o singură familie, se tulbura Sonia și chiar se înfurie parca, întocmai cum s-ar înfuria un canar sau o altă păsărică măruntă. Și apoi ce ar putea să facă? Spune și dumneata, ce ar putea să făcă? Întrebă dînsa, aprinzîndu-se și tulburându-se tot mai mult. Vai, cât a plîns, cât a plîns astăzi! N-ai băgat de seama că-și cam pierde mintile? Da, da; ba se neliniștește, ca o copilita, ca mâine totul sa fie cum trebuie, praznicul și toate celelalte... ba își frînge mîinile, scuipă sînge, plînge, apoi deodată începe să se dea cu capul de pereți ca o disperata. Apoi se liniștește; își pune toata speranța în dumneata, zice ca ai s-o ajuți dumneata, ca are să împrumute nu știu de unde niște bani și are să plece în orașul ei, cu mine împreuna, și are să deschida un pension aristocratic, iar pe mine are să mă ia ca pedagogă și atunci vom începe o viață nouă, minunată, și mă sărută, și mă îmbrățișează, și mă alintă, și crede, vai, cât de mult crede în visurile astea! Cine ar avea inima s-o contrazică? Azi toata ziua a spălat, a frecat, a dres, a tras singura albia în casa, așa slabuță cum e, și-a pierdut suflarea și a căzut pe pat; dimineața am fost împreună la piață să cumpăr ghetuțe pentru Polenka și Lena, pentru că cele vechi s-au rupt de tot, dar nu ne-au ajuns banii și n-am putut cumpăra; lipseau prea mulți. Și ea alesese niște ghetuțe atât de drăguțe, pentru că are gust, dumneata nu știi... Și a podidit-o plînșul acolo, în prăvălie, de față cu negustorii, a podidit-o plînșul fiindcă nu-i ajungeau banii... Vai, era atât de trist să vezi cum plînge!

— Acum pricep de ce... stai cum stai, zise Raskolnikov cu un zîmbet amar.

— Dumitale nu-ți este mila? Nu-ți este mila? sări iar Sonia. Doar știu că ai dat ce ai avut, ultimii bani, și încă fără să fi văzut nimic. Dar dacă ai fi văzut! Doamne! De câte ori, de câte ori am făcut-o să plîngă! Chiar și săptămână trecută! Ah, eu, cu o săptămână înainte de moartea lui, cât de cruda am fost! Și de câte ori, de câte ori n-am făcut la fel! Ah, cât m-a durut azi toată ziua când mi-aminteam!

Sonia își frîngea mîinile, atâta o durea această amintire.

— Dumneata cruda?

— Da, eu, eu! M-am dus să-i văd atunci, urmă dînsa, plîngînd, și tata mi-a spus: „Citește-mi, Sonia, zice, mă cam doare capul, citește-mi... uite cartea” — nu știu ce carte luase de la Andrei Semionovici Lebeziatnikov, care sade în aceeași casa; are dînsul niște cărți caraglioase. Iar eu i-am zis: „Trebue să plec”, și n-am vrut să stau să-i citesc. Venisem, de fapt, ca să-i arat Katerinei Ivanovna niște gulerașe și manșetuțe ieftine, foarte drăguțe, aproape noi, cu broderie, pe care mi le daduse Lizaveta, precupeață; Katerinei Ivanovna i-au placut grozav, le-a încercat, s-a uitat în oglinda și i-au placut și mai mult: „Da-mi-le mie, Sonia, a zis, te rog frumos.” Mi-a spus „te rog”, ca tare ar fi vrut să le aibă. Nu avea unde să se gătească cu ele, dar le-ar fi vrut numai așa, ca să-și amintească de vremuri mai bune! Se uita în oglinda, se admira, ea care nu mai are nici un

fel de rochii noi, nici alte lucruri, de atâta amar de vreme. Dar nu cere niciodată nimic de la nimeni; e mîndră și mai curând ar da tot ce are decât să ceară, dar de data asta a cerut, atât de mult i-au placut manșetuțele acelea! Mie însă mi-a părut rău de ele și i-am zis: „Ce sa faci cu ele, Katerina Ivanovna?” Chiar aşa i-am zis. Și tocmai asta nu trebuia să spun! S-a uitat la mine cu atâta tristețe, că și se strîngea inima privind-o, și mie mi-a părut aşa de rău și mi-a fost aşa milă... Și nu de manșetuțele acelea îi părea ei rău, ci era trista pentru că am refuzat-o, asta o vedeam bine. Ah, dacă aş putea să-mi iau cuvintele înapoi; aş face altfel, n-aș mai spune cuvintele acelea... Oh, eu...! Dar ce să mai vorbim! Dumitale și-e totuna!

— Ai cunoscut-o pe Lizaveta - precupeață?

— Da... Și dumneata ai cunoscut-o? Întreba Sonia, cam mirată.

— Katerina Ivanovna e grav bolnava; are oftica și are să moără curând, zise Raskolnikov după o scurta tăcere, fără să răspunda la întrebarea fetei.

— Vai, nu, nu, nu!

Cu o mișcare inconștientă, Sonia îl ăpucă de mîini, implorându-l parca să opreasă moartea.

— Dar e mai bine să moara.

— Nu, nu e bine, nu e bine deloc! repetă ea, speriată.

— Dar copiii? Ce ai să faci cu ei, îi vei lua la dumneata, nu-i aşa?

— Vai, nu știu!... exclama Sonia cu deznădejde, luîndu-și capul în mîini.

Se vedea că gîndul acesta o frămîntase de multe ori, și acum se trezise iarăși.

— Dar dacă încă acum, cât trăiește Katerina Ivanovna, te îmbolnăvești cumva și ești dusa la spital, ce are să se întîmple? insistă el necruțător.

— Vai, ce spui dumneata?! Asta nu se poate! și fața Soniei se strîmbă de groază.

— Nu se poate? De ce? urmă Raskolnikov cu un zîmbet crud. Doar nu ești asigurată împotriva bolii? Ce are să se întîmple atunci cu ei? Au să iasă în strada cu toții, ea are să tușească, să ceară de pomana și să se dea cu capul de pereți ca astăzi, iar copiii au să plîngă... Apoi are să cada, au să oducă la secție, de-acolo la spital, are să moară, și copiii...

— Vai, nu!... Are s-o ferească Dumnezeu! spuse Soniă cu glas sugrumat.

Îl asculta, privindu-l rugătoare, cu mîinile împreunate, ca și cum de el ar fi atîrnat totul.

Raskolnikov se scula și începu să umble prin odaie. Se scurse un minut. Sonia stătea în picioare, cu brațele căzute de-ă lungul trupului, cu capul în piept, prada unei dureri cumplite.

— Nu poți să economisești? Să pui deoparte pentru zile negre? Întreba el, oprindu-se deodată în fața ei.

— Nu, șopti Sonia.

— Nu, firește! Ai încercat? Întrebă el aproape cu ironie.

— Am încercat.

— Și n-ai izbutit? Firește! Ce mai întreb?!

Mai făcu cîțiva pași prin odaie. Se scurse încă un minut.

— Nu cîștigi băni în fiecare zi?

Sonia se rușina și mai mult și obrajii i se îmbujorără iarăși.

— Nu, șopti ea, cu o sfîrșare chinuitoare.

— Așa are să fie și cu Polecika, zise el deodată.

— Nu! Nu! Nu se poate, nu! țipă cu deznădejde Sonia, de parcă i-ar fi înfipt cineva un cuțit în inimă. Dumnezeu e mare, Dumnezeu n-are să îngăduie... asemenea grozăvie!...

— Și totuși a îngăduit el altele.

— Nu, nu! Pe ea are s-o ferească Dumnezeu!... repeta ea în neștire.

— Dar poate nici nu există Dumnezeu, răsunse Raskolnikov cu un fel de bucurie răutăcioasă; rîse și se uită la ea.

Fața Soniei se schimbă deodată, toți mușchii i se contractau dureros. Se uită la el cu nespusa dojana, voi să spună ceva, dar nu izbuti să deschida gura și doar izbucni într-un plâns amar, acoperin-du-și fața cu mîinile.

— Katerina Ivanovna își pierde mințile, zici dumneata, dar și dumitale și-e mintea rătăcită, zise el după un răstimp de tăcere.

Trecuă vreo cinci minute. El tot mai umbla încolo și încoace, tăcut, fără s-o privească. Apoi se aproape de ea; ochii îi ardeau. Îi puse mîinile pe umeri și se uită la fața ei scăldată în lacrimi. Privirea îi era înfrigurată, pătrunzătoare, buzele uscate îi tremurau cu putere... Apoi, pe neașteptate, se apleca pînă la pămînt și-i sărută piciorul. Îngrozita, Sonia se feri ca de un nebun. Și, într-adevăr, părea nebun în clipa aceea.

— Ce faci dumneata, ce faci? în genunchi, în fața mea? murmura ea, pălind și simțind că inima i se strînge de durere.

El se ridică.

— Nu m-am plecat în fața ta, ci în fața întregii suferințe umane, spuse el straniu și se depărta spre fereastră. Asculta, începu el, întorcându-se peste o clipă, adineauri am spus unuia care m-a insultat că nu face cât degetul tău mic... și că i-am făcut onoare surorii mele aşezînd-o alaturi de tine.

— Vai, cum ai putut dumneata spune una ca asta? Și încă în fața ei? striga Sonia, speriată. Să stea alaturi de mine! Onoare! Dar eu... eu nu sunt o femeie cinstită... Vai, cum ai putut dumneata spune una ca asta!

— Nu pentru necinstea și păcatele tale am spus-o, ci pentru marea ta suferință. Ești păcătoasa, aşa e, adaugă el, aproape exaltat, dar ești păcătoasă mai ales fiindcă te-ai vîndut și jertfit în zadar. Există oare o grozăvie mai mare? Există oare ceva mai înfiorător decât viața pe care o duci în murdaria asta, pe care o urăști și care -o știi prea bine (ajunge doar să deschizi ochii) - nu ajuta pe nimeni, nu salvează pe nimeni! Spune-mi, în sfîrșit, rosti el aproape frenetic, cum poate aceasta rușine și această murdarie să se îmbine, în sufletul tău, cu sentimente atât de opuse, cu sentimente atât de sfinte? Era mult mai bine, de o mie de ori mai bine și mai cuminte sa te arunci cu capul în apă și să isprăvești cu toate!

— Și cu ei ce s-ar fi întîmplat? întreba cu glas stins Sonia, pri-vindu-chinuită și fără sa pară deloc mirata de propunerea lui.

Raskolnikov o privi ciudat.

Și din această privire înțelese tot. Prin urmare, ea însăși avusesese acest gînd. Poate că de multe ori se gîndise, în clipe de disperare, să sfîrsească dintr-o data cu toate și chiar se gîndise atât de serios, încât acum propunerea lui nu o mira deloc. Nu observa nici cruzimea vorbelor lui (îi scăpa, firește, înțelesul mustătrilor lui, precum și punctul lui personal de vedere în privința dezonoarei ei, asta se vedea clar). El înțelese cât de cumplit și de câtă vreme o chinuia gîndul situației infamante în care se

găsea și se întreba ce o putuse opri pînă acum să-și pună capăt vieții. Și abia acum înțelese pe deplin cât de mult însemna pentru ea acei bieți copii orfani și Katerina Ivanovna, nefericita femeie bolnava de oftica și pe jumătate nebună, care se dadea cu capul de pereți.

Și cu toate acestea, era limpede pentru el că Sonia, cu firea ei și educația pe care, în pofida împrejurărilor, o căpătase, nu putea în nici un caz să rămînă întotdeauna în starea în care se afla. Nu înțelegea cum izbutise să rămînă totuși atâta amar de vreme în situația asta fără să înnebunească, dacă nu fusese în stare să se arunce în apă? Înțelegea, firește, că Sonia era un fenomen întîmplator în societate, deși, din nenorocire, situația ei era departe de a fi un caz izolat și excepțional. Dar tocmai prin faptul că era un fenomen întîmplator, ar fi trebuit să-o ucida rușinea de la primul pas făcut pe acel drum respingător și atât de opus vieții ei de mai înainte și aceluia pic de cultură pe care-l avea. Ce o susținea? Doar nu putea fi vorba de viciu...

După cum se vedea, prostituția o atinsese numai mecanic; nici o picătura de desfrîu nu-i pătrunsese încă în suflet: era limpede, o vadea întreaga ei ființă...

„Are trei drumuri, se gîndeau el: sa sară în apa, să ajungă la balamuc sau... sa se arunce, în sfîrșit, în brațele desfrîului, aceluia desfrîu care amește gîndirea și împietrește inima." Mai ales ultima perspectivă îi părea dezgustătoare; dar era sceptic, Tânăr și obișnuit să gîndească abstract; deci era crud și nu putea să nu creada ca ultima soluție, adică viciul, era cea mai probabila.

„Se poate, striga un glas în inima lui, se poate oare că și ființa asta, care a păstrat încă puritatea sufletească, să ajungă pînă la urmă să fie atrasa de mocirla pestilențială în care să se scufunde conștient? Poate că și început să fie atrasa și dacă a izbutit să reziste este tocmai fiindcă viciul nu-i mai pare atât de hidos? Nu, nu se poate, se revoltă el în sinea lui, întocmai cum se revoltase adineauri Sonia, nu, ceea ce a împiedicat-o să se arunce în canal a fost teamă de păcat și grija pentru ei... Iăr daca n-a înnebunit pînă acum... Dar cine spune că n-a înnebunit? E ea oare în toate mințile? Poate cineva, având mintea limpede, să vorbească cum vorbește ea? Poate cineva să meargă la pieire, călcând în mocirla pestilențială, în care a și început să se scufunde, cum face ea, și să-și astupe urechile la orice glas al primejdiei? Nu cumva aşteaptă o minune? Asta e. Și nu sunt toate acestea semne de nebunie?"

Se opri cu îndărătnicie la acest gînd. Aceasta soluție îi placea mai mult ca oricare alta. O analiza mai atent.

— Așadar, te rogi mult lui Dumnezeu, Sonia? întrebă el. Sonia tăcea, iar el sta în picioare lîngă ea și aștepta răspunsul.

— Ce-aș fi fără Dumnezeu? șopti ea cu tărie și, ridicându-și o clipă la el ochii strălucitori, îi strînse cu putere mâna.

„Asta este!" se gîndi el.

— Și ce face Dumnezeu pentru tine? întreba el, iscodind-o. Sonia tăcu multă vreme, că și cum n-ar fi fost în stare să răspunda. Pieptul ei slab se zbuciuma de emoție.

— Taci! Nu mă întreba! Nu ești demn!... strigă deodată, privindu-l sever, cu mânie.

„Asta este! Asta este!" repeta el în sinea lui.

— Îmi da tot! şopti ea repede, lasîndu-şii din nou ochii în pămînt. „Asta este explicaţia!” hotărî el, cercetînd-o cu lacomă curiozitate.

Se uita cu un sentiment nou, ciudat, aproape dureros, la acest obrajor palid, slabuţ, cu trăsături neregulate, colţuroase, la ochii blînzi, albaştri, în care putea să se aprinda atâta foc, atâta pătimaşa putere, la trupşorul acela micuţ care tremura încă de revolta şi mînie, şi toate acestea îi păreau tot mai ciudate, aproape fantastice. „E nebuna! Nebună!” îşi repeta el în sinea lui.

O carte zăcea pe scrin. O văzuse în timp ce umbla de colo colo prin odaie; acum o luă în mâna şi o deschise. Era Noul Testament în tălmăcirea rusă. Cartea era veche, cu coperta de piele.

— De unde o ai? întreba el din capătul odaii. Sonia stătea locului, la trei paşi de masa.

— Mi-a adus-o cineva, răspunse ea fără chef şi fără să-l privească.

— Cine?

— Lizaveta; am rugat-o eu.

„Lizaveta! Ciudat!” gîndi el. Cu fiecare clipă, tot ce vedea la Sonia îi părea mai ciudat şi mai extraordinar. Aduse cartea lîngă luminare şi începus-o răsfoiască.

— Unde scrie despre Lazar? întreba el deodată.

Sonia îşi ținea cu îndărătnicie ochii în pămînt şi nu-i răspunse. Stătea puţin întoarsa într-o parte.

— Unde scrie despre învierea lui Lazar? Caută, Sonia. Ea îl privi cu coada ochiului.

— Nu-i acolo... e în Evanghelia a patra... şopti cu asprime, fără să se apropie.

— Căută şi citeşte, zise el, apoi se aşeza, îşi sprijini coatele pe masa, puse capul în palme şi-şi aşinti posomorit privirile într-o parte, gata să asculte.

„Peste trei săptămîni ai sa ajungi la balamuc, draga mea. Şi pare-mi-se că eu tot acolo am să sfîrşesc, dacă nu o pătesc şi mai rău”, şopti el încet de tot.

Şovăitoare, Sonia făcu un pas spre masă, supunîndu-se cu neîncredere ciudatei lui dorinţe. Puse mâna pe carte.

— Dumneata n-ai citit niciodată? întrebă ea, privindu-l, încruntată, peste masă.

Glasul ei suna din ce în ce mai aspru.

— Cândva... La şcoala. Citeşte!

— Nici la biserică n-ai auzit?

— Eu... nu mă duc la biserică. Tu te duci mereu?

— N-nu, şopti Sonia. Raskolnikov zîmbi.

— Înțeleg... Prin urmare nici la înmormîntarea tatii n-ai sa te duci mâine?

— Ba da. Am fost şi săptămână trecută... la un parastas.

— Pentru cine?

— Pentru Lizaveta. Au ucis-o cu toporul. El era tot mai nervos. Capul i se învîrtea.

— Erai prietenă cu Lizaveta?

— Da... Era dreaptă... venea la mine... uneori... rar... fiindcă n-avea când. Citeam împreună şi... vorbeam. Acum s-a înfăţişat înaintea

Domnului.

Cât de ciudat sunau pentru el aceste cuvinte, rostite ca din carte!... Și iar i se dezvălu un lucru nou cu privire la eă: întîlnirile ei misterioase cu Lizaveta — amîndouă nebune.

„Nu e greu să-ți pierzi mintile în felul astă! E molipsitor!” se gîndi el.

— Citește! strigă el deodată, autoritar și enervat.

Sonia mai șovăia încă. Inima îi bătea cu putere. Parcă nu îndrăznea să-i citească. Iar el o privea aproape cu durere pe „biata nebuna”.

— Pentru ce să citesc? Dumneata nu ești credincios... șopti ea încet, gîfiind.

— Citește! Așa vreau eu! stăru el. Doar i-ai citit Lizavetei.

Sonia deschise cartea și găsi pasajul. Mîinile îi tremurau, glasul i se curma. De două ori încerca și nu izbuti să rostească prima silabă.

„Ci era bolnav unul, Lazăr din Betania...” rosti ea, în sfîrșit, cu greu și deodată, la al treilea cuvînt, glasul îi sună ascuțit și se frînse ca o coarda întinsa. Respirația i se tăie, o greutate îi apăsa pieptul.

Raskolnikov înțelegea întrucâtva de ce Sonia nu se hotără să-i citească, și, cu cât înțelegea mai bine, cu atât mai brutal și mai iritat stăruia să citească. Își dadea prea bine seama cât de greu îi venea fetei să-i deschida și să deă în vîleag lumea ei launtrică. Înțelese că acest sentiment era poate, într-adevăr, taina care o susținuse și îi daduse putere încă din adolescență, de pe când trăia în sînul familiei, alaturi de nefericitul ei tăta și de mama ei vitrega, înnebunită de durere, alaturi de copiii flamînzi, în mijlocul tipetelor monstruoase și al mustărilor. Vedea toate acestea, dar mai vedea limpede în același timp și că, în pofida sentimentului de tristețe și teamă inexplicabilă ce-i răsărise în suflet, eă dorea grozav să citească, și tocmai lui, și mai ales acum, „orice ar fi să se întîmple mai tîrziu!... Toate acestea i le citise în ochi, le înțelese din tulburarea și exaltarea ei... Fata își stăpîni emoția, își înăbuși nodul din gît, care îi frînsese la început glasul, și urmă lectura capitolului unsprezece din Evangheliea lui Ioan. Așa ajunse la versetul al nouăsprezecelea.

„Și mulți dintre ludei veniseră în casa Martei și a Măriei, ca să le mîngîie de moartea fratelui lor. Deci Marta, când a auzit că Isus vine, a ieșit întru întîmpinarea lor, iar Măria sedea jos în casă, și Marta a grăit către Isus: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit! Pentru că bine știi că oricâte vei cere de la Dumnezeu, Dumnezeu îți va da ție.”

Sonia se opri, presimțind rușinată că glasul are să-i tremure și are să i se frîngă din nou.

„Isus rostește către ea: Fratele tău va învia. Marta îi răspunde: Știi că va învia în ziua cea de apoi, la înviere. Atunci i-a zis Isus: Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în mine va fi viu chiar dacă va muri. Și oricine înviază și crede întru mine în veac nu va muri. Crezi tu aceasta?”

Și, răsuflînd anevoios, Sonia citi tare, răspicat, de parca s-ar fi spovedit ea însăși în fața norodului.

„Mana îi grăiește: Da, Doamne, cred că tu ești Mesia, fiul lui Dumnezeu, care trebuie să vie în lume.”

Se opri, își ridică iute privirea către el, dar se stăpîni și citi mai departe. Raskolnikov sedea nemîscat și asculta fără să se întoarcă, cu capul sprijinit în palme și privind într-o parte. Ajunseră la versetul treizeci și doi.

„Deci Măria, când a ajuns unde era Isus, și l-a văzut, a căzut la

picioarele lui și i-a zis: Doamne, daca ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit. Ci Isus, când o văzu plângînd și pe Iudeii, care veniseră cu ea, plângînd și ei, se zgudui în duhul său și se tulbura. Apoi îi întreba: Unde l-ați pus? I-au răspuns: Doamne, vino și vezi. Și Isus a lacrămat. Iar Iudeii ziceau: Iată cât de mult îl iubea! Ci unii dintre ei vorbeau: Nu putea oare acesta, care a deschis ochii orbului, să facă și pe Lazăr să nu moară?".

Raskolnikov se întoarse spre ea și o privi, tulburat: „Da, ășa leste!” Sonia tremura toată ca scuturată de friguri. El se aşteptase la lasta. Lectura se apropiă de minunea cea mare și nemaiauzită. Și ea își simțea cuprinsă de un sentiment uriaș de triumf. Glasul întărit de ?ucurie și fericire avea un sunet metalic. Rândurile se învălmășeau în fața ochilor ei tulburi de lacrimi, dar cunoștea pe de rost fiecare pers. Când rosti: „Nu putea oare acesta, care a deschis ochii orbului, facă și pe...” - ea coborî vocea, redînd cu ardoare și patima idioala, dojana și hula acestor Iudei orbi, necredincioși, și care este o clipă aveau să cada că trăsniți în genunchi, aveau să plângă să creadă... „Iar el, el care este și el un orb și un necredincios ca dînșii, el va auzi și va crede, da, da! Chiar acum, în clipa asta”, îsa ea, tremurând de bucuria aşteptării.

„Isus, însă, zguduindu-se iarăși înlauntrul său, a mers la ^rmînt, care era o peșteră, și o piatră stătea la gura ei. Isus a runcit: Ridicați piatra. Marta, sora celui răposat, îi zice atunci: Iamne, a început să miroasă, că este de patru zile.”

Apăsa cu tărie pe cuvîntul patru.

„Isus grăiește către ea: Nu ți-am spus oare că, de vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu? Atunci au dat piatra la o parte, iar Isus și-a ridicat ochii în sus și a zis: Tata, mulțumescu-ți tie că m-ai ascultat. Ci eu știam că pururea mă ascultă, dar grăit-am pentru multimea care stă împrejur, ca să credă că tu m-ai trimis pe mine. Iar după ce a zis acestea, a strigat cu glas mare: - Lazăre, vino afara! Și mortul a ieșit la lumina (citi ea tare, cu exaltare, cuprinsă de fiori, de parcă ar fi văzut aievea minunea), cu picioarele și cu mîinile legate în fîșii de pînza și cu față acoperita de o mahramă. Isus le-a poruncit: Dezlegați-l și lasați-l să meargă. Deci mulți din Iudeii care veniseră la Măria și au văzut ce a făcut Isus au crezut într-însul.”

Nu citi măi departe și nici n-ar fi putut să mai citească: Închise cartea și se scula brusc de pe scaun.

— Astă-i tot despre Învierea lui Lazăr, șopti răspicat și aspru, oprindu-se nemîscată, cu privirile într-o parte, parcă nemai-îndrăznind și rușinîndu-se să ridice ochii spre el. Tot o mai scuturau fiorii. Mucul de luminare pîlpîia, gata să se stingă în sfeșnicul strîmb, luminînd slab odaița sărăcăcioasa unde un ucigaș și o femeie pierduta citiseră împreuna din Evanghelie. Se scurseră vreo cinci minute, poate mai mult.

— Am venit să-ți vorbesc serios, zise deodată, cu putere, Raskolnikov; încruntat, se scula și se apropie de Sonia.

Ea-și ridică în tăcere ochii. Privirea lui era neobișnuit de severă și parca oglinda o hotărîre sălbatica.

— Azi mi-am părăsit familia, zise el, mi-am părăsit mamă și sora. N-am să mă mai duc la ele. Am rupt toate legaturile.

— Pentru ce? întrebă Sonia, înmărmurită.

Întîlnirea din dimineață aceea îi lasase o impresie adîncă, deși poate

încă neclara. Știrea rupturii o îngrozi.

— Nu te mai am decât pe tine, urma el. Hai să plecam împreună... Am venit la tine. Amîndoi suntem blestemați, să plecăm deci am îndoi!

Ochii îi scânteiau. „Parcă ar fi nebun!” se gîndi la rândul ei Sonia.

— Unde să plecam? Întrebă ea, speriată, făcând fără voie un pas înapoi.

— De unde vrei să știu? Știu numai că drumul și țelul sunt ace-leăși pentru tine și pentru mine: asta o știu sigur și altceva nimic.

Ea îl privi fără sa înțeleagă, dar își dadea seama din spusele lui că este grozav de nenorocit.

— Nici unul nu te-ar înțelege dacă i-ai vorbi, zise el, dar eu te-am înțeles. Am nevoie de tine, de aceea am venit.

— Nu înțeleg... șopti Sonia.

— Ai să înțelegi măi tîrziu. Parcă tu n-ai făcut... ca mine? Și tu ai trecut... peste unele margini... și ai putut să treci. Ai ridicat mâna asupra ta, și-ai distrus viața... viața ta (este același lucru). Ai suflet și minte, ai fi putut să trăiești, dar ai să-ți închei zilele în Sennaia... Dar tu n-ai să poți rezista, dacă rămîni singură, ai să înnebunești; de altminteri, și eu. De pe acum chiar pari cu mintea rătăcită; prin urmare, noi doi trebuie să mergem împreună pe același drum! Hai să plecam!

— De ce? De ce vorbești aşa? Întrebă Sonia straniu, răscolită și mișcată de vorbele lui.

— De ce? Pentru că aşa nu putem rămîne, uite de ce! La urma urmelor, trebuie să judecăm serios și deschis; să încetăm de a ne toț văicări și de a tipă copilarește că „o să ne ferească Dumnezeu!” Ce are să se întîmple dacă mâine au să te ducă la spital? Katerina Ivanovna, ofticoasă și aproape nebună, are să moară curând... iar copiii? Oare n-are să se prăpădească Polecika? N-ai văzut tu pe aici, prin hudițe, mame care-și trimit copiii la cerșit? Am aflat unde stau aceste mame, în ce condiții. Acolo copiii nu pot rămîne copii. Acolo un puști de șapte ani e vicios și hoț. Și doar copiii sunt după chipul lui Christos: „A lor este împărăția cerurilor”. El ne-a poruncit să-i respectam și să-i iubim, ei sunt viitorul omenirii...

— Dar ce-i de făcut, ce-i de făcut? Își frîngea mîinile Sonia, plîngînd isteric.

— Ce-i de făcut? trebuie să tai funia o dată pentru totdeauna, orice-ar fi, și să iezi suferința asupra ta! Cum? Nu înțelegi? Ai să înțelegi mai tîrziu... Libertate și putere, mai ales putere! Puterea asupra făpturilor acestora tremurânde, asupra întregului furnicar!... Iată țelul! Sa nu uiți! Asta e urarea mea de drum! S-ar putea să-ți vorbesc pentru cea din urmă oară. Dacă nu vin mâine, ai să auzi singură, și atunci să-ți aduci aminte ce și-am spus acum. Iar cândva, după ce vor trece anii, o dată cu curgerea vietii, poate că vei înțelege și ce au însemnat vorbele mele. Iar dacă am să vin mâine, atunci am să-ți spun cine a ucis-o pe Lizaveta. Rămîni cu bine!

Sonia tresări, speriată.

— Cum? Dumneata știi cine a ucis-o? Întrebă ea, înghețînd de groază și uitîndu-se sălbatic la el.

— Știu și am să-ți spun... Tie, numai tie! Te-am ales. N-ăm să vin să-ți cer iertare, am să-ți spun, atâtă tot. Te-am ales de mult, de pe când îmi vorbea tatăl tău despre tine și pe când Lizaveta mai trăia încă; de atunci m-am gîndit la asta. Rămîni cu bine. Nu-mi da mâna. Pe mâine!

Raskolnikov ieși. Sonia se uita la el ca la un nebun, dar ea însăși era ca nebună, și o simțea, capul i se învîrtea. „Doamne! De unde știe cine a ucis-o pe Lizaveta? Ce înseamnă vorbele lui? Cât de însăcămat este!” Dar gîndul că... nu-i trecea prin minte. Nu, nu!... „O, trebuie să fie groaznic de nenorocit!... Și-ă părăsit mamă și sora. De ce? Ce s-a întâmplat? Ce gînduri are? Ce i-a spus? I-a sărutat piciorul și a spus... a spus (da, asta a spus-o impede) că nu poate să trăiască fără dînsă... O, Doamne!”

Sonia își petrecu noaptea în friguri și delir. Uneori, sarea din pat, plîngea, își frîngea mîinile, apoi ațipea, înfrigurată, și o visă pe Polecika, pe Katerina Ivanovna, pe Lizaveta, lectura Evangheliei... îl visa pe el, pe el... cu obrazul lui palid, cu ochii scăpărători... Ii săruta picioarele, plîngea... O, Doamne!

După ușa din dreapta, în dosul acelei uși care despărțea locuința Soniei de apartamentul Gertrudei Karlovna Reslih, se afla o odaie de trecere, care era de multă vreme neocupată și ținea de apartamentul doamnei Reslih; odaia era de închiriat, fapt pe care-l vestea

afișul de la poartă și bucățile de hîrtie lipite pe geamurile ferestrelor care dadeau spre canal. Sonia se obișnuise să o socotească nelocuită. Și cu toate acestea, în tot răstimpul acesta, domnul Svidrigailov stătuse la pînda în odaia aceea gochă și trăsesese cu urechea. După ce ieși Raskolnikov, el mai stătu câteva clipe, se gîndi puțin, se duse în vîrful picioarelor în camera lui, vecină cu odaia cea goală, lăua un scaun, îl aduse încetîșor și-l puse lîngă ușa care dadea spre odaia Soniei. Convorbirea pe care o auzise îl interesase nespus de mult, atât de mult, încât își adusese acest scaun ca pe viitor - bunăoară mâine — să nu fie silit să stea în picioare o oră întreagă, ci să stea cât mai comod, ca placerea să-i fie deplină.

Capitolul V

A doua zi dimineața, pe la unsprezece, când Raskolnikov intră la secția de poliție a sectorului N., în sala de așteptare a anchetatorului judiciar, și ceru să fie anunțat lui Porfiri Petrovici, îl mira cât de mult trebuie să aștepte. După socoteala lui, cei de la secție trebuiau de-a dreptul să se repeada la el, dar trecuă cel puțin zece minute pînă ce fu chemat. În camera în care aștepta el, oamenii tre-ceau prin față lui fără să-l bage deloc în seama. În cea de-a doua camera, care aducea cu o cancelarie, seudeau cîțiva contopiști și scriau de zor; era vădit ca nici unul dintre ei nu știa cine și ce este Raskolnikov. Privirea lui neliniștită și bănuitoare iscodea totul în jur: nu cumva se găsea prin apropiere vreun gardian, vreun individ misterios, cu privirea agera, trimis acolo să-l supravegheze și la nevoie să-l împiedice să plece? Dar nu era nimeni de felul astă, nu vedea decât chipuri de scribi care se ocupau de treburile lor mărunte; nimeni nu să ar fi sinchisit de el, chiar dacă i-ar fi venit cheful sa fuga încotro vedea cu ochii. Acum era din ce în ce mai convins că, dacă omul acela misterios de ieri, fantoma aceea răsărîta ca din pămînt ar fi știut și ar fi văzut totul, el, Raskolnikov, nu ar fi fost lasat să stea liniștit și să aștepte astfel! Și apoi, cei de la secție ar fi stat ei să aștepte pînă la unsprezece, adică pînă ce i-

a năzărit lui să se prezinte singur? Prin urmare, ori omul nu știe nimic, n-a văzut nimic (și cum ar fi putut să vada?) și deci tot ce a fost ieri n-a fost decât o plasmuire a închipuirii lui bolnave. Aceasta idee începuse să se strecoare în mintea lui încă de ieri, în clipele de cea mai intensă disperare și neliniște. Cântărind toate acestea și pregătindu-se de o nouă luptă, Raskolnikov simți deodată că tremură, și gîndul că tremura de frica odiosului Porfiri Petrovici îl umplu de indignare. Mai groaznic pentru el decât orice era să-l întîlnească din nou pe acest om: îl ura peste măsura, într-atât ca se și temea că această ură îl va trăda. Indignarea lui era aşa de puternică, încât îi curmă pe loc tremurul; se pregăti să intre cu un aer rece, sigur de el, și-și jura să vorbească cât mai puțin, să pîndească cu ochii și urechile și, măcar de dată aceasta, să-și stăpînească cu orice preț firea lui bolnăvicios de irascibila. În acel moment fu chemat la Porfiri Petrovici.

Acesta era singur în cabinetul său. În odaia nici mare, nici mica se vedea o masă mare de scris, în fața unei canapele îmbrăcate în mușama, un birou, un dulap într-un ungher și câteva scaune -mobilier de lemn galben, lustruit, ca la toate secțiile de poliție. Într-un colț, în peretele din fund, sau mai bine zis în peretele de scânduri care despărțea odaia în două, era o ușă închisă, ceea ce însemnă că dincolo mai erau și alte camere. Cum intră Raskolnikov, Porfiri Petrovici închise ușa prin care venise acesta și rămăseră amândoi singuri. Își întîmpină oaspetele cu aerul cel mai vesel și primito, și numai după câteva clipe Raskolnikov își dadu seama că părea oarecum încurcat, ca și cum l-ar fi surprins cineva, sau l-ar fi întrerupt în mijlocul unor tainice îndeletniciri.

— A, stimabile! Iată-te, deci... pe meleagurile noastre, începu Porfiri, întinzîndu-i amândouă brațele. Hai, sezi, drăguța! Sau poate nu-ți place să-ți spună cineva stimabile și... drăguța, ășă — *tout court*? Te rog să nu o ieș drept familiaritate deplasată... Poftim aici pe canapea.

Raskolnikov se aşeză, fără să-și ia ochii de la Porfiri.

„Pe melagurile noastre”, scuze fiindcă-și permisese o oarecare familiaritate, expresia franțuzeasca *tout court*, toate acestea erau cât se poate de semnificative. „Totuși, mi-a întins amândouă mîinile, dar nu mi-a dat nici ună, le-ă retras la timp”, îi trecu bănuitor prin minte. Amândoi se iscodeau, dar de îndată ce privirile li se încrucișau, și le întorceau într-altă parte cu iuțeala fulgerului.

— Am adus hîrtiuța... despre ceas... iată-o. E scrisă cum trebuie, sau s-o transcriu?

— Cum? Hîrtiuța? Așa, așa, fii fără grijă, e exact cum trebuie, zise Porfiri Petrovici, de parcă s-ar fi grăbit să plece nu știu unde, și abia după ce rosti aceste vorbe se uită la hîrtia aceea. Da, este bine. Nu mai trebuie nimic, confirmă el tot atât de iute și puse hîrtia pe masa.

Peste o clipă, vorbind despre altceva, o luă din nou de pe masă și o puse pe birou.

— Mi se pare că mi-ai spus dumneata ieri că dorești să-mi pui unele întrebări... după toate formele... cu privire la cunoștința mea cu... bătrâna ăceea ucisă? Începu din nou Raskolnikov.

„Pentru ce am spus mi se pare? se gîndi el. Și de ce, de ce mă neliniștește ătît că am spus acest mi se pare? îl fulgeră în aceeași clipă alt gînd.

Deodată, simți că la simpla vedere a lui Porfiri Petrovici, după două

vorbe, după două priviri, starea lui nervoasă se întărîtă, ajungînd într-o clipă să iă proporții nebănuite... și că acest lucru era extrem de primejdios; neliniștea și iritarea nervoasă creșteau mereu. „Prost! Foarte prost!... Iar are să-mi scape vreo vorbă!”

— Da-da-da! Nu te îngriji! Avem tot timpul, avem tot timpul, mormăi Porfiri Petrovici, învîrtindu-se fără nici un rost în jurul mesei; se repezea când la fereastră, când la birou, când iarăși la masa, când evitînd cu grijă privirile lui Raskolnikov, când, dimpotrivă, oprindu-se în loc și privindu-l întă. Eră ciudat să-i vezi trupul mic, bondoc, rotofei, învîrtindu-se de colocolo, că o minge care s-ar izbi de pereți. Avem timp, avem timp!... Fumezi? Ai țigări? Poftim una, îi oferi el, împingînd spre musafir o țigară...

Știi, te primesc aici, dar locuința mea e dincolo, în dosul peretelui astă despărțitor... astă-i locuința mea oficială, de stat; stau aici provizoriu, fiindcă acolo, la mine, se fac reparații. Acum sunt aproape gata... Știi, este un lucru bun locuința de stat, nu-i aşa? Dumneata ce crezi?

— Da, e un lucru bun... răspunse Raskolnikov, privindu-l aproape ironic.

— Un lucru bun, un lucru bun... repetă Porfiri Petrovici, care părea să se gîndească la cu totul altceva. Da, e lucru bun! aproape striga el, ridicând deodată ochii spre Raskolnikov și oprindu-se la doi pași de el.

Această repetare stăruitoare, stupidă, ca locuința de stat e lucru bun, contrasta prea vădit, prin banalitatea ei, cu privirea serioasă, gînditoare și enigmatica, pe care o fixa asupra musafirului.

Toate acestea îl înfuriară și mai rău pe Raskolnikov, care nu se putu împiedica de a-l sfida ironic și destul de imprudent pe Porfiri Petrovici.

— Știi ca, zise el deodată, privindu-l aproape cu îndrăzneala și parcă desfătîndu-se cu aceasta îndrăzneala, este, se pare, o regula judiciară, o metoda judiciară a anchetatorilor de toate categoriile, să înceapă vorba luînd-o pe departe, de la fleacuri, sau chiar de la o problemă serioasă, dar cu totul străină de chestiunea ce-i interesează, ca să îmbărbăteze său, mai bine zis, că să distra gașca atenția celui interrogat, să-i adoarmă vigilența și apoi să-l pocnească pe neașteptate drept în moalele capului cu o întrebare fătăla, primejdioasă; nu-i aşa? Mi se pare că aşa scrie în toate manualele dumneavoastră și instrucțiunile mai prevăd și că cu sfîrșitul această regula?

— Așa, așa... și dumneata crezi ca eu, vorbind despre locuința de stat, am vrut să... hăi?

Zicând aceasta, Porfiri Petrovici îl privi printre gene și-i făcu cu ochiul: ceva vesel și viclean luncă pe obrazul lui, cutele de pe frunte se neteziră, ochișorii se îngustă, trăsăturile se lațără și el se porni deodată pe un rîs nervos; rîse mult timp, scuturându-se și clatinîndu-se, și privindu-l drept în ochi pe Raskolnikov. Acesta rîse și el, cam forțat; Porfiri Petrovici, văzîndu-l că rîde, se porni și mai tare, nestăvilit, se făcu stocojii; atunci sentimentul de dezgust înfrînse orice prudență. Raskolnikov își curma rîsul, se încruntă și se uită lung, cu ură, la Porfiri, fără să-și dezlipească ochii cât timp ținu acest lung acces de veselie, care parcă anume nu se măi sfîrșea. De altfel, imprudență era vădită din ambele părți: Porfiri Petrovici părea că-și rîde de musafirul lui, iar musafirul privea acest rîs cu ură și totuși lui Porfiri parcă nici nu-i păsa. Acest fapt măi ales era semnificativ: Raskolnikov își dadu seama că venirea lui la Porfiri Petrovici nu-l încurcase deloc pe acesta, ci, dimpotrivă, el însuși căzuse în capcană ce-i fusese întinsă; era desigur

ceva pus la cale, i se pregătise ceva neștiut de el și poate chiar în clipa următoare va ieși la iveala și se va prăbuși asupra lui...

Trecu imediat la acțiune, se scula, își luă șapca și începu cu hotărîre, dar și cu oarecare iritare:

— Porfiri Petrovici, dumneata ți-ai exprimat ieri dorință să vin pentru nu știi ce interogatoriu. (Apăsa anume pe cuvântul interogatoriu.) Am venit și, dacă crezi de cuviința, te rog să-mi pui întrebările, dacă nu, da-mi voie să mă retrag. N-am timp de pierdut, am altceva de făcut... Trebuie să mă duc la înmormântarea acelui funcționar călcat de trăsură despre care... și auzit și dumneata... adaugă el, și se înciuda pe loc pentru că adaugase acest lucru. Apoi urma și mai iritat: M-am săturat, auzi dumneata, m-am săturat!... Ține de prea mult timp... poate că din pricina astă m-am și îmbolnăvit... Într-un cuvânt (aproape strigă, simțind că fraza cu privire la boala lui era și mai deplasată), într-un cuvânt: ori binevoiești să-mi pui întrebări, ori da-mi drumul... și rog să fie respectate formele legale, altfel nu permit! Până una altă, rămîni cu bine, fiindcă deocamdată nu avem ce face împreună.

— Doamne! Ce te-ă apucat? Despre ce să te întreb? cotcodaci Porfiri Petrovici, schimbând pe loc tonul și curmîndu-și rîsul. Nu te neliniști, te rog, spuse el volubil - când învîrtindu-se din nou ca o minge de colo-colo, când căutînd să-l facă pe Raskolnikov să se aşeze - avem tot timpul, avem tot timpul, toate astea-s fleacuri! Dimpotrivă, eram fericit că și-a venit, în sfîrșit... Te primesc ca pe un ospet. Cât despre rîsul astă blestemat, te rog să mă ierți, drăguța, Rodion Romanovici! Așa mi se pare că-ți spune după tată'?... Sunt nervos, m-ai făcut să rîd cu observația plina de haz, și zău, uneori, când mă pornesc, sar ca o minge de guma, și asta mă ține vreo jumătate de ceas... Rîd foarte ușor; fiind cam corpulent, mă tem chiar să nu mă lovească damblaua. Așaza-te, de ce nu te așezi? Te rog, drăguța, altfel o să cred că te-ai supărat pe mine... Raskolnikov, tot încruntat, tacea, asculta și observa. Se așeză totuși, dar fără să lase șapca din mînă.

— Să-ți spun ceva despre mine, drăguța, Rodion Romanovici, ceva care să-ți explice firea mea, urma Porfiri Petrovici, agitîndu-se prin odaie, ca și mai înainte, evitînd să întîlnească ochii musafirului său. Eu sunt holtei, nu prea ies în societate, nu mă prea cunoaște lumea și pe deasupra sunt un om sfîrșit, anchilozat, trecut... și... și... ai observat, Rodion Romanovici, că la noi, în Rusia, și mai ales în cercurile noastre petersburgheze, dacă doi oameni inteligenți, care nu se cunosc prea bine, dar care, cum s-ar zice, se stimează reciproc, ca noi doi, de pilda, se întîlnesc, apoi cel puțin o jumătate de ceas nu pot găsi o temă comună; întepenesc unul în față celuilalt, sed stingheriți și nu știi ce să-și spună. Toată lumea are un subiect de conversație, doamnele, de pilda... doamnele din lumea bună său, bunăoară, bărbații din societatea înalta, au totdeauna ce vorbi, *c'est de rigueur*; pe când oamenii din clasa mijlocie, așa cum suntem noi, sunt rușinoși și puțin vorbăreți... adică oamenii care gîndesc... De ce-o fi așa, drăguța? Nu i-o fi interesînd societatea său sunt prea cinstiți și nu vor să se mință reciproc? Nu știi. Dumneata ce crezi? Ci pune-ți odată șapca deoparte, parca tot te-ai pregăti să pleci, zău, mă necăjești... Eu, dimpotrivă, sunt atât de fericit...

Raskolnikov își puse șapca deoparte. Tacea și asculta, încruntat, cu atenție și seriozitate, vorbăria goăla și încurcata a lui Porfiri. „Ce face, nu

cumva vrea într-adevăr să-mi distrăgă atenția cu vorbăria lui prosteasca?"

— Nu-ți ofer o cafea, nu se potrivește cu locul; dar de ce n-aș sta cinci minute de vorbă cu un prieten, ca să mă măi recreez, urmă, fără o clipă de răgaz, Porfiri. Știi, toate aceste îndatoriri de serviciu... dumneata, drăguța, să nu te superi ca mă tot plimb de colo colo; mă iartă, tare mă tem ca ai sa te superi, dar plimbarea îmi este pur și simplu necesara. Stau toata ziua pe scaun și daca ai ști cât de fericit sunt când pot să mai umblu cinci minute... mă supără hemoroizii... de mult mă gîndesc să mă tratez prin gimnastică; se zice că consilierii de stat au adoptat cu toții ca exercițiu săritul cu coarda; iată pînă unde a ajuns știința în secolul nostru... da... Cât despre îndatoririle noastre de aici, interogatorii și tot formalismul asta... dumneata ai binevoit tocmai să pomenești adineauri despre asemenea lucruri... apoi știi dumneata, Rodion Romanovici dragă, aceste interogatori adeseori îl încurcă pe anchetator mai rău decât pe cel anchetat... Observația dumitale e foarte bună, foarte dreapta, drăguță, și cu foarte mult bun-simț (Raskolnikov nu făcuse nici o observație în aceasta privință). Cum să nu te încurci?! Singur te încurci! Mereu același lucru, cum ai bate toba! Acu vine reforma, măcar titlurile să le schimbe! He-he-he! Cât despre formele noastre judiciare - cum te-ai exprimat foarte spiritual - apoi sunt cu totul de părerea dumitale. Spune și dumneata, care inculpat, fie el și mujicul cel mai încuiat la minte, nu știe, de pilda, că măi întîi anchetatorul va căuta să-i pună întrebări străine de chestiune, ca să-i adoarmă atenția (ai găsit o expresie cât se poate de potrivită), ca apoi să-l pocnească în moalele capului cu măciuca, he-he-he! (după comparația dumitale atât de fericita) he-he-he! Și va sa zică dumneata ai crezut cu adevărat ca eu, vorbind de locuință, am vrut să te... he-he! Ironic mai eşti! Haide, haide, am tăcut! Ah, da, pro-pos, un cuvînt cheamă alt cuvînt, un gînd trezește alt gînd, dumneata vorbeai adineauri despre forma, în legătură, știi dumneata... cu interogatoriul... Dar ce este forma? Știi ce? În unele cazuri, forma nu înseamnă nimic. Uneori ajunge să stai de vorbă prietenește, ca să ajungi la rezultate frumoase. Forma n-are să piară, dami voie să te liniștesc în aceasta privință; și apoi, ce este, de fapt, forma, daca îmi dai voie să te întreb? Nu trebuie să încătușezi în forma fiecare pas al anchetatorului. Munca lui este, cum s-ar zice, o artă liberă în felul ei, sau ceva de felul asta... he-he-he!

Porfiri Petrovici se opri o clipă să răsuflă. Vorbea fără întrerupere, când însirând fraze absurde și goale, când strecând câte o vor-buliță enigmatica și apoi iarăși întorcându-se la absurditate. Acum aproape alergă prin odaie, mișcându-și tot mai iute și mai iute picioarele grase, cu ochii în pămînt, cu mâna dreapta la spate și facând cu mâna stîngă gesturi care n-aveau nici o legătură cu vorbele lui. Raskolnikov observa la un moment dat că tot alergînd astfel prin odaie, el parcă se oprise de vreo două ori lîngă ușă, trăgînd o clipă cu urechea... „O fi aşteptînd ceva?”

— Ai perfectă dreptate, reîncepu Porfiri, uitîndu-se vesel și cu o nemaipomenita naivitate la Raskolnikov (fapt care-l făcu pe acesta să tresără și să stea în gardă), ai perfecta, perfecta dreptate ca iei în rîs atât de spiritual formele noastre juridice, he-he! Tare sunt ridicolе metodele acestea ale noastre, aşa-zis profund psihologice (unele, firește) și poate și sterpe, mai ales când sunt încătușate de formă. Da... iar m-am întors la forma; spune și dumneata, sa presupunem că ăș fi recunoscut său aş fi

bănuuit numai ca cutare sau cutare a comis crima pe care sunt însărcinat și o anchetez... Aveai de gînd sa te faci jurist, Rodion Romanovici, nu-i aşa?

— Da, aveam de gînd...

— Ei, atunci da-mi voie să-ți dau un mic exemplu, care și-ar putea folosi în viitor, adică să nu crezi cumva că îndrăznesc să fac pe profesorul tocmai cu dumneata, care scrii în reviste articole despre crime! Nu, îmi îngădui numai îndrăzneala să-ți prezint, ca un fapt divers, un mic exemplu; aşadar, să presupunem că aş socoti că cutare sau cutare este criminalul; pentru ce, te întreb eu, l-aș neliniști înainte de vreme, chiar dacă aş avea probe împotriva lui? Desigur, pe unii sunt obligat să-i arestez imediat, pe alții însă... oamenii se deosebesc atât de mult între ei... De ce să nu las pe câte unul să se mai plimbe prin oraș, he-he! Nu, eu văd că dumneata nu înțelegi bine ce spun eu, am să caut să-ți explic mai clar; de pilda, dacă-l arestez prea curând pe criminal, în felul acesta, cum s-ar zice, îi dau un sprijin moral, he-he! Rîzi? (Lui Raskolnikov nici prin gînd nu-i trecuse să rîda: şedea, cu buzele strînse, fără să-și ia privirea înfrigurata de la fața lui Porfiri Petrovici.) Și cu toate acestea, aşa este; mai ales pentru unii indivizi, căci oamenii au firi foarte deosebite și trebuie să ai multă practica. Ai spus adineauri „probe”; să zicem că aş avea probe, dar, vezi dumneata, drăguță, de cele mai multe ori probele-s cu două tăișuri, iar eu, ca anchetator, sunt om și pot greși. Iar mie îmi place să duc ancheta, cum să ar zice, matematic, să obțin probe care să fie clare ca doi ori doi fac patru! Să am dovezi directe, indisutabile! Dacă l-aș aresta înainte de vreme pe omul meu - chiar dacă aș fi convins că el este vinovatul — să ar putea prea bine să mă lipsesc pe mine însuși de mijloacele de a putea dovedi culpabilitatea lui, și știi de ce? Fiindcă i-ăș da, cum s-ar zice, o soluție definită, i-ăș da puțină să-și recapete echilibrul psihologic, și atunci el mi-ăr scăpă printre degete, să-și închide în găoacea lui, și-ar da seama că este deținut, și pace. Se zice că la Sevastopol, îndată după Alma, oamenii cei mai deștepți s-au temut că dușmanul are să-i atace de-a dreptul și căre sa ia Sevastopolul dintr-o lovitură; iar când au văzut că dușmanul se pregătește pentru un asediu în toata regula și că a făcut prima linie, se zice că tare s-au mai bucurat și s-au liniștit acei oameni deștepți; fiindcă ăsta însemnă că lucrul avea să țină cel puțin două luni, că povestea se lunghea, căci nu se știe când va izbuti dușmanul să iă orașul printr-un asediu în toata regula! Iar rîzi, iar nu mă crezi? Firește, și ai dreptate. Da, da, și ai dreptate! Sunt de părere dumitale, toate acestea sunt cazuri particulare; și cazul acesta este într-adevăr un caz particular. Cu toate acestea, bunul meu Rodion Romanovici, trebuie să observăm ca, de fapt, cazurile generale, acele cazuri după care s-au făcut forme de regulile judiciare, pentru care ele au fost prevăzute și trecute în manuale, nu există în realitate, fiindcă fiecare caz, fiecare crima, bunăoară, de îndată ce are loc în realitate, devine imediat un caz cu totul particular; și uneori un caz nu seamănă cu nici unul dinaintea lui. Uneori au loc cazuri grozav de comice. De pilda, dacă-l las pe acel domn cutare în pace, dacă nu-l arestez, nu-l stingheresc, dacă-l las liber ca, ceas cu ceas, clipă cu clipă, să fie obsedat de gîndul că eu știu tot, tot adevărul, și că-l urmăresc zi și noapte, neîncetat, că zi și noapte îl supraveghez, apoi fără îndoială că căre să-și piarda capul și are să vina singur la mine, ba poate chiar are să-mi furnizeze arme împotriva lui, probe evidente ca: doi ori doi fac patru, cum

s-ar zice, probe matematice, ceea ce n-ai idee cât este de placut. Daca metoda astă prinde la un urs de mujic, nu-i mai puțin adevărat că prinde și la de-alde noi, oameni moderni, inteligenți, cu o anumita culturală! Căci, dragul meu, ce-i mai important este sa-ți dai seama ce fire are. Și nervii, nervii, ai uitat de ei? Astăzi, când toata lumea este bolnavă, subredă, surescitată!... Și fierea, câtă fiere se ădună în toți acești oameni! Trebuie să-ți spun că, în unele cazuri, fierea poate fi filonul de aur! Și apoi, ce mă supără pe mine daca el se plimbă slobod prin oraș? Să se plimbe deocamdată, n-are decât; știu că este prada mea și n-are să-mi scape! Unde ar putea să fugă? He-he! În străinătate? În străinătate fuge un străin, pe când el — nu, cu atât mai mult ca eu îl urmăresc și mi-am luat anumite masuri. Are să fugă în fundul patriei noastre? Dar acolo trăiesc mujicii, cei mai primitivi ruși, lipsiți de civilizație: iar omul nostru cu cultură lui modernă, mai curând alege pușcăria decât viața în mijlocul unor străini cum sunt mujicii noștri, he-he! Dar toate acestea-s fleacuri, latura exteroară a problemei. Ce înseamnă „să fuga”? Înseamnă să interpretezi lucrurile formal. Ori esența e alta; n-are să fuga, nu pentru că nu are unde, ci pentru că nu poate să fuga din unele motive psihologice, he-he! Cum îți pare această expresie? N-are să fuga chiar daca ar avea unde, fiindcă-l oprește o anumita lege a firii. Ai văzut vreodată cum se învîrtește fluturele în jurul luminișării? Uite, tot aşa are să se învîrteasca și el în jurul meu ca fluturele în jurul unei luminișări; n-are să-i mai tihnească libertatea lui, are să-l roada gîndurile, are să se zăpăcească, da, are să se încurce, ca într-o plasa, frâmîntat, ucigător de neliniștit; ba mai mult, într-o buna zi, el însuși o să-mi servească pe tava vreo probă matematică, cum ar fi doi ori doi fac patru, dacă-i dau un răgaz mai lung!... și, dacă-i dau un răgaz destul de lung, are să se comporte astfel încât culpabilitatea lui să reiasă împede, că doi ori doi fac patru!... Și mereu, mereu are să se învîrteasca în jurul meu, în cercuri tot mai mici, tot măi mici, scurtînd întruna raza pînă ce - buf! — are să-mi pice îngură și am să-l îngăhi, ceea ce este foarte, foarte placut, he-he-he! Nu crezi?

Răskolnikov nu răspunse; palid și nemîșcat, îl privea cu încordare drept în față.

„Lecția nu e rea! se gîndeau el, înghețînd. Astă nici măcar nu măi este jocul de ieri, de-a șoarecele și pisica. Și doar nu-mi vorbește astfel numai ca să-și arate puterea și să-mi sugereze anumite idei; e prea deștept... Trebuie să aibă un scop, dar care anume? Fleacuri, frățioare, vrei să mă sperii, faci pe şmecherul! N-ai nici un fel de dovezi și omul de ieri nu există! Vrei pur și simplu să mă zăpăcești, să mă scoți din sărite și în stăreă astă să mă prinzi, dar nu, te înseli, n-ai să reușești! Dar de ce, pentru ce-mi sugerează atât de clar unele lucruri?... Se bizuie pe nervii mei slabici?... Nu, frățioare, te înseli, n-ai să izbutești, ai să-ți frîngi gîțul, cu toate că știu că mi-ai pregătit ceva... Să vedem ce anume mi-ai pregătit.”

Își aduna toate puterile ca să poată înfrunta acea catastrofa grozavă, necunoscută, ce-l amenință. Uneori, îi venea să se repeada la Porfiri și să-l sugrume pe loc. Încă de la intrare se temuse că nu-și va putea stăpîni ura. Simțea că i se usucă gură, că-i crăpa buzele, inimă îi bătea cu putere. Și totuși se hotărîse să tăcă, să nu rostească un cuvînt înainte de vreme. Înțelese că, în situația lui, aceasta era cea mai bună tactica, pentru că aşa nu numai că nu se trăda, ci, dimpotrivă, cu tăcerea lui putea să-și scoată

din fire dușmanul și să-l făcă să se dea el însuși de gol. Cel puțin aşa speră Răskolnikov.

— Nu, eu vad ca dumneata nu mă crezi, îți închipui ca fac glume nesărate, chicoti tot măi vesel și mai bine dispus Porfiri, reînce-pîndu-și alergătură prin odaie; firește, dumneata ai oarecum dreptate. Pînă și chipul cu care m-a blagoslovit Dumnezeu trezește numai gînduri comice; un bufon; dar uite ce aş vrea să-ți spun, dragă Rodion Romanovici, și am să ţi-o repet din nou, iartă-mă, că-s om bătrân, dumneata ești Tânăr, cum să zice, în prima tinerete, și de aceea prețuiești mai presus ca orice inteligență omului, ășa cum face tot tineretul. Te lași ispitit de jocul ager al inteligenței și de argumentele abstracte ale rațiunii. Tineretul nostru este aidoma Consiliului de război al curții austriece de altădată, după cât pot să judec evenimentele militare; pe hîrtie, ei pînă și pe Napoleon l-ău făcut praf și l-au luat prizonier, au calculat și au potrivit toate cât se poate de ingenios în cabinetul lor, și când colo, generalul Mack se preda cu întreaga armată, he-he-he! Văd, văd, drăguță, Rodion Romanovici, că rîzi de mine fiindcă eu, un civil, tot aleg exemple din istoria războiului. Ce să-i faci, am și eu o slabiciune, mi-e dragă militară și dacă ai ști cât de mult îmi place să citesc despre rapoarte militare... categoric - mi-ăm greșit cariera. Trebuie să mă fac militar, asta este. Poate ca n-aș fi ajuns un Napoleon, ei, dar maior tot aş fi ajuns, he-he-he! Și aşa, dragul meu, am să-ți spun tot adevărul, toate amănuntele cu privire la cazul acela, adică acel caz particular; realitatea și natura, domnul meu, nu trebuie nesocotite, sunt foarte importante, dau uneori peste cap calculele cele mai subtile!

Ascultă-mă pe mine, om bătrân, Rodion Romanovici, vorbesc serios (spunând toate acestea, Porfiri Petrovici, care nu împlinise încă nici treizeci și cinci de ani, părea într-adevăr îmbătrînit; pînă și vocea i se schimba și tot trupul i se chirci), și apoi, eu sunt foarte sincer... Sunt eu, sau nu, sincer? Ce părere ai? Cred ca nici nu se găsește pe lume un om măi sincer ca mine: atâtea lucruri ți-am servit pe gratis și n-am cerut nici o răsplătă, he-he! Și aşa, să continuam: inteligența, după părerea mea, este un lucru minunat; cum s-ar zice, podoaba naturii și mîngîierea vieții; ea poate multe chichițe să ofere și nu este ușor să le dezlege un biet anchetator care pe deasupra mai este și el orbit de închipuirea lui, cum se întîmplă totdeauna, fiindcă, de, este și el om! Dar natura îl scoate din încurcătură pe bietul anchetator, aici e buclucul. Și tocmai la asta nu se gîndește tineretul, bîzuindu-se pe inteligența lui, tineretul care „trece peste toate piedicile” (după expresia dumitale cât se poate de ingenioasă și de subtilă). Ce-i drept, omul, adică în cazul particular, care ne interesează, acel om incognito, minte și minte perfect, cu subtilitate; s-ar părea că succesul îi este asigurat, că va putea să se bucure de roadele ingeniozității lui și, când colo, ce să vezi: buf! — leșina tocmai în momentul cel mai critic. Ce-i drept, sunt mii de explicații: boala, de pilda, său uneori aerul închis binele afară, și cum ai tras de clopoțel, și cum ai întrebăt de sînge, și cum i-ai zăpăcit pe zugravi și pe portari. Cât de bine îți înțeleg starea sufletească de atunci... și totuși ășa ai sa-ți pierzi mințile! Pe Dumnezeul meu! Ai să înnebunești! Prea tare clocotește în dumneata indignarea, indignare nobila, nimic de zis, provocată de tot soiul de obide, mai întîi destinul, apoi poliția de cartier... și dumneata dai din colț în colț, cum să zice, ca să-i silești pe toți să vorbească deschis cât măi iute, ca astfel să

isprăvești o dată pentru totdeauna, fiindcă te-ai săturat de toate neghioibile acestea și de toate bănuielile lor. Nu-i aşa? Îi-am ghicit starea sufletească?... Numai că dumneata nu te mulțumești să-ți pierzi singur capul, ci ai să-l faci și pe Razumihin al meu să și-l piarda; prea e bun, știi și dumneata ăceșt lucru. Dumneata ești bolnav, iăr el, din pricina bunătății lui, prinde mai ușor orice boala... Când ai să te liniștești, drăguță, am să-ți povestesc... Ci șezi odată, taică, pentru numele lui Christos. Te rog, odihnește-te, ești alb ca varul, hai, șezi!

Raskolnikov se aşeză, tremurul îl lasă și fierbințeala îi cuprinde tot trupul. Asculta, încordat și profund mirat, pălavrăgeala speriată a lui Porfiri Petrovici, care-l îngrijea prietenește. Nu credea nici un cuvînt din ce spunea acesta, deși simțea o pornire ciudată de a-l crede. Cuvintele, cu totul neașteptate, ale lui Porfiri cu privire la apartament îl înmărmuriră.

„Cum vine asta? Prin urmare știe despre locuință?... se gîndi el deodată. Și de ce mi-o spune?”

— Da, în practica noastră judiciară am mai avut un caz aproape identic, un caz psihologic, morbid, urmă grăbit Porfiri. Unul și-a pus în spate un asasinat și nu numai atât, să vezi ce a născocit, o întreagă poveste, să înfățișat fapte concrete, a povestit împrejurările, și i-a încurcat, i-a zăpăcit pe toți! Și de ce crezi? El, cu totul întîmplator și nepremeditat, a fost într-o oarecare măsură pricina acelui asasinat, dar numai într-o oarecare măsura, și când a aflat că daduse ucigașilor prilej să înfăptuiască crima, a căzut într-o stare de tristețe, i s-a tulburat mintea, a început să aibă halucinații, într-un cuvînt, s-a smintit de-a binelea și s-a încredințat singur că el este ucigașul! Pînă la urmă, instanța a izbutit să dezlege problema, nefericitul a fost achitat și trimis la balamuc. Să nu fi fost instanța, vai de bietul nenorocit! Eh, eh! Of-of și iarăși of! Iată ce se poate întîmpla, drăguță! Daca asemenea năluciri vin să-ți excite nervii, de te duci noaptea să suni pe la uși și sa întrebi de sînge, poți să dai în friguri cu delir! Psihologia asta am studiat-o în practică. Este o atracție, de felul acelora care îndeamnă pe unii oameni să sară pe fereastra sau din turla bisericii! Așa și cu clopoțelul... E boala curată, Rodion Romanovici, boala! Prea îți nesocotești sănătatea. Ar trebui să consulți un specialist, un medic cu experiență, nu să te cauți cu grăsanul de Zosimov!... Delirezi! Toate acestea le faci în delir.

O clipă, toate lucrurile începură să joace în fața ochilor lui Raskolnikov.

„Oare e cu putință să mintă și acum? se gîndea el. E cu neputință, cu neputință!” Căută să respingă această idee, presimțind în ce grad de furie sălbatică îl poate aduce și că s-ar putea să-și piarda mintile.

— N-am fost în delir, aveam mintea limpede! striga el, chinuin-du-și mintea ca să priceapă jocul lui Porfiri. Aveam mintea limpede! Ai auzit?

— Da, da, înțeleg, aud! Și ieri spuneai că n-a fost delir, chiar stăruiai cu tot dinadinsul că erai treaz! Pricep tot ce ai putea să-mi spui! Eeh!... Ascultă, Rodion Romanovici, frățioare, să luam numai împrejurarea asta. Dacă erai într-adevăr vinovat sau daca erai numai amestecat în afacerea asta afurisita, spune și dumneata, ai fi căutat oare să susții mereu ca nu erai în delir, ci, dimpotrivă, cu mintea limpede? Vai de mine! Și să susții asta cu o stăruință specială, spune și dumneata, s-ar fi putut oare, vai de mine! După părerea mea, ar fi fost dimpotrivă. Dacă te-ai fi simțit câtuși de puțin vinovat, trebuia tocmai să susții neapărat că erai în delir. Nu-i

aşa? Aşa e!

Ceva viclean şună în aceasta întrebare. Cu un gest brusc, Raskolnikov se lasă pe spetează canapelei, ca să se depărteze de obrazul lui Porfiri, aplecat deasupra lui, și-l privi ţinta, nedumerit.

— Sau, de pilda, vizita domnului Razumihin, adică făptui dacă a venit ieri cu de la sine putere sau trimis de dumneata? Pai dumneata trebuia să spui că venise cu de la sine putere și să ascunzi că a fost trimis de dumneata! Pe când dumneata n-o ascunzi de fel! Dimpotrivă, și susținut că l-ai trimis dumneata!

Raskolnikov nu susținuse acest lucru. Un fior rece îi trecu prin spate.

— Minți mereu, rosti el încet, cu glasul stins, cu buzele strîmbate într-un zîmbet dureros. Vrei să-mi dovedești că-mi cunoști jocul, că știi dinainte tot ce am să-ți răspund, urmă el, simțind că a început să nu mai cântărească cum ar trebui cuvintele, vrei să mă sperii... sau, pur și simplu, îți bați joc de mine...

Îl privea mereu ţintă și din nou o ură fără margini îi străluci deodată în ochi.

— Minți întruna! strigă el. Știi foarte bine că pentru un criminal ceă măi bună tactică este să nu ascunda, pe cât posibil, ceea ce se poate să nu ascunda. Nu te cred!

— Of, ce om sucit! chicoti Porfiri. Pe dumneata nu te poate învinge nimeni; ești îndărătnic că orice monoman. Văsăzică nu mă crezi? Și eu am să-ți spun că totuși mă crezi, mă crezi de cel puțin cincisprezece centimetri și am să te fac să mă crezi de un metru, căci mi-ești drag cu adevărat, și-ți doresc sincer numai binele. Buzele lui Raskolnikov începură să tremure. Da, îți doresc numai binele, și-o spun deschis, urmă el, apucându-l ușor, prietenesc, de braț, mai sus de cot, îngrijește-ți sănătatea. Și apoi și-a venit familia, trebuie să te gîndești la ea. Ar trebui să le ferești de griji, să le alinți, și dumneata le sperii întruna...

— Ce te privește pe dumneata? De unde știi? Ce te interesează? Prin urmare mă urmărești și vrei să mi-o arăți?

— Drăguță! Păi o știu chiar de la dumneata, din gură dumitale! Nici nu observi că în emoția dumitale spui de toate și mie și altora. Și de la domnul Razumihin, Dmitri Prokofici, am aflat ieri multe amănunte interesante. Dumneata m-ai întrerupt, dar trebuie să-ți spun că, datorită susceptibilității dumitale, cu toată finețea inteligenței, ai început să-ți pierzi pînă și judecata sănătoasă. De pilda, să revenim din nou la clopoțel: un fapt atât de prețios (bagă de seamă: un fapt concret!) și-l trădezi de bunăvoie tocmai eu, anchetatorul! Dumneata nu vezi nimic? Dar dacă te-ăș fi bănuit cât de cât, oare aşa ar fi trebuit să procedez? Dimpotrivă, ar fi trebuit măi întîi să-ți adorm susceptibilitatea, să nu-ți arat că am aflat acest fapt, ci să-ți atrag atenția în direcția opusă, ca apoi să te pocnesc cu măciuca în moalele capului (expresia dumitale), să te întreb aşa, pe nepusă masă: „la ascultă, domnule, ce ăi căutat în locuința ăsasi-nătei la orele zece, dacă nu la unsprezece noaptea? Pentru ce ăi tras de clopoțel? Pentru ce ăi întrebat de sînge? Pentru ce i-ai zăpăcit pe portari și i-ai îndemnat să vină la secție, la comisar?” Uite cum ar fi trebuit să procedez dacă te-ăș fi bănuit cât de cât. Trebuia să-ți iau un interrogator în toată forma, să-ți fac o percheziție, poate chiar să te arestez... Prin urmare, dacă am procedat altfel, nu te bănuiesc deloc! Dumneata însă și-a pierdut

judecata sănătoasa și nu vezi nimic, ți-o repet!

Raskolnikov tresări atât de tare, că Porfiri Petrovici observă acest lucru.

— Minți! strigă el. Nu-ți cunosc gîndul, dar minți și minți întruna...

Adineauri mi-ai vorbit altfel, și n-am putut să mă înșel... Minți!

— Mint? sări Porfiri. Păreă că se aprinde, deși își păstra un aer cât se poate de vesel și de ironic, fiind prea puțin îngrijorat de părerea pe care și-o făcea despre persoană lui domnul Raskolnikov. Eu mint?... Spune și dumneata cum am procedat adineauri, eu, anchetatorul, sugerându-ți toate mijloacele de apărare, explicându-ți întreaga psihologie: „delir, boala, supărare, melancolie, poliștiștii cartierului” și toate celelalte! Hai? He-he-he! Deși - ți-o spun pentru că veni vorbă - toate aceste mijloace psihologice de apărare, rezerve și subterfugii nu sunt prea întemeiate, sunt cu două tăișuri: „boala, delir, vis, mi s-ă năzărit, nu-mi amintesc”, toate ăstea-s bune, dar de ce oare, drăguță, tocmai în boala și în delir să ăi astfel de halucinații și să nu ți se năzară altceva? Doar ți se poate năzări și altceva? Nu-i ășă? He-he-he-he!

Raskolnikov îi aruncă o privire mîndră și disprețuitoare.

— Într-un cuvînt, spuse el ăpăsat, sculîndu-se și respingîndu-l ușor pe Porfiri, într-un cuvînt, vreau să știu, mă recunoști absolut scutit de orice suspiciune, da, sau nu? Spune, Porfiri Petrovici, vorbește deschis, categoric și iute, chiar acum!

— Da prăpăstios mai ești, drăguța! Ce să mă fac cu dumneata? exclama Porfiri Petrovici cu o mutra foarte vesela, șmechera și câtuși de puțin îngrijorata. La ce bun să știi, la ce bun să știi atâtea lucruri, de vreme ce noi te-am lasat pînă acum cu totul în pace? Ești ca un copil: da-mi și dă-mi focul, să-l țin în mînă! Pentru ce te neliniștești atât? Pentru ce te rogi singur să te luam în primire, ce motive ai? A? He-he-he!

— Repet, striga furios Raskolnikov, ca nu mai pot să îndur...

— Ce anume? Incertitudinea? Îl întrerupse Porfiri.

— Lasă înțepăturile! Nu mai vreau... îți spun că nu vreau!... Nu pot și nu vreau!... Auzi? Ai auzit? striga el, izbind din nou cu pumnul în masă.

— Mai încet, mai încet! Ar putea să ne auda cineva! Te previn foarte serios: păzește-te! Nu glumesc! rosti în șoapta Porfiri, dar de data aceasta fața lui nu mai avea aceea expresie blajina de muiere speriată; dimpotrivă, acum îi ordona direct, încrențîndu-se sever și parcă distrugînd dintr-o data toate misterele și cuvintele cu dublu înțeles.

Dar aceasta nu ținu decât o clipă. Raskolnikov, nedumerit în prima clipă, fu apucat de un acces de furie turbată; și totuși, ciudat: se supuse din nou ordinului de a vorbi mai încet, deși mînia lui ajunsese la culme.

— N-am să te las să mă chinui! șopti el deodată, și în aceeași clipă își dadu seama cu durere și cu ură că nu poate să nu se supună ordinului, ceea ce îl înfurie și măi țăre. Arestează-mă, perche-zitionează-mă, dar fii bun și fă totul după formele legale, nu te mai juca cu mine! Să nu îndrăznești!...

— Nu te mai necăji în privința formelor, îl întrerupse Porfiri cu același zîmbet viclean de mai înainte, privindu-l cu multă satisfacție; te-am poftit azi, drăguța, ca în familie, cu totul și cu totul prietenește!

— N-am nevoie de prietenia dumitale - nu dau doi bani pe ea! Auzi? Uite: îmi iau șapca și plec. Sa te vad ce ai sa zici acum, daca ai de gînd să mă arestezi?

Raskolnikov își apuca șapca și porni spre ușă.

— Și surpriza nu vrei să-o vezi? chicoti Porfiri, apucându-l din nou ceva mai sus de cot și oprindu-l în prag.

Părea din ce în ce mai vesel și mai glumeț, ceea ce îl scotea cu totul din sărite pe Raskolnikov.

— Ce surpriza? Despre ce vorbești? întrebă el, oprindu-se și uitîndu-se, însă imînat, la Porfiri.

— Surpriza care sade colea, după ușa aceea, he-he-he! (Și el arată cu degetul ușa închisa, din peretele despărțitor, care ducea în „locuința lui de stat”.) Am încuiat-o bine, să nu fugă...

— Ce-i asta? Unde? Ce anume?...

Raskolnikov se aproape de ușa și voi să o deschida, dar ușă era încuiata.

— E încuiată, uite cheia!

Și Porfiri îi arăta cheia pe care o scose din buzunar.

— Minți! urla Raskolnikov, ieșindu-și din fire. Minți, paiață blestemată! și se năpusti asupra lui Porfiri, care se retrăsese lîngă ușă, fără totuși să pără câtuși de puțin speriat.

— Acum înteleag tot! se repezi la el Raskolnikov. Mă minți și mă zădarești ca să mă trădezi...

— Pai ar fi greu să se trădeze cineva mai mult, drăguță, Rodion Romanovici. Uite în ce hal ești. Nu țipa, altfel chem oamenii.

— Minți, n-are să se întîmple nimic! Cheamă oamenii! Știai că sunt bolnav și ai vrut să mă scoți din fire, să mă faci să turbez ca să ma trădez, asta și-a fost scopul! Nu, mie să-mi dai fapte concrete! Am înteleas tot! N-ai fapte, nu ai decât presupunerii nenorocite, bănuiești fără valoare de ale lui Zametov. Cunoscându-mi caracterul, ai vrut să mă înfuri, ca apoi să-mi dai la cap cu popii și deputații... pe ei îi aştepți? Hai? Ce aştepți? Unde sunt? Ada-i încoaace!

— Ce deputați, drăguță? Ia te uită ce i se poate năzări unui om! Păi formă (că să vorbesc ca dumneata) nici nu permite așa ceva. Hăbăr n-ăi, dragul meu... Cât despre formă, n-ăi grijă, formă va fi respectată!... murmură Porfiri, trăgînd cu urechea la cele ce se petreceau de partea cealaltă a ușii.

Într-adevăr, în odaia de alături, chiar lîngă ușă, parcă se auzea gălagie.

— A, vin! strigă Răskolnikov. Ai trimis după ei!... I-ai aşteptat! Ai calculat tot... Hai... Hai, ăda-i încoaace: pe deputați, pe martori, pe cine vrei... ada-i aici! Sunt gata, sunt gata!...

Dar tocmai atunci se petrecu ceva atât de ciudat, o întîmplare atât de surprinzătoare în desfășurarea normală a lucrurilor, incit, firește, nici Răskolnikov, nici Porfiri Petrovici nu se puteau aștepta la un asemenea deznodamînt.

Capitolul VI

Mai tîrziu, când își reamintea această clipă, situația i se prezenta astfel lui Răskolnikov:

Gălagia care răsunase după ușă crescu cu repeziciune și ușa se crăpă ușor.

— Ce este? strigă cu năduf Porfiri Petrovici. Am spus doar...

O clipă nu primi nici un răspuns, dar se auzea clar că după ușă cîțiva oameni încercau să tragă înapoi pe cineva.

— Ce-i acolo? repeta Porfiri Petrovici, neliniștit.

— L-am adus pe arestat, pe Nikolai, se auzi un glas.

— N-am nevoie de el! Afără! Să aștepte!... Ce caută aici?! Ce-i dezordinea asta?! strigă Porfiri, repezindu-se la ușă.

— Păi el... făcu același glas, și se întrerupse brusc.

Vreo două secunde urmă o adevărată luptă, apoi se auzi cum cineva respingea cu putere pe altcineva, și un om foarte palid dadu buzna în cabinetul lui Porfiri Petrovici.

La prima vedere, omul acela părea foarte ciudat. Privea drept înainte, de parcă n-ăr fi văzut pe nimeni; în ochii lui se citea hotărîrea și, totodată, o paloare cadaverică îi acoperea fața de parca ar fi fost un condamnat la moarte în clipa executării sentinței. Buzele, aproape albe, îi tremurau ușor.

Era un om încă foarte Tânăr, de statura mijlocie, slab, îmbrăcat ca un lucrător; avea părul retezat drept în jurul capului și trăsături subțiri, aproape descarnate. Cel pe care-l respinsese se repezi după el în odaie și-l apucă de umăr: era gardianul; dar Nikolai își smuci brațul și-i scăpă din nou.

Câțiva curioși se îngheșua în prag. Unii încercau să intre înăuntru. Toate acestea se petrecuă aproape într-o clipă.

— Afără, e prea devreme! Așteaptă să te chem!... De ce l-ați adus atât de repede? bolborosi, grozav de supărat și de mirat, Porfiri Petrovici.

Dar Nikolai se lasă în genunchi.

— Ce faci? strigă Porfiri, înmărmurit.

— Eu sunt vinovatul! Am păcătuit! Eu am ucis! rosti deodată Nikolai cu glas gîtuit de emoție, dar destul de tare.

Vreo zece secunde se întinse o tacere de-ăi fi zis că se prefăcuseră cu toții în stane de piatră; pînă și gardianul se dadu înapoi și nu mai îndrăzni să se apropie de Nikolai, ci se retrase mecanic la ușă, unde rămase nemîscat.

— Ce este? strigă Porfiri Petrovici, ieșind din încremenirea ce-l cuprinse.

— Eu... am ucis... repetă Nikolai, după o scurtă tacere.

— Cum... tu... Cum... Pe cine ai ucis?

Era clar că Porfiri Petrovici era cu totul descumpănit. Nikolai tăcu puțin.

— Pe Aleona Ivanovna și pe sora dumneaei, Lizaveta Ivanovna... le-am ucis... cu toporul. Mi s-au întunecat mintile... adaugă el deodată și amuți, dar rămase în genunchi.

Câteva clipe, Porfiri Petrovici stătu nemîscat, cântărind parca cele auzite, apoi se dezmetici și, cu un gest violent din mînă, făcu semn martorilor nepoftiți să iăsă ăfară. Aceștia dispărură și ușa se închise. Porfiri își aruncă ochii spre Răskolnikov, care sta în colț și se holba la Nikolai, și porni către el, dar se opri, se uită la el, apoi își muta numai decât privirea asupra lui Nikolai, apoi iarăși o întoarse la Răskolnikov și din nou la Nikolai, și deodată se năpusti pătimăș asupra acestuia din urmă.

— Ce-mi tot dai zor ca și s-au întunecat mintile? strigă el aproape cu

ura. Încă nu te-am întrebat dacă și s-ău întunecat mințile sau ba... spune: tu ai ucis?

— Eu... mărturisesc... rosti Nikolai.

— Ei! Cu ce le-ai ucis?

— Cu toporul. Mi-am făcut rost de unu'.

— Ce te grăbești! Erai singur? Nikolai nu înțelegește întrebarea.

— Ai ucis singur?

— Singur. Mitka nu are nici o vină și nici o legătură.

— Ce te pripești cu Mitka al tău? Uf! Dar cum se face că ai alergat atunci cu el pe scări? Doar portarii v-au întîlnit pe amândoi?

— Ca să îndepărtez bănuielile... am alergat... atunci... cu Mitka, răspunse Nikolai, pripindu-se și parca dinainte pregătit ce să răspunda.

— Așa, sigur că da! striga, furios, Porfiri. Repetă cuvintele altora! mormăi el ca pentru sine și deodată îl zări din nou pe Raskolnikov, de care aproape că uitase, prins cu totul de venirea lui Nikolai.

Acum se dezmetici și chiar se tulbura puțin...

— Rodion Romanovici, drăguță! Iartă-mă, se repezi el, nu se poate așa, te rog... n-ai ce face aici... eu... vezi și dumneata ce surprize!... Te rog!

Și luându-l de mâna, îi arata ușa.

— Mi se pare că nu te-ai așteptat la una ca asta? zise Raskolnikov care, firește, încă nu înțelegea nimic clar, dar care avusese timpul să-și vină în fire.

— Și nici dumneata nu te-ai așteptat la una ca asta, drăguța. Ia te uita ce-i tremura mâna! He-he!

— Și dumneata tremuri, Porfiri Petrovici!

— Adevărat; nu m-am așteptat la asta!...

Se aflau în prag. Porfiri era grăbit să-l vada plecat pe Raskolnikov.

— Și surpriza nu mai vrei să mi-o arăți? Întreba acesta pe neașteptate.

— Vorbește și-i clanțănesc dinții în gură, he-he! Ești ironic! Ei, la revedere!

— După mine: adio!

— Cum o vrea Dumnezeu, cum o vrea Dumnezeu! mormăi Porfiri Petrovici, cu un zîmbet strîmb.

Străbatînd cancelaria, Raskolnikov observă că multă lume îl urmarea cu luare-aminte. În antreu, în multimea care aștepta acolo, îi zări pe cei doi portari de la casa aceea, pe care-i poftise deunăzi, noaptea, sa meargă la secție. Așteptau ceva. Dar de-abia ajunse pe scară că auzi din urma glasul lui Porfiri Petrovici. Se întoarse și-l văzu pe acestă alergînd cu răsuflarea tăiată să-l prinda.

— O singură vorbuliță, Rodion Romanovici; cât despre toate celelalte, va fi cum o vrea Dumnezeu, dar așa, de formă, va trebui să-ți mai pun câteva întrebări... așa că o să ne mai vedem, sigur! Și Porfiri se opri, zîmbind, în fața lui. Sigur, mai repetă el o data.

Se putea presupune că mai voia să adauge ceva, un lucru pe care nu izbutea să-l rostească.

— Te rog să mă ierți pentru purtarea mea de adineauri... m-am cam înfierbînat, începu Raskolnikov, care prinsese atâtă inima, încât acum simțea o dorință de neînvins să-și bată joc de Porfiri Petrovici.

— Nu face nimic, nu face nimic, sări, aproape fericit, Porfiri... Eu însuși m-am cam... Am un caracter oribil, recunosc, da, recunosc! Dar lasă că ne

măi vedem noi. Daca vrea Dumnezeu, o sa ne mai vedem de multe, multe ori!

— Şi o să ne cunoaştem cu adevărat? îi cântă în strună Raskolnikov.

— Şi o să ne cunoaştem cu adevărat, repeta Porfiri Petrovici şi, încrizind pe jumătate ochii, îl privi foarte serios. Te duci la onomastică?

— La înmormântare.

— Da, e drept, la înmormântare! Vezi-ţi de sănătate, vezi-ţi de sănătate...

— Eu, personal, nici nu ştiu ce ţi-aş putea dori! spuse Raskol-nikov, care şi începuse să coboare, dar se opri din nou şi se întoarse către Porfiri Petrovici. Ţi-aş dori mai mult succes decât ai avut azi; vezi şi dumneata cât de comic îți este serviciul!

— Comic? De ce? Îşi ciuli imediat urechile Porfiri Petrovici, care se întorsese să plece.

— Pai sigur, atâtă trebuie să-l fi chinuit şi pisat pe bietul Nikolai, atâtă l-ai torturat după metoda dumitale psihologică, pînă ce a recunoscut; desigur că i-ai repetat zi şi noapte: „Tu ai ucis, tu ai ucis...” şi acum, când el a mărturisit, ai să te apuci să-i încurci minţile altfel: „Minţi, nu eşti tu ucigaşul! Nu poţi fi! Repeţi cuvintele altora!” Şi mai zici că serviciul dumitale nu este comic?

— He-he-he! Ai observat totuşi cum i-am spus adineauri lui Nikolai că „repetă cuvintele altora”?

— Cum sa nu observ?

— He-he! Inteligenţă subtilă, foarte subtilă! Nimic nu-ţi scapă! Ai un spirit vioi! Întotdeauna vezi partea umoristică... he-he! Se zice că dintre scriitori, Gogol avea mai ales dezvoltata aceasta trăsătura!

— Da...

— Da, da, Gogol... La revedere, pînă la o nouă întîlnire placuta.

— Pînă la o nouă întîlnire placuta...

Raskolnikov porni spre casă. Era atât de zăpăcit şi de încurcat, că, ajuns în odaia lui, se aruncă pe divan şi ramase aşa mai bine de un sfert de ceas, cautînd sa-şi revină şi să-şi adune gîndurile. La Nikolai nici nu încerca să se gîndească: era înmărmurit; simţea ca mărturisirea lui Nikolai era inexplicabilă, că se ascundeau dedesubt o taina pe care deocamdată era cu neputinţă s-o dezlege. Mărturisirea aceasta, însă, era un fapt real, iar urmările acestui fapt erau uşor de ghicit: minciuna nu putea să rămînă în picioare multă vreme şi atunci iar aveau să cada bănuielile asupra lui Raskolnikov. Dar pînă una-alta, era liber şi trebuia neapărat să ia masuri în vederea pericolului pe care-l socotea imminent.

Şi totuşi, în ce măsura era ameninţat? Situaţia începea să se clarifice. Amintindu-şi în linii generale întreaga scena de adineauri, nu putea să nu se înfioare de groaza. Fireşte, nu cunoştea toate gîndurile lui Porfiri şi nu putea să înțeleagă pe ce se bîzuise acesta, dar cât gîhicise din jocul lui era destul ca sa-şi dea seama mai bine ca oricine cât de primejdioasa fusese pentru el aceasta mişcare strategică a lui Porfiri. Încă puţin şi ar fi putut să se dea de gol, fără scăpare. Cunoscând iritabilitatea lui bolnavicioasă, şi aceasta de la prima întîlnire, Porfiri îl atacase prea direct, fiindcă mergea aproape la sigur. Fără îndoială, Raskolnikov se compromisese adineauri, şi chiar foarte mult, totuşi încă nu-i daduse fapte concrete; totul păstra încă un caracter relativ. Dar aşa o fi, cum crede el? Nu se însela cumva gîndind

astfel? La ce rezultat voia să ajungă Porfiri Petrovici? Pregătise într-adevăr ceva pe azi? Și ce anume? Aștepta într-adevăr ceva sau nu? Cum s-ar fi sfîrșit întrevederea lor, daca nu pica pe neașteptate și atât de dramatic Nikolai?

Porfiri Petrovici și-a dat pe fața aproape toate cărțile; firește, a riscat, dar le-a dat pe fața (aşa i se părea lui Raskolnikov) și daca ar fi avut în adevăr încă ceva, ar fi dat pe față tot. Ce putea fi acea „surpriza”? A fost o gluma? Era ceva serios sau nu? Putea oare să se ascunda sub asta ceva care să semene cu un fapt concret, să fie un temei de acuzare? Omul de ieri? Unde a dispărut? Unde a fost azi? Dacă Porfiri știe într-adevăr ceva precis, apoi acest ceva trebuie să fie în legătura cu omul de ieri...

Şedea pe divan cu capul în piept, cu coatele sprijinite pe genunchi și cu fața ascunsă în palme. Tremurul nervos nu mai contenea, în sfîrșit, se scula, își lăua șapca, se gîndi puțin și porni spre ușa.

Își dadu seama că, cel puțin în ziua aceea, se putea considera aproape în siguranță. Înima i se umplu de un fel de bucurie și simți dorința să ajungă cât mai repede la Katerina Ivanovna. Întîrziase la înmormântare, dar mai avea timp să ajungă la praznic și s-o vada pe Sonia.

Se opri din nou, se gîndi și un zîmbet chinuit îi apăru pe buze.

— Astăzi, astăzi! repetă el pentru sine. Da, da, chiar astăzi! Aşa trebuie...

Dar în clipa când voi să pună mâna pe clanță, văzu că ușa se deschide singură. Tresări și se dadu înapoi. Ușa se deschise încet, fără zgromot, și în prag apăru omul de ieri, omul răsărit ca din pămînt.

El se opri în prag, se uită, tăcut, la Raskolnikov și făcu un pas înainte. Era întocmai ca ieri, același trup, aceeași îmbrăcăminte, dar fața și privirea îi erau schimbatе; părea trist și, după ce stătu o clipă, oftă din greu. Nu trebuia decât să-și pună palma pe obraz și să-și plece capul pe umăr că să semene perfect cu o băbă.

— Ce dorești? întrebă Raskolnikov, alb că vărul.

Omul nu răspunse, apoi se înclină ădînc, aproape ătingînd pămîntul cu mâna. Cel puțin atinse dușumeaua cu degetul arătător de la mină dreaptă.

— Ce dorești? strigă Raskolnikov.

— Sunt vinovat, rosti încet omul.

— Ce vină ai?

— Gînduri rele.

Amîndoi se priviră în tăcere.

— Mi-ă fost necaz. Când ai venit dumneata atunci, poate afumat, și ai chemat portarii la secție, și ai întrebat de sînge, mi-a fost necaz că te-ău lasat să pleci, socotind că ești beat. Aşa necaz mi-a fost, că mi-am pierdut somnul. Și fiindcă n-am uitat adresa, am venit ăseără aici și am întrebat...

— Dumneata ai venit? îl întrerupse Raskolnikov, începînd deodată sa înțeleagă despre ce eră vorbă.

— Eu, adică, eu am fost nedrept.

— Ești din căsă aceea?

— Da, stau acolo, și atunci mă aflam și eu la poarta, ori nu vă mai amintiți? Am un atelier acolo, de mult. Sunt cojocar, tîrgoveț, iau de lucru acasă... și mi-ă fost necaz mai cu seamă pentru că...

Atunci Raskolnikov își aduse aminte clar de toată scena petrecuta cu două zile în urmă la intrare; își aminti că în afara de portari mai fusese

acolo și altă lume, cîțiva bărbați și câteva femei. Își aduse aminte de un glas care propusese să fie dus de-a dreptul la secție. Nu văzuse fața aceluia care vorbise, nu o recunoștea nici acum, dar știa că-i răspunsese ceva și că se întorsese către dînsul.

Vasăzică asta era explicația misterului ce-l îngrozise ieri! Dar și mai groaznic e că pentru atâtă lucru fusese cât pe-aci să se dea de gol, să se piarda. Așadar, în afară de faptul că venise să închirieze locuința și vorbise despre sînge, omul acesta nu putea spune nimic. Așadar, Porfiri de asemenea nu știa nimic, nu avea nici un fapt, în afara acestui demers de om în delir, a acestei psihologii cu două tăișuri, nimic pozitiv. Așadar, dacă nu vor răsări alte fapte (și ele nu trebuie să măi răsară, nu trebuie, nu trebuie!) atunci... atunci ce ar putea să-i facă?

Cu ce i-ar putea dovedi definitiv culpabilitatea, chiar dacă l-ar aresta? Prin urmare, Porfiri, abia acum, abia azi aflat despre locuința, și altceva nu știe nimic.

— Dumneata i-ai spus azi lui Porfiri... că am fost acolo? întrebă el, fulgerat de o idee nouă.

— Care Porfiri?

— Comisarul anchetator.

— Eu i-am spus. Portarii nu s-au dus atunci și m-am dus eu.

— Astăzi?

— Cu o clipă înainte să pică dumneata. Am auzit tot, am auzit cum te punea pe frigare.

— Unde? Cum? Când?

— Pai am stat tot timpul după peretele ăcela de scânduri.

— Cum? Vasăzică dumneata erai surpriză? Dar cum s-a putut întîmpla una ca asta?

— Spune, te rog!

— Vazînd că portarii nu mă ascultă și nu vor să meargă la secție, începu tîrgovețul, fiindcă ziceau că e prea tîrziu și s-ar putea să se supere șeful ca n-au venit îndată, mi-a fost necaz, n-am dormit toata noaptea și am hotărît să aflu ceva despre dumneata. A doua zi, adică ieri, aflînd unele lucruri, azi m-am și dus la secție. Am venit întîiași dată — dumnealui nu venise încă. Am venit un ceas mai tîrziu — nu m-a primit, iar de-a treia oară când am venit — m-a primit. I-am zis cum a fost, iar el, când a auzit, a început să alergă prin odaie și să bate cu pumnul în piept și să strige: „Tîlharilor, ce faceți cu mine? Să fi știut, îl aduceam pe sus!” Apoi a ieșit în fuga, a chemat pe nu mai știu cine și s-a pus să-i vorbească aceluia, colea, într-un colț, apoi iar s-a repezit la mine și iar m-a descusut și iar a înjurat. Ce m-a mai ocărit! I-am spus tot și i-am spus că n-ai îndrăznit să-mi răspunzi la ce ți-am zis ieri și că nu m-ai recunoscut. Atunci el a început să alerge prin casa și să tot bătea cu pumnul în piept și să înfuria și alergă și, atunci când i-au spus că ați venit, mi-a zis: „Hai, zice, vîră-te colea după ușă și să nu sufli o vorba, orice ai auzi”. Mi-a adus el singur un scaun și m-a încuiat; zicea că poate mă cheamă. Iar când l-au adusără pe Nikolai, atunci, după ce ieșiseși dumneata, m-a scos și pe mine: „Eu, zice, am să te mai chem, zice, și am să te mai întreb”.

— Pe Nikolai l-a întrebat în fața ta?

— Cum te-a scos pe dumneata din odaie, m-a scos și pe mine, și apoi a început să-l întrebe pe Nikolai.

Tîrgovețul tăcu și se ploconi din nou, atingînd cu degetele dușumeaua.

— Iartă-mă pentru răul pe care îl-am făcut.

— Să te ierte Dumnezeu, răsunse Raskolnikov; și după aceste vorbe, tîrgovețul se închină din nou, dar nu ătît de ădînc, ci numai pînă la brîu, se întoarse încet și părăsi odaia.

„Nici un fapt concret, numai probe cu doua tăisuri”, repeta Raskolnikov, înviorându-se, și ieși din odaie.

„Acum ne mai putem lupta”, își zise el, cu un zîmbet de mânie, coborând scara. Mînia era împotriva lui însuși; se disprețuia și se rușina de cât de „laș” fusese.

PARTEA A CINCEA

Capitolul I

A doua zi dimineața, după acea explicație fatală pe care o avusese cu Dunecika și Pulheria Aleksandrovna, Piotr Petrovici se dezmetici cu totul și, spre marea lui neplacere, trebui să admită treptat că ruptura, care încă în ajun îi păruse fantastică, de neconcepție, era un lucru de-a binelea împlinit. Sharpele negru al amorului propriu rănit îl mușcase de inimă toată noaptea. Când se scula din pat, prima mișcare a lui Piotr Petrovici fu de a se privi în oglinda; se temea să nu își se fi vîrsat fierea în sînge, peste noapte. Dar deocamdată, în această privință, putea fi liniștit; și după ce-și privi chipul alb și distins, nițel buged în ultima vreme, se liniști, încredințat că-și va găsi mireasă într-altă parte, și încă poate una mai de soi decât Dunecika; dar alunga repede această speranță utopică și scuipă energetic, fapt care trezi un zîmbet tăcut și sarcastic pe buzele Tânărului său colocatar, Andrei Semionovici Lebeziătnikov. Acest zîmbet nu-i scăpa lui Piotr Petrovici, care îl puse numaidecât la socoteala Tânărului sau prieten, socoteala și aşa destul de încărcata în ultima vreme. Necazul său crescu și mai mult când își dadu seamă că n-ar fi trebuit să-i povestească lui Andrei Semionovici rezultatul întrevederii din ajun. Era a doua greșeala pe care o făcușe ieri în ferbințeala primelor clipe, vîrsîndu-și focul și nestăpî-nindu-și firea iute... Apoi, că un făcut, în dimineață ăceaă neplacerile se ținură lanț. Pînă și la tribunal îl aştepta un insucces privitor la procesul pe care-l apară. Dar ce-l necăjea la culme era încăpăținarea proprietarului locuinței pe care o închiriașe în vederea apropiației casatorii și pe care o renova pe cheltuiala lui; acest proprietar - un meseriaș neamț îmbogățit — nu se învoia cu nici un preț sa rupă contractul abia încheiat, pretinzînd toate daunele prevăzute în contract, deși Piotr Petrovici îi înapoia locuința aproape complet renovată. La fel păți și la magazinul de mobila, unde negustorul refuză să-i restituie măcar o rubla din arvuna pentru mobila cumpărată, dar încă netransportată la domiciliu. „Doar n-am să mă însor numai pentru mobila!” scrișnea din dinți Piotr Petrovici, și o speranță absurdă îi fulgeră din nou prin minte: „Oare totul s-a sfîrșit, irevocabil, oare totul este

pierdut? Nu se mai poate încerca nimic?" Amintirea Dunecikăi îi împungea din nou îmbietor inima. El îndura cu stoicism această clipă chinuitoare și, firește, dacă simpla lui dorință ar fi avut puterea să-l ucida pe Raskolnikov, Piotr Petrovici ar fi rostit-o pe loc.

„Marea mea greșeala a fost că nu le-am dat nici un ban, se gîndeau el, trist, înapoindu-se în cămaruța lui Lebeziatnikov. De unde dracu' atâta zgîrcenie cămătărească? N-aveam nici un interes să mă zgîrcesc. Mă gîndeam să le țin deocamdată în mizerie, ca să le fac să se uite la mine ca la providența însăși, și când colo, uite, mi-au scăpat printre degete! Ptiu!... Nu, măcar să le fi dat în acest răstimp, de pilda, o mie sau o mie cinci sute de ruble pentru trusou, să le fi cumpărat unele daruri, cutiuțe, truse de călătorie, găteli, stofe și toate fleacurile acelea care se găsesc la Knop sau la magazinul englezesc, și treaba ar fi mers mai bine... Ar fi fost mai trainica! N-ar fi renunțat cu atâta ușurință la mine! Cu firea lor, în cazul unei rupturi, s-ar fi simțit obligate să-mi restituie și cadourile și banii; ceea ce este mai ușor de zis decât de făcut și, apoi, le-ar fi părut rău după lucruri! Dar mustările de conștiință? Cum, sa dai afara un om care pînă acum s-a arătat atât de darnic și de delicat?... Hm! Mare greșeala!" Piotr Petrovici scrîși din dinți și își zise că a fost prost — în gînd, firește.

Ajungînd la această concluzie, se întoarse acasă de două ori mai furios decât plecase. Totuși, pregătirile de praznic ce se făceau în odaia Katerinei Ivanovna îi stîrniră într-o oarecare măsură curiozitatea. Încă de aseară auzise vorbindu-se despre aşa ceva, ba chiar fusese invitat să ia parte, dar copleșit de grijile lui, nu luase înseama acest lucru. Se grăbi deci să-o descoasă pe doamna Lipevehsel, care în lipsa Katerinei Ivanovna (dusă la înmormîntare) se foia în jurul mesei întinse, și afla că va fi un praznic în lege, că aproape toți chiriașii fuseseră invitați, chiar și dintre acei pe care răposatul nu-i cunoscuse, ca pînă și Andrei Semionovici Lebeziatnikov fusese poftit, cu toate că se certase cândva cu Katerina Ivanovna și, în sfîrșit, însuși Piotr Petrovici era rugat să ia parte și așteptat cu deosebită cinste, fiind socotit cel mai important musafir dintre locatarii casei. Katerina Ivanovna crezuse de cuviință să-o pofteaască și pe Amalia Ivanovna, după toate regulile, în ciuda neînțelegerilor și a certurilor neconitenite dintre ele, și de aceea aceasta vedea de masa cu un fel de placere și chiar se gătise cu tot dichisul - deși de doliu - era numai în mătăsuri și funde noi, cu care se mîndrea grozav. Informat de toate aceste amănunte, îi veni lui Piotr Petrovici o idee și se întoarse, gînditor, în odaia lui, adică în a lui Andrei Semionici Lebeziatnikov. Afla, între altele, că printre invitați se găsea și Raskolnikov.

În dimineață aceea, dintr-un motiv oarecare, Andrei Semionici rămăsese acasă. Între acest domn și Piotr Petrovici se stabiliseră niște relații ciudate, de altminteri, destul de explicabile: Piotr Petrovici îl disprețuia și-l ura peste măsură pe Lebeziatnikov, și asta aproape din ziua când se instalase în cămaruța lui, și totodată parcă se temea puțin de el. La sosirea sa în Petersburg trăsese în gazda la Lebeziatnikov, nu numai din zgîrcenie și economie, deși acesta fusese motivul principal, dar și pentru altceva. Pe când trăia în provincie, auzise că Andrei Semionici, al cărui tutore fusese cândva, era unul dintre fruntașii de vaza ai tinerilor progresiști, și că juca chiar un rol destul de important în unele cercuri foarte interesante despre care se povestea tot felul de minunătii. Acest

lucru îl impresionase pe Piotr Petrovici. Tocmai aceste cercuri puternice, atotștuitoare, care nu respectau pe nimeni și duceau război cu toata lumea, îi inspirau o teamă grozavă, deși nelamurita. Firește că, locuind în provincie, n-avusesese prilejul să-și formeze o părere, nici măcar una aproximativă, în privința acestor lucruri. Auzise și el ca toata lumea ca în orașele mari, și mai ales la Petersburg, exista progresiști, nihilisti, demascatori etc, etc, dar, ca la mulți alții, în mintea lui aceste denumiri căpătaseră o semnificație și o importanță exagerată pînă la absurd. De câțiva ani se temea mai ales de demascare și tocmai aceasta teamă era la temelia veșnicei și exageratei sale neliniști, care cresc și mai tare o data cu planul mutării activității la Petersburg. În aceasta privință, fusese, cum s-ar zice, speriat, aşa cum se spune uneori despre copiii mici. Cu câțiva ani în urma, în provincie, pe vremea când abia își începea cariera, văzuse două cazuri de crunta demascare a unor persoane sus-puse în gubernie, de pulpana cărora tocmai se agățase și care îl protejau. Un caz se încheie cu scandal, iar celalalt fu cât pe-acă să înfunde persoana respectiva. Iată de ce Piotr Petrovici hotărîse ca, odată ajuns la Petersburg, să afle număidecăt cum se prezintă situația și, la nevoie, sau, pentru orice eventualitate, să anticipateze și să facă ochi dulci „tinerei noastre generații”. În această privință se bizuia pe Andrei Semionîci, iar atunci când îl vizită pe Răskolnikov, el și învățase, de bine, de rău, sa rotunjească unele fraze împrumutate de la alții.

În scurt timp, și foarte ușor, el își dadu seamă însă că Andrei Semionîci era un omuleț de rând și foarte naiv. Dar acest fapt nu-l făcu să-și schimbe părerea și nici nu-l îmbărbăta. Chiar dacă s-ar fi convins că toți progresiștii sunt la fel de prostânaci, nici atunci neliniștea lui nu s-ar fi potolit. De fapt, nu-i pasa câtuși de puțin de toate teoriile, ideile și sistemele (cu care Andrei Semionîci se năpustise imediat asupra lui). Avea un țel popriu. Trebuia să afle cât mai repede: cum stau lucrurile aici? Au vreo putere „acești oameni” sau nu? Are de ce să se teamă de ei sau nu? Îl vor demasca dacă va întreprinde cutare sau cutare lucru sau nu-l vor demasca? și dacă îl vor demasca, atunci pentru ce anume și pentru ce anume se demasca în genere, astăzi? Mai mult: dacă au, într-ade-văr, putere, n-ar putea, într-un fel sau altul, să se dea bine pe lîngă ei și să-i ducă de năs? Este folositor aşa ceva sau nu este? Nu s-ar putea, de pilda, să facă el carieră tocmai cu ajutorul lor? Într-un cuvînt, avea sute de probleme de rezolvat.

Andrei Semionîci era un omuleț firav, scrofulos, mic de statura; își făcea serviciul într-o instituție oarecare, era atât de blond că părea alb, și se mîndrea grozav cu favoriții lui. Pe deasupra, avea vederea slabă. Fără să fie un om rău, eră încrezut, uneori chiar pînă la aroganță, ceea ce cu statura lui mărunță făcea un contrast ridicol. Printre chiriașii Amaliei Ivanovna, era socotit unul dintre cei mai respectabili, fiindcă nu bea și-și platea chiria la timp. Cu toate aceste însușiri, Andrei Semionîci era într-adevăr cam prost. Se înscrise în sub steagul progresului și al „tinerei noastre generații” din pasiune. Făcea parte din acea categorie, atât de numeroasă și diversă, de oameni lipsiți de personalitate, stîrpituri și maniaci semidocți, care îmbrățișează cu înflacărare câte o idee la moda și o discreditează, caricaturizînd-o prin prostia lor, deși în uneori din toată inima la ea.

De altfel, măcar că n-avea suflet rău, Lebezianikov începuse și el de la o vreme să-și urască colocatarul și fostul său tutore. Aceasta ură reciprocă se trezi pe nesimțite. Oricât de naiv era Andrei Semionîci, el își dadu treptat seama că Piotr Petrovici îl duce de năs, în fundul sufletului îl disprețuiește și că nu este „omul care vrea el să pără”. La un moment dat, încercase să-i expună sistemul lui Fourier și teoria lui Darwin, dar în ultima vreme Piotr Petrovici îl ascultă ironic, iăr în zilele din urma nu se mări sfia chiar să-și bată joc. Piotr Petrovici ajunsese să-și deă seama că Lebezianikov nu numai că era un prostânac, dar poate chiar un palavragiu mincinos, fără nici o trecere la cei din cercul lui, care repeta doar ce auzise din a treia gură; măi mult: poate că nici treabă lui de propagandist nu știa să facă cum trebuie, căci adesea se încurca în explicații, aşa că, desigur, nu era primejdie să demaște el pe cineva! Trebuie să spunem în treacăt că, în cursul acestor zece zile (mai ales la început), Piotr Petrovici acceptase cu placere din partea lui Andrei Semionîci unele laude destul de ciudate, adică nu protestase, de pilda, când această îi atribuia dorința de a participa la organizarea cât mai rapidă a unei noi comune, undeva în strada Meșcianskaia; sau, de pilda, că e prea deștept ca să se supere dacă Dunecika, la o luna după nuntă, și-ar lua un amant; sau că n-o să-și boteze copiii și altele de același gen. După obiceiul lui, Piotr Petrovici nu obiectă nimic împotriva acestora și admise să fie lăudat chiar și în acel fel, atât de mare placere îi făcea orice soi de lauda.

Pentru nu știu ce motive, Piotr Petrovici schimbase în dimineața aceea câteva bilete de bancă de cinci la suta, și acum ședea la masa și numără teancurile de bancnote. Andrei Semionîci, care aproape niciodată nu avea un ban, umbla prin odaie și căuta să se încredințeze pe el însuși ca se uită cu nepăsare și chiar cu dispreț la aceste teancuri. Piotr Petrovici, bineînțeles, nu credea deloc că Andrei Semionîci ar putea cu adevărat să privească cu nepăsare atâta bănet; la rândul lui, Andrei Semionîci se gîndeau cu amărăciune că Piotr Petrovici este în stare să creada una ca asta despre el și poate că se bucura chiar că-și poate zădarî și ispitii tînarul prieten cu teancurile expuse, amintindu-i astfel sărăcia lui și distanța pe care o punea, chipurile, avereia între ei.

Îl găsea deosebit de rău dispus și neatent, deși tocmai începuse să dezvolte în fața lui tema sa favorita despre organizarea unei noi comune de un gen deosebit. Observațiile și obiecțiile scurte, pe care Piotr Petrovici le lasa să cada în intervalul dintre țăcănitul bilelor de abac, vădeau cea mai premeditata și nepoliticoasa bătaie de joc. Dar „umanul” Andrei Semionîci atribuia această stare de spirit impresiei pe care o lasase asupra lui Piotr Petrovici ruptura cu Dunecika, și ardea de dorința să intre în vorba cât mai degrabă despre acest subiect, avînd de adus în această privință unele argumente progresiste, care ar putea să-l mîngîie pe prietenul lui și să aducă formarii sale intelectuale un „incontestabil” folos.

— Ce-i cu pomana pe care o face... văduva aceea? îl întrerupse Piotr Petrovici, tocmai când Lebezianikov ajunsese la punctul cel mai interesant.

— Parca dumneata nu știi; ți-am spus ieri și am dezvoltat ideea privitoare la ritualuri... De altfel, ai fost invitat și dumneata, am auzit. I-ai vorbit ieri.

— Nu m-aș fi așteptat niciodată ca această idioată muritoare de foame

să bage în pomana toți banii pe care i-a dat celalalt idiot... Raskolnikov. Am rămas uimit adineauri, pe când veneam încocace: ce pregătiri, ce băuturi!... A chemat nu știu câtă lume, dracu' știe ce mai e și asta! urma Piotr Petrovici, cautînd să-l descoasa și aducând vorba despre acest lucru cu un anumit scop. Cum? Zici că m-au poftit și pe mine? întreba el, ridicând capul. Când? Nu-mi amintesc, în orice caz, n-am să mă duc. Ce să fac acolo? I-am vorbit ieri doar aşa, în treacăt, i-am spus că, fiind văduva unui funcționar sărac, ar putea să obțină un ajutor material valorând cât salariul său anual. S-ar putea să fie asta motivul invitației? He-he!

— Nici eu n-am de gînd să mă duc, zise Lebeziatnikov. -Firește. Daca ai bătut-o. Se înțelege ca te simți stînjenit, he-he-he!

— Cine a bătut-o? Pe cine? se alarmă și chiar roși Lebeziatnikov.

— Păi dumneata n-ai bătut-o pe Katerina Ivanovna acum o lună? Am auzit ieri... lată câte parale fac toate convingerile! Ai cam sfeclit-o cu problema feminina! He-he-he!

Și, ca și când aceasta idee i-ar fi adus o mîngîiere, se apucă din nou să țăcănească la abac.

— Prostii și minciuni! se aprinse Lebeziatnikov, care se speria totdeauna când i se amintea aceasta poveste. N-a fost nimic! Lucrurile s-au petrecut altfel... Dumneata ai auzit greșit; este o calomnie! N-am făcut decât să mă apăr. Ea s-a năpustit cu unghiile asupra mea. Mi-a smuls un favorit... Orice om are dreptul să se apere. Și pe urma nu pot admite să fiu supus la violențe... Din principiu. Pentru ca asta înseamnă aproape tiranie. Ce vrei: să fi stat dreptă în fața ei? N-am făcut altceva decât să-i dau un brînci.

— He-he-he! chicoti din nou, cu răutate, Lujin.

— Mă zădarăști, fiindcă ești rău dispus și furios... Toate acestea-s fleacuri și n-au nici o legătură cu problema feminina! Dumneata nu înțelegi; eu credeam ca de vreme ce se admite că femeia este egală bărbatului în toate, chiar și în forța fizica (lucru care se afirmă de pe acum), atunci și în acest caz trebuie să păstrăm egalitate în drepturi. Firește, mai tîrziu, am înțeles că, de fapt, aceasta problema n-ar trebui să existe, pentru că nici bătaia nu trebuie să existe, că în societatea viitoare bătaia este de neconcepție... și că, desigur, ar fi ciudat să cauți egalitate în bătaie. Nu sunt atât de prost... deși bătaia există... adică nu va exista mai tîrziu, dar deocamdată există... ptiu, drace! Cu dumneata te încurci cât ai zice pește! Nu mă duc la pomană, nu pentru că a avut loc aceasta neînțelegere. Nu mă duc la pomană din principiu, ca să nu iau parte la prejudecata neroada a pomenilor, asta este! De altfel, poate că am să mă duc ca sa-mi bat joc... Păcat că n-au să vină popii. Altfel, m-aș duce neapărat.

— Adică te-ăi așeza la masa altuia și ai scuipa în farfurie și în față pe cel care te-a poftit. Nu-i aşă?

— N-aș scuipa deloc, aş protesta în vederea unui scop util. Aş contribui indirect la propaganda civilizatorie a omului, pe care oricine este dator să-o facă pentru a-i forma pe ceilalți și, cu cât o face mai de-a dreptul și răspicat, cu atât e mai bine. Pot să arunc o idee, o sămîntă... Din aceasta sămîntă va crește un fapt. Este oare jignitor? La început poate se vor simți jigniți, dar mai tîrziu vor vedea că le-am făcut un bine. La noi, de pilda, a fost învinuită ună, Terebiova (una care acum trăiește în comună), că atunci

când și-a părăsit familia și... a plecat cu unul, le-a scris părinților că nu vrea să trăiască în mijlocul prejudecăților și că admite numai amorul liber; unii au zis atunci ca ar fi procedat prea brutal cu părinții, ca putea să-i menajeze, să scrie mai delicat. După părerea mea, toate acestea sunt fleacuri și nu trebuie să te porți delicat; dimpotrivă, tocmai aşa trebuie să protestezi. Uite, Varenț trăisește săpte ani cu bărbatul ei și l-a părăsit, pe el și pe cei doi copii, fără multă vorba. L-a scris așa: „îmi dau seama că nu pot fi fericiți cu dumneata. N-am să-ți iert niciodată că m-ai înselat, tăinuindu-mi existența unei alte orânduirii sociale, alcătuită în comună. Am ăflat-o abia de curând de la un om mărinimos, căruia m-am dat, și cu care voi înființa o comună. Vorbesc deschis, pentru că socot că ar fi necinstit să te însel. Rămîi cum vrei. Nu speră să mă aduci înapoi, este prea tîrziu. Îți doresc să fii fericit”. Iată cum trebuie scrise astfel de epistole!

— E aceeași Terebiova despre care mi-ai spus că e la al treilea amor liber?

— De fapt, numai la al doilea, dacă ar fi să judecam drept! Dar de-ar fi și la al patrulea sau la al cincisprezecelea, ce are a face? Dacă am regretat vreodată că mi-au murit părinții, apoi e desigur acum. De câte ori n-am visat la protestul pe care l-aș fi făcut dacă ar mai fi fost în viață! Aș fi ticiut anume lucrurile... Parcă-i mare lucru să fii renegat de familie! Ptiu! Le-aș fi arătat eu! L-aș fi uimit! Zău, îmi pare rău că nu am pe nimeni!

— Ca să uimești! He-he! Ei, asta-i treaba dumitale, poți să faci ce vrei, îl întrerupse Piotr Petrovici, spune-mi mai bine: o cunoști pe fata răposatului, una slabuță, nu-i așa? Este adevărat ce se spune despre dînsa, nu?

— Ei, și? După părerea mea, adică după convingerea mea personală, este starea cea mai normală pentru o femeie. Si de ce n-ar fi? Adică *distinguons*. În societatea contemporană, firește, situația ei nu este cu totul normală, fiindcă alegerea n-a fost libera, însă în cea viitoare va fi întru totul normală, pentru că va fi liberă. Dar și acum avea tot dreptul să facă; ea suferă și poseda un fond, un capital, cum s-ar zice, de care avea tot dreptul să dispună. Bineînteles, în societatea viitoare nu va fi nevoie de fonduri, iar rolul femeii va avea un alt rost, va fi condiționat armonios și rațional. În ceea ce o privește pe Sofia Semionovna, eu și în clipa de față îi consider acțiunea drept un protest energetic împotriva orânduirii sociale și o stimez profund pentru asta; mă simt chiar fericit, când mă uit la ea!

— Păi mi s-a povestit ca tocmai dumneata ai făcut să fie dată afara din casă!

De dată asta, Lebeziatnikov se înfurie.

— Alta bîrfă! urla el. A fost cu totul, cu totul altceva! Nici gînd. Katerina Ivanovna a născocit atunci întreaga poveste pentru că n-a înteleșit nimic. Mie nici prin gînd nu mi-a trecut să mă leg de Sofia Semionovna! Am căutat pur și simplu să-i formezi felul de a gîndi, absolut dezinteresat, n-am căutat decât să trezesc protestul în sufletul ei... Eu n-aveam nevoie de altceva decât de protest, dar nici Sofia Semionovna, ea însăși, nu mai putea să rămînă în casa asta!

— Ai poftit-o să facă și eă parte din comuna?

— Dumneata rîzi și, dacă îmi dai voie să-ți spun, destul de prosteste. Nu întelegi nimic! În comuna nu există astfel de roluri. Comuna se organizează tocmai ca astfel de roluri să nu mai existe, în comuna rolul

acesta își va schimba sensul pe care-l are astăzi și ceea ce pare prostesc aici va fi intelligent acolo; ceea ce aici, în condițiile actuale, este nefiresc, acolo va fi absolut natural. Totul depinde de ambicioșia și mediul în care trăiește omul. Totul vine de la mediu, căci omul, prin el însuși, nu înceamnă nimic. Sunt și azi în raporturi foarte bune cu Sofia Semionovna, fapt care poate să-ți servească drept dovada că ea nu s-a considerat niciodată jignită de mine și n-a văzut în mine un dușman! Da! Caut acum s-o atrag în comună, dar cu totul și cu totul pe alt temei! De ce rîzi? Vrem să organizăm o comună nouă, deosebită, pe o bază mult mai largă decât cele de pînă acum. Am mers mult mai departe în convingerile noastre. Negăm măi multe lucruri! Dacă s-ar scula din mormînt Dobroliubov, ce aş mai discuta cu el! Cât despre Bielinski, l-aș face praf! Da! Iar pînă una-alta, o formează pe Sofia Semionovna. O fire minunată, minunată!

— Și te folosești de aceasta fire minunată, hai? He-he!

— Nu, nu! Defel! Dimpotrivă!

— Ei, cum: dimpotrivă? He-he! Auzi-l cum vorbește!

— Crede-mă! Și apoi, ce motiv aş avea să mă ascund de dumneata, spune! Dimpotrivă: îmi pare chiar ciudat cât de sfioasa, cât de pură și de rușinoasă este cu mine!

— Și dumneata, firește, o formezi... he-he! Adică îi demonstrezi că rușinea este o nerozie?

— Ba nu! Ba nu! O, cât de brutal, cât de prostește - iarta-mă — înțelegi dumneata cuvîntul *a formal* Nu pricepi nimic! Doamne, cât de puțin pregătit ești! Noi vrem ca femeia să fie libera și dumneata nu te gîndești decât la prostii!... Punînd deoparte problema castității și a pudorii feminine, socotind aceste prejudecăți absolut inutile și chiar absurde, admit pe deplin, da, pe deplin, felul ei curat de a se purta cu mine, fiindcă aşa vrea ea și este dreptul ei. Firește, dacă ea mi-ar spune singură: „Vreau să te am”, m-aș socoti fericit, fiindcă fata îmi place foarte mult, dar acum, cel puțin, nimeni nu se poartă cu dînsa mai politicos și cu mai multă stimă decât mine, nimeni nu-i respectă mai mult demnitatea... aştept, sper — și atâta tot!

— Mai bine i-ai darui ceva. Pun rămășag ca la una ca asta nu te-ai gîndit!

— Îți-am mai spus: nu pricepi nimic! Firește, situația ei este acum aşa cum este, dar problema se pune altfel! Cu totul altfel!

Dumneata o disprețuiești. Văzînd faptul în sine, pe care, absolut greșit, îl consideri vrednic de dispreț, refuzi să privești uman o ființă omenească. Nici nu știi ce fel de fire are Sofia Semionovna! îmi pare rău că în ultima vreme a cam încetat să citească și nu măi iă cărti de la mine. Altădată lua. Păcat, de asemenea, că în pofida energiei și a hotărîrii ei de a protesta — ceea ce a dovedit cu prisosință — este prea puțin de sine stătătoare, prea puțin independentă, cum s-ar zice, nu are curajul negației, ca să rupă definitiv cu unele prejudecăți și... prostii. Cu toate acestea, unele probleme le înțelege perfect. A înțeles, de pilda, cât se poate de bine problema sărutatului de mînă, adică a înțeles că un bărbat, sărutînd mână unei femei, o insultă, arătîndu-i prin aceasta că nu o consideră egală. Această problemă s-a dezbatut la noi și i-am lămurit-o imediat. A ascultat, de asemenea, cu multă atenție despre asociațiile muncitorești din Franța. Acum încerc să-i explic problema intrării libere în odaie în societatea

viitoare.

— Asta ce-o mai fi?

— În ultimul timp, s-a dezbatut problema daca un membru al comunei are dreptul să intre în odaie la alt membru al comunei, bărbat sau femeie, la orice oră... și am stabilit că are dreptul...

— Dar daca acela sau aceea în momentul respectiv își satisfac necesitățile firești? He-he-he!

Andrei Semionîci se înfurie.

— Dumneata nu te gîndești decât la aceste afurisite „necesități firești”! strigă el cu ură. Ptiu, ce furios sunt și cât de rău îmi pare că, expunând sistemul, am pomenit prea devreme despre aceste necesitați blestemate! La dracu'! Este un obstacol de netrecut pentru toți cei de teapa dumitale și ceea ce este mai prost, e că te iau în bătaie de joc înainte de a pricepe despre ce este vorba! Și parca tot ei ar avea dreptate! Parcă s-ăr mîndri cu nu știu ce! Ptiu! De câteva ori am susținut că această problemă trebuie expusă noilor adepti abia la sfîrșit, după ce s-au convins de sistem, după ce omul s-ă format și e bine dirijat pe făgașul noilor concepții. Spune-mi și mie, te rog, ce găsești atât de rușinos și vrednic de dispreț în lazile de gunoi, bunăoară? Eu primul sunt gata să curăț o lada de gunoi! Și nici măcar nu e vorbă de jertfă! Este o munca nobila, o activitate folositoare societății, care face cât oricare alta și, desigur, este infinit mai de preț decât activitatea unui Răfael sau Pușkin, tocmai fiindcă este mai folositoare!

— Și mai nobila, mai nobila, he-he!

— Ce-i aceea mai nobila? Nu înțeleg astfel de expresii în definirea activității umane. „Măi nobila”, „mai mărinimoasă” — prejudecăți pe care le reneg! Tot ce este folositor omenirii, este și nobil. Nu pricep decât cuvîntul: folositor! Chicotește cât vrei, dar aşa este!

Piotr Petrovici rîdea tare. Isprăvise de numărat și-si strînsese banii. De altfel, o parte o lasase, nu știu pentru ce, pe masă. „Problemă lazilor de gunoi”, deși ătît de neînsemnată, fusese, în câteva rânduri, motivul rupturii și neînțelegerii dintre Piotr Petrovici și Tânărul lui prieten. Mai stupid era că Andrei Semionîci să înfuria de-a binelea. Iar Lujin se distra pe socoteala lui și, în clipă de față, mai ales, avea chef să-l scoată din sărite.

— Ești furios din pricina insuccesului pe care l-ai avut ieri, și te legi de mine, izbucni, în sfîrșit, Lebeziatnikov care, în general, cu toata „independența” lui și cu toate „protestele”, parca nu îndrăznea să-l atace pe Piotr Petrovici și se purta respectuos cu el, cum fusese obișnuit mai înainte.

— Mai bine spune-mi, îl întrerupse de sus și cu năduf Piotr Petrovici, poți dumneata... sau mai bine zis: ești cu adevărat atât de bine cu sus-pomenita Tânără persoană ca s-o poftești chiar acum, în clipa asta, să vină aici, în odaie'? Mi se pare că s-au înapoiat de la cimitir... îi aud umblînd de colo-colo... Aș vrea s-o văd pe persoana aceea.

— Pentru ce? Întrebă, mirat, Lebeziatnikov.

— Trebuie să-i vorbesc. Mâine-poimâine am să mă mut de aici și de aceea aş vrea să-i comunic... De altfel, poți să rămîi aici în timp ce am să-i vorbesc. E chiar mai bine aşa. Altfel, ai fi în stare să crezi Dumnezeu știe ce.

— N-am să cred nimic... Am întrebat numai dacă ai treaba cu ea și,

dacă ai, nu-i nimic mai ușor decât să-o aduc aici. Mă duc chiar acum. Fii pe pace, n-am să te încurc.

Într-adevăr, peste vreo cinci minute Lebeziatnikov se înapoie cu Sonecikă. Fata părea grozav de mirată și, după obiceiul ei, intră sfioasă. Se sfia totdeauna și se temea grozav de oameni noi, de cunoștințe noi, se temuse de ei și altădată, în copilarie, iar acum cu atât mai mult... Piotr Petrovici o întîmpină „amabil și politicos”, dar cu o usoara nuanță de familiaritate vesela care, de altfel, după părerea lui, era cât se poate de potrivită pentru un om atât de serios și de respectabil ca dînsul în raport cu o persoana atât de tînară și interesanta dintr-un anumit punct de vedere. Se grăbi deci să-o „încurajeze” și o așeza la masa în fața lui. Sonia se așeza, privi de jur împrejur: la Lebeziatnikov, la banii care zăceau pe masă, la Piotr Petrovici și nu-și mai luă ochii de la el, ca și cum nu și-ar fi putut dezlipi privirea de fața lui. Lebeziatnikov porni spre ușă. Piotr Petrovici se scula, îi făcu semn Soniei să rămînă pe loc și-l opri pe Lebeziatnikov în prag.

— Raskolnikov este acolo? A venit? Întreba el în șoaptă.

— Raskolnikov? Da. Dar ce este? A venit... A intrat chiar acum, l-am văzut... Ce este?

— Atunci te rog foarte mult să rămîn aici cu noi și să nu mă lași între patru ochi cu această... domnișoară. E o nimică toata, dar s-ar putea născoci Dumnezeu știe ce. Nu vreau ca Raskolnikov să transmită acolo... Pricepi ce-ți spun?

— Înțeleg, înțeleg, se înviora deodată Lebeziatnikov. Da, ai tot dreptul... Firește, după părerea mea personală, echipa dumitale este exagerată, dar... ai tot dreptul... Mă rog, rămîn aici. Am să stau la fereastra și n-am să vă stingheresc... După părerea mea, ai tot dreptul.

Piotr Petrovici se întoarse pe divan, se așeza în fața Soniei, o privi atent și deodată luă un aer extrem de serios, chiar oarecum sever, de parca ar fi vrut să spună: „Să nu cumva să-ți închipui nu știu ce, domnișoară”. Sonia se rușina de-a binele.

— În primul rând, Sofia Semionovna, te rog să mă scuzi față de mult stimata dumitale mama... E mamă dumitale? Katerina Ivanovna ține locul mamei dumitale, dacă nu mă înșel? Începu Piotr Petrovici cât se poate de serios, dar destul de blînd.

Se vedea că avea intențiile cele mai bune.

— Da, în adevăr, îmi ține loc de mama, se pripi, speriată, Sonia.

— Atunci, te rog să mă scuzi în fața ei, fiindcă, din motive care nu depind de mine, mă vad silit să lipsesc; n-am să vin la placinte... adică la praznic, cu toate că mama dumitale a avut amabilitatea să mă poftească.

— Bine, am să-i spun chiar acum, și Sonecika se ridica iute de pe scaun.

— Astă încă nu e tot, o opri Piotr Petrovici surîzînd în fața naivității și a lipsei ei de cunoaștere a bunelor maniere, mă cunoști prea puțin, dragă Sofia Semionovna, dacă-ți închipui ca pentru un motiv atât de neînsemnat și care nu mă privește decât pe mine, mi-aș fi îngăduit să deranjez și să chem la mine o persoana ca dumneata. Am un alt scop.

Sonia se așeza în graba. Bancnotele cenușii, filigranate, care zăceau pe masa, îi jucăra din nou în fața ochilor, dar ea-și luă iute privirea de la bani și o ridica spre Piotr Petrovici; i se păru deodată că tocmai pentru ea era

grozav de urît să se uite la banii altuia. Își opri privirea pe lornionul de aur, pe care Piotr Petrovici îl ținea în mina stînga, și totodată pe inelul mare, masiv și foarte frumos, de aur, cu piatra galbena, pe care-l purta pe degetul mijlociu, apoi își luă ochii și de la acest inel și, nemaiștiind ce să facă, sfîrși prin a-și aținti privirea drept în ochii lui Piotr Petrovici. Acesta tăcu, apoi urma și mai grav decât înainte:

— Ieri, am avut ocazia să schimb în treacăt două vorbe cu nefericita Katerina Ivanovna. A fost de ajuns ca să-mi dau seama că e într-o stare nefireasca, daca pot să mă exprim astfel...

— Da., nefirească... se grăbi să-i țină isonul Sonia.

— Sau mai simplu și mai pe înțeles: că este bolnava.

— Da, mai simplu și mai pe în... da, e bolnava.

— Așa. Și atunci, dintr-un sentiment de umanitate și... și, cum ș-ar zice, din compătimire, aş dori să-i fiu de folos pe cât posibil, fiindcă prevăd de pe acum soarta tragică și inevitabilă ce o așteaptă. Mi se pare că întreaga această familie sărmana depinde acum numai și numai de dumneata?

— Îmi dați voie să vă întreb, se ridică deodată Sonia, ce-ați binevoit să-i spuneți ieri despre posibilitatea de a obține pensia? Pentru că dînsa mi-a spus ca dumneavoastră v-ăți oferit să-i obțineți pensia. Este adevărat?

— Câtuși de puțin, este chiar absurd, dintr-un anumit punct de vedere. Am făcut numai aluzia că, fiind văduva unui funcționar mort în serviciu - și dacă ar avea protecție — ar putea să capete un ajutor temporar. Dar mi se pare că răposatul dumitale părinte nu numai că nu are stagiu necesar, dar nici nu era în serviciu în ultima vreme. Într-un cuvînt, chiar dacă ar fi existat o speranță, e cât se poate de efemera, pentru că propriu-zis, în cazul de față, nu exista nici un drept pentru obținerea ajutorului temporar... Și dînsa s-a și gîndit la pensie, he-he! Tare-i iute, cuconița!

— Da, s-a gîndit la pensie... Crede ușor și e buna, din bunătate crede tot ce i se spune și... și... și mintea ei... Da... mă scuzați, zise Sonia, dînd să plece.

— Mai stai, te rog, n-ai auzit încă ce vreau să-ți spun.

— Da, n-am auzit... murmura Sonia.

— Atunci ia loc.

Sonia se rușina și mai tare și se așeza pentru a treia oară.

— Văzînd situația asta nenorocita, cu copilași minori, aş dori — după cum am mai spus — să-i fiu de folos pe cât îmi este cu putință, adică pe cât sunt în măsură să-o fac, cum s-ar zice. De pilda, s-ar putea organiza o listă de subscripție în folosul ei, sau vreo tombola... său altceva în acest gen, aşa procedeză în astfel de cazuri oamenii apropiati sau chiar străinii, care doresc să ajute pe cineva. Tocmai despre asta aveam intenția să-ți vorbesc. Asta s-ar putea face.

— Da, e bine... Dumnezeu să vă.. îngînă Sonia, privindu-l ținta.

— S-ar putea... dar asta mai tîrziu... adică am putea să începem chiar astăzi. O să ne vedem deseară, o să ne înțelegem și o să punem bazele, cum s-ar zice. Treci pe la mine pe la orele şapte. Sper ca și Andrei Semionîci va asista la convorbirea noastră... Dar... mai există o împrejurare despre care ar trebui să discutăm în prealabil cu multă luare-aminte. Tocmai de aceea te-am chemat aici, Sofia Semionovna. Și anume, părerea mea este că nu putem da banii în mina Katerinei Ivanovna, ca ar fi chiar primejdios să-o facem; dovada este praznicul pe care-l da astăzi. Neavînd,

cum s-ar zice, un codru de pîne pentru ziua de mâine și... neavînd, sa zicem, încăltăminte și toate celealte, ea cumpără rom de Jamaica, ba chiar vin de Madera și... și... cafea. Am văzut cu ochii mei. Mâine iarăși totul are să cada pe capul dumitale, totul pînă la ultima bucătîca de pîne; asta-i ceva absurd. Și de aceea, după părerea mea, lista de subscripție trebuie făcută în ășă fel, că nefericită văduvă, cum s-ăr zice, nici să nu știe despre acești bani, ci să știi, de pilda, numai dumneata... E drept ce spun?

— Nu știu. Numai astăzi este aşa... o singură dată în viață... tare dorea să-l pomenească, să-i cinstească memoria... e foarte inteligentă... Dar, cum dorîți dumneavoastră, eu am să vă fiu foarte, foarte... ei toți au să vă fie... și Dumnezeu are să vă... și orfanii...

Sonia nu isprăvi, o podidiră lacrimile.

— Așa. Te rog deci să ții seamă de ceea ce ți-ăm spus; iar acum, binevoiește să primești în interesul rudei dumitale, pentru primele nevoi, personal de la mine, o sumă de care pot dispune. Și aş dori foarte, foarte mult ca numele meu să nu fie pomenit. Așa... am și eu unele griji, cum s-ar zice, și mai mult, nu sunt în stare...

Și Piotr Petrovici îi întinse Soniei o bucată de zece ruble, pe care o desfăcu cu toată luarea-aminte. Sonia luă banii, se aprinse la față, sări în picioare, murmură ceva și căută să se retragă cât mai iute. Piotr Petrovici o conduse solemn pînă la ușa. Ea se repezi, în sfîrșit, afara, emoționată; istovita și grozav de tulburata, să înapoie la Katerină Ivanovna.

Tot timpul cât a durat aceasta scena, Andrei Semionîci a stat la fereastra sau a umblat prin odaie, nevoind să întrerupă discuția; dar după ce Soniă pleca, el se apropiе deodată de Piotr Petrovici și-i întinse solemn mâna.

— Am auzit și am văzut tot, zise el, apăsînd mai ales pe cuvîntul văzut. Este nobil, adică am vrut să spun: este uman! Ai vrut să eviți recunoștință, am văzut! Și cu toate că, mărturisesc, nu sunt de acord din principiu cu binefacerile individuale, căci ele nu numai că nu nimicesc radical răul, ci, dimpotrivă, îl nutresc chiar, cu toate acestea, nu pot să nu recunosc că am primit gestul dumitale cu multă placere, da, da, îmi place.

— E o nimică toata! murmura Piotr Petrovici, cam tulburat și căutînd parca să citească ceva în gîndurile lui Lebeziatnikov.

— Nu, nu e o nimică toata! Un om jignit și furios ca dumneata, după povestea de aseară și, în același timp, capabil să se gîndească la nefericirea altora, un atare om... chiar dacă prin acțiunea lui săvîrșește o greșeala socială, cu toate acestea... merita tot respectul! Nu m-am așteptat de la dumneata, Piotr Petrovici, cu atât mai mult, cu cât, după convingerile dumitale... O, cât de mult te mai încurca în viață aceste convingeri! Cât te tulbura, bunăoară, insuccesul de ieri! perora bunul Andrei Semionîci, simțindu-se din nou grozav de atras spre Piotr Petrovici. Ce nevoie ai, spune și dumneata, nobilul și scumpul meu Piotr Petrovici, tocmai de aceasta căsătorie, de această căsătorie legitimă? La ce folosește în căsnicie tocmai aceasta stare legitimă? Daca vrei, bate-mă, dar eu mă bucur, mă bucur grozav că aceasta căsătorie a dat greș, că eşti liber, ca încă nu eşti cu desăvîrșire pierdut pentru omenire, mă bucur nespus... Vezi: am spus tot!

— Fiindcă, cu amorul dumitale liber, nu doresc să port coarne și să dadacesc copiii altuia, iată pentru ce am nevoie de căsătorie legitimă, zise

Lujin, numai ca să răspunda ceva.

Părea preocupat și chiar dus pe gînduri.

— Copii? Ai atins problema copiilor? Andrei Semionîci tresari ca un cal de luptă care aude trompeta militară. Copiii sunt o problema socială și o problema de cea mai mare importanță, sunt de acord; dar problema copiilor se va soluționa altfel. Unii neaga cu desăvîrșire problemă copiilor, ca și orice alta aluzie la familie. O să vorbim despre copii mai tîrziu, acum să ne ocupăm de coarne! Mărturisesc că este punctul meu slab. Aceasta expresie urîtă de husar, aceasta expresie pușkiniană este de neconceput în lexiconul viitorului. Și apoi, ce înseamnă coarne? O, ce rătăcire! Care coarne? Pentru ce coarne? Ce nerozie! Dimpotrivă, tocmai în dragostea libera ele nu vor exista! Coarnele nu sunt altceva decât urmarea firească a oricărei căsătorii legitime, o îndreptare, cum s-ar zice, un protest, aşa încât în acest sens nu sunt câtuși de puțin înjosoitoare... Și dacă vreodată - presupunând că aş putea să comit această absurditate - aş încheia o căsătorie legitimă, afurisitele dumitale coarne au să mă bucure nespus. O să-i spun atunci soției mele: „Draga mea, pînă azi te-am iubit numai, de acum înainte te stimez pentru că ai știut să protestezi”. Rîzi? Rîzi pentru că nu ești în stare să te rupi de prejudecăți! Pe dracu', înțeleg foarte bine de ce este atât de neplacut să fii înșelat într-o căsătorie legitimă; dar asta nu este decât urmarea ticăloasă a unui fapt ticălos, care înjosește atât o parte cât și cealaltă. Iar atunci când coarnele se pun deschis, ca în amorul liber, atunci ele nu mai există, ele sunt de neconceput, și-și pierd pînă și denumirea de coarne. Dimpotrivă, soția dumitale îți va dovedi astfel cât de mult te stimează, considerându-te incapabil să te împotrivești fericirii sale, și atât de format, încât să nu te răzbuni pe ea din pricina noului ei bărbat. Pe dracu', uneori visez că dacă o să mă mărit vreodată, ptiu! adică dacă o să mă însor (liber sau legal, nu contează) mi se pare că eu singur o să-i aduc neveste-mii un anișant, dacă o să văd că trece prea mult timp și că nu-și ia unul: „Draga mea, o să-i spun, eu te iubesc, dar pe deasupra vreau ca tu să mă stimezi — poftim!” E just ce spun?...

Piotr Petrovici chicotea, dar fără prea mare chef. Aproape că nu-l asculta. Se gîndeă la altceva, și pînă și Lebeziatnikov sfîrșî prin a observa acest lucru. Piotr Petrovici părea tulburat, își freca mîinile, cădea pe gînduri. Toate acestea Andrei Semionîci și le aminti și le înțelese mai tîrziu...

Capitolul II

Cum s-a născut în mintea zdruncinata a Kăterinei Ivanovna ideea acestui praznic absurd, ar fi greu de spus. Costase aproape zece ruble din cele douăzeci și ceva pe care i le daduse Raskolnikov pentru înmormîntare. Poate că ea se simțea obligată să cinstească „cum se cuvine” memoria răposatului, ca să știe toți chiriașii, și mai ales Amalia Ivanovna, că el „n-a fost măi rău decât alții, ba chiar mai bun”, și că nimeni nu are dreptul să se „mîndrească” în fața lor. Poate că rolul cel mai important l-a jucat acea mîndrie a săracului datorita căreia, când se pune problema unor obiceiuri

obligatorii pentru toata lumea în viața noastră de toate zilele, mulți oameni sărmani își ies din piele și-și cheltuiesc ultimul băn economisit cu truda numai ca să nu fie „mai prejos ca alții” și ca acești alții să „nu-i condamne”. Poate că ea voia cu aceasta ocazie, tocmai în clipa când fusese părăsită de toți, să le arate acestor „chiriași păcătoși și de nimic” nu numai că „știe să trăiască și sa primească lumea”, dar că fusese crescută pentru alta soarta, că fusese crescută „într-o casă nobila, s-ar putea spune aristocratică, de colonel!” și, desigur, nu ca să măture singură pe jos său să spele noaptea cîrpele copiilor. La aceste paroxisme de orgoliu și mîndrie ajung uneori oamenii cei mai sărăci și măi frînti de nevoi; ele se transformă câteodată într-o necesitate imperioasă, de nestăvilit. Iar pe lîngă toate acestea, Katerina Ivanovna nu era o ființă pe care s-o frîngă nevoie, adică s-o sperie și să-i supună voință — nu. În afără de aceasta, Sonecika spunea, pe drept cuvînt, că biată femeie își pierde mintile. Ce-i drept, ăstă nu se putea afirma încă sus și tare, dar era vădit că, în ultima vreme, în tot anul acesta trecut, biată ei minte fusese prea încercata ca să nu se rătăcească. Pe de altă parte, medicii sunt de părere că procesul tuberculos acut contribuie la slabirea facultătilor mintale.

Băuturi multe și de deosebite feluri nu erau, și Madera lipsea; Piotr Petrovici exagerase lucrurile; totuși, băuturile nu lipseau. Era și votcă, și rom, și vin de Lisabona, toate de cea mai proasta calitate, dar în cantitate suficientă. Din gustări, în afara de coliva, măi erau trei sau patru feluri (între altele și placinte), toate pregătite în bucătăria Amaliei Ivanovna, și pe deasupra, s-au pus două Samovare pentru ceaiul și punciu care trebuiau servite după-măsă. Cumpărăturile fuseseră făcute de Katerina Ivanovna personal, cu ajutorul unui chiriaș, un polonez prăpădit, care, Dumnezeu știe de ce, se pripăsise pe lîngă madam Lipevehsel, și care s-a pus imediat la dispoziția Katerinei Ivanovna. O zi întreagă - în ajun și în dimineață înmormântării - omul acesta alergase de-i sfîrâiau călcîiele, cu limba scoasă de un cot, cu o rîvnă pe care nu pierdea nici un prilej s-o învedereze. Pentru toate fleacurile se ducea mereu s-o întrebe pe Katerina Ivanovna, alergase chiar s-o caute în piață, și-i spunea întruna: *pani borunjina*. Pînă la urmă o plăcintă rău de tot, deși la început spuse să singură că s-ar fi prăpădit fără „acest om serviabil și mărinimos”. Katerina Ivanovna avea obiceiul de a împodobi pe primul venit în culorile cele mai vii și mai atrăgătoare, de a-l lauda peste măsură, aşa că unii se simțeau chiar prost, de-a născoci, spre lauda acestuia, felurite împrejurări și situații care nu existau decât în închipuirea ei, dar în care credea cu toată sinceritatea, că apoi, deodată, să se simtă dezamăgită, să-l facă de două parale și să-l dea afară pe omul în fața căruia, literalmente, se prosternase cu câteva ceasuri măi înainte. De felul ei era vesela, îngăduitoare, și rîdea ușor, dar neconitenitele nenoroace și insuccese o făcuseră să ceară și să dorească cu atâta înverșunare ca toată lumea să trăiască în pace și bucurie și să nu cuteze să trăiască altfel, încât cea mai mică disonanță, cea măi infima abatere o aducea într-o stare de frenzie, și nu era nevoie decât de o clipă că, după cele mai strălucite speranțe și fantezii, să înceapă deodată să blestemem soarta, să rupă și să spargă tot ce-i cădea în mînă, și să se deă cu capul de pereți. Amalia Ivanovna, de asemenea, ajunsese dintr-o data la mare cinste și capătă o importanță extraordinară în ochii Katerinei Ivanovna, poate numai din pricina că se oferise cu dragă

inimă să ia parte la toate pregătirile praznicului, luând asupra ei aşezarea mesei, grija şerveştelelor, a veseliei etc, etc. şi prepararea gustărilor în propria sa bucătărie. Plecând la cimitir, Katerina Ivanovna îi dadu depline puteri şi o lasă să-i ţină locul, iar Amalia Ivanovna se arăta vrednică de aceasta cinstă: măsă era pusa destul de cuviincios; desigur, vesela, furculițele, cuțitele, paharele, păhărelele, ceştile erau de diferite mărimi şi forme, împrumutate de la chiriaşi, dar la ora hotărîtă se aflau rânduite fiecare la locul lor, şi Amalia Ivanovna, simţind că-şa făcuse datoria, îi întîmpină pe cei ce se întorceau de la cimitir cu oarecare mîndrie, gătită cu o bonetă de doliu, cu panglici noi şi rochie neagră. Această mîndrie, deşi meritata, nu fu pe placul Katerinei Ivanovna: „S-ar putea crede că fără dînsa n-aş fi ştiut să pun masa!” De asemenea, nu-i placu nici boneta cu panglicile ei noi: „Nu cumva proasta asta de nemăoaică se mîndreşte că este proprietăreasă şi că s-a îndurat din mila să dea o mînă de ajutor sărmanilor ei chiriaşi? Din mila! Auzi dumneata! La tatăl Katerinei Ivanovna, fost colonel şi aproape guvernator, se dadeau uneori mese de câte patruzeci de persoane, şi o Amalie Ivanovna oarecare, sau mai bine zis Ludvigovna, n-ar fi fost primită nici la bucătărie...” De altfel, Katerina Ivanovna nu voia să-şa deă pe făţă deocamdată sentimentele, deşi în sufletul ei îşi promisese că o va pune la locul ei pe Amalia Ivanovna chiar astăzi, căci altfel şi-ar luă nasul la purtare; iar pînă atunci hotărî să se poarte cu răceala. O altă neplacere îi spori de asemenea enervarea: la înmormântare, dintre toţi chiriaşii poftiţi, în afară de polonezul acela nenorocit, care apucase să meargă şi la cimitir, nu venise aproape nimeni; iar la pomană, adică la masă, sosiră cei mai sărăci şi mai puţin importanţi, mulţi dintre ei chiar cu chef şi ătît de neglijent îmbrăcaţi, aproape rufoşi. Cei mai în vîrstă sau mai serioşi lipseau, de parcă s-ar fi înțeles anume. Piotr Petrovici, bunăoară, chiriaşul cel mai de seamă şi, s-ar putea spune, cel mai serios, nu venise, deşi cu o seară mai înainte Katerina Ivanovna spusese minuni despre el la toată lumea, adică Amăliei Ivanovna, Polecikăi, Soniei şi polonezului, cum că este omul cel mai nobil, cel mai mărinimos, cu legături extraordinare, prieten cu primul ei soţ, primit în casa tatălui ei, şi care îi promisese să întrebuişte toate mijloacele ca să-i obţină o pensie serioasă. E de ținut minte că atunci când Katerina Ivanovna lauda legăturile şi avereia cuiva, o făcea cu totul dezinteresat, fără vreun calcul personal, fără gîndul să tragă din asta vreun folos oarecare, o făcea din toată inima, din placerea de a lauda şi a da mai multă greutate persoanei laudate. După Lujin şi, probabil, „urmîndu-i exemplul” nu veni nici „ticălosul ăcela de Lebeziatnikov”. „Ce şi-o fi închipuit? A fost invitat numai din mila, pentru că locuieşte în aceeaşi camera cu Piotr Petrovici şi e prietenul lui, aşa ca nu se putea să nu-l poftescă şi pe el”. Lipsea, de asemenea, şi o doamna din lumea buna, cu „fata ei răscoaptă”, care, deşi nu sedea în casa Amaliei Ivanovna decât de două săptămîni, se şi plînsese de câteva ori că le supără gălagia şi tipetele care vin din odaia familiei Marmeladov, mai ales atunci când răposatul se întorcea beat, ceea ce, fireşte, Amalia Ivanovna adusese la cunoştinţă Katerinei Ivanovna, în timpul unei certe, când o ameninţase cu evacuarea şi uriaşe cât o ținea gura că Maremeladovii strică liniştea „chiriaşilor nobili, cărora nu le ajung nici pînă la gleznă”. Katerina Ivanovna îşi propusese să le poftescă anume pe aceasta cucoană şi pe fiica ei cărora, aşa-zis, „nu le

ajungea nici pînă la glezna", cu atât mai mult cu cât, atunci când se întîneau întîmplator, doamna își intorcea cu trufie capul; își propusese să o poftească tocmai ca să-i arate ca „este însuflețită de gînduri și sentimente mult mai nobile și că le invită fără să țină seama de purtarea lor răutăcioasa", și apoi să vada și dumneelor ca ea, Katerina Ivanovna, n-a trăit totdeauna aşa cum trăiește acum. Era hotărîtă să explice toate acestea la masa, pomenind totodată și despre tatăl ei care a fost guvernator, ca apoi să spună, în treacăt, că unele persoane puteau să nu se ostenească să-i întoarcă spatele când se întîneau cu ea, fiindcă aceasta purtare este cât se poate de nelalocul ei. N-a venit nici grasul locotenent-colonel (de fapt căpitan de stat-major în rezervă), și n-a venit fiindcă, încă de dimineață, zacea „motoșit". Într-un cuvînt, nu erau de față decât: polonezul, un nenorocit de conțopist îmbrăcat într-un frac soios, care avea o mulțime de puncte negre pe obraz, nu știa să deschida gura și mirosea urît; un bătrînel surd și aproape orb, care făcuse cândva serviciu la poșta și pentru care, din timpuri imemoriale, platea cineva, nu se știa de ce, chiria la Amalia Ivanovna. Apoi un locotenent la pensie, beat, care, de fapt, nici nu făcuse armata, și fusese funcționar la intendență; acesta a intrat rîzînd tare, aşa cum nu se face în lumea buna, și „închipuiți-vă" - era fără jiletcă! Unul se aşeză de-a dreptul la masa, fără măcar s-o salute pe Katerina Ivanovna și, în sfîrșit, un oarecare, neavînd haine, sosi în halat, dar asta era atât de necuviincios, încât prin străduințele Amaliei Ivanovna și ale polonezului individual fu scos afara. Polonezul aduse cu el și alții doi polonezi, care nici nu locuisează vreodată la Amalia Ivanovna și pe care nimeni nu-i mai văzuse în casa ei. Toate acestea o impresionară rău și o enervară pe Katerina Ivanovna. „Pentru cine se făcuseră toate pregătirile?" Pînă și copiii, ca să fie destul loc, nu fuseseră așezați la masa care și aşa ocupa toata camera, ci într-un colț, pe o lada; cei doi mai mici - pe o banca, iar Polecika, fiind mai mare, trebuia să vada de ei, să le dea de mîncare și să le steargă năsucurile „ca unor copii de familie buna". Într-un cuvînt, văzînd acestea toate, Katerina Ivanovna nu se putu împiedica de a-și întîmpina musafirii cu și mai mult ifos ca de obicei, și chiar cu trufie. Le arunca o privire foarte severă unora și îi pofti de sus să ia loc la masa. Socotind-o, cine știe de ce, pe Amalia Ivanovna responsabilă de lipsă invitaților principali, începu să se poarte cu ea ătît de bățos, încât Amalia Ivanovna observă numaidecât și se simți extrem de jignita. Acest început nu prevestea nimic bun. În cele din urma, toată lumea luă loc în jurul mesei.

Raskolnikov sosise aproape în clipa când familia se întorsese de la cimitir. Katerina Ivanovna se bucurase văzîndu-l, în primul rând fiindcă el era singurul „oaspe cult" și „peste doi ani, avea să ocupe catedra de profesor universitar la Universitatea orașului" și, în al doilea rând, pentru că el își ceruse imediat scuze, cu mult respect, că n-a putut să vină la cimitir, cu toata marea lui dorința. Se năpustise deci asupra lui, îl așezase alături, în stînga ei (în dreapta luase loc Amalia Ivanovna) și, cu toată agitația și grija ca mîncarea să fie servită cum trebuie și toată lumea să aibă de ajuns, cu toată tușea chinuitoare, care o zguduia și o făcea să se sufoce întruna și care parcă se înrăise și mai mult în ultimele două zile, îi vorbea mereu în şoaptă, grăbindu-se să reverse asupra lui tot ceea ce i se adunase în suflet și toata indignarea îndreptățită pentru praznicul nereușit;

din când în când, totuși, trecea de la indignare la rîsul cel mai vesel, nestăvilit chiar, atunci când își bătea joc de musafiri și mai ales de proprietăreasă.

— Numai pupăza e de vină! Înțelegeți despre cine vorbesc, da, da, despre ea! și Katerina Ivanovna arăta cu capul spre gazda ei. Priviți-o: cască ochii, simte că vorbim despre ea, dar nu pricepe o iota și se zgâiește de-i ies ochii din cap. Uf, ce mai bufniță! Ha-ha-ha!... Khe-khe-khe! Aș vrea să știu și eu ce vrea să dovedească cu boneta ei? Khe-khe-khe! Ati observat: ar vrea cu tot dinadinsul să facă aşa, încât lumea să-și închipui că raa protejează și-mi face măre cinste stînd la măsă cu mine. O rugasem, ca pe o persoană de treabă, să poftească la praznic oameni mai cumsecade și, mai ales, pe cei care l-au cunoscut pe răposat, și priviți pe cine mi-a adus: niște bufoni, niște bădarani! Uitați-vă numai la individul acela cu mutră plină de bube: adevărată broasca rîloasă! și polonezii aceia... hă-hă-hă! Khe-khe-khe! Nimeni nu i-a văzut niciodată aici, cel puțin eu nu i-am văzut în viață mea; pentru ce au venit, spuneți-mi și mie, vă rog? Stău unul lîngă altul, că însirați pe o ăță, liniștiți. Hei, *panie*, strigă ea unuia dintre polonezi, ai luat blinele? Mai ia. Beă și bere, bere! Nu vrei votcă? Priviți: a sărit în sus, se înclină, uitați-vă, uități-vă, trebuie să fie lihniți de foame, săracii! Să mănînce, nu-i nimic. Cel puțin ei nu fac gălagie, doar că... zău, mă cam tem pentru argintăria gazdei!... Amălia Ivănovnă, i se adresă ea aproape cu glas tare, dacă dispare vreo linguriță, să știi că eu nu răspund, te previn de pe acum! Ha-ha-ha! se porni pe rîs, întorcându-se din nou spre Raskolnikov și, mulțumită de ieșirea ei, arăta cu capul spre gazda. N-a înțeles, iarăși n-a înțeles! Sade gură-căscă, priviți; o bufniță, o adevărată bufniță împopoțonață cu panglici noi, ha-ha-ha!

Rîsul se transformă din nou într-o tuse chinuitoare, care ținu cel puțin cinci minute. Câteva picături de sînge îi colorără batistă, broboane de sudoare îi apărură pe frunte. Arătă în tăcere sîngele lui Raskolnikov și de îndată ce reîncepu să respire mai ușor, îi șopti din nou, însuflareită și cu pete roșii în obrajii:

— Gîndiți-vă, i-am dat sarcina cea mai delicată, se poate spune: de a o invita pe doamna aceea și pe fiica doamnei, înțelegeți despre cine vorbesc? Trebuia să procedeze cu mult tact și finețe, dar ea a făcut în aşa fel, încât proasta aceea, venita nu știu de unde, această

creatură arrogantă, această provincială înfumurată numai pentru că e văduva unui maior oarecare și a venit să umble după pensie, să-și rupă pingelele prin ministere, ființa asta, care la cincizeci și cinci de ani își cănește sprîncenele și se sulemenește (astă o știe toată lumea)... da, și această fandosită nu numai că nă binevoit să vină, dar nici nă trimis măcar scuze, ășa cum cere, în astfel de ocazii, cea mai elementara bună creștere! Nu pricepe de ce nă venit Piotr Petrovici? Dar unde este Sonia? Unde a plecat? A, iăt-o în sfîrșit! Unde ai fost, Sonia? Ciudat, pînă și la înmormîntarea tatălui tău nu poți să fii punctuala. Rodion Romanici, fă-i loc lîngă dumneata. Uite locul tau, Sonecika... ia ce vrei. Ia piftie, e mai buna. Acuși au să aducă blinelele. Copiii său căpătat mîncăre? Polecika, aveți tot ce vă trebuie? Khe-khe-khe! Bine, bine! Fii cuminte, Lenia, iar tu, Kolea, nu măi da din piciorușe; stai cum i se cuvine unui băiețel de familie bună. Ce zici, Sonecika?

Sonia se grăbi să-i transmită numaidecât scuzele lui Piotr Petrovici,

căutând să vorbească cât mai tare, ca toata lumea să audă și întrebuițind expresiile cele mai alese și mai respectuoase, anume inventate și rotunjite de ea, ca venind din partea lui Piotr Petrovici. Adaugă că acesta o rugase stăruitor să spună că va veni, de îndată ce să avea posibilitatea, ca să discute afaceri între patru ochi cu dînsa, și să se înțeleagă ce s-ar putea face și întreprinde mai tîrziu etc, etc.

Sonia știa că asta o va potoli și o va liniști pe Katerina Ivanovna, că ea se va simți măgulită și, mai ales, că mîndria ei va fi satisfăcută. Se ășeză alături de Raskolnikov, pe care-l salută, grăbită, și îi aruncă în treacăt o privire iute și plina de interes. Dar în tot timpul mesei parcă se feri să se uite la el, său să-i vorbească. Părea oarecum distrată, cu toate că eră numai ochi și urechi, ca să facă totul pe placul Katerinei Ivănovnă. Nică eă, nici Katerina Ivanovna nu erau în doliu, fiindcă nu aveau rochii negre; Sonia purta o rochiță cafenie, iar Katerina Ivanovna, singura rochie pe care o avea, o rochie de stamba de culoare închisă, cu dungi. Scuzele lui Piotr Petrovici prinseră de minune. Katerina Ivanovna le asculta, plina de importanță, și se informă cu gravitate cum o duce cu sănătatea Piotr Petrovici. Apoi, îi șopti cu glas tare lui Raskolnikov că ăr fi fost într-adevăr ciudat ca un om atât de serios și respectabil ca Piotr Petrovici să vina „într-o societate atât de stranie”, cu tot devotamentul lui față de familie și vechea prietenie cu tatăl ei.

— Tocmai de aceea îți sunt deosebit de recunoscătoare, Rodion Romanici, ca n-ai disprețuit casa și masa noastră chiar în aceste împrejurări, adaugă ea aproape tare. De altfel, sunt convinsă că numai deosebită dragoste pe care ai purtat-o sărmanului meu răposat te-ă îndemnat să te ții de cuvînt.

Își roti din nou cu mîndrie și demnitate privirile asupra musafirilor și îl întrebă tare, peste masă, pe bătrînul surd dacă mai dorește friptură și dacă i s-a dat vin de Lisabona. Batrînelul nu răspunse și multă vreme nu putu să priceapă ce i se cere, deși vecinii, ca să rîda, îl trăgeau de mînecă. El își rotea privirile cu gura căscată, fapt care spori și măi mult ilaritatea comesenilor.

— Ce tembel! Ia priviți, ia priviți! Pentru ce l-au adus aici? Cât despre Piotr Petrovici, am fost totdeauna sigură de sentimentele lui, urmă Katerină Ivanovna către Raskolnikov. El, desigur, nu seamănă defel... (zise ea răspicat, cu glas tare, întorcându-se cu un aer atât de sever spre Amalia Ivanovna, că aproape o băgă în sperieți) cu fandositele dumitale, pe care tatăl meu nu le-ar fi luat nici ca bucătărese, iar răposatul meu soț, firește, dacă le-ar fi făcut cinstea de a le primi, ar fi făcut-o numai din nesecata lui bunătate.

— Da, îi placea să bea, îi placea, placea! strigă deodată ofițerul de intendență la pensie, golind al doisprezecelea pahar de votcă.

— Răposatul avea într-adevăr aceasta slabiciune, ăsta o știe toată lumea, se repezi la el Katerina Ivanovna, dar era un om bun, cu suflet nobil, și-și respecta familia; numai ca în bunătatea lui se încredea prea mult în diverși indivizi vicioși și numai Dumnezeu știe cu cine n-a băut, chiar cu oameni care nu meritau să-i sărute tălpile! Închipuiește-ți, Rodion Romanici, am găsit în buzunarul lui un cocoșel de turtă dulce: venea spre casă beat mort și totuși nu-și uitase copiii.

— Cocoșel? Ai binevoit să spui: cocoșel? strigă ofițerul de intendență.

Katerina Ivanovna nu catadicsi să răspunda. Căzu pe gînduri și ofta.

— Dumneata crezi, desigur, ca toți ceilalți, că mă purtam prea aspru cu el, urma dînsa, vorbindu-i lui Raskolnikov. Nu este aşa! Ma respectă, mă respectă foarte mult! Ce suflet bun! Şi cât de rău îmi părea uneori de el! Câteodata şedea într-un ungher, ma privea și deodată simteam ca mi se face aşa de tare mila de el, că aş fi vrut să-l mîngîi, dar mă gîndeam: „Am să-l mîngîi și el are sa se îmbete”; numai cu asprimea îl puteam ține în frîu.

— Da, da, de multe ori l-ați tras de par, de nenumărate ori, o întrerupse același ofițer, turnînd pe gît încă un păharel.

— Pentru unii proști n-ar strica să pun mâna pe măturoi, nu numai să-l trag de păr. Nu vorbesc despre răposat! i-o retea Katerina Ivanovna.

Petele roșii de pe obrajii ei se aprindeau din ce în ce mai tare, pieptul i se zbuciuma. Încă o clipă și scandalul ar fi izbucnit. Comesenii chicoteau, unii se distrau de minune pe socoteala ei, alții îl înghionteau pe ofițer, cineva îi șoptea nu știu ce la ureche. Lumea era dispușă să-i ățite pe unul împotriva celuilalt.

— Permiteti-mi să va întreb, despre ce anume vorbiți? Începu ofițerul. Adică la... care persoane distinse... ati binevoit să vă referiți acum?... Adică, nu, nu trebuie! Fleacuri! Văduvă! Vădu-vioără! Te iert... *Passe!* și mai înghiți un pahar.

Raskolnikov şedea și asculta tăcut, dezgustat. Mînca numai din politețe, abia atingînd bucatele, cu care Katerina Ivanovna îi umplea întruna farfurie, și tot numai ca să nu o jignească. O cerceta atent pe Sonia. Dar fata părea tot mai neliniștită și mai îngrijorată; presimțea că masa nu avea să se sfîrșească în liniște și urmărea cu groază enervarea crescânda a Katerinei Ivanovna. Știa, între altele, că motivul pentru care cele două cucoane din provincie răspunseseră cu atită dispreț la invitația Katerinei Ivanovna fusese ea, Sonia. Auzise din gura Amaliei Ivanovna însăși că mama se simțise jignita de această invitație și întrebăse: „Cum aş putea s-o aşez pe fie-mea alaturi de domnișoara aceea?” Ghicise că și Katerina Ivănovna aflase aceste vorbe, iar jignirea adusă Soniei eră pentru ea mai mult decât o jignire personală sau o insultă adusă copiilor sau memoriei tatălui ei, într-un cuvînt, era o jignire de moarte, și Sonia știa că mamă ei vitregă nu se va simți liniștită „pînă nu le va arăta acestor fandosite că ele amîndouă”... etc, etc... Parca anume, cineva îi trimise de la celalalt capăt al mesei o farfurie cu două inimi străpunse cu o săgeată, făcute din miez de pîne neagră. Katerina Ivănovna se aprinse numai decât și spuse cu glas tare, aşa ca să audă toți, că acela care le trimisese era „un măgar beat”. Amalia Ivănovna, care presimțea de asemenea că masa nu se va sfîrși în liniște și totodată eră jignita pînă în ădîncul inimii de atitudinea trufașă a Katerinei Ivănovna, că să risipească impresia neplacută și sa se ridice în opinia comesenilor, începu, nitam-nisam, să povestească cum un cunoscut de-al ei, „Karl de la farma-ci”, a mers noaptea cu un birjar și ca „birjarul vrut să omoare la el și Karl forte, forte mult rugat să nu omorît la el și plîns și împreunat mîinile și speriat grozav și de spaimă inima străpuns la el”. Katerina Ivănovna zîmbi, dar pe loc făcu observația că Amalia Ivanovna n-ar trebui să spună anecdote pe rusește. Amalia Ivănovna se simți și mai jignită și obiectă că „nein Vater aus Berlin, om forte, forte important era și umblat numai cu mîinile prin buzunare”. Katerina Ivănovna, care rîdea foarte ușor, se porni pe rîs, aşa că Amalia

Ivănovna începu să-și piarda răbdarea și abia se mai stăpîni.

— Ce pupăză! îi șopti Katerină Ivănovna lui Raskolnikov, aproape bine dispusa. A vrut să spună că taică-său umbla cu mîinile în buzunare și a ieșit că-și vîra mîinile prin buzunarele altora, khi-khi! Ai observat, Rodion Romanovici, că toți acești străini care locuiesc la Petersburg, adică mai ales nemții, care vin la noi nu știu de unde, sunt măi proști ca noi? Spune și dumneata, dacă e cu putință să povestească cineva astfel: „Kărl de la farmaci de spaimă inimă străpuns la el” și că fricosul, în loc să-l lege burduf pe birjar, „mîinile împreunat și plîns și rugat forte”? Of, ce proastă! Și eă este convinsă că e foarte mișcător, nici nu bănuiește că e de proasta! După părerea mea, ofițerul acela de intendență, deși e beat mort, e mult mai deștept ca ea; cel puțin vezi de la început că e un bețivan și un chefliu, ca și-a băut mințile, pe când ăștilalții sunt cu toții oameni așezați, serioși... Uitați-vă la ea ce se mai zgâiește la noi. S-a înfuriat! S-a înfuriat! Ha-ha-ha! Khe-khe-khe!

Foarte bine dispusa, Katerina Ivănovna începu să vorbească înflacărat, să dea fel de fel de amânunte și să facă planuri cum, cu pensia pe care o va căpăta, va pleca în orașul ei natal și va deschide acolo un pension pentru fete de familii aristocratice. Acest lucru nu-i fusese comunicat lui Raskolnikov de Katerina Ivănovna și ea se cufunda în cele mai atrăgătoare amânunte. Nu se știe cum, în mîinile ei ăpăru deodată „diploma de merit” despre care îi vorbise lui Raskolnikov răposatul Marmeladov, explicându-i în berărie ca soția lui, Katerina Ivănovna, la ieșirea din pension, a dansat cu șalul „în fața guvernatorului și a altor persoane de vază”. Aceasta diplomă trebuia pesemne să certifice acum dreptul pe care-l avea Katerina Ivănovna să deschida ea însăși un pension; dar fusese pregătită mai ales cu scopul de a le face praf pe cele două „fandosite”, în cazul când ele ar fi venit la masa, și să dovedească clar cum „Katerina Ivănovna se trăgea dintr-o familie aleasă, s-ar putea spune chiar aristocratică, și că e fiică de colonel și, desigur, mult mai presus de unele aventuriere care s-au înmulțit la noi în ultima vreme”. Diploma de merit începu să circule printre musafirii beți, lucru pe care Katerina Ivănovna nu-l împiedica, fiindcă în ea era într-adevăr trecut *en toutes lettres* ca este fiica unui consilier de curte și cavaler al nu știu cărui ordin și deci, într-adevăr, aproape fiică de colonel. Aprinzîndu-se, Katerina Ivănovna începu să vorbească amânunțit despre traiul minunat și liniștit pe care-l vor duce în orașul T..., despre profesorii de liceu pe care îi va pofti să dea lecții în pensionul ei, despre un batrînel respectabil, francezul Mangau, cu care învățase la institut limba franceză, și care își trăia ultimele zile în T... El, desigur, se va încovi să vina la dînsa pentru un salariu cât se poate de convenabil. Apoi ajunse la Sonia „care va pleca împreuna cu mine la T... și mă va ajuta în toate”. Dar aici cineva din capătul mesei pufni în rîs. Katerină Ivănovna, deși căuta să se prefacă disprețuitoare, că nu bagă în seamă rîsul ce se stîrnise în jurul mesei, își ridică anume glasul și începu să vorbească cu însuflețire despre incontestabilele calități ale Soniei Semionovna de a-i fi un bun ajutor, „despre blîndețea, răbdarea, spiritul de abnegație, noblețea și cultura ei”; apoi o mîngîie pe obraz și, ridicân-du-se de pe scaun, o sărută cu înduioșare de două ori. Sonia roși, iar pe Katerina Ivanovna o podidiră lacrimile, apoi spuse despre ea însăși că este „o proastă cu nervii slabii, și tare obosită, ca de altminteri masa să-a sfîrșit și ar fi timpul să se servească

ceaiul". În clipa asta, Amalia Ivanovna, profund jignita de faptul ca nu luase deloc parte la conversație și că n-o asculta nimeni, găsi momentul să facă o ultimă încercare, comunicându-i cu durere ascunsă Katerinei Ivanovna o observație cât se poate de rezonabila și profund gîndita, și anume că în viitorul pension trebuie să se dea o atenție deosebită rufăriei curate a domnișoarelor (*die Wäsche*), că „trebui fost una doamnă bun *die Dame* care văzut bine rufărie” și „ca toți tinere domnișoare noaptea nici un roman ascuns nu citit”. Katerina Ivanovna, care într-adevăr era foarte obosită și necăjită și care se săturase pînă peste cap de acest praznic, „o puse la punct” imediat spunînd că „vorbește alăudă” și nu înțelege nimic, ca grija pentru *die Wäsche* este treaba îngrijitoarei și nu a directoarei unui pension aristocratic; în ce privește observația despre lectura romanelor ea este de-a dreptul necuvîncioasă, așa că o roagă pe Amalia Ivanovna să tacă din gură. Aceasta se aprinse și, înfuriindu-se, zise că ea „vrut numai bine”, că dînsa „vrut chiar forte, forte mult bine” și că totuși „de mult *das Geld*, adică banii pentru chirii nu primit”. Katerina Ivanovna i-o rețea scurt, zicându-i că minte cu nerușinare spunînd ca „vrut mult bine” când încă ieri, în timp ce răposatul zacea pe măsă, o chinuise pentru neplata chiriei. Amalia Ivanovna observa cu multă judecata că „poftise *die Damen*, dar că *die Danien* nu venit fiindcă sunt *die Damen aus casă nobila* și nu pot veni într-o casa nenobila”. Katerina Ivanovna obiectă numai decât că Amalia Ivanovna, fiind o țoapa, nu poate judeca ce înseamnă să fii sau să nu fii de familie buna. Amalia Ivanovna nu se mai putu stăpîni și strigă sus și tare că „*jnein Vater aus Berlin*”, om forte, forte important și umblat cu amîndouă mîinile prin buzunar și tot făcut: puf, puf; și ca să arate cum a fost *Vater-al ei*, Amalia Ivanovna sări de pe scaun, își vîrî mîinile în buzunare, își umflă obrajii și începu să sufle ca niște foaie când vrei să atîți focul, însotită de rîsetele zgomotoase ale tuturor chiriașilor, care, presimtind ca se pregătește o păruială, o aprobau anume. Atunci Katerina Ivanovna, pierzîndu-și orice stăpînire de sine, zise „răspicat”, ca să audă toată lumea, ca nu crede că Amalia Ivanovna să fi avut vreun *Vater*, că Amalia Ivanovna nu este decât o țoapă beată și că, desigur, fusese pe vremuri bucătăreasă, său poate chiar ceva mai rău. Amalia Ivanovna roși ca un rac și tipă cu voce ascuțită că poate Katerina Ivanovna „nu avut defel *Vater*”, dar că ea „avut *Vater aus Berlin*”, care uite aşa surtuc lung purtat și întruna făcut: puf, puf, puf! Katerina Ivanovna răspunse cu dispreț că originea ei este cunoscută de toată lumea și ca în diploma ei de merit scrie cu litere de tipar că tatăl ei a fost colonel; cât despre tatăl Amaliei Ivanovna (dacă într-adevăr a avut vreodată un tata) trebuie să fi fost vreun mahalagiu oarecare, un finlandez care vindea lapte; dar că e de crezut măi curând că nici nu a avut tată, fiindcă nici azi nu se știe care este numele ei: Ivanovna sau Ludvigovna? Scoasa din fire și izbind cu pumnul în masa, Amalia Ivanovna zbieră ca pe ea o cheamă Amal Ivan și nu Ludvigovna, că *Vater-ul ei* se numea „Johann și el a fost *Biirgermeister*” pe când *Vater-ul Katerinei Ivanovna* „nu a fost niciodată primar”. Katerina Ivanovna se scula de pe scaun și spuse aspru, cu mare liniște (deși foarte palida și cu pieptul zbuciumat), că dacă Amalia Ivanovna își va permite o singura dată „să-l pună pe *Vater-așul ei* nenorocit pe aceeași treapta cu tatăl ei, atunci ea, Katerina Ivanovna, are să-i smulgă boneta din cap și are să i-o calce în picioare”. Auzind acestea, Amalia Ivanovna începu să alerge prin odaie,

zbierând cât o ținea gura că ea este stăpînă în casă și Katerina Ivanovna musai „în acest clipă din căs plecat”, apoi se repezi să strînga de pe masa lingurițele de argint. Se stîrni zarvă mare; copiii începură să plîngă. Sonia încercă să-o rețină pe Katerina Ivanovna; dar când Amalia Ivanovna striga ceva despre condicuță, Katerina Ivanovna o împinse pe Sonia la o parte și se năpusti la Amalia Ivanovna, ca să-și aducă îndată la îndeplinire amenințarea cu privire la boneta. În clipa aceea, ușa se deschise și Piotr Petrovici Lujin apăru în prag. Își roti privirea severă asupra întregii adunări. Katerina Ivanovna se repezi la el.

Capitolul III

— Piotr Petrovici, strigă ea, luați-mi apărarea! Explicați-i acestei făpturi fără minte ca nu are voie să se poarte astfel cu o doamna de familie buna, căzuta în nenorocire, că are să dea seama înaintea tribunalului... am să mă duc la generalul guvernator... Are să dea seama... în amintirea ospitalității tatălui meu, apărăți-i pe orfani!

— Permiteți, doamnă... Dați-mi voie, dați-mi voie, doamnă, căută să-o îndepărteze Piotr Petrovici, după cum știți prea bine, n-am avut cinstea să-l cunosc pe tatăl dumneavoastră... dar, dați-mi voie, doamna! (Cineva rîse tare.) Nu doresc câtuși de puțin să iau parte la veșnicele dumneavoastră certuri cu Amalia Ivanovna... Am venit pentru o chestiune personală... doresc să am o explicație imediata cu fiica dumneavoastră vitrega, cu Sofia... Ivanovna... Așa mi se pare că se numește? Dați-mi voie să trec...

Și, ocolind-o pe Katerina Ivanovna, Piotr Petrovici se îndrepta spre celalalt colț al camerei, unde se afla Sonia.

Katerina Ivanovna ramase stana de piatra. Nu-i intra în cap cum de a putut Piotr Petrovici să uite ospitalitatea tatălui ei. O dată ce născocise aceasta ospitalitate, credea în ea ca într-un lucru sfînt. O izbise tonul preocupat, rece, aproape amenințător și plin de dispreț al lui Piotr Petrovici. Și, apoi, toata lumea se potolise treptat o data cu venirea lui. Acest om „serios și ocupat” contrasta prea vădit cu restul oaspeților; fiecare înțelegea că numai un motiv foarte important și cu totul excepțional putuse să-l aducă pe acest om în mijlocul unei asemenea societăți; așa că așteptau cu toții să vada ce are să se întâmple. Raskolnikov, care stătea lîngă Sonia, îi făcu loc lui Piotr Petrovici sa treacă; acesta nici nu păru să-l vada. Peste o clipă, răsări în prag și Lebeziatnikov, dar nu intra în camera, rămase la ușa, ascultînd cu deosebit interes și chiar cu uimire, fără să izbutească sa înțeleagă ceva.

— Ierăți-mă că va tulbur adunarea, dar este vorba despre ceva foarte important, zise Piotr Petrovici, fără să se adreseze cuiva în mod special, prezența publicului chiar îmi convine. Amalia Ivanovna, vă rog cu tot respectul, în calitate de gazda, să dați atenție convorbirii pe care o voi avea cu Sofia Ivanovna. Sofia Ivanovna, urma el, întorcându-se către Sonia, care era extrem de mirată și chiar mai dinainte speriată, de pe masa din odaia prietenului meu Andrei Semionovici Lebeziatnikov, imediat după plecarea dumitale, a dispărut o bancnota de o sută de ruble care-mi

apărținea. Daca într-un fel sau altul știi sau îmi poți arata unde se află această bancnota, îți dau cuvântul meu de onoare, și iau drept martori pe toți cei de față, că lucrurile se vor sfîrși aici. În caz contrar, mă voi vedea silnit să recurg la măsuri mult mai drastice și atunci... să nu dai vina pe alții!

În odaie se făcu o tacere absolută. Până și copiii, care plîngeau, amuțiră. Sonia, palida ca o moarta, îl privea pe Lujin și nu putea să răspunda nici un cuvînt. Părea că tot nu pricepe ce i se spune. Așa se scurseră câteva clipe.

— Ei? întreba Lujin, privind-o fix.

— Nu știu... Nu știu nimic... rosti, în sfîrșit, cu glas stins, Sonia.

— Nu? Nu știi nimic? repeta Lujin și tăcu din nou câteva clipe.

Gîndește-te bine, domnișoara, începu el cu asprime, dar parca tot căutînd s-o convingă, gîndește-te, sănt dispus să-ți mai dau răgaz ca sa te gîndești. Vezi bine că daca n-aș fi fost sigur de cele ce spun, eu, cu experiența mea, firește n-aș fi îndrăznit să te învinuiesc atât de deschis; căci pentru o învinuire ca asta, deschisă și publică, dar mincinoasă, sau chiar numai greșita, răspund și eu într-o anumita măsură. Eu știu acest lucru. Azi-dimineață am schimbat, pentru nevoie mele, câteva bilete de banca de cinci la suta, în valoare totală de aproximativ trei mii de ruble. Decontul e notat în portofelul meu. După ce am venit acasă — martor mi-e Andrei Semionovici — am început să număr banii și, după ce am numărat două mii trei sute, i-am strîns în portofel, iar portofelul l-am pus în buzunarul lateral al surtucului. Pe masa au rămas circa cinci sute de ruble în bancnote, printre care trei de câte o suta de ruble fiecare. În clipa aceea ai venit dumneata (chemată de mine) și tot timpul cât ai stat la mine ai părut foarte tulburata, aşa ca, în timp ce vorbeam, de vreo trei ori te-ai sculat de pe scaun și ai încercat să pleci, deși nu isprăvisem de vorbit. Andrei Semionovici poate să confirme acest lucru. Probabil nici dumneata, domnișoara, nu vei refuza să confirmi că te-ăm chemat prin intermediul lui Andrei Semionovici numai și numai ca să discut situația nenorocită în care a rămas ruda dumitale Katerina Ivanovna (la care n-am putut să vin ca să assist la praznic) și cât de bine ar fi să organizăm în folosul ei o listă de subscripție, sau o tombola, sau altceva de felul acesta. Mi-ai mulțumit și chiar te-ai trecut lacrimile (povestesc aşa cum a fost, în primul rând ca să-ți amintesc tot și, în al doilea rând, ca să-ți arat că nici un amănunt nu s-ă șters din memoria mea). Apoi am luat de pe masa o hîrtie de zece ruble și și-am dat-o ca un prim ajutor pentru ruda dumitale. Toate acestea le-a văzut și Andrei Semionovici. Apoi te-am condus la ușă — dumneata păreai foarte încurcată — după plecarea dumitale am mai stat de vorbă vreo zece minute cu Andrei Semionovici, apoi dînșul a plecat, iar eu m-am întors la masă și la banii care se aflau pe ea, cu scopul să-i număr și să-i pun deoparte, aşa cum intenționasem să fac în momentul venirii dumitale. Spre mirarea mea, am constatat că o hîrtie de o sută de ruble lipsea. Binevoiește acum să judeci: nu-l pot bănu, firește, pe Andrei Semionovici — mi-ăr fi rușine să mă gîndesc numai la una ca asta. Nu pot greși, fiindcă, cu o clipă înainte de venirea dumitale, am isprăvit toate socotelile și am găsit totalul exact. Trebuie să admit că, amintindu-mi de tulburarea dumitale și de graba dumitale de a pleca, precum și de faptul că și înținut câteva clipe mîinile pe masa, înținând seama pe de alta parte de poziția dumitale socială și de nărvărurile care decurg din ea, m-am văzut cu groază

silit să-mi opresc bănuiala asupra dumitale — o bănuiala evident cruda, dar justă! Adaug și repet că deși săt absolut convins, învinuirea pe care îți o aduc comportă și un anumit risc pentru mine. Iar, după cum vezi, dacă n-am lasat lucrurile balta, e ca sunt revoltat și trebuie să-ți spun de ce: numai și numai din pricina negrei dumitale nerecunoștințe, domnișoara! Cum? Eu te poftesc în interesul bietei dumitale rude, eu îți ofer un ajutor — pe cât îmi e cu putință — îți dau zece ruble, și dumneata, pe loc, mă răsplătești printr-o astfel de faptă! Nu, prea e urât! Trebuie să-ți dau o lecție! Judecă și dumneata situația; ca adevărat prieten (un prieten mai bun ca mine nici nu ai putea găsi în clipă de față), te rog, da-ți seama ce ai făcut! Altfel voi fi necruțător! Așadar??!

— N-am luat nimic de la dumneavoastră, șopti, îngrozită, Sonia, mi-ați dat zece ruble, poftim lăuați-le. Sonia trase batista din buzunar, desfăcu nodul, scoase hîrtia de zece ruble și i-o întinse lui Lujin.

— Și nu vrei să mărturisești nimic despre suta de ruble? rosti el cu insistență și dojana, fără să ia banii.

Sonia își roti privirile prin odaie. Toata lumea se uita la ea cu priviri îngrozitoare, toți aveau fețele amenințătoare, severe, ironice și răutăcioase. Se uită la Raskolnikov... cu brațele încrucișate pe piept, el părea că o străpunge cu privirea lui arzătoare.

— O, Doamne! să smulse din pieptul fetei.

— Amalia Ivanovna, trebuie să anunțăm poliția și de aceea vă rog frumos să trimiteți deocamdată după portar, rosti domol și aproape blajin Lujin.

— *Gott der Barmherzige!* Eu știi totdeauna că ea ă furat! își împreuna mîinile Amaliă Ivanovna.

— Știai, va să zică! sări imediat Lujin. Prin urmare, ați avut prilejul să constatați acest lucru și alta dată. Vă rog, stimata Amalia Ivanovna, să nu uitați ce ați spus acum; de altfel, avem martori.

Imediat se stîrniră discuții cu glas tare. Toata lumea începu să se foiăscă.

— Cu-um? striga deodată Katerina Ivanovna, dezmeticindu-se, și se repezi la Lujin. Cum? Dumneata o învinuiești de furt? Pe Sonia? Ah, ticăloșilor! Și, aruncându-se la Sonia, o strînse ca într-o menghina în brațele ei uscate. Sonia! Cum ai îndrăznit să iezi de la el zece ruble?! Prostuțo! Ada-i încoaace! Ada aici acestezece ruble — poftim!

Și, smulgînd din mâna Soniei hîrtia, Katerina Ivanovna o mototoli și o azvîrli cu toata puterea drept în fața lui Lujin. Ghemotocul îl lovi în ochi și ricoșa pe jos. Amalia Ivanovna se repezi să ridice banii. Piotr Petrovici se înfurie.

— Țineți-o pe nebuna asta! strigă el.

Între timp, alaturi de Lebeziatnikov, mai apărură și alte figuri printre care și cele două doamne din provincie.

— Cum? Nebuna? Eu sunt nebună? Nerodule! tipă strident Katerina Ivanovna. Ești un prost, un clanțău de judecătorie, un om josnic! Auzi dumneata, Sonia, Sonia i-a luat banii! Sonia este o hoață! Mai degrabă îți-ar da ea tie, neghiobule! Și Katerina Ivanovna izbucni într-un rîs isteric. Ați văzut ce prost e? se repezea ea de la unul la altul, ăratîndu-l pe Lujin. Cum? Și tu? tresări ea, zarind-o deodată pe gazda. Și tu, cîrnățăreaso, susții ca ea „furat”, tu picior prusac, ticălos, cu crinolina! Și dumneata! Ah,

dumneata! Dumneata! Pai Sonia n-a părăsit odaia asta; de când a venit de la tine, ticalosule, s-a aşezat alături de Rodion Romanovici! Căutați-o! Daca n-a ieşit din odaie, atunci banii trebuie să fie la dînsa! Caută-i, Căuta-i! Dar daca nu-i găseşti, iartă-mă, drăguțule, ai sa răspunzi! Am sa alerg pînă la împărat, pînă la țarul milostiv, am să mă arunc la picioarele lui, chiar acum, astăzi! Sunt văduva! Or să mă lase la el! Crezi că n-or să mă lase? Minți, am să ajung pînă la el! Am sa ajung! Ti-ai făcut socoteala ca e blînda și buna, da? Pe asta ti-ai întemeiat speranțele? În schimb eu, frățioare, eu nu mă las! Pe mine nu mă sperii! Ai să-ți frîngi gîtul cu mine! Hăi, caută! Caută, n-auzi? Caută!

Şi, turbata, Katerina Ivanovna îl zgîltiia și-l trăgea pe Lujin spre Sonia.

— Sunt gata... dar te rog să te potoleşti, cucoană! Vad prea bine că nu te sperii!... Dar ce-i asta?... Ce înseamnă asta?... murmura Lujin. Asta trebuie s-o facă poliția... Cu toate că și aşa avem destui martori... Sunt gata... Dar, în orice caz, e cam greu pentru un bărbat... Din pricina sexului... Dar poate cu ajutorul Amaliei Ivanovna... Totuși, aşa nu se face... Cum vine asta?

— Pune pe cine vrei! S-o percheziționeze cine vrea! Ȣipă Katerina Ivanovna. Sonia, întoarce-ți buzunarele! Poftim! Iată! Privește, bestie, e gol, a avut o batista înăuntru și buzunarul e gol, vezi! Iată și celalalt, iată! Vezi?! Vezi?!

Şi Katerina Ivanovna nu întoarse, ci de-a dreptul smulse afară amîndouă buzunarele unul după altul. Deodată, din buzunarul al doilea, cel din dreapta, sari o hîrtie și, descriind o curbă în aer, căzu la picioarele lui Lujin. Toata lumea văzu aceasta, mulți nu-și putură stăpîni un strigat de uimire. Piotr Petrovici se aplecă, Ȣapucă hîrtia cu două degete, o ridică aşa ca s-o vada toata lumea și o desfăcu. Era o hîrtie de o sută de ruble strînsă în opt. Piotr Petrovici, cu brațul întins, arata hîrtia celor de față.

— Hoaț! Afar din cas! Polis! Polis! zbiera Amalia Ivanovna. Trebuie Sibir trimis! Afară!

Se auziră exclamații. Raskolnikov tăcea și nu-și luă ochii de la Sonia, doar din când în când, pentru o clipă, își muta fulgerător privirea asupra lui Lujin. Sonia, neclintita de la locul ei, părea inconștientă; era mai mult buimăcită decât mirata. Deodată, tot singele îi năvăli în obrajii; scoase un geamăt și-și ascunse fața în mîini.

— Nu-i adevărat! N-am luat nimic! Nu știu nimic! strigă eă sfîșietor și se arunca în brațele Katerinei Ivanovna.

Aceasta o strînse tare, parca voind s-o apere cu pieptul ei.

— Sonia! Sonia! Eu nu cred! Tu vezi că eu nu cred, strigă dînsa (deși lucrul părea evident), legănînd-o în brațe ca pe un copil, sărutînd-o fără încetare, căutînd să-i prinda mîinile și lipindu-și buzele de ele cu febrilitate. Tu, hoăță! Ce oameni proști! Doamne! Sunteți niște proști, niște proști, Ȣipa ea, adresîndu-se tuturora, nu știți ce inima de aur are, ce fata este Sonia! Ea — o hoață! Ea! Mai curând și-ar vinde ultima rochie, Ȣar umbla desculță și v-ar da vouă, dacă ati fi la ananghie, iată ce suflet are! A căpătat condicuța pentru că-mi mureau copiii de foame, s-a vîndut pentru noi!... Vai! Răposeate, răposeate! Vezi? Vezi tu oare? Iată praznicul tău! Doamne! Ci Ȣăpărați-o careva, de ce stați toți și nu faceți nici o mișcare? Rodion Romanovici! Nici măcar dumneata nu-i iezi apărarea? Ȣi dumneata crezi? Dacă-i vorba pe aşa, atunci voi toți, toți, toți, toți nu faceți cât degetul ei

cel mic! Doamne! Apăra-ne tu!

Gemetele bietei femei ofticoase și părăsite de toata lumea făcură o profunda impresie asupra celor de față. Era atâta jale, atâta suferință în obrazul acela răvășit de durere, uscat de boala, în buzele crăpate, cu săngele închegat pe ele, în glasul care tipă răgușit, în plânsul cu hohote că al unui copil, în ruga aceea copilarească, încrezătoare și totuși deznađaduită de a fi apărată, că li se făcu mila tuturora de biata femeie. Cel puțin Piotr Petrovici se grăbi să se înduioșeze.

— Doamnă! Doamnă! exclamă el emfatic. Asta nu vă atinge deloc! Nimeni n-a îndrăznit să vă înviniăscă de premeditare său de complicitate, cu atât mai mult cu cât dumneavoastră ați fost aceea care ați descoperit furtul, întorcându-i buzunarele, prin urmare n-ați bănuit nimic. Sunt foarte, foarte dispus dacă mizeria, cum s-ar zice, a împins-o pe Sonia Semionovna să... dar de ce n-ai vrut să mărturisești, domnișoară? Îți-ă fost rușine? E primul păs? Poate că te-ai pierdut cu firea? E de înțeles, da, de înțeles... Totuși, de ce să faci un lucru atât de urît? Domnilor, se adresă el celor de față, domnilor! Îmi pare foarte rău, mă simt înduioșat cum s-ar zice, și de aceea sunt gata s-o iert chiar și acum, cu toate că am fost insultat personal. Domnișoară, rușinea de acum să-ți servească drept lecție pentru viitor, spuse el către Sonia, cât despre urmărire, treacă de la mine!

Ajunge!

Piotr Petrovici se uita pe furiș la Raskolnikov. Privirile lor se încrucisără. Privirea arzătoare a lui Raskolnikov părea ca ar vrea să-l facă scrum. Katerina Ivanovna încă parca nu auzise nimic; ea o strîngea în brațe și o săruta nebunește pe Sonia. Copiii o împresurără de asemenea, agățîndu-se cu minutele de rochia ei, iar Polecika — fetița nu pricepusă exact despre ce era vorba — părea că se îneacă de-a dreptul în șiroaiele de lacrimi și, șpărgîndu-și pieptul de plîns, își ascundea obrăjorul drăgălaș, umflat de lacrimi, în umărul Soniei.

— Câtă josnicie! răsună deodată în ușă un glas puternic.

Piotr Petrovici se întoarse iute.

— Câtă josnicie! repetă Lebeziatnikov, privindu-l întă în ochi.

Piotr Petrovici parcă tresări. Asta o observa că toti. (Și-și amintiră mai tîrziu.) Lebeziatnikov intră în odaie.

— Și dumneata ai îndrăznit să mă pui martor? Întreba el, apropiindu-se de Piotr Petrovici.

— Ce înseamnă asta, Andrei Semionovici? Despre ce vorbești? bîngui Lujin.

— Asta înseamnă că dumneata ești... un calomniator, asta înseamnă cuvintele mele! rosti cu aprindere Lebeziatnikov, uitîndu-se sever la el, cu ochișorii lui miopi. Era grozav de supărat. Raskolnikov îl sorbea din ochi, prințind din zbor și cântărind fiecare cuvînt. Din nou se făcu tăcere. Piotr Petrovici păru încurcat, mai ales în prima clipă.

— Daca mi-o spui mie... începu el, bîlbîndu-se. Dar ce ai pătit? Nu cumva și-ai ieșit din minți?

— Eu nu mi-am ieșit din minți, pe când dumneata... dumneata ești un escroc! Vai, câtă josnicie! Am ascultat tot, am așteptat anume ca să înțeleg tot jocul pentru că, îți spun drept, nici acum nu înțeleg prea bine... Pentru ce-ai făcut toate acestea - nu pricep!

— Ce am făcut? Încetează o dată cu enigmele dumităle absurde! Nu

cumva ești beat?

— Dumneata poate te îmbeți, om josnic ce ești, nu eu! O picătură de votca nu pun niciodată în gură, pentru că asta contravine părerilor mele! Închipuiți-vă, el, el însuși, cu mâna lui, a dat această suta de ruble Sofiei Semionovna, am văzut eu, sunt martor, pot să jur! El, el singur! repeta Lebeziatnikov, adresându-se tuturora și fiecăruia în parte.

— Ai înnebunit, mucusule? tipă strident Lujin. Poftim, uite-o în fața dumitale: ea singură a confirmat*. că, în afară de cele zece ruble, n-a primit de la mine nici un ban. Atunci cum i-am putut da suta?

— Eu am văzut, am văzut! strigă Lebeziatnikov, menținându-și afirmația. Și, deși asta contravine opiniilor mele, sunt gata chiar acum să depun orice fel de jurămînt în față tribunalului, pentru că am văzut cu ochii mei când i-ai băgat pe ascuns banii în buzunar! Prostul de mine, am crezut că ai făcut-o din mărinimie! I-ai băgat în buzunar, în prag, când ea s-a întors și dumneata i-ai strîns degetele cu mâna dreaptă, iar cu cealaltă, cu stingă, i-ai strecurat binișor hîrtia în buzunar. Am văzut! Am văzut!

Lujin păli.

— Ce tot minți! striga el cu neobrăzare. Cum ai putut să vezi hîrtia când stăteai la fereastra? Ți s-a năzărit... de chior ce ești. Aiurezi!

— Nu, nu mi s-a năzărit! Și, deși stăteam deoparte, am văzut tot, tot; de la fereastră ăr fi fost într-adevăr greu să disting hîrtia, asta aşa este - dar eu știam, știam precis că era o suta, fiindcă atunci când i-ai dat Sofiei Semionovna zece ruble — am văzut — ai luat de pe masa și o suta (asta am văzut, fiindcă în clipă aceea eram aproape și fiindcă tocmai îmi venise o idee, n-am uitat ca o ai în mâna). Ai împăturit-o și ai ținuț-o strîns în pumn tot timpul. Apoi am uitat de ea, dar, când te-ai ridicat de la măsă, ai mutat hîrtia din mâna dreaptă în cea stingă și ai fost cât pe aci să scapi jos; atunci din nou mi-am adus aminte de ea, fiindcă iar mi-a venit aceeași idee, și anume că vrei să faci o binefacere, ascunzându-te de mine. Puteți să vă închipuiți cu ce atenție am urmărit tot ce a fost mai departe și am văzut, am văzut cum ai reușit să-i vîri banii în buzunar! Am văzut cu ochii mei, sunt gata să depun jurămînt.

Lebeziatnikov se sufoca. Din toate părțile se auzeau fel de fel de exclamații, care arătau mai ales mirarea; dar unele sunau amenințătoare. Toată lumea se înghesuia în jurul lui Piotr Petrovici. Katerina Ivanovna se repezi la Lebeziatnikov.

— Andrei Semionovici! Am avut o părere greșită despre dumneata! Apăr-o! Dumneata singur ești de partea ei! Dumnezeu te-a trimis să aperi o orfană, Andrei Semionovici, dragul meu, tătuță!

Și Katerina Ivanovna, aproape în neștire, se aruncă în genunchi în fața lui.

— Prostii! zbieră, turbînd de furie, Lujin. Spui prostii, domnul meu. „Am uitat, mi-ăm adus aminte, am uitat”, ce-i asta’.! Prin urmare, i-am strecurat-o dinadins? Pentru ce? Cu ce scop? Ce aş putea avea comun cu această...

— Pentru ce? Uite asta n-o înțeleg nici eu, dar ceea ce am povestit e un fapt real! Riguros exact! Sunt atât de sigur, om ticălos și criminal ce ești, încât îmi amintesc că, în legătură cu gestul dumitale, mă întrebam, în timp ce îți strîngeam mâna și te felicităm: pentru ce anume i-ai pus banii în buzunar în ascuns? Adică de ce tocmai în ascuns? Numai pentru că ai

vrut să tăinuiești de mine gestul acesta, știind că eu am altă părere și reneg binefacerile particulare, care nu vindeca nimic radical? Și am hotărît că ți-a fost rușine de mine să dai sume atât de mari și, în afară de aceasta, m-am gîndit că poate ai vrut să-i faci o surpriza, s-o uimești când va găsi în buzunar o sută de ruble. (Fiindcă știi bine că unor filantropi le place grozav să-și înfloreasă astfel binefacerile.) Apoi m-am gîndit, de asemenea, că vrei să-o pui la încercare, adică să vezi dacă, găsind bănii, ăre să vină să-ți mulțumească sau nu! Apoi, că vrei să eviți recunoaștința după preceptul că... mâna dreaptă... să nu știe... ei, cum se spune... Pe scurt, mi-au venit atâtea idei, că am hotărît să le cântăresc pe toate măi tîrziu, și totuși, am socotit că ar fi nedelicat să spun că-ți cunosc secretul. Totuși, pe loc m-am gîndit că Sofia Semionovna, pînă să observe că are bani în buzunar, ar putea, te pomenești, să-i piarda; tocmai de aceea m-am decis să vin aici, să chem că să informez că i-ai pus în buzunar sută de ruble. În drum, am intrat mai întîi în odaie la doamnele Kobileatnikov ca să le duc „Concluziile generale ale metodei pozitive” și să le recomand în mod special articolul lui Piderit (ca și pe al lui Wagner, de altfel); apoi am intrat aici și am auzit întreaga poveste! Spune și dumneata, aş fi putut oare să mă gîndesc la toate acestea și să reflectez asupra tuturor acestor probleme, dacă n-ăș fi văzut cu ochii mei că i-ai vîrît sută de ruble în buzunar?

Când Andrei Semionovici își încheie discursul printr-o concluzie atât de logica, era grozav de obositor și sudoarea îi curgea șiroaie de pe frunte. Căci, vai, el nici în rusește nu știa să se exprime ca lumea (măcar că nu cunoștea nici o altă limbă), aşa că era cu totul epuizat și chiar slabit de efortul său oratoric. Cu toate acestea, discursul făcu o impresie extraordinară asupra celor de față. Vorbise cu atâta însuflețire, cu atîta convingere, încât toată lumea îl crezu. Piotr Petrovici simți că sta prost.

— Ce-mi pasă mie dacă ți-ău venit său nu ți-ău venit în minte întrebări tîmpite? strigă el. Ele nu dovedesc nimic! Toate acestea puteau să ți se năzără în somn, și atîta tot! Eu îți spun că dumneata minți! Minți și mă calomniezi, fiindcă ți-e necaz pe mine, și ți-e necaz fiindcă n-am fost de acord cu propunerile dumitale sociale liber-cugetătoare și antireligioase, astă este!

Dar acest subterfugiu nu-i aduse nici un folos. Dimpotrivă, din toate părțile răsunară exclamații indignate.

— Ah, asta ai găsit să răspunzi! strigă Lebeziătnikov. Slab argument! Cheamă poliția, am să depun jurămîntul! Un singur lucru nu pricep: ce te-ă îndemnat să săvîrsești o faptă atât de josnică? O, om ticălos și de nimic!

— Eu pot să explic ce l-a îndemnat să săvîrșească această faptă mîrșavă, și, dacă va fi nevoie, am să jur și eu! rosti, în sfîrșit, cu glas hotărît Raskolnikov, făcând un pas înainte.

Părea foarte liniștit și dîrz. Numai privindu-l toată lumea își dadu seama că el știe într-adevăr despre ce este vorba și că s-ă ajuns, în sfîrșit, la dezlegarea enigmei.

— Acum înțeleg tot, urmă Raskolnikov, vorbind de-ă dreptul lui Lebeziătnikov. De la bun început, am bănuit că la mijloc este o încenare mîrșavă; am bănuit acest lucru, fiindcă numai mie îmi sunt cunoscute anumite împrejurări pe care am să vi le dezvaluiesc și dumneavoastră numai decât și care pun lucrurile în adevărata lor lumină. Iăr dumneata,

Andrei Semionovici, cu prețioasa dumitale mărturie, mi-ai lamenit definitiv cazul. Rog pe toată lumea să asculte cu atenție! Acest om (arăta spre Lujin) a petit de curând o domnișoară, și anume pe sora mea, Avdotia Romanovna Raskol-nikovă. Dar, la sosirea lui în Petersburg, acum trei zile, cu ocazia primei noastre întâlniri, s-a certat cu mine și l-am dat afară din casă de față cu doi martori. Acest om este furios... Acum trei zile eu nu știam că el sade aici la dumneata, Andrei Semionovici, și că deci în ziua certei noastre, adică acum trei zile, a fost martor când, din prietenie pentru răposatul domn Marmeladov, i-am dat soției acestuia o sumă de bani pentru înmormântare. El a scris imediat un bilet mamei mele și a informat-o ca am dat toți banii, nu Katerinei Ivănovna, ci Sofiei Semionovna și, totodată, a pomenit în termenii cei mai mîrșăvi despre... Sofia Semionovna, adică lasind a se întelege că relațiile mele cu ea ar fi foarte intime. Toate acestea el le-a făcut, după cum va dați seama, cu scopul de a mă face să mă cert cu mama și cu sora mea, strecând în mintea lor ideea că eu arunc, ducând o viață desfrînată, ultimii bani cu care ele încearcă să-mi vină în ajutor. Aseara, de față cu mama și sora mea, și în prezența lui, am restabilit adevărul, dovedind că am dat banii Katerinei Ivănovna pentru înmormântare, și nu Sofiei Semionovna și ca, acum trei zile, nici n-o cunoșteam și nici măcar n-o văzusem la față pe Sofia Semionovna. Totodată, am adaugat că el, adică Piotr Petrovici Lujin, cu toate ifosele lui, nu face nici cât degetul cel mic al Sofiei Semionovna, despre care vorbește atât de urît. Iar la întrebarea lui, dacă aş așeza-o pe Sofia Semionovna alaturi de sora mea, i-am răspuns ca am și făcut acest lucru în ziua aceea. Furios că mamă și sora nu vor să deă crezare clevetirilor lui și s-o rupă cu mine, el și-a pierdut cumpătul și le-a spus fel de fel de obrăznicii. S-a produs ruptura definitivă și el a fost dat afară din casă. Toate acestea s-au petrecut ieri seară. Acum vă rog să fiți cât se poate de atenți: închipuiți-vă că ar fi reușit să dovedească că Sofia Semionovna este o hoață; în cazul acesta, el, în primul rând, ar fi dovedit surorii și mamei mele că bănuielile lui au fost întemeiate; că s-ă supărat pe bună dreptate când am așezat-o pe Sofia Semionovna alaturi de sora mea; că, atacându-mă pe mine, apără onoarea surorii mele, adică ă logodnicei lui. Pe scurt, era un mijloc de a face să mă cert cu familia mea și de să-și recăpăta bunăvoiță. Și, totodată, se răzbună și pe mine, fiind îndreptățit să creada că onoarea și liniștea Sofiei Semionovna nu-mi sunt indiferente. Iată socoteala ce și-o făcuse! Iată cum înteleg eu situația! Acesta este motivul și altul nu poate fi! Raskolnikov isprăvi cuvintarea așa, sau aproape așa, întrerupt mereu de exclamațiile celor care-l ascultau, de altfel, cu multă atenție. Dar cu toate întreruperile, rostise toate acestea răspicat, liniștit, impede și hotărît. Glasul lui vibrant, tonul convins și fața severă mișcară profund auditoriul.

— Așa, așa, așa este! confirmă, entuziasmat, Lebezianikov. Trebuie să fie cum spui dumneata, fiindcă de îndată ce Sofia Semionovna a intrat în odaie la noi, el m-a întrebat dacă sunteți aici? Dacă nu v-am văzut printre musafirii Katerinei Ivanovna? Pentru aceasta m-a luat deoparte, m-a dus la fereastră și m-a întrebat în șoapta. Prin urmare, avea absoluta nevoie să fiți aici! Așa, așa este!

Lujin tăcea, zîmbind disprețitor. Era însă foarte palid. Părea că se gîndește cum să scape din încurcătură. Poate că ar fi lasat cu multă

placere totul balta și ar fi plecat, dar în clipa aceea îi era cu neputință; ar fi însemnat să mărturisească deschis că învinuirile ce i se aduceau erau drepte și că el o calomniase pe Sofia Semionovna. În afară de aceasta, și cei de față, cam afumați, se agitau prea tare. Ofițerul de intendență, de pilda, deși nu pricepuse mare lucru, tipă mai tare decât toți și propunea unele masuri destul de neplacute pentru Piotr Petrovici. De altminteri, se aflau între cei prezenți și oameni absolut treji, care se adunaseră de prin alte camere. Cei trei polonezi, grozav de înfierbîntați, îi strigau întruna *panie 1aidak* și, totodată, proferau amenințări în limba poloneza. Sonia asculta cu încordare, dar părea că nu pricepe, ca și cum abia s-ar fi trezit dintr-un leșin. Ea nu-și lăua ochii de la Raskolnikov, simțind că era singurul ei apărător. Katerina Ivanovna respira greu, horcăit, și părea groaznic de istovită. Figura cea mai stupidă o făcea Amalia Ivanovna, care stătea cu gura căscată și nu pricepea nimic; vedea numai că Piotr Petrovici fusese prins cu mîța în sac. Raskolnikov ceru din nou cuvîntul, dar era larmă prea mare și nimeni nu-l auzi, toți se înghesuiau în jurul lui Lujin, tipind, înjurând și amenințând. Piotr Petrovici însă nu se sperie. Văzind că încercarea de a o învinui pe Sonia căzuse cu desăvîrșire, el recurse la obrăznicie.

— Dați-mi voie, domnilor, dați-mi voie; nu va înghesuți, lasați-ma să trec! spunea el, încercând să se strecoare afara din mulțime. Și vă rog să nu mă amenințați; va rog să credeți că eu nu mă sperii pentru atâta lucru, nu-s laș din fire, chiar dimpotrivă, iar dumneavoastră, domnilor, o să răspundeți, fiindcă, prin violență, ați acoperit un caz penal. Hoața a fost descoperită mai mult decât de ajuns și eu am s-o reclam. Judecătorii sunt oameni luminați... și nu sunt beți; ei n-au să dea crezare unor atei notorii, unor instigatori și liber-cugetători care, din răzbunare personală, aruncă vina pe mine, fapt pe care în prostia lor l-au recunoscut chiar ei... Dați-mi voie!

— Nu mai pot sta în aceeași odaie cu dumneata; te rog să te muți de la mine numai decât, între noi totul s-a sfîrșit! Și când mă gîndesc că mi-am dat osteneala ca să-i expun... doua săptămîni în sir...

— Păi chiar eu și-am spus adineauri, Andrei Semionovici, că mă mut, și dumneata ai încercat să mă reții; acum nu pot să adaug decât că ești un prost. Îți doresc să-ți vindeci capul și ochii chiori. Dați-mi voie să trec, domnilor!

Încercă să-și croiască drum; dar ofițerul de la intendență nu avea nici un chef să-l lase să scape numai cu ocările primite: el apucă de pe masă un pahar, își făcu vînt și-l arunca în capul lui Piotr Petrovici; dar paharul nimeri drept în Amalia Ivanovna. Femeia urla cât o ținea gura, iar ofițerul, pe care efortul îl făcuse să-și piarda echilibrul, se prăbuși greoi sub masa. Piotr Petrovici se retrase la el în odaie și peste o jumătate de ceas părăsi casa. Sonia, sfioasă din fire, știa de mult că putea fi nimicită mai ușor decât oricare alta și că, desigur, de jignit putea s-o jignească oricine, fără să fie pedepsit. Totuși, pînă în clipa aceea, își închipuise că va putea într-un fel sau altul să se ferească de răutatea oamenilor prin prudență, blîndețe și supunere față de toți și de fiecare în parte. Dezamăgirea era prea cruda. Ea, de bună seamă, putea să îndure și asta, cu răbdare și fără să cîrtească, dar prima clipă fu din cale-afară de grea. Deși nevinovăția ei biruise calomnia și fusese deplin reabilitata, după ce trecu prima spaimă și, ieșind din încremenire, fu în stare să înțeleagă cum stau lucrurile, sentimentul

lipsei sale de apărare și al vietii ei obidite îi strînse chinuitor inima. Izbucni într-un plîns nervos. Apoi, nemaiputînd îndura, se repezi afară din odaie și alergă acașă. Asta se petrecu aproape imediat după plecarea lui Lujin. Amalia Ivanovna, în urma loviturii cu paharul pe care o promise față de toata lumea care rîdea în hohote, își pierdu și ea cu desăvîrșire orice răbdare și, zbierând ascuțit, se năpusti ca o turbată asupra Katerinei Ivanovna, socotind că numai dînsa purta toată vina.

— Afar din cas! Acum! Marș!

Și, cu aceste cuvinte, ea începu sa apuce tot ce-i cădea sub mînă din lucrurile Katerinei Ivanovna și să le arunce pe jos. Și aşa zdrobită, aproape leșinată, palida și gîfiind, Katerina Ivanovna sări din pat (unde căzuse, istovită) și se repezi la Amalia Ivanovna. Dar lupta era prea inegală. Amalia Ivanovna o respinse ca pe un fulg.

— Cum! Nu este de ajuns că am fost calomniată atât de necruțător; această creatură tot pe mine mă da afară?! Cum?! Qp. ziua înmormîntării soțului meu sunt alungată din casă și, după ce ș-a ospătat la mine, mă alungă în strada cu orfanii! Unde să mă duc? strigă, plîngînd și înăbușindu-se, biata femeie. Doamne! răcni ea deodată, cu ochii scânteietori. Oare nu există dreptate pe lumea astă?! Pe cine aperi tu, dacă nu pe noi, orfanii? Dar o să vedem noi! Există pe lume judecată și dreptate, există, am s-o găsesc! Stai, așteaptă puțin, creatură fără inimă! Polecikă, rămîi cu copiii, mă întorc numaidecât! Așteptați-mă, fie și în strada. O să vedem noi dacă este o dreptate în lumea astă!

Și, aruncându-și pe cap șalul acela verde de stofă subțire despre care pomenise în istorisirea lui răposatul Marmeladov, Katerina Ivanovna își croi drum prin mulțimea îngrămădită a chiriașilor beți, care tot se mai înghesuiau în odaie, și alergă în strada, plîngînd cu hohote, sperând că vă găsi undeva pe loc și cu orice preț dreptatea. Polecikă, îngrozită, se piti cu copiii într-un colț, pe lada, unde rămase s-o aștepte pe mamă-sa, îmbrătișîndu-i, tremurătoare, pe cei doi frățiori măi mici. Amalia Ivanovna umbla de colo pînă colo, urlînd de furie, azvîrlind pe jos tot ce-i cădea în mînă. Chiriașii făceau scandal, strigau fiecare ce-i trecea prin cap, unii comentau cele întîmpilate, alții se certau și se înjurau, alții cântau...

„E timpul să plec și eu! se gîndi Raskolnikov. Ei, sa vedem, Sofia Semionovna, ce ai să zici acum?!“ Și el porni la Sonia.

Capitolul IV

Raskolnikov pledase cu putere și căldură pentru Sonia împotriva lui Lujin, cu toată groaza și suferința care-i copleșeau sufletul. Afara de sincera lui pornire de a o apăra pe Soniă, el prinsese cu bucurie prilejul de a scăpă câteva clipe de gîndurile care-l chinui-seră toata dimineața și pe care nu le mai putea îndura. Pe de altă parte, îl neliniștea mereu gîndul întîlnirii pe care avea s-o aibă cu Sonia și, în unele momente, chiar îl speria: trebuia să-i spună cine a ucis-o pe Lizaveta și, presimțind cât de grea va fi pentru el această mărturisire, să străduia să nu se gîndească la ea. Și de aceea, când exclamase, ieșind de la Katerina Ivanovna: „Ei, să

vedem, Sofia Semionovna, ce ai să zici acum?!" această sfidare o aruncase, fiind încă probabil surescită de luptă și înfierbîntat de victoria obținută asupra lui Lujin. Dar, lucru ciudat, când ajunse la locuința lui Kapernaumov, toată încrederea îi pierde deodată și i se făcu frică. Se opri, nehotărît, în fața ușii, întrebîndu-se: „Trebue oare să-i spun cine este ucis-o pe Lizaveta?” Întrebarea era stranie, fiindcă simți, chiar în aceeași clipă, nu numai că nu se putea să nu-i spună, dar nici măcar să mai întîrzie un singur minut. Nu știa încă de ce acest lucru era imposibil; presimțea numai aceasta imposibilitate și îl copleși senzația dureroasa a slabiciunii lui făță de această necesitate. Ca să nu se mai gîndească și să nu măi sufere, deschise iute ușa și, din prag, se uită la Sonia. Fata ședea cu coatele pe mașă, cu fața ascunsă în palme, dar, zărindu-l, se scula de îndată și porni în întîmpinărea lui, de parcă lăr fi aşteptat.

— Ce s-ar fi întîmplat cu mine dacă nu erai dumneata? rosti ea în pripă, în timp ce el intra în odaie.

Se vedea bine că se gîndeau numai la binele pe care i-l făcuse și era grăbită să-i mulțumească: pentru asta îl aşteptase.

Raskolnikov se apropi de masă și se aşeză pe scaunul de pe care tocmai se sculase Sonia. Ea se opri la doi pași, exact așa cum făcuse cu o zi mai înainte.

— Ei, Sonia, zise el, și simți deodată că glasul îi tremura, ai văzut că toata povestea se întemeia pe „poziția dumitale socială și deprinderile care decurg din ea”? Ai înțeles adineauri acest lucru?

Pe chipul ei se oglindi suferința.

— Numai să nu-mi mai vorbești ca ieri! îl întrerupse ea. Te rog, nu reîncepe. și așa sănă destul de chinuită... și se grăbi să zîmbească, speriată că dojana ei ar putea să-l supere. Am făcut o prostie că am plecat. Ce-i pe acolo? Tocmai mă gîndeam să mă duc, dar am aşteptat... să vîi dumneata.

El îi povesti cum Amalia Ivanovna vrea să-i dea afară din casă și cum Katerina Ivanovna alergase nu știa unde „să caute dreptate”.

— Vai, Doamne! sări Sonia. Să mergem cât mai repede...

Și ea își apucă măntălușa.

— Mereu același lucru! exclamă el, iritat. Nu te gîndești decât la ei! Rămîi nițel cu mine.

— Și... Katerina Ivanovna?

— Katerina Ivanovna, de vreme ce a fugit de acasă, are să vină fără îndoială la dumneata, urmă el, bodogânind. Daca nu te găsește, tot dumneata ai să fii de vină...

Copleșită de o chinuitoare descumpăñire, Sonia se aşeză pe scaun. Raskolnikov tăcea cu ochii în pămînt, preocupat de gîndurile lui.

— Să zicem că Lujin n-a vrut acum să meargă până la capăt, începu el fără să se uite la Sonia. Dar dacă ar fi vrut sau i-ar fi convenit lui să te aresteze și nu ne-am fi nimerit, Lebeziatnikov și cu mine acolo, te-ar fi băgat la închisoare. Nu-i așa?

— Da... răspunse ea cu glasul stins. Da! repetă ea, distrată și neliniștită.

— Și doar se putea foarte bine să nu fi fost acolo! Lebeziatnikov a venit și el numai din întîmplare.

Sonia tăcea.

— Dacă te băga la închisoare, ce s-ar fi întîmplat atunci? Îți amintești

ce și-am spus ieri?

Ea nu răspunse nici de dată asta. Raskolnikov aștepta.

— Credeam că iarăși ai să strigi: „Nu vorbi despre asta, încetează!” spuse el, rîzînd cam forțat. Iarăși tăcere? Întreba el peste o clipă. Totuși, trebuie să vorbim despre ceva. Și pe mine tocmai mă interesează cum ai rezolva dumneata o anumită „problemă”, cum spunea Lebeziatnikov (părea că începe să se încurce). Nu, hai să vorbim serios. Închipui este-ți, Sonia, ca și fi cunoscut de mai înainte toate intențiile lui Lujin, ca ai fi știut (absolut sigur) că, datorită lui, Katerina Ivanovna și copiii se vor prăpădi; și dumneata pe deasupra (fiindcă dumneata te socotești totdeauna ca neavând nici o importanță, de aceea am zis pe deasupra). Cu Polecika s-ăr întîmpla întocmai ce s-a întîmplat cu dumneata... fiindcă pentru ea nu există altă cale. Și aşa, dacă toate acestea ar fi fost lasate la alegerea dumitale, adică dumneata să hotărăști: să trăiască Lujin și să comită tot felul de mîrșăvii, iar Katerina Ivanovna să moara, ori să moară Lujin și să scape Katerina Ivanovna cu ai ei? Ce-ai fi hotărît? Te întreb.

Sonia îl privi neliniștită; ceva ciudat se desprindea din cuvintele acestea șovăitoare, ocolite.

— Presimteam că o să mă întrebi ceva de felul asta, zise ea, privindu-l cercetător.

— Se poate; totuși, ce-ai fi hotărît?

— De ce mă întrebi dumneata despre niște lucruri care n-au cum să se întîmple? răspunse în sila Sonia.

— Prin urmare, este mai bine ca Lujin să trăiască și să facă ticăloșii! Nici atâta lucru n-ai îndrăznit să hotărăști?

— Pai mie nu-mi este dat să cunosc voința Domnului... Pentru ce mă întrebi ce face într-un caz care nu se poate întîmpla? La ce bun întrebările asta fără rost? Cum s-ăr putea face ca viața cuiva să atîrne de hotărîrea mea? Și cine m-a pus judecător peste viața și moartea oamenilor?

— Firește, dacă este voința lui Dumnezeu la mijloc, n-ai ce-i face, ripostă el ursuz.

— Mai bine mi-ai spune dumneata deschis ce vrei să-mi spui! strigă Sonia, îndurerată. Iarăși aduci vorba despre ceva ce nu înțeleg... Sau ai venit numai ca să mă chinuiești?!

Ea nu se mări putu stăpîni și izbucni într-un plîns amar. Raskolnikov o privea îndurerat, posomorit. Așa se scurseră vreo cinci minute.

— Ai dreptate, Sonia, zise el domolit. Se schimbase deodată; tonul lui prefăcut-obraznic, sfidator, pierise. Glasul îi suna stins. Își spus ieri că n-am să vin să ceresc iertare, și totuși aproape cu asta am început... Am vorbit despre Lujin și despre Dumnezeu... ca să cer iertare, Sonia...

Voi să zîmbească, dar ceva neputincios și trist se oglindi în acest zîmbet palid. Își plecă fruntea și-și ascunse fața în palme.

Și deodată un sentiment ciudat, neașteptat, de ură față de Sonia i se trezi în suflet. Speriat și mirat de acest lucru, el își ridică ochii și o privi, dar întîlni privirea ei îngrijorată, plină de durere și ura lui pieri ca o nălucă. Era altceva, luase un sentiment drept altul. Asta însemna numai că soșișe clipa grea.

Își ascunse din nou fața în palme și-și înclină capul. Păli deodată, se scula, o privi pe Sonia și, fără să spună un cuvînt, se muta mașinal pe

patul ei.

Raskolnikov avea exact aceeași impresie ca atunci când stătuse în spatele bătrînei, cu toporul scos din laț, dîndu-și seama că „nu mai era nici o clipă de pierdut”.

— Ce-i cu dumneata? întreba Sonia, speriată.

Dar el nu putea să vorbească. Își închipuise cu totul, cu totul altfel felul în care îi va mărturisi tot, și nu pricepea ce să petrecea acum cu el. Eă se apropie încet, se aşeza alaturi, pe pat, și aștepta fără să-și ia ochii de la el. Înima îi bătea când îngrozitor de tare, când să se oprea de tot. Situația era de neîndurat: el își întoarse spre dânsa față palida ca de mort; buzele i se strîmbau neputincioase în sforțarea lor de a rosti cuvîntul. Sonia fu cuprinsa de groaza.

— Ce-i cu dumneata? repeta ea, depărtîndu-se ușor.

— Nu-i nimic, Sonia. Nu te speria... Fleacuri! Adevărat, dacă ar fi să judecăm — nu-s decât fleacuri, murmură el ca un om în delir, care nu-și da seama ce spune. Pentru ce am venit să te chinuiesc? adaugă el deodată, privind-o. Da, pentru ce? îmi pun necontenit aceasta întrebare, Sonia...

Poate că își pușese aceasta întrebare acum un sfert de oră, dar acum se simțea atât de slabit, că abia mai știa ce spune și tremura întruna din tot trupul...

— Vai, cât suferi! rosti ea, privindu-l cu mila.

— Nu-i nimic! Uite, ce este, Sonia (și un zîmbet palid și neputincios îi flutură câteva clipe pe buze), îți amintești ce am vrut să-ți spun ieri? Sonia aștepta, neliniștită. Plecând, ți-am spus că poate îmi iau rămas bun de la tine pentru totdeauna, dar că, dacă vin astăzi, am să-ți spun... cine să uciso pe Lizaveta. Ea începu deodată să tremure. Acum am venit să-ți spun...

— Așadar, ieri ai vorbit serios... șopti ea cu greu, dar se dezmetici numai de către și întrebă: Dar de unde știi?

Respira greu. Obrazul ei se faceă tot mai palid.

— Știu.

Ea tăcu o clipă.

— L-au găsit pe acela? întrebă eă, sfioasă.

— Nu.

— Atunci cum poți ști asta? întrebă ea cu glasul stins, după câteva clipe de tăcere.

El se întoarse spre ea și o privi țintă, cu o ciudată neclintire.

— Ghicește, rosti cu același zîmbet strîmb și neputincios. Ea tresări ca biciuita de un vînt rece.

— Dar de ce... de ce... mă... sperii... aşa? rosti, zîmbind ca un copil mic.

— Dacă știi... înseamnă că sunt bun prieten cu el, urmă Raskolnikov cu privirile pironite asupra ei, nemaiputînd să-și ia ochii de la ea, el... n-a vrut... s-o ucida pe Lizaveta... a ucis-o... întîmplator... El voia s-o ucida pe bătrînă... când era singură... și s-a dus la ea... Dar atunci a intrat Lizaveta... și el era acolo... și... a ucis-o.

Se scurse încă un minut de groaza. Amîndoi se priveau în ochi.

— Va să zică nu poți să ghicești? întreba el cu senzația cu care s-ar fi aruncat din turla unei biserici.

— N-nu, șopti abia auzit Sonia.

— Caută bine.

Și de îndată ce rosti aceste cuvinte, o senzație pe care o mai

cunoscuse o data îi îngheță inima; se uita la Sonia și-i păru deodată că vede pe fața ei expresia Lizavetei, cum i se întipărise în minte, în timp ce se aprobia cu toporul, iar ea se dadea înapoi, spre perete, cu o mînă întinsă înainte și o spaimă copilarească în obraz, întocmai cum fac copiii mici când încep să se sperie și, gata să plângă, cu minutele întinse, se dau înapoi și-și atîntesc ochii speriați, neclintiți, asupra lucrului care-i îngrozește. Sonia de asemenea îl privi câtva timp neputincioasă, cu spaimă; apoi ridică și ea mână stingă, propti ușor degetele în pieptul lui și se ridică încet din pat, depărtîndu-se tot mai mult, fără a înceta de a-l privi întă. Groaza ei trecu și în el; aceeași privire și aproape cu același zîmbet, copilaresc.

— Ai ghicit? şopti el, în sfîrșit.

— Doamne! striga Sonia și se prăbuși fără putere pe pat cu fața în perna.

Dar peste o clipă se ridică brusc, se aprobie iute de el, îl apucă de mîini și, strîngîndu-le țăre, ca într-un clește, cu degetele ei subțiri, își pironi ochii într-ai lui într-o privire lungă. Caută cu disperare să prinda măcar o umbră de speranță. Dar nu mai era nici una; nu ramînea nici o îndoială; eră aşa! Mai tîrziu, când își amintea aceasta clipă, i se părea ciudat și neverosimil: cum își daduse seama aşa, dintr-o dată, ca nu exista nici o îndoială? Nu putea spune că presimtise ceva de felul acesta. Si cu toate acestea, de îndată ce el îi spuse, i se păru ca într-adevăr ea presimtise de mult asta.

— Ajunge, Sonia! Nu mă chinui! se rugă el îndurerat.

Nu astfel se gîndise el că-i va destăinui fapta lui, ci cu totul altfel.

Ca în neștire, Sonia sări de pe pat și, frîngîndu-și mîinile, ajunse în mijlocul camerei, apoi se întoarse repede și se aşeza din nou lingă el, aproape ătingîndu-l cu umărul. Peste o clipă se cutremura, scoase un țipat și, fără să știe nici ea de ce, se arunca în genunchi în fața lui.

— Ce ai făcut, ce ai făcut cu tine? striga, disperata, și, ridicându-se, se arunca de gîtul lui și-l strînse tare în brațe.

Raskolnikov se trase deoparte și o privi cu un zîmbet trist.

— Ciudată ești tu, Sonia; mă îmbrățișezi și mă săruți după ce ți-am spus asta. Tu nu-ți dai seama ce faci.

— Nu, acum nu este pe lume un om mai nefericit ca tine! striga ea, cutremurată de mila, fără să-i auda observația, și izbucni într-un plîns nervos.

Un sentiment pe care nu-l mai cunoscuse de mult îi cuprinse ca un val înima, muind-o. El nu se împotrivi: două lacrimi i se iviră în ochi și rămaseră atîrnate de gene.

— Prin urmare, n-ai sa mă părăsești, Sonia? întrebă el, privind-o aproape cu nădejde.

— Nu, nu; niciodată și nicăieri! exclama ea. Am să te urmez peste tot, pretutindeni! O, Doamne!... Vai, nefericita de mine!... De ce, de ce nu te-am cunoscut mai devreme? De ce n-ai venit mai înainte? O, Doamne!

— Am venit acum.

— Acum! O, ce-i de făcut acum?... împreună, împreună! repetă ea în neștire, cuprinzîndu-l din nou în brațe. Am să te urmez la ocnă!

El se cutremură, același zîmbet plin de ură și aproape trufaș îi răsări pe buze.

— Poate că eu n-am încă de gînd să mă duc la ocnă, Sonia, zise el.

Sonia își întoarse iute ochii spre el.

După primul cuvînt de mila pătimășă și chinuitoare, gîndul înfiorător al asasinatului o îngheța din nou. Tonul schimbat al glasului îi aminti ca acest om era un ucigaș. Îl privea, uimită. Nu știa încă nimic, nu știa nici pentru ce, nici cum, nici de ce o făcuse. Acum toate aceste întrebări răsăriseră dintr-o data în mintea ei. Și ea se îndoie din nou: „El — un ucigaș! Oare este cu putință una ca asta?”

— Nu, nu-i adevărat! Unde mă găsesc? zise ea, profund nedumerita, ca și cum n-ar fi fost treaza de-a binelea. Cum ai putut dumneata, aşa cum ești... cum te-ai putut hotărî la aşa ceva?... Și de ce?

— Ca să jefuiesc. Încetează, Sonia! răspunse el, obosit și parcă înciudat.

Sonia ramase înmărmurită, dar deodată striga:

— Erai flamînd! Ai vrut... ca s-o ajuți pe mama? Da?

— Nu, Sonia, nu, șopti el, întorcându-se și lasîndu-și capul în piept. N-am fost chiar atât de flamînd... am vrut într-adevăr s-o ajut pe mamă, dar... nici astă nu este tot adevărul... nu mă chinui, Sonia!

Fată își împreună brusc mîinile.

— Se poate, se poate să fie acest lucru adevărat? Doamne, este cu putință? Cine ar putea să creadă?... Cum, ai ucis ca să jefuiești, dumneata, care ți-ai dat ultimul ban pentru alții? Vai!... strigă ea deodată. Banii, banii pe care i-ai dat Katerinei Ivanovna... banii aceia... Doamne, Dumnezeule, să fi fost și banii aceia...

— Nu, Sonia, o întrerupse el grăbit, n-ău fost bănii aceia, liniștește-te! Erau banii pe care mi i-a trimis mama, printr-un negustor, i-am primit pe când eram bolnav și i-am dat în aceeași zi... Razumîhin a văzut... chiar el i-a primit în locul meu... erau banii mei, ai mei personali, cu adevărat ai mei.

Sonia îl asculta, nedumerită, și se străduia să înțeleagă ceva.

— Iar bănii ceilalți... de altminteri, nici nu știi măcar daca erau bani, adaugă el încet, ca dus pe gînduri, i-am luat atunci de la gît o pungă de piele de antilopă... o pungă plina, doldora... dar nici nu m-am uitat ce era înăuntru; poate n-am avut timp... Cât despre obiecte, niște butoni și lanțisoare — le-am ascuns toate împreuna cu pungă într-o curte străina, din bulevardul V... sub o piatră, a doua zi dimineață... Și acum tot acolo zac...

Sonia îl asculta, înfrigurata.

— Atunci de ce... spui dumneata că ai făcut-o ca să jefuiești și totuși n-ai luat nimic? Întreba eă repede, agățîndu-se de un fir de pai.

— Nu ștui... nu m-am hotărît încă dacă voi luă sau nu banii aceia, rosti el iarăși ca dus pe gînduri și deodată, dezmeticindu-se, zîmbi scurt. Ah, ce poveste stupidă ți-ăm spus, nu?

Pe Soniă o fulgera gîndul: „Nu cumva e nebun?” Dar îl respinse numai decât; nu, eră altceva. Și ea nu pricepea, nu înțelegea nimic!

— Știi, Sonia, zise el cu un fel de însuflețire, știi ce am să-ți spun: daca aş fi ucis numai din pricina foamei, urma el, apăsînd pe fiecare cuvînt, și privirea lui, deși sinceră, avea ceva enigmatic, aş fi fost... fericit acum! Să știi! Dar peste o clipă, striga aproape cu deznădejde: Ce-ți pasa ție de ce? Ce importanță ar avea pentru tine daca eu acum aş recunoaște că am făcut rău? Ce ți-ar aduce acest triumf prostesc asupra mea? Ah, Sonia, pentru astă am venit eu la tine?

Soniă vru să răspunda, dar tăcu.

— Tocmai de aceea te-am rugat ieri să pleci cu mine, fiindcă numai tu mi-ai rămăs.

— De ce voiai să mă iei cu tine? Întreba ea cu sfială.

— Nu te neliniști, nu te luam ca să furi și să ucizi, nu, nu pentru astă, rîse el sarcastic. Suntem două firi diferite... și știi, Sonia, abia acum, în clipa asta, am înțeles de ce te-am rugat ieri să pleci cu mine. Când ți-am făcut rugămintea asta nici eu nu știam către ce năzuiam. Acum știu că am venit la tine cu o singura dorință: să nu mă părăsești! N-ai să mă părăsești, Sonia?

Ea îi strînse tare mâna.

— Pentru ce, pentru ce i-am spus, pentru ce i-am destăinuit asta? strigă el peste o clipă, deznădajduit, privind-o cu o durere nesfîrșită. Aștepți să-ți explic, Sonia, stai și aștepți, văd bine; și ce-aș putea să-ți spun? N-ai pricepe nimic și n-aș face decât să te chinuiesc și mai mult! Uite, plângi și mă îmbrățișezi din nou, spune, pentru ce mă îmbrățișezi? Fiindcă n-am avut bărbăția să îndur și am venit să-mi arunc povara pe umerii altuia: „Suferă și tu, ca sa-mi fie mie mai ușor!” și poți tu iubi pe un asemenea ticălos?

— Dar nu te chinuiești și tu? strigă Sonia.

Și din nou același sentiment îi învălui inima, muind-o pentru o clipă.

— Sonia, sunt rău, să ții seama de acest lucru: astă explică multe. Am venit fiindcă sunt rău. Există oameni care n-ar fi făcut-o. Dar eu sunt laș și... ticălos. Dar... fie! Asta-i altceva... Ar trebui să vorbesc și nu știu cum să încep... Se opri și se gîndi. Ah, cât de diferenți suntem! Pentru ce, pentru ce am venit? N-am să mi-o iert niciodată!

— Nu, nu, e bine, e bine că ai venit! spuse repede Sonia. E mai bine să știu tot. Mult măi bine!

El o privi, îndurerat.

— De ce să n-o spun? ! făcu el, părea decis dintr-o data. Asta a și fost, să știi! Am vrut să fiu un Napoleon și de aceea am ucis... Acum pricepi?

— Nu, n-nu, șopti naiv și sfios fătă. Dar... vorbește, vorbește! Am să înțeleg, am să înțeleg cu sufletul! se ruga ea.

— Ai să înțelegi? Bine, să vedem! Tăcu, adunîndu-și îndelung gîndurile. Uite despre ce este vorba: într-o zi mi-ăm pus întrebarea -ce s-ar fi întîmplat dacă în locul meu ar fi fost Napoleon și, ca să-și înceapă cariera, nu ăr fi avut nici Toulon, nici Egipt, nici trecerea peste Mont-Blanc, ci, în locul tuturor acestor fapte mărețe, ar fi fost pus în fața înfăptuirii unui omor, să ucida o oarecare caraghioasa de băbuță, o cămătăreasă, căreiă să-i fure banii din siper, ca să-și asigure carieră, pricepi? Ei, și-ar fi hotărît el să facă acest lucru dacă ar fi văzut că nu este nici o altă ieșire? Nu l-ar fi oprit gîndul că este o acțiune prea lipsita de măreție și... și criminală? Trebuie să-ți spun că această „problemă” m-a chinuit foarte mult timp, aşa că mi-a fost și rușine când, în sfîrșit (nu știu cum, dintr-o dată), mi-ăm dat seama că nu numai că n-ăr fi șovăit, dar nici nu i-ăr fi trecut prin minte că ar fi o faptă lipsita de măreție... nici n-ăr fi înțeles de ce să șovăie. Dacă nu ar fi avut altă cale, ar fi sugrumat-o fără nici un scrupul, fără să stea la gînduri!... și atunci... atunci n-am mai șovăit nici eu... și am ucis-o... eram acoperit de autoritatea acestui om. Așa a fost, da, da! îți vine să rîzi? Da, Sonia, și ceea ce este și măi ridicol este că poate tocmai aşa s-au petrecut

lucrurile...

Sonia nici nu se gîndeau să rîda.

— Mai bine vorbește deschis... fără pilde, se rugă ea și mai sfioasă, abia auzit.

El se întoarse, o privi trist și o luă de mâini.

— Iar ai dreptate, Sonia. Toate acestea-s fleacuri, vorbe goale! Tu știi că mama mea nu are mai nimic. Sora mea, din întîmplare, a primit o educație bună și este sortita să pribegiească printre străini ca guvernanta. Toate speranțele și le-au pus în mine. Am intrat la universitate, dar n-am putut să mă întrețin și m-am văzut silit să-mi întrerup studiile. Și chiar dacă le-aș fi urmat înainte, atunci peste vreo zece-doisprezece ani (dacă aş fi avut noroc), puteam să sper să ajung învățător sau funcționar cu o mie de ruble leafă pe an... (vorbea ca și cum ar fi spus o lecție învățată pe de rost). Până atunci, mama sără fi uscat de griji și nevoi și eu tot n-aș fi izbutit să-i alin bătrînețea, iar sora... sora mea putea să-o pătească și mai rău! Și apoi, ce viață este asta, să treci pe lîngă toate, să te lipsești de toate, să-o lași pe mama ta în nevoi, să rabzi resemnat, de pilda, jignirea ce i-a fost adusă surorii tale? Și ca să ajungi la ce? Că, după ce i-ai înmormîntat pe ai tăi, să-ți iezi alte griji - soție, copii și să-i lași și pe ei după moartea ta fără un ban și fără o bucată de pîine? Și... și atunci am hotărît să pun mâna pe banii bătrînei, să-i folosesc în primii ani, să mă întrețin la universitate, fără să mări fiu o povară pentru mama, apoi să fac primii pași în viață, fară constrîngere, să-mi alcătuiesc o soartă nouă și să pornesc pe acest drum, să fiu independent... Da, și... și astăzi tot... Ei, pe bătrînă, firește, am făcut rău că am uciș-o și destul!

Raskolnikov părea ajuns la capătul puterilor și-și lasă capul în piept.

— Vai, nu-i asta, nu-i asta! exclama cu durere Sonia. Se poate Oare să... nu, nu-i asta, nu a fost aşa!

— Uite, și tu vezi că nu-i asta!... Și cu toate acestea am vorbit sincer, și-am spus tot adevărul!

— Și ce adevăr! O, Doamne!

— La urma urmei, n-am ucis decât un păduche, Sonia, un păduche inutil, scîrbos, daunător.

— Păduchele astăzi era o ființă omenească!

— Știi și eu că nu era un păduche, răspunse el, privind-o ciudat. De altfel, ce și-am spus n-are nici o noimă, Sonia, adaugă el. E altceva; ai dreptate. Au fost cu totul, cu totul alte cauze care m-au împins!... N-am vorbit de mult cu nimeni, Sonia... Și acum mă doare rău capul...

Ochii îi străluceau înfrigurați. Aproape delira, un zîmbet neliniștit îi ratăcea pe buze. Sub starea lui de surescitare străbătea o cumplită oboseala. Sonia își dadea seama cât suferă. Și ei i se învîrtea capul. Vorbea atât de ciudat: parca îi înțelegea cuvintele și totuși... „Cum se poate! Cum se poate! O, Doamne!” Și ea-și frîngea, disperata, mîinile.

— Nu, Sonia, nu-i asta, începu el deodată, ridicând capul, stîrnit de o nouă și neașteptată întorsătură a gîndurilor, nu-i asta! Presupune... mai bine (da! e mai bine), presupune că sunt orgolios, pizmaș, rău, ticălos, că am o fire răzbunătoare și că, pe deasupra... ei, da, poate sunt predispus la nebunie. (Mai bine totul dintr-o dată! Despre nebunie au vorbit și ei acum în urma, știi!) Ți-am spus adineauri că nu m-am putut întreține la facultate. Dar știi tu că poate, totuși, aş fi putut să mă întrețin? Mama mi-

ar fi trimis ca să achit taxele, iar pentru cizme, haine și pîine mi-aș fi putut cîştiga singur, cred! Aveam meditații platite cu câte cincizeci de copeici. Uită-te la Razumihin, ei muncește! Dar eram înrăit și n-am vrut. Da, da, tocmai, eram înrăit. (Este o expresie bună!) Și m-am ascuns în colțul meu ca un păianjen. Tu ai fost în vizuina mea, ai văzut... Știi tu, Sonia, că tavanele joase și odaile strimte înăbușe mintea și inima? O, cât de mult am urît vizuina aceea! Și totuși nu voi am să ies din ea. Nu voi am să ies din ea. Nu voi am anume! Nu ieșeam zile de-a rândul, nu voi am să muncesc, nici măcar să mănușc, zăceam întruna. Daca Nastasia îmi aducea ceva — mîncam, daca nu-mi aducea - trecea ziua și aşa; eram prea înrăit ca sa cer ceva. Noaptea nu aveam lumina, zăceam în întuneric; ar fi trebuit să muncesc ca să-mi cîști banii de luminări, și eu nu voi am. Renunțasem să învăț și mi-am vîndut cărtile; pe masa mea, pe notițe și caiete și acum e un strat de praf gros de un deget. Îmi placea mai bine să zac și să mă gîndesc. Și m-am tot gîndit... Și am visat, am visat lucruri ciudate, fel de fel, dar ce sa mai vorbim despre ele! Apoi a început să mi se năzară că... Nu, n-a fost aşa. Iarăși nu povestesc aşa cum a fost! Vezi tu, mă întrebam atunci: de ce sunt atât de prost, de ce, daca ceilalți sunt proști și eu știi sigur că sunt proști, nu caut sa fiu mai deștept decât ei? Mai tîrziu, Sonia, am înțeles că, dacă aştepți ca toata lumea să ajungă să fie deșteaptă, ar trebui sa aştepți un timp nesfîrșit... Apoi, am mai înțeles că astă nu se vă întîmplă niciodată, că oamenii nu se vor schimba, că nimeni nu va putea să-i transforme și că degeaba ți-ai pierde timpul, încercând acest lucru! Da, aşa este. Asta este legea lor... Sonia! Știam că acela care are putere, care are mintea și sufletul tare, acela domnește peste ceilalți! Cine cutează mult, acela are dreptate în ochii lor. Cine îi înfrunță și îi disprețuiește, acela ajunge la ei legiuitor, și cu cât cutează mai mult, cu atât e măi respectat. Așa a fost totdeauna și aşa va fi mereu! Trebuie să fii orb ca să nu vezi asta!

Spunând toate acestea, Raskolnikov, deși se uita la Sonia, nu se mai îngrijea dacă ea înțelege sau nu. Febra îl stăpînea în întregime. Părea cuprins de o exaltare întunecata. (într-adevăr, trecuse prea multă vreme de când nu mai vorbise cu nimeni.) Sonia înțelesă că această filozofie lugubră ajunsese credința și legea lui.

— Atunci, Sonia, am înțeles, urmă el, exaltat, că puterea nu se da decât aceluia care îndrăznește să se aplece și s-o ridice. Asta este totul: e de ajuns să cutezi! Mi-a venit atunci în minte o idee, pentru prima oară în viața mea, o idee pe care n-o mai întîlnisem niciodată la nimeni înainte! La nimeni! Din ziua când mi-ăm dat seama de acest adevăr, limpede ca lumina zilei, m-am mirat cum nu îndrăznesc oamenii să treacă peste unele piedici absurde, să le apuce pur și simplu de coada și să le dea deoparte! Și eu... eu am vrut să cutez și am ucis... n-am vrut decât să cutez, Sonia, asta-i cauza!

— Taci, o, taci! strigă Sonia, dînd din mîini. Te-ai depărtat de Dumnezeu și Dumnezeu te-a lovitură, te-a lasat pe mâna diavolului!

— Asculta, Sonia, când zăceam în întuneric și mi se năzăreau toate acestea, diavolul mă inspiră? Ce zici?

— Taci! Nu rîde, necredinciosule, nu înțelegi nimic, nimic! O, Doamne! Nu înțelege nimic, nimic!

— Taci, Sonia, eu nu rîd, știi ca mă îndemna diavolul. Taci, taci, Sonia!

repetă el, sumbru și stăruitor. Știu tot. M-am gîndit la toate acestea, mi le-ăm spus de o mie de ori pe când zăceam acolo, în întuneric... Toate acestea le-am dezbatut cu mine însuși, toate, pînă la cel mai mic amânunt, și știu tot, tot! Ah! Dacă ai ști cât m-a plăcuit sofisticăria ăsta! Voiam să uit și să încep totul de la capăt, să încetez cu argumentele! Ai putea tu să crezi că am pornit ca un zăpăcit, nebunește? Am pornit după matură chibzuință și tocmai asta m-a nenorocit! Crezi tu că nu mi-am dat seamă? Când îmi puneam întrebări, de pilda: dacă am dreptul la putere, știam perfect că nu am dreptul, prin simplul fapt că-mi puneam întrebarea, său când mă întrebam dacă o făptură omenească este un păduche, știam bine că pentru mine nu este, ci este un păduche numai pentru acela căruia nici nu i-ar fi trecut prin minte să-și pună asemenea întrebări și care pornește de-a dreptul, fără să-și bătă capul cu aceste lucruri... Numai făptui că m-am canonit atâtea zile cu întrebarea: „S-ar fi hotărît Napoleon să ucida sau nu?” era de ajuns ca să-mi dovedească lipsa că nu sunt Napoleon... Am trecut prin tot chinul sofisticăriei și am vrut să scap de astă: am vrut să ucid fără cazuistică, să ucid pentru mine, numai pentru mine! N-am vrut să mă mint în privința asta nici cărăbuș pe mine însuși! N-am ucis ca s-o ajut pe mama, astea-s vorbe! N-am ucis, ca, obținând mijloace și putere, să ajung binefăcătorul omenirii. Nu pentru asta! Am ucis, și atâtă tot; am ucis pentru mine și, în clipa aceea, desigur, îmi era indiferent dacă am să ajung binefăcătorul omenirii sau am să fiu toată viața ca un păianjen care își prinde victimele în plasă și le suge tot singele!... N-a fost banul motivul principal când am ucis. Sonia, altceva m-a îndemnat... Acum văd asta. Înțelege-mă: dacă ar fi să reîncep, poate n-ăș măi face-o, dar atunci eram împins să aflu, voiam să știu, să-mi dovedesc cât măi repede dacă sunt și eu păduche ca ceilalți sau sunt un om în toată puterea cuvîntului. Dacă voi culeza să mă aplec și sa ridic de jos puterea? Dacă sunt o făptura tremurătoare sau am dreptul...

— Să ucizi? Dacă ăi dreptul să ucizi? strigă Sonia, împreunîndu-și palmele.

— E-eh! Sonia! strigă el, iritat; vru să obiecțeze ceva, dar se stăpîni, disprețuitor. Nu mă întrerupe, Sonia! N-am vrut decât să-ți dovedesc un singur lucru: că diavolul m-a împins atunci să mă duc acolo și abia după aceea m-a făcut să înțeleg că n-am avut dreptul să fac acel lucru, fiindcă sunt un păduche ca toți ceilalți! Și-a bătut joc de mine și de aceea am venit acum la tine! Hălal oaspete! Daca n-ăș fi fost un păduche, aş fi venit eu la tine? Ascultă: când m-am dus atunci la bătrâna aceea, m-am dus numai să încerc... Să știi ăstă!

— Și ai ucis! Ai ucis!

— Dar cum am ucis? Așa se ucide? Așa se duce cineva să ucida, cum m-am dus eu atunci? Am să-ți spun odată și odată cum a fost... Și oare pe baba am ucis-o? M-am ucis pe mine! Acolo, pe loc, m-am ucis pe mine, pe veci! Iar pe babă aceea a ucis-o diavolul, nu eu... Ajunge, ajunge, Sonia, destul! Lasă-mă! striga el cu un glas sfîșietor. Lasă-mă!

Își sprijini coatele de genunchi și își strînse capul în palme, ca într-un clește.

— Ce suferință! gemu Sonia.

— Acum ce să fac, spune?! Întrebă el deodată, ridicând capul și privind-o, cu față răvășită de disperare.

— Ce sa faci?! strigă ea, sărind deodată de la locul ei, și ochii, pînă atunci plini de lacrimi, îi străluciră puternic. Scoala-te! (Ea îl apuca de umăr; el se ridică, privind-o aproape înmărmurit.) Du-te acum, chiar în clipa astă, la o răscruce de drumuri, închină-te ădînc, sărută mai întîi pămîntul pe care l-ai pîngărit, apoi închină-te în cele patru zări, în fața lumii întregi, și spune tare, să ăuda toți: „Eu am ucis!” Atunci Dumnezeu are să-ți redea viață. Ai să te duci? Ai să te duci? Întrebă ea, tremurând toata ca într-un acces, apucându-l de mîini, strîngîndu-i-le tare în mîinile ei și învăluindu-l cu privirea ei de foc.

El se mira, păru uimit chiar de exaltarea ei neașteptata.

— Vrei să merg la ocnă, Sonia? Sa mă predau? Întreba el, posomorit.

— Primește suferința și ispașește-ți vina prin ea, asta trebuie să faci.

— Nu, n-am să mă duc să mă predau, Sonia.

— Și de trăit? Cum ai să trăiești? exclama ea. Oare poate cineva să trăiască astfel? Cum ai să dai ochii cu mama ta? (Vai, ce au să se facă, ce au să se facă ele acum?) Dar ce tot îndrug! Tu le-ai și părăsit, ai rupt legaturile cu ele! O, Doamne! striga ea. Știe și el singur toate astea! Cum, cum să trăiești cu inima pustiită? Ce are să se întîmple de acum înainte cu tine?

— Ești un copil, Sonia! rosti el încet. Cu ce m-am făcut vinovat în fața lor? Pentru ce să mă duc să mă predau? Ce să le spun acestor oameni? Toate acestea nu-s decât un miraj... Ei extermină milioane de oameni și încă socotesc asta drept o virtute. Sunt niște escroci și niște ticăloși, Sonia!... N-am să mă duc la ei. Ce le-aș putea spune? Că am ucis și n-am îndrăznit să iau banii, că i-ăm ascuns sub o piatră? adaugă el, zîmbind sarcastic. Pai au să rîda de mine, au să zică că-s un prost ca nu i-am luat. Laș și prost! Ei n-au să înțeleagă nimic, nu sunt în stare să înțeleagă. Pentru ce să mă duc să mă predau? Nu, n-am să mă duc. Ești un copil, Sonia...

— Ai să te chinuiești, ai să te chinuiești de moarte, repeta ea, întinzînd spre el brațele cu nespusă rugă.

— Se prea poate să mă fi calomniat, spuse el întunecat, prada gîndurilor, poate că mai sunt încă om și nu un păduche, și m-am grăbit să mă condamn singur... Am să lupt încă.

Își crispă buzele într-un zîmbet plin de îngîmpfare.

— Să duci povara asta?! O viață întreaga, o viață întreagă?!

— Am să mă obișnuiesc... rosti el, posomorit și gînditor. Asculta, urmă el peste o clipă, ajunge cu väicărelile, trebuie să vorbim serios: am venit să-ți spun că sunt căutat, că vor să mă prinda în laț...

— Vai! exclama Sonia, îngrozita.

— De ce strigi? Vrei să mă duc la ocna și te sperii? Dar asculta bine: n-am să mă dau bătut. Am să lupt și ei n-au să izbutească nimic. Nu au dovezi. Ieri am trecut printr-o mare primejdie și m-am crezut pierdut; astăzi însă lucrurile s-au îndreptat. Toate probele pe care le au sunt cu două tăișuri, adică le pot întoarce în folosul meu (pricepi?), și am să le întorc; fiindcă acum am învățat... Dar ei probabil au să ma bage totuși la închisoare. Să nu fi fost o anumita întîmplare, poate ca m-ar fi băgat încă astăzi, e aproape sigur că m-ar fi băgat; se prea poate chiar ca totuși să mă aresteze astăzi... Dar asta nu înseamnă nimic, am să stau cât am să stau și or să-mi dea drumul... pentru că nu au nici o dovada serioasa

împotriva mea și nici n-au să aibă, și-o jur. Iar ceea ce au, nu e de ajuns ca să poată condamna un om. Își acum destul... Am vrut să știi... Cu sora și cu mama am să caut să fac în aşa fel ca să le conving că n-a fost nimic, ca ele să nu se sperie... De altfel, mi se pare că sora mea este asigurată acum... prin urmare și mama... Astă-i tot. Dar să fii prudentă. Ai să vii la mine la închisoare când am să fiu acolo?

— Am să vin! Am să vin!

Şedeau amândoi alături, triști, zdrobiți, ca doi oameni aruncați după furtună pe un țărm pustiu. El se uita la Sonia, își dadea seama cătă dragoste revărsa ea asupra lui și, ciudat: simți că-i vine greu, că este dureros să fii atât de iubit. Da, era o senzație ciudată și dureroasă! Venise la Sonia, simțind că singura nădejde, singurul sprijin erau în ea; se gîndise să-și aline căt de căt chinul și acum, când toată inima ei" se îndrepta spre el, își dadu seama că este mult mai nefericit ca înainte.

— Sonia, zise el, mai bine să nu vii la mine când am să stau în închisoare.

Sonia nu-i răspunse; plîngea. Se scurseră câteva clipe.

— Ai cruce? întreba ea pe neașteptate, ca și cum și-ar fi adus deodată aminte. La început el nu înțelese întrebarea. Nu ai, nu-i aşa? Ia, ia-o pe asta, de chiparos. Eu am alta, de arama, de la Lizaveta. Noi am schimbat crucile cu Lizaveta, ea mi-a dat-o pe a ei, iar eu i-am dat iconița mea. Acum am s-o port pe a Lizavetei, iar asta și-o dau tie. Ia-o... e a mea! A mea! îl rugă ea. O să mergem să ispăşim împreună și împreună o să ducem crucea!...

— Da-mi-o! zise Raskolnikov. N-ar fi vrut s-o jignească. Dar își retrase brusc mina pe care o întinsese să ia cruciulă. Nu acum, Sonia. Mai bine mai tîrziu, adaugă el ca s-o liniștească.

— Da, da, mai bine, mai bine, răspunse ea cu căldură. Când ai să mergi să-ți ispășești pedeapsa, atunci ai s-o pui. Ai să vii la mine, am să și-o atîrn de gît, o să ne rugăm împreună și o să mergem.

În clipa asta cineva bătu de trei ori în ușă.

— Sofia Semionovna, pot să intru? se auzi o voce binecunoscută și politicoasă.

Speriata, Sonia se repezi la ușă. **Chipul bălan al domnului Lebeziatnikov** se ivi în prag.

Capitolul V

Părea foarte tulburat.

— Am venit la dumneata, Sofia Semionovna. Iertați-mă... Eram sigur că am să vă găsesc aici... îi spuse el deodată lui Raskolnikov. Adică n-am crezut nimic... în acest gen, dar tocmai am crezut... Katerină Ivanovna a înnebunit, o scurta el, întorcându-se spre Sonia și părăsindu-l pe Raskolnikov. Sonia scoase un tipăt. Adică cel puțin ășă pare. De altfel... Nu

știm ce să facem, asta este! S-a înapoiat, cred că a fost alungată de nu știu unde, poate chiar bătută... cel puțin ășă păre... A alergat la șeful lui Semion Zaharici și nu l-a găsit ăcăsă; lua masa la alt general... Și, închipuiți-vă, a alergat acolo unde luă el masa... la acel al doilea general și, închipuiți-vă... a insistat atât pînă l-au chemat pe șeful lui Semion Zaharici și încă mi se pare că lăridicat de la masă. Vă puteți închipui ce s-a petrecut acolo. A fost, firește, alungata; iar ea povestește că l-a batjocorit și că i-a aruncat cu ceva în căp. Eră în stare... cum de n-au arestat-o — nu înteleag! Acum povestește toate acestea cui vrea să asculte, și Amaliei Ivanovna, dar e greu de înteles ce spune, tipă, se da cu capul de pereți... Ah, da: tipă că, deoarece toata lumea a părăsit-o, are să ia copiii și are să iasă în strada, ca ea să ducă flașneta, iar copiii au să joace și să cânte, și că și dînsa are să joace și are să strîngă băni, și are să se ducă în fiecare zi sub ferestrele aceluia general... „Sa vada, zice, cum umbbla să cersească în strada copiii de familie buna și unui tata funcționar!”... Bate copiii, ei plîng. O învață pe Lenia să cânte *Sătucul*, pe băiețel să joace, pe Polina Mihailovna de asemenea, le ciopîrtește toate hainele; le face niște tichii cum au actorii ambulanți; vrea să ia ligheanul ca să bata în el, să țină loc de muzica... Nu asculta de nimeni... Nu va puteți închipui ce se petrece? N-o putem lasa aşă!

Lebeziatnikov ar măi fi vorbit mult și bine, dar Sofia, căre-l ascultase cu răsuflarea tăiată, își apuca deodată măntăluța, pălarioară și fugi afară din odaie, îmbrăcându-se din mers. Raskolnikov ieși după ea. Lebeziatnikov îl urma.

— Nici vorbă că și-a pierdut mințile! îi spuse, mergînd împreună pe strada. N-am vrut să-o sperii pe Sofia Semionovna și de aceea am spus „pare”, dar nu există nici o îndoială în această privință. Se zice că bolnavilor de oftică le apar tubercule pe creier; păcat că nu cunosc medicină. Am încercat, de altfel, să-o conving pe Katerină Ivanovna, dar nu vrea să asculte nimic.

— I-ai vorbit despre tubercule?

— Adică nu le-ăm numit tocmai astfel. Și apoi, ea tot n-ar fi înteles. Dar uite ce spun eu: dacă-l convingi logic pe un om că, de fapt, nu are motiv să plîngă, el încetează de a mai plînge. Asta-i clar. Ești și dumneata convins de asta, nu-i aşă?

— Dacă ar fi aşa, prea ar fi usoară viața, răspunse Raskolnikov.

— Da-mi voie, da-mi voie! De buna seamă, pentru Katerină Ivanovna este destul de greu de înteles; dar știi dumneata că la Paris au și avut loc experiențe serioase relativ la posibilitatea de a vindeca nebunii numai și numai prin argumentare logică? Un profesor de acolo, care a murit de curând, un om de știință foarte serios, și-a închipuit că asta ar fi o metoda de tratament. Ideea de bază este că, de fapt, nebunii nu au o deficiență organică specială, ci că nebunia ar fi, cum să zice, o greșeala de logica, o greșeala de judecata, o părere greșită asupra lucrurilor. El l-a contrazis treptat pe bolnav și, închipuiște-ți, se zice că a avut rezultate bune! Dar deoarece folosind concomitent și dușurile, rezultatele tratamentului sunt desigur oarecum îndoioanelnice... Cel puțin aşa pare...

Raskolnikov nu-l mai asculta de mult. Ajuns în dreptul casei sale, îl saluta numai din cap, și coti sub bolta. Lebeziatnikov se dezmetici, privi în jur și alerga mai departe.

Raskolnikov intra în odaia lui și se opri în mijlocul ei. „Pentru ce m-am întors aici?” Priviligiatul acela gălbui jerpelit, praful, divanul... Din curte se auzea un ciocănitor neîncetat, răsunător; părea că cineva bătea undeva ceva, poate un cui... Se aproape de fereastra, se ridica pe vîrfuri și cerceta multă vreme, cu o atenție încordată, curtea. Dar curtea era goală și cel care bătea nu se vedea. În stînga, în celalalt corp de casa, îci-colo se zăreau ferestre deschise; pe pervazuri erau ghivece cu mușcate firave. Afara erau întinse rufe, la uscat... Toate acestea le cunoștea pe de rost. Se întoarse și se așeza pe divan.

Niciodată, niciodată încă nu se simțiase atât de îngrozitor de singur!

Da, simți din nou că poate, într-adevăr, va începe să-o urască pe Sonia și tocmai acum, după ce o făcuse și mai nemorocita. „Pentru ce m-am dus la ea? Să-i ceresc lacrimile? Ce nevoie aveam să-o fac să sufere și pe dînsa? Ah, ce ticăloșie!”

— Am să rămîn singur, rosti el deodată cu hotărîre, și ea nu are să vina să mă vada la încisoare!

Peste cinci minute își ridică fruntea și zîmbi straniu. Un gînd ciudat îi trecu prin minte: „Poate ca la ocna mi-ar fi într-adevăr mai bine”, se gîndi el.

Nu ar fi putut spune câtă vreme a stat în odaia lui, cu capul plin de un vălmășag de gînduri nedeslușite. Deodată, ușa se deschise și Avdotia Romanovna intra în odaie. Ea mai întîi se opri și-l privi din prag, căcum se uitase el adineauri la Sonia, apoi intra și se așeza în fața lui, pe scaun, pe locul unde și-așezuse și ieri. El o privea tăcut, fără gînduri.

— Nu te supără, frate, am venit doar pentru o clipă, zise Duniă.

Fața îi era îngîndurată, dar nu aspră. Privirea senină, potolita. El vedea ca venise la el cu dragoste.

— Frate, eu știu acum tot, tot. Dmitri Prokofici mi-a explicat și mi-a povestit tot. Ești urmărit și chinuit din pricina unor bănuieri absurde și mîrșave... Dmitri Prokofici mi-a spus că nu există nici o primejdie și că tu degeaba îți faci atâta sînge rău. Eu cred însă altfel și înteleg pe deplin indignarea ta, și chiar mă tem că acest lucru ar putea să lase urme pentru toata viața în sufletul tău. Iar că ne-ai părăsit, eu nu te judec, nu îndrăznesc să te judec, te rog chiar să mă ierți că te-am dojenit ieri. Îmi dau seama că, dacă aș fi în locul tău, cu o durere atât de cumplită în suflet, poate că mă depărta și eu de toata lumea. Mamei nu am să-i spun nimic despre toate acestea, dar am să-i vorbesc neconitenit despre tine și am să-i spun din partea ta că ai să vii curând. Nu te necăji pentru ea; eu am să-o liniștesc; dar caută și tu să nu faci să sufere, vino din când în când; gîndește-te că este mama ta! Iar acum, eu am venit numai ca să-ți spun, încheie Dunia, sculindu-se de pe scaun, ca în cazul când ai avea nevoie de mine pentru orice lucru... eu sunt gata să-mi dau și viața pentru tine... atunci cheamă-mă și am să vin. Rămîi cu bine!

Fata se răsuci pe călcîie și se îndreptă spre ușă.

— Dunia! o opri Raskolnikov (se scula și se aproape de dînsa). Acest Razumihin, Dmitri Prokofici, este un om foarte bun.

Dunia roși ușor.

— Și? Întreba ea pește o clipă.

— Este un om muncitor, priceput, cinsit, capabil de o dragoste mare... Rămîi cu bine, Dunia.

Dunia se aprinse la față, apoi se neliniști.

— Dar oare ne despărțim pentru totdeauna, frate? E ca un testament pe care mi-l lași!

— N-are a face... ramîi cu bine.

El se întoarse și se aproape de fereastra. Ea rămase locului, îl privi cu neliniște și ieși foarte răscolută.

Nu, el n-o privise cu răceala. A fost o clipă (cea din urmă) când dorise nebunește s-o strîngă în brațe, să-i spună adio și să-i spună tot, dar nici mînă nu îndrăznise sa i-o întinda.

„Mai tîrziu s-ar putea sa se înfioare la gîndul că am îmbrățișat-o acum, sau are sa spună că i-am furat sărutul! Dar ar putea ea să îndure o asemenea mărturisire? adaugă el peste câteva clipe în gîndul lui. Nu, n-ar putea să îndure; astfel de femei nu pot îndura! Femeile ca ea nu pot niciodată... ”

Și se gîndi la Sonia.

O adiere răcoroasă veni pe fereastra. Afara lumina scădea. Își luă brusc șapca și ieși.

Firește, el n-avea cum și nici nu voia să-și vada de sănătate. Dar spaimele acestea neîncetate, groaza aceasta launtrică nu puteau să nu lase urme. Și dacă nu zacea în delir eră poate datorită numai puterii nervoase pe care i-o dadea deocamdată această neconitenită frămîntare launtrică.

Rătaci fără nici un scop. Soarele scăpata spre asfințit. O tristețe nesfîrșită, stranie reuși să-și făcă loc în ultimul timp în sufletul lui; tristețea nu era ascuțită, nici arzătoare, dar avea în ea ceva statornic, ceva de veci, presimțirea unor ani lungi de durere cumplită, rece, morbidă, presimțirea veșniciei pe un metru de spațiu. În amurg, această senzație îl chinuia de obicei și mai mult.

„Încearcă să te stăpînești și să nu faci vreo prostie, în starea astă stupidă, pur fizică, de slabiciune, care depinde de un asfințit de soare! Ai să ajungi să te duci nu numai la Sonia, dar chiar și la Dunia!” murmură el, iritat.

Cineva îl strigă din spate. Se întoarse; Lebeziatnikov alerga spre el.

— Închipuiește-ți că am fost la dumneata, te-am căutat peste tot. Închipuiește-ți că biata Katerina Ivanovna s-a ținut de cuvînt, și-a luat copiii și a plecat. Sofia Semionovna și cu mine cu greu am izbutit să-i găsim. Bate toba într-o tigaie și-i silește pe copii să joace. Copiii plîng. Se opresc la răscruci, în față dughenelor. Lumea, proastă, aleargă după ei. Vino.

— Și Sonia?... întreba, alarmat, Raskolnikov, grăbind după Lebeziatnikov.

— Și-a pierdut mintile cu totul. Adică nu Sofia Semionovna, ci Katerina Ivanovna; de altfel, și Sofia Semionovna. Dar Katerina Ivnaovna e complet dementă. A înnebunit de-a binelea, și-o spun eu. Au să-i iă la poliție. Îți închipui ce efect are să aibă asupra ei... Acum sunt pe canal, lîngă podul N... aproape de locuința Sofiei Semionovna. Nu-i departe de aici.

Pe canal, nu departe de pod și numai la două case distanță de locuință Soniei, se înghesuia un grup de oameni, mai ales puștimea se aduna în goână de prin toate părțile. Glasul răgușit, spart al Katerinei Ivanovna se auzea încă de pe pod. Și, într-adevăr, era un spectacol destul de ciudat ca

să trezească interesul trecătorilor de pe strada. Katerina Ivanovna, în vechea ei rochie, peste care își pusese șalul ei verde de stofă și o pălarie de pai strîmbă, căzută pe o parte, părea într-o stare de încordare nervoasă ajunsă la paroxism. Era istovită și se sufoca. Fața ei suptă de ftizie părea și mai suferindă ca de obicei (în afara de asta, în strada, în plin soare, ofi-coșii par totdeauna mai bolnavi și arata mai rău decât în casă); dar starea de surescitare n-o părăsea, dimpotrivă, creștea cu fiecare clipă. Se repezea la copii, tipă la ei, și îndemna, și învăța de față cu lumea cum să joace și ce anume să cânte, încerca să le explice pentru ce trebuiau să facă toate acestea; și fiindcă ei nu înțelegeau o apuca disperarea și îi bătea... Apoi, lasând totul baltă, se repezea la public; dacă observa câte un om mai bine îmbrăcat, care se oprișe să-o privească, se grăbea să-i explice în ce grad de mizerie au ajuns copiii „dintr-o familie bună, să-ări putea spune aristocratică”. Dacă auzea vreun rîs în mulțime sau vreun cuvînt de atîțare se năpustea asupra neobrăzatului și începea să-l batjocorească. Unii rîdeau într-adevăr, alții dadeau din cap; în general, toata lumea era curioasa să-o vada pe nebuna cu copiii speriați. Tigaiă despre care pomenise Lebeziatnikov nu mai exista; cel puțin Raskolnikov n-o văzu; în schimb, Katerina Ivanova bătea tactul cu palmele ei uscate, în timp ce o silea pe Polecika să cânte, iar pe Lenia și pe Kolea să joace; uneori încerca și ea să țină isonul, dar de fiecare dată, la a doua nota o întrerupea o tuse chinuitoare, ceea ce din nou o făcea să dispere, să-și blestemă tușea și chiar să plângă. Dar ceea ce o scotea mai ales din fire erau plînsetele și teama copiilor. Încercase să-i costumeze cum sunt îmbrăcați cântăreții și cântăretele de strada. Băiețelul purta un fel de turban roșu cu alb, el trebuind să reprezinte un turc. Pentru fetiță, nemaiavînd cum să-o costumeze, și pusese numai pe cap o căciulă împletită de lînă roșie (sau mai bine zis o tichie) rămasă de la răposatul Semion Zaharîci, iar în căciulă și înfipsese o pana albă de struț, care aparținuse odinioară bunicii Katerinei Ivanovna și care fusese pînă atunci păstrată în lada, ca un suvenir scump de familie. Polecikă era în rochiță ei de toate zilele. Ea își privea mama cu sfială, pierduta, nu se dezlipea de ea, și căuta să-și ascunda lacrimile; bănuia că e nebuna și se uită neliniștită de jur împrejur. Strada și mulțimea o însăpămîntau grozav. Sonia o urma pas cu pas pe Katerina Ivanovna, implorînd-o întruna cu lacrimi să se înapoieze acasă. Dar Katerina Ivanovna rămînea neînduplecata.

— Încetează, încetează, Sonia! strigă eă grăbit, sufocându-se și tușind. Nu știi singura ce ceri, ești un copil! Ji-ăm spus că n-am să mă întorc înapoi la betivanca aceea de nemțoaica. Să vada toata lumea, tot Petersburgul, cum cer de pomana copiii unui tată nobil, care o viață întreagă a muncit cinstit, cu credința, și care se poate spune că a murit la datorie. (Katerina Ivanovna avusese timpul să nășcocească aceasta poveste și să creada în ea orbește.) Să vada acest general mizerabil cât de nenorociți suntem! Ce proastă ești, Sonia! și ce o să mîncăm acum, spune? Te-am chinuit destul, nu mai vreau! Vai, Rodion Romanovici, dumneavoastră sunteți! exclama ea, zărindu-l pe Raskolnikov și repezindu-se la el. Explicați-i va rog acestei prostuțe că ceea ce făc e lucru cel mai cuminte! Flășnetarii primesc bani, iar pe noi toata lumea are să ne recunoască, are să-și dea seama că suntem o familie nobila, orfana, aruncată în mizerie, cât despre ticălosul acela de general are să-și piarda

locul, o să vedeți! O să ne ducem în fiecare zi sub ferestrele lui, iar atunci când are sa treacă împăratul, am sa îngenunchez, am să împing înaintea lui copiii și am să-i spun: „Apara-i, tătuță!” Fiindcă el este tătăl tuturor orfanilor, el este milostiv, el are să ne apere, o sa vedeți, iar pe generalul acela... Lenia! *Tenez-vous droite!* Tu, Kolea, ai să joci iărăși... îndată. De ce te smiorcăi? Iar se smiorcăie! De ce, de ce te temi, prostuțule? Doamne! Ce mă fac cu ei, Rodion Romanovici?! Daca ați ști cât de nerozi sunt! Ce pot să fac cu niște copii nerozi ca ai mei?!... Aproape plângînd (ceea ce n-o împiedica să vorbească întruna foarte repede), îi arătă copiii care se smiorcăiau. Raskolnikov încerca s-o convingă sa se înapoieze acasă și-i spuse chiar, făcând apel la mîndria ei, că nu se cuvenea să umble pe străzi ca flașnetarii, când ea avea de gînd să deschida un pension aristocratic pentru domnișoare de familie buna.

— Pension, ha-ha-ha! Visuri deșarte! striga Katerina Ivanovna, sufocata de tuse după accesul ei de rîs. Nu, Rodion Romanici, s-a dus visul! Ne-au părăsit toți!... Și generalul acela mizerabil... Știți, Rodion Romanici, i-am aruncat în cap o călimară, aceea care era acolo pe masă, alaturi de foaia pe care semnau toți; am semnat și eu, și apoi i-am aruncat călimara în cap și am fugit. O, ce oameni ticăloși! Dar nu-mi pasa; de acum înainte am sa-i hrănesc singura, n-am sa mă mai rog de nimeni! Ajunge cât am chinuit-o! (Și ea o arătă pe Sonia.) Polecikă, arata-mi, cât am adunat? Cum? Numai două copeici? O, cîrpănoșii! Nu dau nimic, aleargă numai după noi cu limba scoasă! Spuneți și dumneavoastră, de ce rîde neghiobul acela? (Și ea arăta un om din multime.) Și toate astea numai din pricina lui Kolea, fiindcă e un nepriceput și trebuie să-mi bat capul cu el! Ce vrei, Polecikă? Vorbește-mi franțuzește, *pariez moi français*. Te-am învățat doar, cunoști câteva fraze!... Altfel cum vrei sa se vada că suntem o familie nobila, că suntem niște copii binecrescuți, că nu semănăm cu ceilalți flașnetari; doar noi nu reprezentam pe străzi un „Petrușka” oarecare, ci cântăm romanțe alese... Ah, da! Ce să cântăm? Mă întrerupeți întruna și noi... vedeți, noi ne-am oprit aici, Rodion Romanici, ca să alegem un cântec, ceva ca sa poată dansa Kolea... fiindcă, închipuiți-vă, nu ne-am pregătit defel; trebuie sa ne înțelegem, să repetam totul și apoi sa mergem pe bulevardul Nevski, unde este mult mai multă lume din societatea înalta, și vom fi imediat băgați în seama. Lenia știe sa cânte *Sătucul*... Dar tot *Sătucul* și iărăși *Sătucul*, toată lumea îl cânta! Noi trebuie să cântăm ceva mult mai distins... Ei, ce ai găsit, Polia, baremi tu da-mi o mînă de ajutor! Ah, de-aș avea memorie, mi-aș aminti îndată! Doar nu putem cânta *Husare*, ce te sprijini in sabia ta! Ah, să cântăm franțuzește *Cinq sous*! Doar v-am învățat, v-am învățat! Și mă ales dacă o să cântăm franțuzește, toată lumea are sa vada numai decât că sunteți copii de nobili și asta are să fie mult măi înduioșător... Am putea să cântăm *Malbrough s'en va-t-en guerre*! fiindcă este un cântecel de copii și se cântă în toate casele bune, când adorm copiii.

Malbrough s'en va-t-en guerre, Ne sait quand reviendra...

Începu ea să cânte...

— Nu, tot mai bine să cântăm *Cinq sous*! Haide, Kolea, pune-ți mai iute minutele în sold, iar tu, Lenia, învîrtește-te în partea cealaltă. Eu și Polecika o să cântăm și o să batem din palme!

Cinq sous, cinq sous,

Pour monter notre menage...

— Khe, khe, khe! (O sufoca tuseă.) Îndreaptă-ți rochiță, Polecika, și-ai căzut bretelele, observa ea, răsuflînd greu printre accese-le de tuse. Acum trebuie să fiți cât mai corecți și delicați, ca toată lumea să văda că sunteți copii de căsă bună. Am spus, de pe atunci că corsajul trebuie croit mai lung, din două lungimi. Tu te-ai băgat atunci, cu sfaturile tale, Sonia: „Mai scurt și mai scurt” și poftim, am pocit copilul, și pace... iar plângerei cu toții? Vai, cât de proști sunteți! Hai, Kolea, începe mai iute, mai iute, mai iute... of, ce copil nesuferit!...

Cinq sous, cinq sous...

— Iar vine un soldat! Ei, ce vrei, spune!

Într-adevar, un sergent de strada își făcu drum prin mulțime. Dar, în aceeași clipă, un domn cu uniformă și manta, un funcționar serios de vreo cincizeci de ani, cu o decorație la gât (acest lucru îi făcu mai ales mare placere Katerinei Ivanovna și -l impresiona pe sergent) se apropiie și-i întinse în tăcere o hîrtie verde de trei ruble.

Fața lui exprima o sinceră compasiune. Katerina Ivanovna primi banii și se înclină politicos, puțin afectat.

— Vă mulțumesc, stimate domn, începu ea de sus, cauzele care ne-au împins... la banii, Polecika! Vezi, mai există pe lume oameni nobili și mărinimoși, gata imediat să ajute o sărmană femeie de viață boiereasca, în nenorocire. Vedeți, stimate domn, sunt orfani de familie bună, s-ar putea spune cu cele mai aristocratice legaturi... Cât despre generalul acela mizerabil, ședea și mîncă vînat... a bătut din picior fiindcă l-am deranjat... „Excelența-voastră, i-am spus, apărăți orfanii, fiindcă, i-am zis, l-ați cunoscut foarte bine pe Semion Zaharici și fiindcă fiica lui chiar în ziua morții sale a fost calomniată de cel mai mare ticălos dintre ticăloși...” Iarăși soldatul ăcela! Apărăți-mă, strigă eă funcționarului. Ce se tot băgă peste mine? Am fugit de unul din Meșceanskia... ei, spune, neghiobule, ce treabă ai cu noi?!

— E interzis pe strada! Vă rog să nu faceți scandal!

— Tu faci scandal! E ca și când aş umbla cu flașnetă. Ce te privește?

— Pentru flașnetă trebuie să aveți autorizație, iar dumneavoastră umblați aşa și adunați lume. Unde aveți domiciliul?

— Ce autorizație? urla Katerina Ivanovna. L-am înmormântat azi pe bărbatul meu, ce autorizație vrei?!

— Doamnă, doamna, liniștiți-vă, începu funcționarul, să mergem, am să vă conduc ăcasă... Aici, în mulțime, nu se cade... sunteți bolnavă.

— Domnule, draga domnule, nu știți nimic! strigă Katerina Ivanovna, trebuie să mergem pe Nevski. Soniă! Sonia! Unde ești? Plânge! Dar ce aveți cu toții?... Kolea, Lenia, încotro? striga ea deodată, speriată. Vai ce copii proști! Kolea, Lenia, unde fugiți?!...

Iată ce se întîmplase: Kolea și Lenia, speriați de mulțimea care-i înconjura și de purtarea neobișnuită a mamei lor, văzînd că vine și sergentul care voia să-i ia și să-i ducă nu știu unde, fura cuprinși de o spaimă nebuna, se apucă să de mîini, de parca să fi înțeleas de mai înainte, și o luară la goana. Biata Katerina Ivanovna se repezi, tipînd și plângînd, pe urmele lor. Era groaznic și și se rupea înima de mila s-o vezi alergînd, plângînd, gîfînd. Sonia și Polecika alergară după ea.

— Întoarce-i, întoarce-i, Sonia! Vai, ce copii proști și nerecunoscători!...

Polia, prinde-i... Numai pentru voi am...

Se poticni și căzu din plina fugă.

— S-a lovit! E plină de sînge! O, Doamne! strigă Sonia, aplecându-se deasupra ei.

Toata lumea se apropie, alergînd, toată lumea se înghesui în jurul lor. Raskolnikov și Lebeziatnikov sosiră printre cei dintîi; funcționarul se grăbi să-i ajungă și el, iar în urma lui, bodogânind, sergentul de strada. „Eh!” exclamă și dadu din mîini, presimtind ca va avea multă bătăie de cap.

— Împrăștiați-vă! împrăștiați-vă! striga el, căutînd sa îndepărteze lumea, care se înghesuia în jurul lui

— Își da sufletul! strigă cineva.

— A înnebunit! rosti altul.

— Doamne-ndură-te de noi! zise o femeie, făcându-și cruce. I-au prins pe fetița și pe băiețel? Ia te uită, îi aduce a măi măricică, i-a prins se vede... Auzi, zăpăciții de ei!

Dar când lumea se uita mai bine la Katerina Ivanovna, își dadu seama că eă nu se lovise de piatră, în cădere, după cum crezuse Sonia, și că sîngele care scalda caldarîmul năvălise din piept pe gură.

— Cunosc asta, am mai văzut aşa ceva, şopti funcționarul către Raskolnikov și Lebeziatnikov, asta-i oftica; atunci când sîngele pornește astfel înăbușă bolnavul. Aşa i s-a întîmplat unei rude de ale mele, nu demult, am fost martor, a pierdut un pahar și jumătate de sînge... aşa, dintr-o data... Dar ce-i de făcut? Moare...

— Duceți-o la mine, se rugă Sonia, locuiesc aproape! în casa aceea, a doua de aici... Duceți-o la mine, mai repede, mai repede!... se frămînta ea, alergînd de la unul la altul. Trimiteți după doctor... O, Doamne!

Prin străduințele funcționarului, lucrul se făcu; pînă și sergentul ajuta la transportarea Katerinei Ivanovna. Fu adusa în odaia Soniei, mai mult moarta decât vie, și culcată pe pat. Hemoptizia nu încetase, dar bolnava începuse să-și vina în fire. În odaie pătrunseră, în afara de Sonia, Raskolnikov și Lebeziatnikov, funcționarul și sergentul, care împrăștie mai întîi publicul ajuns pînă la ușă. Polecika îi aduse, ținîndu-i de mînă, pe Kolea și pe Lenia, care tremurau și plîngeau. Se adunase aproape întreaga familie a croitorului Kapernaumov: el însuși, şchiop și chior, avînd o infătișare stranie, cu părul și favoritele țepoase; soția lui, cu aerul ei de om veșnic speriat, și câțiva copii cu fețele înlemnite într-o mirare nesfîrșită, cu gurile căscate. În mijlocul acestui public răsări deodată Svidrigăilov. Raskolnikov îl privi, uimit, neînțelegînd de unde apăruse, fiindcă nu-și amintea să-l fi văzut în mulțimea de pe strada.

Se vorbea despre doctor și despre preot. Funcționarul îi șopti lui Raskolnikov ca, pe cât se vede, nu mai este nevoie de doctor, dar dadu dispoziție să fie chemat unul. Kapernaumov alergă să-l aducă pe medic.

Între timp, Katerina Ivanovna își recăpătă suflarea, hemoptizia se opri deodată. Privirea ei bolnavă, dar atentă și pătrunzătoare, se opri asupra Soniei, care-i ștergea cu batista broboanele de sudoare de pe frunte; apoi ceru să fie ridicată mai sus. O aşezără pe pat, sprijinind-o de o parte și de cealaltă.

— Unde sunt copiii? Întrebă ea cu glasul slab. Tu i-ai adus, Polia? O, prostușilor!... De ce-ați fugit?... Oh!

Sângele îi mînjeă încă buzele crăpate. Își roti privirea, cercetînd locul

unde se află.

— Vasăzică aşa locuieşti tu, Sonia! N-am fost niciodată la tine... Şi uite că totuşi am ajuns... O privi cu durere. Te-am mîncat de vie, Sonia... Polia, Lenia, Kolea, apropiatii-vă... Uite-i, Sonia, primeşte-i, îi trec în mîinile tale... mie îmi ajunge! S-a sfîrşit mascarada!... Ha!... Culcaţi-mă, lasăti-mă săcar să mor liniştită... O culcară din nou pe perna. Cum? Preot?... Nu-i nevoie... Ce, aveţi o rubla de prisos?... Eu nu am nici un păcat... Dumnezeu trebuie să mă ierte şi aşa... Ştie el cât am suferit!... Şi dacă nu mă iartă, atâta paguba!

Delirul şi agitaţia o cuprindeau din nou, din ce în ce mai tare. Uneori, tresarea, îşi rotea privirile prin odaie, îi recunoştea pe toţi pentru o clipă; dar, imediat, mintea i se întuneca, cuprinsă iarăşi de delir. Respira greu, horcăind, ca şi cum ar fi clocotit ceva în gîtlejul ei.

— I-am spus: „Excelenţă!...” strigă ea, trăgînd aerul în piept după fiecare cuvînt. Amalia Ludvigovna asta... vai, Lenia, Kolea! Puneţi minutele în şold, mai repede, mai repede, *Glissez-glissez, pas de basque*. Bate cu piciorușele... Trebuie să fii un copil grațios.

Du hast Diamanten und Perlen...

Şi mai departe? Ce bine ar fi să cântăm asta...

Du hast die schonsten Augen, Mădchen, was willst du mehr?

Da, desigur, *was willst du mehr* - auzi, ce nerozii îndrugă nătărăul!... Ah, da, şi asta!

Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale...

Cât de mult îmi placea... Adoram romanţa asta, Polecika!... Ştii... tatăl tău... o cânta pe vremea când era logodit cu mine... Ce zile!... Ce bine ar fi s-o cântăm şi noi! Dar cum, cum vine... am uitat... aduceşti-mi aminte, cum vine?...

Era grozav de agitată şi se tot străduia să se ridice. În cele din urmă, cu un glas înfiorător, răguşit şi întrerupt, sufocându-se la fiecare cuvînt, cu un aer din ce în ce mai speriat, începu:

Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale Din Daghestan, în piept cu-o rană grea...

— Excelenţa! răcni ea deodată sfîşietor, vărsînd şiroaie de lacrimi. Apăraţi orfanii! În amintirea ospitalităţii răposatului Semion Zaharîci!... S-ar spune chiar aristocrat!... Ha! tresări, dezmeti-cindu-se deodată şi uitîndu-se cu un fel de groază la cei din jur, dar o recunoscu imediat pe Sonia. Sonia! Sonia! rosti ea blînd, cu duioşie, parcă mirată că o vede în faţa ei. Sonia, draga mea, şi tu eşti aici? O ridică din nou. Ajunge!... A bătut ceasul!... Adio, nefericito!... M-au dat gata! A crăpat gloaba!... striga ea cu amara disperare, şi capul i se prăbuşi pe pernă.

Căzu din nou în leşin, dar nu pentru mult timp. Capul cu faţa galbena şi uscata, se răsturna pe spate, gura se cască, picioarele se întinseră spasmodic. Răsufla adînc, adînc şi muri.

Sonia se lasă peste trupul neînsufleţit, îl cuprinse în braţe şi încremeni cu capul pe pieptul uscat al răposatei. Polecika se lipi de picioarele maicăsii, sărutîndu-le şi plîngînd cu hohote. Kolea şi Lenia, încă neînțelegînd ce ş-a petrecut, dar presimtind că s-a întîmplat ceva groaznic, îşi petrecură minutele unul în jurul gîtelui celuilalt şi, privindu-se întă în ochi, începură să urle ca la comanda. Amîndoi erau costumaţi încă: el purta turbanul, ea — tichia cu pana de struț.

Cum se face că a ajuns deodată „diploma de merit” pe pat, alături de Katerina Ivanovna? Era acolo, pe perna; Raskolnikov a văzut-o.

Acesta se apropi de fereastra. Lebeziatnikov se repezi la el.

— A murit! zise Andrei Semionici.

— Rodion Romanovici, aş vrea să vă spun două vorbe, spuse Svidrigailov, apropiindu-se de el.

Lebeziatnikov îi ceda locul imediat și se retrase discret. Svidrigailov îl duse pe Raskolnikov, foarte mirat, într-un colț mai îndepărtat.

— Toate aceste treburi, adică înmormântarea și celelalte le iau asupra mea. Știți, e nevoie de bani, și doar v-am spus că am bani de prisos. Pe copilașii aceștia doi, și pe Polecika, am să-i dau într-un orfelinat mai bun și am să depun pe numele fiecăruia, pînă la majorat, o mie cinci sute de ruble, ca Sofia Semionovna să n-aibă grija lor. Și pe dînsa am să-o scot din mocîrla, fiindcă este o fata bună, nu-i aşa? Te rog deci pe dumneata sa-i comunică Avdotiei Romanovna cum am întrebuințat cele zece mii de ruble care îi erau destinate.

— Cu ce scop v-ați apucat de binefaceri? întreba Raskolnikov.

— Uf, ce om bănuitor! răspunse, rîzînd, Svidrigailov. Doar v-am spus că acești bani îmi sunt de prisos. Și să-o fi făcut pur și simplu din sentimente omenești, nu admiteți? Doar ea n-a fost „un păduche” (și el arăta cu degetul colțul unde zacea moarta), ca o oarecare baba cămătareaasă. Admiteți mai bine: „Lujin să trăiască și să comită tot felul de mîrșavii, și Katerina Ivanovna să moara?” Și apoi, dacă nu le vin în ajutor și „cu Polecikă, se va întîmpla același lucru, fiindcă pentru ea alta cale nu există”.

Spuse toate acestea cu un aer viclean, parca facând cu ochiul, fără să-și ia privirea de la Raskolnikov. Acesta pali și îngheța la auzul proprietelor sale vorbe, pe care le spusesese Soniei. Se dadu înapoi și se uita sălbatic la Svidrigailov.

— De... de unde... știi? șopti el, abia răsuflînd.

— Pai eu locuiesc dincolo, după peretele acela, la madam Reslih. Aici sade Karpernaumov și dincolo madam Reslih, o veche și credincioasa prietenă. Suntem vecini.

— Dumneata?

— Eu! strigă Svidrigailov, clatinîndu-se de rîs. Și te pot încredea pe cuvînt de onoare, dragul meu Rodion Romanovici, că ai trezit în mine un interes cum nu m-am așteptat. Îi-am spus doar că ne împrietenim, îi-am prezis acest lucru, și uite că aşa și este. Și ai să vezi ce om de înțeles sunt. Ai să vezi că se poate trăi cu mine...

PARTEA A ȘASEA

Capitolul I

Raskolnikov căzu într-o stare ciudată: parcă îl învăluia o ceață și-l despărțea de oameni, lasându-l într-o singurătate apăsătoare, fără ieșire. Mult măi tîrziu, când își aducea aminte de aceasta perioada, își dadea seama că rațiunea i se întuneca uneori și ca asta a ținut, cu scurte intervale de luciditate, pînă la catastrofă finală. Era absolut convins că greșise în multe privințe; bunăoară, îi scăpase de multe ori sirul cronologic al evenimentelor. Cel puțin când se străduia, măi tîrziu, să-și amintească și să-și lamurească cele petrecute, trebuia să recurgă la ajutorul celor din jurul lui și să judece ceea ce făcuse după informațiile culese de la alții. Încurcă, de pilda, un fapt cu altul, sau credea că un lucru era urmarea unei întîmplări care nu exista decât în închipuirea lui. Uneori, se simtea năpădit de o neliniște chinuitoare, bolnavicioasa, care ajungea, treptat, pînă la o groază cumplită. Dar își amintea că avusese și momente, ore, poate chiar zile când, dimpotrivă, cădeă într-o apatie absolută, care nu se poate asemui decât cu indiferență totală ce-i cuprinde pe unii muribunzi. În general însă, în aceste zile, el căuta să se ferească parcă de-ă înțelege clar situația; unele fapte, care cereau o dezlegare imediată, îl apăsău în chip deosebit și cât n-ăr fi dat el să se poată descătușa, să poată fugi de unele griji, a căror uitare însă, în situația în care se afla, amenința să-l ducă la pierzanie.

Mai ales îl neliniștea Svidrigailov: s-ar putea spune chiar că toate gîndurile i se opriseră asupra acestuia. Din clipa când auzise cuvintele atât de primejdiașe și prea clar rostite de Svidrigailov în locuința Soniei, în ziua morții Katerinei Ivanovna, cursul normal al gîndurilor lui parcă se întrerupsese. Dar cu toate că acest fapt nou îl neliniștea grozav, Raskolnikov nu se grăbea să-l lamurească. Uneori, după ce rătacea în vreun cartier îndepărtat și pustiu al orașului, se trezea într-un tractir nenorocit, singur la masă, abia aducându-și aminte cum a ajuns acolo, și se gîndeau deodată la Svidrigailov; își dadea seama foarte limpede și nelinișitor că ar trebui să aibă cât mai repede o explicație decisiva cu acest om și să hotărască ce este de făcut. O data, ajungînd dincolo de bariera orașului, își închipui chiar ca-l aștepta Svidrigailov, că-i daduse o întîlnire acolo. Alta data, se trezi în zori culcat pe pămînt, într-un tufiș, aproape fără să știe cum a ajuns acolo. De altfel, în cele două-trei zile care îau urmat după moartea Katerinei Ivanovna, el se întîlnise de două ori cu Svidrigailov acasă la Sonia, unde, fără nici un scop, intra totdeauna pentru o clipă. Cu aceste prilejuri schimbaseră câteva vorbe în treacăt, dar niciodată nu atinseseră punctul principal, ca și cum s-ar fi înțeles între ei că, deocamdată, trebuiau să tacă. Katerina Ivanovna zăcea încă în sicriu. Svidrigailov se ocupa de înmormîntare și avea multe alergături de făcut. Sonia era și ea foarte ocupată. La ultima lui întîlnire cu Svidrigailov, acesta îi spuse că demersurile lui în privința copiilor Katerinei Ivanovna au fost încununate de succes; că, datorita relațiilor sale, obținuse admiterea celor trei copii în niște orfelinate foarte bune; că banii depuși pe numele lor ajutaseră mult la aceasta, fiindcă se primeau mai bucurios copiii cu câte un mic capital decât orfanii săraci. A adaugat și câteva vorbe despre Sonia, i-a promis să treacă într-o zi pe la el și a pomenit că „ăr dori să stea de vorba; că trebuiau neapărat să discute împreună despre unele lucruri care...”. Aceast schimb de cuvinte avusese loc pe palier. Svidrigailov îl privise ținta în ochi și deodată, după o scurta tăcere, îi spusese, domolind

glasul:

— Ce-i cu dumneata, Rodion Romanici, parca n-ai fi în apele dumitale? Zău aşa! Te uiţi şi ascultă, şi totuşi parcă n-ai înțelege nimic. Vino-ti în fire! Trebuie să stăm puţin de vorba amândoi; îmi pare rău că am atâtea de făcut şi pentru mine şi pentru alţii... Eh, Rodion Romanici, adaugă el pe neaşteptate. Toţi oamenii au nevoie de aer, da, da, de aer... Şi astă mai înainte de toate!

Se dădu la o parte, ca să facă loc preotului şi diaconului care urcau scara. Veneau să facă slujba morţilor. Din ordinul lui Svidrigailov se slujeau regulat, de două ori pe zi. Svidrigailov îşi văzu de drum. Raskolnikov rămase locului, se gîndi puţin şi intra după preot în odaia Soniei.

Se opri în prag. Slujba abia începu, domoala, solemnă, trista. Gîndul la moarte şi senzaţia pe care îl-o da prezenţa unui mort în casă aveau pentru el, de totdeauna, din copilarie, ceva apăsător, îi dadeau un-fel de groaza mistica; de altfel, nu mai asistase de mult la un prohod. Iar acesta de acum era deosebit de sfîşietor şi de jalnic. Se uita la copii: erau îngenuncheaţi în jurul siciului; Polecika plîngea. În spatele lor se ruga Sonia, plîngînd încet şi sfios parca, „în ultimele zile nu s-a uitat nici o singura data la mine şi nu mi-a spus o vorba măcar”, se gîndi el. Soarele lumina puternic odaia; fumul de tămîie se ridică dens spre tavan; preotul citea: „Odihneşte, Doamne, sufletul...” Raskolnikov rămase pînă la sfîrşitul slujbei. Binecuvîntînd şi luîndu-şi rămas bun, preotul aruncă o privire mirată în jurul său. După slujbă, Raskolnikov se apropie de Sonia. Ea îl apuca deodată de mâna şi-şi lipi capul de umărul lui. Acest gest spontan îl uimi nespus: „Cum? Nici pic de sila, de groază? Mână ei n-a tresărit câtuşi de puţin atingîndu-l!” Nesfîrşita uitare de sine. Cel puţin, aşa socotea el. Sonia n-a spus un cuvînt. Raskolnikov i-a strîns mâna şi a ieşit. Îşi simţea inima cumplit de grea. Daca ar fi putut să plece undeva, unde să fie singur de tot, chiar de ar fi trebuit să rămînă aşa o viaţă întreagă, s-ar fi socotit fericit. Dar în ultima vreme, deşi era mai tot timpul singur, n-ar fi putut afirma ca este. Se întîmpla să plece afară din oraş, să iasă la drumul mare; într-o zi, a ajuns chiar într-un crîng; dar cu cât locul era mai pustiu, cu atât simţea mai tare lîngă el prezenţa nevăzută şi neliniştită a cuiva, prezenţa care nu atât îl speria, cât îl irita şi de aceea se grăbea să se întoarcă în oraş, să se piarda în multime, să intre în tractire, în berarii; se ducea la Tolkucii, în Sennaia, acolo era parcă mai uşor, şi se simţea mai singur. Într-o circumă, pe înserate, auzi nişte cântece; şezu o ora întreaga să le asculte şi mai tîrziu îşi aminti că-i făcuse mare placere. Dar spre sfîrşit îl apuca din nou neliniştea; îl chinuia un gînd ca o remuşcare: „Stau aici şi ascult cântece, oare asta am eu de făcut?” îşi zise el. De altfel, îşi dadu numaidecât seama ca nu-l neliniştea numai asta, că mai era ceva ce trebuia soluţionat fără întîrziere, dar acest ceva nu şi-l putea lamuri cu gîndul şi nici exprima cu vorba. Toate gîndurile se încurcau, se făceau ghem. „Nu, decât aşa, mai bine luptă! Mai bine Porfir... sau Svidrigailov... De m-ar chema mai iute, sau m-ar ataca din nou... Da! Da!” gîndeau el. Ieşî din circumă şi o luă aproape la goana. Gîndul la Dunia şi la mama lui îl aduse deodată într-o stare de panica. În noaptea aceea, cu puţin înaintea zorilor, se trezi în nişte tufişuri din Krestovski Ostrov, tremurând de frig, scuturat de friguri; porni spre casa şi ajunse acolo dimineaţă, devreme. După câteva ore de somn, frigurile îl lasă, dar se scula tîrziu: erau cea-

surile doua după-amiază.

Își aduse aminte că era ziua înmormântării Katerinei Ivanovna și se bucura că n-a asistat la ea. Nastasia îi aduse de mîncare; mîncă și bau cu multă poftă, aproape cu lacomie. Capul îi era mai limpede și parcă se simțea mai liniștit decât în ultimele trei zile. O clipă se gîndi cu mirare la accesele lui de panica. Apoi ușa se deschise și intra Razumihin.

— A! Măncă, va să zică nu este bolnav! zise el, luînd un scaun și așezîndu-se la masa în fața lui. Părea îngrijorat și nu căuta să ascunda acest lucru. Vorbea cu vădita ciuda, dar potolit și fără să ridice prea mult glasul. Părea să fi venit împins de un motiv deosebit foarte serios. Asculta! Începu el dîrz. Eu mă las păgubaș de voi, duceți-vă la naiba, la urma urmelor, fiindcă, după cât vad, îmi dau perfect seama că nu vă pot înțelege! Te rog să nu-ți închipui că am venit să te iscădesc. Puțin îmi pasa! Nu vreau să te descos. Daca te-ai apuca acum să-mi dezvălu tot, toate secretele voastre, poate că nici n-aș sta să te ascult, m-aș lasă păgubaș și aş pleca. Am venit numai ca să-mi dau seama, o data pentru totdeauna, daca ești nebun sau nu? Vezi tu, unii sunt convinși (indiferent cine și unde) că ești nebun sau pe punctul de a înnebuni. Îți mărturisesc că și eu eram foarte înclinat să împărtășesc aceasta părere, în primul rând, judecind după faptele tale stupide și în parte ticăloase (absolut inexplicabile), în al doilea rând, după atitudinea pe care ai luat-o de curând față de mama și sora ta. Numai un monstru și un ticălos sau un nebun ar putea să se poarte cu ele aşa cum ai făcut tu; deci ești nebun...

— Nu le-ai văzut de mult?

— Adineauri. Tu nu le-ai văzut de atunci? Unde-mi umbli, spune te rog, am fost la tine de trei ori. De ieri, mama ta e grav bolnava. S-a îmbrăcat sa vina la tine; Avdotia Romanovna a încercat să-o rețină, dar n-a vrut să-o asculte. „Dacă e bolnav, zice, dacă-și pierde mintile, cine să-l îngrijească, daca nu mama lui?” Am venit aici toți trei, fiindcă nu puteam să-l lasăm singura. Până la urmă am tot implorat-o să se liniștească. Am intrat — și tu nu erai acasă; a stat aici, uite, pe locul asta. A stat zece minute, și noi în față ei, în tacere. Apoi s-a sculat și a zis: „Dacă ieșe din casă, înseamnă că este sănătos și că și-a uitat mama; și atunci nu se cuvine să-i calc pragul ca să-i cerșesc o mîngîiere”. S-a întors acasă și a căzut la pat; acum are febra. „Văd, zice, că pentru drăguța lui are timp.” Crede că drăguța ta e Sofia Semionovna, logodnică sau iubita, nu știu. M-am dus imediat la Sofia Semionovna, fiindcă, frățioare, voi am să aflu adevărul; am intrat și am dat peste un sicriu și peste niște copii care plîngeau. Sofia Semionovna le încerca rochițele de doliu. Tu — nicăieri. M-am uitat, mi-am cerut scuze și am plecat, i-am raportat toate acestea Avdotiei Romanovna. Prin urmare, presupunerea a fost falsă, n-ai nici un fel de drăguță, și rămîne mai probabilă ipoteza nebuniei. Dar tu șezi și înghiți rasol de vaca, de parca n-ai fi mîncat de trei zile. Ce-i drept și nebunii măncă, dar, cu toate că nu mi-ai spus nici un cuvânt, tu... nu ești nebun! îmi pun capul pe tocător! Sunt sigur că nu ești nebun. Așadar, lăua-vă dracu' pe toți, fiindcă la mijloc este o taina, un secret; iar eu n-am de gînd să-mi sparg capul cu secretele voastre. Am venit numai ca să te înjur, încheie el, sculîndu-se, să mă ușurez, încolo știu eu ce am de făcut.

— Și ce vrei să faci?

— Ce-ți pasa, ce vreau eu să fac?

- Bagă de seamă, ai să începi să bei!
- De unde... de unde știi?
- Ei, asta-i buna! Razumihin tăcu o clipă.
- Tu ai fost totdeauna un om cu judecată și niciodată, niciodată, n-ai fost nebun, rosti el deodată cu înflacărare. Ai dreptate, am să încep să beau! Rămîi cu bine!
- Și dadu să plece.
- Acum trei zile, mi se pare, am vorbit despre tine cu sora mea.
- Despre mine! Dar... unde ai putut s-o vezi acum trei zile? se opri Razumihin, pălind puțin; se vedea ușor că inimă lui încordată bătea prea tare.
- A venit singura, a stat aici și a vorbit cu mine. -Dînsa?!
- Da.
- Și ce i-ai spus... adică, vreau să zic, despre mine?
- I-am spus că ești un om foarte bun, cinsti și muncitor. Că o iubești nu i-am spus, fiindcă ăstă o știe și singură.
- Știe?
- Asta-i bună! Oriunde ăș plecă, orice mi s-ar întâmpla, tu să rămîi pentru ele un fel de providență. Cum s-ar zice, eu ți le încredințez ție, Razumihin. Ți-o spun, fiindcă știu foarte bine cât de mult o iubești și știu că ți-e inima curată. Știu de asemenea, ca și ea poate să te iubească și că poate chiar te iubește. Acum hotărăște singur, tu știi mai bine, dacă trebuie sau dacă nu trebuie să începi să bei...
- Rodka... Vezi tu... Ei... Drace! Dar tu unde vrei să pleci? Vezi tu, dacă și asta e un secret, fie! Dar eu... eu am să aflu acest secret...
- Și sunt sigur că nu este nimic grav, trebuie să fie niște fleacuri, din care închipuirea ta a scos cine știe ce parascovenii! De altminteri, ești un om tare de treabă!...
- Tocmai am vrut să-ți spun, dar tu m-ai întrerupt: ai judecat foarte bine adineauri, când ai spus că ai renunțat să cauți să afli toate aceste mistere și secrete. Lasă-le deoparte, nu te îngriji de asta. Lucrurile se vor descoperi la vremea lor, și vei afla totul când va veni timpul. Ieri, cineva mi-a spus că omul ăre nevoie de aer, de aer! Vreau să mă duc la el și să-l întreb ce a vrut să spună cu asta.
- Razumihin, foarte tulburat, chibzuia ceva.
- „Este un conspirator politic! Indiscutabil! Și se află în ajunul unui pas decisiv — asta-i sigur! Altfel, nu poate fi, și... și Dunia știe...“ se gîndi el deodată.
- Va să zică la tine vine Avdotia Romanovna! rosti el, scandînd cuvintele. Iar tu vrei să te vezi cu omul care zice că este nevoie de mai mult aer și... prin urmare scrisoarea aceea... e tot ceva de felul ăstă, încheie el, vorbind mai mult pentru sine parca.
- Care scrisoare?
- Avdotia Romanovna a primit astăzi o scrisoare care a neliniștit-o. A neliniștit-o grozav. Asta este sigur. Am început să-i vorbesc despre tine — și m-a rugat să încetez. Apoi a spus că poate o să ne despărțim în curând, foarte curând, pe urmă a început să-mi mulțumească cu multă căldura, nu știu pentru ce; după care s-a dus în odaia ei și s-a încuiat.
- A primit o scrisoare? întreba din nou Raskolnikov, îngîndurat.
- Da; tu nu știai nimic? Hm! Amîndoi tacura.

— Rămâi cu bine, Rodion. Eu, frățioare... a fost o vreme... dar nu, rămîi cu bine, vezi tu, a fost o vreme... Hai, ramîi cu bine! Trebuie să plec. Și n-am să beau. Da-o dracului de băutura... degeaba...

Ieși grăbit din odaie, dar abia închise ușa după el, că o deschise din nou și zise, privind într-o parte:

— *A propos!* Îți amintești de asasinul acela, ei, cu Porfiri, cu bătrâna? Să știi că ucigașul a fost descoperit, a mărturisit singur și a dat toate probele. Închipuieste-ți, este unul dintre cei doi zugravi, îți aduci aminte, cel pe care l-am aparăt aici? Toata scena aceea cu bătaia și rîsetele pe scara cu tovarășul lui, în timp ce portarul și cei doi martori urcau sus, o înscenase anume de ochii lumii. Câtă viclenie, câtă prezență de spirit la un mucos ca el! Nici nu-ți vine să crezi; dar el singur a explicat tot și a mărturisit tot. Ce zici de mine cum m-am lasat prinț? După părerea mea, este un geniu al prefăcătoriei și ingeniozității, și-a creat cu ingeniozitate alibiurile și, prin urmare, nu mai trebuie să ne miram de nimic! Oare nu pot exista genii și de acest fel? Iar faptul că n-a putut să-și joace rolul pînă la capăt și a mărturisit mă face să-l cred mai mult. E mai verosimil... Dar cum m-am lasat dus de nas! Îmi ieșisem din fire pentru el!

— Spune-mi, te rog, de unde ai aflat toate acestea și de ce te interesează atât de mult? întreba Raskolnikov, vădit tulburat.

— Ei, aste e! De ce mă interesează! Ce întrebare!... Am aflat printre alții și de la Porfiri. Adică mai mult de la el am aflat.

— De la Porfiri Petro viei? -Da.

— Și ce... ce spune el? întrebă Raskolnikov, speriat.

— Mi-a explicat foarte frumos. Mi-a explicat psihologic, în felul lui.

— A explicat? El însuși și-a explicat?

— El, chiar el; rămîi cu bine! Am să-ți mai spun unele lucruri altă data, acum am treaba. A fost... da, a fost un moment când am crezut că... Dar să lasăm asta; alta dată!... Ce rost ar avea acum să încep să beau? Vorbele tale m-au îmbătat și fără vin. Sunt beat, Rodkă! Sunt beat fără să fi băut, hai, rămîi cu bine, am să vin curând.

Și Razumihin ieși.

„Este un conspirator politic, asta-i indisutabil, indisutabil! hotărî în gîndul lui, coborând încet scara. Și a atras-o și pe soră-sa în afacerea asta. E foarte, foarte potrivit cu firea Avdotiei Romanovna. Se întîlnesc... Și chiar mi-a dat a înțelege, judecind după unele lucruri pe care mi le-a spus ea... după unele vorbe mărunte... și aluzii, numai asta poate fi! Altfel cum s-ar putea explica toată încurcătura asta? Hm! Și eu am crezut că... O, Doamne, ce mi-a trecut prin cap? Da, mi s-a întunecat mintea și sunt vinovat în fața lui! Atunci în corridor, lîngă lampa, Rodea mi-a întunecat mintile! Ptiu! Ce gînd urît, grobian, ticălos, din partea mea! Bravo, Mikolka, bine ai făcut că ai mărturisit... De altfel, cât de bine se explică acum tot ce a fost! Boala lui de atunci, atitudinea lui atât de ciudată, chiar și mai înainte de boala, mult mai înainte, la universitate; cât de închis, cât de posomorît era întotdeauna... Dar ce înseamnă atunci scrisoarea aceea? Și aici poate că se ascunde ceva. De la cine o fi? Bănuiesc... Hm. Nu, am să aflu tot.”

Își aminti ceea ce îi spuse Raskolnikov despre Dunecika, și înțeleseră, în sfîrșit, tot; inima îi zvîcni cu putere în piept și el o rupse la fuga.

Înădă după plecarea lui Razumihin, Raskolnikov se scula, se întoarse

spre fereastra, dadu într-un colț, apoi într-altul, de parca ar fi uitat cât de strimta îi este odaia și... se așeza din nou pe divan. Părea alt om; iarăși lupta - prin urmare, exista o ieșire!

„Da, prin urmare există o ieșire! Ca prea s-au închis și zăvorît toate, prea dureros îl încătușau, strîngîndu-i mintea ca-ntr-un clește." De la scena cu Mikolka, în cabinetul lui Porfiri, începuse să se înăbușe, fiindcă nu mai găsea ieșire din strîmtoare. După Mikolka, în aceeași zi, urmase scena cu Sonia; lucrul se petrecuse și se încheiașe altfel, cu totul altfel decât și-ar fi putut închipui vre-o dată... prin urmare, se arătase slab, aşa, într-o clipă, pe de-a-ntregul slab! A recunoscut atunci, de acord cu Sonia, și a recunoscut sincer, ca nu mai poate duce singur o asemenea povara! Dar Svidrigailov? Svidrigailov era o enigma... care îl neliniștea, ce-i drept, dar parca nu în aceeași măsura. Îi cu Svidrigailov va avea poate de luptat, dar cu el se putea găsi o portiță de scăpare, pe când cu Porfiri... cu Porfiri era altceva.

Așadar, Porfiri însuși i-ă explicat totul lui Razumihin, i-a explicat psihologic! Iarăși a început cu blestemata lui psihologie! Porfiri? Dar cum putea Porfiri să creada măcar o singură clipă ca Mikolka este vinovat, după scena între patru ochi care se petrecuse între ei, înainte de venirea lui Mikolka, și care nu îngăduia decât o singură explicație? (în cursul acestor zile își amintise în treacăt și fragmentar scena cu Porfiri Petrovici; în întregime nu ar fi putut să îndure amintirea ei.) În timpul acelei scene, toate vorbele rostite, gesturile, privirile, unele lucruri spuse cu un anumit ton, în sfîrșit, limitele la care ajunseseră ei doi făceau de necrezut ca aşa-zisa mărturisire a lui Mikolka - pe care Porfiri l-a pătruns de la primul cuvînt, de la primul gest - să fi putut zdruncina din temelii o convingere atât de puternica.

Dar ce situație! Pînă și Razumihin să început să-l bănuiască! Scenă de lînga lampa din corridor l-a pus pe gînduri. Îi el s-a repezii la Porfiri... „Dar ce i-ă venit acestuia să-l duca astfel de nas? Cu ce scop să abătut atenția lui Razumihin asupra lui Mikolka? Este vădit că pregătește ceva; are un gînd ascuns, dar care anume? La drept vorbind, a trecut o bună bucată de vreme din dimineață aceea, prea mult timp și nimic nu se aude, nici nu se arată, dinspre partea lui Porfiri Petrovici. Ei, asta poate fi un semn rău..."

Raskolnikov își luă șapca și, după ce se gîndi bine, hotărî să iasă. Era prima zi, în tot acest răstimp, când se simțea pe deplin conștient. „Trebuie să isprăvesc cu Svidrigailov, se gîndi el, trebuie să isprăvesc cu orice preț, cât mări repede; pare-mi-se că și acesta așteaptă să vin singur la el." În clipă aceea, atâtă ură îi umplu deodată inima obosita, ca să fi putut să ucida pe unul dintre ei, pe Porfiri Său pe Svidrigailov, n-ar fi stat în cumpăna s-o facă. Îi daca nu chiar atunci, mări tîrziu în orice caz. „Vom vedea, vom vedea", repeta el în gînd.

Dar în momentul când deschise ușa spre palier se ciocni nas în nas cu Porfiri Petrovici în persoană. Aceasta se pregătea să intre. O clipă, Raskolnikov rămase stana de piatra. Ciudat: nu se miră prea mult văzîndu-și aproape nu se sperie. Tresari numai, dar se stapîni în aceeași clipă. „Poate că acestă-i deznodamîntul! Dar de ce s-a apropiat aşa tiptil, ca o pisică, și eu n-am auzit nimic? Să fi tras cu urechea?"

— Nu te așteptai la musafiri, Rodion Romanici! exclama, rîzînd, Porfiri Petrovici. De mult am vrut să vin la dumneata; acum, trecând prin fața casei dumitale, m-am gîndit: de ce n-aș intra pentru cinci minute să-l văd

ce face? Aveai de gînd să pleci? N-am să te rețin. Doar să fumez o țigara, dacă-mi dai voie...

— Ia loc, Porfiri Petrovici, ia loc, își pofti Raskolnikov musafirul, cu un aer atât de mulțumit și de primitor că, desigur, s-ar fi minunat singur dacă ar fi putut să se vada.

Cheltuia ultimele fărîme de putere ce-i mai rămăseseră în suflet. Astfel, uneori, un om prins de tîlhări trece câte o jumătate de ceas printr-o groază de moarte, iar când simte cuțitul la os, îi pierde pe loc orice spaimă. Se aşează în fața lui Porfiri și-l privi ținta, fără să clipească. Porfiri închise un ochi și începu să-și aprinda țigara. „Haide, vorbește odată, vorbește, îi spunea în gînd Raskolnikov, cu inima gata să-i sară din piept. De ce, de ce nu vorbești?”

Capitolul II

— Afurisite-s țigările astea! Începu, în sfîrșit, Porfiri Petrovici, isprăvind de aprins țigara și scoțînd fumul din piept. Cât rău îmi fac, și totuși nu pot să mă las! Tușesc, ma rîcîie în gît, mă sufoc. Știi, sunt un fricos, și m-am dus zilele trecute la B. Asta pe fiecare bolnav îl consultă minimum o jumătate de ceas; l-a pufnit rîsul când s-a uitat la mine: m-a ciocănît, m-a ascultat. „Dumitale, zice, nu-ți priește tutunul; și s-ău dilatat plamînii.” Dar cum să mă las de tutun? Cu ce să-l înlocuiesc? Nu beau, asta-i toată nenorocirea, he-he-he! Nenorocirea că nu beau! Toate-s relative în lumea asta, Rodion Romanici, toate-s relative!

„Ce-i asta, iar începe cu şiretlicurile meseriei lui”, se gîndi, dezgustat, Raskolnikov. Își aminti deodată, în întregime, scena petrecută nu de mult, la ultima lor întîlnire, și același sentiment de ură îi năpădi sufletul.

— Am mai fost la dumneata acum două zile, seară, n-ăi știut? urmă Porfiri Petrovici, uitîndu-se prin odaie. Am intrat în camera asta. Treteam, ca și azi, prin fața casei și m-am gîndit: hai să-i întorc vizită. Am venit și am găsit camera deschisă; m-am uitat, am așteptat și, fără să-o anunț pe servitoarea dumitale, am plecat. Dumneata nu încui niciodată ușă?

Obrazul lui Raskolnikov se întunecă tot mai mult. Porfiri părea că-i ghicește gîndurile.

— Am venit pentru o explicație, dragul meu Rodion Romanici, da, pentru o explicație! Îți datorez o explicație, urmă el, zîmbind și chiar lovindu-l ușor cu palma peste genunchi, dar aproape imediat fața lui luă o înfățișare serioasă, îngrijorată și chiar tristă, spre mirarea lui Raskolnikov, care nu-l văzuse niciodată astfel și nici nu bănuia că ar putea avea o asemenea expresie. Ciudată scenă a avut loc ultima dată între noi, Rodion Romanici. Ce-i drept, și prima noastră întîlnire a fost poate cam ciudată; însă atunci... Ei, dar e totuna! Uite ce este, poate am greșit făță de dumneata - simt acest lucru. Adu-ți aminte cum ne-am despărțit: eram ămîndoi cu nervii încordați la maximum. N-am jucat cinstiit, nu ne-am purtat cum se cuvine. Și doar suntem gentlemeni; orice-ar fi, să nu uită că suntem gentlemeni, trebuie să înțelegem ăsta. Îți aduci aminte cât de departe au mers lucrurile atunci... ne-am purtat aproape necuviincios.

„Ce-i ăsta? Unde vrea sa ajungă?” se întreba, uluit, Raskolnikov, ridicind capul și făcând ochii mari.

— Am socotit că acum este mai bine să jucăm deschis, urmă Porfiri Petrovici, dînd puțin capul pe spate și lasînd ochii în jos, ca și cum n-ar fi vrut să-și stingherească cu privirea victima de altădată și parca disprețuindu-și metodele și şiretlicurile de mai înainte. Da, astfel de bănuieri și astfel de scene nu trebuie să se repete. Mikolkă ne-a adus atunci deznodamîntul, altfel nu știa unde am fi ajuns. Blestemul acela de tîrgoveț sedea în odaia de alaturi; îți poți închipui? Dumneata desigur știi acest lucru; de altfel, sunt informat că el a venit după aceea la dumneata, dar ceea ce ai presupus atunci nu era adevărat: n-am trimis după nimeni și nu dadusem încă nici o dispoziție. Mă vei întreba: de ce nu dadusem nici o dispoziție? Cum să-ți spun: evenimentele m-au luat oarecum prin surprindere. Abia am apucat să trimit după portarii aceia (i-ai văzut, desigur, la plecare). Îmi venise o idee, îmi trecuse ca un fulger prin minte; vezi dumneata, Rodion Romanici, eu eram adînc convins atunci. Ei, mă gîndeam, chiar dacă, deocamdată, scap din mînă un fapt, în schimb am să prind de coada altul, adică, cel puțin, n-am să scap ceea ce mă interesează pe mine. Ești irascibil din fire, Rodion Romanici, chiar foarte irascibil, și pot să spun, fără să mă laud, îți cunosc într-o oarecare măsură însușirile caracterului și ale sufletului. Firește, știam și atunci că nu se întîmplă totdeauna ca omul să se scoale deodată și să-ți trîntească în obraz toț adevărul, deși asta se întîmplă uneori, mai ales dacă-l scoți pe om din fire; dar, în orice caz, foarte rar. Atâtă lucru puteam să pricep și eu. Dar mă gîndeam: de aș putea să-i smulg o dovada mică! Una mărună de tot, una singură, dar palpabila, concretă, să fie ceva real și nu simple inducții psihologice. Fiindcă, mă gîndeam eu, daca omul este vinovat, atunci poți nădajdui să obții de la el ceva concret, îți este permis să nădajduiești chiar izbînda deplină, iar eu m-am bizuit prea mult pe firea dumitale, Rodion României, măi ales pe firea dumitale!

— Dumneata... ce tot vorbești acolo? bîigui în cele din urmă Roskolnikov, fără să-și deă bine seama de întrebarea lui. „Despre ce vorbește, se minuna el în gînd, nu cumva mă socotește în adevăr nevinovat?”

— Ce spun? Am venit să mă explic cu dumneata, cum s-ar zice, socot acest lucru o sfîntă datorie pentru mine. Vreau să-ți explic purtarea mea, greșeala pe care am făcut-o, fiindcă recunosc că mult te-am făcut să suferi, Rodion Romanici, și nu vreau să crezi că sunt un monstru. Înțeleg foarte bine ce înseamnă pentru un om necăjit, dar mîndru, autoritar și nerăbdator, măi cu seamă nerăbdator, să îndure toate acestea! În orice caz, eu cred că este ceva nobil și generos în dumneata, deși nu sunt de acord cu toate părerile dumitale și socot de datoria mea să ți-o spun deschis, absolut sincer, căci, în primul rînd, nu vreau să te îngălăbesc. După ce te-ăm cunoscut, am simțit ca mă atașez de dumneata. Poate că aceste vorbe îți să te facă să rîzi? Ai tot dreptul să rîzi. Știi că dumneata nu m-ai putut suferi de la prima vedere și, de fapt, nici n-ai avut pentru ce să mă îndrăgești. Iă-o cum vrei, dar în ceea ce mă privește doresc din inima să fac tot posibilul ca să șterg impresia pe care ți-am făcut-o și să-ți dovedesc că am și suflet, și conștiință. Sincer îți spun.

Porfiri Petrovici tăcu cu demnitate. Raskolnikov simți că-l cuprinde un

acces de spaima nouă. Gîndul că Porfiri îl socotește nevinovat începu deodată să-l sperie.

— Nu cred că e nevoie să-ți povestesc în amănunt cum să început, urma Porfiri Petrovici. Mă gîndesc că ar fi chiar de prisos. Si nici nu cred că să putea să-o fac. Cum să-ăr putea însira toate amânuntele? Mai întîi a fost un zvon. Ce fel de zvon, de la cine și de unde a pornit... și de unde pînă unde s-a ajuns la dumneata - cred de asemenea că este de prisos să spun. Pentru mine personal, totul a pornit de la o împrejurare cu totul întîmplatoare, care a avut loc și care ar fi putut să nu aibă loc. Care anume? Hm, cred că de asemenea n-are rost să vorbim. Din toate zvonurile și din acea împrejurare întîmplatoare eu am tras anumite concluzii. Îți mărturisesc foarte sincer, fiindcă, dacă este vorba să mărturisești ceva, trebuie să-o faci deplin: eu am fost cel dintîi care te-a suspectat. Las deoparte însemnările ăcelea de pe obiecte, scrise de mina bătrînei, și altele de același fel, fiindcă astea nu înseamnă nimic, asemenea indicii se pot număra cu sutele. Apoi, am avut prilejul, de asemenea întîmplator, să aflu scena de la secție și încă în cele măi mici amânunte, povestita de cineva, un om extrem de important în cazul de față, care a luat parte la ea și care, fără să-și dea seama, să scos la iveala întelesul ei. Toate acestea se legau între ele, dragul meu Rodion Romanici, da, se legau! Cum să nu-ți îndrepți atunci cercetările într-o anumita direcție? Din o sută de iepuri de casă n-ai să faci niciodată un cal, din o sută de bănuieri n-ai să alcătuiești niciodată o dovada, spune un proverb englezesc, astă-i însă rațiune pură, dar încearcă dumneata, încearcă numai să ții în frîu patimile; iăr anchetatorul e și el om și deci pătimaș. Mi-am adus aminte și de un articol al dumitale, din revista aceea, știi, pe care l-am discutat în amănunt la primă dumitale vizită. Te-am ironizat, dar asta numai ca să te provoc să mai spui și altele. Repet, ești nerăbdător și bolnav, Rodion Romanici, foarte bolnav. Că ești curajos, orgolios și serios, că... și ai suferit mult, foarte mult, m-am convins de multă vreme. Toate aceste sentimente îmi sunt familiare și de aceea articolul dumitale l-am citit ca pe ceva cunoscut. Acest articol trebuie să fi fost conceput cu înfrigurare, într-o noapte de insomnie, atunci când inima zvîcnește, mintea se avîntă și sufletul este disperat. Cât de periculos este acest suflet disperat, orgolios al tineretului! Te-am ironizat, dar acum pot să-ți spun că mi-ă placut grozav, ca unui amator, se înțelege, această primă încercare tinerească a penei dumitale. Fum, ceață, o coarda răsună în negură. Articolul dumitale este absurd și fantastic, dar este plin de sinceritate, de orgoliu tineresc, are curajul disperării! Este întunecat articolul dumitale, ei, foarte bine. L-am citit, l-am pus deoparte și... punîndu-l deoparte, m-am gîndit încă de atunci: „Cu omul acesta lucrurile n-au să se opreasă aici!” Si acum, spune-mi și dumneata, cum să nu mă fi interesat pătimaș tot ce a urmat după o asemenea introducere?

Vai, Doamne! Parca zic ceva? Parca afirm ceva? Îți vorbesc numai de o observație pe care am facut-o atunci, de o simplă observație. Ce-i asta, mă gîndeam? Nimic, aproape nimic, poate chiar absolut nimic. Si apoi, mie, în calitate de anchetator penal, nici nu-mi sade bine să mă las furat de astfel de speculații: îl am pe Mikolka, cu fapte, orice s-ar zice, dar sunt fapte! Si el are o psihologie a lui; trebuie să mă ocup de el; fiindcă este vorba de viața și de moartea unui om. Pentru ce-ți spun acum toate

acestea? Ca sa ştii şi sa nu mă acuzi în inima şi mintea dumitale că m-am purtat rău cu dumneata. Nu m-am purtat aşa din răutate, sincer ţi-o spun, he-he-he! Crezi poate ca n-am fost sa-ţi fac percheziţie? Am fost, am fost, he-he, am fost încă pe vremea când zăceai bolnav în patul acesta. Nu oficial şi nu personal, dar am făcut-o. Locuinţa dumitale a fost cercetată până la ultimul fir de aşa, şi asta din primul moment; dar - *umsonst*. Îmi ziceam: omul acesta are să vină la mine, are sa vina el singur, şi încă foarte curând; daca este vinovat, are să vina negreşit. Altul n-ar veni, dar acesta are să vina. Îţi aduci aminte: pe domnul Razumihin a început sa-l cam ia gura pe dinainte la un moment dat, sa-ţi spună când una, când alta? Asta am potrivit-o noi anume ca sa te enervam, anume am pus în circulaţie un anumit zvon, ştiind ca domnul Razumihin nu este omul care să-şi poată stăpîni indignarea şi că-i va scăpa din când în când o vorba. Domnului Zametov în primul rând i-a bătut la ochi îndrăzneala şi furia dumitale, cum să trânteşti aşa - de la obraz, într-o circumă: „Eu am ucis!” Prea era îndrăzneţ, prea riscant, şi daca este vinovat, mi-am zis eu, atunci este un luptător de temut! Chiar aşa gîndeam. Şi am aşteptat! Te-am aşteptat cu toţi nervii încordaţi; cât despre Zametov, l-am nimicit cu lovitura aceea... dar, vezi dumneata, tocmai asta-i bine, psihologia asta blestemata are două tăişuri! Şi aşa: eu te aşteptam şi Dumnezeu mi te-a trimis, ai venit! Ce mi-a mai zvîcnit inima atunci! Eh! Ce anume, care motiv te îndemna să vii? Îţi aduci aminte de rîsul, rîsul acela al dumitale când ai intrat în odaie? Te-am înteles de parca te vedeam pe dinăuntru; dar daca nu te-aş fi aşteptat atunci într-o stare de spirit deosebita, n-aş fi luat în seama rîsul dumitale. Iata ce înseamnă să āi o anumita idee preconceputa. Şi domnul Razumihin, domnul Razumihin! Dar piatra, piatra, îţi aduci aminte piatra sub care sunt ascunse obiectele? Parc-o văd undeva, într-o gradina de zarzavat, doar despre gradina de zarzavat i-ai vorbit atunci lui Zametov şi pe urma, pentru a doua oară, la mine? Şi când am început sa-ţi discutam articolul, când ai început dumneata sa-ţi expui ideea - fiece cuvînt era cu două întelesuri, de parcă citemprintre rânduri! În felul acesta, Rodion Romanici, mi-am clădit convingerea, iar când m-am izbit cu fruntea de ea, m-am dezmeticit. „Nu, mi-am zis, ce-i asta? Toate acestea, mi-am zis, numai să vrei şi le poţi explica tocmai pe dos, tot, tot, pînă la ultimul punct, ba chiar o să para mai firesc. Ce chin! Nu, mă gîndeam, mai bine să smulg o singura dovada, cât de mica!”... Iar când am auzit despre clopoţel, nu m-am mai îndoit, am început sa tremur. „Ei, m-am gîndit eu, iată şi acea mică dovada! Asta e.” Nici n-am mai stat să mă gîndesc, n-am vrut să mă mai gîndesc. În clipa aceea, aş fi dat o mie de ruble numai să te văd cu ochii mei: cum ai mers o sută de paşi alaturi de tîrgoveşul acela, după ce ţi-a trîntit de la obraz „Ucigaşule”, şi n-ai îndrăznit să-l întrebi nimic tot timpul cât ai mers lîngă el!... Dar fiorul acela rece din măduva oaselor? Clopoţelul acela în toiul bolii, în semidelir? Aşadar, Rodion Romanici, ce să te mai miri, după toate acestea, de felul cum m-am purtat cu dumneata. Şi apoi, de ce ai venit tocmai în clipa aceea? Parcă te-ar fi împins o forţă şi pe dumneata, şi dacă nu ne-ar fi despărţit Mikolka... îţi aminteşti cum a intrat Mikolka? A fost ca un trăsnet! A picat ca un fulger năprasnic căzut din senin! Ce zici, cum l-am întîmpinat? N-am crezut nici atâtica din spusele lui, ai văzut şi dumneata! Ce sa cred! Mai tîrziu, după ce ai plecat, când a început el să răspunda destul de legat asupra unor puncte, de m-am minu-

nat și eu, nici atunci nu l-am crezut! Iată ce înseamnă să-ți intre în cap o idee, să-ți se încrusteze în suflet, dura ca un diamant! „Nu, mă gîndeam, nici vorbă, ce Mikolka!”

— Razumihin mi-a spus adineauri că și acum îl socotîți vinovat pe Mikolai și ca l-ați încrințat că...

I se taie răsuflarea și nu isprăvi. Îl asculta cu o emoție nespusă pe omul care-l înțelesese pînă în fundul sufletului și care acum se lepăda de propriile lui păreri. Se temea să creada, și nu credea. În cuvintele, încă cu două înțelesuri, căuta cu nesaț sa prinda ceva mai exact, mai definitiv.

— Domnul Razumihin! striga Porfiri Petrovici, care părea încân-tat că Raskolnikov, care tăcuse tot timpul, în sfîrșit deschidea gura.

He-he-he! Atenția domnului Razumihin, în orice caz, trebuie abătuta în altă parte: când doi se împacă, al treilea n-are ce caută la mijloc. Domnul Razumihin este în afara acestei chestiuni, a venit la mine, palid ca un mort... Dar sa-l lasăm în plata Domnului, ce sa-l amestecam în treaba asta? Cât despre Mikolka, vrei să știi ce fel de individ este, adică cum îl înțeleg eu? În primul rând, este ca un copil: pare încă minor, și nu că ar fi un fricos, ci este emotiv ca un artist. Zău, să nu rîzi ca mi-l explic astfel. Este naiv, sensibil, inimos, lunatic. Se pricepe să cânte și sa joace, spune basme, de se adună lumea și de prin alte locuri să-l asculte. Știe carte. E în stare să rîda pînă nu mai poate, numai dacă-i arăți un deget. Uneori, bea pînă cade în nesimțire, dar nu din nărvă, ci copilarește, fiindcă se ia cu alții care beau. A furat, dar nici nu știe că a furat: „Asta-i furt! zice. Am luat ceva de pe jos”. Știi, e rascolnic, adică nu rascolnic adevărat, ci un sectant: în familia lui sunt beguni, și chiar el însuși acum, nu demult, a stat doi ani de zile într-un sat, sub conducerea spirituală a unui bătrân înțelept de-al lor. Toate acestea le-am aflat de la Mikolka și de la prietenii lui din județul Zaraiski. Ce să mai vorbim! A vrut sa fuga în pustie! Mare avînt religios! Se ruga noaptea lui Dumnezeu, citea cărti vechi, „adevărate”, pînă se năucea de-a binelea. Petersburgul a avut asupra lui o influență covîrșitoare, mai ales sexul slab și, desigur, vinul. E foarte impresionabil, a uitat și de bătrânul înțelept și de toate celelalte. Am aflat că l-a îndrăgit un artist, a început să se duca pe la el, și tocmai atunci s-a nimerit și cazul acesta. S-a speriat și - hait! — să se spînzure! Să fuga! Ce să-i faci, astă-i părerea care s-a încetășenit în popor despre justiția noastră! Unii se sperie de cuvîntul „condamnare”. Cine-i de vină? Să vedem ce o să aducă tribunalele cele noi. Of, de-ar da Dumnezeu să aducă ceva! Și aşa: în încîsoare se vede că și-ă adus aminte de preacuviosul înțelept; a apărut și Biblia. Știi dumneata, Rodion Romanici, ce înseamnă pentru unii „să pătimească”? Nu că ar vrea să sufere pentru cineva, ci aşa, pur și simplu „trebuie să pătimească”, adică să sufere, iar daca suferința vine de la autorități, cu atât mai bine. La începutul carierei mele a stat la încîsoare un deținut, un om foarte blînd; a stat un an întreg și a tot citit noaptea pe cuptor Biblia, a citit pînă s-a năucit de-a binelea și ce crezi că a făcut: nitam-nișam a luat o cărămidă și a aruncat-o în capul unui inspector, fără nici un motiv din partea acestuia. Și cum crezi ca a aruncat-o? Anume cu un metru mai încolo, ca nu cumva să-i facă vreun rău! Ei, știm noi ce sfîrșit are un deținut care îndrăznește să ridice mâna asupra autorității: și omul nostru „a pătimit”. Așa și cu Mikolka, eu bănuiesc că și băiatul nostru vrea „sa pătimească”, sau ceva tot de acest fel. Astă o știu sigur, cunosc fapte

concrete. Numai că el nu știe că și eu știu toate acestea. Cum să nu ădmiți ca din rândul unor asemenea oameni pot ieși unele specimene fantastice? Foarte simplu. A început din nou să-și aducă aminte de acel înțelept, mai ales după ce a încercat să se spînzure. De altfel, are sa vina singur să-mi spună tot. Crezi că rezista până la capăt? Ai răbdare, are să retracteze toate acestea! Din clipa în clipa aştept să vina la mine să-și retragă mărturia. L-am îndrăgit pe acest Mikolka și-l studiez în cele mai mici amănunte. Și ce crezi dumneata? He-he-he! La unele puncte mi-a răspuns foarte bine, se vede că s-a informat, s-a pregătit frumos; ei, dar în alte privințe calcă-n străchini, nu știe nimic, e în contradicție cu faptele, fără să-și dea seama de acest lucru! Nu, dragul meu Rodion Romanici, aici nu este vorba de Mikolka! Aici este un caz fantastic, tenebros, un caz modern, care poarta pecetea timpurilor noastre, când omenirea și-a ales ca scop în viața căutarea confortului și mintea omului e întunecată de fraze ca: „sîngele împrospătează”... Ucigașul este o victimă a cărților, a teoriilor care circula; el arată o mare îndrăzneala la acest prim păs, dar un anume soi de îndrăzneala: aceea a omului care se arunca din vîrf de munte sau din turla bisericii. El se duce să săvîrșească crima, ca și cum n-ar merge pe picioarele lui. Uită să încuie ușa, și totuși ucide, ucide două femei, conform teoriei. Ucide, dar nu știe să ia banii, iar ceea ce izbutește să ia ascunde sub o piatră. Nu i-a fost de ajuns cât a pătimit când a stat după ușă, în timp ce încercau să-o spargă ceilalți și trăgeau de clopoțel - nu, el, după aceea, dintr-o nevoie aproape inconștientă de a resimți din nou același fior de groază care-ți îngheată măduva din oase, se duce la locuința goală și trage de clopoțel... Ei, să zicem că asta a făcut-o împins de boala, dar mai este și altceva: a ucis și totuși se socotește un om cinstit, disprețuiește oamenii, rătăcește ca un înger neprihănit — nu, aici nu-i vorba de Mikolka, dragul meu Rodion Romanici, nu este Mikolka vinovat!

Aceste cuvinte, după tot ce fusese spus mai înainte, și care aduceau cu un fel de scuze, erau prea neașteptate. Raskolnikov începu să tremure ca străpuns de o săgeată.

— Atunci... cine... a ucis? întrebă cu glas întretăiat Raskolnikov, nemaiputîndu-se stăpîni.

Porfiri Petrovici se lasă brusc pe speteaza scaunului, ca și cum l-ar fi mirat din cale afară întrebarea lui.

— Cum, cine a ucis? repetă el, de parcă nu-și credea urechilor. Dumneata ai ucis, Rodion Romanici! Chiar dumneata... adaugă el aproape în șoaptă, cu adîncă convingere.

Roskolnikov sări de pe divan, rămase câteva clipe în picioare și se așeză din nou, fără să rostească o vorbă. Ușoare convulsii îi frâmîntau mușchii obrazului.

— Iar a început gura să-ți tremure, observă aproape cu compătimire Porfiri Petrovici. Mi se pare că dumneata m-ai înțeles greșit, Radion Romanici, adaugă el după o scurtă tăcere, de aceea și rămas uluit. Eu am venit tocmai ca să spun tot, și să dam cărțile pe față.

— N-am ucis eu, bîigui Raskolnikov, aşa cum fac copiii mici când sunt prinși asupra faptului.

— Ba da, Rodion Romanici, dumneata și nimeni altul, răspunse cu severitate și convingere Porfiri.

Amândoi tăcură și tăcerea ținu ciudat de mult, vreo zece minute.

Roskolnikov, cu coatele pe masă, își răvășea părul cu degetele. Porfiri Petrovici ședea liniștit și aştepta. Deodată, Raskolnikov îl privi cu dispreț:

— Iar o iei de la capăt, Porfiri Petrovici! Iarăși aceleași metode, cum de nu te saturi odată de ele?

— Eh, lasă deoparte metodele mele! Altceva ar fi fost daca am fi avut martori; dar noi vorbim aici între patru ochi. Vezi și dumneata ca n-am venit ca să te hăituiesc și să te prind ca pe un vînat. În clipa de făță mi-e indiferent daca ai să recunoști său nu. Orice ai răspunde, convingerea mea nu se măi schimba.

— Dacă-i aşa, atunci pentru ce ai venit? Întreba Raskolnikov, enervat. Îți pun întrebarea pe care și-am mai pus-o: întrebarea -dacă mă socotești vinovat, de ce nu ma arestezi și nu mă bagi la închisoare?

— Ei, asta-i alta întrebare! Am să-ți răspund punct cu punct: în primul rând, nu-mi convine să te arestez.

— Nu-ți convine? Dacă ești sigur, trebuie...

— Și ce-i dacă sunt singur? Toate acestea, deocamdată, nu-s decât visuri. Și pe urmă, de ce te-aș baga acolo la odihnă? Căci odihnă o socotești și dumneata, de vreme ce ai vrea să te închid. De pilda, am să te confrunt cu tîrgovețul acela și dumneata ai să-i spui: „Ești beat? Cine mă văzut cu tine? Te-am crezut beat și chiar erai beat” — ce pot eu răspunde atunci, cu atât mai mult, cu cât vorbele dumitale au să fie mai verosimile decât ale lui, fiindcă toată depoziția lui este curată psihologie, deși nu se potrivește defel cu mutră lui, iar dumneata ai nimeri din plin, căci beaticălosul, bea de stinge, și-l știe toată lumea de bêtiv! Și apoi, și-am mărturisit sincer, chiar eu, de câteva ori, că psihologia asta e cu două tășuri, ca versiunea dumitale ar fi mai întemeiată, mai verosimila și că, în afara de aceasta psihologie, n-am deocamdată nici o dovada împotriva dumitale. Se înțelege că am să te bag la închisoare, am venit (deși nu se face) să și-o spun dinainte, totuși îți repet deschis (iărăși cum nu se face) că asta nu-mi convine. Ei, și în al doilea rând, am venit...

— Da, în al doilea rând? Îngînă Raskolnikov tot cu respirația taiață.

— Fiindcă, aşa cum și-am mai spus adineauri: îți datorez o explicație. Nu vreau să mă iei drept un monstru, cu atât mai mult cu cât eu te simpatizez, indiferent dacă mă crezi său nu. Drept urmare, în al treilea rând, am venit să-ți dau un sfăt sincer: să te predai singur.

E cel mai bun lucru de făcut, cel mai avantajos pentru dumneata, și pentru mine de asemenea, fiindcă scap astfel de corvoada asta. Ei, spune, nu mă port eu deschis față de dumneata? Raskolnikov se gîndi o clipă.

— Ascultă, Porfiri Petrovici, dumneata singur ai spus că n-ai decât psihologia împotriva mea și că aștepți dovezi ca să poți demonstra matematic vinovăția mea. De unde știi ca în clipa de față nu greșești?

— Nu, Rodion Romanici, nu greșesc. Am o dovada mică. Aceasta dovada am găsit-o mai demult; m-a ajutat Dumnezeu!

— Ce dovada?

— N-am să-ți spun, Rodion Romanici. Dar, în orice caz, acum nu mai am dreptul sa amîn; am să te arestez. Așa ca judeca și dumneata: pentru mine acum e totuna, și deci ceea ce fac e numai pentru dumneata. Crede-mă că te învăț de bine, Rodion Romanici!

Raskolnikov zîmbi, mînios.

— Ce spui dumneata nu este numai ridicol, dar și neobràzat. Să

presupunem că aş fi vinovat (lucru pe care nu-l recunosc deloc), ce rost ar avea să ma predau când chiar dumneata spui că acolo la închisoare am să fiu la odihnă?

— Eh, Rodion Romanici, nu trebuie să dai crezare chiar tuturor cuvintelor mele: s-ar putea să fie și sa nu fie odihnă! Asta nu-i decât o teorie, și încă una care îmi aparține, adică ce spun eu e lege pentru dumneata? Poate ca și acum îți ascund ceva. Doar nu-mi poți cere să-ți dezvăluи tot ce știu! He-he! Punctul doi: ce avantaj ai avea? Știi dumneata ce reducere importantă a pedepsei ar urma'? Gîndește-te numai. În ce moment vîi să te predai? Tocmai în momentul când un altul a luat vina asupra lui și a încurcat ițele justiției? Iar eu, mă jur pe Dumnezeu, am să le potrivesc toate aşa de bine acolo, încât să-ți revină dumitale tot meritul acestui gest. O să nimicim toata aceasta psihologie, toate bănuielile care cădeau asupra dumitale am să le reduc la nimic, aşa încât crima dumitale să apară ca un fel de întunecare a minții, fiindcă, judecind drept, chiar aşa și este. Sunt un om cinstit, Rodion Romanici, și am să mă ţin de cuvînt.

Raskolnikov tăcea, întristat, cu capul în piept; chibzui multă vreme și, în sfîrsit, zîmbi din nou, dar de data aceasta zîmbetul lui era blînd și trist.

— Eh, nu-i nevoie! rosti el ca și cum nu s-ar mai fi ascuns de fel de Porfiri Petrovici. Nu face! N-am nevoie de reducerea voastră!

— Tocmai de asta m-am temut! exclama Porfiri cu căldura și parca fară voia lui. M-am temut că te lipsești de reducerea noastră!

Raskolnikov îl privi, trist și solemn.

— Ascultă, nu disprețui viața, urma Porfiri, mai ai mult înaintea dumitale. Cum n-ai nevoie de reducere, cum poți să spui una ca asta? Om pripit ce ești!

— Ce mai am înaintea mea?

— Viața! Ce, ești proroc, să știi ce-ți va mai aduce? Caută și vei găsi. Poate că Dumnezeu tocmai aici te-a așteptat. Si apoi, nu vei fi osîndit pe viața...

— Voi căpăta o reducere... rîse Raskolnikov.

— Nu cumva te împiedica rușinea, în înțelesul burghez al cuvîn-tului? Poate tocmai asta te sperie, fără să-ți dai seamă, fiindcă ești Tânăr? Si tocmai dumneata n-ar trebui să te sperii sau sa te rușinezi să mărturisești.

— Aș! Nu-mi pasă! șopti cu dispreț și dezgust Raskolnikov, de parca nu-i venea nici măcar să mai vorbească.

Dadu să se scoale, ca și când ar fi vrut să plece, și se așeza din nou, vădit abătut.

— Nu-ți pasă! Nu mai crezi pe nimeni și-ți închipui ca te lingușesc grosolan; dar mult ai trăit dumneata? Multe pricepi? A născocit o teorie și acum se rușinează că a dat greș, că e prea puțin originală! Ce-i drept, a dat un rezultat ticălos, și totuși dumneata nu ești un ticălos fară putință de îndreptare. Nu, nu ești atât de ticălos! Cel puțin n-ai stat să te înseli singur prea multă vreme, ai dat numai-decât de capăt. Știi ce părere am despre dumneata? Dumneata ești dintre aceia cărora poți să le scoți și mațele și au sa stea să se uite zîmbind la călaii lor, numai să-și fi găsit o credință sau un Dumnezeu. Găsește și ai sa trăiești. Mai întîi, dumneata de mult trebuia sa schimbi aerul. Si apoi, și suferința e buna la ceva. Suferă. Pătimește. Mikolka poate are dreptate că dorește să pătimească. Știi că ești un sceptic, dar nu mai face pe deșteptul, lasă totul pe seama vieții,

fără să stai mult pe gînduri; n-avea grija, ea are să te scoată la mal și are să te pună pe picioare. Pe care mal? De unde să știu? Eu cred numai că mai ai mult de trăit. Știu că-mi iei cuvintele drept predica învățata pe de rost; dar poate că mai tîrziu ai să-ți amintești de ele și au să-ți prinda bine; eu de aceea și le spun. E încă bine că ai omorît-o numai pe baba aceea. Dacă ai fi născocit alta teorie, poate că ai fi săvîrșit ceva de o sută de milioane de ori mai oribil! Poate că trebuie să-i mulțumești lui Dumnezeu; de unde știi, poate că el te păstrează pentru un scop anumit. Dumneata, însă, ar trebui să ai mai multă bărbătie, și să nu te sperii de ce ai făcut acum. Te temi de ispășire? Nu, este rușinos să te temi. Dacă ai făcut pasul acela, ține-te tare. Aici intervine dreptatea. Îndeplinește deci ceea ce cere dreptatea. Știu că nu mă crezi, dar viața are să te scoată la liman, și cu timpul ai să-ți recapeți gustul de a trăi. Acum însă ai nevoie de aer, de aer! Raskolnikov tresari.

— Dar dumneata cine ești, striga el, că să-mi prorocești toate acestea? Din înălțimea cărei liniști mărețe proferezi asemenea prorociri înțelepte?

— Cine sunt eu? Sunt un om sfîrșit, nimic mai mult. Un om care poate simte și înțelege, pe care viața l-a învățat unele lucruri, dar un om sfîrșit. Pe când dumneata, cu dumneata este alta poveste: dumneata ești la începutul vieții și, cine știe, poate că toata frămîntarea de astăzi are să treacă, se va risipi ca un fum, fără să lase urme. De ce te temi aşa de mult de schimbarea ce se va petrece în situația dumitale? Oare unui om cu inima dumitale poate să-i para rău după confort? Sau poate de faptul că prea multă vreme n-are să te vada nimeni? Nu despre timp este vorba, ci despre dumneata însuși. Caută să ajungi un soare și atunci are să te vada toată lumea. Dar trebuie, în primul rând, să fii un soare. Iar zîmbești, nu știu de ce; zîmbești ca vorbesc ca Schiller. Pun rămășag că bănuiești că ma dau bine pe lîngă dumneata! Cine știe, poate chiar mă dau bine, he-he-he! Sa nu mă crezi pe cuvînt, Rodion Romanici, niciodată sa nu mă crezi pînă la capăt. Astă mi-e năravul, recunosc; dar uite ce aş vrea să mai adaug: cred că ești în stare să judeci singur pînă unde sunt un om viclean și pînă unde sunt un om cinstit.

— Când ai de gînd să mă arestezi?

— Pot să te mai las o zi jumătate sau două, să te plimbi. Gîn-dește-te bine, dragul meu; roagă-te lui Dumnezeu să te lumineze. Și crede-mă, urmează-mi sfatul, e tot ce ai mai bun de făcut.

— Și daca am să fug? întreba Raskolnikov cu un zîmbet ciudat.

— Nu, dumneata n-ai sa fugi. Un mujic fuge, un sectant la moda — lacheu al ideilor străine — fuge, fiindcă lui îi e de ajuns să-i arați un capăt de deget, ca micimanului Dîrka, și are să creada toată viața tot ce poftești! Pe când dumneata nu mai crezi în teoria dumitale, și atunci ce ai sa duci cu dumneata în pribegie? Ce ai să faci ca fugări? Viața fugărilui e urîtă și grea, iar dumneata acum, în primul rând, ai nevoie să trăiești într-o situație impede, ai nevoie de aer curat, spune și dumneata, ăsta-i aerul de care ai nevoie? Daca fugi, ai să vii singur înapoi. Dumneata nu te poți lipsi de noi. Iar daca te zăvorăsc, ai să stai o lună, două, hai să zicem trei și — să-ți aduci aminte de vorbele mele — ai să mărturisești, poate cu totul pe neașteptate chiar pentru dumneata. Cu un ceas înainte poate n-ai să știi că ai s-o faci. Sunt sigur că ai să te hotărăști „să pătimești”; acum nu mă crezi, dar ai să vezi ca tot acolo ai să ajungi. Fiindcă suferința este mare

lucru, Rodion Romanici; nu te uita că o spune un om care a pus pe el osînză, asta n-are nici o importanță; știe el ce spune. Nu rîde, în suferința este o idee. Mikolka are dreptate. Nu, dumneata n-ai să fugi, Rodion Romanici.

Raskolnikov se scula și-și luă șapca. Profiri Petrovici se ridica și el.

— Ai de gînd sa faci o plimbare? Seara are să fie frumoasa, numai să nu vină vreo furtună. De altfel, n-ar fi rău să se mai răcorească puțin...

Își luă și el șapca.

— Dumneata, Porfiri Petrovici, să nu-ți închipui cumva, te rog, rosti cu o severa insistență Raskolnikov, ca ți-am mărturisit ceva astăzi. Ești un om ciudat și te-am ascultat din pura curiozitate. Eu nu ți-am mărturisit nimic... Să nu uiți.

— Bine, bine, n-am să uit... Vai de mine, iar tremuri tot! Nu te neliniști, dragul meu, are să fie cum dorești dumneata. Plimba-te oleacă: dar nu trece peste anumite hotare. Pentru orice întîmplare, am o mică rugămințe, adaugă el, coborând glasul, e cam delicată, dar nu lipsită de importanță: dacă cumva, din întîmplare (lucru pe care, de altfel, nu-l cred și te socot incapabil de una ca asta), dar în cazul când totuși - da, da, pentru orice eventualitate - dacă în cursul acestor patruzeci sau cincizeci de ore ți-ar veni ideea să isprăvești altfel, într-un mod fantastic - să-ți iei viața, de pilda (o presiune absurdă, iărtă-mă, te rog) — lasă un biletel scurt, dar clar. Două-trei rânduri, numai două-trei rânduri și nu uita să pomenești despre piatră: are să fie mai frumos. Și acum, la revedere... gîndește-te bine, și-ți urez noroc pe calea cea nouă!

Porfiri ieși, parca îndoit de spate și ferindu-se de a-l privi pe Raskolnikov. Acesta se apropie de fereastra, aștepta cu încordata nerăbdare ca Porfiri Petrovici să ajungă în strada și să se depărteze de căsă, apoi ieși și el în grăbă din odaie.

Capitolul III

Se zorea să ajungă la Svidrigailov. Ce putea să speră să obțină de la acest om - nu stia nici el. Dar omul acesta avea o putere misterioasa asupra lui. Și o dată ce-și daduse seamă de acest lucru Raskolnikov nu se mai putea liniști și, apoi, acum nu mai avea timp să amîne aceasta explicație.

Pe drum, o întrebare îl framânta în chip deosebit: a fost Svidrigailov la Porfiri sau nu?

Pe cât putea să judece și era gata să jure — nu, n-a fost! Se gîndi iar și iar, își reaminti întreaga vizita a lui Porfiri: nu, n-a fost, firește!

„Dar daca n-a fost, are să se duca sau n-are să se ducă la Porfiri?”

Deocamdată i se părea că n-are să se ducă. De ce? N-ar fi putut să lamurească nici el acest lucru, dar chiar dacă ar fi putut să lamurească, n-ar fi stat să-și bătă prea mult capul. Toate acestea îl frămîntau și totodată îl lasau destul de rece. Ciudat, nimeni poate nu l-ar crede, dar soarta lui imediată, ceea ce avea să i se întîmple azi, mâine, îl îngrijora prea puțin,

se gîndeau distrat la acest lucru. Altceva îl chinuia, mult mai important, ceva extraordinar — în legătură cu el însuși - ceva capital și care n-avea de-a face cu cealaltă chestiune. Pe lîngă asta se simțea infinit de obosit sufletește, deși în dimineață aceea avea judecată mai limpede decât în ultimele zile.

Oare mai făcea acum, după toate câte au fost, să lupte iarăși ca să învingă aceste păcătoase greutăți? Făceă oare, de pilda, să cauți să tragi sforile în aşa fel, ca Svidrigailov să nu se ducă la Porfiri? Să studiezi, să cauți, să afli, să pierzi vremea cu un Svidrigailov oarecare?

O, cât de plăcăsă era! Cu toate acestea, se grăbea să ajungă la Svidrigailov; oare nu cumva aștepta să afle de la el ceva nou, o indicație, un mijloc de scăpare? Omul care se îneacă se agață și de un paliu! Oare soarta sau instinctul îi punea mereu față în față pe ei doi? Poate că se ducea la el numai fiindcă nu măștia încotro să se îndrepte; poate că nu avea nevoie de Svidrigailov, ci de altcineva, și se gîndise la Svidrigailov fiindcă acesta îi ieșise în cale. Sonia? Dar de ce s-ar duce acum la Sonia? Ca s-o facă din nou să plângă? Si apoi, îi era teama de Sonia. Sonia însemna verdictul necruțător, sentința irevocabilă. Avea de ales: său drumul lui, sau drumul ei.

Mai ales în clipa de față nu se simțea în stare să-o vada. N-ar fi mai bine să încerce să-l deschidă pe Svidrigailov? Nu putea să nu recunoască în sufletul lui ca de mult avea nevoie de Svidrigailov. Dar pentru ce anume?

Și totuși, ce puteau avea comun ei doi? Nici măcar fărădelegile lor nu puteau să-i apropie. Și pe urma, omul acesta era antipatic, probabil foarte stricat, viclean și înșelator, poate chiar foarte rău. Umblău fel de fel de zvonuri despre el. Ce-i drept, s-a îngrijit de copiii Katerinei Ivanovna: dar cine ar putea spune pentru ce a făcut-o și ce înseamnă asta? Omul acesta avea veșnic tot felul de gînduri și planuri ascunse.

În cursul ultimelor zile, îi venise în cap o idee care-l obsedă și neliniștea grozav, cu toate că el căută să-o alunge, atât de groaznică îi părea!
„Svidrigailov să-tă tot învîrtit în jurul meu, își zicea el, se mai învîrtește și acum; Svidrigailov mi-a aflat taina; Svidrigailov a avut unele intenții asupra Duniei. Daca le mai are și acum? Se poate afirma aproape sigur că da. Ce se va întîmpla dacă acum, după ce mi-a aflat taina și a căpătat astfel putere asupra mea, va voi să se folosească de ea ca de o armă împotriva Duniei?”

Acest gând îl chinuia uneori până și în somn, dar niciodată încă nu i se infățișase atât de clar și de viu ca acum, când se ducea la Svidrigailov. Și acest lucru îl făcea să turbeze de furie mai întîi, va trebui neîntîrziat să dezvăluie taina Dunecikăi, ceea ce să schimbă cu totul situația, chiar și în ceea ce-l privește numai pe el. Apoi, poate că va trebui chiar să se predea ca să-să salveze pe Dunecika de la un pas imprudent. Scrisoarea? În dimineață aceea, Dunecika a primit o scrisoare! De la cine putea ea să primească scrisori aici, la Petersburg? (Lujin?) Ce-i drept, acolo veghează Razumihin; dar Razumihin nu știe nimic. Poate că ar trebui să-i spună tot lui Razumihin? Răskolnikov se gîndi cudezna la acest lucru.

În orice caz, pe Svidrigailov trebuia să-l văda cât mai degrabă, hotărî el. Slava Domnului, în cazul de față nu-s atât de importante amănuntele, cât însăși esența lucrurilor; dar daca Svidrigailov are îndrăzneala de a pune ceva la cale împotriva Duniei - atunci...

Răskolnikov era atât de obosit în vremea din urma, în ultima lună, ca nu măi putea să rezolve asemenea întrebări decât într-un singur fel. „Atunci am să-l omor”, se gîndi el, cuprins de o rece deznădejde. Un sentiment apăsător îi strîngea inima; se opri în mijlocul străzii și se uita de jur împrejur: pe ce drum o luase și unde ajunsese? Se afla pe bulevardul X, la treizeci sau patruzeci de pași de Sennaia, prin care trecuse; etajul de sus al casei din stingă era ocupat în întregime de un tractir. Toate ferestrele erau larg deschise; judecind după siluetele care se mișcau prin fața ferestrelor, localul trebuia să fie plin. În sala cea mare, cântăreții răcneau cât îi ținea gura, răsună clarinetul, scripca și toba turcească. Se ăuzeau tipete stridente de femeie. Răskolnikov voi să se întoarcă și să plece, nedumerit că apucase pe bulevardul X, când, într-una din ultimele ferestre ale tractirului, îl zări pe Svidrigailov care sedea cu pipa în gură la o măsuță în fața geamului. Acest lucru îl mira grozav, îl sperie chiar. Svidrigailov îl zărise și-l cercetă în tăcere și, ceea ce îl mira și mai tare pe Răskolnikov, e că părea că vrea să se scoale ca să plece neobservat. Răskolnikov se prefăcu numaidecât ca nu-l vede și că se uita visător într-altă parte, dar nu înceta totuși de a-l urmări cu coada ochiului. Inima îi zvîcnea, neliniștită. Era sădit că Svidrigailov ținea să nu fie văzut. Își scosese pipa din gură și voia să se ascunda; dar, când se ridică și dadu scaunul la o parte, observa pesemne că Răskolnikov îl vede și-l urmărește. Între ei se petreceau ceva asemănător cu scenă primei întâlniri, când Răskolnikov se prefăcea că doarme. Un zîmbet mucalit se ivi pe buzele lui Svidrigailov, lațindu-se tot măi mult. Si unul și celalalt știau că se văd și se urmăresc reciproc. În cele din urma, Svidrigailov începu să rida tare.

— Haide, haide! Intra dacă vrei; sunt aici! striga el de la fereastra. Răskolnikov sui scara.

Îl găsi într-o odaiță foarte mică, cu o singură fereastră, lipita de salonul cel mare, unde, la douăzeci de măsuțe, beau ceai negustori, funcționari și tot soiul de oameni, în urletele unui cor învălmășit. Dintr-o alta încăpere se auzea țăcănitul bilelor de biliard. Pe masa lui Svidrigailov era o sticla de şampanie începută și un pahar golit pe jumătate. În odaiță se afla un băiețel, muzicant de strada cu flașnetă, și o cântăreață de vreo opt-sprezece ani, voinica, rumena, cu o fustă în dungi, cu poala prinșă în brîu, și o pălariora tiroleză împodobita cu panglici; fără să țină seama de corul din odaia vecina, cânta, acompaniata de flașnetă, cu o voce răgușită de contralto, un cântec trivial.

— Haide, ajunge! o întrerupse Svidrigailov la intrarea lui Raskolnikov. Fata își întrerupse pe loc cântecul și se opri, așteptând respectuoasa. Trivialitatele ritmate de adineauri le cântase cu același aer serios și respectuos.

— Hei, Filip, un pahar! striga Svidrigailov.
— Eu n-am să beau, zise Raskolnikov.
— Cum vrei, n-am comandat pentru dumneata. Bea, Katia! Azi nu mai am nevoie de tine, poți să te duci!

Îl umplu paharul și puse pe masa o bancnota galbenă. Katia bău vinul, aşa cum îl beau femeile, adică fără să ia paharul de la gură, în multe înghițituri mici, apoi lăua hîrtia, sarută mâna lui Svidrigailov, pe care acesta i-o lasa îngăduitor, cu un aer foarte serios, și ieși din odaie; băiețelul cu flașnetă o urma. Amîndoi fuseseră aduși de pe strada. Svidrigailov nu se

afla nici de o saptămînă la Petersburg și ai fi zis că este un vechi client al localului. Chelnerul Filip îl „cunoștea” și se linguea pe lîngă el. Ușa care dadea în sala se încuia; Svidrigailov era ca la el acasă în odaia aceea, unde poate că petrecea zile întregi. Tractirul era murdar și nici măcar de mâna a doua.

— Mă duceam la dumneata, începu Raskolnikov, dar cum se face că am cotit deodată pe bulevardul X? N-o iau niciodată încocace când trec prin Sennäiă. O iău la dreaptă. De altfel, nici locuință dumitale nu-i în partea asta. Și cum am cotit, am dat de dumneata! E ciudat!

— De ce nu spui de-a dreptul: e o minune!

— Fiindcă poate nu este decât o întîmplare.

— Asta e o trăsătură pe care o are toată lumea aici! rîse Svidrigailov. Chiar cei care în sufletul lor ar crede în minuni n-ău curajul să-mărturisească! Ai spus singur că „poate” nu este decât o întîmplare. Ce puțini au aici curajul părerilor lor, nici nu-ți poți închipui, Rodion Romanici! Nu vorbesc despre dumneata. Dumneata ai părerea dumitale personală, și nu te-ai temut să-o afirmi. Tocmai prin aceasta mi-ai atras curiozitatea.

— Și prin altceva nu?

— Ajunge și atât.

Svidrigailov era puțin înfierbîntat, deși nu băuse decât o jumătate de pahar de vin.

— Ai venit la mine, îmi pare, înainte de a afla dacă sunt în stare să am ceva ce numești dumneata o părere personală, observă Raskolnikov.

— Ei, atunci a fost altceva. Fiecare cu treburile lui. Cât despre minune, pot să-ți spun că dumneata pari să fi dormit ultimele două-trei zile. Pai, ți-am vorbit chiar eu despre acest tractir și nu-i nici o minune că ai ajuns aici; ți-am explicat drumul, ți-am indicat locul unde se afla și ți-am spus la ce ora să poți găsi aici. Îți amintești?

— Am uitat, răspunse cu mirare Raskolnikov.

— Cred. Ți-am explicat de două ori. Adresa ți să-ți întipărit mecanic în minte. Și dumneata ai cotit-o încocace exact spre adresa indicată, fără să bănuiești măcar. De altminteri, pe când îți vorbeam, mi-am dat seama că ești cu gîndul aiurea. Te trădezi prea de tot, Rodion Romanici. Da, încă ceva: sunt convins că la Petersburg mulți oameni umbla pe strada vorbind singuri. Este un oraș de seminebuni. Dacă am avea oameni de știință, atunci medicii, juriștii și filozofii ar putea să facă la Petersburg cercetări din cele mai interesante, fiecare după specialitatea lui. Rar loc unde sufletul omului să fie supus unor influențe mai întunecate, mai brutale și măi stranii ca la Petersburg. Dacă n-ăr fi decât influență climei! Afara de asta, Petersburgul este centrul administrativ al Rusiei, și caracterul lui trebuie să se răsfrîngă în toate. Dar nu despre asta e vorba, voi am să-ți spun că m-am uitat de câteva ori la dumneata pe strada. Când ieși din casa, dumneata îți ții capul drept. După douăzeci de pași îl lași în piept și-ți pui mîinile la spate. Te uiți, dar este clar că nu vezi nimic, nici înainte, nici în jurul dumitale. Apoi începi să-ți miști buzele și să vorbești singur: uneori îți iezi mâna de la spate și declami, apoi te oprești în mijlocul drumului și rămîi aşa multă vreme. Asta e foarte rău. Poate că te observă și altcineva în afara de mine, și ar putea să-ți strice. Mie, de fapt, puțin îmi pasă, de vindecat n-am să te vindec, dar dumneata mă înțelegi desigur.

— Va să zică dumneata știi că sunt urmărit? întreba Raskolnikov,

privindu-l iscoditor.

— Nu, nu știi nimic, răsunse Svidrigailov cu un aer mirat.

— Atunci să nu mai vorbim despre mine, mormăi Raskolnikov încruntîndu-se.

— Bine, să nu mai vorbim despre dumneata.

— Spune-mi mai bine de ce, dacă dumneata obișnuiești să vii în acest loc și daca e adevărat ca mi-ai spus de doua ori să vin să te caut aici, de ce atunci adineauri, când m-am uitat la dumneata din strada, ai vrut să te ascunzi și s-o ștergi? Am observat foarte bine acest lucru.

— He-he! Și de ce, când am intrat mai deunăzi în odaia dumitale, unde zăceai cu ochii închiși pe divan, te-ai prefăcut că dormi, cu toate că nu dormeai defel? Și eu am observat foarte bine acest lucru.

— Poate că aveam... unele motive... știi și dumneata.

— Și eu poate că aveam motivele mele, cu toate că dumneata nu le cunoști.

Raskolnikov, cu cotul pe masa și bărbia sprijinită în pumn, se uita țintă la Svidrigailov. Îi cerceta chipul, care-i pricinuise totdeauna o mirare. Obrazul lui ciudat aducea cu o masca: alb și rumen, cu buzele prea roșii, cu barba prea blonda, părul de asemenea foarte blond și foarte des, ochii prea albaștri și privirea lor prea fixă, apăsătoare. Obrazul acesta frumos și uimitor de tânăr pentru vîrstă lui era grozav de antipatic. Svidrigailov purta haine elegante, usoare, de vară, dar mai ales îi era eleganta rufaria. Pe mâna stîngă strălucea un inel masiv cu o piatra scumpă.

— Ce să ne măi ascundem după deget? zise deodată Raskolnikov, pornind la atac deschis, cu o nerăbdare nervoasa. Cu toate că dumneata, daca vrei, ești în măsura sa-mi faci cel mai mare rău, eu însă n-am nici un chef să mă prefac. Am sa-ți dovedesc îndată că nu țin atât de mult la mine pe cât îți închipui probabil. Sa știi deci că am venit la dumneata ca să-ți spun că dacă ai cumva tot aceleași intenții cu privire la sora mea și daca crezi că te poți folosi de ceea ce ai descoperit în ultima vreme ca să-ți ajungi scopul - am sa te omor înainte ca dumneata să mă bagi la închisore. Cuvîntul meu e hotărît: știi bine ca am să mi-l pot ține. În al doilea rând, daca ai ceva să-mi spui — fiindcă toate zilele astea mi s-a părut că vrei sa-mi spui ceva - spune mai iute căci timpul este prețios și poate în curând va fi prea tîrziu.

— Unde te grăbești aşa? striga Svidrigailov, cercetîndu-l cu interes.

— Fiecare cu treburile lui, răsunse Raskolnikov, ursuz și nerăbdator.

— Dumneata ma îndemni la sinceritate și tot dumneata refuzi să răspunzi chiar de la prima întrebare, observa Svidrigailov, zîmbind. Dumitale și se pare mereu ca am anumite intenții și de aceea ma privești cu neîncredere. Ei, asta-i ușor de înțeles în situația dumitale. Dar, oricât de mult aş dori să ne împrietenim, n-am să ma ostenesc să-ți scot asta din cap. Nu face, zău! Și apoi, nu am nimic deosebit să-ți spun.

— Atunci ce vrei de la mine? De ce-mi dai mereu tîrcoale?

— Pur și simplu pentru că ești un individ interesant de observat. M-ai atras prin situația dumitale fantastică, asta este! În afară de aceasta, dumneata ești fratele unei persoane care m-a interesat foarte mult și, în sfîrșit, chiar aceasta persoana mi-a vorbit la un moment dat foarte mult despre dumneata, fapt pentru care am dedus că te bucuri de mare trecere; crezi poate că este puțin lucru? He-he-he! De altfel, recunosc că

Întrebarea dumitale este foarte complicata pentru mine și că-mi vine greu să-ți răspund. De pilda, dumneata n-ai venit acum numai pentru că ai treaba cu mine, ci sperând ca am să-ți spun ceva nou. Nu-i aşa? stăru Svidrigailov, zîmbind viclean, închipuiește-ți acum că, venind încoace, la Petersburg, m-am gîndit în wagon la dumneata, sperând și eu că ai să-mi spui ceva nou, ca am să pot împrumuta ceva de la dumneata! Vezi cât de bogați suntem?

— Ce să împrumuți de la mine?

— Știu eu? N-aș putea spune. Vezi în ce tractir infect îmi fac veacul și asta mă încântă, adică nu mă încântă, dar trebuie să-mi trec și eu timpul undeva. Dar pe biata Katia, ai văzut-o... Să fi fost, bunăoară, un mîncau, un gastronom de club, dar vezi și dumneata, atâtă sunt în stare să manînc! (El arăta cu degetul spre ungher, unde, pe o măsuță mica, se zăreau într-o farfurioara de tabla resturile unui biftec dezgustător și cartofi.) Dar stai, dumneata ai luat masa? Eu am luat o gustare și nu mai vreau nimic. Cât despre vin, nu beau deloc, în afara de șampanie, și nici șampanie nu beau mai mult de un pahar pe seară, altfel mă doare capul. Am comandat sticla asta fiindcă vreau să mă înviorez, trebuie să mă duc undeva, și de aceea mă vezi într-o stare sufleteasca specială. Tocmai de aceea m-am ascuns adineauri ca un școlar, fiindcă mă temeam că și să mă încurci; dar cred că (el scoase ceasul) pot să rămîn cu dumneata o oră întreagă; acum e patru și jumătate. Poate nu-ți vine să crede că uneori îmi pără rău că nu sunt nici măcar moșier sau tata de familie, ulan, fotograf, jurnalist... că nu sunt nimic, n-am nici o specialitate. Uneori, mă plăcătesc grozav. Zău, credeam că ai să-mi spui ceva nou!

— Dar cine ești dumneata, în fond, și pentru ce ai venit aici?

— Cine sunt eu? Știi prea bine: sunt nobil, am servit doi ani în cavalerie, apoi m-am învîrtit pe aici prin Petersburg, pe urma m-am însurat cu Marfa Petrovna și am locuit la țara. Asta-i toata biografia mea!

— Se spune că ești cartofor, e adevărat?

— Nu, ce cartofor?! Sunt trișor, nu cartofor.

— Trișai la cărti? -Da.

— Și n-ai mîncat palme?

— Mi s-a întîmplat. De ce mă întrebă?

— Prin urmare, puteai să te bați în duel. Și asta e o senzație tare.

— Nu te contrazic și apoi, nu sunt meșter în filozofie. Mărturisesc că m-am grăbit să vin aici mai mult pentru femei.

— Îndată după înmormîntarea Marfei Petrovna?

— Da, zîmbi Svidrigailov cu o sinceritate dezarmanta. Și ce-i? Mi se pare că dumneata ești scandalizat de felul meu de a vorbi despre femei?

— Adică te miră că mă scandalizează desfrîul?

— Desfrîu?! Uite unde am ajuns! Dar stai să-ți răspund în primul rând în privință femeilor în general; știi, am chef de vorba acum. Spune, pentru ce m-aș abține? Pentru ce să ma las de femei, dacă sunt nebun după ele? E, cel puțin, o ocupație.

— Pai, atunci, dumneata îți pui toata nădejdea numai în desfrîu?

— Ei și? Fie și desfrîu! Desfrîu și iar desfrîu! Cel puțin îmi place că pui întrebarea deschis. Desfrîul are cel puțin ceva statoric, ceva întemeiat pe firea însăși a omului și nesupus fanteziei, ceva care stăruie în sînge ca un tăciune aprins, ceva care te arde, un foc pe care multă vreme, chiar cu

anii, nu-l poți stinge. Trebuie să îadmiți că este o ocupație!

— Și de ce te bucuri? Este o boala, și încă o boala primejdioasa.

— A, asta ai vrut să spui? Sunt de acord că este o boala, de altfel, ca tot ce întrece măsura — și în asta se întrece întotdeauna măsura — dar, în primul rând, unul reacționează într-un fel, altul într-alt fel; în al doilea rând, firește, trebuie să păstrezi măsura în toate celea, da, măsură și calcul, chiar de ar fi un calcul mîrșav, dar ce să-i faci? Dacă n-ar fi asta, atunci nu ți-ar mai rămîne poate altceva decât să te împuști. Sunt de acord că fiecare om cinstit este dator să se plătisească, totuși...

— Dumneata ai fi în stare să te împuști?

— Astă-i bună! replică Svidrigailov. Fii bun, te rog, și să nu mai vorbim despre astă, adaugă el în grabă și chiar fără fanfaronada care se simțise mai înainte în toate vorbele lui. Înă și expresia obrazului i se schimbă. Trebuie să-ți mărturisesc o slabiciune de neierat, dar n-am ce face: mă tem de moarte și nu-mi place când se vorbește despre ea. Știi că sunt mistic într-o anumita măsură?

— Aha, fantoma Marfei Petrovna! Te mai vizitează și acum?

— Da-o naibii, nu mai pomeni de ea; la Petersburg nu m-a vizitat niciodată; dracu s-o ia! strigă el, enervat. Nu, hai mai bine sa nu

mai... de altfel... Hm! Păcat că nu am timp și nu pot să stau mai mult cu dumneata, mare pacat! Avea ce să-ți spun.

— E vorba de o femeie?

— Da, de o femeie, o întâmplare... nu, nu la asta mă refeream.

— Dar ticăloșia acestei ambianțe nu te mai impresionează? Nu mai ai putere să te oprești?

— A, dumneata și pretenția că ești un om tare? He-he-he! M-ai dat gata, Rodion Romanici, cu toate că știam de mai înainte că așa are să fie. Dumneata îmi vorbești despre desfrîu și despre estetică! Dumneata - un Schiller, dumneata - un idealist! Firește, așa trebuie să fie și că fost de mirare dacă nu s-ar fi întîmplat așa: totuși, în realitate, pare cam ciudat... Vai ce păcat că nu mai am timp, fiindcă dumneata însuți ești un individ foarte interesant. Dar ia zi, dumitale îți place Schiller? Mie îmi place grozav!

— Mare fanfaron ești! rosti cu oarecare dezgust Raskolnikov.

— Nu sunt, crede-mă, nu sunt! răspunse, rîzînd, Svidrigailov. De altfel, nu te contrazic, fie și fanfaron; de ce n-ăș face pe fanfaronul, dacă e inofensiv? Șapte ani am stat la țară la Marfa Petrovna și de aceea acum, când am dat peste un om interesant în cel mai înalt grad, sunt încântat să stau de vorbă, și apoi am băut o jumătate de păhăr de vin și mi s-a și urcat la cap. Principalul însă, există o anumita împrejurare care mă stimulează grozav, dar pe care... am s-o trec sub tacere. Unde pleci? întrebă el, speriat.

Raskolnikov dadu să se scoale. Își simțea inima grea, se înăbușea și părea îi era rușine că venise acolo. Svidrigailov îi părea cel mai ușuratec și mai desfrînat ticălos din lume.

— E-eh! Mai stai, ramîi cu mine, îl ruga acesta. Comanda măcar un ceai. Mai rămîi, n-am să mai spun prostii, adică n-am să mai vorbesc despre mine. Am să-ți povestesc ceva. Vrei să-ți spun cum o femeie a încercat, ca să mă exprim în stilul dumitale, să mă „salveze”? Are să fie un răspuns la primă dumitale întrebare, fiindcă aceasta persoana este chiar

sora dumitale. Vrei să-ți povestesc? Că să ne trecem timpul.

— Povestește, dar sper că...

— O, fii pe pace! De altminteri, Avdotia Romanovna, pînă și într-un om stricat și nemernic ca mine, nu poate trezi decât cel mai profund respect.

Capitolul IV

— Dumneata știi, poate (mi se pare că ți-am spus chiar eu), începu Svidrigălov, că am stat aici la închisoarea datornicilor pentru o sumă enormă de băni, neăvînd în perspectivă nici cea mai mică nădejde de a putea plăti vreodată. N-ăre rost să povestesc cu de-ămânuntul cum m-a răscumpărat Marfa Petrovna; știi dumneata cum își poate pierde mințile o femeie îndrăgostită! Marfă Petrovna era o femeie cinstita și destul de deșteaptă (deși absolut incultă), închipuiește-ți că aceasta femeie, pe cât de cinstita pe atât de geloasa, a ajuns, după nenumărate scene de furie și mustrări, să încheie cu mine un fel de contract, pe care l-a respectat în tot timpul căsniciei noastre. Era mult mai în vîrstă decât mine și, în afară de aceasta, veșnic ținea cuișoare în gura. Am fost destul de porc, și într-o anumita măsură cinstit, ca să-i declar deschis că nu pot să-i fiu absolut credincios. Această mărturisire a făcut-o să turbeze, totuși se pare că sinceritatea mea brutală i-a placut oarecum. „Prin urmare, zicea ea, nu vrea să mă înșele, dacă mi-o declară de la început”; or pentru o femeie geloasa, ăsta-i lucrul cel mai important. După multe lacrimi, am încheiat între noi un contract verbal -punctul unu: nu o voi părăsi niciodată pe Marfa Petrovna și voi rămîne totdeauna soțul ei; doi: nu voi pleca nicăieri fără permisiunea ei; trei: nu voi avea niciodată o amanta permanentă; patru: pentru toate acestea Marfa Petrovna îmi permite să-mi fac cheful din când în când cu câte o fetișcană de pe Sennăiă, dar numai cu știrea ei secreta; cinci: să mă ferească Dumnezeu sa mă îndrăgostesc de o femeie din societatea noastră; şase: în cazul când - Doamne ferește - m-aș îndrăgosti serios, trebuie să-i mărturisesc totul Marfei Petrovna. În ceea ce privește ultimul punct, Marfa Petrovna a fost, de altfel, destul de liniștită tot timpul; era o femeie inteligentă și, prin urmare, nu mă putea considera altfel decât drept un desfrînat și un muieratic incapabil să iubească serios. Dar o femeie inteligentă și o femeie geloasa sunt două lucruri diferite, tocmai aici e nenorocirea. De altminteri, ca să-i judeci fără părtinire pe unii oameni trebuie mai întîi să renunță la unele păreri preconcepute și la obișnuința pe care ți-o creează oamenii și obiectele care ne îinconjoară în toate zilele. Am dreptul să mă încred în părerea dumitale mai mult decât în părerea oricui. Poate că și auzit multe lucruri ridicolă și absurde despre Marfa Petrovna. Într-adevăr, aveă unele obiceiuri foarte caraglioase; dar trebuie să-ți spun deschis că-mi pare sincer rău pentru nenumăratele necazuri pe care i le-am pricinuit. Ei, cred ca pentru o cuviincioasă *oraison funebre* celei mai duioase soții de la soțul ei iubitor - e destul. În cazul când ne certam, eu tăceam îndeobște, nu mă enervam defel, și aceasta purtare de gentleman își atingea aproape totdeauna țelul; o impresiona și-i placea; se întîmpla uneori chiar să fie mîndră de mine. Totuși, pe surioara

dumitale n-a putut s-o suporte. Cum s-a întîmplat că a avut curajul să ia o fată atât de frumoasă ca guvernanta, nu înțeleg! Mi-o explic numai prin faptul că Mărfă Petrovna era o femeie impresionabilă, care se înflacăra ușor, și că ea însăși s-a îndrăgostit (s-a îndrăgostit literalmente) de surioară dumitale. De altfel, Avdotia Romanovna a făcut primul pas, nu știu dacă vrei să mă crezi? Iar Marfa Petrovna a ajuns atât de departe, încât la început se supără pe mine, fiindcă atunci când venea vorba despre surioara dumitale tăceam chitic și pentru că eram atât de nepăsător față de veșnicele sale laude de îndrăgostita la adresa Avdotiei Romanovna. Nici eu nu înțeleg ce ar fi vrut! Și, firește, Marfa Petrovna i-ă povestit Avdotiei Romanovna toata biografia mea. Avea obiceiul nenorocit de a povesti secretele noastre de familie tuturor celor care voiau s-o asculte și să se plângă întruna de mine; cum putea atunci să scape prilejul față de un prieten nou și atât de minunat? Socot că nici nu discutau despre altceva și nu începea nici o îndoială că Avdotia Romanovna cunoștea acele povești sinistre și tainice care mi se pun în cîrca... Sunt gata să fac ramășag că și dumneata ai auzit câte ceva de acest fel?

— Am auzit. Lujin te învinuia chiar de moartea unui copil. Este adevărat?

— Fii bun te rog și lasă deoparte toate aceste mahalagisme, răspunse Svidrigailov, dezgustat. Daca vrei neapărat să află această absurditate, am să-ți povestesc odată, iar acum...

— S-a mai vorbit de asemenea și despre un valet al dumitale de la țară și că tot dumneata ai purta vina pentru nu știu ce...

— Te rog, ajunge! Îl întrerupse din nou Svidrigailov, cu vădita nerăbdare.

— Nu cumva este vorba de acel valet care a venit să-ți umple pipă după moarte?... Mi-ai povestit chiar dumneata, spuse cu enervare crescândă Raskolnikov.

Svidrigailov îl privi lung, și lui Raskolnikov îi păru că în privirea aceasta fulgera o scădere sarcastică, dar Svidrigailov se stăpîni și răspunse foarte politic:

— Chiar el. Văd că pe dumneata te interesează în chip deosebit toate acestea și am să-mi fac o datorie să-ți satisfac curiozitatea cu cea dintîi ocazie prielnică. Ei, drace! Văd că într-adevăr pot să apar ca o persoană romantică. Judeca și dumneata, în cazul acesta cât trebuie să-i mulțumesc răposatei Marfa Petrovna pentru că i-a îndrugat atâtea lucruri tainice și interesante surioarei dumitale? Nu îndrăznesc să judec impresia produsa; în orice caz, mie mi-a prins bine. Cu toata repulsia naturală a Avdotiei Romanovna, și în pofida aerului meu veșnic ursuz și respingător, i s-a făcut, pînă la urma, mila de un om pierdut. Iărătunci când inima unei fete începe să simtă mila, astăzi foarte periculos pentru ea. Are să vrea neapărat și să-l „salveze” pe acel om, și să-i deschide ochii, și să-l învie, și să-l întoarcă spre teluri nobile, să-l readucă la o nouă viață și activitate, în sfîrșit, știi și dumneata tot ce se poate visa în genul astăzi. Mi-am dat seama numai că păsărica zboară singură spre capcana și m-am pregătit la rândul meu. Mi se pare că te încrunți, Rodion Romanici? Nu-i nimic, după cum știi, toate acestea s-au soldat cu o nimică toată (Ei drăcie, cât vin beau astăzi!). Știi, mi-a părut rau totdeauna, din clipa când am cunoscut-o, că destinul nu i-a hărăzit Avdotiei Romanovna să se nască în secolul al

doilea sau al treilea al erei noastre, fiică a vreunui cneaz, a vreunui demnitar sau proconsul în Asia Minoră. Ar fi fost, fără îndoială, dintre acele mucenice care zîmbeau când li se ardeau sinii cu fierul înroșit. S-ar fi dus singură să caute martirajul, iar în secolul al patrulea sau al cincilea s-ar fi refugiat în pustiul egiptean și ar fi trăit acolo treizeci de ani, hrănindu-se cu rădacini, exaltare și vedenii. Azi, abia aşteaptă și dorește cu nesaț să pătimească pentru cineva, și asta cât mai repede, iar dacă nu i se va da acest prilej de martiraj, e în stare să sară pe fereastră. Am auzit ceva despre un oarecare domn Razumihin. Se zice că e un băiat chibzuit (de altfel, o arată și numele: trebuie să fie seminarist); s-o păzească bine pe surioara dumitale. Într-un cuvînt, mi se pare că am înțeles-o foarte bine și socot asta o mare cinste pentru mine. Dar atunci, atunci la început de tot, înțelegi dumneata, când nu știi cu cine ai de-a face, judeci mai ușuratic și greșit, te poți însela. Și apoi, la naiba, de ce este atât de frumoasă? Nu-s eu de vină! Într-un cuvînt, pasiunea mea a început printr-o puternică atracție fizică. Iăr Avdotiă Romanovna este de o puritate însăracitătoare, nemaiauzită și nemaipomenita. (Bagă de seamă, îți spun acest lucru despre soră dumitale că un fapt cert. E de o puritate aproape bolnăvicioasă, cu toată inteligență ei, și acest lucru are să-i strice în viață.) Tocmai atunci s-a întîmplat să intre la noi, ca fata în casă, Părașa, o fată cu ochii negri, abia adusa din alt sat, pe care eu n-o văzusem niciodată; eră tare drăguță, dar proastă, de necrezut; a început să plângă, să bocească de a răsunat toată curtea, și s-ă făcut măre scandal. Într-o zi, după-masă, Avdotia Romanovna m-a căutat anume, pe când eram singur în grădină și, cu ochii scânteind de indignare, mi-ă poruncit s-o las în pace pe biata Parașa. Era poate prima oară când vorbeam între patru ochi. Eu, firește, am primit ca o cinste să-i satisfac dorința, am căutat să mă arăt înfrînt, rușinat; într-un cuvînt, mi-am jucat rolul destul de bine. Așa au început legaturile dintre noi, cu discuții tainice, morala, povește, rugămînti, implorări, chiar lacrimi, dacă vrei să mă crezi - pînă și lacrimi! Iată unde ajunge la unele fete pasiunea pentru morala! Eu, firește, am dat vina pe soartă, m-am prefăcut dornic și ahtiat după lumină și, în sfîrșit, am folosit mijlocul cel mai tare și cel mai sigur pentru cucerirea unei femei, mijlocul care n-a trădat niciodată pe nimeni și care impresionează absolut pe toate, fără exceptie. Acest mijloc arhicunoscut este: lingușirea. Nu există pe lume ceva mai greu decât sinceritatea și ceva mai ușor decât lingușirea. Dacă în sinceritate se strecoară numai a sută parte dintr-o nota falsă, se produce o disonanță și apoi e bucluc. Dacă în lingușire absolut toate notele sunt false, ea totuși face placere și este ascultata fără supărare. O placere grosolană, totuși placere. Oricât de grosolană ar fi lingușirea, ea pare cel puțin pe jumătate adevărată. Și asta la toate straturile sociale, culte sau inculte. Chiar și o vestala ar putea fi sedusă cu ajutorul lingușirii. Ce să mai vorbim atunci despre muritorii de rând? Nu pot să-mi amintesc fără să rîd cum am sedus o cucoană credincioasă bărbatului, copiilor și virtuților ei. Ce bine m-am distrat și cât de puțina bătaie de cap am avut! Cucoana era într-adevăr virtuoasă, cel puțin în felul ei. Toată tactica mea constă numai în atât: în fiecare clipă mă arătam strivit și mă prosternam în fața puritatii sale. O lingușeam fără rușine și abia obțineam, de pilda, să-i strîng mâna sau îi smulgeam o privire, că începeam numădecât să mă dojenesc pentru că i le-am smuls cu forță, căci ea s-ă împotravit, s-ă împotravit atât de țăre,

că eu probabil n-aș fi obținut niciodată nimic, dacă n-aș fi fost atât de desfrînat. Ea, în nevinovăția ei, n-a simțit perfidia și s-ă lasat prinsă fără voia ei, fără să-și dea seama, fără să bănuiască mă căr etc, etc. Într-un cuvînt, am obținut tot ce am vrut, iăr cucoana mea a rămas ferm convinsă că este nevinovată și curată, își îndeplinește toate îndatoririle și obligațiile, și ca a căzut cu totul întîmplator. Dacă și ști cât s-ă înfuriat când, la urma urmelor, i-am declarat că după sincera mea părere a căutat și ea placerea la fel ca mine! Biata Marfa Petrovna era grozav de sensibila la lingurire și, dacă aş fi vrut, ar fi trecut, încă de pe când trăia, toată avereala pe numele meu. (Totuși beau și trăncănesc grozav de mult azi.) Sper că n-ai să te superi dacă am să amintesc acum că, la început, Avdotia Romanovna n-a rămas nici ea cu totul rece la linguririle mele. Numai că eu am fost prost și cu nerăbdarea mea am stricat totul. Într-un cuvînt, n-am știut să-mi stăpînesc privirile când stăm de vorba cu ea; mi se aprindea tot mai tare în ochi, și din ce în ce mai pătimaș, o anumita flacăra care o neliniștea și pe care, pînă la urma, a început să-o urască. N-are rost să-ți povestesc toate amănuntele, dar e destul să știi că a rupt orice relații cu mine. Atunci am făcut încă o greșeala. Am început să-mi bat joc grosolan de toate moralistele care vor să convertească oamenii; Parașa a apărut din nou pe scenă, urmată de multe altele, pe scurt, casa a devenit o adevărată Sodomă. Ah, Rodion României, să fi văzut atunci cum ștui uneori să scapere ochii surioarei dumităle! Nu te uita că sunt beat și am dat pe gît un pahar întreg de vin, te asigur că privirea ei mă urmărea pînă și în somn. Ajunsesem la urma că nu mai puteam să aud foșnetul rochiei sale. În adevărt, credeam că o să dau în boala copiilor, niciodată nu mi-aș fi putut închipui că aş putea să turbez pînă într-atât. Trebuia neapărat să mă împac cu Avdotia Romanovna și acest lucru era imposibil. Închipuiește-ți, atunci, ce am făcut? La ce grad de tîmpenie poate să aducă pe om o patimă ca asta? Să nu întreprinzi niciodată nimic când te orbește patimă, Rodion Romanici! Socotind că Avdotia Romanovna este săracă lipită pămîntului (ăh, iărtă-mă, am vrut să spun că... dar, la urma urmelor, nu-i totuș cum se exprimă un lucru, dacă în fond este tot același?), într-un cuvînt, că trăiește din munca ei, ca o întreține pe mama ei și pe dumneata... (ah, drace, iar te încrunți) am hotărît să-i ofer tot ce aveam (puteam realiza circa treizeci de mii de ruble pe vremea aceea) ca să fugă cu mine fie și aici, la Petersburg. Bineînțeles, aici i-aș fi jurat iubire eternă, fericire etc, etc. Daca vrei să mă crezi, eram atât de îndrăgostit de ea că dacă mi-ăr fi spus: „Omoar-o sau otrăvește-o pe Marfa Petrovna și însoră-te cu mine” — aş fi făcut-o numaidecât! Dar lucrurile s-au sfîrșit prin catastrofa pe care o cunoști, de altfel, și-ți poți singur închipui în ce hal m-am înfuriat când am aflat că Marfa Petrovna l-a dezgropat nu știu de unde pe avocătelul acela ticălos, adică pe Lujin, și că mijlocește o căsătorie între el și Avdotia Romanovna.

La urma urmei n-ar fi fost mai bine să primească propunerea mea? Nu-i aşa? Nu-i aşa? Observ că ai început să mă asculți foarte atent... interesantul meu Tânăr...

Iritat, Svidrigailov izbi cu pumnul în masa. Era roșu la față. Raskolnikov își dadu seama că acel pahar sau un pahar și jumătate de şampanie pe care-l băuse, sorbind încet câte o înghișitura, îl îmbătase, și hotărî să folosească acest prilej ca să-i afle gîndurile, căci Svidrigailov îi părea foarte

suspect.

— După toate câte mi le-ai spus, m-am încredințat ca ai venit aici cu gîndul la sora mea, zise el deschis, fără să se mai ascunda, că să-l scoată din fire.

— Eh, lasă astea, se dezmetici Svidrigailov. Îi am spus doar... și apoi, sora dumitale nu poate să mă sufere.

— Sunt sigur că nu poate să te sufere, dar nu despre ăsta este vorba acum.

— Ești sigur că nu poate să mă sufere? (Svidrigailov îl privi ironic printre gene.) Ai dreptate, nu mă iubește; dar niciodată să nu garantezi pentru ceea ce s-ar putea întîmpla între soț și soție sau între amanți. Este totdeauna un colțisor care rămîne necunoscut pentru restul lumii și pe care nu-l știi decât ei doi. Poți să garantezi că Avdotia Romanovna m-a privit totdeauna cu dezgust?

— După unele vorbe strecute, fără să-ți dai seama, în cursul istorisirii dumitale, vad că tot mai nutrești în chip nestăvilit anumite speranțe și că, desigur, ai și acum intențiile cele mai mîrșave cu privire la Dunia.

— Cum? Mi-au scăpat astfel de vorbe? spuse Svidrigailov, sincer speriat, fără să țină seama de epitetul dat intențiilor lui.

— Îți scapă și acum. De pilda, de ce te temi aşa de tare? De ce te-ai speriat deodată?

— Eu mă tem, mă sperii? Mă tem de dumneata? Mai degrabă dumneata ar trebui să te temi de mine, *cher ami*. Ce comedii spui... De altfel, m-am cherchelit, vad bine; cât pe aci să mă ia gura pe dinainte. La dracu' cu vinul! Hei, apă!

Apuca sticla și, fără să stea la gînduri, o arunca pe fereastră. Filip aduse apă.

— Toate astea-s fleacuri, zise Svidrigailov, muind un șerbet în apa și apăsîndu-l pe frunte. Cu un singur cuvînt pot să-ți încrid gura și să-ți nimicesc toate bănuielile. Știi, de pilda, că eu mă însor?

— Mi-ai mai spus-o și altă data.

— Îi am spus? Am uitat. Dar atunci nu puteam încă să-ți spun sigur, fiindcă nici nu-mi văzusem logodnica; abia intenționam să-o fac. Pe când acum, totu-i hotărît, sunt logodit; dacă n-aș fi ocupat, dacă n-ar fi ceva cu neputință de amânăt, te-ăș luă și te-ăș duce acolo, fiindcă ăș vrea să-ți dai părerea dacă am ales bine. Ei, drace! Numai zece minute au mai rămas. Vezi, uita-te la ceas; totuși am să-ți spun povestea logodnei mele, fiindcă însurătoarea asta a mea este destul de interesanta în felul ei. Ei, tot vrei să pleci?

— Nu, acum nu mai plec.

— N-ai să pleci deloc? O să vedem! Am să te duc și acolo, asta-i adevărat am să-ți ărăt logodnica, dar nu acum, fiindcă acum, peste puțin, dumneata va trebui să pleci. Dumneata ai să-o iezi la dreapta, eu la stînga. O cunoști pe Reslih? Pe madam Reslih la care stau cu chirie? Auzi? Da, da, chiar aceea despre care se spunea, știi dumneata ce, povestea cu fetița, iarna, apa — mă ascultă? Auzi? Ea le-a învîrtit toate pentru mine. „Tu, zice, te plăcășești, să-ți căutăm o distracție.” Căci eu, e adevărat, sunt un om ursuz, plăcășit. Crezi poate că sunt vesel? Nu, sunt posac: nu fac rău nimănu, dar stau uneori câte trei zile într-un ungher, fără să deschid gura. Cât despre Reslih, trebuie să-ți spun că este o mare hahaleră, știi la ce se

gîndește: crede că am să mă satur repede de nevastă-mea, că am s-o las
și am să plec, și atunci are să-i rămînă ei și are s-o pună în circulație; tot în
cercurile noastre, dar ceva mai sus. Ei, și-mi spune Reslih că există un tată
de familie bolnav, fost funcționar, de trei ani nu se clintește din jilțul lui și
nu poate să-și miște picioarele. Există, zice, și o mama, o doamna foarte
chibzuită mama asta. Fiul își face serviciul undeva în provincie și nu-i
ajută. Fata cea mare s-a măritat și nu da pe la ei; și pe cap doi nepoți mici
(nu le ajungeau copiii lor) și au luat acasă, înainte să-și isprăvească școala,
pe cea mai mică dintre fete; peste o lună împlinește șaisprezece ani și,
prin urmare, peste o luna ar putea s-o mărite. Cu mine adică. Ne-am dus;
ce caraghios s-a petrecut totul acolo la ei; m-a recomandat: moșier, văduv,
familie cunoscută, cu relații, capital - ce are a face că eu am cincizeci de
ani și dînsa n-a împlinit încă șaisprezece? Cine se uita la una ca asta? și
totuși e ispititor, nu-i aşa? Foarte ispititor, ha-ha! Dacă ai fi văzut ce bine
m-am înțeles cu mămica și tăticul! Făcea sa platești ca să mă vezi în clipa
aceea. Pe urma a venit ea, a făcut o reverență; îți închipui: poartă o rochiță
scurtă, un boboc neînflorit, roșește, se aprinde ca zorile (i s-a spus firește).
Nu știi ce părere ai dumneata despre chipurile feminine, dar după mine
acești șaisprezece anișori, acești ochi candizi, aceasta sficiune și lacrimile
rușinii sunt mai atrăgătoare decât frumusețea și, pe deasupra, fetița este
că o cădră. Părul blond, cu bucle mărunte de mielușel, buze plinuțe, roșii,
piciorușele — o minune!... Am făcut cunoștință, am anunțat că sunt grăbit
din pricina unor chestiuni de familie, și a doua zi, adică acum trei zile, ne-
am logodit. De atunci, cum vin, o iau pe genunchi și n-o mai las o clipă...
Firește, ea se aprinde ca zorile, iar eu o sărut întruna; mămica i-a spus că
sunt bărbatul ei, că și-a se face, într-un cuvînt - placere! Situația asta de
acum, de logodnic, în adevăr este poate mai placută decât cea de soț. În
copila asta joacă cum s-ăr zice: *la native et la verite*. Ha-ha-ha! Am
schimbat două-trei vorbe împreuna - nu-i deloc proasta fetișcana asta;
uneori, îmi aruncă o privire furioasă care mă arde ca fierul înroșit. și, știi, are
obrazul Madonei lui Rafael. Madona Sixtină are un obraz fantastic, o
expresie de durere și nebușenie, nu îți-a sărit în ochi acest lucru? Ei bine, e
ceva în genul asta. A doua zi după ce ne-am logodit, i-am adus cadouri de
vreo mie și cinci sute de ruble; un colier de briliante, altul de perle și o
casetă cu obiecte de toaleta din argint, uite cam atât de măre, cu tot
dichisul; să fi văzut obrazul madonei mele cum strălucea de mulțumire!
Am luăt-o ieri pe genunchi, dar se vede că am ăpucat-o prea brutal, s-a
înroșit toată, i-au țisnit lacrimile din ochi, dar căută să le ascunda și ardea
toată. Pentru o clipă a ieșit toată lumea din odaie, am rămăs numai noi doi
și când mi s-a aruncat deodată de gît (întîia oară), m-a cuprins cu
minutele, m-a sărutat și mi-ă jurat că are să fie o soție bună, ascultătoare
și credincioasă, că și-a să mă facă fericit, că are să-mi consacre întreagă ei
viață, fiecare clipă din viață ei, că are să-mi jefuească tot, tot și pentru toate
acestea nu vrea decât stima mea. „Altceva, zice, nu-mi trebuie nimic,
nimic, nici un fel de cadouri!” Să ascultă o asemenea mărturisire între patru
ochi, de la un îngeraș de șaisprezece anișori, cu obrajii rumeniți de
pudoarea virginala și cu lacrimi de entuziasm pe gene, trebuie să admîți și
dumneata că e destul de ispititor. Este ispititor, nu-i aşa? Face parale, ce
zici? Asculta... Trebuie să mergem acolo, la logodnica mea... dar nu acum!
— Într-un cuvînt, aceasta diferență monstruoasă de vîrstă și de orizont

te excita nemaipomenit! Și chiar ai de gînd să te însori cu adevărat'?

— Dumneata ce crezi? Neapărat! Fiecare caută sa fie fericit și cel care izbutește să se înșele singur o duce bine. Hă! Ha! Dar ce te-a apucat de te-ai făcut aşa de moralist deodată? Fie-ți mila de mine, frățioare, sunt un păcătos! He-he-he!

— Totuși dumneata ai avut grija de copiii Katerinei Ivanovna. De altfel... da, desigur, ai avut motivele dumitale să faci asta, acum înteleg tot...

— Copiii îmi plac, în genere, și iubesc foarte mult, rîse Svidri-gailov. În privința asta aş putea să-ți povestesc un episod foarte interesant și care nu s-a sfîrșit nici acum. În prima zi când am sosit aici, am pornit să cutreier diverse cloace; gîndește-te și dumneata cum m-am repezit după șapte ani! Ai observat, probabil, că nu m-am grăbit să dau ochi cu grupul meu de altădată, adică cu prietenii mei de odinioară. Și am să cauți să duc cât mai mult fără ei. Știi, în sat, sub aripa Marfei Petrovna, m-a chinuit de moarte amintirea tuturor acestor locuri și locșoare tainice, unde omul priceput poate să găsească multe. Naiba să le ia! Lumea se îmbată, tineretul cultivat se consumă în inactivitate, făurind visuri irealizabile, se mutilează sufletește, înglodîndu-se în diverse teorii; nu știu de unde au venit atîția evrei, ascund banii, iar toți ceilalți trăiesc în desfrîu. Orașul acesta, din primele ceasuri, mi-a trimis în nas miroslul lui atât de bine cunoscut. Am ajuns, aşadar, la o aşa-numită serată dansantă, o cloaca infectă (mie îmi plac cloacele și tocmai cele mai murdare); bineînțeles se dansa cancan, ceea ce nu exista pe vremea mea. Da, în acest domeniu s-au făcut progrese. Deodată, mă uit și vad o fetiță de vreo treisprezece ani, foarte drăguț îmbrăcată, dansând cu un virtuoz; un altul - vizavi. Lîngă perete, pe un scaun, mămică. Poți să-ți închipui ce cancan! Fetiță se rușinează, roșește, pînă la urmă se simte jignita și începe să plîngă. Virtuozul o ia pe sus și începe să-o învîrtească și să se izmenească în fața ei; toată lumea rîde cu hohote — tare-mi place publicul nostru, fie chiar de cancan, în astfel de clipe — și tipă: „Așa-i trebuie, aşa-i trebuie! Nu se aduc copii aici!”. Mie, firește, puțin îmi pasa daca e sau nu e vreo logica în distracția asta a lor! Eu mi-am fixat locul imediat, m-am aşezat lîngă mămică și am început să-i spun că și eu abia am venit la Petersburg, că aici lumea nu știe să se poarte, că oamenii nu se pricep să deosebească adevăratele merite și să aibă față de ele respectul cuvenit; am făcut aluzie că am bani mulți; le-am invitat să le duc acasă în trăsura mea; le-am condus, am făcut cunoștință mai bine (abia au sosit din provincie și locuiesc într-o cămăruță pe care au subînchiriat-o de la nu știu cine). Mi s-a spus că prietenia cu mine le face mare cinste; am aflat că n-au para chioara, că au venit să intervină în nu știu ce chestiune, la nu știu care minister, le-am oferit serviciile mele și bani; am aflat că la serata aceea au nimerit din greșeala, crezînd că acolo se preda dansul; le-ăm oferit să contribui la instruirea tinerei domnișoare în ceea ce privește limba franceza și dansul. Propunerea mea a fost primită cu entuziasm, ca o cinste deosebită, și am rămas prieten și astăzi... Daca vrei să mergi cu mine la ele, dar nu acum.

— Încețează o dată cu povestile dumitale josnice și scîrboase, om stricat, josnic și libidinos!

— Schiller, Schiller, curat Schiller! O, *va-t-elle la vertu se nicher!* Știi, eu îți povestesc anume astfel de lucruri ca să-ți aud exclamațiile de indignare. E o adevărată desfătare!

— Firește, crezi că nu simt că sunt ridicol în clipa ăsta? mormăi Raskolnikov, furios.

Svidrigailov rîdea cât îl ținea gura; în sfîrșit, îl striga pe Filip, plati și se scula.

— Uf, ce beat sunt, *assez causer!* zise el. Ce desfătare!

— Cum să nu te desfeți?! striga Raskolnikov, sculîndu-se de asemenea. Oare pentru un desfrînat cu simțurile tocite ca dumneata istorisirea unor aventuri, în clipa când are în perspectivă o monstruozitate de același fel, nu este o desfătare? Și, mai ales, în astfel de împrejurări, și când le spune unui om ca mine... Asta excită.

— Dacă-i pe asta, răspunse Svidrigailov, cercetîndu-l cu oarecare mirare, atunci și dumneata ești cinic. Cel puțin ai stofă, și încă în cantitate uriașă. Ești în stare să cuprinzi cu mintea multe lucruri... de altfel, poți să faci și multe. Dar, ajunge! Îmi pare sincer rău că am discutat aşă de puțin, dar nu-i nimic, n-ai să-mi scapi... Așteaptă numai...

Svidrigailov porni afară din tractir. Raskolnikov îl urmă. Cel din-tîi totuși nu era beat; i se urcase doar puțin la cap și, acum, beția se risipea cu fiecare clipă. Se încrunta și părea îngrijorat, ca un om care este în așteptarea unui lucru foarte important, care-l emoționează și-l neliniștește. În ultimele două-trei minute, atitudinea lui față de Raskolnikov se schimbă: se arăta tot mai arăgos și sarcastic. Tânărul observă aceasta și era destul de alarmat. Svidrigailov îi părea suspect și el se hotărî să-l urmărească.

Coborîră în strada.

— Acum, dumneata o iezi la dreapta și eu la stînga sau poate invers, dar *adieu, mon plaisir*, pe curând, cu cea mai mare bucurie!

Și el o luă la dreapta, spre Sennaia.

Capitolul V

Raskolnikov porni după el.

— Ce înseamnă asta?! exclamă Svidrigailov, întorcându-se. Mi se pare că ți-am spus că...

— Asta înseamnă că am hotărît să te însوțesc.

— Cu-um?

Amîndoi se opriră și se priviră drept în ochi, parcă măsurându-se cu privirea.

— Din ceea ce mi-ai povestit fiind pe jumătate beat, spuse tăios Raskolnikov, m-am convins că nu numai că n-ai renunțat la intențiile dumitale ticăloase cu privire la sora mea, dar chiar că ești preocupat de ele mai mult decât oricând. Sunt informat că astăzi dimineața sora mea a primit o scrisoare. Dumneata ai avut vreme să pui ceva la cale... și chiar dacă, între timp, ți-ai găsit în drum o nevastă, asta nu înseamnă nimic. Vreau să mă încredințez cu ochii mei...

Despre ce voia să se încredințeze cu ochii lui, e greu de spus și, desigur, nici el nu știa prea bine.

— Așa! Vrei poate să chem poliția?

— Cheam-o!

Rămăseseră din nou unul în fața celuilalt. În cele din urmă, Svidrigailov își schimbase expresia feței. Văzînd că Raskolnikov nu s-a speriat deloc de amenințările lui, își luă aerul cel mai vesel și prietenos.

— Ce om! Anume n-am deschis vorba despre afacerea dumitale, cu toate ca, firește, ard de curiozitate. Este un caz fantastic. Voi am să discuția pe alta dată, dar, zău, dumneata ești în stare să scoți din sărite și pe un mort... Hai să mergem, deși îți spun dinainte: intru acasă numai pentru o clipă, că să iau bani; apoi îmi încui locuința, iau o birja și mă duc să-mi petrec toată seara la Ostroave. Ce nevoie ai să te ții de mine, spune și dumneata?

— Deocamdată te însoțesc pînă acasă, dar nu mă duc la dumneata, ci la Sofia Semionovna, sa-i cer scuze că n-am fost la înmormântare.

— Fa cum dorești, dar Sofia Semionovna nu este acasă. E plecata să-i ducă pe copii la o bătrînică, o veche prietenă de a mea și epitetă a nu știi cărui orfelinat. Am fermecat-o pe aceasta doamna, platind o sumă pentru cei trei puișori ai Katerinei Ivanovna și, în afară de aceasta, am făcut și o danie pentru orfelinatul ei; în sfîrșit, i-am spus povestea Sofiei Semionovna, în toate amănuntele, fără să ascund nimic. I-a făcut o impresie extraordinară. Și de aceea a fost poftită Sofia Semionovna să se prezinte chiar azi la hotelul X, unde bătrâna cucoana locuiește temporar când vine de la țara.

— N-are a face, am să trec totuși pe la dînsa.

— Cum vrei, dar eu nu te însoțesc în aceasta seara; ce rost are? Uite că am ajuns. Asculta, eu sunt sigur că mă privești cu suspiciune numai fiindcă pînă acum am fost delicat, nu te-am plătit și n-am încercat să te descos... pricepi ce vreau să spun? Acest lucru și s-a părut neobișnuit; sunt gata să pun rămășag că aşa este! Să mai fii delicat după asta!

— Socoti delicat să tragi cu urechea la ușă?

— A, despre asta vorbești? rîse Svidrigailov. M-ar fi mirat nespus dacă, după toate câte au fost, ai fi trecut peste acest amânunt. Ha! ha! Deși am înțeles câte ceva din cele ce i-ai îndrugat atunci Sofiei Semionovna, spune-mi, totuși, ce înseamnă asta? Poate că sunt un retrograd și nu pricep nimic. Lumurește-mă, te rog, dragul meu! Luminează-mi mintea cu teoriile cele noi!

— N-ai putut să auzi nimic, minți!

— Nu despre asta, nu despre asta vorbesc (cu toate că eu într-ade-var am auzit ceva), nu, eu mă refer la faptul că dumneata te indignezi întruna! Schiller din sufletul dumitale se revoltă. Și acum poftim - e împotriva celor care ascultă pe la ușă! Dacă-i aşa, atunci du-te și spune acolo unde se cuvine că uite ce s-a întîmplat cu dumneata, cum și-a cam dat greș teoria. Iar dacă crezi că pe la ușă nu-i voie să ascultă, dar pe bătrâne e voie să le lovești în cap cu ce se nimerește, după bunul dumitale plac, atunci fugi cât mai iute în America! Fugi, tinere! Poate că mai este timp. Sincer îți spun. N-ai bani? Îți dau eu de drum.

— Niciodată nu mă gîndesc, îl întrerupse Raskolnikov cu dezgust.

— Înțeleg (de altfel, nu te obosi, dacă nu vrei, poți să nu răspunzi). Înțeleg ce fel de probleme îți pui: morale, nu-i aşa? Problema omului și a cetățeanului? La dracu', ce nevoie ai de ele acum? He-he! Fiindcă tocmai ești cetățean și om? Dacă-i aşa, atunci trebuie să ți le pui mai înainte și să

nu te apuci de o treabă care te depășește; acum n-are rost sau, dacă e
aşa, împușcă-te! Sau nu te atrage?

— Mi se pare ca dumneata vrei să mă enervezi anume ca să-ți întorc
spatele și să plec...

— Om ciudat ce ești, uite ca am ajuns, poftim sus pe scara. Uite, acolo,
este intrarea Sofiei Semionovna și vezi și dumneata că nu-i nimeni acasă!
Nu mă crezi? Întreabă-l pe Kapernaumov - ea le lasă cheia când pleacă.
Uite-o și pe madam Kapernaumov. Cum? (E cam surda.) A plecat? Unde? Ai
auzit? Nu, n-are să vină pînă seara tîrziu. și acum, hai la mine. Doar ai vrut
să vii la mine? Poftim, suntem în locuința mea. Madame Reslih nu este
acasă. Femeia asta se agită mereu, dar este de treaba, te încredințez... În-
ar putea fi de folos daca ai fi ceva mai rezonabil. și acum uite: iău din
biroul meu un bilet de cinci la sută (privește câte am!), astă are să se duca
astăzi la zaraf. Ai văzut? Acum nu mai am pentru ce să-mi pierd vremea
aici. Încui biroul, încui locuința și iată-ne pe scară. Dacă vrei, hai să luam o
birja! Eu mă duc la Ostroave. Nu te atrage o mică plimbare? Iau trăsura
pînă la Elaghin. Cum? Refuzi? Nu mai poți? De ce să nu mergem? Are să
ploua, dar nu-i nimic, tragem coviltirul...

Svidrigailov se și urcase în trăsură. Raskolnikov socoti ca, cel puțin
pentru moment, bănuielile lui nu erau întemeiate. Fără să răspunda un
cuvînt, îi întoarse spatele și-o luă înapoi spre Sennaia. Dacă ar fi întors
măcar o dată capul, ar fi văzut că Svidrigailov, după ce făcu o sută de pași
cu trăsura, plati birjarului și coborî pe trotuar. Dar el nu se întoarse, nu
văzu nimic și coti după colț. Un adînc dezgust îl îndemna să se depărteze
cât mai mult de Svidrigailov. „Cum de am putut măcar o clipă să aştept
ceva de la acest ticălos grosolan, de la acest om stricat, libidinos și
mîrșav?”, exclama el fără voie. Ce-i drept, această condamnare o rostise
cam pripit și usuratic. Era ceva în Svidrigailov, în tot felul lui de a fi,
original și oarecum misterios. În privința Duniei, Raskolnikov rămase adînc
convins că Svidrigailov nu renunțase la ea. Dar era prea greu, prea de
neîndurat să se gîndească la acest lucru!

Ca întotdeauna când rămînea singur, după douăzeci de pași, se
cufunda într-o adîncă visare. Se urcă pe pod, se opri lingă parapet și-și
aținti ochii asupra apei. În aceeași clipă, puțin măi încolo se afla Avdotia
Românovnă.

Urcându-se pe pod, trecuse pe dinaintea ei fără s-o vada. Iar Dunecika
încă nu-l văzuse niciodată astfel pe strada și-l privea mirata, aproape
speriata. Se opri, neștiind ce să facă: să-l strige sau nu? Deodată, îl zări pe
Svidrigailov, care se apropiua grăbit, venind dinspre Sennaiă.

Dar Svidrigailov părea că se apropii cu grija, făcând pe misteriosul. Nu
urcă pe pod — se opri mai la o parte, pe trotuar, căutînd să facă în asa fel
ca Raskolnikov să nu-l vada. O zărise pe Duniă și începu să-i facă semne. I
se păru că o roagă să nu-și strige fratele, să-l lase în pace, și că o cheamă
la el.

Așa și făcu. Se depărtă încet de Raskolnikov și îl ajunse pe Svidrigailov.

— Să mergem mai iute, șopti această. N-aș vrea ca Rodion Romanici să
afle despre întîlnirea noastră. Vă previn că am stat împreună într-un tractir
din apropiere, unde m-a găsit singur, și abia am putut să scap de el^Nu
știu de unde știe despre scrierea mea către dumneavoastră și bănuiește
ceva. Bineînțeles, nu dumneavoastră i-ați spus. Dar dacă nu i-ați spus

dumneavoastră, atunci cine?

— Am cotit după colț, îl întrerupse Dunia. Acum fratele meu nu ne mai poate vedea. Vă spun hotărît că mai departe n-am să merg. Spuneți aici tot ce aveți de spus; toate acestea pot fi spuse și în strada.

— În primul rând ceea ce am eu de spus nu poate fi spus în strada; în al doilea rând, trebuie să-o ascultați pe Sofia Semionovna; în al treilea rând, am să vă arăt unele documente... Și, în sfîrșit, dacă nu acceptați să intrați la mine, refuz să vă dau orice explicație și plec. Totodată, vă rog să nu uitați că un secret foarte interesant al iubitului dumneavoastră frate se află cu desăvîrșire în mîinile mele.

Dunia se opri șovăitoare, uitîndu-se pătrunzător la Svidrigailov.

— De ce vă temeți? spuse acesta liniștit. Orașul nu-i sat. Și pînă și la țără mi-ăți făcut mai mult rău mie decât dumneavoastră, asa că aici...

— Ați prevenit-o pe Sofia Semionovna?

— Nu, nu i-am spus nici un cuvînt și nici nu sunt cu totul sigur că este acasă. De altfel, cred că este acasă. Azi și-a înmormînat ruda; nu-i o zi să se duca în vizita. Pînă una-alta, n-aș vrea să vorbesc nimănui despre toate acestea și chiar mă căiesc într-o oarecare măsura că v-am dezvăluit dumneavoastră ce știu. Orice imprudență, în astfel de cazuri, este echivalentă cu un denunț. Locuiesc aici, în casa de care ne apropiem. Uitați-vă: acesta este portarul casei noastre - mă cunoaște foarte bine; poftim, mă salută... vede că vin cu o doamnă și, desigur și avut timpul să vă privească fața, iăr acest lucru ar putea să vă liniștească, dacă vă temeți atât de mult de mine și mă suspectați. Ierătăți-mă că vă spun toate acestea atât de brutal. Stau cu chirie aici. De Sofia Semionovna mă desparte un singur perete; dînsa de asemenea a subînchiriat la niște locatari. Tot etajul acesta este plin de chiriași. Și atunci, de ce vă temeți ca un copil? Ce este atât de spăimîntător în mine?

Obrazul lui Svidrigailov se strîmbă într-un zîmbet îngăduitor; dar, de fapt, nu avea deloc chef să zîmbească. Inimă îi bătea cu putere și răsuflarea i se tăia. Vorbea anume foarte tare ca să-și ascunda emoția; dar Dunia nu observă nimic deosebit; prea o enervase observația că se teme ca un copil, ca să mai bage de seamă altceva.

— Cu toate că știu că sunteți un om... fără onoare, nu mă tem defel. Arătați-mi drumul, zise ea, în aparență foarte liniștită, dar față îi era palida.

Svidrigailov se opri în fața locuinței Soniei.

— Dați-mi voie să întreb dacă este acasă. Nu este. Păcat! Dar știu că trebuie să se întoarcă foarte repede. Dacă a ieșit, atunci nu s-ă putut duce decât la o doamna, în privința orfanilor la care ține. Le-a murit mama. M-am ocupat și eu de chestiunea asta și i-am dat o mînă de ajutor. Daca Sofia Semionovna nu se înapoiază în zece minute, am să-o trimit la dumneavoastră chiar astăzi, dacă vreți; iată și locuința mea. Aici sunt cele două odai pe care le ocup. Dincolo, după ușă, sade gazda mea, doamna Reslih. Acum uitați-vă aici, am să vă arăt documentele cele mai importante: ușa din dormitorul meu duce la aceste două odai absolut goale, care sunt de închiriat. Priviți... va rog să va uitați cu cea mai mare atenție.

Svidrigailov ocupa două odai mobilate, destul de încăpătoare. Dunecika se uita, neîncrezătoare, în jurul ei, dar nu văzu nimic deosebit nici în mobilierul camerelor, nici în împărțirea lor, cu toate că ar fi putut sa

observe, de pilda, că locuința lui Svidrigailov era situată între două apartamente oarecum nelocuite. Intrarea la el nu era de-a dreptul din galerie, ci prin două camere ale gazdei, aproape goale. După ce descuie ușa din dormitor, încuiată cu cheia, Svidrigailov îi arătă încă o cameră goala care era de închiriat. Dunecika se opri în prag, neînțelegînd de ce este poftită să o cerceteze, dar Svidrigailov se grăbi să-o lămurească.

— Uitați-vă, aici în aceasta a doua camera mai mare. Observați ușa aceasta încuiată cu cheia. Lîngă ea se află un scaun, unul singur în cele două odai goale: l-am adus din apartamentul meu, ca să-mi fie măi la îndemînă să ascult. Dincolo, în dosul ușii, se află masa Sofiei Semionovna; acolo a stat dînsa de vorbă cu Rodion Românici. Iar eu am stat dincoace și am ascultat; două seri de-a rândul am stat pe scaun și am ascultat de fiecare data câte două ceasuri și, firește, am putut să aflu câte ceva, nu-i aşa?

— Ați tras cu urechea la ușă?

— Da, am ascultat la ușă; acum să mergem la mine; aici nu avem pe ce să şedem.

O conduse pe Avdotia Romanovna înapoi în prima odaie care-i servea drept salon, și o pofti să ia loc pe scaun. El se aşeză la capătul celalalt al mesei, la o distanță de cel puțin un stînjen, dar pesemne ca în ochii lui ardea din nou acea flacără care o mai speriașe odată pe Dunecika. Ea tresari fără să vrea și, deși voia să se arate foarte stăpână pe sine, se uita încă o dată, bănuitoare, de jur împrejur. În cele din urmă, își dadu seama de izolare apartamentului. Vru să întrebe dacă cel puțin gazda era acasă, dar nu întreba... din mîndrie. Și apoi, o suferință infinit mai mare decât teama pentru ea însăși îi umplea sufletul și îi chinuia inima.

— Iată scrisoarea dumneavoastră, începu dînsa, punînd-o pe masa. Este cu puțină ce scrieți aici? Faceți aluzie la o crima pe care pretindeți că ar fi săvîrșit-o fratele meu. Aluzia este prea limpede ca să mai dați înapoi. Să știți însă că am mai auzit despre acesta poveste absurdă și că nu cred nimic, nici un cuvînt. Este o bănuială mîrșavă și ridicola; cunosc și cauzele care au creat-o. Dumneavoastră mi-ați promis dovezi: vorbiți! Dar să știți dinainte că nu vă cred! Nu cred nimic!...

Dunecika spuse toate acestea foarte repede și o clipă tot sîngele îi navalii în obraji.

— Dacă n-ați crede nimic, ați fi riscat oare să veniți singura la mine? Pentru ce ați venit? Din simpla curiozitate?

— Nu mă chinuîți, vorbiți odată!

— N-am ce spune, sunteți o fată curajoasă! Credeam, în adevăr, că o să-l rugați pe domnul Razumihin să vă însوțească pînă aici. Dar nu l-am zărit nici cu dumneavoastră, nici prin preajma noastră, m-am uitat bine, asta dovedește curaj și înseamnă că ați vrut să-l menajați pe Rodion Romanici. De altfel tot ce faceți este divin... Cât despre fratele dumneavoastră, ce v-aș putea spune? L-ați văzut adineauri. Cum v-a părut?

— Doar nu vă întemeiați numai pe asta?

— Nu, nu numai pe asta, ci pe propriile lui vorbe. A venit de două ori la rând seara, aici, la Sofia Semionovna. V-am arătat unde au șezut ei. A mărturisit totul fetei. Este un ucigaș. A ucis o bătrînă, văduva unui funcționar, cămătăreasă, la care el însuși amaneta unele obiecte: a ucis-o

și pe sora ei, o precupeață cu numele Lizaveta, care a intrat înțimplator în casă în clipa aceea. Le-a ucis pe amândouă cu toporul pe care-l adusese cu el. Le-a ucis ca să le jefuiască, și le-a jefuit; a luat banii și unele obiecte de valoare... Toate acestea le-a spus cuvînt cu cuvînt Sofiei Semionovna. Numai ea îi cunoaște secretul, dar n-are nici un amestec în acest asasinat; dimpotrivă, în timpul mărturisirii lui s-a îngrozit ca și dumneavoastră acum. Dar fiți pe pace, ea n-are să-l trădeze.

— E cu neputință! șoptiră slab buzele palide, ca împietrite, ale Duniei, care se înăbușea. E cu neputință, n-avea nici un motiv, nici cel mai mic motiv... Este o minciuna! O minciună.

— A jefuit, acesta este motivul. A luat bani și obiecte. Ce-i drept, după cum a mărturisit singur, nu s-a folosit nici de bani, nici de obiectele acelea, și le-a ascuns sub o piatră unde zac și acum. Dar asta numai fiindcă n-a cutezat să se folosească de ele.

— Dar este verosimil ca el să fure, să jefuiască? E cu putință ca el să se fi gîndit la una ca asta? strigă Dunecika, sărind de pe scaun. Doar l-ați cunoscut, l-ați văzut. Poate el fi un hoț?

Părea că-l implora pe Svidrigailov: uitase cu totul frica ei.

— Aceasta categorie, Avdotia Romanovna, cuprinde mii și milioane de varietăți. În genere, un hoț fura și știe că este un ticălos; eu însă am auzit despre un om foarte de treaba care a jefuit poșta; cine știe, poate că fratele dumneavoastră a crezut cu adevărat că face un lucru mare. Bineînțeles, eu însuși n-aș fi crezut, după cum nu credeți nici dumneavoastră toată istoria asta, dacă mi s-ar fi povestit. Dar am auzit-o chiar din gura lui. El i-a explicat Sofiei Semionovna toate motivele, iar ei nu-i venea să-și creada urechilor, dar pînă la urma să-a convins, fiindcă i le spunea chiar el.

— Și care sunt... aceste motive?

— Este o poveste lungă, Avdotia Romanovna. Cum să vă spun, este vorba de o anumita teorie, aceeași teorie după care eu, bunăoară, socot că fărădelegile izolate sunt admisibile dacă țelul este bun. Un singur rău și o sută de fapte bune! Apoi, firește, este dureros pentru un Tânăr plin de merite și cu un orgoliu nemaipomenit să știe că dacă ar avea numai trei mii de ruble, cariera lui, tot viitorul, tot scopul vieții lui s-ar schimba; și el nu are aceste trei mii de ruble. Adaugăți pe deasupra enervarea provocată de foame, de locuința strîmtă, de zdrențele pe care le poarta, de înțelegerea clara a „superbei” sale situații sociale și, totodată a poziției surorii și mamei lui. Dar cel mai mare rol l-au jucat desigur orgoliul, mîndria și vanitatea; Dumnezeu știe, poate că avînd numai însușiri bune... Să nu credeți cumva că-l îvinuiesc, eu nu-l îvinuiesc defel, și nici nu e treaba mea. A fost la mijloc și o teorie a lui proprie - o teorie după care oamenii se împart, vedeti dumneavoastră, în material uman, adică oameni de rînd, și în oameni deosebiți, adică oameni cărora le este permis orice, care prin esență lor superioara nu se supun legilor, ci, dimpotrivă, ei făuresc aceste legi pentru ceilalți, adică pentru materialul uman, pentru pleava. O teorie oarecare: *une theorie comme une autre*. Îl pasiona grozav personalitatea lui Napoleon, adică, propriu-zis, îl pasiona faptul că mulți oameni geniali nu țin seama de răul izolat, ci trec peste el fără să stea pe gînduri. Mi se pare că și-a închipuit că este un om genial -adică a fost sigur de acest lucru un timp. A suferit grozav și mai suferă și acum la gîndul că a

știut să făurească o teorie, dar n-a fost în stare să treacă limita fără să stea pe gînduri și că, deci, nu este un om genial. Și asta, desigur, este grozav de umilitor pentru un Tânăr ambițios, mai ales în secolul nostru...

— Dar remușcările, conștiința? Îi refuzați aşadar orice simț moral? Poate el fi aşa?

— Eh, Avdotia Romanovna, acum toate s-au încurcat, adică, de fapt, niciodată n-a fost prea multă ordine pe lume. Rușii noștri sunt, în general, oameni cu sufletul larg, larg ca și țara lor, și extrem de înclinați spre tot ce e fantastic și dezordonat; dar e mare bucluc să ai sufletul larg, când nu ești totodată și genial. Vă aduceți aminte cât am discutat pe aceasta tema între patru ochi, după masa de seară, pe terasa din gradină?...

Dumneavoastră mă dojeneați tocmai pentru aceasta largheță de suflet. Cine știe, poate că în vreme ce noi discutam acolo, el zacea aici și-și desăvîrșea teoria. La noi, în societatea cultă, nu există tradiții sacre din cale afară, Avdotia Romanovna; doar poate câte unul și le formează din cărti... sau deduce câte ceva din letopisețe. Dar asta o fac mai ales oamenii de știință, care, între noi fie vorba, sunt niște nătăfleți, așa că unui om de lume nici nu-i sade bine să se ia după ei. De altfel, îmi cunoașteți părerile; nu îñvinuiesc absolut pe nimeni. Eu sunt un trîntor și râmîn ca atare. Și despre asta am vorbit de nenumărate ori. Am avut chiar și fericirea să vă trezesc interesul cu părerile mele... Sunteți foarte palida, Avdotia Romanovna!

— Cunosc această teorie. Am citit articolul lui publicat într-o revista, vorbește despre oamenii cărora le este totul permis... Mi l-a adus Razumihin...

— Domnul Razumihin? Articolul fratelui dumneavoastră? Publicat într-o revista? Există un asemenea articol? N-am știut. Trebuie să fie interesant. Dar unde plecați, Avdotia Romanovna?

— Vreau să vad pe Sofia Semionovna, rosti Dunecika cu glasul stins. Cum să ajung la dînsa? Poate că s-a întors; vreau neapărat să vad chiar acum. Să-mi...

Avdotia Romanovna nu isprăvi; răsuflarea i se tăie.

— Sofia Semionovna n-are să se înapoieze pînă la noapte. Așa cred eu. Trebuia să vina foarte repede, iar dacă nu, atunci foarte tîrziu...

— A, va să zică minti! Vad... ai mintit!... ai mintit! Nu te cred! Nu te cred! strigă Dunecika într-un acces de furie, pierzîndu-și stăpînirea de sine.

Aproape ieșinată, se prăbuși pe scaunul pe care Svidrigailov se grăbi să-l împingă spre ea.

— Avdotia Romanovna, ce-i cu dumneavoastră, veniți-vă în fire! Poftim apa. Luați o înghițitură... O stropi cu ăpă. Dunecika tresări și-și reveni. Efectul a fost prea puternic! murmură că pentru el Svidrigailov, încruntîndu-se. Avdotia Romanovna, liniștiți-vă! Să știți că el are prieteni. O să-l salvăm, o să-l scoatem din încurcătură. Vreți să-l duc în străinătate? Am bani; în trei zile îi fac rost de bilet. Cât despre faptul că a ucis, fratele dumitale are să facă o mulțime de fapte bune, care au să steargă tot. Nu va faceți griji. Poate încă să ajungă un om mare. Ce-i cu dumneavoastră? Cum vă simțiți?

— Om hain. Îți bați joc de mine. Lasă-mă...

— Unde? Unde plecați?

— Vreau să mă duc la el. Unde este? Știi unde este? De ce ușa asta

este încuiata? Am intrat prin ea și acum este încuiata cu cheia. Când ai avut timp să-o încui?

— Nu trebuie să se audă în toată casa ce vorbim noi aici. Nu-mi bat joc defel; m-am saturat numai să folosesc acest limbaj. Unde să va duceți aşa cum sunteți acum? Vreți să-l împingeți la pierzanie? O să-l faceți să se înfurie și are să se predea. Trebuie să știți că este urmărit, că i s-a dat de urma. N-o să faceți altceva decât să-l trădați. Stați puțin: l-am văzut și am stat de vorbă cu el chiar adineauri: mai poate fi salvat... Stați, așezați-vă, să ne gîndim împreună. V-am chemat tocmai ca să vedem împreuna ce-i de făcut. Dar așezați-vă odată!

— Cum ai putea să-l salvezi? Oare mări poate fi salvat? Dunia se așeza. Svidrigailov își apropie scaunul.

— Toate acestea depind de dumneavoastră, numai de dumneavoastră, începu el în şoaptă; ochii îi scânteau și de emoție se încurca și rostea cu greu unele cuvinte. Dunia se depărta, îngrozita. El tremură de asemenea. Dumneavoastră... un singur cuvînt și e salvat! Eu... am să-l salvez. Am bani, am prieteni. Am să-l trimit imediat în străinătate, am să-i scot un pașaport, două pașapoarte. Unul pentru el, unul pentru mine. Am prieteni; cunosc mulți oameni influenți... Vreți? Am să scot un pașaport și pentru dumneavoastră... și pentru mama dumneavoastră... ce nevoie aveți de Razumihin? și eu vă iubesc... Vă iubesc ca un nebun... Lasați-mă să vă săruț tivul rochiei, lasați-mă, vă rog! Nu pot să-i aud foșnetul! Porunciți-mi: fă asta — și am să fac! Am să fac tot ce vreți. Am să fac imposibilul. Credința dumneavoastră are să fie credința mea. Am să fac tot, tot ce vreți! Nu vă uitați să la mine, nu va uitați! Mă ucideți... începuse să delireze. Părea amețit, de parca ar fi băut. Dunia sari la ușă și începu să zgîlție.

— Deschide! Deschide! striga ea, sperând ca o să auzi cineva din casă. Deschideți odată! Ah! Nu e nimeni aici?

Svidrigailov se scula, se dezmetici. Un zîmbet răutăcios și batjocoritor i se ivi pe buzele tremurânde.

— Nu este nimeni acasă, rosti el încet, cu pauze. Gazda a plecat și nu are nici un rost să tipăti, să va enervați degeaba.

— Unde este cheia? Deschide numai decât, om josnic ce ești!

— Am pierdut cheia și nu o pot găsi.

— Așa? Dar astăzi siluire! striga Dunia, alba ca o moarta, și se repezi într-un colț, unde se baricada cu o măsuță ce i se nimerise la-ndemînă.

Nu mai tipă; îl sfredalea cu privirea pe călaul ei și-i urmărea cu luăre-ăininte fiecare mișcare. Svidrigailov sta în fața ei, la celalalt capăt al odaii, fără să se clintească. Își recăpătase stăpînirea de sine, cel puțin în aparență, dar față îi rămăsese palida, și zîmbea batjocoritor ca și mai înainte.

— Ați rostit cuvîntul „siluire”, Avdotia Romanovna. Daca este vorba de „siluire”, va puteți închipui ca mi-am luat toate masurile. Sofia Semionovna nu este acasă, până la Kapernaumov este foarte departe: cinci camere încuiate. În sfîrșit, sunt de două ori mai puternic decât dumneavoastră și, în afara de aceasta, nu am de ce să teme fiindcă nu vă puteți plînge; doar n-o să vreți să va trădați fratele! și apoi, nici nu v-ar crede nimeni: în ce scop o fata ar putea să vina singura acasă la un bărbat care trăiește singur? Așa ca, chiar dacă l-ați jertfi pe fratele dumneavoastră, tot n-ați

dovedi nimic. Siluirea este foarte greu de dovedit, Avdotia Romanovna.

— Ticălosule! şopti Dunia, indignata.

— Fie, dar țineți seama, vă rog, că până acum n-am făcut decât să judec din punctul de vedere al ipotezei dumneavoastră. După părerea mea personală, aveți toată dreptatea: siluirea este o mîrşăvie. Am spus tot ce am spus numai ca să vă liniștesc conștiința dumneavoastră, în caz că... consumați de bunăvoie să va salvați fratele, aşa cum v-am propus... S-ar putea spune că v-ați supus împrejurărilor, să zicem forței, daca nu putem evita acest cuvînt. Gîndiți-vă bine; soartă fratelui și a mamei sunt în mîinile dumneavoastră. Iar eu am să fiu robul dumneavoastră... toată viața... am să aştept aici...

Svidrigailov se aşeză pe divan la vreo opt pași de Dunia. Pentru ea nu exista nici o îndoială că hotărîrea lui era nestrămutată. Și apoi, îl cunoștea bine...

Deodată, ea scoase din buzunar un revolver, ridică cocoșul și lasă mâna înarmată pe măsuța. Svidrigailov sari în sus.

— Aha! Aşa va să zică! striga el uluit, zîmbind cu răutate. Ei, astă schimba cu totul lucrurile! Îmi ușurați nespus situația, Avdotia Romanovna! De unde ați luat revolverul? Nu cumva vi l-a dat domnul Razumihin? Ba! E revolverul meu! Un vechi prieten! Cât l-am căutat... Prin urmare, lecțiile de tir, pe care am avut cinstea să vi le dau la țară, n-au fost pierdute degeaba!

— Nu este revolverul tău, ci ăl Marfei Petrovna, pe care tu ai ucis-o, bestie! Tu n-ai avut nimic al tău în casa aceea. L-am luat când am început să bănuiesc de ce ești în stare. Îndrăznește să faci un pas și-ți jur că am să te ucid!

Dunia, în culmea furiei, ținea revolverul gata sa tragă.

— Și fratele? întreb din pură curiozitate, zise Svidrigailov, fără să se clintească de la locul lui.

— Denunța-l, daca vrei! Nu înainta, ca trag! Ți-ai otrăvit soția, o știu, tu însuți ești un ucigaș!...

— Sînteți absolut sigura ca eu am otrăvit-o pe Marfa Petrovna?

— Da! Tu însuți mi-ai dat a înțelege mai de mult; mi-ai vorbit despre otrava... știu ca și-ai procurat... aveai totul pregătit. Numai tu ai făcut-o... ticălosule!

— Chiar dacă ar fi adevărat, aş fi făcuț-o numai pentru tine, ar fi fost numai din pricina ta.

— Minți! Te-am urît totdeauna, totdeauna!

— Eh! Avdotia Romanovna! Ați uitat pesemne cum, în zelul dumneavoastră moralizator, vă aplecați spre mine cu priviri galeșe... Vă citem în ochi, vă amintiți, intr-o seara cu luna plină?... Cânta privighetoarea...

— Minți! (Mîniă fulgeră în ochii Duniei.) Minți, clevetitorule!

— Mint? Fie, mint. Am mintit. Nu trebuie niciodată să pomenești femeilor despre lucruri de acest fel. (Zîmbi.) Știu că ai să tragi, fiara mică și frumoasă! Hăi, trage!

Dunia ridică revolverul; alba ca o moartă, cu buza de jos tremurândă, cu ochii mari negri care ardeau ca focul, îl privea hotărîtă, călcând distanța și aşteptînd prima mișcare. Niciodată încă Svidrigailov n-o văzușe atât de frumoasa. Flacăra ce-i strălucea în ochi, în clipa când ridică

revolverul, îl arse parca și inima i se strînse de durere. Făcu un paș înainte și glonțul porni; îi luneca prin păr și se izbi de peretele din spatele lui. Svidrigailov se opri și rîse încet:

— A întepat viespea! Țintește drept în cap... Ce-i asta? Sînge? Scoase batista ca să șteargă sângele care se prelingea în suviță subțire pe țîmpla lui dreaptă; glonțul, pesemne, îi atinsese ușor pielea craniului. Dunia lasă revolverul jos, și-l privea, nu îngrozita, ci năucă. Părea că nu întelege ce a făcut și ce se petrece!

— Nu-i nimic, ați greșit ținta! Trageți din nou, aștept, rosti încet Svidrigailov, tot zîmbind, dar veselia lui avea ceva sinistru. Daca întîrziati, am să va apuc înainte de a fi avut timp să ridică cocoșul!

Dunecika tresari, trase cocosul și ridică din nou revolverul.

— Lasați-mă! se ruga ea, deznădajduita. Va jur ca am sa trag din nou... Am... sa va ucid...

— Da... la trei pași nu se poate da greș, dar daca nu mă ucideți... atunci...

Ochii lui Svidrigailov scânteiau și el făcu încă doi pași înainte. Dunecika trase: glonțul nu porni!

— Ați încărcat neglijent. Nu-i nimic! Măi aveți o capsula, îndreptați-o, am să aștept.

Stătea la doi pași de ea și aștepta, învaluind-o într-o privire plina de hotărîre sălbatică, pătimășă, aprinsă și apăsătoare. Duniă întelesă că mai bine ar muri decât s-o lase să plece... și... desigur, ea are să-l omoare acum, la doi pași...

Deodată azvîrli revolverul.

— Lai aruncat! rosti Svidrigailov, mirat și răsufla adînc. Părea că inima lui scăpase dintr-o strînsuire grozava, și poate că nu era numai groaza de moarte, pe care nici nu știa dacă o simțișe în acel moment, ci un alt sentiment, mai dureros și mai întunecat, pe care nu era în stare să-l definească.

Se aproape de Dunia și o luă ușor de mijloc. Ea nu se împotrivi, dar, tremurând ca o frunza în bătaia vintului, îl privi implorându-l. El voi să spună ceva, dar buzele i se strîmbău fără să poată rosti un cuvînt.

— Lasă-mă! imploră Dunia.

Svidrigailov tresari: îl tutuise cu alt glas decât mai înainte.

— Vă să zică nu mă iubești? Întrebă el încet. Duniă clatină din cap.

— și... n-ai putea?... Niciodată?... șopti el, disperat.

— Niciodată! răspunse tot în soăptă Dunia.

Se scurse o clipă; o luptă tăcută și cumplită se dadea în sufletul lui. Se uită la ea cu o privire ce nu poate fi redată în cuvinte. Apoi, deodată, își lăsa brațul de pe talia ei, se întoarse, se aproape iute de fereastra și rămase acolo.

Se mai scurse o clipă.

— Poftim cheia. (O scoase din buzunarul stîng al pardesiului și o puse pe masa, la spatele lui, fără să se uite, fără să se întoarcă spre Dunia.) Lăuați-o și plecați cât mai iute!...

Privea stăruitor pe fereastra. Dunia se aproape și lăua cheia.

— Mai repede! Mai repede! repeta Svidrigailov, fără să se miște și fără să se întoarcă.

Dar acest „mai repede” sună ca o amenințare.

Dunia înțelese, apuca cheia, se repezi la ușa, o descuie și dadu buzna afară. Peste un minut alerga ca o nebuna, fără să-și dea seama ce e cu ea, de-a lungul canalului, în direcția podului K.

Svidrigailov rămase la fereastra vreo trei minute; în sfîrșit, se întoarse, se uita în jurul lui și-și trecu încet mâna peste frunte. Un zîmbet ciudat îi strîmba fața, un zîmbet jalnic, trist, slab, zîmbetul deznădejdii. Sîngele care se închegase îi murdari mâna; se uita cu mânie la acest sînge, apoi muie prosopul în apă și-și spala tîmpla. Privirea lui se opri deodată pe revolverul azvîrlit de Dunia, căzut lîngă ușă. El ridica și-l cercetă. Era un revolver mic de buzunar, de tip vechi, cu trei gloanțe, mai avea două încărcături și o Capsula. Se mai putea trage o data. După o clipă de gîndire, Svidrigailov vîrî revolverul în buzunar, își luă pălaria și ieși.

Capitolul VI

Toata seara, până la ora zece, și-o petrecu prin diverse cloace și prin tractire, trecând dintr-unul într-altul. Cine știe de unde rasări și Katia, care cântă acum un cântec trivial despre unul „ticălos și tiran - care pe Katia o săruta”.

Svidrigailov îi dadu de băut și ei, și flașnetarului, și cânta-reților, și chelnerilor, și la doi conțopisti nenorociți. Cu aceștia se încurcase, de fapt, fiindcă amîndoi aveau nasul strîmb: unul îl avea strîmbat spre dreapta, celalalt spre stînga, ceea ce îi stîrnise mirarea. Cei doi îl atrasera pînă la urmă într-o grădină de vară, unde le plati și lor intrarea. Toată vegetația grădinii se compunea dintr-un brăduț subțirel, de trei ani, și trei tufe. Tot acolo se afla o „haltă”, de fapt un debit de băuturi spirtoase, dar unde puteai să comanzi și ceai; afară de asta, se mai găseau câteva măsuțe și scaune verzi. Un cor ca vai de lume și un neamț beat, din Miinchen, un fel de paiață cu nasul roșu, dar plouat din cale-afară, înveseleau publicul. Cei doi conțopisti se luară la ceartă și apoi chiar la bătaie cu alți conțopisti. Svidrigailov fu ales judecător. Îi judeca de mai bine de un sfert de oră, dar tot grupul țipa aşa de tare, ca era absolut imposibil să înțelege ceva. Pricepu pînă la urmă ca unul dintre ei furase nu se știe ce și chiar izbutise să vînda acel obiect șterpelit unui ovrei pripașit în local, iar după ce îl vînduse, refuzase să împartă cîștigul cu tovarășul lui. Pînă la urmă s-ă constatat că obiectul furat era o linguriță care aparținea „haltei”. Cei de la „halta” îi observară lipsă și cazul luă o întorsătură destul de serioasă. Svidrigailov plăti lingurița, se scula și plecă. Era aproape zece seara. În tot acest răstimp el nu băuse nici o picătură de vin și nu comandase pentru el decât un pahar cu ceai, dar și asta o făcuse numai de ochii lumii. Seară era înăbușitoare și mohorîtă. Nori negri se grămadiseră pe tot cerul, și pe la zece izbucni furtuna; ploaia turna cu găleată. Apa nu cădea în picături, ci șiroia în suvoaie ce biciuiau pămîntul. Fulgerele brăzdau cerul îniece clipă și puteai să numeri pînă la cinci pînă se stingeau. Svidrigailov ajunse acasă ud leoarcă, încuie ușa, deschise biroul, scoase banii și rupse două-trei hîrtii. Apoi vîrî banii în buzunar, vră să-și schimbe hainele, dar se uită pe fereastră, ascultă cum răpăie ploaia și renunță, își luă pălaria și ieși fără

să încuie. Se duse de-a dreptul la Sonia. Fata era acasă.

Nu era singură: în jurul ei se adunaseră patru dintre copilașii lui Kapernaumov. Sofia Semionovna le dadea ceai. Ea îl întîmpină pe Svidrigailov tăcuta și respectuoasa, privi cu mirare hainele lui ude, dar nu spuse nici un cuvînt. Copiii fugiră din odaie, îngroziți la culme.

Svidrigailov se aşeză la masă și o rugă pe Soniă să ia loc lîngă el. Timida, fata se pregăti să-l asculte.

— Sofia Semionovna, s-ar putea să plec în America, zise Svidrigailov. Și cum ne vedem poate pentru ultima oară am venit să dau unele dispoziții. Ai văzut-o astăzi pe doamna aceea? Știi ce ți-a spus, nu-i nevoie să-mi povestești (Sonia se foi pe scaun și roși). Lumea asta are o mentalitate specială. În ceea ce privește pe surioarele și pe frățiorul mătăle, i-am căpătuit, și banii pe care i-am destinat lor au fost predați pentru fiecare în parte, contra chitanță, cui trebuie, pe mîini sigure. Iă aceste chitanțe, să le ăi la dumneata pentru orice întîmplare. Poftim! Așa, acum cu asta am isprăvit. Iată aici trei bilete de băncă de cinci la suta, în valoare de trei mii de ruble. Ia-le pentru dumneata, pentru dumneata personal, și să rămînă între noi, să nu știe nimeni, orice ăi auzi mai tîrziu. O să ăi nevoie de ei, Sofia Semionovna, fiindcă să trăiești cum ai trăit — nu e bine și apoi, acum nu ar mai avea nici un rost!

— Mi-ați făcut atât de mult bine și mie, și orfanilor, și răposatei, se grăbi Sonia, că dacă nu v-am mulțumit destul pînă acum să nu... credeți că...

— Lasă, lasă.

— Cât despre banii aceștia, Arkadi Ivanovici, vă mulțumesc foarte mult, dar eu nu măi am nevoie de ei de acum înainte. Dacă sunt singură, am să mă pot întreține oricând, să nu o luăti ca o nerecunoștință; fiindcă sunteți atât de generos, atunci banii aceștia...

— Nu, nu, Sofia Semionovna, banii aceștia sunt pentru dumneata și te rog să nu măi vorbim despre ăștă, fiindcă sunt foarte grăbit. O să ai nevoie de ei. Rodion Romanovici nu are decât două căi de ales: sau un glonte în cap, sau drumul Vladimirului*. (Sonia îl privi îngrozita și începu să tremure.) Nu te speria, știi tot chiar din gura lui și nu-s palavragiu din fire; n-am să spun nimănu. Dumneata l-ai sfătuit foarte bine atunci să se duca să se predea singur. E mult mai bine pentru el. Dacă îi rămîne Vladimirul și o ia pe această cale, dumneata ai să-l urmezi, nu-i aşa? Iar dacă-i aşa, atunci vei avea nevoie de bani. O să ăi nevoie de ei chiar pentru dînsul. Pricepi?

Daca ți-i dau dumitale e ca și cum i-aș da lui. Și apoi, dumneata ai promis sa-i achiți tot Amaliei Ivanovna, am auzit. Ce-i asta, Sofia Semionovna, de când îți tot iezi aşa de necugetat fel de fel de obligații și de îndatoriri? Katerina Ivanovna i-a rămas datoare nemăoicei și nu dumneata, aşa că nu te privește. Așa nu se poate trăi pe lume. Și acum, dacă cineva are să te întrebe ceva de mine - fie mâine, fie poimâine - de mine sau despre mine (și au să te întrebe negreșit), să nu pomenești nici un cuvînt că am fost la dum-neătă și nici banii să nu-i arăți și nici să nu spui că ți i-am dat, sa nu spui nimănu. Și acum, la revedere! (Svidrigailov se ridică.) Salută-l din părteă mea pe Rodion Romanici. Iar pînă ună-ăltă, ține banii la domnul Razumihin. Îl cunoști pe domnul Razumihin? Îl cunoști, desigur. Nu-i băiat rău. Du-i banii mâine... sau cu primul prilej. Iar pînă

atunci, ascunde-i bine.

Sonia sări de pe scaun și-l privea, speriată. Tare ar fi vrut să-i spună ceva, să-l întrebe, dar în primele clipe nu îndrăzni și nici nu știa cum să înceapă.

— Dar cum... cum o să plecați pe ploaia asta?

— Ei, când un om se hotărăște să plece în America, nu se sperie de ploaie, he-he! Rămîi cu bine, Sofia Semionovna. Îți doresc să trăiești mult, o să măi aibă și alții nevoie de dumneata. Da... și să-i spui domnului Razumihin că-i trimiți salutul meu. Chiar ășa să-i spui: „Arkadi Ivanovici Svidrigailov va saluta”. Neapărat.

Svidrigailov ieși, lasînd-o pe Sonia înmărmurită, speriată, prada unei bănuieri nelamurite și apăsătoare. În această seara, pe la douăsprezece, Svidrigailov mai făcu o vizită

* Drumul deportării în Siberia.

excentrica și neașteptată. Ploaia nu încetase. Ud pînă la piele, el intră la unsprezece și douăzeci de minute în modestul apartament al părinților logodnicei sale din strada a treia din Vasilievski Ostrov, pe bulevardul Malîi. Bătu mult la ușă și la început stîrni mare nedumerire; dar Arkadi Ivanovici, când voia, putea fi un om cuceritor, aşa încât prima bănuiala, de altfel, foarte îndreptățită, a celor doi părinți chibzuiți ai logodnicei lui - că Arkadi Ivanovici trebuie să se fi întrecut cu băutura - căzu de la sine. Părintele bolnav fu scos cu căruciorul în întîmpinarea musafirului de însăși inimoasa și chibzuita mamă care, după cum îi era obiceiul, trecu număidecât la unele întrebări ocolite. (Această femeie nu punea niciodată întrebări directe, ci întotdeauna începea cu zîmbete, își freca mîinile și abia după aceea, daca voia să afle neapărat și sigur, de pilda: când ar dori Arkadi Ivanovici să fixeze nunta, se informa, plina de o curiozitate arzătoare, despre Paris, despre viața de la curtea regelui Franței și numai apoi, treptat ajungea și la Vasilievski Ostrov.)

În alt moment, acest procedeu ar fi fost privit cu respect, dar de data aceasta Arkadi Ivanovici se arăta grozav de nerăbdator și-și exprima dorința expresă de a-și vedea logodnică, cu toate că i se spusese de la început că s-a culcat. Bineînțeles, logodnică apăru pe dată. Arkadi Ivanovici îi anunța de-a dreptul că o afacere foarte importantă îl silește să lipsească o bucata de vreme din Petersburg și că îi adusese cincisprezece mii de ruble în bani de argint și în diverse hîrtii de valoare, și o roagă să primească acești bani, deoarece de mult avusese de gînd să-i facă acest mic dar înainte de nunta. Legătura logică între acest dar, plecarea anunțată și nevoia de a veni în acest scop la miez de noapte, când ploua cu cofa, firește, nu reieșea din explicațiile lui, care totuși fură bine primite. Părinții nu arătară aproape nici o mirare față de aceste ciudațenii și fură foarte sobri în exclamări și întrebări, în schimb, manifestară cea mai fierbinte recunoștință, la care chibzuita mamă adaugă și câteva lacrimi. Arkadi Ivanovici se scula, rîse, își sărută logodnică, o mîngîie pe obrăjori, repetă că se va înapoia curând și, observînd în ochișorii ei, în dosul curiozității copilarești, o întrebare mută, dar serioasă, o mai sărută o dată și se gîndi cu adevărată ciuda că darui va fi pus de-a dreptul sub lacăt și păstrat de cea mai chibzuită mama. Ieși, lasîndu-i pe toți într-o stare de

surescitare nemaipomenită. Dar mărinimoasă mama limpezi număidecât, în şoapta grăbită, unele nedumeriri mai mari, spunând că Arkadi Ivanovici este un om important, cu afaceri şi cu legaturi considerabile, că este foarte bogat şi face tot ce-i trece prin cap, îi vine o idee şi pleacă, îi vine altă idee şi da nişte bani, aşa că nu au de ce se miră. Fireşte, era cam ciudat să-l vezi atât de ud, dar englezii, de pilda, sunt şi mai excentrici, şi apoi, toţi aceştii oameni din societatea înalta nu ţin seama de cele ce s-ar putea spune despre ei şi nu se sinchisesc de nimeni. Se prea poate că umbila astfel îmbrăcat, ca să arate că nu-i păsa de nimeni. Şi principalul este să nu sufle nici o vorbă nimănui despre toate acestea, fiindcă Dumnezeu ştie ce poate să mai iăsă, iar banii trebuie ascunşi cât mai degrabă şi încuiată; desigur, este foarte bine că Fedosia a stat tot timpul la bucătărie şi, mai ales, nu trebuie să ře spună nimic, nimic acelei pramatii de Reslih etc, etc. Şușotiră pînă la oră două după miezul nopţii. De altfel, logodnica plecă să se culce cu mult înainte, mirată şi puţin întristată.

Iar Svidrigailov, exact la miezul nopţii, trecea podul spre Petersburgskaiă. Ploaia încetase, dar vîntul tot măi vuia încă. Tremură de frig şi o clipă se uită cu o anume curiozitate la apa neagră din Malaiă Neva. Dar, foarte curând, îi păru că eră prea rece în apropierea apei; se întoarse şi porni spre bulevardul N. Mergea de mult pe acest bulevard nesfîrşit, poate de o jumătate de ceas, alunecând uneori, din pricina întunericului, pe trotuarul de lemn, fără să înceteze de-ă căută ceva pe partea dreaptă a străzii. Acolo, spre capătul bulevardului, observase, trecând nu demult, un hotel, care, după cât îşi amintea, purtă firma „Adrianopol”, sau ceva de felul astă. Nu-şi greşise socoteala: hotelul, situat într-un loc atât de părăsit, atragea atenţia număidecât, aşa că nu se putea să nu-l găseşti chiar pe întuneric. Era o clădire lungă, de lemn, înnegrită, în care, cu toată ora tîrzie, se mai zăreau lumini şi se observa oarecare mişcare. Intră şi ceru unui servitor zdrenţăros, pe căre-l întîlni pe corridor, să-i deă o cameră. Zdrenţărosul îl cântări din ochi, se dezmetici şi-l conduse la o cămăruşă îndepărtată, strîmtă şi înăbuşitoare, din celalalt capăt al corridorului, într-un ungher de sub scară. Alta nu avea: toate erau ocupate. Zdrenţărosul îl privi întrebător.

- Ceai este? întreba Svidrigailov.
- Este.
- Ce mai aveţi?
- Fruptură de viţel, votcă, gustări.
- Adă viţel şi ceai.
- Altceva nu doriţi? întreba, nedumerit, zdrenţărosul.
- Nimic, nimic.

Zdrenţărosul se îndepărta, foartedezamăgit.

„Frumos locşor trebuie să fie... se gîndi Svidrigailov. Cum se face că n-am ştiut de el? Iar eu trebuie să am aerul unui om care se întoarce de la *cafe-chantant* şi care a şi avut o aventură pe drum. M-ar intersă să ştiu ce fel de oameni trag aici şi rămân peste noapte?”

Aprinse luminarea şi-şi inspecta odaia. Era o vizuină cu o singură fereastră, atât de mică şi de scunda, încât un om de statura lui abia putea sta în picioare în ea; patul era neînchipuit de murdar; masa de brad, vopsită, şi un scaun ocupau tot spaţiul liber. Pereţii păreau a fi din scânduri, cu tapetul jerpelit, atât de colbăit şi de rupt, încât culoarea

(galbena) mai putea fi deosebită, dar desenul — nu. O parte din tăvăń pornea oblic, ca la mansarda, dar aici era vorba de o scară. Svidrigailov puse luminarea pe masă, se aşeză pe păt şi rămase pe gînduri. O şoaptă ciudată, neîntreruptă, care creştea uneori pînă la tipăt, venind din colivia de alaturi, îi atrase, în sfîrşit, atenţia. Şoaptă nu încetase o clipă de când intrase în odaie. Trase cu urechea. Cineva se certă său dojenea, aproape plîngînd, pe altcineva, dar nu se auzea decât un singur glas. Svidrigailov se scula, ăcoperi flacăra cu mâna şi în perete străluci numai decât o crăpătură îngustă; el se apropie şi privi. În odaia care era nişel mai mare decât a lui se aflau doi indivizi. Unul, fără surtuc, cu părul foarte cret, cu faţă roşie, aprinsă, eră oratorul; cu picioarele larg desfăcute, că să-şi menţină echilibrul, şi lovindu-şe cu pumnul în piept îl dojenea patetic pe celalalt, spunîndu-i că este un cerşetor fără nici o situaţie, că lă smuls din mocirla, că poate să-l gonească când pofteşte, dar că toate acestea nu le vede decât Cel-de-Sus. Prietenul dojenit şedea pe scaun şi avea aerul unui om care ar vrea şi nu poate să strânute. Din când în când, se uita cu o privire tulbure de berbec la orator, dar se vedea că nu avea nici ceă măi mică idee despre ce vorbeşte şi probabil că nici măcar nu auzea nimic. Pe măsă ardea un muc de luminare, se afla o carafă de votcă aproape goală, păhăre, pîne, castraveţi şi văşăria ceaiului de mult băut. Svidrigailov privi atent toată scena, apoi se depărta nepăsător de crăpătură şi se aşeză din nou pe păt.

Zdrenţerosul, care se întoarse cu ceai şi cu friptură de viţel, nu se putu împiedica să nu-l întrebe încă o dată dacă nu mai doreşte ceva şi, după ce primi răspunsul negativ, se depărta definitiv. Svidrigailov se repezi la ceai şi bau tot paharul, ca să se încăuzească, dar nu putu să înghită nici o îmbucătură de viţel, fiindcă îşi pierduse cu desăvîrsire pofta de mîncăre din pricina febrei ce începea să crească în el. Îşi scoase pardesiul, se înveli cu plapuma şi se culcă. Îi eră ciuda: „Tot era mai bine să fiu sănătos acum”, se gîndi el şi zîmbi. Aerul din odaie era înăbuşitor, luminarea pîlpîia slab, afară vuia vîntul, într-un colţ se auzea un şoarece; de altminteri, toata odaia mirosea a şoareci şi parca a piele. Sta lungit în pat, într-un fel de somnolenţă: gîndurile roiau nedesluşite. Ar fi vrut să se ăgaţe de unul singur. „Sub fereastră trebuie să fie o grădina, se gîndi el, vuiesc pomii; tare nu-mi place zgomotul copacilor noaptea, pe furtuna şi pe întuneric — ce senzaţie neplacută!” Îşi aminti că trecuse adineauri prin faţa parcului Petrovski şi avusesese aceeaşi impresie apăsătoare. Apoi îşi aminti de pod, de Malaia Neva, şi simti că i se face frig, ca şi adineauri când stătuse în apropierea apei. „Niciodată în viaţa mea nu mi-a placut apa, nici măcar în peisaje, se gîndi el, şi deodată un gînd ciudat îl făcu să zîmbească: Cred că acum n-ăr trebui să-mi pese nici de estetică, nici de confort, şi totuşi, tocmai acum m-am făcut pretenţios că un animal care-şi alege neapărat locul... într-un asemenea prilej. Trebuia să ocolească adineauri spre Petrovski! Dar, vezi Doamne, mi s-a părut că-i întuneric, frig, he-he! Mai-mai că-mi cau senzaţii placute!... De ce n-am stins luminarea? (Sufla în luminare.) Vecinii s-au culcat, se gîndi el, nemaivăzînd lumina în crăpătura de adineauri. Uite, Marfa Petrovna, acum ar trebui să pofteşti, e întuneric, locul prielnic, şi momentul excepţional. Şi iaca, tocmai acum nu vii...”

Îşi aminti deodată cum adineauri, cu o oră înainte de a-şi aduce la îndeplinire planul împotriva Dunecikăi, îl sfătuise pe Răskolnikov să

încredințeze paza ei lui Razumihin. „Oi fi spus-o ca să mă ătăț singur, după cum a ghicit Răskolnikov. Ce poamă e și Raškolnikov asta! Multe ă pătimit. Ar putea să ajungă măre pramatie cu timpul, când o să-i mai iăSă gărgăunii din cap; astăzi însă prea vrea să trăiască! În privința asta, oamenii de teapa lui sunt tare ticăloși. Eh, lua-l-ar dracii, la urma urmelor, facă ce-o vrea, ce-mi pașă mie!”

Nu putea să adoarmă. Puțin câte puțin chipul Dunecikăi, aşă cum o văzuse cu câteva ore mai înainte, răsări în fața lui și deodată simți că se cutremura. „Nu, trebuie să las toate acestea deoparte, se gîndi el, dezmeticindu-se, trebuie să mă gîndesc la altceva. Ciudat și ridicol; n-am urît niciodată pe nimeni din cale-afara, nici măcar n-am avut vreodată dorință să mă răzbun pe cineva, ceea ce este un semn rău, un semn foarte rău! Nu mi-ă placut să mă cert, nu mă înfierbîntam, și ăsta de asemenea e un semn rău! Câte nu i-am promis adineauri, ptiu, drace! Poate că totuși m-ăr fi acceptat pînă la urma...” Tăcu și scrîșni din dinți: chipul Dunecikăi răsări din nou, întocmai ășa cum o văzuse când eă, după ce trăsesese întîia oără, se speriale grozav, lasase revolverul jos și, mai mult moarta decât vie, îl privea, ășa că ar fi avut de două ori timpul să pună mâna pe ea și ea nici brațul nu și l-ar fi ridicat să șe apere, dacă el singur nu i-ar fi adus aminte. Își aminti că în clipa aceea i se făcuse mila de eă, i se strînsese inima... „Eh, la dracu’! Iarăși aceleași gînduri, acum trebuie să mă lepăd de ele, de toate...”

Începea să atipească: tremurul nervos încetase. Deodată, trecu ceva pe brațul și pe piciorul lui, sub plapumă. Tresari: „Ei, drace, nu cumva e un șoarece? se gîndi. Am lasat mîncarea pe masă...” Tare nu avea chef să se dezvelească, să se scoale, să-i fie iar frig, dar deodată trecu iarăși ceva neplacut peste picioarele lui; smulse plapumă și aprinse luminarea. Cuprins de un frison, se aplecă să vada patul: nu văzu nimic, scutură plapumă și un șoarece căzu pe cearceaf. Se repezi să-l prinda; dar șoarecele nu voia să fugă din păt, alerga de colo-colo în zigzag, îi aluneca printre degete, trecea peste brațul lui și, în sfîrșit, se ascunse sub perna; el arunca perna jos și, în aceeași clipă, simți că ceva îi intră în sân, se mișcă pe trupul lui, pe spinare, sub cămașa. Începu să tremure nervos și se trezi. În odaie eră întuneric, iar el zacea în pat, învelit cu plapuma ca și mai înainte; afara, la geam, vuia vîntul. „Ce porcărie!” gîndi el cu necaz.

Se scula și se aşeză pe marginea patului, cu spatele la fereastră. „Mai bine să nu dorm deloc”, hotărî el. De la fereastră venea o adiere rece și umedă; fără să se ridice, trase plapuma pe umeri și se înfășură în ea. Nu aprinse luminarea. Nu se gîndeau la nimic și nici nu voia să se gîndească, dar nălucirile răsăreau una după alta; îi treceau fulgerător prin minte fărîme de gînduri, fără legătură între ele. Eră pe jumătate treaz, pe jumătate adormit. Fie frigul, fie întunericul, fie umezeala sau vîntul care șuiera la geam și legăna copacii trezeau în mintea lui o nostalgie infinită, o închipuire fantastică; avea numai vizuni de flori. îi părea că vede în față ochilor o priveliște minunată, în zi de sărbătoare, luminoasă, calda, aproape arzătoare, de Sfîntă Treime. În mijlocul straturilor de flori se ridică un cottage elegant de țără, în stil englezesc; terasa era îmbrăcată în plante agățătoare și plină de trandafiri; scara largă, însorită, e așternută cu un covor bogat, și la fiecare treaptă, în amîndouă părțile scării, sunt vase chinezesti cu flori rare. Observă mai ales buchetele de narcise albe și

gingașe, care-și plecau capetele pe lujerele înalte și groase, de un verde-închis, cu mireasmă îmbătătoare, în vase cu apa, la ferestre. Ar fi vrut să nu se mai depărteze de ele, dar sui scara și pătrunse într-un salon mare și înalt și iarăși zări pretutindeni, la ferestre, în fața ușilor deschise care dadeau pe o terasă, pe terasă însăși, peste tot, numai flori. Dușumelele erau presărate cu iarbă proaspăt cosită, numai mireasmă; ferestrele erau larg deschise, un aer ușor, proaspăt și răcoros adia în odaie, păsărelele ciripeau în grădină; iar în mijlocul salonului, pe masa acoperită cu atlaz alb, se afla un sicriu. Sicriul acesta era îmbrăcat pe dinăuntru cu brocart și împodobit cu volanăše albe. Ghirlande de flori îl înconjurau din toate părțile. Acoperită toată cu flori, zacea în el o fetiță în rochie albă de tul, cu brațele încrucișate pe piept, că sculptate în marmură. Dar părul ei blond-ăuriu eră despletit și ud; o cunună de trandafiri îi împodobeia capul. Profilul sever și încremenit părea de asemenea cioplit în marmură, iar zîmbetul de pe buzele-i albe eră ătît de mustrător, plin de o durere nemărginită, care nu mai ăvea nimic copilaresc. Svidrigăilov cunoștea fetiță; nici icoane, nici luminări aprinse nu erau în preajma siciului, nu se auzeau nici rugăciuni. Fetiță aceasta era o sinucigașă — a murit înecată. Nu avea decât paisprezece ani, dar s-ă aruncat singură în brațele morții, fiindcă i-ă fost inima zdrobită de o jignire care a îngrozit și a zdruncinat mintea ei de copil, a acoperit de rușine nemeritată sufletul ei curat de înger batjocorit cu brutalitate și i-a smuls un ultim strigăt de deznădejde care s-a stins neauzit de nimeni, în vuietul vîntului, întuneric, frig, într-o noapte întunecoasă și umeda de dezgheț...

Svidrigăilov se trezi, se scula din pat și se apropi de fereastră. Găsi, bîjbînd, minerul și deschise geamul. Vîntul se năpusti turbat în odiața lui strîmtă și-i învăluia față și pieptul, acoperit numai de cămașă, cu un fel de promoroacă rece. Sub fereastră se afla parcă o grădină, un fel de grădină-restaurant de vară; probabil că aici, ziua, cântă lautari și se servește ceai la măsuțe. Dar acum, din copaci și de pe tufe zburau pînă în odaie picături reci, era întuneric ca într-o hruba și obiectele abia se puteau desluși ca niște pete negre. Svidrigăilov, aplecat pe fereastră, sprijinindu-se cu coatele de pervaz, scrută vreo cinci minute bezna. În plină noapte răsunară una după alta două lovitură de tun.

„Ahă, semnalul! Crește apa, se gîndi el; spre dimineață are să năvălească acolo unde străzile sunt mai joase, are să umple pivnițele și caturile de jos, și să iasă afară guzganii și, în ploaie și vînt, oamenii uzi au să înceapă să-și care mizeria în caturile de sus... Dar cât să fie ceasul? Abia își pușese întrebarea că, în apropiere, țăcănid și parcă grăbindu-se din răsputeri, pendula bătu de trei ori. Ehe, peste o oră să se lumineze de ziua! Ce măi aştept? Trebuie să ies, să mă duc de-a dreptul în parcul Petrovski, să aleg o tufă măi măre, scăldată de ploaie, ună pe care ajunge să-o atingi cu umărul și milioane de stropi îți căd pe cap..." închise fereastra, aprinse luminarea, își puse haina, pardesiul, pălaria și ieși din odaie cu luminarea în mînă, ca să-l caute pe zdrențărosul adormit undeva într-un ungher, printre boarfe și mucuri de luminări, să-i platească odaia și sa plece... „E momentul cel mai bun, nici nu s-ar putea alege unul mai bun!”

Umla ce umbla pe corridorul îngust și lung, fără să întîlnească pe nimeni, și se pregătea tocmai să strige cu glas tare, când zări într-un colț

întunecos, între un dulap vechi și ușă, un obiect ciudat, care părea viu. Se aplecă cu luminarea în mînă și văzu un copil: o fetiță de cel mult cinci ani, cu o rochiță uda ca o cîrpă de spălat pe jos, care tremura și plîngea. Nu părea speriată de Svidrigailov, dar îl privea cu un fel de uluire prostească în ochii mari și negri, smiorcăindu-se în răstimpuri, aşa cum fac copiii care, după ce au plîns mult, s-ău potolit și mai suspină numai din când în când. Obrajorul fetiței era palid și tras: eră înghețata de frig, dar... „Cum de a ajuns aici? S-a ascuns pesemne în colțul astă și n-ă dormit toata noaptea.” Încercă să-o descoasă. Fetiță se învioră și începu să îndruge iute-iute în limba ei copilarească. Spunea ceva despre „mămisică”, spunea că „mămisica ale să bată” și despre o cană care să-ă „spălt”. Nu-i mai tăcea guriță; cu chiu, cu văi, din cele ce spunea, se putea deduce că este un copil nedorit, pe care mama, vreo bucătăreasă a hotelului, veșnic beată, o bate de o stingă și de care copilul să teme de moarte; că fetiță spârsese o Căna și că se speriase atât de tare, încât fugise încă de cu seara; se ascunsese pe afară și stătuse multă vreme în ploaie; în sfîrșit, se strecurase în corridor și se aciuase în dosul dulapului acela, unde șezuse toata noaptea, plîngînd și tremurând de umzeala, de frica întunericului și de groază că are să fie bătută rău pentru toate cele câte le făcuse. Svidrigailov o luă în brațe, se întoarse cu ea în odaia lui, o așeză pe pat și începu să o descalțe. N-avea ciorapi. Ghetuțele erau rupte și ătît de ude, de părea ar fi stat toată noaptea într-o băltoacă. O dezbrăcă, o culcă în pat, o înveli și o înfășură cu cap cu tot în plapumă. Fetiță adormi imediat. După ce isprăvi cu toate acestea, Svidrigailov se mohorî și căzu din nou pe gînduri.

„Cine mă puș să mă amestec? se gîndi deodată, cu un sentiment de mînie. Ce prostie!” Înciudat, luă luminarea ca să se ducă în căutarea zdrențărosului, să-l descopere cu orice preț și să plece cât mai iute. „Eh, pitcoaceă astă! se gîndi el, blestemînd, gata să deschida ușă, dar să întoarse să se mai uite o dată la ea, să vada dacă doarme. Ridică ușurel plapumă. Fetiță dormea un somn greu și fericit. Se încălzise sub plapuma și obrajii ei palizi începuseră să se rumenească. Dar, lucru ciudat, roșeața părea mai puternica și mai vie decât o roșeață obișnuită de copil. „Are friguri”, se gîndi Svidrigailov; copila era roșie de parcă i-ar fi dat cineva să bea un pahar întreg de vin. Buzele roșii ard, răsuflarea e fierbinte, dar ce-i asta? i se păru deodată că genele lungi, negre, tresar și clipesc, se ridică și printre ele se strecoară o privire vicleană, ageră, o privire îmbietoare, cătuși de puțin candida, ca și cum fetiță n-ar dormi, ci s-ar preface numai. Chiar aşă și este: buzile tresar, schițează un zîmbet; colțurile guriței tremura de parca ar încerca să-și stăpînească rîsul. Dar iată că a încetat să se ferească; rîde, rîde deschis; ceva neobrăzat, obscen, se oglindește pe această mutrișoără care nu măi are nimic copilaros; este chipul vicios al femeii de strada, al prostituatei franceze. Fără să se mai ascunda, ochii se deschid larg; îl cercetează cu o privire nerușinată, plină de foc, îl cheamă, rîd... Ceva nespus de hidos și de jignitor e în rîsul, în ochii, în toată înfățișarea obscenă a acestui copil. „Cum, o fetiță de cinci ani?!...” şopti Svidrigailov, sincer îngrozit. Ce-i... ce-i asta?” Fetiță se întoarce către el, cu obrajorul în flacări, îi întinde brațele... „Ah, blestemăto!” strigă îngrozit, Svidrigailov și ridică brațul să-o lovească... Dar în aceeași clipă se trezi.

Era tot culcat în pat, înfășurat ca și măi înainte în plapumă; luminarea

nu era aprinsă, afară se luminase de-a binelea.

„Am avut visuri rele toată noaptea asta!” Se scula, furios, simțind că e frînt de oboseala; îl dureau toate oasele. Afară era ceață și nu se măi vedea nimic. Se făcuse oră cinci; dormise prea mult! Se ridică, își puse haină și pardesiul, care erau încă ude. Pipăi în buzunar revolverul, îl trase afară, îndreptă capsula; apoi se aşeză, scoase din buzunar un Carnețel și pe primă pagină, cea pe care o observă imediat toata lumea, scrise cu litere mari câteva rânduri. Le reciti și rămase ădâncit în gînduri, cu coatele pe masa. Revolverul și carnețelul zacea alaturi, lîngă cotul lui. Muștele, trezite din somn, mișunau pe friptură neatinsă, rămasă tot acolo, pe masă. Le privi multă vreme, apoi, cu mînă dreaptă, liberă, încercă să prinda una. Se chinui mult timp, dar nu izbuti s-o prinda. În sfîrșit, dîndu-și seama de ce lucru interesant se ocupă, se dezmetici, tresări, se scula și porni hotărît afară din odaie. Pește o clipă se afla în strada.

O ceață deasă, laptoasă, învăluia orașul. Svidrigailov porni pe trotuarul de lemn, alunecos și murdar, spre Malaia Neva. I se părea că și vede apă rîului crescută mult peste noapte. Petrovski Ostrov, cărările umede, iarba uda, copacii și tufișurile ude și, în sfîrșit, tufă aceea... înciudat, începu să se uite la case. doăr-doar s-o gîndi la altceva. Nu era nici un trecător, nici un birjar de-a lungul bulevardului. Triste și murdare îl priveau căsuțele de lemn, vopsite în galben violent, cu obloanele închise. Frigul și umezeala îl pătrundea pînă la os și simți că-l apucă din nou frisoanele. Din când în când, zarea băcănii, chioșcuri de zarzavat și citea cu atenție firmele.

Trotuarul de lemn se isprăvi. Ajunse în dreptul unei case mari de piatră. Un cățeluș murdar, răzbit de frig, cu coada între picioare, îi taie drumul. Un individ beat, îmbrăcat într-o manta, zacea cu fața în jos, de-ă curmezișul trotuarului. Îl privi și merse mai departe. În stînga se ivi un foișor înalt.

„Stai!... se gîndi el. Uite locul, ce sa mă mai duc la Petrovski? Cel puțin aici am un martor oficial...” Acest gînd îl făcu aproape să zîmbească și coti în strada X. Aici se afla o casa mare cu foișor. În fața porții mari, închise, sprijinindu-se cu umărul de ea, stătea un omuleț înfășurat într-o manta soldațeasca și avînd pe cap o casca greceasca, de aramă, ca a lui Ahile. Văzîndu-l ca se apropie, omulețul îi aruncă o privire piezișă, adormită. Pe obrazul lui se citea eterna tristețe morocănoasa, care s-a întipărit atât de amar pe toate figurile evreiești, fără excepție. Cei doi, Svidrigailov și Ahile, se cercetară câteva clipe în tacere. În sfîrșit, Ahile socoti o încălcare a ordinei faptul că un om, care nu era beat, stă la trei pași de el, îl privește țintă și nu spune o vorbă.

— Și ce căusi matale aisea? Întrebă el, fără să se miște și fără să schimbe poziția.

— Nimic, frățioare, bună ziua! răspunse Svidrigailov.

— Tresi mai departe.

— Eu, frățioare, plec în țări străine.

— În sari străine?

— În America!

— În America?

Svidrigailov scoase revolverul și ridică cocoșul. Ahile ridică sprîncenele.

— Se glumă-i asta? Aise nu-i locul.

— Și de ce asta?

— Pentru că nu-i locul.

— Ei, frățioare, n-are a face. Locul e bun; dacă au să te întrebe, să spui că am plecat în America.

Își lipi revolverul de tîmpla dreaptă.

— Aisea nu se poate, aisea nu-i locul! tresari Ahile, făcând ochii tot mai mari.

Svidrigailov apăsa pe trăgaci...

Capitolul VII

În aceeași zi, dar spre șeară, pe la orele șapte, Raskolnikov se apropie de locuința mamei și surorii lui - acea locuință în casa lui Bakaleev pe care le-o găsise Razumihin. Intrarea era de-a dreptul din strada. Raskolnikov venea, încetinind din ce în ce pasul și parca șovăind încă daca să intre sau nu. Dar nu s-ar fi înapoiat pentru nimic în lume: hotărîrea lui era nestrămutată. „De altminteri încă nu știu nimic, se gîndeau el, și s-au obișnuit cu ciudațiile mele...” Hainele lui erau îngrozitor de murdare, rupte, jerpelite și ude, după o noapte întreaga de stat afara, în ploaie. Obrazul îi era aproape slușit de oboseala, de frig, de istovire fizica și de lupta cu el însuși, care ținea de mai bine de douăzeci de ore. Toata noaptea o petrecuse singur, Dumnezeu știe unde. Dar cel puțin, acum, era hotărît.

Bătu la ușă; îi deschise mama. Dunecika nu era acasă. Pînă și servitoarea lipsea în clipa aceea. Pulheria Aleksandrovna își pierdu graiul de uimire și fericire; apoi îl apuca de mînă și-l trase în odaie.

— Ai venit, în sfîrșit! Începu ea, bîlbîndu-se de bucurie. Nu te supără, Rodea, că te întîmpin ca o proasta, cu lacrimi în ochi; nu plîng, rid. Crezi că plîng? Nu, ma bucur, dar am un nărav caraghios: una-două îmi curg lacrimile. De la moartea tatălui tau plîng pentru toate celea. Şezi, dragul meu, ești obosit, de buna seama; văd eu ca ești obosit. Vai, ce te-ai murdarit!

— Am umblat ieri pe ploaie, mamă... începu Raskolnikov.

— Nu, nu!... tresari Pulheria Aleksandrovna, întrerupîndu-l. Ai crezut că am să mă apuc numaidecât să te descos, după obiceiul meu muieresc de altădată? Nu te neliniști; eu întăleg, întăleg tot acum; am învățat să mă port aşa cum se poartă lumea aici, și zău că este mult mai bine. Am judecat o data pentru totdeauna: pot eu să întăleg gîndurile tale și să-ți cer socoteala? Pe tine cine știe ce treburi și planuri te frămîntă, în capul tău se nasc poate unele idei, și eu să te tulbur întruna cu întrebările mele? Eu, vezi... Ah, Doamne! Ce mă tot învîrtesc ca o zăpăcită?... Eu, Rodea, am citit articolul tau publicat în revistă, îl citesc pentru a treia oară, mi l-a adus Dmitri Prokofici. Când l-am văzut, am țipat de uimire; ce proastă sunt, m-am gîndit, iată ce-l preocupă; iată unde este dezlegarea enigmei! El poate tocmai are o idee nouă, o sucește și o răsucește în minte, și eu îl chinuiesc, îi bat capul. îl citesc, dragul meu, și, firește, multe lucruri îmi scapă; nici nu-i de mirare, aşa și trebuie să fie: cum pot eu să întăleg?

— Arată-mi-l și mie, mamă.

Raskolnikov luă revista, privi în treacăt articolul și, deși sentimental

care-l cuprinse nu se potrivea deloc cu starea lui sufleteasca și cu situația în care se găsea, simți acea senzație ciudată, înviorătoare și placuta pe care o încearcă autorul când își vede întâia operă tipărită, mai ales când autorul are numai douăzeci și trei de ani. Dar asta nu ținu decât o clipă. Citi câteva rânduri, se încruntă și o durere cumplită îi strânse inima. Toată lupta launtrică din ultimele luni i se perinda prin față într-o clipă. Azvîrli articolul pe masă, cu dezgust și ciuda.

— Dar oricât de proasta sunt. Rodea, îmi pot da seama ca tu foarte curând ai să ajungi printre oamenii de frunte, daca nu cumva cel mai mare savant de la noi. Și ei au îndrăznit să te creada nebun! Ha-ha-ha! Nici nu știi că ei aşa au crezut! Ah, bieți viermi, de unde să întelegeți voi ce înseamnă adevărata inteligență?! Pînă și Dunecika a fost cit pe-aici să le dea crezare; ce zici de asta? Răposatul taică-tau de două ori a trimis la ziare, mai întîi niște versuri (mai păstrez și acum caietul și am să îl arăt într-o zi), apoi o nuvelă întreagă (i-am cerut chiar voie să-o copiez), și cât ne-am rugat lui Dumnezeu să fie primite - dar nu le-au primit! Cu șase sau șapte zile în urma, Rodea, m-am omorât cu firea, uitîndu-mă la hainele tale, la felul în care trăiești, ce măñinci, cum ești îmbrăcat!

Acum însă vad că am fost o proasta, fiindcă tu, cum ai să vrei, ai să-ți faci rost de toate dintr-o data, ai să-ți faci rost prin inteligența și talentul tău. Înseamnă ca deocamdată nu ții la asta și că ești preocupat de lucruri mult, mult mai importante...

— Dunia nu este acasă, mama?

— Nu, Rodea. Pleacă mereu și ma lasă singură. Mulțumesc lui Dmitri Prokofici ca vine să mai stea cu mine, și-mi tot vorbește de tine. Te iubește și te respectă. N-aș putea să spun despre soră-ta că ar fi nerespectuoasă. Nu ma plîng. Ea are caracterul ei, eu îl am pe al meu; are acum secretele ei; eu însă n-am nici un fel de secrete. Eu, bineînțeles, sunt convinsă că Dunia este foarte deșteaptă și ca, în afara de asta, ne iubește mult pe mine și pe tine... totuși, nu știu unde au să duca toate acestea. Tu, Rodea, m-ai făcut fericită, fiindcă ai venit acum, iar ea te-a pierdut cu plimbările ei; are să vina și eu am să-i spun: „în lipsa ta a fost fratele tau aici, și tu pe unde mi-ai umblat?” Să nu mă răsfeți din cale afară, Rodea; dacă poți — vino, daca nu — ce să-i faci, am să te aştept. Tot am să știu ca ții la mine, și mie îmi ajunge. Am să-ți citesc operele, am să aud despre tine de la toata lumea, din când în când ai să vii și tu să mă vezi, ce-aș putea dori mai mult? Astăzi ai venit ca să-ți mîngîi mama, văd eu... Pulheriă Aleksandrovna izbucni deodată în lacrimi. Iarăși! Nu te uita la mine, femeie proasta! Vai, Doamne, de ce stau? strigă ea, sărind de la locul ei. Am cafea și nici nu te-am tratat măcar! Iată ce înseamnă egoismul bătrînesc! Acuși, acuși!

— Lasă, mama, nu stau mult. N-am venit pentru cafea. Te rog, ascultă-mă. Pulheriă Aleksandrovna se apropie, sfioasă. Mamă, orice s-ar întîmpla cu mine, orice ai auzi despre mine, orice și s-ar spune despre mine, ai să mă iubești, aşa cum ma iubești acum? Întrebă el din toată inima, fără să aibă timp să se gîndească, să-și cântărească vorbele.

— Rodea, Rodea, ce-i cu tine? Cum poți să mă întrebui una ca asta? Și cine ar îndrăzni să-mi spună ceva rău despre tine? Nici n-aș crede; oricine ar fi, l-aș da afară.

— Am venit să te încredințez că te-am iubit mereu și mă bucur, mă

bucur nespus ca suntem singuri, că Dunecika lipsește, adaugă el cu același avînt. Am venit să-ți spun că, deși poate ai să te simți nenorocita, fiul tău te iubește acum mai mult decât pe el însuși și ca n-ai avut dreptate să te îndoiești de iubirea lui. Niciodată n-am sa încetez de a te iubi... și acum, ajunge; am crezut că trebuie înainte de toate sa te încredințez de acest lucru...

Pulheria Aleksandrovna îl îmbrățișa în tăcere, îl strînse la pieptul ei, plîngînd încetîșor.

— Nu știi ce-i cu tine, Rodea, zise ea, în sfîrșit. Pînă azi am crezut că te plăcăsim, dar acum vad că te aştepți la o mare durere și ca de aceea ești atât de trist. Am simțit asta de mult, Rodea. Iartă-mă că ți-o spun; nu mă gîndesc decât la asta și nu dorm noaptea. Noaptea trecuta sora ta a delirat și te-a tot pomenit în delirul ei. Am auzit câte ceva, dar n-am înțeles nimic. Toata dimineața m-am fuit prin casa, ca un osindit înainte de execuție; presimteam că mă aşteaptă ceva și iată ca m-a ajuns! Rodea, Rodea, unde te duci? Pleci undeva?

— Plec, mama.

— Așa am crezut și eu! Dar și eu aș putea să plec cu tine, dacă este nevoie. și Dunia; ea te iubește, te iubește foarte mult; și Sofia Semionovna ar putea să vina cu noi, dacă așa trebuie; vezi, o primesc cu placere, ca pe fiica mea. Dmitri Prokofici are să ne dea o mînă de ajutor să ne facem bagajele... dar... unde... pleci?

— Adio, mama.

— Cum? Chiar azi? striga ea, de parcă-l pierdea pentru totdeauna.

— Nu pot să mai rămîn, e timpul să plec, trebuie...

— și eu nu pot să te însotesc?

— Nu, dar îngenunchiază și roagă-te lui Dumnezeu pentru mine. Poate că are să-ți asculte ruga...

— Vino atunci să te binecuvîntezi, să-ți fac cruce! Uite așa, uite așa. Doamne-Dumnezeule!

Da, era fericit, era fericit că nu găsise pe nimeni acasă, ca rămăsesese singur cu maică-sa. Părea că după tot răstimpul acesta înfiorător, inima lui se moaie, în sfîrșit. Căzu în genunchi în fața ei, și sărută picioarele și, îmbrățișați, plîns eră amîndoi. Ea nu se mai mira și nu-l descosea. Înțelesese de mult că se petrece ceva groaznic cu fiul ei, și că acum venise clipa cea grea.

— Rodea, dragul meu, primul meu născut! spuse ea, suspinînd. Ești acum așa cum erai copil; și atunci tot așa veneai la mine și mă îmbrățișai și mă sărutai; odinioară, pe vremea când trăia taică-tu, și eram necăjiți, numai prezența ta ne mîngîia, iar după ce l-am înmormînat pe taica-tu - de câte ori n-am plîns împreuna, îmbrățișați ca acum, pe mormîntul lui! Dacă plîng de mult e că inima de mama presimte nenorocirea. Cum te-am văzut atunci, în seara aceea când abia am sosit aici, am înțeles tot după privirea ta, și mi s-a strîns inima, iar astăzi, când ți-am deschis ușa și m-am uitat la tine, m-am gîndit: a sosit clipa cea grea. Rodea, Rodea, nu pleci chiar acum?

— Nu.

— Ai să mai vii?

— Da... am să mai vin.

— Rodea, nu te supără, nici nu îndrăznesc să te întreb, nu îndrăznesc,

dar spune-mi numai două vorbe, pleci departe?

— Foarte departe.

— Și ce-i acolo, o să ai o slujba, te aşteaptă o cariera?

— Ce-o da Dumnezeu... roagă-te pentru mine, mama... Raskolnikov porni spre ușă, dar ea se agăță de brațul lui și-l

privi, disperata, drept în ochi. Fața îi era crispata de groază.

— Destul, mama, zise Raskolnikov, căindu-se din toata inima că avusese ideea să vină acolo.

— Nu e pentru toata viață? Doar nu e pentru toata viață? Ai să mai vii, nu-i aşa? Ai să mai vii mâine?

— Am să vin, am să vin, rămîi cu bine. Se smulse, în sfîrșit.

Afara, înserarea era dulce, răcoroasă, senina; vremea se schimbase încă de dimineață. Raskolnikov pomi spre casa; era grăbit. Ar fi vrut să isprăvească tot ce avea de făcut înainte de asfintitul soarelui. Și pînă atunci trebuia să se mai vada cu unii oameni. Urcând scara, observa că Nastasia, care pregătea samovarul, ridicase capul și-l urmărea cu privirea. „Nu cumva este cineva la mine?” se întreba el. Se gîndi cu dezgust la Porfiri. Dar, deschizînd ușa odiai lui, o zări pe Dunecika. Ședea singură, cufundată în gîndurile ei, și părea că-l aşteaptă de multă vreme. Raskolnikov se opri în prag. Ea se scula de pe divan, speriată, și rămase dreaptă în fața lui. Privirea ațintită asupra lui era plină de groază și de o nemărginită durere. Și numai după această privire el înțelese imediat că ea știe tot.

— Ce să fac, să intru sau să plec? întrebă el, şovăind.

— Am ștăt toată ziua la Sofia Semionovnă; te-ăm aşteptat amîn-două.

Am crezut că și să vii neapărat acolo.

Raskolnikov intră în odaie și se aşeza, frînt, pe un scaun.

— Mă simt slab, Dunia; sunt foarte obosit: și tocmai acum, în clipa ăsta, aş fi vrut să fiu deplin stăpîn pe mine.

Aruncă o privire neîncrezătoare spre ea.

— Unde ai fost toată noaptea?

— Nu-mi aduc aminte; vezi tu, surioara, am vrut să iau o hotă-rîre definitivă și am umblat mereu pe lîngă apa Ne vei; asta îmi aduc aminte. Am vrut să isprăvesc, dar... nu m-am putut hotărî... șopti el, uitîndu-se din nou cu neîncredere la Dunia.

— Slava ție, Doamne! Tocmai de asta ne-a fost frica nouă, Sofiei Semionovnă și mie! Prin urmare încă nu ți-ai pierdut încrederea în viață. Slava ție, Doamne, slava ție, Doamne!

Raskolnikov zîmbi amar.

— Nu cred, dar am plîns adineauri, îmbrățișînd-o pe mama; nu cred, dar am rugat-o să se roage pentru mine. Dumnezeu știe cum se face asta, Dunecika, eu nu mă pricep.

— Ai fost la mama? I-ai spus? strigă Duniă, îngrozită. Te-ai putut hotărî să-i spui?

— Nu, nu i-am spus... de-a dreptul; dar ea a înțeles multe lucruri. Te-a auzit ăjurând noaptea trecuta. Sunt convins că înțelege pe jumătate. Poate că am făcut rău că m-am dus la ea. Nici nu știu măcar pentru ce m-am dus. Sunt un om josnic, Dunia.

— Un om josnic, dar uite că ești gata să-ți primești suferința! Te duci, nu-i aşa?

— Mă duc. Chiar acum. Da. Ca să scap de rușinea asta am vrut să mă încerc, Dunia, dar m-am gîndit, pe când stăteam lîngă apă, că dacă m-am socotit pînă acum un om puternic, atunci rușinea asta nu trebuie să mă sperie, zise el, luîndu-i-o înainte. Asta-i mîndrie, nu-i aşa, Dunia?

— Da, Rodea.

Un fulger trecu prin ochii lui stinși; părea ca-i face placere că și-ă păstrat mîndriă.

— Tu nu crezi ca m-am speriat pur și simplu de apă? Întrebă el cu un zîmbet hîd, privind-o drept în față.

— O, Rodea, ajunge! striga cu amărăciune Dunia.

Urma o tacere de câteva minute. Raskolnikov sta cu capul în piept cu ochii ațintiți în pămînt; Dunecika îl privea cu durere de la celalalt capăt al mesei. Deodată, el se scula.

— E tîrziu, a venit momentul. Mă duc să ma predau. Dar nu știu pentru ce fac asta.

Lacrimi mari se rostogoleau pe obrajii Dunecikăi.

— Plîngi surioara? Dar mînă mi-o poți întinde?

— Te-ăi îndoit vreodată? Ea-l strînse tare în brațe.

— Oare tu, ducându-te să-ți primești osînda, nu-ți speli pe jumă-tăte crimă? striga ea, îmbrațîșîndu-l și șărutîndu-l.

— Crima? Care crimă? tresari el, cuprins deodată de mînie. Am ucis un păduche scîrbos, răufăcător, o bătrînă cămătăreasă, de care nimeni nu avea nevoie, pe care dacă o ucizi ar trebui să ţi se ierte patruzece de păcate; baba aceea, care sugea vlaga din oamenii sărmani, și asta înseamnă crima? Nu mă gîndesc la ea și nu mă gîndesc sa spăl aceasta crimă. De ce-mi repeta toată lumea: „crimă, crimă”? Abia acum văd toată absurditatea lașității mele, abia acum, după ce m-am hotărît să accept aceasta rușine inutilă! Numai josnicia sufletului meu și neputința mea m-au împins la aceasta hotărîre și poate pentru avantajul... pe care l-a propus Porfir...

— Frate, frate, ce tot vorbești?! Ai vîrsăt sînge! striga Dunia, deznădajduita.

— Sânge pe care-l varsă toată lumea, urma el aproape cu frenzie. Sînge care se varsă și șă vîrsăt de când lumea și pămîntul, care curge în șuvoaie, ca șampania, și pentru care unii sunt încununați la Capitoliu și numiți mai tîrziu binefăcătorii lumii. Privește mai cu luare-aminte lucrurile, înainte să le judeci! și eu am dorit binele oamenilor și aş fi făcut sute, mii de fapte bune în locul acestei unice prostii, care nici măcar o prostie nu este, ci o neîndemânare, deoarece ideea în sine n-a fost chiar atât de stupidă cum pare, după ce a dat greș (când dai greș, totul pare o nerozie!)... Prin nerozia asta n-am vrut decât să-mi cîștig independența, să fac primul pas, să obțin mijloace, apoi izbînda, incomparabil mai mare decît fapta în sine, ar fi șters totul... Dar eu, eu am dat greș de la primul pas, n-am rezistat fiindcă sunt un ticălos! Iață unde-i vina! Nu-mi poț însuși părerea voastră; daca aş fi reușit, aş fi fost încununat cu lauri, pe când aşa, mă aşteaptă ocna!

— Dar asta-i altceva, cu totul altceva! Frate, gîndește-te ce spui!

— A! E alta forma, o forma care, din punct de vedere estetic, nu este prea frumoasa! N-am să înteleg niciodată de ce a arunca în oameni cu bombe, a-i omorî în asediu reglementar este o formă mai respectabila?

Teama de estetica este primul indiciu al neputinței!... Niciodată, niciodată n-am simțit-o mai bine ca acum, și înțeleg mai puțin ca oricând care este crima mea! Niciodată, niciodată n-am fost mai puternic și mai convins ca acum!...

Sîngele îi coloră obrazul palid, istovit. Dar, rostind ultima exclamație, ochii lui se întîlniră din întîmplare cu ochii Duniei și citi atâtă durere în ei, că să dezmetici fără voie. Simți cît de nefericite vor fi bietele femei din pricina lui. Totuși, din cauza lui...

— Dunia, draga mea! Dacă am vreo vina, iartă-mă (cu toate ca nu merit iertare, dacă sunt într-adevăr vinovat). Rămîi cu bine! Sa nu ne certam! E timpul sa plec, de mult e timpul. Nu veni după mine, te implor. Trebuie să mai trec... Du-te și stai cu mama. Te rog mult! Este ultima mea mare rugămintă pe care îți-o fac. Nu te depărta de ea nici o clipă; am lasat-o în prada unei neliniști pe care nu cred să-o poată îndura; ori o sa moara, ori o să-și piarda mințile. Rămîi cu ea! și Razumihin are să fie cu voi; i-am spus... Nu plînge pentru mine: am să caut să fiu curajos și cinstit toata viața, cu toate că sunt un ucigaș. Poate ca ai să-mi mai auzi numele. N-am să va fac de rușine, ai să vezi; am să dovedesc încă... dar acum, la revedere, se grăbi el să înceie, observînd la ultimele lui vorbe și promisiuni o expresie ciudată în ochii Duniei. De ce plîngi? Nu plînge, nu mai plînge; nu ne despărțim pentru totdeauna!... Ah, da! Stai, am uitat!...

Se apropi de masa, lua o carte groasă, plină de praf, o deschise și scoase din ea o miniatură, o acuarela pictată pe fildeș. Era portretul fiicei gazdei lui, al fostei lui logodnice, moarta acum, al acelei fete stranii, care voia să plece la mănăstire. O clipă privi trasaturile expresive, bolnăvicioase, săruta portretul și-l întinse Duniei.

— Mult am vorbit despre toate acestea cu dînsa, numai cu dînsa... rosti el visător. Am încredințat sufletului ei multe din cele ce s-au înfăptuit acum atât de monstruos. Nu te neliniști, să întoarse el către Dunia, era revoltata de aceste idei aşa cum eşti și tu, și mă bucur că nu mai este în viață. Principalul este ca de acum înainte toate or să meargă altfel, totul din ce a fost o să se frîngă! strigă el deodată, întorcându-se la durerea lui. Totul, totul, dar oare sunt eu gata? Doresc acest lucru? Se zice că aceasta încercare este necesara pentru mine! Așa sa fie? La ce bun aceste încercări absurde? Oare am să fiu mai înțelept după douăzeci de ani de ocnă, strivit de suferință, idioțizat, neputincios de bătrânețe? și la ce sa mai trăiesc atunci? Iar eu primesc să duc o asemenea viață? O, am simțit că sunt un laș, am știut sigur azi-dimineață, în zori, pe când stăteam pe malul Nevei!

În sfîrșit, amîndoi ieșiră din odaie. Numai iubirea pentru fratele ei îi dadea Duniei putere în acest ceas greu. Se despărțiră în strada; ea porni în direcție opusă, dar după cincizeci de pași se întoarse să-l mai privească o dată. Îl mai putu zări. Ajuns în colțul străzii, se întoarse și el: pentru ultima oară privirile lor se încrucisără; dar, văzînd că ea se uita la el, Raskolnikov avu un gest de nerăbdare și, înciudat, îi făcu semn să plece, apoi dadu brusc colțul.

„Sunt rău, văd bine, gîndi el pește o clipă, rușinat de gestul înciudat pe care-l făcuse Duniei. Dar de ce m-or fi iubind atâtă, dacă nu merit?! O, dacă eram singur, dacă nimeni nu m-ar fi iubit și nici eu n-aș fi iubit pe nimeni! Atunci nimic nu ș-ar fi întîmplat! Ar fi interesant de știut dacă în

cei cincisprezece-douăzeci de ani, care vor urma, sufletul meu se va potoli într-atât, încât să scâncesc smerit în fața oamenilor, numindu-mă, când trebuie și când nu trebuie, tîlhar? Da, da, întocmai! Pentru asta mă trimite ei la ocna, de asta au ei nevoie... Uite-i cum mișună pe strada încolo și încocace, și fiecare dintre ei este din firea lui un ticălos și un tîlhar; mai rău încă: este un idiot! Dar să încerce numai să nu mă trimitem la ocna și ei toți au să turbeze de nobila indignare! O, cât îi urăsc pe toți!"

Raskolnikov se adînci în gîndurile lui: „Care este procesul care-l va face pe el să se supună tuturora, fără să mai stea să judece, să se supună, convins ca aşa trebuie să fie? De ce nu? Fireşte, aşa trebuie să se întîmple! Oare douăzeci de ani de apăsare neconitenă nu-l vor frînge definitiv? Apă sapa pietrele. Pentru ce, pentru ce atunci să mai trăiesc, pentru ce mă duc, dacă ştiu că toate se vor întîmpla întocmai, ca la carte, și nu altfel?!"

De ieri își punea poate pentru a suta oară această întrebare și totuși mergea înainte.

Capitolul VIII

Când intră în odaia Soniei, afară se înnopta. Toată ziua Sonia îl aşteptase, prada unei neliniști grozave. Mai întîi aşteptase împreună cu Dunia. Aceasta venise încă de dimineață, ăducându-și aminte de cuvintele lui Svidrigailov că Sonia „știe”.

N-o să redam amănuntele convorbirii celor două femei; vom spune numai ca au plîns împreună și au legat prietenie. Dunia a rămas după această întîlnire cel puțin cu mîngîierea că fratele ei nu va fi singur; la ea, la Sonia, se dusese el mai întîi să-și descarce sufletul; la ea s-a dus când a simțit nevoia de a se mărturisi unui om; iar ea îl va urma oriunde l-ar trimite soarta. Fără s-o fi întrebăt, Dunia era sigura de asta. Se uita la Sonia cu un fel de evlavie, ceea ce la început o rușina pe aceasta pînă la lacrimi, căci ea se socotea nedemnă să-și ridice ochii asupra Duniei. De la întîlnirea lor în odaia lui Raskolnikov, chipul frumos al tinerei fete, care o salutase cu deosebită politețe, i se întipărise în suflet pentru toată viața, ca o vedenie minunata, de neatins.

La urmă, Dunecika, nemaiputînd îndura această aşteptare, hotărî să plece să-și aştepte fratele la el acasă, gîndindu-se că poate are să treacă mai întîi pe la locuința lui. Rămasa singura, pe Sonia o cuprinse groaza că nu cumva el să-și pună capăt vieții. De același lucru se temea și Dunia. Cât fuseseră împreună, căutaseră să-și dea una alteia argumentele cele mai bune și convingătoare că nu se poate întîmpla acest lucru și izbutiseră să se mai liniștească. Dar după ce se despărțiră, amîndouă nu se mai gîndeau la altceva. Sonia își aduse aminte ca Svidrigailov îi spusese aseară că Raskolnikov nu avea decât două drumuri: Siberia sau... Știa, pe de altă parte, că este orgolios și că nu crede în Dumnezeu... „Este cu putință să se resemneze el să trăiască numai din lașitate, de frica morții?” se gîndeau ea cu deznădejde. Soarele asfințea. Sonia sta trista în fața ferestrei și privea drept înainte; dar nu zărea decât peretele nevăruit, orb, ăl casei vecine. În sfîrșit, când nici nu se mai îndoia că nefericitul își pusese capăt zilelor,

Raskolnikov intra în odaie.

Un strigăt de fericire îi izbucni din piept. Dar după ce îl privi mai cu luare-aminte, deodată păli.

— Ei da! zise Raskolnikov, zîmbind ironic. Am venit după crucea ta, Sonia. Tu m-ai trimis la răscruce de drumuri; de ce atunci te sperii acum, când a sosit clipa?

Sonia îl privi cu mirare. îi părea ciudat tonul lui; un fior rece îi străbătu trupul, dar peste o clipă își dadu seama că și tonul și vorbele erau prefăcute. îi vorbea, uitîndu-se într-un colț, ca și cum ș-ar fi temut s-o privească în față.

— Vezi, Sonia, am judecat că aşa are sa fie poate mai bine. Este o împrejurare la mijloc... Dar ar fi prea lung de povestit și n-are rost. Știi numai ce mă înfurie? Mă înfurii când mă gîndesc la mutrele acelea imbecile, bestiale, care or să mă înconjoare, or să caște ochii la mine, or să-mi pună întrebări stupide, la care va trebui sa răspund, or să ma arate cu degetul... Ptiu! Știi, eu n-am să mă duc la Porfiri Petrovici, m-am saturat de el. Am să mă duc mai bine la prietenul meu Dinamita. Ce are să se mai mire! Ce impresie am să produc! Dar ar trebui să am mai mult sînge rece; prea sunt iritabil în ultima vreme. Mă crezi: aproape ca am amenințat-o cu pumnul, adineauri, pe sora mea, numai că s-a întors ca să se maiuie o dată la mine. Starea asta este o adevărată pacoste! Iată unde am ajuns! Ei, unde-i crucea ta?

Părea tulburat la culme. Nu putea sta locului o clipă, nici să-și fixeze atenția asupra unui obiect oarecare; gîndurile îi săreau de la una la alta, pierdea șirul; îi tremurau ușor mîinile.

Sonia scoase în tăcere din sertar două cruci, una de chiparos, cealaltă de aramă, își făcu cruce, apoi făcu și deasupra lui și-i atîrnă de gît cruciulița de chiparos.

— Astă înseamnă că-mi iau crucea, he-he! Ca și cum n-aș fi suferit până acum! Cruciulița de chiparos, adică o cruciuliță cum poarta oamenii simpli; cea de arama, a Lizavetei, și-o păstrezi ție; arata-mi-o! Va să zică o purta în clipă... aceea? Cunosc alte două cruciulițe asemănătoare, de argint, și o iconiță. Le-am aruncat pe pieptul bătrînei, atunci. Pe acelea ar fi trebuit să le pun acum, da... Dar îndrug vrute și nevrute și uit ceea ce este mai important: sunt cam zăpăcit!... Vezi, Sonia, am venit anume pentru un lucru, am venit să te anunț, ca să știi tu... și astă-i tot... Numai pentru astă am venit. (Hm, am crezut că o să spun măi mult.) Doar tu ai vrut să mă duc să stau la închisoare și să ți se împlinească dorința. De ce plîngi? Și tu plîngi? Încetează, ajunge, ah, ce greu îmi este!

Simțirea se născuse totuși în sufletul lui; inima i se strînse, privind-o pe Sonia. „Asta, astă de ce plînge? se gîndeа el. Ce sunt eu pentru dînsa? De ce plînge, de ce se îngrijește de mine, de parcă ar fi mama sau Dunia? Are să-mi fie dadacă!”

— Fă-ți cruce, roagă-te măcar o data, îl rugă Sonia cu glas tremurător, sfios.

— O, fie, am să mă rog cât potfești! Din toată inima, Sonia, din toată inimă...

Ar fi vrut totuși să spună altceva.

Își făcu cruce de câteva ori. Sonia luă un șal și-și acoperi capul. Era acea broboada verde, de lină, despre care pomenise cândva Marmeladov,

„broboada familiei” lor. Raskolnikov se gîndi în treacăt la acest lucru, dar nu întrebă. Într-adevăr, se simțea cam zăpăcit și foarte tulburat. Astă îl neliniștea. Deodată îl miră faptul ca Sonia vrea să meargă cu el:

— Ce faci? Unde te duci? Rămîi, rămîi! Vreau să fiu singur! strigă el, iritat și însăjuită și aproape furios porni spre ușă. Ce rost are să merg cu suită? mormăi el, ieșind.

Soniă rămase în mijlocul camerei. Nici nu-și luase măcar rămas bun de la ea, parca ar fi uitat-o de pe acum; sufletul lui era plin de îndoială și de revoltă.

„Oare totul s-a încheiat? Trebuie neapărat s-o fac? se întreba el, coborând scara. Nu e chip să mădau înapoi, să se dreagă lucrurile și... să nu mă duc chiar acolo?”

Totuși, mergea înainte, simțind deodată că nu mai avea nici un rost să-și pună întrebări. După ce ieși în strada, își aduse aminte că nu-și luase rămas bun de la Sonia, că ea a rămas în mijlocul camerei, cu broboada ei verde pe cap, ca întuită pe loc, în urma vorbelor lui răstite și se opri. Dar, în aceeași clipă, un gînd îi străbătu fulgerător mintea, de parcă ar fi pîndit momentul să-l doboare cu totul.

„Pentru ce, pentru ce am venit la ea? I-am spus că am treabă cu ea; ce treabă? N-am avut nici o treabă! Să-i declar că mă duc: ei, și? Măre nevoie! Nu cumva o iubesc? Doar n-o iubesc... N-o iubesc? Am repezit-o adineauri ca pe un cîine! Ori am avut într-ade-văr nevoie de crucea ei? O, cât de jos am căzut! Nu, am avut nevoie de lacrimile ei, trebuia să văd cum se sperie, să văd cum o doare înimă și cât suferă! Trebuia să mă ăgăț de ceva, să amîn, să văd un om! și eu am îndrăznit să am încredere în mine, să visez lucruri mari, eu, un nemernic, un cerșetor, un ticălos?!”

Mergea de-a lungul canalului și nu mai avea mult de mers. Dar, ajuns lîngă pod, se opri și deodată coti pe pod, luînd-o spre Sennăia.

Se uita cu nesaț la stînga și la dreapta, cerceta încordat fiecare obiect și nu-și putea concentra atenția; toate îi scăpau. „Peste o săptămînă, peste o luna am să trec iar, dus cu dubă închisorii, peste podul acesta; oare cu ce ochi voi privi atunci canalul? Am să mărițin minte că m-am uitat la el? îi trecu prin minte. Uite, firma de acolo! Am să mai citesc atunci, ca acum, aceste litere? Aici scrie Asociație, ce bine ar fi să nu uit acest A, litera A, și să mă uit la acest A peste o luna. Ce am să simt și ce am să gîndesc atunci?... Doamne, cât de meschine sunt toate aceste... preocupări ale mele! Firește, ar fi interesant... într-un fel... (ha-ha-ha! la ce ma gîndesc!) sunt ca un copil, fac pe fanfaronul cu mine însumi; și de ce m-aș rușina de gîndurile mele? Uf, ce îmbulzeala! Uite, grăsunul de colo - trebuie să fie neamă - care m-a ghiontit adineauri; știe el oare pe cine a împins cu cotul? Femeia astă cu copilul de mînă, care cere de pomana, mă crede poate mai fericit decât dînsa. Ar trebui să-i dau un ban, aşa, pentru ciudațenia acestui fapt. Uite un pitac, a mai rămas în buzunar, de unde? ia... ia-l, maica!”

— Să-ți răsplatească Dumnezeu! se auzi glasul tîngitor al cerșetoarei.

Intra în Sennaia. Îl supăra, tare îl supăra că se lovea mereu de oameni, totuși mergea tocmai acolo unde vedea mulțimea mai deasă. Ar fi dat orice ca să rămînă singur, dar simțea că nu ar fi putut îndura nici o clipă. În mulțime făcea scandal un bêtiv; voia neapărat să joace și tot cădea pe o parte. Lumea se înghesuia în jurul lui. Raskolnikov își croi drum prin gloata,

câteva clipe se uita la bețiv și deodată începu să rîda tare, scurt, sacadat. Peste o clipă uita de bețiv și nici nu-l mai vedea, deși se uita la el. Se depărta fără să-și mai dea seama unde se afla și, ajuns în mijlocul pieței, o pornire ciudată îl îmboldi, stăpîndu-l trup și suflet.

Își aminti de vorbele Soniei: „Du-te la răscrucă de drumuri, închină-te în față oamenilor, sărută pamîntul față de care ai păcatuit și spune cu glas tare lumii întregi: Sunt un ucigaș!” Tresari, aducându-și aminte de aceste cuvinte. Și atât de tare îl apăsa durerea și neliniștea fără leac din ultima vreme, și mai ales din ultimele ceasuri, că se repezi, ca spre o ieșire, spre acest nou simțămînt, lasîndu-se cu totul în voia lui. Era ca o criză; parca i se aprinsese o scânteie în inima și acum ardea tot. I se muia firea și-l podidiră lacrimile. Căzu în genunchi pe locul unde stătea.

Îngenuncheat în mijlocul pieței, se închină pînă la pămînt și săruta cu bucurie pamîntul noroios. Se scula și se închină pentru a doua oară.

— Ian te uita cât e de beat! spuse un flacău lîngă el.

Cineva rîse tare.

— Pleacă la Ierusalim, fraților, își ia rămaș bun de la copii, de la glie, saluta pe toata lumea, săruta capitala țării, își lipește buzele de pamîntul Sankt-Peterburgului, adaugă un tîrgoveț beat.

— Băiat Tânăr! se amesteca un al treilea.

— De familie buna! observa un glas de om aşezat.

— Azi nu mai poți săi care-i de familie buna și care nu.

Toate aceste vorbe și observații îl împiedică pe Raskolnikov să cucinete: „am ucis”, care poate erau gata să iasă din gură lui, rămaseră nerostite. Îndură liniștit toate strigătele și, fără să se uite înapoi, porni drept înainte prin ulicioară, spre secția de poliție. Îi răsări o nălucă pe drum, dar se așteptase să-o întîlnească și de aceea nu se miră. În clipă când îngenunchease în Sennaia și se închinase pentru a doua oară pînă la pămînt, o zărise la vreo cincizeci de pași de el, în stînga, pe Sonia. Ea se ascundea de privirile lui după una dintre barăcile de lemn care se aflau în piață; prin urmare, îl însoțea în drumul lui dureros! Raskolnikov simți și înțelese în clipă aceea, o dată pentru totdeauna, că de acum încolo Sonia îl va urma pînă la moarte, fie și la capătul pămîntului, oriunde l-ar arunca soarta. Inima i se răsuci în piept... dar — iată-l ajuns la locul fatal...

Intră în curte destul de îmbărbătat. Trebuia să urce la etajul doi. „Cât urc, se gîndi el, mai am timp să mă răzgîndesc.” Se ăinăgea, spunîndu-și că pînă în ultima clipă ar mai putea da înapoi.

Același gunoi, aceleași coji de ouă pe scara în spirală; ca și prima data, aceleași uși deschise pe palier, aceleași bucătării din care venea fum și miros greu. Raskolnikov nu mai daduse pe acolo din ziua aceea. Genunchii îi amorteașă și abia îl țineau picioarele în timp ce urca treptele. Se opri pentru o clipă să răsuflă, să-și revină, să intre ca un om. „Dar pentru ce? Pentru ce? se întrebă el deodată. Daca trebuie să beau paharul pînă la fund, oare nu-i totuna? Cu cât are să fie mai amar, cu atât mai bine.” Văzu în închipuire chipul lui Ilia Petrovici Dinamita... „Să mă duc oare chiar la el? Nu s-ar putea să mă duc la altcineva? Nu s-ar putea să mă duc la Nikodim Fomici? Să ma întorc din drum și să ma duc la el acasă? Cel puțin, totul să ar petrece ca în familie... Nu, nu! La Dinamită, la Dinamita!

Daca trebuie să golesc cupa, să-o golesc pe nerăsuflare, pînă la fund.”

Cu mîinile și picioarele reci ca gheață, aproape inconștient, deschise

uşa secției de poliție. De data aceasta era foarte puțina lume înăuntru, un portar și un om din popor. Paznicul nici măcar nu-și scoase capul din cușca. Raskolnikov trecu înainte. „Poate că s-ar putea să nu spun nimic”, îi trecu prin cap. Un conțopist oarecare, cu surtuc civil, se pregătea să scrie ceva pe birou. În colț stătea alt conțopist. Zametov lipsea. Nikodim Fomici nu era pesemne nici el acolo.

— Nu e nimeni? Întreba Raskolnikov, întorcându-se spre conțo-pistul de la birou.

— Cu cine doriți să vorbiți?

— A-a-a-a! De auzit nu se aude, de văzut nu se vede, dar de simțit se simte miros de creștin... cum zice povestea... am uitat! Respectele mele! strigă deodată o voce cunoscută.

Raskolnikov tresări. În fața lui stătea Dinamită; ieșise deodată din altă odaie. „Așa a fost sortit, se gîndi Raskolnikov; ce cauți aici?”

— Ați venit la noi? Ce vînt vă aduce? urma să strige **Ilia** Petrovici. (Era, pare-se, cât se poate de bine dispus, chiar un pic surescitat.) Daca veniți cu treabă, e cam devreme. Eu am venit întîmplator... De altfel, dacă pot să vă fiu de folos... Mărturisesc... cum va?... Cum? Iertăți-mă...

— Raskolnikov.

— Raskolnikov! V-ați putut închipui ca v-am uitat numele? Vă rog sa nu credeți ca sunt chiar atât de... Rodion Ro... Ro... Rodionîci, aşa mi se pare?

— Rodion Romanici.

— Da, da, da! Rodion Romanîci, Rodion Romanici! Tocmai asta am vrut să spun! Am întrebăt mereu de dumneavoastră. Mărturisesc că mi-a părut foarte rău, sincer rău ca ne-am purtat atunci cu dumneata cam... Mi s-a spus mai tîrziu ca sunteți un Tânăr literat, un om de știință chiar... cum s-ar zice la primii pași pe aceasta cale... O, Doamne! Care literat sau om de știință n-a dus la început o viață cam originală? Și eu și soția mea admiram literatura, soția mea o adoră chiar!... Literatura și arta! Poți fi de familie buna, dar tot restul îl obții numai prin talent, cunoștințe, inteligență, geniu! Pălaria - bunăoară - ce înseamnă o pălarie? Pălaria este un moft; pot să-o cumpăr de la Timermann; dar ceea ce se ascunde sub pălarie, ceea ce acoperă pălaria, asta n-o pot cumpăra nicăieri!... Mărturisesc că am vrut să vin la dumneavoastră, să ma explic, dar m-am gîndit că poate... la te uita! Nici nu v-am întrebăt măcar! Aveți vreo treaba? Se zice că v-a venit familia?

— Da, mama mea și sora mea.

— Am avut cinstea să-o întîlnesc pe surioara dumneavoastră; este o persoană fermecătoare și foarte instruită. Mărturisesc că mi-a părut foarte rău că ne-am înfierbîntătă că amîndoi, atunci. Ce caz! Eu din pricina leșinului v-am privit atunci cu alți ochi — asta s-a lamurit mai apoi în chipul cel mai strălucit! Cruzime și fanaticism! Va înțeleg indignarea. Poate că în legătură cu venirea familiei, vă schimbați locuința?

— N-u-u-nu, am venit aşa... Am venit să întreb... am crezut că-l voi găsi pe Zametov...

— Ah, da! V-ați împrietenit, am auzit. Zametov nu mai este la noi, n-o să-l găsiți. Da, Aleksandr Grigorievici ne-a părăsit. De ieri nu mai face parte din cadrele noastre; s-a "transferat... și trans-ferându-se, s-a certat cu toți... oarecum nepoliticos... Un băiețandru ușuratic, nimic altceva; dadea speranțe; dar vezi, aşa se întîmplă cu tineretul nostru strălucit! Nu

știu exact, mi se pare că voia să dea un examen, dar știți cum se întâmplă la noi, vorbește omul, vorbește, face pe grozavul și cu asta se isprăvește examenul! Bineînțeles, nu-i nici o asemănare între Zametov și dumneavoastră, său domnul Razumihin, prietenul dumneavoastră! Cariera dumneavoastră este știință, neizbînzile n-o să vă întoarcă din cale; pentru dumneata, toate frumusețile vieții, s-ar putea spune, *nihil est!* Ascet! Monah! Sihastru!... Pentru dumneavoastră nu există decât cartea, pana după ureche, cercetările științifice - iată unde vă zboară gîndul! Și eu, într-o oarecare măsură... atîi citit însemnările lui Livingstone?

— Nu.

— Eu le-am citit. De altfel, astăzi sunt foarte mulți nihilisti: e și de înțeles; ce vremuri trăim, vă întreb? Va vorbesc aşa... de la om la om... dumneavoastră, firește, nu sunteți nihilist! Răspundeți sincer, sincer de tot!

— N-nu...

— Puteți vorbi cu mine absolut sincer, fără rezervă, cum atîi vorbi cu dumneavoastră însivă! Ună-i slujba, alta-i... atîi crezut că am să spun prietenia? Nu, n-atîi ghicit. Nu prietenia, ci sentimentul uman și de dragoste pentru Cel-de-Sus. Pot fi persoană oficială în exercițiul funcțiunii, dar sunt dator să mă simt totdeauna cetățean și om, și sa răspund... Atîi pomenit adineauri de Zametov. Zametov este un scandalagiu în stil franțuzesc, când a băut un pahar de şampanie sau de vin de Don, în vreun local dubios; iată cine este Zametov! Iar eu, poate, cum s-ar zice, ard de rîvnă și sentimente înalte, în slujba pe care o ocup. De altminteri, am un grad, o situație, o oarecare importanță socială! Sunt însurat și am copii. Îmi îndeplinesc datoria de om și de cetățean, iar el, cine este el, dacă-mi îngădui întrebarea? Mă adresez dumneavoastră, ca unui om înnobilat de cultura. Și apoi, poftim, și moaștele astea s-au înmulțit în zilele noastre peste măsură!

Raskolnikov ridică sprîncenele, mirat. Cuvintele lui Ilia Petrovici, care vădit abia se sculase de la masă, îi sunau în urechi ca niște vorbe goale. Unele le înțelegea totuși, de bine, de rău, într-o anumita măsură; îl privea întrebător pe Dinamită și nu știa cum se vor isprăvi toate acestea.

— Vorbesc despre fetele acelea cu părul tuns... urma volubil Ilia Petrovici. Le-am poreclit cu de la mine putere „moașe”, și găsesc porecla foarte potrivită. He-he! Se bagă la medicină, învață anatomia; spuneți și dumneavoastră, dacă mă îmbolnăvesc, am să chem vreodată o fata să mă trateze? He-he!

Ilia Petrovici rîdea, încântat de spiritele lui.

— Să zicem că setea după instrucțiune este nestăvilită; dar te-ai instruit și ajunge. Pentru ce să întrecem măsura? De ce să insultam persoanele de treaba, cum face ticălosul de Zametov. Pentru ce m-a insultat, va întreb? Uite, și sinuciderile s-au înmulțit grozav în ultima vreme; nici nu vă puteți închipui cât s-au înmulțit. Toți indivizii aceștia măñîncă tot ce au, pînă la ultimul ban, și apoi se sinucid. Fetișcane, băiețândri, bătrîni își pun capăt zilelor... Azi-dimineață, ni să anunțăm sinuciderea unui individ care abia a sosit în capitală. Nil Pavlîci! Auzi, Nil Pavlîci! Cum îl cheamă pe gentlemanul acela a cărui sinucidere ne-a fost anunțata adineauri, acela care s-a împușcat în Petersburgskaia?

— Svidrigailov, răspunse cineva cu glas răgușit și nepăsător, din odaia

de alaturi.

Raskolnikov tresari.

— Svidrigailov? Svidrigailov s-a împușcat? striga el.

— Cum? Îl cunoști pe Svidrigailov?

— Da... îl cunosc... A venit nu de mult...

— Da, da, a venit de curând, și-a pierdut soția, un cheflui, un stricat, și deodată se împușcă, și încă atât de scandalos că nici nu-ți poți închipui... a lasat în carnetul lui de note câteva cuvinte, că moare în depline facultăți mintale și roagă că nimeni să nu fie învinuit de moartea lui. Se zice că omul acesta a avut parale. Va să zică, l-am cunoscut?

— Da... l-am cunoscut... sora mea a fost guvernanta la ei în casa...

— Ba, ba, ba!... Prin urmare ne poți comunica unele lucruri. Si dumneata n-ai bănuit nimic?

— L-am văzut ieri... el... bea vin... și eu n-am bănuit nimic. Raskolnikov simțea că și cum s-ar fi prăbușit ceva pe umerii lui

și-l apasă la pămînt.

— Iarăși parca ai pălit. E un aer atât de închis la noi...

— Da, trebuie să plec, mormăi Raskolnikov, să mă iertați că v-am deranjat...

— Vai de mine, cu cea mai mare placere! Mi-ai făcut mare placere și sunt bucuros să...

Ilia Petrovici îi întinse mâna.

— Am vrut numai... am venit la Zametov...

— Înțeleg, înțeleg, mi-ați făcut placere.

— Eu... îmi pare bine... la revedere, zîmbi Raskolnikov.

Ieși, clatinîndu-se. I se învîrtea capul. Nu-și simțea picioarele. Cobora scara, sprijinindu-se cu mâna dreaptă de zid. I se păru că un portar, cu un registru sub braț, îl îmbrînci suind scara spre secție; că un cățel latra din răsputeri cu un etaj mai jos, ca o femeie arunca cu făcăletul după cățel și strigă ceva. Coborî și ieși din curte. Acolo, nu departe de intrare, stătea, palida, mai mult moarta decât vie, Soniă și se uită la el cu o privire sălbatică. El se opri în față ei. Ceva bolnav și chinuit se răsfrînse pe chipul fetei, o adîncă deznădejde. Își împreună mîinile. Un zîmbet hîd, de om pierdut, strîmba gura lui Raskolnikov. Rămase o clipă în fața Soniei, zîmbi din nou, se întoarse și porni iarăși sus, spre secție.

Ilia Petrovici se aşezase la locul lui și răsfoia niște hîrtii. În fața lui stătea acel mujic care îl îmbrîncise pe Raskolnikov pe scara.

— A-a-a! Te-ai întors? Ai uitat ceva?... Dar ce ai? Raskolnikov, cu buzele albe și privirea fixă, se apropiere încet de

masă, se sprijini cu mâna, voi să spună ceva, dar nu izbuti; nu se auzeau decât niște sunete nearticulate.

— Îți s-a făcut rău! la loc, şezi! Apă!

Raskolnikov se aşeza pe scaun, dar nu-și luă ochii de la Ilia Petrovici, foarte neplacut surprins. Amîndoi se priviră o clipă în tăcere, așteptînd ceva. Cineva aduse apă.

— Eu... începu Raskolnikov.

— Poftim apă.

Raskolnikov adu la o parte mâna care-i întindea paharul, și rosti încet, cu pauze, dar foarte clar:

— Eu am ucis-o cu toporul și am jefuit-o pe bătrâna văduvă de arhivar

și pe soră ei.

Ilia Petrovici cască gura. Din toate părțile se aduna lume. Raskolnikov își repetă depoziția...

EPILOG

Capitolul I

Siberia. Pe malul unui rîu mare și pustiu se înalță un oraș, unul dintre centrele administrative ale Rusiei; în oraș există o fortăreață, în fortăreață - o închisoare. În această închisoare se află de nouă luni un deținut Rodion Raskolnikov, condamnat la muncă silnică cu deportare. Din ziua crimei a trecut aproape un an și jumătate.

Procesul lui a decurs fără prea mari greutăți. Criminalul își menținea depoziția cu hotărîre, precizie și claritate, nu încurca declarațiile, nu căută circumstanțe atenuante, nu denatura faptele și nu uita nici cele mai mici amănunte. El a descris în întregime și amănunțit cum a săvîrșit crima; a explicat misterul amanetului (placuța de lemn cu fișia de metal), care s-a găsit în mâna bătrînei ucise; a povestit cum a luat de la victimă cheile, a descris aceste chei, sipetul și lucrurile care-l umpleau; enumera chiar unele obiecte pe care le văzuse înăuntru; lamuri enigma asasinatului Lizavetei; povesti cum venise și bătuse la ușă Koh, apoi studentul, repetă tot ce vorbiseră ei; istorisi cum el, criminalul, fugise jos pe scara, cum auzise tipetele lui Mikolka și Mitka; cum s-a ascuns în apartamentul gol, cum s-a întors acasă și, în încheiere, a arătat piatra de lingă poarta unei curți de pe bulevardul Voznesenski, sub care au fost găsite obiectele furate și punga. Într-un cuvînt, cazul era limpede. Anchetațorii și judecătorii se mirau grozav că el ascunsese obiectele și banii sub piatră, fără să se folosească de ele, și mai ales că, nu numai ca nu-și amintea detaliat de obiectele pe care le furase, dar nu le știa bine nici numărul. Faptul că nă deschis niciodată punga, și habar n-avea că bani se aflau înăuntru, le-a părut neverosimil (în pungă se aflau trei sute șaptesprezece ruble de argint și trei bancnote de douăzeci de copeici fiecare; fiindcă zăcuseră multă vreme sub piatră, câteva bilete, cele mai mari, care se aflau deasupra, se deterioraseră aproape de tot). Mult timp au încercat să afle de ce inculpatul minte numai în această privință, pe când în toate celelalte mărturisește de bunăvoie și spune numai adevărul. În sfîrșit, unii anchetaitori (psihologi) au admis că eră totuși posibil că el să nu se fi uitat în pungă și s-o fi ascuns sub piatra fără să se fi uitat ce conține, dar din aceasta împrejurare ei au dedus că însăși crima n-a putut fi săvîrșită decât într-o stare de nebunie temporara, ca, ziceau ei, era un caz de boala, de monomanie a asasinatului și a jafului, că criminalul a ucis și a jefuit fără scop și fără să se gîndeasca la foloasele materiale pe care ar fi putut să le tragă din acțiunea lui. Tocmai atunci apăruse o teorie nouă, foarte la

moda, despre alienarea mintala temporară, care, în vremurile noastre, este atât de des atribuita diverșilor criminali. În afara de aceasta, starea de ipohondrie, de care Raskolnikov suferea de multă vreme, a fost atestata de mulți martori, de doctorul Zosimov, de foștii lui colegi de facultate, de gazda și servitoarea ei. Toate acestea au dus la concluzia că Raskolnikov nu era încă într-un ucigaș, un tîlhar și un jefuitor de rând, și că la mijloc se ascunde altceva. Spre marele necaz al celor care susțineau acest punct de vedere, criminalul aproape n-a încercat să se apere; la întrebările definitive: ce anume l-a îndemnat să comită asasinatul și ce l-a făcut să jefuiască, el a răspuns cât se poate de limpede, cu cea mai brutală sinceritate, că motivul crimei a fost proasta lui situație materială, sărăcia și neputința de a ieși din impas, dorința sa-și consolideze primii pași în viață, speranța că va izbuti să-și facă o carieră cu ajutorul său cel puțin trei mii de ruble, pe care credea că le va găsi la victimă lui. Se hotărîse să ucida fiindcă este ușuratic și laș, și pe deasupra înrăit de lipsuri și insuccese. La întrebarea ce anume l-a făcut să se predea, a răspuns deschis că se caia sincer. Toate acestea erau prea brutale, prea de-ă dreptul spuse...

Totuși sentință a fost mai blînda decât s-ar fi putut bănuia, judecind după gravitatea faptului, fiindcă criminalul nu numai că refuza să se apere, dar parcă dorea cu tot dinadinsul să se învinuiască tot mai rău. S-a ținut seama de toate împrejurările ciudate și speciale ale cazului. Starea bolnăvicioasa și mizeria criminalului înainte de săvîrsirea crimei erau absolut neîndoioibile. Faptul că el nu s-a folosit de roadele jafului a fost trecut parte pe seama remușcărilor, parte pe seama stării nu tocmai perfecte a facultăților mintale, în momentul crimei. Faptul că o ucisese din întîmplare pe Lizaveta servea chiar în sprijinul acestei presupuneri: omul comite două asasinate și, în același timp, uita ușa deschisă! În sfîrșit, faptul că s-a predat singur, tocmai atunci când justiția fusese indusa în eroare prin falsa mărturie a unui fanatic cu mintea rătăcită de spaimă (Nikolai) și când împotriva adevăratului criminal nu numai că nu existau indicii precise, dar nici măcar bănuieri (Porfiri Petrovici s-a ținut de cuvînt pe deplin), au contribuit de asemenea la ușurarea sortii învinuitului.

Cu totul pe neașteptate au fost descoperite și alte fapte, care de asemenea au pledat în favoarea inculpatului. Astfel, fostul student Razumihin a dezgropat, nu se știe cum, și a reușit să aducă toate dovezile că criminalul Raskolnikov, pe vremea studenției, a ajutat din puținii bani pe care-i avea pe un fost coleg de facultate, sărac și bolnav de tuberculoza, pe care aproape că l-a întreținut o jumătate de an. Iar după moartea acestuia, a îngrijit de tatăl bătrân și bolnav al colegului său mort (care, muncind aproape de la vîrsta de treisprezece ani, fusese singurul sprijin al acestui nefericit părinte), l-a internat într-un spital și când a murit l-a înmormântat. Toate aceste informații au avut o influență binefăcătoare asupra destinului său. Fosta lui gazda, văduva Zarnîțina, mama logodnicei sale moarte, a declarat că încă pe vremea când stătea în casa de la Cinci Colțuri, noaptea, a luat foc casa și Raskolnikov, punîndu-și viața în primejdie, a salvat dintr-un apartament în flacări doi copilași; cu acest prilej s-a ales cu arsuri destul de grave. Acest fapt a fost cercetat cu de-amănuntul și confirmat de numeroși martori. Pe scurt, ținîndu-se seama de faptul că criminalul s-a predat singur și de alte circumstanțe atenuante, procesul s-a

încheiat cu o condamnare la opt ani munca silnica cu deportare.

Încă de la începutul procesului, mama lui Raskolnikov a căzut la pat. Dunia și Razumihin găsiră mijlocul să-o scoată din Petersburg pe tot timpul cât a ținut procesul. Razumihin a ales un orășel în apropiere de Petersburg, cu legătură de cale ferata, ca să poată urmări îndeaproape toate fazele procesului și, în același timp, să se vada cât mai des cu Avdotia Romanovna. Boala Pulheriei Aleksandrovna era o ciudată boala de nervi, însotită de alienare mintală, cel puțin parțială, dacă nu totală. Întorcându-se de la ultima ei întâlnire cu fratele sau, Dunia o găsise bolnavă, cu febră mare și delirând. În aceeași seară, ea se întelegea cu Razumihin ce să-i răspunda mamei când va întreba de fiul ei și chiar născoci împreună cu el o întreagă poveste despre plecarea lui Raskolnikov departe, la granița Rusiei, unde era trimis într-o misiune particulară, care îi va aduce, în sfîrșit, bani și renume. Ceea ce i-a mirat, însă, era că Pulheria Aleksandrovna nu le-a pus nici o întrebare și nu i-a descusut în această privință nici atunci, nici mai tîrziu. Dimpotrivă, născocise ea însăși o întreagă poveste cu plecarea neașteptată a fiului ei; cu lacrimi în ochi, ea povestise că venise să-si ia rămas bun de la dînsă; totodată, făcea aluzie ca numai ea știe multe lucruri tainice, de mare importanță: spunea că Rodea are mulți dușmani, foarte puternici, aşa că este nevoie chiar să se ascunda. În ceea ce privește cariera lui viitoare, o vedea sigură și strălucită, în clipa când vor trece unele împrejurări neprielnice; îl încredința pe Razumihin ca fiul ei va ajunge odată un mare om de stat, fapt care se vede din articolul ce dovedește cu prisosință extraordinarul lui talent literar. Recitea întruna acest articol, uneori chiar cu glas tare; mai-mai că dormea cu revista în pat și totuși nu întreba unde se afla Rodea, deși faptul că ceilalți evitau să vorbească despre acest lucru ar fi trebuit să-i trezească bănuielile. Pînă la urma, aceasta tacere ciudată a Pulheriei Aleksandrovna începu chiar să-i sperie. De pilda, ea nu se plîngea niciodată că nu primește scrisori de la el, cu toate că pe vremuri, în orășelul lor, trăisea numai cu speranța și în veșnică aşteptare de a primi cât mai iute vești de la iubitul ei Rodea. Acest lucru era atât de inexplicabil, încât Dunia se îngrijora; uneori se gîndează că mama ei presimte că s-a întîmplat ceva îngrozitor fiului ei și se teme să întrebe, ca să nu afle ceva și mai îngrozitor. În orice caz, Dunia vedea împede ca Pulheria Aleksandrovna nu mai este în toate mintile.

Totuși, de două ori, ea singură a adus vorba despre el într-âsa fel, încât n-a fost cu putință să-i răspunda fără să pomenească unde se afla Rodea; iar după răspunsurile primite, care nu puteau fi decât încurcate și şovăielnice, ea s-a întristat grozav, a rămas posomorita, tacută, și această stare a ținut mult timp. Dunia își dadu seama, în sfîrșit, că minciunile și născocirile nu prindeau și că era mai bine să treacă cu totul sub tacere anumite puncte; dar își dadea seama din ce în ce mai împede, și acum era chiar sigură, că biata mamă bănuiește ceva groaznic. Între altele, Dunia își aduse aminte de vorbele fratelui ei, care-i spuse că mamă-sa auzise unele lucruri spuse de ea prin somn în noaptea care a urmat după scena cu Svidrigailov; ce-o fi prins ea din vorbele ficei sale, scăpate în delir? De multe ori, după câteva zile sau chiar săptămîni de tacere ursuza, posomorita și lacrimi mute, bolnava se însuflătea, cuprinsă de-o exaltare nervoasa, și începea deodată să vorbească cu glas tare, aproape fără întrerupere, despre fiul ei, despre speranțele ei, despre viitor... Fanteziile ei

erau foarte ciudate. Cei din jur n-o contraziceau, îi cântau în strună (uneori ea singura vedea poate clar că i se cântă în strună numai pentru a o mîngîia) și totuși nu contenea să vorbească...

Cinci luni după ce criminalul și-a mărturisit vina, s-a dat sentință. Razumihin îl vizita la închisoare de câte ori era permis. Sonia, de asemenea. Apoi a sosit clipa despărțirii; Dunia îi jura fratelui ei că aceasta despărțire nu va fi lungă; Razumihin făcu același lucru. În mintea Tânără și înflacărată a lui Razumihin încolțise un proiect foarte hotărît: în următorii patru-cinci ani să cîștige și să pună deoparte ceva bani, și apoi să se mute în Siberia, unde pămîntul era bogat în toate privințele, iar oameni care să muncească și băni erau puțini; se vor stabili în orașul în care va fi Rodea și... vor începe împreuna o viață nouă. Luîndu-și rămas bun, toți au plîns. În ultimele zile, Raskolnikov a fost foarte îngîndurat, întreba mereu de mama lui și era foarte îngrijorat din pricina ei. Era cu gîndul numai la ea, plin de durere, și acest lucru o neliniștea pe Duniă. Aflînd amănunte despre starea mamei sale, Raskolnikov se posomori adînc. Cu Sonia era foarte tăcut. Cu ajutorul banilor pe care îi lasase Svidrigailov, Sonia își făcuse de mult pregătirile că să urmeze lotul de arestați cu care urma să plece Raskolnikov. Nici unul dintre ei nu pomenea niciodată despre acest lucru, dar amîndoi știau că ăsa va fi. În ultima zi, când își luă rămas bun de la ai lui, Raskolnikov zîmbi ciudat la încredințările înflacărate ale surorii lui și ale lui Razumihin cu privire la viitorul lor fericit, după ce el își vă fi ispășit pedeapsa, căci presimțea că boala mamei lui o va duce în scurt timp în mormînt. În sfîrșit, ăvu loc plecarea lui și a Soniei.

Două luni măi tîrziu, Duniă s-a măritat cu Razumihin. A fost o nuntă tristă și discretă. Printre invitați se aflau Porfiri Petrovici și Zosimov. În ultimul timp, totul vădea în Razumihin un om care a luat o hotărîre energetică. Duniă credea orbește că el își va aduce la îndeplinire toate planurile și nici nu se putea să nu creăda; omul acesta dovedea o voință de fier; s-a reînscriș la facultate ca să isprăvească studiile; amîndoi își făceau planuri de viitor; erau hotărîți că peste cinci ani să se mute în Siberia; pînă atunci își puneau toată nădejdea în Sonia...

Pulheria Aleksandrovnă binecuvîntă cu bucurie căsătoriă fiicei ei cu Razumihin; dar după nuntă rămase parca și mai trista, și mai îngrijorata. Că să-i facă placere, Razumihin îi vorbi, între altele, despre purtarea frumoasă a lui Raskolnikov față de acel student și de tatăl bătrân al acestuia, despre faptul că Rodea a salvat acum un an doi copilași dintr-un incendiu, și apoi a zăcut în pat din pricina arsurilor. Aceste povestiri o aduseră pe Pulheria Aleksandrovnă, și aşa bolnavă de nervi, într-o stare de exaltare. Nu mai vorbea decât despre aceste fapte ale lui Rodea, le împărtășea și oamenilor de pe străda (deși Duniă o însوtea totdeauna). În vehiculele de transport, în magazine, dacă punea mină pe un ascultător, aducea vorba despre fiul ei, despre articolul lui, povestea cum l-a ajutat pe un student și s-a ales cu arsuri grave în timpul unui incendiu etc, etc. Dunecika nu știa cum s-o opreasă. Această stare de exaltare, în afara că o obosea pe bolnavă, era primejdioasă și fiindcă s-ar fi putut întîmpla că cineva să-și aducă aminte de numele lui Raskolnikov din procesul penal și să înceapă să vorbească despre el, ceea ce ar fi pututdezlanțui o catastrofă. Pulheria Aleksandrovnă află adresa mamei celor doi copilași salvați de la incendiu și voi neapărat să-i facă o vizită. În cele din urma,

neliniștea ei ajunse la culme. Uneori, începea deodată să plângă, făcea mereu febra și delira. Într-o dimineață, spuse hoțărît că, după socotelile ei, Rodea trebuia să vină în curând, deoarece ea-și amintește că, luîndu-și rămăs bun de la dînsa, i-a spus că trebuia să-l aştepte exact peste noua lună. Se apucă să strîngă în căsă și să se pregătească să-l întîmpine, i-a îngrijit și așezat odaia pe care i-o destină (propria ei odaie), să curăță mobila, a spălat, a pus la ferestre perdele noi etc. Dunia era alarmată, dar nu spunea nimic, și chiar o ajuta să pregătească odaia fratelui ei. După o zi agitată, plină de închipuirile cele măi fanteziste, de visuri de fericire și de lacrimi, noaptea i-a fost rău tare, cu febră și delir, și dimineața s-a declarat congestia cerebrală. Peste două săptămâni, Pulheria Aleksandrovna s-a prăpădit. În delir îi scăpău unele cuvinte, din care se putea deduce că bănuia mult mai mult despre soarta groaznică a fiului ei decât să-ri putut crede.

Raskolnikov nu știu multă vreme despre moartea mamei lui, deși era în corespondență cu familia chiar de la începutul șederii în Siberia, prin intermediul Soniei; aceasta scria punctual o dată pe lună la Petersburg, pe adresa lui Razumihin, și primea tot atât de punctual răspuns la scrisorile ei. La început, epistolele Soniei îi păreau Duniei și lui Razumihin cam seci și nesatisfăcătoare; dar mai trîzziu ajunseră la concluzia că mai bine nici nu se putea scrie, fiindcă, la urma urmei, găseau în ele datele cele mai complete și exacte ale existenței sărmanului lor frate. Scrisorile Soniei erau pline de lucrurile cele mai obișnuite, de descrierile cele mai simple și precise ale vieții de ocnaș a lui Raskolnikov. Nu vorbea niciodată despre speranțele ei, nu încerca să ghicească ce va fi în viitor, nu descria propriile ei sentimente. În loc să încerce să lămurească starea lui sufletească și, în general, viață lui launtrică, ea se marginea numai la fapte, adică le comunică vorbele lui, știri amănunțite despre starea sănătății, ce dorințe și-a exprimat când a fost să-l vada, ce a rugat-o, ce a întrebăt, ce însărcinări i-a dat etc. Toate acestea erau relatate foarte amănunțit. și astfel chipul nefericitului frate se desprindea de la sine, se contura clar și precis; nu putea fi vorba de nici o greșeala, fiindcă nu erau decât fapte directe, simple.

Dar din toate aceste știri, Dunia și soțul ei nu puteau desprinde decât prea puține lucruri îmbucurătoare, măi ales la început. Sonia scria că Răskolnikov este veșnic posomorit, puțin vorbăreț, că știrile pe Căre i le comunică, de câte ori primește o scrisoare, aproape nu-l interesează; că uneori întreabă de mama lui; și că atunci când ea, simțind că el bănuiește adevărul, i-a spus, în sfîrșit, tot, spre marea ei mirare, știrea morții mamei lui nu i-a făcut o impresie prea puternică, cel puțin aşa i s-a părut după înfățișarea lui. Între altele, ea scria că, deși el să zăvorit în sine însuși și pare străin de tot ce-l încjoară, a acceptat noua lui viață, deschis și cu simplitate; că înțelege perfect situația, nu așteaptă în viitorul apropiat nimic mai bun, nu nutrește nici o speranță deșartă (ceea ce ar fi atât de ușor de înțeles în situația lui), că nu-l miră nimic în ambianța aceea atât de nouă și atât de puțin asemănătoare cu cea de altădată. Scrisă că e sănătos. Se duce la lucru, nu se ferește de muncă, dar nici nu arată mare rîvnă. Este absolut nepăsător față de mîncarea ce i se da, dar că aceasta mîncare, în afară de duminici și zilele de sărbătoare, este atât de proastă, încât, în cele din urmă, a primit cu placere de la ea, Soniă, ceva bani ca să

bea zilnic ceai; cât despre toate celealte, a rugat-o să nu-i ducă grija, fiindcă a asigurat-o că nu-i place să se ocupe cineva de el. Măi tîrziu, Sonia a comunicat ca n-a văzut niciodată camera comună pe care o împarte cu ceilalți deținuți și, în general, interiorul încisorii, dar ca deduce că acolo trebuie să fie mare înghesuala, urît și nesănătos; că Rodea doarme pe priciul comun, aşternut cu o pătură de pîsla, și că altceva nu vrea să-și procure. Că duce o viață simplă și sărăcăcioasa, nu din principiu sau după un plan conceput de măi înainte, ci pur și simplu din nepăsare și lipsă de grijă pentru soarta lui. Sonia mărturisea sincer că, mai ales la început, vizitele ei nu numai că nu-i făceau deloc placere, dar chiar îl iritau, că aproape nu vorbea cu ea și uneori se purta grosolan; pînă la urmă, însă s-a obișnuit cu aceste vizite, care au ajuns să-i fie aproape necesare, aşa că să simțit foarte trist când ea s-a îmbolnăvit și n-a putut să vină să-l vada câteva zile. În zilele de sărbătoare se văd la poarta încisorii său la corpul de gardă, unde el este adus pentru câteva minute; în cursul săptămînii se ducea să-l vada la locul de muncă, unde ea putea să intre, fie prin ateliere sau în fabricile de cărămizi, fie în surile de pe mălul Irtîșului. Despre ea, Sonia scria că a reușit să facă unele cunoștințe și chiar să găsească protecție; că face croitorie și, cum în oraș nu există aproape nici o croitoreasă, e apreciată în multe case; numai despre faptul că, datorită ei, și Răskolnikov a început să fie protejat de superiorii lui, care-i ușurează munca și altele, Sonia n-a scris nimic. Apoi a sosit știrea (Dunia observase o oarecare neliniște și îngrijorare în ultimele ei scrisori) că Răskolnikov se ține departe de toți ceilalți, că ocnașii nu l-au îndrăgit; că tace zile întregi și este din ce în ce măi palid. Apoi, în ultima scrisoare, Sonia le scrise că el să îmbolnăvit destul de grav și Zace în spital, în salonul pentru deținuți...

Capitolul II

Era bolnav de multă vreme; dar nu grozăviile vieții de ocnaș, nu munca, nu hrana, nu capul ras, nu hainele vărgăte îl frînsesera, nu! Ce-i păsa lui de toate aceste chinuri și suferințe? Dimpotrivă, era mulțumit să muncească; prin oboseala fizică cîştiga cel puțin câteva ore de somn liniștit. și ce însemna pentru el zeama lungă cu gîndaci care i se dadeă drept mîncăre? În viață lui de student, adeseori n-avusesese nici atât. Hainele lui erau călduroase și potrivite cu felul de viață. Cătușele nu le simțea. Să se rușineze de capul lui ras, de haina lui vărgată? Dar în față cui? În față Soniei? Sonia se temea de el, cum ar fi putut să-i fie rușine de ea?

Atunci ce era? Totuși îi era rușine pînă și de Sonia, pe care o chinuia din pricina asta, purtîndu-se cu ea disprețitor și brutal. Dar nu-i era rușine nici de capul lui ras, nici de cătușe; mîndria lui fusese crunt rănită și el din asta se îmbolnăvise. O, cât de fericit s-ar fi simțit dacă s-ar fi putut îvinui singur! Atunci ar fi îndurat tot, pînă și rușinea și ocara. Dar oricât de aspru se judeca, cugetul lui înrăit nu găsea în trecutul lui nici o vina deosebită, nu-și imputa decât ca a dat greș, ceea ce i se poate întîmpla oricui. Ii era rușine să se vada pe el, Raskolnikov, pierdut prostește, fară leac, fără

nădejde, fără rost, învins de destinul orb, și că trebuia să se supună, să se încline în fața „absurdității” acestei sentințe, dacă voia să-și recapete cât de cât liniștea.

O neliniște fără scop și fără rost în prezent, o necontenită jertfire de sine, stearpa, fară folos în viitor - iată ce-i rezerva viața. Ce mîngîiere poate fi că peste opt ani nu va avea decât treizeci și doi de ani și că la vîrsta asta se poate reîncepe o viață nouă? Pentru ce să trăiască? Ce să apere? La ce să năzuiască? Să trăiască numai ca să trăiască? Dar de totdeauna a fost gata să-și dea viață pentru o idee, pentru o speranță, chiar și pentru o iluzie. Niciodată nu i-a fost de ajuns numai să trăiască; întotdeauna a dorit mai mult. Poate că numai datorita puterii pe care o aveau dorințele lui se socotise cândva un om căruia îi este permis mai mult decât altora.

Măcar să-i fi trimis soarta remușcarea, o remușcare arzătoare, care zdrobește inima, care alunga somnul, o remușcare ale cărei chinuri cumplite te fac să vrei să te spînzuri ori să te înceli! O, cât de fericit ăr fi fost atunci! Suferința și lacrimile - sunt și ele viață. Dar el nu simțea nici o remușcare pentru crima săvîrșită.

Cel puțin ar fi putut să fie furios pe prostia lui, aşa cum fusese altădată pe faptele stupide și odioase care l-au dus la închisoare. Dar acum, la ocna, în libertate, a cântărit și și-a judecat faptele de odinioară, și nu le-ă mai găsit sătîr de stupide și de odioase cum îi păruseră atunci.

„În ce, în ce a fost ideea mea mai proasta decât alte idei și teorii care mișuna și se ciocnesc între ele pe lume, de când există acest pămînt? se întreba el. Ajunge să privești acest lucru dintr-un punct de vedere independent, larg, dezbarat de prejudecățile actuale și atunci, firește, ideea mea n-are să mai para atât de... ciudată. O, voi cei deștepti, aş-numiți oameni emancipați, voi cugetători de cinci parale, de ce va opriți la mijlocul drumului!”

„De ce oare fapta mea le pare atât de urîtă? se întrebă el. Fiindcă este o fărădelege? Dar ce înseamnă fărădelege? Cugetul meu este liniștit. Firește, am săvîrșit o crima penală; firește, am trecut peste litera legii și am vîrsat sînge; bine, fie și ășă, n-ăveți decât să-mi tăiați capul... și gata! În cazul acesta, firește, mulți dintre binefăcătorii omenirii, care n-au moștenit puterea, ci au pus singuri mâna pe ea, ar fi trebuit să fie execuții de la primul pas. Dar oamenii aceia au mers pînă la capăt și de aceea ei au dreptate, iar eu n-am fost în stare să, prin urmare, n-am avut dreptul să-mi permit să fac acest pas”.

Era singurul punct în care-și recunoștea vina: în faptul că a fost slab și s-a predat singur.

Suferea și la gîndul: de ce nu s-a omorît atunci? De ce, în loc să se arunce în rîu, a preferat să se predea? Oare sătîr de puternică este dorința de a trai și e atât de greu să-o învingi? Dar Svidrigailov, care se temea de moarte, a învins-o totuși...

Se chinuia, punîndu-și mereu acesta întrebare, și nu putea să înțeleagă că, dacă nu se aruncase atunci în rîu, e că poate presimțise că în sufletul său în convingerile lui este o adîncă eroare. Nu înțelegea că în această presimțire poate încolțea o nouă concepție de viață, începutul unei Renașteri, semnul învierii lui.

Admitea mai curând că se supusese forței brutale a instinctului, fiind

prea slab și nemernic pentru ca să i se poată împotrivi. Se uita la tovarășii lui de ocnă și se minuna: cât de mult iubeau viața, cât o prețuiau! I se părea că tocmai la închisoare viața e mai iubita, mai prețuită, mai scumpă decât în libertate. Ce chinuri cumplite, câtă suferință n-au îndurat unii dintre ei, de pilda, vagabonzi! Sa fi avut sătăția preț pentru ei o rază de soare, pădurea neumblata, un șipoțel cu apă rece într-un desis necunoscut de nimeni, pe care un vagabond și-l însemnase în minte cu ani în urmă, și pe care visează să-l revada ca pe o ibovnică, pe care-l vede în somn înconjurat de iarba verde, cu o păsărică ciripind într-un tufiș? Privind din ce în ce mai atent, vedea și alte exemple și mai inexplicabile.

În închisoare, în mediul ce-l înconjură, desigur, multe lucruri îi scăpau și, de alțimieri, nici nu voia să vada nimic. Trăia cu ochii în pamînt; găsea nesuferit, dezgustător să privească viața în față. Dar pînă la urmă, multe lucruri, a căror existență nici nu o bănuise pînă atunci, îi treziră mirarea și, fără să vrea, începu să le observe. Dar ceea ce-l mira mai ales, din ce în ce mai mult, era prăpastia înfiorătoare, de nestrăbătut, Căre-l despărțea de toți Oamenii aceia. Ai fi zis că ei și el nu făceau parte din același neam. Se priveau cu dușmănie și neîncredere. Cunoștea și înțelegea cauzele generale ale acestei dușmănii; dar niciodată înainte n-ar fi admis că aceste cauze erau, într-adevăr, atât de profunde și atât de puternice. În închisoare se aflau deportați poliției polonezi. Aceștia se uitau la toată lumea ca la o gloată incultă, o gloată de robi, și o priveau de sus, cu dispreț; dar Raskolnikov nu putea împărtăși felul lor de a vedea; își dadea seama că acești oameni inculti erau în unele privințe mai deștepți decât polonezii aceia. Se aflau în închisoare și ruși care, de asemenea, disprețuiau poporul - un fost ofițer și doi seminariști; Raskolnikov vedea limpede greșeala lor.

Și, totuși, el nu era iubit, lumea să ferea de el. Pînă la urma, începură chiar să-l urască - pentru ce? Nu știa. Era disprețuit, batjocorit, și cei mai mari criminali, care erau mult mai vinovați decât el, rîdeau de crima lui.

— Boierule, ziceau unii, de ce ai puș mâna pe topor?! Treaba boierească-i asta?

În a doua săptămînă a postului măre îi veni rândul să se spovedească împreuna cu toți cei din baraca lui. S-a dus la biserică, într-o zi, n-ar fi știut să spună din ce, să-iscat o ceartă și toți s-au năpustit asupra lui.

— Necredinciosule! Nu crezi în Dumnezeu! strigau ei. Ar trebui să te ucidem.

Niciodată nu vorbise cu ei despre Dumnezeu și despre credință, și totuși ei voiau să-l omoare ca pe un ateu; tăcu și nu le răspunse nimic. Un ocnaș se repezi la el, turbat de furie; Raskolnikov îl aștepta liniștit, tăcut, fără să se clintească, fără să-i tresără un mușchi pe obraz. Gardianul se arunca la timp între ei - o clipă să fi întîrziat, ar fi curs sînge.

O altă întrebare îi părea, de asemenea, de nerezolvat: de ce o îndrăgiseră cu toții pe Soniă? Eă nu încerca să se deă bine pe lîngă ei; o întîlneau rar, doar când și când, la locul de muncă, când venea să-l vada o clipă. Și cu toate acestea o cunoșteau toți, cunoșteau și făptui că ea l-a urmat pe el, știau cum trăiește, unde stă. Sonia nu le dadea bani, nu le făcea nici un serviciu deosebit. Numai o singura dată, de Crăciun, a adus în dar, pentru toți — placinte și colaci. Dar, înacetul cu înacetul, între ei și Soniă s-au stabilit relații mai strînse; ea scria familiilor lor și expedia scrisorile. Rudele lor, venind în oraș, îi lasau — după indicația lor - obiecte

și chiar bani. Soțiile și ibovnicele o cunoșteau și se duceau la ea. Când Sonia venea să-l vada la locul lui de munca sau întâlnea grupul de deținuți care se ducea la lucru, toți își scoteau șepcile, toți o salutau: „Măicuța Sofia Semionovna, măieuța noastră buna”, spuneau acești ocnași brutali, înfierați, acestei ființe firave și micuțe. Eă le zîmbea. Le era drag pînă și mersul ei, își întorceau capul ca s-o privească din urma, să vada cum merge, și o laudau; o laudau pînă și pentru faptul că este ătît de mică; aproape nu știau pentru ce s-o mai laude. Se duceau la ea după sfaturi și leacuri când erau bolnavi.

Raskolnikov zăcu în spital pînă la sfîrșitul postului și săptămână luminata. Aproape întremat, își aminti de visurile lui pe când zăcuse cu febră mare și în delir. I se părea mereu că lumea întreagă este osîndită să căda victimă unei ciume înfiorătoare, nemaiauzită și nemaivăzută, venind din străfundurile Asiei spre Europa. Trebuia să piară toți, în afară de cîțiva aleși. Apăruseră niște trichine noi, niște vietăți microscopice, care pătrundeau în corpul omului.

Acestea erau, de fapt, niște spirite înzestrate cu rațiune și voință. Oamenii în corpul căror pătrundeau turbau și-și pierdeau mintile. Dar niciodată, niciodată oamenii nu s-au considerat atât de inteligenți și atât de siguri de adevărul lor ca cei atinși de boala. Li se părea că niciodată n-au existat verdicte, deducții științifice, convingeri morale și credințe mai neclintite ca ale lor. Sate întregi, orașe întregi, popoare întregi se molipseau și cădeau prada nebuniei. Toți erau agitați și nu se întelegeau între ei; fiecare credea că el singur cunoaște adevărul și se chinuia, uitîndu-se la ceilalți, se bătea cu pumnul în piept, plîngea și-și frîngea mîinile. Oamnii nu mai știau să judece ce este bine și ce este rău. Nu știau pe cine să condamne și pe cine să achite. Se omorau între ei într-o furie absurdă. Se adunau în armate, dar armatele acestea, pornind în campanie, începeau să se destrame, rândurile se desfăceau, ostașii se năpustea unii împotriva celorlalți, se împungeau, se tăiau, se sfîrteau și se mîncau între ei. În orașe, zile întregi sună clopotul de alarmă; erau chemeți toți, dar cine chema și pentru ce chema nu știa nimeni, și toți erau alarmați. Oamenii părăsiseră meșteșugurile cele mai obișnuite, fiindcă fiecare își propunea ideile, reformele și nu puteau să cada la o întelegere între ei; agricultura era părăsită. Ici-colo, oamenii se adunau grămadă, se învoiau să întreprinda o acțiune comună, jurau să nu se mai despartă, dar o clipă după aceea își uitau făgăduielile și începeau imediat cu totul altceva decât ceea ce propuseră, să învinuiau reciproc, să băteau, să omorau. Casele luau foc, începuse și foametea. Toți și toate se prăpădeau. Ciuma se întindea, înainta mereu. Din lumea întreagă nu se puteau salva decât cîțiva oameni curați la suflet, oameni aleși, destinați să dea naștere unei noi omeniri, să reînnnoiască viața, să purifice pămîntul; dar nimeni nu-i lua în seamă nicăieri pe acești oameni, nimeni nu le auzea vorba și glasul.

Ce-l chinuia pe Raskolnikov era că visul acesta absurd lasase în mintea lui urme adînci, care stăruiau, și că nu se putea scutura de spaimele acestui coșmar apăsător. Săptămână Paștilor trecuse; zilele erau căduroase, senine, zile de primăvară; în salonul deținuților ferestrele erau deschise (ferestrele cu gratii, sub care se plimba santinela), în tot timpul bolii lui, Sonia nu putuse să-l viziteze în salon decât de două ori; de fiecare dată trebui să scoată o autorizație specială, ceea ce era foarte greu de

obținut. Dar ea venea mereu în curtea spitalului, sub fereastra, mai ales pe înserate, uneori numai ca să stea câteva clipe în ograda și măcar de departe să se uite la fereastra salonului. Într-o după-amiază, Raskolnikov, aproape cu totul însănătoșit, adormi; când se trezi, se aproape întîmplator de fereastră și, deodată, o zări pe Sonia lîngă poarta spitalului; stătea pe loc și parca aştepta ceva. Văzînd-o, Raskolnikov simți o săgeată în inimă; tresari și se depărta cât măi iute. A doua zi, Sonia nu veni, a treia zi de asemenea: Raskolnikov își dadu seama că o aşteaptă cu îngrijorare. În sfîrșit, ieși din spital și se întoarse la baracă, unde afla de la ceilalți deținuți ca Sofia Semionovna este bolnavă la pat și nu ieșe din casa.

Foarte îngrijorat, Raskolnikov trimise pe cineva să întrebe cum îi merge. Afla repede că boala nu este grava. Sonia, la rîndul ei, văzîndu-l îngrijorat și că îi este dor de ea, îi trimise un biletel scris cu creionul, în care îi spunea că se simte mai bine, că nu e vorba decât de o simplă răceala, foarte usoară, și că are să vină cât de cu-rînd, să-l vada la lucru. Citind biletul, inima îi bătu puternic și dureros.

Era iarăși o zi calda și senină. Dimineața devreme, pe la șase, porni la lucru pe malul rîului, unde fusese instalat într-o șura un cuptor de arș alabastrul pe care deținuții îl pișau. Fură trimiși să lucreze acolo numai trei condamnați. Unul dintre ei îl luă pe soldatul de escortă și plecă la fortăreață după niște scule; altul începu să spargă lemne și să le pună pe foc. Raskolnikov ieși din șura pe malul apei, se aşeză pe butucii stivuiți lîngă șură și începu să privească rîul lat și pustiu. De pe malul înalt se deschidea o priveliște întinsă. De foarte departe, de dincolo de rîu, veneau slabe sunete de cântec. Acolo, în stepa fără margini, scăldată în soare, ca niște puncte negre, abia se zăreau iurtele nomazilor. Acolo era libertate, acolo trăiau alți oameni, care nu semănau deloc cu cei de pe malul acesta, acolo parca însuși timpul se oprișe în loc, de pe vremea lui Avraam și a turmelor lui. Raskolnikov şedea neclintit, cu ochii atîntiți la priveliștea din zare; gîndurile se topeau încet într-o visare, într-o contemplare; nu se mai gîndeia la nimic, dar un dor nelamurit îl neliniștea și-i ăpăsa pieptul.

Deodată, Sonia răsări în fața lui. Se aproape încet și se aşeza lîngă el. Era încă foarte devreme, se mai simțea frigul dimineții. Sonia purta vechiul ei paltonăș sărăcăcios și șaluțul verde. Se vedea după obrazul ei slabuț, palid și tras, că abia se ridicase din pat după boala. Ea îi zîmbi cu dragoste și bucurie și, ca de obicei, îi întinse cu sfiala mâna.

Îi întindea totdeauna cu sfiala mînă, și uneori nu i-o întindea defel, ca și cum s-ar fi temut sa nu i-o respingă. El părea că-i strînge mână totdeauna cu dezgust, o întîmpina cu ciuda și uneori tăcea îndărătnic tot timpul vizitei. Pe Sonia o cuprindea teama și pleca, copleșita de durere. Dar acum mîinile lor rămaseră strîns unite; el îi aruncă în treacăt o privire, nu rosti nici o vorba și-și lasă ochii în pămînt. Erau singuri, nu-i vedea nimeni. Soldatul de escortă se întorsese într-ăltă parte.

Deodată, n-ăr fi știut cum s-ă întîmplat, dar parcă o putere nevăzută l-a aruncat la picioarele ei. Plîngea și îi îmbrățișa genunchii, în prima clipă ea se sperie grozav, față ei păli ca de moarte. Sări în sus și-l privi, tremurând. Dar aproape numaidecât înțelese tot. În ochii ei se aprinse o fericire fără margini, înțelese că nu mai era nici o îndoială că el o iubea, o iubea nemăsurat: că, în sfîrșit, sosise clipă...

Voi au să vorbească și nu puteau, Le erau ochii plini de lacrimi. Amîndoi

erau palizi și slabii; dar pe chipurile acesteia bolnăvicioase și palide străluceau zorile unor preschimbări depline, ale învierii și renașterii lor la o viață nouă. Îi regenerase dragostea, inima unuia cuprindea izvoare nesecate de viață pentru inimă celuilalt.

Hotărîră să aștepte și să rabde. Mai rămîneau șapte ani și pînă atunci - câtă suferință cumplită, câtă fericire nemărginită! Dar el încă se întăria că acest lucru, îl simțea cu întreaga lui ființă renăscuta la viață, iar ea — ea nu trăia decât prin el!

În seară aceleiași zile, după ce fură încuiate porțile barăcilor, Raskolnikov sta întins pe patul comun și se gîndeau la eă. În ziua aceea îi părea că toți ocnașii, foștii lui dușmani, îl priveau altfel, încercase să intre în vorbă cu ei și ei îi răspunseseră prietenoși. Își aminti toate acestea, dar nu se mira, că să trebuia sa fie; oare nu trebuiau acum să se schimbe toate?

Se gîndeau la eă. Își aminti cât o chinuisse, cât îi sfîșiase inima; vedea în închipuire obrăjorul ei palid, slabuț; dar aceste amintiri aproape nu-l mai făceau să sufere; știa că va răscumpăra toate suferințele ei cu dragostea lui nemăsurată.

Și apoi, ce însemnau toate acestea, toate suferințele din trecut? În bucuria primelor clipe de renaștere la viață, totul, chiar crima lui, condamnarea și deportarea în Siberia îi păreau acum ceva exterior, străin de el; aproape se îndoia că toate acestea i se întîmplaseră în ădevăr lui. De altfel, în seara aceea nu izbutea să se gîndească măi ădînc, să se concentreze asupra unui singur lucru; nu era în stare să raționeze; simțea, și nimic mai mult. Viața înllocuise judecata; în conștiința lui se născuse ceva nou.

Sub pernă lui se găsea Evanghelia. O luă fară gînd. Cartea era a ei, aceeași din care îi citise cândva despre învierea lui Lazăr. La început, crezuse că Sonia are să-l bată la cap cu religia, are să aducă mereu vorba despre Evanghelie și să-l cicâlească sa ia cărti sfinte. Dar, spre marea lui mirare, ea nu-i vorbise niciodată despre toate acestea și nici măcar nu-i propusese să-i aducă Evanghelia. I-o ceruse el singur, cu puțin înainte de a se îmbolnăvi, și eă i-o adusese fără o vorbă. Dar nici n-o deschisese de atunci.

N-o deschise nici acum, dar un gînd îi trecu prin minte, ca un fulger: „Oare poate, acum, credința ei să nu fie și credința mea? Sentimentele, năzuințele ei, cel puțin...”

Sonia se simți și ea toată ziuă agitată, iar noaptea se îmbolnăvi din nou. Dar era atât de fericita că aproape se temea de fericirea ei! Șapte ani, numai șapte ani! La începutul fericirii lor, erau gata să ia amîndoi acești șapte ani drept șapte zile: Raskolnikov nu știa că viața nouă nu se capătă de pomana, că trebuie răscumpărata cu preț mare, platită cu îndelung eroism...

Dar aici începe o alta poveste, povestea regenerării treptate a unui om, a renașterii lui progresive, a trecerii lui pe nesimțite dintr-o lume într-alta, într-o realitate nouă, necunoscută de el pînă atunci. Aceasta ar putea fi tema unei noi povestiri - cea scrisă aici s-a sfîrșit.